

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Студентське наукове товариство

Харківський
Національний Університет
Імені В.Н. Каразіна

**ЮРИДИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ**

**VIVAT
JUS**

**X МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ
ВЧЕНИХ**

**Від громадянського суспільства –
до правової держави**

***ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
Internet-конференції***

25 квітня 2014 року, м. Харків

Харків - 2014

*Рекомендовано до оприлюднення на засіданні Вченої ради юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
протокол № 10 від 16 квітня 2014 року.*

ВІД ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – ДО ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: Тези X Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих вчених. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014: <http://DSpace.univer.kharkov.ua> «юридичний факультет»; <http://www-jurfak.univer.kharkov.ua> «наукове життя//конференції та інші наукові заходи//X Міжнародна конференція молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави». – 402 с.

Зважаючи на темпи життя, інформатизацію суспільства і дедалі зростаючу роль інформаційних технологій X Міжнародна конференція молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави», що ініційована юридичним факультетом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна вже традиційно відбувається у рамках Internet-заходу. З огляду на важливість цього заходу, спрямованого на пропаганду освіти та науки серед молоді, а також актуальність заявленої тематики, конференція сприятиме поглибленню досліджень проблем сучасної юридичної науки та становленню сучасного юриста з розвинутим самостійним мисленням, який здатен правильно аналізувати широке коло актуальних питань соціуму. За підсумками Internet-конференції сформовані рекомендації, які направлені до вищих органів державної влади України та Європи.

У конференції взяли участь студенти та молоді вчені – представники ВНЗ України та Республіки Білорусь. Усі учасники наукового заходу та інші зацікавлені особи мають змогу безпосередньо спілкуватися з авторами розміщених публікацій за вказаними їх електронними адресами. До збірника увійшли тези студентів та молодих вчених, присвячених проблемам становлення громадянського суспільства і правової держави, які містять наступні напрями: 1. Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права. 2. Конституційне право. Міжнародне право. Муніципальне право. 3. Цивільне право та сімейне право. Цивільний процес. 4. Кримінальне право. Кримінально-процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. 5. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. 6. Трудове право та право соціального забезпечення. 7. Екологічне, земельне та аграрне право. 8. Фінансове право. Банківське право. 9. Господарське право та господарський процес. 10. Право інтелектуальної власності. Інформаційне право. 11. Проблеми боротьби зі злочинністю. Національна, регіональна та міжнародна безпека.

Редколегія: Т.Є. Кагановська, д.ю.н., проф., Заслужений юрист України (головний редактор); М.В. Даньшин, к.ю.н., доц. (заступник головного редактора); В.М. Трубников, д.ю.н., проф.; М.В. Руденко, д.ю.н., проф., Заслужений юрист України; М.М. Воронов, к.ю.н., доц.; І.В. Венедіктова, д.ю.н., доц.

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут соціології, психології і права, юридичний факультет, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707-54-85.

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

ОРГКОМІТЕТ

Голова оргкомітету - Кагановська Тетяна Євгеніївна, декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Заступник голови Оргкомітету – Даньшин Максим Валерійович, заступник декана юридичного факультету з наукової роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент;

Координатор Оргкомітету – Чуприна Юлія Юріївна, аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Помічник – Хабарова Тетяна Володимирівна, студентський декан юридичного факультету, студентка V курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Члени оргкомітету:

Венедіктова І.В., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент;

Воронов М.М., завідувач кафедри конституційного, муніципального і міжнародного права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент;

Руденко М.В., завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Трубников В.М., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор;

Григорян М.Р., заступник студентського декана юридичного факультету, член Студентського наукового товариства, студентка V курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Цибуляк О.В., Голова Студентського наукового товариства юридичного факультету, студент II курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Черемнов І.Д., заступник Голови Студентського наукового товариства юридичного факультету, студентка II курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Шановні учасники і гості конференції!

Демократичний розвиток суспільства нині йде шляхом формування правової держави і громадянського суспільства. Найбільша цінність правової держави полягає у визнанні суверенітету народу, який є джерелом влади. Правова держава базується на принципі гарантування прав і свобод особи, підпорядкування владних структур нормам права.

Формування громадянського суспільства тісно пов'язане з формуванням людини як особи, як індивіда, який має певну систему потреб, інтересів, цінностей, прав і свобод, відповідає за свої дії та має змогу їх реалізації. Наявність умов для реалізації інтересів, прав і свобод перетворює людину на особу, на головного учасника суспільного розвитку, члена громадянського суспільства.

Розвинене громадянське суспільство можливе лише у правовій державі, яка має реагувати на запити й потреби асоційованого громадянства, сприяти його розвитку, запобігати виникненню конфліктів. Взаємовідносини держави й громадянського суспільства мають будуватися на основі діалогу й співпраці, що, своєю чергою, сприятиме демократичному розвитку держави. Саме такі аспекти будуть обговорюватися на щорічній Інтернет-конференції **«Від громадянського суспільства – до правової держави»**, яку проводить юридичний факультет Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Бажаю успіхів усім учасникам заходу, дякую за плідне його проведення та зичу наснаги всім молодим науковцям у їх подальшій діяльності.

З повагою і сподіванням на подальшу плідну співпрацю,
декан юридичного факультету, доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України **Кагановська Тетяна Євгеніївна**

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	4
Антохіна О. С. «Гарантії забезпечення права на доступ до інформації про діяльність органів виконавчої влади та їх реалізація».....	12
Арутюнян К.Г. «Правовые аспекты международного лизинга в Республике Беларусь».....	15
Батіщева К.В. «Заохочення державних службовців».....	17
Бездєнєжний Е.В. «Основні переваги нового Кримінально-процесуального кодексу України».....	18
Бєлоус Л.В. «Угода про визнання винуватості в кримінальному процесі України».....	22
Богданов М.Є. «Організована злочинність у радянський період».....	24
Бойко Ю.В. «Проблеми законодавчого вдосконалення захисту комерційної таємниці».....	27
Бондаренко Д.Ю. «Право користування чужою земельною ділянкою для будови: порівняльний аналіз варіантів реалізації».....	30
Бондаренко І.М. «Примусове пільгування: міф чи реальність».....	35
Бут М.О. «Універсальний та реальний принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі: проблеми інтерпретації».....	37
Василенко Ю.І. «Виконання судових рішень в адміністративних справах».....	39
Вихор С.А. «Міжнародний аспект екстрадиції».....	43
Воробйова Т.Л. «Історія досліджень феномену політичного протесту».....	45
Гіржев А.О. «Криміналістична характеристика заподіяння тілесних ушкоджень».....	50
Гобленко К.В. «Проблеми процесуальної самостійності слідчого в кримінальному провадженні».....	55
Говбах К.М. «Реформування міліції України: політична гра чи реалії сьогодення».....	57
Голованік М.А. «Обсяг та межі повноважень прокурора у господарському судочинстві».....	60
Головко О.І. «Європейська система патентування винаходів та місце України в ній».....	62
Горбатова Н.А. «Самостоятельная имущественная ответственность как признак юридического лица».....	66
Гордієнко К.С. «Автор як власник реклами».....	68
Гречко О.А. «Частина земельної ділянки як самостійний об'єкт цивільного та земельного права».....	71
Григорян М.Л. «Захист прав і законних інтересів малолітніх та неповнолітніх членів сім'ї власника	

жилого приміщення».....	73
Григорян М.Р. «Принципи проведення конкурсу при заміщенні посад на державній службі».....	78
Гудименко Ю.О. «Застава як запобіжний захід: історична ретроспектива та ефективність застосування за чинним КПК України».....	82
Гулмурадова С.Г. «Меры административного воздействия, применяемые к несовершеннолетним в Украине и Туркменистане».....	86
Данко В.В. «Договір комерційної концесії(франчайзінгу)».....	88
Даньшин М. В. «Питання окремої правової регламентації криміналістичної діяльності в Україні та етика сучасної криміналістики».....	90
Джуріна О.М. «Методологія порівняльно-правових досліджень в земельному праві».....	92
Діянов Д.Р. «Інститут цивільного позову в кримінальному провадженні».....	93
Домбровська О.М. «Особливості функціонування комітету з питань сільського господарства СОТ в сфері безпечності, якості та достатності харчових продуктів».....	96
Дробязко Н.В. «Правові питання організації виробничого навчання»	98
Дубчак А.В. «Характеристика складу Кабінету Міністрів України: порівняльно-правовий аспект»	101
Жданова О.С. «Зарубежный опыт организации системы социально-трудовых отношений на примере Франции»	104
Запорожець А.О. «Порядок усиновлення дітей в Україні»	106
Запорожець Т.Ю. «До питання правового регулювання загального використання лісових ресурсів».....	109
Иванчук Е.Н. «Правовые проблемы развития предпринимательской активности в сфере малого бизнеса в Республике Беларусь»	110
Ілляшенко С.О. «Основні елементи правової системи України»	113
Іщенко Л.В. «Запровадження інституту медіації у світлі нового Кримінального процесуального кодексу»	115
Кагановська Т.Є. «Державна служба: проблеми і шляхи їх подолання»	120
Казарян К.А. «До визначення поняття шлюбу як правової категорії»	123
Калабін П.Г. «Закриття кримінального провадження як форма закінчення досудового розслідування»	128
Калмикова О.О. «Система слідчих (розшукових) дій за чинним кримінальним процесуальним кодексом України»	131

Карнаух В.В. «Проблеми рейдерства в Україні»	135
Кельчіна Ю.А. «Телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення правових норм»	136
Кітік А.С. «Особливості нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу квартири та реєстрації права власності нотаріусом»	139
Климович А.В. «Юридичне закріплення підстав, порядку та способів відшкодування моральної шкоди»	141
Коваль І.В. «Процесуальний статус слідчого судді в кримінальному провадженні»	145
Ковальова Г.О. «До питання визначення понять «державна служба» і «державний службовець».....	148
Ковальова-Слущка В.О. «Поняття страхової справи за законодавством України»	149
Когут Ю.Р. «Правова сутність інституту шлюбу в римській та сучасній вітчизняній практиці».....	154
Кожемяко Н.В. «Проблема признания трансграничной несостоятельности в Республике Беларусь».....	159
Конєв І.О. «Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як перспективне джерело конституційного права»	161
Костуренко Т.В. «Окремі аспекти інституту біпатризму в зарубіжних країнах: переваги та недоліки»....	167
Коток О.В. «Правовые механизмы стимулирования деловой активности в Республике Беларусь»....	169
Кравчук Ю.В. «Види житлових спорів, які розглядаються в суді»	171
Кузьміна Ю.О. «Характеристика системи місцевого самоврядування та її елементів».....	173
Курілов В.І. «Грунтовий покрив: законодавчо-термінологічні студії»	175
Куц А.В. «Правове регулювання інформаційних відносин, пов'язаних з таємницею досудового розслідування»	179
Кучеренко І.В. «Щодо моменту виникнення та припинення права на комерційну таємницю».....	184
Кучков А.О. «Виникнення і розвиток складу вимагання в кримінальному праві України».....	187
Лазарєва А.В. «Феномен злочинності неповнолітніх: криміналістичний аналіз».....	190
Левчук С.С. «Приватні військові компанії в контексті міжнародного гуманітарного права».....	193
Леонова Ю.В. «Зміст джерел екологічного права програмного характеру».....	197
Лисаченко І.А. «Проблеми законодавчого вдосконалення захисту комерційної таємниці».....	199
Луста Я.О. «Цілі судимості в кримінальному праві України та їх зв'язок з цілями кримінальної відповідальності»	201

Людської І.І.	
«К вопросу о компетенции органов исполнительной власти»	204
Людська К.І.	
«Щодо невизначеності поняття адміністративної послуги в Україні».....	206
Мазурик Р.Ю.	
«Підстави та ознаки наказу, як обставини, що виключає злочинність діяння».....	209
Малярова Т.Ю.	
«Процесуальні особливості проведення допиту за чинним КПК України».....	211
Масленников Р.С.	
«Функції криміналістики в умовах розбудови правової держави в Україні».....	214
Менджул М.В.	
«Виконання обов'язку по утриманню інших членів сім'ї та родичів в Україні».....	217
Михайлов М.В.	
«Поняття інституту президента України та його ознаки»	221
Мішуков М.В.	
«Проблеми господарсько-правового забезпечення холдингових відносин в Україні».....	223
Моргун М.І.	
«Сирія: роль ООН у врегулюванні конфлікту»	224
Мулік П.С.	
«Сутність домашнього арешту як запобіжного заходу у кримінальному процесі України»	228
Нарижний М.О.	
«Парламентський контроль як вид фінансового контролю»	231
Невмержицкая В.С.	
«Психологические мотивы преступлений террористической направленности».....	234
Ніколенко Б.В.	
«Емфітевиз і суперфіцій у римському праві та їх рецепція у цивільному праві України»	236
Пазиніч Н.С.	
«Правова культура як фактор формування громадянського суспільства і правової держави».....	241
Паращук Л.М.	
«Правові засади державної підтримки студентських сімей»	242
Паршак С.А.	
«Відкриття матеріалів досудового розслідування як гарантія захисту прав учасників кримінального провадження»	246
Пахомова І.А.	
«Правове забезпечення інформаційного простору в Україні»	249
Пилаєва В.М.	
«Інформаційне законодавство України та країн СНД: порівняльно – правовий аналіз»....	251
Піщуріна М.Ю.	
«Передумови запровадження суду присяжних в контексті проведення судової реформи 1864 року»	256
Плавшук Я.В.	
«Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору дарування квартири»	261
Погребняк Р.О.	
«Регулювання шлюбних відносин в системі англосаксонського права (на прикладі Англії та США)»	263
Позняк І.Ф.	
«Адміністративно-правовий статус працівника міліції»	267
Поляков А.С.	

«Забезпечення прав підозрюваного під час проведення допиту»	268
Прохоренко А.М.	
«Зарубіжний досвід застосування до неповнолітніх заходів кримінально - правового характеру, не пов'язаних з позбавленням волі»	270
Пуговкіна А.Є.	
«Стан «права компаній» в Україні у світлі гармонізації з ЄС»	275
Радченко О.В.	
«Юридичні моделі правомірності вилучення органів»	278
Рижевська К.Г.	
«Втілення міжнародних стандартів в актах соціального партнерства, в колективних договорах і угодах»	280
Рильцова Є.Ю.	
«Розумні строки розгляду кримінального провадження як самостійна засада кримінального процесу»	284
Розгон О.В.	
«Розмежування категорій «родич» та «член сім'ї»	286
Рябець К.А.	
«Інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом в Україні: правові проблеми»	289
Рябець Т.А.	
«Адміністративно-правове забезпечення рекреаційного лісокористування».....	291
Ряскин К.Г.	
«Предпосылки реформаторской деятельности в Российской Империи на начало XX века»	294
Святенко О.М.	
«Класифікація процесуальних прав потерпілого у кримінальному провадженні».....	297
Святненко А.П.	
«Громадянське суспільство як царина демократії»	299
Семенов І.В.	
«Об'єктивні ознаки злочинного ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків та їх значення для кваліфікації злочину за ст. 165 кримінального кодексу України»	302
Семикин С.С.	
«Развитие концепции правомерного риска в Республике Беларусь и критерии правомерности обоснованного профессионального риска»	304
Семчик С.М.	
«Сутність та принципи недержавного пенсійного забезпечення в Україні».....	309
Серафимович Я.І.	
«Міжнародно-правові стандарти криміналізації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг».....	314
Скрипник Д.В.	
«Покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Психологічний стан засуджених на покарання у вигляді довічного позбавлення волі»	316
Скрипніков В.О.	
«Способи удосконалення та забезпечення захисту прав споживачів»	318
Слинько Д.С.	
«Модель консенсуального провадження в ході досудового розслідування».....	321
Смутьська А.В.	
«Виявлення чинників формування професійної Я-концепції майбутніх правознавців».....	324
Снопко Г.О.	
«Щодо співвідношення понять «народовладдя» та «місцеве самоврядування».....	326

Степаненко Н.Ю.	
«Відмежування законодавчого процесу від деяких суміжних понять».....	328
Стрельченко О.И.	
«Взыскание неустойки и (или) убытков».....	332
Тесленко Д.О.	
«Поняття і види звернень громадян»	333
Тимошик І.М.	
«Проблемні питання формування центральних органів виконавчої влади в Україні».....	339
Тихонова Ю.С.	
«Забезпечення особі права на захист під час повідомлення про підозру».....	341
Тищенко С.Ю.	
«Система захисту комерційної таємниці на підприємстві»	344
Удалова В.С.	
«Поняття і визначення латентної злочинності»	347
Фінкіна Г.П.	
«Щодо питання забезпечення прав пацієнтів»	348
Хабарова Т.В.	
«Щодо невизначення структури адміністративно-правового статусу виконавчих органів місцевого самоврядування»	350
Храмцов В.О.	
«Цільове призначення процесуальних прав захисника в кримінальному провадженні»...	351
Хрущ Є.І.	
«Конституційно-правовий статус депутатських фракцій у Верховній Раді України».....	354
Хуткина К.А.	
«Психологические механизмы совершения жестоких преступлений».....	358
Цигічко А.С.	
«Засоби доказування в господарському судочинстві».....	360
Цімох Л.М.	
«Деякі проблемні питання при скасування ліцензії для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності»	362
Цуперяк К.С.	
«До питання про вдосконалення правового регулювання матеріальної відповідальності роботодавця»	364
Ченксєва К.Ю.	
«Принципи парламентського контролю, як головний елемент системи забезпечення законності діяльності органів державної влади»	368
Чекотило В.І.	
«Права учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи»	370
Черкас В.М.	
«Индивидуально-психологические особенности осужденных с высоким уровнем суицидального риска»	372
Черкез А.М.	
«Проблема невідповідності науково-технічних засобів криміналістики умовам сучасності»	374
«Черныш Т.В., Пантюхова В.В.	
Проблемы публично-правового регулирования сомалийского пиратства».....	375
Чуприна Ю.Ю.	
«Поняття змісту адміністративно-правового режиму»	378
Шевченко Н.В.	

«Напрямки розвитку бюджетної системи та бюджетної політики України».....	380
Шиян І.С.	
«До питання раціонального та комплексного використання надр в аспекті їх правової охорони»	382
Шиян О.В.	
«Проблема кодифікації екологічного законодавства України»	385
Штана І.С.	
«Проблеми тактики проведення обшуку при розслідуванні злочинів».....	387
Янчук Н.В.	
«Актуальні джерела формування тактичних прийомів обшуку».....	389
Ярмошевич А.В.	
«Профілактика правонарушень неоворшеннолетних в Республіке Беларусь».....	391
Яцюк О.С., Притуляк Н.М.	
«Порівняльна характеристика санації до порушення справи про банкрутство та судової санації»	394
ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ	397

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

Антохіна Ольга Станіславівна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: olga_antohena@mail.ru

Ключові слова: право на інформацію; доступ до інформації; гарантії забезпечення; реалізація права на доступ до інформації

У з'ясуванні юридичного змісту права на інформацію першочергове завдання має аналіз політичних, ідеологічних, духовних (культурних), економічних і правових (юридичних) умов і засобів, які забезпечуються його реалізацію і захист від незаконних обмежень і посягань. Проголошення прав і свобод є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку в суспільстві. Слід також створити умови для реалізації відповідних прав, що може бути забезпечено надійною системою гарантій у цій галузі, оскільки соціальна цінність будь-якого права полягає не лише в законодавчому закріпленні, а і в наявних фактичних можливостях його здійснення[9,с.330].

В широкому значенні під *гарантіями прав і свобод* розуміють систему норм, принципів, умов і вимог, що забезпечують у сукупності додержання прав і свобод, законних інтересів особи[9,с.330].

Більш вузьке визначення надає Костецька Т.А., яка зазначає, що «*гарантії права на інформацію* - передбачена Конституцією та законами України система правових норм, соціально – економічних, політичних умов, організаційних заходів і способів, вимог загальнообов'язкового характеру тощо, завдяки яким повно і всебічне забезпечується реалізація, здійснюється охорона, захист і відновлення порушеного права на інформацію.»[4,с.60]

Права і свободи людини в сфері інформації є ключовими інститутами громадянського суспільства, правової, демократичної держави. Саме тому на міжнародному рівні існує цілий ряд гарантій права на доступ до інформації. Серед *міжнародних нормативно – правових актів*, які стосуються реалізації права громадян на інформацію, необхідно виділити наступні: Загальна декларація ООН прав людини 1948 року; Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року; Європейська конвенція з прав людини; Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства; Конвенція про кіберзлочинність від 2001 року; Орхуська Конвенція про доступ до інформації, громадську участь в ухваленні рішень чи доступі до правосуддя у справах довкілля; Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про доступ до інформації, якою володіють державні органи влади 1981 року; Рекомендація Ради Європи №R(81) 19 1981 р. «Про право доступу до інформації, яка перебуває в розпорядженні органів державної влади»; Регламент (1049/2001) загального доступу до документів Європейською Парламентом, Ради Європи та інші міжнародно-правові джерела[8,с.97-98].

Перелічені нормативно - правові акти містять у собі як загальні положення щодо гарантування права на свободу шукати, одержувати і передавати інформацію, так і конкретні механізми забезпечення доступу осіб до інформації, яка перебуває в розпорядженні органів державної влади.

Що ж стосується гарантій забезпечення права на доступ до інформації на національному рівні, то *Конституція України*, визначаючи комплекс прав людини в галузі

інформації. Вона базується на міжнародно – правових стандартах у цій галузі і відтворює як концептуально, так і змістовно переважно відповідні положення [6,с.70]. Стаття 34 Конституції України гарантує свободу думки та слова. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Згідно зі ст. 38 Конституції України громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб[1].

Важлива роль адміністративно – правових відносин в гарантуванні права людини на інформацію визначається *Законом України «Про інформацію»* в якому у статті 6 встановлюються основні гарантії права на інформацію. А саме - право на інформацію забезпечується:

- створенням механізму реалізації права на інформацію;
- створенням можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;
- обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення;
- обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;
- здійсненням державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію;
- встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію[2].

Закон України «Про доступ до публічної інформації» встановлює у статті 3 гарантії забезпечення права на доступ до такого виду інформації, як публічної інформації. Право на доступ до публічної інформації гарантується:

- обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;
- визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;
- максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;
- доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;
- здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;
- юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації[3].

Деталізують положення цих законів ряд *підзаконних нормативно – правових актів*, таких як: Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» від 07.02.2008 № 109/2008; Указ Президента України «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» від 05.05.2011 № 547/2011; Регламент Кабінету Міністрів України; Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 04.01.2002 № 3; Постанова Кабінету Міністрів України «Питання системи обліку публічної інформації» від 21.11.2011 № 1277; Постанова Кабінету Міністрів України «Питання виконання Закону України "Про доступ до публічної інформації" в Секретаріаті Кабінету Міністрів, центральних та місцевих органах виконавчої

влади» від 25.05.2011 № 583. У цих підзаконних нормативно – правових актах більш детально розкриті окремі аспекти забезпечення доступу громадян до інформації.

Як правильно зазначає Марущак А.І., що «до системи доступу до інформації варто, насамперед, включити створення організаційно – правових умов для отримання суб'єктами інформаційних відносин необхідної інформації. Правове забезпечення доступу до інформації полягає у формуванні системи загальнообов'язкових правил поведінки у сфері отримання інформації, юридична сила яких охороняється державою. Організаційне (інституційне) забезпечення доступу до інформації полягає у створенні органів влади та наділенні їх відповідними повноваженнями щодо задоволення інформаційних потреб учасників інформаційних відносин»[7,с.12].

Розділяє зазначені погляди і Костецька Т.А. вказуючи, що «забезпечення права на інформацію – завдання не просте і потребує вирішення цілого комплексу питань: юридичного, організаційного і технологічного характеру. Ці завдання є сутністю процесів інформатизації в Україні, як сукупності взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально – економічних, науково – технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної техніки.»[5,с.4].

Отже, гарантії прав і свобод в інформаційній сфері належать до найважливіших засад формування правової держави та громадянського суспільства. Ці права передбачені і в дієвому механізмі державного управління в демократичному суспільстві. Це робить гарантії забезпечення прав і свобод людини в інформаційній сфері однією з найважливіших цілей інформаційної політики держави[6,с.64].

Тобто, можна зробити висновок, що гарантії забезпечення права на доступ до інформації являють собою складну структуру і нажалі в Україні створені лише правові умови забезпечення права на доступ до інформації. Проте постає питання про дієвість цих норм. Можна сказати, що вказані положення носять лише декларативний характер. Перш за все це стосується організації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які б надавали громадянам інформацію. Нажалі зараз таких підрозділів майже немає, що ускладнює можливість отримання інформації громадянами. По – друге, це сама процедура отримання інформації, вона є дуже формалізованою, що не відповідає положенням норм щодо спрощення процедури отримання інформації. По - третє, це нерозвинена система контролю за дотриманням права на доступ до інформації, як парламентського та державного так і громадського.

І на останок, хотілося б зазначити, що хоч в Україні і законодавчо закріпленні гарантії забезпечення права на доступ до інформації, проте реальне їх виконання нині є одним із завдань нашої держави.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
4. Костецька Т.А. Інформаційне право України: навч. посіб. / Тетяна Анатоліївна Костецька. – К.: Київ. Нац. торг. – економ. Ун-т, 2009. – 170 с.

5. Костецька Т.А. Право на інформацію в Україні / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Вища школа права. – К. – 39с.
6. Кормич Б.А. Інформаційне право. Підручник. – Харків: БУРУН і К, 2011. – 334с.
7. Марущак А.І. Концептуальний підхід до забезпечення доступу до інформації в Україні / Марущак А.І. , Скулиш Є.Д. // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2012. - № 1. – с. 11-17
8. Марущак А.І. Правомірні засоби доступу громадян до інформації: науково – практичний посібник. – Біла Церква : Вид-во «Буква», 2006. – 432 с.
9. Правове забезпечення інформаційної діяльності України/ За заг. ред.. Ю.С. Шемшунченка, І.С. Чижа. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 284 с.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЛИЗИНГА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Арутюнян Кристина Гарегиновна
студентка факультета бизнеса и права
Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

E-mail: bliznjawki@mail.ru

Ключевые слова: международный лизинг, Конвенция, международный договор, лизингополучатель

Международный лизинг является источником привлечения иностранных инвестиций в экономику Республики Беларусь. Это особенно актуально на современном этапе. Преимуществом международного лизинга является возможность предоставления предприятиям непосредственно современных средств производства без крупных единовременных затрат.

Республикой Беларусь подписан и ратифицирован ряд международных договоров, регулирующих взаимоотношения в области лизинга, это – Конвенция УНИДРУА о международном финансовом лизинге 1988 г., Конвенция о межгосударственном лизинге стран Содружестве Независимых Государств (далее – СНГ) 1998г., Модельный закон «О лизинге» 2005г., Соглашение о создании благоприятных правовых, экономических и организационных условий для расширения лизинговой деятельности стран СНГ 2005 г., Концепция развития лизинга сельскохозяйственной техники, машин и механизмов в государствах-участниках СНГ 2004 г.

Несмотря на то, что наша страна присоединилась ко всем перечисленным соглашениям, сотрудничество Республики Беларусь со странами СНГ в сфере лизинга осложнено целым рядом причин. Непредсказуемость налоговых и таможенных правил, иных регуляторов хозяйственной деятельности делает любые долгосрочные операции в условиях СНГ рискованными. Поэтому требуется тщательная разработка каждого проекта, предусматривающая возможные риски и определяющая необходимые гарантии.

Международный лизинг активно развивается в Европе и странах Азии, однако в Беларуси есть всего 2 крупные лизинговые компании, которые, кроме традиционного лизинга внутри страны, специализируются еще и на международном лизинге: «Промагролизинг» и «Райффайзен-Лизинг» «Промагролизинг» занимается экспортным

лизингом, т. е. приобретает оборудование и технику у белорусских производителей и передает их в пользование на договорных началах иностранным компаниям, в основном из СНГ, Европейского Союза и Африки. «Райффайзен-Лизинг» специализируется на импортном лизинге, т. е. приобретает за рубежом технологическое оборудование, либо транспортные средства и передает их в лизинг белорусским компаниям [1].

Ряд крупных зарубежных лизинговых компаний желает создать свои представительства в Республике Беларусь. Необходимо активное сотрудничество иностранных и отечественных партнеров в отношении лизингового бизнеса. У нас уже налажены связи с Европейской ассоциацией лизинговых предприятий. Также Беларусь является членом межправительственной, межгосударственной организации «СНГ-лизинг», куда вошли Украина, Россия, Беларусь.

На сегодняшний день лизинг в Республике Беларусь является одной из перспективных форм долгосрочного финансирования инвестиций. Эксперты отмечают, что в 2013 г. произошло существенное увеличение числа договоров международного лизинга. Если за весь 2012 год объем договоров международного лизинга составил 190 млрд. белорусских рублей, то за январь-сентябрь 2013 г. этот показатель превысил цифру в 812 млрд. рублей. Наблюдается рост в 4,2 раза, что, безусловно, является хорошим показателем [2].

Основные усилия государства по созданию дополнительных условий для развития лизинговых отношений в Республике Беларусь в ближайшей перспективе должны быть направлены на то, чтобы: сформировать надлежащую инфраструктуру в системе лизинговой деятельности; пересмотреть существующую систему льготирования прибыли при налогообложении в целях разрешения использования инвестиционной льготы при привлечении активов с помощью лизинга; разработать правила валютного регулирования и валютного контроля за осуществлением лизинга в Республике Беларусь для осуществления беспрепятственных расчетов, сформировать благоприятный для лизинга таможенный режим; разработать и ввести в действие особую процедуру таможенного оформления для импортного лизинга, в т. ч. лизинга оборудования. Необходимо предусмотреть вариант таможенного оформления, когда стороной по импортному контракту является лизинговая фирма, а получателем — лизингополучатель с сохранением всех лизинговых льгот.

Безусловно, вышеперечисленные меры должны способствовать развитию международного лизинга в Республике Беларусь.

Научный руководитель: ст. преподаватель кафедры права факультета бизнеса и права УО «БГСХА», Куницкий И. И.

Литература

1. Международный лизинг. Кому это выгодно? // Финансовый интернет-портал Беларуси [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа : <http://infobank.by/3025/default.aspx>. – Дата доступа : 7.04.2014.
2. Лизинговые компании: предварительные итоги за 2013 год // Финансовый интернет-портал Беларуси [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа : <http://infobank.by/leasingarticleview/itemid/42/default.aspx>. – Дата доступа : 7.04.2014.

ЗАОХОЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Батіщева Карина Володимирівна
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: karina.batisheva92@mail.ru

Ключові слова: державні службовці, заохочення, стимулювання

Заохочення — це заходи морального, правового і матеріального характеру, пов'язані з публічним визнанням заслуг і виявленням громадських почесностей державним службовцям за успішне виконання ними посадових обов'язків і досягнуті результати на державній службі. Заохочення є важливим інструментом регулювання діяльності державного службовця. Застосування заохочення базується на правових засадах, має бути своєчасним, значущим, вагомим. У цьому розумінні воно є видом більш широкого поняття — стимулювання.

У нормах інституту державної служби визначаються традиційні заходи правового стимулювання й правового обмеження, що властиві моделі державної служби України. Вони забезпечують засоби правового стимулювання та правового обмеження, за допомогою яких буде можливо:

- спонукати державних службовців до законослухняної активної поведінки, яка створює атмосферу суспільної злагоди, законності та правового порядку в різних сферах;
- створювати сприятливі умови для забезпечення прав і свобод особистості, всіх громадян;
- детально встановлювати систему заохочення, пільг, інших заходів стимулювання, заборон і правообмежень державних службовців, тобто на потрібному рівні визначати правовий статус чиновників;
- формувати лише позитивні правові мотивації;
- підвищувати позитивну активність державних службовців;
- зміцнювати позитивні процеси в реформуванні соціально-політичного та економічного життя держави й суспільства, а також самої системи державної служби.

Право на заохочення передбачене статтею 34 Закону «Про державну службу». Зміст цієї статті визнає, що підставами заохочення можуть бути:

- сумлінна безперервна праця в державних органах. Важливим є те, що необхідна наявність двох умов одночасно: і сумлінна, і безперервна праця. При цьому чинне законодавство про державну службу не передбачає терміну безперервної праці і це питання вирішується в кожному конкретному випадку керівником державного органу. Добросовісне виконання своїх обов'язків передбачає не тільки чітке та своєчасне виконання покладених на нього завдань, але і творчий підхід, вияв ініціативи, які забезпечували б ефективність роботи;
- зразкове виконання трудових обов'язків. Як правило, під зразковим виконанням трудових обов'язків розуміють: забезпечення і дотримання законних прав і свобод громадян; виконання наказів, розпоряджень, окрім незаконних; дотримання встановлених правил трудового розпорядку; підтримання належного рівня кваліфікації, необхідного для виконання покладених обов'язків тощо;
- особливі трудові заслуги. Чинне законодавство про державну службу не визначає переліку особливих заслуг. Це питання належить до ведення керівника державного органу.

За особливі трудові заслуги передбачається можливість представлення державних службовців до державних нагород. Державні нагороди України є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальної

сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною. Згідно із статтею 3 Закону «Про державні нагороди» державними нагородами є: звання «Герой України», орден, медаль, відзнака «Іменна вогнепальна зброя», почесне звання, Державна премія України, Президентська відзнака.

Заохочення найкращих працівників підвищує їх авторитет, створює їм пошану і, що найважливіше, позитивно впливає на колектив співробітників. Завдання полягає в тому, щоб за допомогою засобів матеріального та морального заохочення, поряд з іншими формами та методами виховного впливу, забезпечити правильне розуміння державними службовцями своїх службових обов'язків, сумлінного ставлення до їх виконання.

Заохочення може бути індивідуальним і колективним, а за змістом — моральним, матеріальним або змішаним, тобто таким, що містить і моральні, і матеріальні елементи.

Засоби заохочення можуть застосовуватися тільки тими органами та керівниками, які мають на це право. При цьому застосовуються тільки заохочення, передбачені відповідними нормативними актами, в межах повноважень органу чи посадової особи.

Науковий керівник:, к.ю.н., доц. Гришина Н.В.

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ НОВОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Безденсжний Едуард Володимирович
студент I курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В.Н. Каразіна

E-mail: edikbez@gmail.com

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс, досудове розслідування, кримінальний процес

20 листопада 2012 року набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, підписаний Президентом України 13 квітня 2012 року. З дня набрання чинності цим Кодексом втрачають чинність: Кримінальний процесуальний кодекс України із наступними змінами та Закон Української РСР «Про затвердження Кримінальний процесуального кодексу Української РСР», який був затверджений 28.12.1960. Також Президент підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України», який набере чинності разом з КПК України. Відповідні зміни внесено у Податковий кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінально-виконавчий кодекс України та інші. Таким чином, в 2012 році, Верховною Радою було внесено багато кардинальних змін до Кримінально процесуального кодексу України.

Основним завданням нового Кримінального процесуального кодексу України є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була

піддана необґрунтованому обвинуваченню і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Новий КПК містить чимало нововведень, і в першу чергу покликаний зрівняти права захисту та обвинувачення в кримінальному процесі.

Вдосконалено систему застосування запобіжних заходів. Введено такий запобіжний захід як домашній арешт та визначено тримання під вартою як винятковий запобіжний захід, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе забезпечити належну поведінку підозрюваного або обвинуваченого.

Домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу внутрішніх справ за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. Орган внутрішніх справ повинен негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, і повідомити про це слідчому або суду, якщо запобіжний захід застосовано під час судового провадження. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Також впроваджено категорію "кримінальні правопорушення", яка поділяється на злочини та кримінальні проступки за критерієм тяжкості.

Поняття "кримінальний проступок" у КПК відсутнє, однак детально описана процедура розгляду таких правопорушень, у тому числі і процедура спрощеного провадження. Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування. Під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою [1].

Говорячи про появу зазначеного інституту, слід зазначити про закріплене у КПК об'єднання відокремлених раніше стадій дізнання та досудового слідства в одну – досудове розслідування, яке розпочинатиметься з моменту надходження інформації про вчинений злочин до правоохоронних органів, яка обов'язково вноситиметься до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

При цьому в процесі дізнання здійснюватиметься розслідування кримінальних проступків, а під час досудового слідства – розслідування злочинів.

Заслугує на увагу положення ст. 45 КПК, згідно з якими захисником особи в кримінальному процесі може бути виключно адвокат.

Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

При цьому захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

До набрання чинності новим КПК як захисники допускалися не лише особи, які мали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та інші фахівці у галузі права, а й близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або

підкувальники. На мою думку, це одна з найкорисніших змін, яка внесена у новий КПК тому, що тепер підсудні будуть отримувати кваліфіковану допомогу, а також фактор особистої зацікавленості у справі повністю відсутній.

Також є ще одна зміна, завдяки якій українське судочинство робить крок до зразка європейського. Це запровадження інституту присяжних та детальний опис провадження у суді присяжних (останній складатиметься з двох професійних суддів та трьох присяжних). Суд присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції, це передбачено в статті 383 цього Кодексу. Усі питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питання, передбаченого частиною третьою статті 331 КПК, судді і присяжні вирішують спільно. Після призначення судового розгляду судом присяжних головуєчий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних. Громадяни, які внесені до списку присяжних і можуть бути викликані до суду як присяжні, визначаються згідно із Законом України "Про судоустрій і статус суддів". Письмовий виклик має бути вручений присяжному під розписку не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. У виклику зазначаються день, час і місце проведення судового засідання, права та обов'язки присяжного, перелік вимог до присяжних, а також підстави для звільнення їх від виконання обов'язків, припис про явку, а також обов'язок присяжного (чи іншої особи, яка одержала виклик для передачі його присяжному) невідкладно повідомити суд про причини неможливості явки. На підставі письмового виклику роботодавець зобов'язаний звільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя. Звісно це великий крок вперед у розвитку українського судочинства, але ми повинні пам'ятати про менталітет нашого суспільства, як найкраще його описує українське прислів'я: «Моя хата з краю – нічого не знаю!»

Вивчаючи новий КПК я просто не міг оминати статті, в якій йдеться про впровадження новітніх технологій у проведення досудового розслідування відповідно до ст. 232 КПК запроваджено можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.

Допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках:

- 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно із статтею 225 КПК (допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні) - слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

Отже, використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК.

Скасовано інститут повернення справи на додаткове розслідування, що інколи призводить до необґрунтованого затягування розгляду справ.

Одним з найбільш суперечливих нововведень, з якими зустрінуться учасники кримінального процесу, є можливість укладання угод про примирення між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим і угод між прокурором і підозрюваним, обвинуваченим про визнання провини, які регулюються в главі 35 КПК, ст.ст. 468-476.

Одразу після досягнення угоди обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Укладення зазначених угод може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Як впливає зі змісту наведених видів угод, в обох випадках передбачається узгоджене покарання та згода сторін на його призначення (або звільнення від відбування покарання з випробуванням). Одним з наслідків укладання зазначених угод є деякі обмеження права сторін на оскарження відповідного вироку, а саме: обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями статей 394 і 424 КПК та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Однак, існують побоювання, що за даних умов процес здійснення правосуддя може перетворитися на своєрідні торги, що негативно може позначитися на об'єктивному розгляді справ.

Відповідно до статті 97 КПК показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів. Немає однозначного підходу серед спеціалістів у галузі права до нового інституту показання з чужих слів, адже вважають використання чуток, якими за своєю суттю можуть бути показання з чужих слів, є неприпустимим при розслідуванні злочинів, оскільки обвинувачення повинне ґрунтуватися на доказах, достовірність яких можливо перевірити.

У зв'язку з цим, у цій запропонованій нормі не передбачено обов'язку слідчого, прокурора та суду допитати особу, на показаннях якої базуються такі показання свідка, що може призвести до:

- по-перше - до обмовлення завідомо невинних осіб;
- по-друге - як наслідок, до невірної вирішення питання про винуватість чи невинуватість особи у вчиненні злочину;
- по-третє – до прямого порушення загальних засад кримінального провадження.

Один з народних депутатів вважає, що набуття чинності нового Кримінально-процесуального кодексу значно збільшить кількість виправдувальних вироків у судах. Про це він сказав 19 листопада 2012 року на круглому столі, присвяченому запровадженню нового КПК [2].

Депутатом зазначено, що одним з позитивних ефектів набрання чинності нового КПК стане збільшення кількості виправдувальних вироків у судах. "Сьогодні у нас зберігається 0,2% виправдувальних вироків. Як таке може бути? Людина потрапляє під слідство, сподівається, що її почують в суді, а на практиці - 0,2%", - сказав він. На його думку, Україні вдасться вийти на середньоєвропейський показник в 20-25%. Завдяки дії

нового КПК кількість винесених судами виправдовувальних вироків зросла в чотири рази, станом на вересень 2013 року. Про це повідомив генеральний прокурор України Віктор Пшонка, виступаючи з доповіддю на Всесвітній щорічній конференції Міжнародної асоціації прокурорів у Москві [3]. Але в той самий час віце-президент ГО "Агентство журналістських досліджень" Максим Шпаченко пише про іншу ситуацію: українські суди за 2012 рік винесли менше 0,17% виправдовувальних вироків. [4]. Таким чином ми бачимо з однієї сторони політичну латентність з боку чиновників, які обіймають керуючі посади в нашому суспільстві, а з іншої тотальну недовіру до посадовців, яка не з'явилась на порожньому місці. На сьогоднішній день досить велика різниця між інформацією, яку нам висвітлюють чиновники, і реальною інформацією, яку в свою чергу пропонують нам вчені юристи, економісти, соціологи та інші. А завдання СМІ створити більше галасу навколо окремої проблеми.

На нашу думку головною ідеєю нового КПК є неухильне дотримання прав людини, гуманізм і реальна, а не задекларована, рівність сторін. Сьогодні в Україні відбувається трансформація кримінального процесу із засобу боротьби зі злочинністю в механізм захисту людини і суспільства.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викладач Усеїнова Г.С.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 01.09.2013 р. // ВВР України від 08.03.2013 р., / № 9-10 / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. ЛІГАБізнесІнформ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.liga.net>
3. УНІАН – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua>
4. ZN.UA – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zn.ua>

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Белоус Лілія Василівна
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: lili.vodopad@mail.ru

Ключові слова: угода про визнання винуватості, досудове провадження, прокурор, підозрюваний, обвинувачений

Інститут угод, який є втіленням концепції відновного правосуддя, запроваджений у вітчизняному кримінальному судочинстві одночасно з набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 20 листопада 2012 року. Він покликаний сприяти досягненню консенсусу між сторонами кримінального провадження, урегулюванню соціального конфлікту між ними.

Угоди в кримінальних провадженнях добре відомі англо-американській правовій системі, а також застосовуються в деяких країнах континентальної правової сім'ї. Наприклад, у США 90 % усіх кримінальних справ закінчуються укладанням угоди про

визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим. Така поширеність угод в США зумовлена тим, що їх укладання вигідне для обох сторін провадження: обвинувачений може досягти перекваліфікації свого діяння на менш тяжке, в результаті отримати значно менше покарання; прокурор, у свою чергу, позбавляється необхідності доводити вину обвинуваченого в суді і можливості програти. Схожі процедури є в законодавстві таких країн, як Великобританія, Іспанія, Португалія, Італія, Данія, Норвегія, Нідерланди, Німеччина, Росія.

Ст. 468 КПК передбачає два види угод у кримінальному провадженні: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Зазначені види угод суттєво відрізняються від процедури «медіації», коли в ході кримінального провадження прокурор або орган досудового розслідування, а також слідчий суддя або суд за власною ініціативою та за згодою обвинуваченого і потерпілого може направити справу до організації чи установи або приватного медіатора для вирішення її по суті.

Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, а також тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається. Укладення угоди про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

В угоді зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та їх правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням.

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку, а для підозрюваного чи обвинуваченого – також його відмова від здійснення прав, передбачених абзацами першим та четвертим пункту 1 частини четвертої статті 474 КПК.

Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. У разі, якщо це має місце під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди. Суд обов'язково з'ясовує, чи усвідомлює обвинувачений обсяг своїх прав і обов'язків, правові наслідки укладення угоди та перевіряє законність і добровільність укладення угоди. Якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання, що відповідає загальним вимогам до обвинувальних вироків. У разі невиконання угоди про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку.

Угода про визнання винуватості укладається між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим за ініціативою будь-кого із цих осіб. Таку угоду не може бути укладено у провадженні, в якому бере участь потерпілий, тобто щодо злочинів чи кримінальних проступків, внаслідок вчинення яких було завдано шкоди правам та інтересам окремих громадян та/або інтересам юридичних осіб, а також у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів незалежно від кола суб'єктів, яким завдано шкоди внаслідок

вчинення таких злочинів. Незважаючи на те, що в Особливій частині Кримінального кодексу України вжито термін «громадські інтереси», а не «суспільні інтереси», у контексті КПК їх слід розуміти як тотожні.

Законодавець допускає укладення угод не лише з обвинуваченим, а і з підозрюваним, тобто на стадії досудового розслідування, коли ще не зібрано достатньо доказів, не проведені всі необхідні слідчі (розшукові) дії і вина особи, по суті, не доведена. Але у ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ч. 1 ст. 62 Конституції України, ст. 17 КПК чітко визначено: особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено.

Можна також говорити про зловживання сторонами можливістю кваліфікувати діяння, і хоч суд може не затвердити угоду, в якій міститься неправильна правова кваліфікація вчиненого діяння, це не є дієвим важелем впливу на сторони. Виникає також питання доцільності укладення такої угоди для підозрюваного, обвинуваченого, адже домовленості сторін угоди при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність. Зокрема, сторони мають узгоджувати покарання, враховуючи положення ст. 65, 69, 75 КК України.

Серед негативних моментів цього інституту слід відзначити відсутність відповідальності прокурора за невиконання умов угоди, на відміну від засудженого, відповідальність якого передбачена КК України. Що ж до позитиву, то ним є значне пришвидшення кримінальних проваджень, і, як підсумок, скорочення затрат усіх видів ресурсів; можливість підозрюваного, обвинуваченого впливати на призначення покарання, поява зрозумілого і «прозорого» інституту, на противагу раніше існуючій «явці з повинною». Хоча на даний момент цей інститут не можна вважати досконалим, однак його поява сприятиме позитивним змінам у вітчизняному кримінальному судочинстві.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ У РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Богданов Максим Євгенійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

Злочинність в Україні почала набувати явно організованих форм в перші тяжкі, драматичні роки існування радянської держави, складовою частиною якої була наша країна протягом 70 років. Цей період характеризується економічною і соціальною розрухою, викликаною виснажливими першою світовою і громадянською війнами, революційними заворушеннями. Основними, безпосередніми передумовами згуртування злочинного світу виступали тоді дві обставини: по-перше, поширення стійких форм корисливо-насильницької злочинності і, по - друге, ліквідація державою ринкових відносин в економіці.

У різних регіонах країни на той час утворилися численні злочинні угруповання з числа запеклих злочинців з великим кримінальним стажем і багаторазових рецидивістів, значна кількість яких вийшла на волю внаслідок загальної амністії, оголошеної Тимчасовим урядом у 1917 р. Вони діяли у складі банд і ватаг. Активізувала свою діяльність і численна армія професійних злочинців: злодіїв, грабіжників, зломщиків сейфів, шахраїв та ін. Злочинність і бандитських формувань, і професійних злочинців мала в основному корисливо-насильницьку спрямованість.

До і після НЕПу (НЕП — нова економічна політика, яка проводилася протягом трьох років) було заборонено вільний ринок. Суб'єкти ринкових відносин опинилися поза законом. Проте ринкові відносини повністю не зникли, тому що держава була неспроможна задовольнити різноманітні потреби громадян. Ці відносини продовжували функціонувати в «тіні», з додержанням суворої конспірації. Ділки підпільного ринку створювали при цьому свої злочинні угруповання, які вчиняли корисливі злочини у сфері економіки.

Злочинність першого і другого роду на початку 20-х років минулого століття відрізнялася високим рівнем, і лише шляхом жорсткої репресії, на яку був здатний тоталітарний режим, її вдалося істотно знизити.

Новий спалах злочинності було відмічено у передвоєнні і перші післявоєнні роки. Переважно це були загальнокримінальні злочини: крадіжки, грабежі, розбійні напади, бандитизм, замах на порядок управління та ін. В загальній масі злочинності спостерігалися й окремі законспіровані організовані формування. Однак командно-адміністративній системі, яка спиралася на прийняті у цей період украй жорсткі закони, що посилювали кримінальну відповідальність, на могутність правоохоронних органів, і на цей раз вдалося погасити спалах злочинності.

В роки хрущовської «політичної відлиги» відбулися зміни у кримінальній політиці, які мали декларативний характер і не впливали із реальної криміногенної обстановки у країні. Почали наполегливо висловлюватися передчасні та бездоказові твердження про значне зниження у країні злочинності в цілому і, зокрема, ліквідацію її організованих форм. Нібито в Радянському Союзі досягнуто великих успіхів у побудові соціалізму, а в суспільстві, яке будує комунізм, уже немає місця злочинності. Із відомчих нормативних актів та інших офіційних джерел зникли відомості про «злочинні», «злочинські» угруповання, «кримінально-злочинні формування», «бандитські елементи», «злочинці у законі».

Внаслідок цього зросла безкарність злочинців, певна їх частина почала все більше відчужуватися від суспільства. Злочинність пішла шляхом інтенсивного відтворення, набуваючи все більш стійкого організованого характеру. Встановилася специфічна злочинна субкультура. У кримінальному середовищі з'явилися лідери, організатори, «злочинні авторитети» з числа «злочинців у законі», які пропагували і поширювали «злочинські ідеї» — ідеї згуртування та співорганізації свого середовища.

Подібна ситуація вплинула і на зростання злочинності в економіці, в першу чергу в системі промислової кооперації. Державна промисловість, як відомо, не задовольняла постійно зростаючих потреб населення у товарах широкого вжитку, тому на союзному рівні були прийняті відповідні постанови про істотне розширення промислової діяльності кооперативів. Цей крок був вимушений і певною мірою виправданий. Але він не був підкріплений додатковими економічними рішеннями (держава не забезпечувала кооперативні підприємства необхідною кількістю сировини), відповідними організаційними заходами (був відсутній належний фінансовий і господарський контроль за їх діяльністю). І взагалі вищі владні державні структури скептично ставилися до промислової кооперації, оскільки вона, на їх думку, була непослідовною соціалістичною формою господарювання. Через названі причини не було досягнуто очікуваного ефекту від прийнятих постанов. Під час їх реалізації були допущені серйозні помилки та недогляди.

На початку та в середині 70-х рр. XX ст. в Україні та деяких інших республіках колишнього Радянського Союзу виникла нова форма злочинної діяльності. Вона полягала в організації підпільного (поза обліком) виробництва побутових товарів, будівельно-оздоблювальних матеріалів, трикотажних виробів, взуття тощо, масовий попит на які в країні не задовольнявся, їх позаобліковій реалізації, в тому числі через державні торговельні організації, отриманні виручки у надвеликих обсягах, яка привласнювалася. Оскільки сировина і матеріали здебільшого викрадалися із державних ресурсів або отримувалися з останніх за великі хабарі, поза лімітами і фондами, що існували на той час, у тому числі за

рахунок штучного створення їх необлікованого залишку, ці злочини кваліфікувалися за сукупністю як розкрадання державного майна, зловживання службовим становищем, хабарництво та заняття приватнопідприємницькою діяльністю, яка на той час була заборонена кримінальним законом. Ця злочинна діяльність вирізнялася незвично великими обсягами, систематичністю, що набула характеру промислу, швидкою високоприбутковою реалізацією гостродефіцитних виробів, що супроводжувалася системою «доплат» — хабарів, які охоче виплачували «за товар» посередники — реалізатори різних рівнів, бо все виплачене та ще з прибавкою повертав зрештою покупець, ошчасливлений «придбанням» «дефіциту». Таким чином, тут, крім звичних механізмів підготовки злочинної діяльності, заздалегідь вивчалися та враховувалися кон'юнктура ринку та соціально-психологічні чинники, що супроводжували дефіцит і його покриття. Принципово новою визначальною рисою цієї злочинної діяльності стала її більш розвинута організація. По-перше, вона охоплювала різні галузі промисловості, в тому числі добування та заготівлю сировини, виготовлення механізмів, виробництво, а також реалізацію продукції. По-друге, до неї були втягнуті працівники управлінського апарату, передусім ті, що займалися плануванням, розподілом сировини, матеріалів, організацією реалізації готової продукції. По-третє, що принципово вирізняло її серед звичайних груп розкрадачів, ця діяльність супроводжувалася створенням спеціально організованої системи її забезпечення через давання великих хабарів не лише «управлінцям», а й працівникам, здебільшого керівним, правоохоронним органів, за укриття і «прикриття» цих злочинів, а також місцевим партійним і радянським керівникам — за невтручання у цю діяльність, фактично потурання їй. У низці південних республік, передусім Узбекистані, Азербайджані, Киргизії, частково Таджикистані та Туркменії, де вирощувалася бавовна, вироблялися вовна, хутряні вироби, текстиль, а також у містах із заводами — виробниками верстатів, обладнання, фурнітури тощо, ця злочинна діяльність набула широких масштабів. Цілі галузі народного господарства стали працювати в тіні. Обороти реалізації продукції сягали десятків та сотень мільйонів (у цінах того часу). В орбіту потурання організованій злочинній діяльності були втягнуті перші керівники партійного, радянського апарату областей, а в Узбекистані та Азербайджані — республік, а також високопоставлені керівники міліції, прокуратури, планових і контрольних органів. Відзначимо, що основу цієї діяльності становило тіньове високоприбуткове підприємництво, яке «працювало» на покриття легально не задоволених потреб, які існували у суспільстві.

Тоді ж, спочатку в газетних публікаціях, а згодом в офіційних матеріалах, наукових розробках з'явився новий термін «організована злочинність», що відбивав її спеціальну організацію. Висловлено думку, що організована злочинність у нашій країні виникла ще в перші радянські роки у вигляді груп злочинців-професіоналів, що вчиняли бандитські, розбійні напади, інші загальнокримінальні злочини, створили злочинську субкультуру з елементами єднання та спів організації. Проте згадані групи не мали головних елементів сучасної організованої злочинності, чим вона проявила свою «новизну» і на Заході, і в нашій країні: постійного високоприбуткового «тіньового» підприємництва (бізнесу) та спеціально організованої системи прикриття у владних структурах своєї злочинної діяльності.

Заходами, вжитими керівництвом Радянського Союзу на початку та в середині 80-х рр., організовану злочинну діяльність вдалося дещо припинити або примусити її ще ретельніше сховатися, сплачувати регулярну «данину» найбільшій верхівці. Очевидно, ці шалені кошти стали одним із джерел «партійних грошей», які з розвалом КПРС склали основу комерційної та іншої діяльності її послідовників. З початком перебудовчих трансформацій в економіці, насамперед із масовим створенням кооперативів, «тіньова» економічна діяльність не лише відновилася, а й набула ще ширшого масштабу. Цьому сприяла низка факторів, передусім більші можливості безперешкодного розкрадання державної сировини, матеріалів, заохочення «вільного» господарювання, реалізації продукції, послаблення контролю за діяльністю державних службовців: управлінців, правоохоронців. За цих умов організована злочинна

діяльність розвинулася не лише безпосередньо у сфері економіки, передусім «тіньової», а й у суміжних сферах, де вона стала різним чином забезпечуватися. Насамперед кримінальними засобами тиску на конкурентів, тих, хто перешкоджав їй, а також їх підкупу, шантажу, протидії контрольним, правоохоронним, журналістським діям, аж до захоплення заручниками членів їх сімей, замовних убивств тощо. Кримінал став бажаним партнером тіньового організованого бізнесу в економіці: з одного боку, він діяв в інтересах останнього, з другого — підпільний капітал став зручним місцем вкладання коштів, здобутих злочинним шляхом.

У такий спосіб відбувалося злиття в організованій злочинній діяльності:

- 1) швидкої прибутковості та капіталізації, значного мірою за рахунок отримання від влади можливостей позаконкурентного становища у ринкових відносинах;
- 2) розвитку прихованої та легалізованої корупції високопосадового рівня;
- 3) загальнокримінальних форм злочинної діяльності з інтересами організаторів тіньової та криміналізованої економіки. «Ядро» організованої злочинної діяльності становило її здійснення в економіці, ще ширше — у підприємництві, у бізнесі, основою якого є нелегальне задоволення інтересів та потреб, реалізація яких офіційно заборонена або небажано (в основному через високі податки) контролюється апаратом управління, якому потрібно дуже багато платити за «ослаблення контролю». Головними засобами «подолання контролю» та загалом забезпечення «даху» стали корупція, а щодо непоступливих та конкурентів — силові, в тому числі кримінальні засоби. Ці засоби перебувають ніби на «периферії» ядра організованої злочинної діяльності, зовні навіть не пов'язані з нею, але насправді, як правило, підпорядковані її інтересам. Їх реалізація здебільшого спрямована на підкорення, фінансове знесилення, а то й фізичне знищення конкурентів та тих, хто чинить їй протидію. Зазначені силові, загальнокримінальні форми і засоби використовуються, як правило, відкрито, створюють враження, що нібито саме через них реалізується організована злочинність, її сутність та справжній прояв.

Слід зазначити, що розуміння справжньої сутності організованої злочинності склалося не зразу. Воно й досі не може вважатися повністю визначеним. Навіть у загальних справжніх рисах воно не всіма розуміється: одними — через обмежену поінформованість лише стосовно зовнішніх виявів організованої Злочинності, іншими свідомо — через бажання замаскувати її визначальне внутрішнє «ядро».

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Давиденко М.Л.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Бойко Юлія Василівна
студентка 4 курсу

Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

E-mail:boyko1212@mail.ru

Ключові слова: комерційна таємниця, захист комерційної таємниці

Проблема захисту комерційної таємниці має багато аспектів, серед яких найважливішими є визначення правового положення комерційної таємниці, юридичне

закріплення права на комерційну таємницю та створення правових гарантій реалізації цього права, регулювання відносин, які виникають у сфері обігу комерційної таємниці.

У сучасній українській науці проблемою захисту КТ займаються С.Ємельянов, Т. Хайлова, О. Воронова, Л.В. Перевалова та ін. У промислово-розвинутих країнах світу, секретна інформація є об'єктом права інтелектуальної власності конкретної фізичної або юридичної особи, яка забезпечує її охорону і яка має перевагу над конкурентами щодо її використання. Проте в країнах світу, де використовуються ділові, виробничі, комерційні торговельні секрети, немає єдиного підходу до такого визначення. Там застосовуються різні визначення такої інформації: «ділові секрети», «виробничі секрети», «торгівельні секрети», «ноу-хау» тощо. [7, с. 55].

Термін «комерційна таємниця» був введений у правовий оборот Законом України «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991 р. Згідно цього закону, під комерційною таємницею підприємства розуміються відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може заподіювати збиток його інтересам. [6]

Юридичними підставами реалізації права підприємства на комерційну таємницю та її захист є положення Конституції України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Законів України «Про інформацію», «Про захист економічної конкуренції», «Про науково-технічну інформацію», «Про Службу безпеки України», «Про режим іноземного інвестування», «Про страхування» та інші.

Так, визначення КТ згідно ст.505 Цивільного кодексу України (ЦКУ) є наступним: комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з чим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Глава 46 ЦКУ встановлює майнові права інтелектуальної власності на КТ, охорону КТ органами державної влади, а також строк чинності права інтелектуальної власності на КТ. Ст. 36 та 155 Господарського кодексу України (ГКУ) дещо по іншому визначає КТ (Відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею.), включаючи її до об'єктів прав інтелектуальної власності.

Особливості адміністративно-правового захисту комерційної таємниці полягають у тому, що цей спосіб захисту комерційної таємниці здійснюється через інститут боротьби з недобросовісною конкуренцією (відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Щодо особливостей кримінально-правового захисту комерційної таємниці варто зазначити, що комерційна таємниця, є по-перше, предметом охоронюваних суспільних відносин, по-друге, предметом злочинного впливу та по-третє, безпосередньо предметом злочину. [6]

Разом з тим, зараз не існує спеціального закону, який бивизначав перелік відомостей, що становлять КТ. Перелік відомостей, що не становлять КТ, наведено не в законі, а у підзаконному акті (згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» N 611 від 09.08.1993, КТ не становлять, зокрема: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;

документи про сплату податків і обов'язкових платежів), який був прийнятий на виконання закону України «Про підприємства в Україні», що втратив чинність у зв'язку із прийняттям ГКУ. Це свідчить про необхідність критичного перегляду зазначеного переліку на предмет відповідності існуючим реаліям розвитку конкурентного ринкового середовища [3, с. 138]. У випадках, коли закон не передбачає вільного доступу до інформації, власник комерційної таємниці на свій розсуд визначає, яка інформація є комерційною таємницею. Зокрема, до комерційної таємниці можуть бути віднесені дані, що включаються до змісту державної звітності, дані про обсяги об'єктів оподаткування та суми податків, сплачених чи таких, які підлягають сплаті, інформація про платоспроможність, про розміри заробітної плати тощо [1, с. 129]. Викладене свідчить про необхідність розробки спеціального нормативно-правового акта щодо інформації з обмеженим доступом.

У Верховній Раді України були на розгляді два законопроекти: №5180 «Про комерційну таємницю» та № 5180-1 «Про основні положення охорони комерційної таємниці в Україні», де законо [4]. Проте, не зважаючи на їх окремі позитивні аспекти, жоден з цих актів не відповідає повністю Концепції проекту закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» [2]. Відповідно перший відправлений на доопрацювання ще у 2005 році, а другий очікує розгляду із 2006 року [4]. У законопроекті, що має розроблятися на виконання вказаної Концепції, повинні визначатися, зокрема, такі правові норми: критерії віднесення інформації до КТ і підстави виникнення прав інтелектуальної власності на КТ; перелік відомостей, що не можуть бути віднесені до КТ; майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю та строк їх чинності; умови відчуження майнових прав інтелектуальної власності на КТ, пов'язані з охороною здоров'я населення, забезпеченням екологічної безпеки та інших інтересів суспільства; порядок забезпечення технічного, організаційного та іншого захисту інформації, що становить КТ, і режим доступу до неї; обов'язки осіб, які мають доступ до КТ, щодо її збереження, використання, поширення та відповідальність таких осіб за порушення прав на КТ в рамках трудових відносин і після їх припинення; особливості охорони «ноу-хау»; охорона КТ органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також установлення відповідальності зазначених органів за її неправомірне розголошення або використання; захист майнових прав інтелектуальної власності на КТ [2]. Прийняття такого закону, на думку фахівців, сприяло б урегулюванню багатьох питань у сфері захисту комерційної таємниці, наближенню вітчизняного законодавства до стандартів, прийнятих у ЄС [5, с. 237].

Таким чином, сьогодні існує потреба в удосконаленні чинного законодавства про комерційну таємницю. Прийняття Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» забезпечить належний захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю, створить умови для запобігання недобросовісній конкуренції у підприємницькій діяльності. Також важливою є розробка локальних нормативних актів про конфіденційну інформацію суб'єкта господарювання.

Науковий керівник: к.ю.н. асистент Гриценко Г.Г.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К.: АСК.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – С. 129.
2. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» N 1404-р, 05.11.2008 [Електронний ресурс].
3. Ємельянов С.В. Проблемні аспекти організаційно-правового захисту комерційної таємниці в Україні // Інформаційна безпека. – 2011. № 2. – С. 37-46
4. Проект Закону про комерційну таємницю [Електронний ресурс].

Проект Закону про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні [Електронний ресурс].

5. Хайлова Т.В. До питання захисту комерційної таємниці як умови ефективного підприємництва // Законодательное обеспечение экономической политики государства и юридическое образование : матер. междунар. науч.-практ. конф. (Донецк – Святогорск, 16–17 апреля 2009 г.) / МОН Украины ; Донецкий национальный университет ; ред. кол.: А.Г. Бобкова и др. – Донецк : ЮгоВосток, 2009. – С. 235–237.

6. Цилюрик О.В., Особливості правового захисту комерційної таємниці в Україні. // Електронний ресурс. – [Режим доступу]: bglaw.com.ua/publikacyi/20-osoblivost-pravovogo-zahistu-komercynoyitayemnicv-ukrayin.html

7. Л.В. Перевалова, Проблеми захисту комерційної таємниці в Україні. // Вісник національного університету “Київська політехніка”. - #4. – 2012 р. – с. 54-59

ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖОЮ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ ДЛЯ ЗАБУДОВИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВАРІАНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ

Бондаренко Дар'я Юріївна

студентка 3 курсу Юридичного інституту
Національного авіаційного університету, м. Київ

E-mail: dashik.94@inbox.ru

Ключові слова: земельна ділянка, оренда, емфітевзис, суперфіцій

Сьогодні вирішення питань землекористування в нашій державі належать до найактуальніших. Зокрема, це стосується реалізації прав на земельну ділянку, не пов'язаних із правом власності на неї. На ринку землі склалася ситуація, коли після земельного буму на початку 90-х років ХХ ст. настала доволі тривала криза. Звичайно, з кожним днем потреба у землекористуванні (особливо, для будівництва житла на земельних ділянках) не зменшується, а платоспроможність населення в умовах відсутності належного кредитування і зниження рівня доходів істотно зменшилася. Таким чином, економічна ситуація підводить до пошуку правових інструментів передачі землі в користування, які були б вигідні, з одного боку, власнику землі – аби він отримував стабільний дохід, з іншого – користувачеві, щоб не витратити гроші на придбання землі.

І такі правові інструменти, які дозволяють здійснювати законне будівництво на чужій ділянці, існують. Юридичними підставами для цього є: 1) оренда - засноване на договорі строкове платне користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності (ст. 1 Закону України «Про оренду землі») [3] (наприклад, для будівництва житлового будинку); 2) суперфіцій - користування земельною ділянкою для будівництва житлових будинків (п. 1 ст. 413 Цивільного кодексу України – далі ЦК України); 3) емфітевзис - користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (ст. 407 ЦК України) [2].

Вступаючи у будь-які із відповідних правовідносин, потенційний суб'єкт землекористування має оцінити переваги і недоліки того чи іншого виду права на чужу земельну ділянку. Здійснювати порівняння оренди, суперфіцій і емфітевзису доцільно за тією ознакою, яким чином у них врегульовано істотні умови використання землі, а саме: предмет користування; обсяг права власності користувача; оформлення прав; строки користування; передача прав; припинення землекористування тощо.

Предметом користування в разі оренди землі під забудову є земельна ділянка з цільовим призначенням для будівництва та експлуатації житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка). На такій ділянці можна буде побудувати повноцінний житловий будинок; здійснити індивідуальне дачне будівництво; використати її для садівництва. Будинки, побудовані на ділянках, відведених для дачного будівництва та ведення садівництва, за своїми будівельно-технічними характеристиками можуть фактично бути житловими, але юридично не є такими.

Предметом користування у разі суперфіцію можуть бути: земельна ділянка з цільовим призначенням для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель. Земля, відведена для ведення індивідуального садівництва, предметом суперфіцію бути не може, оскільки суперфіцій означає надання землі для забудови, а землі, надані для садівництва, відносяться до категорії земель сільськогосподарського призначення (ст. 22 Земельного Кодексу (далі ЗК) України) [1]. Зведення будівель у цьому випадку відіграє допоміжну роль для використання землі в сільськогосподарських цілях.

Якщо ж забудовник бажає побудувати будинок на ділянці, відведеній для ведення садівництва, правовим інструментом отримання землі є емфітевзис. Саме емфітевзис передбачає право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, в тому числі для садівництва.

До обов'язкових умов типового договору оренди (згідно з ч. 1 ст. 15 Закону України «Про оренду землі») відносяться: об'єкт оренди (місце розташування та розмір земельної ділянки); термін дії договору; орендна плата із зазначенням її розміру, індексації, форм платежу, порядку її внесення і перегляду та відповідальності у разі несплати; умови використання та цільове призначення земельної ділянки; умови збереження стану об'єкта оренди; умови і строки передачі ділянки орендарю; умови повернення ділянки орендодавцеві; існуючі обмеження (обтяження) щодо використання земельної ділянки; визначення сторони, яка несе ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта оренди чи його частини; відповідальність сторін; умови передачі у заставу та внесення до статутного фонду права оренди земельної ділянки [3].

Додатковими умовами оренди земельних ділянок (згідно з ч. 3 ст. 15 Закону України «Про оренду землі») є: якісний стан земельних угідь; порядок виконання зобов'язань сторін; порядок страхування об'єкта оренди; порядок відшкодування витрат на здійснення заходів щодо охорони і поліпшення об'єкта оренди, проведення меліоративних робіт, а також обставини, що можуть вплинути на зміну або припинення дії договору оренди [3].

Розглянемо у порівняльному аспекті обсяг прав землекористувача у випадках оренди, суперфіцію та емфітевзису.

Закон прямо не встановлює, що орендарю земельної ділянки під забудову належить право власності на всі зведені споруди. Такий висновок можна зробити на підставі ч. 1 ст. 95 ЗК України, згідно з якою землекористувачі мають право зводити на використовуваний земельній ділянці житлові будинки, інші будівлі і споруди. Ще одна підстава абз. 2 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про оренду землі» [3], яка передбачає право орендаря земельної ділянки на підставі письмової згоди орендодавця зводити житлові та інші будівлі і споруди. У разі вибору оренди як підстави для будівництва на чужій землі, у договорі оренди земельної ділянки рекомендується додатково вказувати те, що все побудоване на землі за письмової згоди орендодавця належить орендарю. Але оскільки пряма норма про право власності орендаря на побудовану ним споруду відсутня, це робить права орендаря-збудовника вразливими.

Пунктом 2 ст. 415 ЦК України прямо встановлено право власності землекористувача на будівлі та споруди, збудовані на земельній ділянці, наданій для забудови на умовах суперфіцію [2].

Що ж стосується емфітевзису, то законодавство не містить прямої норми про право власності землекористувача на все побудоване на ділянці. І це може створювати труднощі при оформленні права власності на зведені садові будинки та господарські споруди. Тому рекомендується визначати право власності землекористувача на споруди в договорі.

Необхідним аспектом порівняння згаданих видів прав на чужу земельну ділянку також є механізм оформлення прав землекористування.

Відносини оренди виникають на підставі договору оренди земельної ділянки (ст. 2 відповідного закону) [3]. Суперфіцій (як і емфітевзис) має своїм підставою договір або заповіт. Звертаємо увагу на таке незвичайне виникнення права користування земельною ділянкою під забудову, як заповіт. Це практично означає, наприклад, що мати власниця земельної ділянки може заповідати цю ділянку одній дитині, а право будівництва на ньому будинку (суперфіцій) – іншій. Після смерті матері діти оформлять свідоцтво про право на спадщину наступним чином: одна дитина – свідоцтво про право власності на земельну ділянку, а інша – свідоцтво про право на її забудову.

Законодавство не вимагає обов'язкового нотаріального посвідчення договорів оренди, суперфіцію та емфітевзису. Лише стосовно договору оренди закон (ч. 1 ст. 14 Закону України «Про оренду землі») вказує, що договір може бути нотаріально посвідчений, якщо цього бажає одна із сторін. Отже, для отримання права користування на підставі оренди, суперфіцію та емфітевзису достатньо укласти договір в простій письмовій формі.

Однак, незважаючи на лояльні вимоги закону по відношенню до форми зазначених договорів, доцільно все ж укладати їх з нотаріальним посвідченням, оскільки мова йде про договори під забудову, що вимагає, безсумнівно, більш твердих гарантій непорушності договору. Нотаріус, посвідчуючи договір, проводить перевірку правомочності сторін на його укладання, відсутність або наявність заборон на укладення договору, податкової застави, а також наявність або відсутність обмежень (обтяжень) земельних ділянок у вигляді, наприклад, іпотеки. Крім того, нотаріус зобов'язаний перевірити наявність в договорі всіх істотних умов, передбачених законом, що також важливо, оскільки відсутність таких умов є підставою для припинення договору в судовому порядку. Таким чином, витрати на оплату послуг нотаріуса істотно підсилюють гарантію стабільності договору щодо одного із згаданих видів землекористування.

Необхідно пам'ятати, що договори оренди, суперфіцію та емфітевзису підлягають обов'язковій реєстрації (п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»). Тільки з моменту реєстрації права оренди землі, суперфіцій і емфітевзис отримують юридичну силу (п. 3 ст. 3 зазначеного Закону).

Важливим також є з'ясування питань відмінності змісту договорів щодо права користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Предметом договору суперфіцію є те, що власник передає, а землекористувач приймає у користування земельну ділянку для забудови. Опис земельної ділянки вимагає зазначення її місцезнаходження, кадастрового номера. Щодо порядку використання земельної ділянки, то в інтересах землекористувача рекомендується викладати його у максимально широкому вигляді, із зазначенням того, що земельна ділянка використовується для будівництва житлових будинків, господарських будівель і споруд на власний розсуд землекористувача згідно з її цільовим призначенням. Мають також вказуватися: строк дії суперфіцію або вказівка на безстроковий характер права користування; плата за користування земельною ділянкою на підставі договору суперфіцію.

Істотними умовами оренди, суперфіцію та емфітевзису є наступні. Договори оренди укладаються у відповідності з Типовим договором, затвердженим Кабінетом Міністрів України (ч. 2 ст. 14 Закону України «Про оренду землі»). Наявність Типового договору означає, що орендодавець і орендар повинні передбачити в договорі всі положення, які містяться у Типовому договорі. Крім того, в договір можна включити інші положення на свій

розсуд. Закон встановлює, що відсутність у договорі оренди хоча б однієї з обов'язкових умов є підставою для визнання його недійсним (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про оренду землі») [3]. Однак додаткові умови також є фактично обов'язковими, оскільки вони включені в Типовий договір, обов'язковість застосування якого встановлена законом.

На перший погляд може здатися, що детальний великий договір краще захищає орендаря. У дійсності справа обстоїть інакше. Типовий договір розроблений для оренди земельних ділянок усіх призначень.

Більшість з обов'язкових умов договору оренди при використанні землі під забудову не мають сенсу. Тому сторони часто включають у договір обтічні фрази типу «страхування об'єкта оренди здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства». Таке розпливчасте формулювання у разі спору може бути розцінена як відсутність відповідної умови договору взагалі. Крім того, великий перелік умов договору означає не менш широке поле для їх порушень або можливостей розцінювати ті чи інші дії чи бездіяльність орендодавця як порушення. А будь-яке порушення може бути підставою для розірвання договору в судовому порядку (ст. 32 Закону України «Про оренду землі»).

Отже, зазначені обставини роблять договір оренди землі під забудову доволі «хитким» фундаментом для майбутнього будинку.

Договір суперфіцію може містити лише мінімальний перелік умов, необхідних для реалізації права забудови. Слід зазначити, що розмір плати є постійним і не підлягає зміні протягом всього терміну дії суперфіцію. Якщо існує домовленість про перегляд плати, повинен бути прописаний його чіткий порядок. Для землекористувача вигідніше встановити тверду плату, оскільки недобросовісність власника землі при перегляді плати, образно кажучи, «розхитує фундамент будинку». Якщо суперфіцій встановлюється на підставі заповіту, воно має містити всі перераховані вище умови. В іншому випадку суперфіцій може бути оскаржений іншими спадкоємцями. Умови договору емфітевзису аналогічні умовам договору суперфіцію.

Ще одним критерієм для проведення порівняння оренди, суперфіцію та емфітевзису з метою забудови земельної ділянки є терміни користування нею.

Строк дії договору оренди не може перевищувати 50 років (п. 4 ст. 93 ЗК України, ч. 1 ст. 19 Закону України «Про оренду землі»). Очевидно, що це дуже малий термін для цілей будівництва і користування будинком. Правда, згаданий Закон (у ст. 33) передбачає переважне право орендаря на поновлення договору оренди на новий строк за умови, що орендар дотримувався всіх положень договору. Але ця ж стаття закону встановлює право орендодавця змінювати умови договору оренди. І якщо сторони не досягнуть згоди, то переважне право орендаря на поновлення договору оренди припиняється.

За п'ятдесят років, напевно, так чи інакше, накопичиться певна кількість порушень договору (наприклад, орендар кілька разів на пару днів прострочив сплату орендної плати). Крім того, всі зовнішні і внутрішні умови орендних відносин можуть змінитися так, що фактично продовження договору виллється в укладення нового договору з обговоренням усіх його істотних умов.

Все зазначене також «підмиває фундамент будинку».

Суперфіцій може бути встановлений на певний строк або без встановлення будь-якого строку (ч. 4 ст. 413 ЦК України). Максимальний строк суперфіцію законом не встановлено. Отже, землекористувач може наполягати на терміні (строці), який він вважає достатнім для того, щоб спокійно будувати будинок. Щоправда, Виняток складають землі державної або комунальної власності, для яких максимальний строк дії суперфіцію складає 50 років. До права землекористування щодо таких земель (в частині строків) стосується все, що наведено вище про оренду. Важливо пам'ятати, що закінчення терміну дії договору суперфіцію є підставою для його припинення, після чого сторони зобов'язані вирішити правову долю будинку і господарських будівель (ст. 417 ЦК України) [2]. Практично може

бути три рішення: сторони укладають новий договір суперфіцію; власник землі викуповує все побудоване на ній; власник будівель викуповує землю. Якщо сторонам не вдається досягти угоди, спір вирішується у суді. Власник землі має право вимагати знесення будівель. Якщо ж знесення заборонено законом (наприклад, на земельній ділянці збудовані пам'ятники архітектури, історії або культури) або є недоцільним у зв'язку з явним перевищенням вартості будівлі порівняно з вартістю земельної ділянки, суд може винести рішення, яке зводиться до одного з варіантів, вказаних вище.

Емфітевзис може бути укладений на визначений строк або безстроково. При цьому, як і у випадку з суперфіцією, максимальний термін емфітевзису не встановлено, крім земель державної і комунальної власності (максимальний термін – 50 років). Однак, на відміну від суперфіцію, для якого безстроковість договору не дає підстав для його розриву, від договору емфітевзису, укладеного на невизначений строк, кожна із сторін може відмовитися, попередньо повідомивши про це іншу сторону не менш, ніж за один рік. Таким чином, договір емфітевзису землі, на якій передбачається забудова, необхідно укласти із зазначенням доволі великого строку з метою виправдати будівництво.

Що ж стосується передачі прав землекористування, то ст. 7 Закону України «Про оренду землі» встановлює можливість переходу права оренди земельної ділянки до спадкоємців у разі смерті орендаря; до осіб, які спільно з померлим орендарем використовували цю земельну ділянку у разі відсутності спадкоємців або відмови їх від права оренди; до членів сім'ї орендаря, які виявили таке бажання у разі засудження орендаря до позбавлення волі або обмеження його дієздатності, або до інших осіб, які спільно з засудженим (обмежено дієздатним) використовували ділянку у разі, якщо члени сім'ї засудженого (обмежено дієздатного) відмовилися від оренди; до осіб, які набули права власності на будівлі та споруди, збудовані на орендованій земельній ділянці. При цьому договором про придбання права власності на будівлю (споруду) колишній договір оренди припиняється. Перехід до набувача права на оренду земельної ділянки у разі набуття розташованого на ній будинку (будівлі, споруди) передбачено також п. 1 ст. 377 ЦК та ч. 1 ст. 120 ЗК України.

На жаль, сьогодні численність норм в українському законодавстві, які підтверджують те чи інше право, ще не означає наявності цього права. Реалізація проголошеного законом переходу права на оренду і права вільного відчуження права на оренду (крім земель державної і комунальної власності) блокується існуючим порядком реєстрації договорів оренди. Так, підставою для внесення змін в реєстраційні дані про зареєстрований договір оренди землі є зміни в ньому. Таким чином, просто угода про придбання у власність будинку, побудованого на орендованій землі, укладення договору купівлі прав на оренду або наявності інших підстав для отримання прав на оренду без внесення змін в договір оренди землі не дає можливості зареєструвати це право. А без реєстрації, як ми пам'ятаємо, право оренди юридичної сили не має. Таку можливість дають тільки зміни в договорі оренди, оформлення яких вимагає участі орендодавця. І якщо орендодавець не побажає цього, об'єкт нерухомості буквально «повисає у повітрі».

Право суперфіцію може відчужуватися землекористувачем або передаватися у порядку спадкування (ст. 413 ЦК України), крім земель державної і комунальної власності. При цьому не існує жодних обмежень щодо документів, якими потрібно підтвердити передачу такого права. Це вірно і по відношенню до емфітевзису (ст. 407 ЦК України) [2]. Таким чином, реєстрація угоди про передачу права суперфіцію чи емфітевзису не містить «підводних каменів», що вигідно відрізняє їх від оренди.

Завершальним етапом порівняння прав на забудову чужої земельної ділянки є аналіз процедури припинення права землекористування. Забудовник зацікавлений у максимальній стабільності відносин з власником землі. І чим менше підстав для припинення землекористування, тим краще.

Закон України «Про оренду землі» (ст. 31) передбачає, що договір оренди припиняється в таких випадках: закінчення строку оренди; викупу земельної ділянки для суспільних потреб чи примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності; збігу в одній особі власника земельної ділянки та орендаря тощо. Існує також можливість розірвання договору на підставі рішення суду в разі порушення орендарем умов договору оренди (виходячи із аналізу ч. 1 ст. 32) [3]. Ця підстава є вбивчою для забудовника. Вже було зазначено, що кількість умов договору оренди величезна, не порушити жодної з них протягом тривалого терміну оренди навряд чи вдасться. Таким чином, це положення Закону може, так би мовити, «розхитати» побудований будинок.

З суперфіцієм та емфітевзисом «картина» виглядає більш благополучно. Підставами їх припинення, зокрема є: закінчення строку: якщо термін не встановлювати зовсім (для суперфіцію) або встановити досить великим (для емфітевзису), то закінчення терміну можна особливо і не боятися; збіг в одній особі землекористувача і власника ділянки; відмова землекористувача від права користування; невикористання земельної ділянки для забудови протягом трьох років поспіль. Існують й інші підстави припинення права користування, які є загальними для всіх видів землекористування (ст. 141 ЗК України) [1].

Підбиваючи підсумок, бачимо, що, будучи ознайомленим із положеннями чинного законодавства у сфері землекористування, можна будувати і на чужій землі. Важливо зробити правильний вибір. Проведений вище аналіз показує, що найкращим правовим інструментом для здійснення будівництва на чужій землі є все ж суперфіцій (про що прямо зазначає цивільний законодавець), а якщо вже дуже сподобалася ділянка для садівництва, можна зважитися на емфітевзис, враховуючи при цьому всі згадані вище застереження.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Корнєєв Ю.В.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
3. Про оренду землі: Закон України від 06 жовтня 1998 р. № 161-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46-47. – Ст. 280.

ПРИМУСОВЕ ПІЛЬГУВАННЯ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Бондаренко Ірина Миколаївна
к.ю.н., доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Питання оподаткування операцій з використання прав інтелектуальної власності, зокрема роялті, набуває актуальності у зв'язку з поширенням використання останніх щодо здійснення господарської діяльності. На сьогодні технічно неможливо здійснювати господарську діяльність, вести бухгалтерський та фінансовий облік за відсутності програм та технологій, що охороняються правом інтелектуальної власності. Актуальним така тема стає і у зв'язку з прийняттям низки змін про надання пільг у Податковому кодексі України щодо оподаткування останніх. На практиці, з використання подібних пільг у платників податків викликає багато дискусійних питань, що дає право стверджувати про зворотну дію пільг, тобто не на користь чи стимулювання платників.

Роялі у більшості енциклопедій визначають як вид ліцензійної винагороди. Так, роялті розглядають як одну із форм виплат по ліцензійному договору, нарівні з паушальними чи комбінованими платежами. На відміну від останніх, роялті визначають як винагороду ліцензіару у вигляді фіксованих сум або ставок від вартості реалізованої продукції, виготовленої за ліцензією, які сплачуються періодично. [1,С.32] Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок, що основною відмінною ознакою роялті, на відміну від інших платежів за передачу прав на об'єкти інтелектуальної власності, є їх періодичний характер.

Зауважимо, що економічне та цивільно-правове визначення роялті відрізняється від того розуміння, що надається йому нормами податкового права. Роялті, згідно п.п.14.1.225 Податкового кодексу України - це будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари і послуги чи торгівельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау). [2]

Відповідно до п.п. 196.1.6 Податкового кодексу України виплата роялті у грошовій формі не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість. А з 1 січня 2013 року по 1 січня 2023 року запроваджено пільговий режим оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання програмної продукції. До останньої слід віднести: результати комп'ютерного програмування у вигляді операційної системи, системної, прикладної, розважальної та/або навчальної комп'ютерної програми (їх компонентів), а також у вигляді інтернет-сайтів та/або онлайн-сервісів; та криптографічні засоби захисту інформації. [3] В такому випадку законодавець, нібито відмежовує роялті за користування комп'ютерною програмою та постачання програмної продукції. В останньому випадку, на наш погляд, акцент робиться на такому юридичному факті як перехід прав власності.

Таку позицію посилює і положення Узагальнюючої податкової консультації щодо особливостей оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання програмної продукції, що затверджена Наказом Міндоходів України від 07.10.2013 року №536, окреслюючи приклад, що не звільняються від оподаткування операції з постачання послуг (виконання робіт) із розробки програмної продукції чи її компонентів, на які право власності отримує замовник після завершення виконання таких послуг (робіт). Такі операції оподатковуються у загальновстановленому порядку за основною ставкою.

При цьому, виплата роялті у грошовій формі не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість. Тоді як передача не тільки у використання, а й у власність комп'ютерної програми та криптографічного засобу захисту інформації також не є об'єктом оподаткування. Наш погляд, ця норма нібито підтримує національних виробників комп'ютерного продукту, але як і завжди має на практиці низку проблем. А саме, мова йде про неможливість застосування інституту податкового кредиту з податку на додану вартість, якщо суб'єкт виробляє чи використовує комп'ютерну продукцію. В такому разі наявна дискримінація платників. Так чи може платник податків не застосовувати пільгу та оподатковувати такі операції у загальновстановленому порядку?

Відповідь на таке питання дає аналіз норм Податкового кодексу України. Відповідно до п.п.30.1 податкова пільга-передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, що вказані у законодавстві. При цьому, платник має право відмовитися від використання податкової пільги чи зупинити її використання на один або декілька податкових періодів, якщо інше не передбачено Податковим кодексом України. Під іншим, слід розуміти, що, якщо пільга надається безпосередньо платнику податків, то

відмова від пільг можлива. А якщо окремим операціям, ні. Таким чином, аналіз чинного податкового законодавства, дає право стверджувати наступне: якщо звільнення від оподаткування податком на додану вартість поширюється на операції, то відмова від використання пільги, неможлива.

Іншу позицію висловлює Дмитро Івануса, посилаючись на невизначеність з цього питання саме органів податків та зборів. Він стверджує, що «на данный момент можно констатировать наличие конфликта интересов и, таким образом, возможности применения налогоплательщиками для защиты своей налоговой позиции принципа презумпции правомерности решений плательщика налога в ситуации, когда нормы одного закона допускают неоднозначное (множественное) толкование прав и обязанностей плательщиков налогов и контролирующих органов, вследствие чего есть возможность принятия положительного решения как для одних так и для других».[4]

Таким чином, мотивацією для надання подібної пільги було заохочення національних виробників програмної продукції, та зменшення вартості їх послуг, а на практиці зробило для таких виробників та їх замовників низку дискримінаційних проблем та порушило один із принципів оподаткування як нейтральність.

Список літератури:

1. Гохшманд А.Д. Методы оценки стоимости объектов интеллектуальной собственности. Виды платежей. Налогообложение.//Современное состояние и перспективы промышленной реализации результатов научных исследований: материалы научно-практической конференции.,25.02.2005-28.02.2005 г.- Новосибирск, 2005.

2. Податковий кодекс України//Офіційний вісник України від 10.12.2010 2010 р., № 92, том 1, стор. 9, стаття 3248.

3. Про затвердження переліків послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного [...])Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 25.05.2011 № 543

4. Ивануса Дмитрий. Пагубная независимость: украинские компании находятся в ситуации, когда нужно самостоятельно выбирать подход к регулированию вопроса начисления НДС на роялти Дмитрий Ивануса//Юрид.практика:газ.укр.юристов.-2013.- №12(19марта).-С.18.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ТА РЕАЛЬНИЙ ПРИНЦИПИ ЧИННОСТІ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Бут Марія Олександрівна
студентка 2 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: mariam.but@mail.ru

Ключові слова: універсальний принцип, відповідальність іноземців, міжнародні договори, європейські стандарти

1. Актуальність цієї теми полягає в тому, що універсальний і реальний принципи чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі поки що не є досконалими. Одна з причин цього – те, що ці принципи передбачає кримінальну відповідальність за КК України іноземців, що вчиняють злочин проти інтересів України чи її

громадян, в іншій державі, незалежно від того чи кваліфікується його діяння як злочин в державі вчинення. Ця тема до цього часу залишається дискусійною в науці кримінального права. Головні аспекти й позиції досліджувалися в працях Броневицької О. М., Житного О. О., Моїсєєва О. І., Тація В. Я., Бажанова М. І., Борисової І. В., а серед радянських вчених – Дурманов М. Д., Ковальов М. І. та інші.

2. Універсальний принцип виходить з міжнародно-правових зобов'язань України у сфері боротьби із злочинністю, передбачених міжнародними договорами, які були ратифіковані Верховною Радою України. Категорії осіб (згідно ст. 8 КК іноземці та особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні) «підлягають кримінальній відповідальності в Україні у випадках, якщо вони вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів спрямований України, і у випадках, передбачених міжнародними договорами України». [6] Але для застосування норми КК згідно з універсальним принципом до злочину, вчиненого за межами нашої держави, недостатньо факту національної криміналізації Україною певного міжнародного договору. Він має містити положення про встановлення кримінально-правової юрисдикції державою-учасником щодо передбачених договором злочинів. [3, с. 323]

3. Введення деяких норм про кримінальну відповідальність до КК здійснюється на підставі міжнародних договорів. Наприклад, Міжнародна конвенція по боротьбі з вербуванням, використанням та навчанням найманців від 29 грудня 1989 р. була ратифікована Верховною Радою 14 липня 1993 р. Відповідно до цієї конвенції до КК 1960 р. була уведена ст. 63 «Найманство». У КК 2001 р. положення Конвенції відтворені, з деякими уточненнями, в ст. 447. [5, с. 65]

4. Радянський кримінальний закон 1922 р. також передбачав цей принцип чинності закону про кримінальну відповідальність (у його ст. 5, 6 було встановлено, що незалежно від того, хто скоїв злочин проти інтересів Радянського Союзу як в його межах, так і за межами кордонів, відповідальність несуть в рівних правах громадяни й іноземці). Провадження здійснювалося згідно з кримінальними законами (які діяли в радянській республіці, а саме на території здійснення злочину).

5. Актуальність універсального і реального принципів зростає у зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу, яка передбачає ратифікацію договорів, які включають зміст територіального та національного принципів просторової чинності кримінального закону України в цілому. Перш за все дія Договору про заснування Європейського об'єднання обмежується європейською територією держав-членів (ст. 79). Ситуація ускладнюється сукупністю винятків і норм, якими регулюються особливі випадки дії закону в просторі. Так, певні залежні території держав-членів, такі як Фарерські острови і суверенні території Великобританії на Кіпрі не входять до сфери дії договорів. Інші території, такі як острів Мен і острови Ла-Маншу, є об'єктом лише обмеженої кількості положень договору. А Гренландія, Нова Каледонія і Французька Полінезія мають такий же статус, як і країни, що зв'язані зі Співтовариством згодою про приєднання, а саме Ломейськими угодами з країнами Африки, Карибського басейну та Тихого океану. Тому, ніколи не було зроблено жодної спроби поширити дію договору на ці неєвропейські території ні прямо (за допомогою поправок до договору), ні за аналогією. У цьому зв'язку Вольтер Кернз говорить про те, що норми, якими регулюється дія договорів у просторі є надто заплутаними і потребують якнайшвидшого прояснення і логічного обґрунтування. [4, с. 85]

6. Для того, щоб КК України відповідав європейським стандартам потрібно посилити міжнародне співробітництво задля зменшення кількості правопорушень, а також закріплення на законодавчому рівні порядку здійснення правосуддя щодо іноземців й громадян України, які вчиняють злочини на території іноземних держав.

Науковий керівник:, д.ю.н, доц. Житний О. О.

Література:

1. Житний О. О. Чинність кримінального закону в просторі: національні та міжнародно-правовий аспекти регламентації / Житний О. О. // Вісник Запорізького інституту Дніпропетровського державного ун-ту внутр. справ. – 2012. – № 1 (58). – С. 322-329
2. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу : Навчальний посібник. – К. : Знання, 2002 . – 381 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник/ М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
4. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями). – Х. : Одисей, 2013. – 232 с.

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ

Василенко Юлія Іванівна
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: ulya.vasilenko92@mail.ru

Ключові слова: адміністративне судочинство, виконання, рішення суду

Завершальною стадією адміністративного судочинства виступає звернення судових рішень до виконання.

Відповідно до ч. 2 ст. 257 КАС України, судові рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, є підставою для його виконання. Постанова або ухвала суду виконується після набрання законної сили на підставі виконавчого листа, виданого судом котрий ухвалив рішення у справі.

За кожним судовим рішенням, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, за заявою осіб, на користь яких воно ухвалено, чи прокурора, який здійснював у цій справі представництво інтересів громадянина або держави в суді, видається один виконавчий лист. Якщо судові рішення ухвалено на користь кількох позивачів чи проти кількох відповідачів, суд має право видати кілька виконавчих листів, точно зазначивши, яку частину судового рішення треба виконати за кожним виконавчим листом. Якщо судом було вжито заходів щодо забезпечення позову за заявою осіб, на користь яких ухвалено судові рішення, суд разом із виконавчим листом видає копії документів, які підтверджують виконання ухвали суду про забезпечення позову [1].

Виконавчий лист має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України "Про виконавче провадження".

Відповідно до ст. 18 ЗУ «Про виконавче провадження», у виконавчому документі зазначаються:

- 1) назва і дата видачі документа, найменування органу, прізвище та ініціали посадової особи, що його видала;
- 2) дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) стягувача і боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код суб'єкта господарської діяльності стягувача та боржника (для юридичних осіб),

індивідуальний ідентифікаційний номер стягувача та боржника (для фізичних осіб - платників податків) або номер і серія паспорта стягувача та боржника для фізичних осіб - громадян України, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера, офіційно повідомили про це відповідні органи державної влади та мають відмітку в паспорті громадянина України, а також інші дані, якщо вони відомі суду чи іншому органу, що видав виконавчий документ, які ідентифікують стягувача та боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню, зокрема, дата народження боржника та його місце роботи (для фізичних осіб), місцезнаходження майна боржника, рахунки стягувача та боржника тощо;

4) резолютивна частина рішення;

5) дата набрання законної (юридичної) сили рішенням;

6) строк пред'явлення виконавчого документа до виконання.

У разі якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів, а також якщо належить передати майно, що перебуває в кількох місцях, у виконавчому документі зазначаються один боржник та один стягувач, а також визначається, в якій частині необхідно виконати таке рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

Виконавчий документ повинен бути підписаний уповноваженою посадовою особою із зазначенням її прізвища та ініціалів і скріплений печаткою. Скріплення виконавчого документа гербовою печаткою є обов'язковим у разі, якщо орган (посадова особа), який видав виконавчий документ, за законом зобов'язаний мати печатку із зображенням Державного Герба України.

Законом можуть бути встановлені також інші додаткові вимоги до виконавчих документів [2].

На виконання цих вимог закону Пленум Вищого адміністративного суду України в своїй постанові зазначив, що з метою забезпечення судового контролю за своєчасним і належним виконанням судового рішення суд у резолютивній частині рішення повинен повніше використовувати право покладати обов'язок на суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у визначений строк звіт про виконання судового рішення [3, с. 130].

Відповідно до статті 267 КАС України, суд який ухвалив судове рішення в адміністративній справі, має право зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання постанови суду або в разі неподання такого звіту суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, накласти на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання постанови, штраф у розмірі від десяти до тридцяти мінімальних заробітних плат. Половина суми штрафу стягується на користь позивача, інша половина - до Державного бюджету України. Питання про накладення штрафу вирішується за клопотанням позивача або за ініціативою судді у судовому засіданні з повідомленням сторін. Неприбуття у судове засідання сторін, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду цього питання. Суддя за клопотанням органу чи посадової особи, відповідальних за виконання постанови, на підставі відповідних доказів зменшує розмір штрафу на користь Державного бюджету України за невиконання або неналежне виконання постанови на суму штрафу, який було накладено за ці ж дії державним виконавцем відповідно до законодавства про виконавче провадження. Ухвала суду про накладення штрафу, що набрала законної сили, направляється для виконання до державної виконавчої служби. З наступного дня після набрання ухвалою законної сили на суму заборгованості без додаткового рішення суду нараховується пеня у розмірі трьох відсотків річних з урахуванням індексу інфляції. Сплата штрафу не звільняє від обов'язку виконати постанову

суду і подати звіт про її виконання. Повторне невиконання цього обов'язку тягне за собою застосування наслідків, установлених частинами першою і другою цієї статті, але розмір нового штрафу при цьому збільшується на суму штрафу, який було або мало бути сплачено за попередньою ухвалою. Особа-позивач, на користь якої ухвалено постанову суду, має право подати до суду першої інстанції заяву про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень - відповідачем на виконання такої постанови суду або порушення прав позивача, підтверджених такою постановою суду [1].

Прецедентна практика Європейського суду з прав людини, юрисдикція якого щодо тлумачення і застосування Конвенції про захист прав і основних свобод людини і протоколів до неї визнана Україною, як учасницею цієї конвенції, вказує на те, що питання виконання судових рішень було і залишається досить актуальним.

Так, у рішенні від 20 липня 2004 р. (справа «Шмалько проти України») Суд зазначив, «...що частина 1 статті 6 (Європейської конвенції) забезпечує кожному право на розгляд його справи, що стосується цивільних прав та обов'язків, судом чи трибуналом, при цьому право на доступ, тобто право розпочати провадження в суді цивільної справи, є лише одним із аспектів. Однак це право було б ілюзорним, якби національна правова система дозволяла остаточному та обов'язковому судовому рішення залишатися без дії на шкоду однієї зі сторін. Було б неприпустимо, якби частина 1 статті 6 детально визначала процесуальні гарантії, надані сторонам у провадженні — провадженні, що є справедливим, публічним та оперативним, — без забезпечення виконання судових рішень» [4, С. 24-25].

Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», який набрав чинності 01.01.2013 року, визначено гарантії держави щодо виконання рішень суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган, державне підприємство, юридична особа. Так, відповідно до статті 3 Закону, виконання рішень суду про стягнення коштів, боржником за яким є державний орган, здійснюється Держказначейством в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу, а в разі відсутності у зазначеного державного органу відповідних призначень — за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду за заявою стягувача [5].

Слід зазначити, що реалізація нормативних приписів і пенсійних програм здійснюється шляхом фінансування таких виплат за рахунок чітко визначених прибутковою частиною бюджету Пенсійного фонду України джерел відповідно до конкретних напрямів витратної частини бюджету Пенсійного фонду України. Бюджет Пенсійного фонду України щорічно затверджується Кабінетом Міністрів України, а виключно Законом України про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків.

З набранням чинності Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» виникли труднощі з виконанням судових рішень про соціальні виплати в зв'язку з тим, що зазначені судові рішення мають зобов'язальний характер і не належать до визначених в Законі видів рішень, за якими державою гарантується виконання, що, в свою чергу, робить неможливим їхнє виконання. Тобто, Закон не гарантує виконання судового рішення, яким державний орган-боржник зобов'язаний здійснити соціальну виплату, в той час як судові рішення про стягнення виплати підлягає виконанню в порядку, встановленому Законом.

Важлива і відповідальна роль суду в даному випадку полягає в тому, що сторони можуть розраховувати на захист своїх прав, незважаючи на труднощі, які виникають під час примусового виконання рішення, через передбачену законом процесуальну можливість вирішення питань щодо надання відстрочки, розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення. Лише суд наділений повноваженнями оцінювати

докази, подані на підтвердження обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

Враховуючи викладене, виконання таких рішень можливе шляхом звернення до суду із заявою про зміну способу і порядку виконання рішення з зобов'язального рішення на рішення про стягнення коштів (соціальних виплат).

Однак, як зазначає М. І. Цуркан у своїй промові на парламентському слуханні на тему: "Про стан виконання судових рішень в Україні", особливої уваги набуло питання щодо невиконання рішень адміністративних судів, які виділені із системи загальних судів з метою якнайшвидшого вирішення спору між пересічною особою та владним органом. Доповідач, також зазначив, що згадана проблема часто породжується законодавцем. Наприклад, проігнорувавши урок щодо неспроможності профінансувати пільги вчителям (ці спори початку 2000 років знайшли остаточне розв'язання лише через рішення Європейського суду шляхом визнання присуджених виплат державним боргом), Парламент ухвалив закон «Про дітей війни», не звертаючи увагу на фінансову неспроможність забезпечити такі доплати до пенсій з Державного бюджету. Невиконання приписів Закону лише у 2011 році потягло розгляд адміністративними судами більше 3 600 000 справ у так званих соціальних спорах. У 2012 році, після приведення виплат у відповідність з видатковою частиною Держбюджету, було близько 500 000 подібних справ [6].

Прийняття Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» не розв'язало проблему, а породило нові запитання, оскільки був змінений механізм виконання судових рішень. Тому суди можуть завалити мільйонами заяв про зміну порядку виконання вже ухвалених рішень. Це вкрай загрозлива для судів і громадян ситуація і вона потребує негайного законодавчого врегулювання.

Крім того, на наш погляд, підпорядкування виконавчої служби Міністерству юстиції України довело свою неефективність, тому прийшов час поміркувати над питанням про підпорядкування виконавчої служби судовій владі. Власне, у адміністративних справах, де боржником є в переважній більшості державний орган чи його посадова особа, сучасна виконавча служба зі своїми громіздкими процедурами недоцільна.

Науковий керівник: к.ю.н., Магда С.О.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 35, (35-36, 37). – Ст. 1358.
2. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради. – 1999. - № 24. – Ст. 207.
3. «Про судові рішення в адміністративній справі» : Постанова Пленуму Вищого Адміністративного Суду України від 20 травня 2013 р. № 7.// Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2013. - № 2. – с. 123-134.
4. Рішення Європейського суду з прав людини справа «Шмалько проти України» // Адвокат. – 2004. - № 9 . – С. 24-25.
5. Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 17. - ст. 158.
6. Про стан виконання судових рішень в Україні: матеріали парламентських слухань від 22.05.2013 р.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG2UR00A.html

МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ ЕКСТРАДИЦІЇ

Вихор Сергій Андрійович

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: vykhor92@mail.ru

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне процесуальне право, екстрадиція, інститут видачі, міжнародне співробітництво, комплексний правовий інститут

Одним з напрямків сучасного міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, що забезпечує невідворотність кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, є екстрадиція. Враховуючи це, в юридичній літературі справедливо зазначається, що інститут видачі як центральний напрямок співробітництва держав у боротьбі з міжнародною злочинністю визначає себе як системний елемент міжнародної кримінальної юстиції.

Як правовий інститут, видача має комплексний характер, оскільки екстрадиційні відносини регулюються як відповідними нормами міжнародного права, так і внутрішнім законодавством держав-суб'єктів договору. Це обумовлює складність її правової регламентації та право-реалізаційної практики у цій сфері. На зв'язок видачі з інститутами інших галузей права, які безпосередньо стосуються прав особи, - кримінального, кримінально-процесуального, міжнародного, державного, громадянства, держави, суверенітету, міждержавного співробітництва та іншими справедливо вказує В. М. Волженкіна, зазначаючи при цьому, що в основу видачі має бути покладена неупередженість правосуддя та дотримання прав особи. Як комплексний правовий інститут видача служить не тільки боротьбі держав із злочинністю, а й забезпечує права осіб, видача яких здійснюється.

Ст.10 Кримінального кодексу України, після внесених змін до кодексу, з першого лютого 2014 року має назву "Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами", тобто національний законодавець розмежував два види видачі (залежно від правового статусу особи, видача якої запитується), відмовившись від вжиття терміна "видача злочинців" і у тих випадках, коли йдеться про видачу засудженого. У деяких країнах прийняті спеціальні закони про видачу, але в більшості своїй відповідні норми містяться в конституційному, кримінальному, кримінально-процесуальному праві. Наприклад, у ст. 61 Конституції Російської Федерації закріплено: «Громадянин Російської Федерації не може бути виданий за межі Російської Федерації або виданий іншій державі». Так само ця позиція міститься і в ч. 1 ст. 13 Кримінального кодексу РФ, а в ч. 2 тієї ж статті встановлюється можливість видачі іноземних осіб та осіб без громадянства, які знаходяться на території РФ і вчинили злочини в межах іноземної держави відповідно до міжнародного договору РФ. Як приклад нових законів про видачу можна вказати на закони Австрії, Німеччини та Швеції. Всі вони засновані на тих же принципах, що і Європейська конвенція про видачу 1957 і передбачають можливість відмови у видачі, якщо судова система запитуючої держави не відповідає вимогам Європейської конвенції про права людини.

Прикладом правової системи, в якій відсутній спеціальний закон про видачу, може служити правова система Італії. Відповідні питання регламентуються Конституцією, Кримінального і Кримінальним процесуальним кодексами Італії. Загальні принципи ті ж, що

і в законах про видачу європейських держав, зокрема, видача, як правило, не може бути здійснена без рішення суду.

При вирішенні пов'язаних з видачею питань пріоритет належить міжнародним договорам. Процедура розгляду прохань про видачу регулюється кримінальним процесуальним кодексом Італії. Разом з тим у ст. 656 зазначеного кодексу сказано, що його положення застосовуються лише у випадку, якщо відповідні питання не врегульовані договором. Заборонена видача італійських громадян, якщо інше не передбачено договором. І такі договори є, наприклад, договір 1956 р. з Ізраїлем.

Слід зазначити, що в цілому ряді європейських країн власне право є достатньою підставою для видачі і за відсутності міжнародних договорів (Італія, Франція та ін.) Для країн "загального права" характерно вважати наявність міжнародного договору необхідною умовою видачі (Великобританія, США та ін.) З цього виходить і вищезгаданий КК РФ (ч. 2 ст. 13).

Право Італії традиційно закріплює невидачу у зв'язку з політичними злочинами (ч. 4 ст. 10 Конституції Італії). Інтерес представляє рідкісне за обсягом визначення політичних злочинів (ст. 8 Кримінального кодексу Італії) злочини проти політичних інтересів держави (посягання на територіальну цілісність, незалежність і єдність держави, сприяння ворогові під час війни, торгівля з ворогом, шпигунство, розголошення державної таємниці, призов військовослужбовців до непокорі та ін.) Сюди ж віднесено злочини, що посягають на політичні права громадян. Політичними вважаються також ті загально-кримінальні злочини, які повністю або частково здійснені з політичних мотивів.

Тепер зупинимося на країнах «загального права». Найбільш повне уявлення про них дають правові системи Великобританії, Канади і США. Показово, що Великобританія з її високою питомим рівнем прецедентного права видачу воліє регулювати за допомогою законів. Однією з перших вона прийняла Закон про видачу (1870 р.), неодноразово вносила до нього зміни і, нарешті, об'єднала всі норми про видачу в Законі про видачу 1989. Відзначимо, що до цього Закону відповідних відносин з країнами Британської співдружності був присвячений особливий закон - Закон про швидких злочинців 1967 р. У Канаді діє Закон про видачу 1985 р. У США немає спеціального закону. Відповідним питанням присвячені розділ 18 Зводу законів (параграфи 3181-3196) і додаток до нього 1992.

На відміну від країн "континентального права" видача вважається можливою лише за наявності договору. Інша особливість - за певних умов допускається видача і власних громадян. У вирішенні питання про видачу приймає участь суд. Але якщо суд не перешкоджає видачі, то останнє слово за виконавчою владою, яка і після рішення суду про допустимість видачі може відмовити в ній.

Суди цих країн заперечують існування звичайної норми міжнародного права про невидачу власних громадян. Більшість укладених ними договорів не виключає можливості видачі, залишаючи рішення конкретних випадків на розсуд сторін. В останні роки з'являються договори, що передбачають видачу і власних громадян.

Такі договори укладаються і з країнами іншої правової системи за умови, що демократизм і правопорядок країни відповідають певному рівню. Так, Договір 1989 між Канадою та Нідерландами про видачу передбачає, що у видачі "не буде відмовлятися виключно на основі громадянства запитуваної особи" (ч. 1 ст. 3).

Особлива позиція щодо видачі власних громадян пояснюється насамперед тим, що система "загального права" дотримується принципу територіальної юрисдикції. Відповідно до цього принципу суд має юрисдикцію лише щодо осіб, які вчинили злочин на території держави суду. В результаті громадянин держави, що скоїв злочин за кордоном і повернувся в свою країну, може виявитися без вини.

В судовій практиці країн "загального права" не раз стверджувалося, що принцип подвійного кримінальності є договірним, а не принципом загального міжнародного права.

Вітчизняні вчені вважають цю позицію юридично вразливою, адже вона суперечить загальному принципу кримінального права - "немає покарання без закону". Якщо право держави яка видає злочинця не кваліфікує діяння як злочинне, то навряд чи можна виправдати видачу. Ще більш парадоксально виглядає ситуація, коли країна запитує видачу особи за діяння, яке не вважається злочином за її правом.

При всій спільності правового регулювання видачі країнами "загального права" між ними існують і деякі відмінності. Найбільш показово ставлення до законності при здійсненні видачі. Суди США дотримуються позиції, згідно з якою незаконна доставка обвинуваченого на американську територію не позбавляє суд права піддати таку особу кримінальному переслідуванню.

У рішенні Верховного Суду США у справі Мачайна (1992 р.) говориться що може бути визнано правильним твердження про те, що "викрадення відповідача було"шокуючим" і що воно, можливо, порушить принципи загального міжнародного права". Однак ця обставина "не є перешкодою для розгляду його справи судом Сполучених Штатів".

Такого роду позиція піддавалася критиці з боку багатьох країн, включаючи Канаду та Великобританію. У рішенні Палати лордів (як апеляційного суду) 1993 р., зокрема, говорилося, що англійські суди можуть розглядати суд над обвинуваченим як "зловживання процесом", якщо англійська поліція порушила законну процедуру видачі та організувала захоплення обвинуваченого за кордоном незаконними методами".

Отже, можна сказати, що відмінності у регулюванні видачі існують навіть між країнами з загальними правовими системами. Сформована ситуація істотно ускладнює діяльність тих, хто практично пов'язаний із здійсненням видачі. Також сказане дозволяє дійти висновку про особливу актуальність проблеми видачі, її правової регламентації в нормах міжнародного права, їх імплементації та подальшого розвитку в національному кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві.

Таким чином, норми кримінального і кримінального процесуального права України щодо екстрадиції, в цілому відповідають міжнародній практиці з цього питання.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Храмцов О.М.

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ФЕНОМЕНУ ПОЛІТИЧНОГО ПРОТЕСТУ

Воробйова Тетяна Леонідівна
Аспірантка історичного факультету
Донецького національного університету

E-mail: tanyshkavorobyova@gmail.com

Ключові слова: політичний протест, протестна поведінка, парадигма колективної дії, теорія мобілізації ресурсів, теорія нових суспільних рухів

Українське політичне поле являє собою специфічний феномен, який спричиняє ряд умов для виникнення протестних настроїв, тому потребує детального вивчення, з урахування особливостей українських політичних реалій. Проблема політичного протесту відноситься до слабо вивчених тем політичної української науки. Політичний протест у вітчизняній науці залишається недостатньо вивченим, інтерпретації емпіричних результатів суперечливі. Можна стверджувати, що ця проблематика у нашому професійному дискурсі знаходиться в початковій стадії розробки. До цих пір відсутні усталені авторитети і традиції.

Найбільш повно теоретичне та методологічне підґрунтя політичної участі розроблене у працях вчених далекого зарубіжжя, що пояснюється наявністю там сталої традиції масової участі населення у політичному процесі. В результаті чого, термін «політичний протест» виникає наприкінці 50-х рр. XX століття в роботах саме Г. Алмонда, Д. Белла, А. Марша, Ш.Ейзенштадта.

Як вказує російський дослідник В. Матусевич, посилення інтересу до політичного протесту саме в цей період було не випадковим з кількох причин: по-перше, в силу необхідності пояснення політичних процесів у державах, що стали на шлях модернізації, по-друге, в наслідок зміни методологічної парадигми в американській політичній науці (від аналізу інституціональних структур до дослідження політичної поведінки) [7, с. 6]. На нашу думку слід звернути увагу і на такий чинник, як розвиток структур громадянського суспільства, саме у 60-ті роки спостерігається сплеск протестів різноманітних суспільних рухів, які перевернули погляд на їх природу.

Виникнення проблематики протесту в науці тісно пов'язане з реальними соціальними процесами і політичними подіями і має хвилеподібний характер розробки. Загалом виокремлюють такі парадигми погляду на політичний протест як колективна дія, мобілізація ресурсів, та нові суспільні рухи.

Парадигма затвердилася в американській науці в 1950-і роки, коли в США домінував структурно-функціональний аналіз як макротеорія соціальної стабільності. Розглядалися рухи, які не вважалися і не були постійними діючими силами суспільного життя. Вони виступали ознаками тимчасової дисфункціональності соціальної системи або показниками структурної напруженості, яка досить швидко отримує розрядку в колективній поведінці. Після короткострокових вибухів протесту відновлюється стабільність суспільства [4].

Природа колективної поведінки передбачає розгляд таких явищ, як натовп, стихійні масові рухи, масова поведінка, протести, мода, суспільні рухи, революції і реформи, які виникають як реакція на невизначену екстраординарну ситуацію. Так, Смерзер Н. стверджує, що «колективна поведінка - це дія нетерплячих. Вона, як правило, являє собою ранню стадію соціальних змін, коли ресурси суспільства ще не можуть бути мобілізовані для ефективної та реальної боротьби з напруженістю» [8, с. 73]. Тобто, протест як результат соціальних змін, що виникають в умовах структурної напруженості. Для виникнення колективної поведінки необхідне поєднання шести факторів, яке є достатньою умовою виникнення протесту.

1. Структурна провідність – характеризує схильність соціальної системи (на рівні суспільства, країни або регіону) до виникнення суспільних рухів того чи іншого типу [8]. В Україні існуюче законодавство, яке надає право на мітинги, страйки, демонстрації, мирні збори. Дані багатьох досліджень, що були проведені останніми роками вказують на незрілість громадянського суспільства. Кількісне зростання громадських організацій не збільшило частку залученого до цієї діяльності населення. Також їх впливовість залишилася незначною [9].

2. Структурна напруженість характеризується наявністю невизначеності, конфліктних відносин і суперечностей в суспільстві [8]. Дослідження динаміки напруженості, показало досить високий її рівень в українському суспільстві і демонструє тенденцію до наростання, тому цю умову також можна вважати виконаною.

3. Зростання і поширення генералізованих переконань – це тип «м'якої» ідеології. Особистість стає потенційним учасником протесту тільки в тому випадку, якщо вона поділяє цю ідеологію [8]. Тобто це вже не лише невдоволення, а наявність певного усвідомлення себе і своїх супротивників, що уже якоюсь мірою присутнє в Україні, наприклад, даючи відповідь на питання, які соціальні групи відіграють значну роль у суспільстві, респонденти відмітили три групи: злочинний світ, бізнесмени і лідери політичні групи. Разом з тим, якщо звернути увагу на динаміку соціально-політичних протестних дій у 2005-2011 рр., що була представлена Центром дослідження суспільства [10], то більшість з них пов'язано саме з

соціально-економічними проблемами, натомість відсутні певні політичні вимоги. Але у 2012-2013 рр.. ситуація дещо змінюється, показники протестів, що пов'язані з політичними вимогами, збільшуються. Це означає, що поступово соціальна напруга все більше пов'язувалась із факторами політичними, із формуванням політичних вимог до владної еліти, формуванням шляхів вирішення проблем.

4. Прискорюючі фактори [8]. Ця категорія включає випадкові фактори, які відіграють роль каталізатора народного гніву, у 2004 р. такою умовою була фальсифікація виборів. Активізацію населення України у 2013 р. спонукало рішення уряду призупинити процес підготовки підписання Угоди асоціації України з ЄС. До ескалації конфлікту призвів силовий розгін мітингувальників 30 листопада.

5. Мобілізація учасників на дії. Смерзер підкреслює роль лідерів у цьому процесі [8]. Стосовно українських реалій, то тут можна спостерігати певний «case», коли ми не можемо сказати, що на Майдан політичні сили прийшли, маючи загальнонаціонального лідера опозиції.

6. Дія сил соціального контролю [8, с.17]. Результат конкретного епізоду стихійного обурення залежить від того, як на нього буде реагувати влада. Іноді ненасильницький мітинг перетворюється на криваве зіткнення, спровоковане владою і навпаки. Цей тезис також підтверджується подіями, що сталися в Україні у 2013–2014 рр..

Феномен протесту як колективної поведінки в контексті теорій стихійної масової поведінки і теорії «символічного інтеракціоналізму» розглядав Г.Блумер. Він у своїх роботах вносить уточнення поняття структурної напруженості, яке в рамках парадигми трактується як об'єктивна характеристика суспільства і як стан свідомості соціальних груп і особистостей. Дослідник визначає напруженість як соціальне занепокоєння. Він вказує, що ця найпростіша форма колективної поведінки виникає при поєднанні двох умов. Перша умова - незадоволеність певної соціальної групи з якогось приводу. Друга умова - криза легітимності влади. Для виникнення протестних настроїв група повинна піддати сумніву законність політичного режиму в цілому. Незадоволені, які вважають існуючий порядок несправедливим і незаконним, знаходяться в стані соціального занепокоєння. Блумер вважає, що участь в акціях протесту є лише одним з можливих варіантів порушення соціального спокою [1]. Тобто протест виступає лише однією з можливих форм колективної спроби змінити існуючий стан.

Інші представники цієї парадигми (Дж. Девіс і Т. Гарр) в якості причин таких феноменів як протест, колективне насильство і революції, називали «депривацію» - хворобливий синдром свідомості, що епідеміологічно поширюється серед населення і не контрольований цінностями і нормами інституційної культури [5].

Термін «депривація» позначає позбавлення, відсутність. Протест виникає тоді, коли певна кількість індивідів відчуває себе позбавленою того, що вважає за необхідне для свого щастя і добробуту. Теоретичні основи даної моделі – це психологічні концепції когнітивного дисбалансу і фрустрації-агресії. Розрізняють абсолютну і відносну депривації. Перша викликана неможливістю задоволення базових потреб через відсутність доступу до основних матеріальних благ і соціальних ресурсів: їжі, житла, медицині, освіти тощо. Друга впливає з сприйманого як несправедливість розбіжності між ціннісними очікуваннями і реальними можливостями. Ця розбіжність – когнітивний дисбаланс – створює психологічну напруженість, яка вимагає розрядки. Така розрядка здійснюється через протест.

Зокрема Гарр у своїй роботі визначає відносну депривацію як розбіжність, що сприймається індивідами, між ціннісними експектаціями і ціннісними можливостями. Ціннісні експектації - це ті блага і умови життя, на які люди, за їх переконанням, мають повне право претендувати. Ціннісні можливості – це ті блага і умови життя, яких, як їм здається, вони в змозі реально досягти або утримати, використати доступні їм соціальні кошти [2, с. 53].

Незважаючи на те, що теорія відносної депривації залишалася найпопулярнішою моделлю пояснення протесту аж до середини 1970-х років, вже в 1960-і багато дослідників звертали увагу

на принципову недостатність її пояснювальних можливостей. Недоліки теорії зводилися в кінцевому рахунку до таких характеристик, як недоведений зв'язок між погіршенням життя і посиленням протесту, при цьому в психології доведено відсутність жорсткої залежності між психологічними установками індивіда і його діями. Відзначається також редуccionізм моделі, яка може бути релевантна станам особистості, але не адекватна станам колективної поведінки. Модель відносної депривації претендує на пояснення динаміки будь-яких протестів, без урахування їх специфіки (в Україні, наприклад, протестів опозиційних і провладних). Важко також визначити ієрархію потреб, з приводу яких люди відчують фрустраційні впливи і нереалізація яких може призвести до соціального вибуху. Не піддається також вимірюванню то граничне значення відносної депривації, необхідне для виникнення протесту.

В результаті цього у 70-их роках отримує свій розвиток теорія мобілізації ресурсів. Острах перед громадськими рухами, нібито спонтанними, ірраціональними і руйнівними, що виражаються в бунтах і масових збуреннях, представлений в теорії колективної поведінки, змінився раціональним поглядом на протестні настрої як необхідний і невід'ємний елемент політичної системи суспільства, що виконує самостійні функції і піддається раціональним моделям пояснення.

Даний підхід містить дві моделі дослідження суспільних рухів: теорію мобілізації ресурсів (Дж. Мак-Карті, М. Залд) і теорію політичного процесу (Ч.Тіллі, У.Гемсон), які і до цього дня домінують в США.

Згідно з даними теоріям, наявність у групи ряду можливостей (організаційних, політичних, економічних) є необхідною умовою для здійснення протестних дій. Необхідно відзначити, що даний напрям дослідження протестних дій зачіпає роль організації та лідерства в розвитку соціального протесту. Крім цього, перевагою даного напрямку є відносно повне визначення видів протестних дій населення і визнання протесту раціональним типом поведінки.

Так, в рамках парадигми Ч. Тіллі, визначає колективну дію як «спільну дію, що спрямована на досягнення спільних цілей» або «спільну діяльність людей, об'єднаних спільним невдоволенням, надіями і інтересами» [12, р. 84].

Дослідник розрізняє чотири компоненти того, що він називає колективною дією.

Організація групи, що бере участь у протесті. Рухи протесту організовуються різними засобами, їх спектр простягається від спонтанно сформованих натовпів до революційних груп з найсуворішої дисципліною.

Мобілізація. Сюди відносяться способи, за допомогою яких група опановує ресурси, необхідні для колективної дії. В їх число входять матеріальне постачання, політична підтримка, зброя.

Наявність спільних інтересів у тих, хто бере участь у колективній дії: як вони уявляють собі можливі виграші і втрати від їх спільної діяльності[3, с. 563].

У 80-ті роки світ зіштовхнувся з новими викликами сучасності. До таких в першу чергу відносились проблеми, що досягли досить високого рівня напруженості, а саме, проблеми екології, дотримання громадянських прав, рівноправ'я жінок тощо. Основний акцент політичної активності змінився з реалізації економічних і політичних інтересів до формування нових ціннісних основ існування протестних груп. Саме це сприяло появі парадигми ідентичності, яка запропонувала своє бачення протестних настроїв. Здравомислова О. звертає увагу на те, що представники парадигми ідентичності Ю. Хабермас, А. Турен, А. Мелуччі, П. Штомпка, акцентують увагу на певному соціальному контексті постіндустріального суспільства, яке створює умови для виникнення сучасних протестних рухів. Нові рухи мають вигляд сучасних масових рухів протесту у розвинених країнах, і відрізняються від традиційних широкою соціальною базою, загальнонародською спрямованістю вимог, новими формами боротьби та принципами організації.

Говорячи про ціннісну складову, то відмінність полягає між матеріалістичними, індустріальними і постматеріалістичними, постіндустріальними цінностями. Так, під першими розуміються цінності благополуччя, під другими - цінності нових відносин людини з природою, з соціальним оточенням і з самим собою. Найбільш значущими з постматеріальних цінностей є індивідуальний стиль життя, автономія та ідентичність.

Організаційні відмінності виявляються в структурній децентралізації, самоврядуванні, домінуванні горизонтальних зв'язків над вертикальними.

Форми колективних дій є зовнішнім способом прояву ідентичності. Вони носять принципово поза інституційний характер. Їх різновиди зводиться до форм прямої демократії, таким як мітинги, марші протесту, демонстрації, захоплення будівель та територій та ін.) До них відносяться легальні форми представництва інтересів (мітинги, демонстрації, пред'явлення позовів та ін.), форми громадянської непокорі (сидячі демонстрації, страйки, бойкоти тощо), дії з елементами провокації і насильства (саботаж, захоплення територій та ін.) Інституційні форми (участь у голосуванні на виборах, в роботі державних організацій і ін.) вважаються неефективними [6].

Нова політична парадигма досі перебуває на периферії політичного суспільства. Рухи як політичні суб'єкти поки ще є «маргіналами влади», як їх називає К. Оффе. Однак вони кинули виклик старій політичній парадигмі, яка, хоча не втратила свого впливу, однак вже знаходиться в глухому куті перед наслідками модернізації.

Якісною відмінністю парадигми нових протестних рухів стала увага до соціокультурного і історичного контексту, в якому вони виникали і розвивалися, а також до культурних аспектів їх діяльності. Ці зміни отримали назву «культурного повороту» [11, р. 16].

Таким чином, сьогодні можна казати про існування двох позицій, що розкривають своє бачення протестного руху. На одному полюсі зосереджені концептуальні моделі, що досліджують макроумови формування рухів (парадигми колективної поведінки і Нових громадських рухів, а також транзитологічні теорії), на іншому - ті, які зробили предметом концептуалізації механізми мобілізації (парадигма колективної дії).

На нашу думку варто погодитись з О. Здравомисловою, відносно того, що кожна з парадигм розглядає протест не комплексно, а виділяє пріоритетні для вивчення аспекти. При цьому ряд дослідників непримиренно ставляться до інших концептуальних моделей, вважаючи свій підхід єдино вірним. Так, А. Турен оголошує неспроможною теорію мобілізації ресурсів, а Дж. Мак-Карті і М. Залд повністю не сприймають традиційний підхід. Представляється, проте, що відмінності парадигм і моделей часто перебільшуються критиками. Це переважання критичного пафосу пояснюється тим, що кожна модель є по суті етноцентрична, і тому вона адекватно відображає лише конкретний об'єкт дослідження - суспільні рухи тієї чи іншої країни, того чи іншого континенту [4]. Для України є корисним дослідження і вивчення зарубіжного досвіду, але не варто його автоматично переносити на наші реалії. Доробки зарубіжних авторів слід пристосовувати до української ситуації, враховувати особливості та відмінності.

Науковий керівник: д. політ. н., проф. Мармазова Т.І.

Література:

1. Блумер Г. Коллективное поведение/Г. Блумер; [пер. с англ. Д.И.Водотынского]//Американская социологическая мысль: Тексты. – М.: Издание МУБиУ, 1996. – С. 166 – 212.
2. Гарр Т.Р. Почему люди бунтуют/Т.Р. Гарр; [пер. с англ. В.Анурина]. – СПб.: Питер, 2005. – 416 с.

3. Гідденс Е. Соціологія /Е. Гідденс; [пер. з англ. В. Шовкун, А.Олійник]. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
4. Здравомыслова Е.А. Парадигмы западной социологии общественных движений/Е.А. Здравомыслова. – Санкт-Петербург: Наука, 1993. – 172 с.
5. Климов И.А. Социальная мобилизация: к истории понятия/И.А.Климов//Человек. Сообщество. Управление. Научно-информационный журнал Кубанского госуниверситета. – 2004 – №1 – 476 с.
6. Костюшев В.В. Введение в социологию общественных движений. Учебное пособие/В.В. Костюшев. – СПб: СПбФ ИС РАН, 1997. – 124 с.
7. Матусевич В. Політична культура: Теоретико-методологічні проблеми дослідження/В. Матусевич//Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – №4/5. – С. 5 – 16.
8. Смелзер Н. Социология/Н. Смелзер; [пер. с англ. В.А. Ядов]. – М.: Феникс, 1998. – 688 с.
9. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг/[за ред. В.М.Ворони, М.О.Шульги]. – К.: ІС НАНУ. – 2010. – 636 с.
10. Центр дослідження суспільства. Офіційний веб-сайт. – 2014. – Режим доступу: <http://cedos.org.ua/protestmonitor/reports/2012> – Назва з екрану.
11. Buechler S.M. Toward a Structural Approach to Social Movements/Steven M.Buechler//Sociological Views on Political Participation in the 21st Century. – Oxford: Oxford Univ/Press, 2002. – P. 21 – 32.
12. Tilly Ch. From mobilization to revolution /Charles Tilly. – New York: McGraw-Hill, 1978. – 232 p.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Гіржев Артем Олександрович
студент V курсу юридичного факультету
Чорноморського державного університету ім. П. Могили

E - mail: slash61@mail.ru

Ключові слова: тілесні ушкодження, криміналістична характеристика, спосіб скоєння злочину, особа злочинця, жертва злочину

Серед злочинів проти особи особливу небезпеку становлять ті, що посягають на здоров'я людини. Тенденція зростання агресивної поведінки в різноманітних стосунках повсякденного життя та соціальної діяльності людини актуалізує необхідність посилення запобігання та розкриття злочинних посягань на тілесну недоторканість людини [1].

Тілесне ушкодження – це протиправне заподіяння шкоди здоров'ю іншої людини, що виражається в порушенні анатомічної цілості або фізичної функції органів і тканин тіла людини. Тілесне ушкодження представляє собою наслідки, результат певної дії, а не саму дію [2].

За ступенем тяжкості тілесні ушкодження в Кримінальному кодексі України розподіляються на тяжкі, середньої тяжкості і легкі. Міністерством охорони здоров'я України 17 січня 1995 р. затверджені Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, які передбачають, що судово-медичне визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень проводиться згідно з Кримінальним і Кримінально-процесуальним

кодексами України та цими Правилами [3].

Криміналістична характеристика злочинів про навмисне заподіяння тілесних ушкоджень повинна включати такі елементи: 1) способи вчинення і приховування злочину; 2) місце, час, обстановка вчинення злочину; 3) мотиви і мету злочину; 4) сліди злочину; 5) дані про особу, яка вчинила злочин; 6) дані про жертву злочину (потерпілого).

В. В. Логінова на підставі вивчення більш як 200 кримінальних справ, порушених за ознаками злочинів, передбачених ст. 121-125 КК України, зазначає, що характерним для злочинів даної категорії є відсутність елемента підготовки до вчинення злочину, оскільки умисел на заподіяння тілесних ушкоджень виникає найчастіше раптово наприклад, під час сварки, з'ясування відносин тощо, і така ситуація спостерігається у 47 % вивчених кримінальних справ даної категорії [4].

У випадках, коли мають місце якісь підготовчі дії, для них не характерна особлива ретельність підготовки. Головним чином, це стосується: підшукування, пристосування та виготовлення знарядь вчинення злочину - 6%; підбору співучасників вчинення злочину - 18 %; вибору місця вчинення злочину - 7 %; та вибору часу - 13 %. Дії щодо підшукування знарядь і засобів вчинення злочину включають в себе їх підбір з метою використання для заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому [4].

До типових дій щодо знищення матеріальних слідів під час заподіяння тілесних ушкоджень можна віднести: приховання знарядь чи засобів вчинення злочину, одягу чи взуття злочинця, речей, що належали потерпілому, знищення слідів на місці події, знищення слідів злочинцем на своєму одязі, приховання отриманих під час боротьби з потерпілим тілесних ушкоджень шляхом накладання гриму, пов'язок та інші дії. Але у випадках заподіяння тілесних ушкоджень для злочинця не характерне вживання заходів для приховування слідів злочину на місці події, більш характерні дії для приховання самої події або участі в ній конкретної особи [4].

Дуже важливим елементом криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень є спосіб скоєння злочину. Слід відзначити, що спосіб заподіяння тілесних ушкоджень зазвичай є аналогічним способу скоєння вбивства. Тому особливої уваги заслуговує одна із навчальних робіт, в якій вказується понад 50 таких способів, а саме: 1. Вбивство, скоєне за допомогою механічної зброї, у т. ч. рук і ніг переслідуваного. 2. Вбивство, скоєне за допомогою вогнепальної зброї. 3. Вбивство, скоєне за допомогою отруйних речовин. 4. Вбивство, скоєне за допомогою вибухової зброї. 5. Вбивство, скоєне за допомогою різних видів транспорту та в різних ситуаціях: 5.1. Наїзд. 5.2. Переїзд. 5.3. Зіткнення потерпілого із транспортом. 5.3. В наслідок зіткнення транспорту із потерпілим із перешкодою. 5.4. Зіткнення транспортних засобів. 5.5. Перекидання транспорту: 5.5.1. Із потерпілим. 5.5.2. На потерпілого. 5.6. Падіння повітряного транспорту: 5.6.1. Із потерпілим. 5.6.2. На потерпілого. 6. Вбивство, скоєне роздиранням тіла людини на частини. 7. Вбивство, що сполучено із розчленуванням трупу людини. 8. Вбивство, скоєне за допомогою високої температури: 8.1. Відкритих джерел вогню. 8.2. В приміщеннях чи місцевостях з підвищеним температурним статусом: в сауні, біля доменної печі тощо. 9. Вбивство, скоєне за допомогою електроструму. 10. Вбивство, скоєне утопленням у: 10.1. Зовнішніх водоймищах. 10.2. Власних виділеннях (крові, їжі - блювотні маси тощо). 10.3. Чужими виділеннями. 11. Вбивство, скоєне задушенням: 11.1. Пальцями і долонями рук. 11.2. Подушками, ганчірками та іншими м'якими предметами. 11.3. М'якою петлею. 11.4. Ланцюжком та іншою жорсткою петлею. 11.5. Перекриття дихальних шляхів твердими предметами (іграшками та іншими дрібними предметами у дітей тощо). 11.6. Позбавленням приміщення кисню. 12. Вбивство, скоєне шляхом скидання потерпілого з гори. 13. Смерть в наслідок випадіння потерпілого з нерухомих високих об'єктів. 14. Вбивство, скоєне шляхом падіння на потерпілого предметів з гори. 15. Вбивство, скоєне засипанням людини ґрунтом чи іншими сипкими матеріалами. 16. Вбивство, скоєне скиданням потерпілого з транспорту, що рухається. 17. Вбивство, скоєне

випадінням потерпілого з транспорту, що рухається. 18. Вбивство, що сполучено із статевими макроправопорушеннями. 19. Вбивство через порушення перешкод. 20. Вбивство, скоєне за допомогою тварин: 20.1. Риб та інших водних тварин. 20.2. Ссавців. 20.3. Птиць. 20.4. Гадюк та інших отруйних плазунів. 20.5. Комах та інших тварин. 20.6. Вбивство через зараження вірусами. 21. Вбивство, скоєне шляхом застосування тортур (тривалого заподіяння болю). 22. Вбивство, скоєне позбавленням потерпілого їжі чи води. 23. Вбивство, скоєне переляком або іншим непомірним психічним навантаженням. 24. Вбивство, скоєне дією на тіло кислоти, луги та інших їдких речовин. 25. Вбивство, скоєне залишенням людини у безпечному для життя становищі. 26. Вбивство, скоєне доведенням людини до самогубства. 27. Самогубство. 28. Вбивство ненаданням медичної допомоги. 29. Вбивство неправильним наданням медичної допомоги. 30. Смерть в наслідок дії сил природи: 30.1. Землетрус. 30.2. Блискавка. 30.3. Торнадо. 30.4. Сонячне випромінювання. 30.5. Магнітні хвилі. 30.6. Лавина. 30.7. Зсув ґрунту. 30.8. Виверження вулкану тощо. 31. Вбивство в наслідок надмірних фізичних навантажень. 32. Вбивство через надання алергійних чинників. 33. Вбивство через неправильне харчування (діабетиків, зголоднілих та ін.). 34. Вбивство через дію різного роду механізмів. 35. Вбивство через неправильне приготування їжі. 36. Вбивство через дію штучного випромінювання. 37. Вбивство через дію низької температури. 38. Вбивство передозуванням ліків чи наркотиків: 38.1. Самим потерпілим. 38.2. Сторонньою особою. 39. Вбивство через надмірне харчування голодуючого: 39.1. Самим потерпілим. 39.2. Сторонньою особою. 40. Вбивство немовляти під час пологів або в недовзі після них тощо. [5, с. 409-410].

Найбільше значення в структурі злочину в психологічному плані мають мотив і мета вчинення злочину. За даними проведених досліджень, типовими мотивами навмисного заподіяння тілесного ушкодження є: помста – 32%; неприязнь – 11%; жорстокість – 10%; злість – 9%; ревності – 9%; користь – 3%. Цікавим є процес формування такого мотиву злочину, як помста. Іноді, особа виношує в собі намір помститися протягом місяців або років. У інших випадках, бажання помститися виникає миттєво як відповідна реакція на якийсь подразник. Дослідження виявили, що у 67% вивчених кримінальних справ про навмисне заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень немає даних, які свідчили б про мету злочину. У зв'язку з цим, неможливо з великим ступенем достовірності розглядати в даній роботі мету, як елемент криміналістичної характеристики злочинів [6, с. 18].

Для криміналістичної характеристики тілесних ушкоджень важливого значення набувають відомості про час, місце і обстановку вчинення посягання, особу потерпілого, а тому вони підлягають обов'язковому дослідженню, встановленню закономірних кореляційних зв'язків між ними. У подальшому це дозволить вже на початковому етапі розслідування правильно обґрунтовувати версії, визначати напрями їх перевірки для встановлення особи, причетної до даного злочину [7, с. 26].

Місця заподіяння тілесних ушкоджень розподілялися наступним чином. Даний злочин є характерним для міст, де їх вчинено 87,7%, а в сільській місцевості 12,3%. Кожен четвертий злочин вчиняється в житлових приміщеннях (в квартирах – 10,9%; в будинках – 10,9%; в гуртожитках – 4,8%). За місцем роботи і навчання вчинялося по 4,1% злочинів. В громадських місцях – 12,3%; на вулицях – 15,1%; у скверах і парках – 19,8%; в зонах відпочинку – 4,1%; в барах – 8,9%; нічних клубах – 3,4%; на дискотеках – 4,1% [1, с. 26].

Злочини про навмисне заподіяння тілесного ушкодження відбуваються, як правило, в умовах очевидності. Варто констатувати той факт, що в більшості випадків – 52% є свідки-очевидці злочину, й вони раніше були знайомі або з жертвою або з особою, яка вчинила злочин, або з ними обома. Такі свідки, як правило, не є співучасниками злочину. Проте, буває, коли вони фізичними діями або вербально сприяють чи перешкоджають вчиненню злочину. Зустрічаються випадки, коли тілесна недоторканність свідка-очевидця спочатку була об'єктом посягання, і йому завдали побої або легке тілесне ушкодження, а в наступному,

особа, що заступилася за нього, стала або жертвою злочину, або особою, яка вчинила злочин [6, с. 14-15].

Наступним елементом криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень є слідова картина. Сліди заподіяння тілесних ушкоджень можна згрупувати в такі основні комплекси:

1) сліди на потерпілому (садна, синці, переломи, вивихи, розриви внутрішніх органів, відривки і відділення частин тіла, колоті, різані, вогнепальні рани, інші ушкодження, сліди боротьби, розірваний та пошкоджений одяг, мікрооб'єкти, зокрема волосся, кров, епітелій під нігтьовими пластинами, інші біологічні сліди, а також волокна з одягу злочинця, уламки керамічних, скляних, дерев'яних виробів, які стали знаряддям злочину);

2) сліди на місці злочину (плями, патьоки, помарки крові, знаряддя злочину, сліди взуття, відбитки пальців рук, мікрооб'єкти, сліди транспортного засобу та ін.);

3) сліди на особі злочинця (сліди крові потерпілого, сліди боротьби тощо) [8, с. 259].

Як зазначає В. Г. Дрозд, на підставі аналізу кримінальних проваджень можна виділити три основні групи криміналістично-значущих властивостей особистості злочинця, які мають важливе значення для криміналістичної характеристики тілесних ушкоджень:

1. Дослідження біологічних властивостей особи, які включають статеві, вікові, анатомічні, фізіологічні та інші ознаки.

2. Дослідження психічних властивостей особи, що свідчать про інтелект, емоційну і волюву сфери індивіда.

3. Дослідження соціальних властивостей особи, що характеризують її суспільний статус, професійну належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємостосунки з іншими членами суспільства [9].

Визначаючи названі групи, доцільно виходити з виділення трьох рівнів вивчення людини: а) біологічного, на якому вона відкривається як тілесна, природна істота; б) психологічного — як суб'єкт одухотвореної діяльності; в) соціального суб'єкта, що реалізує об'єктивні суспільні відносини. Вивчення кримінальних проваджень показало, що переважна більшість умисно заподіяних тяжких тілесних ушкоджень вчинюється особами чоловічої статі — 88% і лише 12% жінками. Перевага належить чоловікам у віці після 30 років (30,9%), хоча це умовний критерій, оскільки статистичного звіту МВС України не існує і дані базуються на власному дослідженні кримінальних проваджень.

У момент вчинення злочину 47,2% осіб були без певного роду занять, тобто не навчалися і не працювали, 42% - робітники, 11% - службовці, 23,6% - учні різних навчальних закладів (шкіл — 9,6, коледжів — 6,7%, інститутів — 7,3%), 4% - пенсіонери. 55% - осіб були самотніми, не мали ні родини ні друзів. Із загального числа осіб, що заподіяли умисне тяжке тілесне ушкодження 56% - вчинили злочин вперше, решта 44% - раніше були засуджені за різні види злочинів, з них лише 11% - за злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи [9].

Не меншого значення для розслідування цих злочинів має характеристика потерпілого. Проведене дослідження показало, що із загальної кількості постраждалих чоловіки складають 73,0%. Тобто відносно жінок, незважаючи на слабку стать, вчиняється лише кожне четверте посягання на тілесну цілісність. За віковими характеристиками потерпілі розподіляються наступним чином: до 18 років — 15,1%; 18 — 25 років — 25,3%; 25 — 30 років — 21,9%; 30 — 40 років — 11,6%; 40 — 50 років — 12,3%; 50 — 60 років — 7,5%; після 60 років — 6,2%. Отже, найбільше вразливою є категорія осіб у віці до 30 років, на долю яких припадає більше половини усіх тяжких тілесних ушкоджень (62,0%). Слід зазначити, що під час вчинення злочину майже половина постраждалих перебувала в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння — 44,6% та 4,0% відповідно [7, с. 18-19].

В даний час в багатьох наукових роботах звертається увага на тісний взаємозв'язок між злочинцем і потерпілим (злочинець — жертва). Оскільки вони так чи інакше пов'язані із

подією злочину. Так, на думку В. Г. Квашиса, досліджуючи злочин, важливо здійснити і віктимологічний аналіз [10, с. 7]. Про наявність певного зв'язку між потерпілим і злочинцем зазначає і Г. Н. Мудьюгін. Він говорить, що володіючи інформацією про зв'язки між злочинцем і потерпілим можна визначити можливий спосіб вчинення злочину, який буде просто неможливим для інших осіб, які в такому зв'язку з потерпілим не перебувають [11, с. 8-9]. Значною мірою дані висловлювання стосуються тяжких тілесних ушкоджень, оскільки близько 66% потерпілих перебували у родинних, близьких чи інших стосунках з злочинцем. У цьому зв'язку для організації пошукової роботи важливе значення мають відомості про місце проживання потерпілого і злочинця. Проведене дослідження показало, що 26,0% таких осіб мешкали в одній квартирі; 1,8% – в під'їзді одного будинку; 7,4% – в одному будинку; 6,8% – на одній вулиці; 47,6 % – в одному населеному пункті; 9,3% – в різних населених пунктах. Наведені дані переконливо свідчать про зв'язок злочинця з потерпілим за місцем їх проживання, що слід враховувати в процесі висування і перевірки слідчих версій [1, с. 56].

Успішне виконання завдань ординативної діяльності та слідчих органів, а саме розслідування злочинів та визначення її причин та умов, визначається знанням не тільки кримінально-правової, але й криміналістичної сутності злочину. Криміналістична характеристика є інформаційною моделлю, що носить допоміжний характер і не виключає особливостей окремого злочину. Проте визначення структурних елементів криміналістичної характеристики та встановлення зв'язків між ними має важливе значення для розробки криміналістичних рекомендацій з розслідування заподіяння тілесних ушкоджень.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кириченко О.А.

Література

1. Дрозд В.Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : дис.. ... канд. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»; Київський національний університет внутрішніх справ / Дрозд Валентина Георгіївна. – К. 2009. – 234 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://disser.com.ua/content/369639.html>
2. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. — 1196 с.
3. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-24949.html#867266>
4. Логінова В. В. . Поняття та елементи способу заподіяння тілесних ушкоджень / В. В. Логінова // Держава і право. – № 49. – 2009. – С. 514-519.
5. Коросташова Т. О. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Криміналістика»: / Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула ; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 438 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.chdu.edu.ua/index.php?page=yuridichniy/>
6. Сафронов С.О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень / С.О. Сафронов. – Харків, 2003. – 175с.
7. Вандышев В. В. Связь «жертва – преступник» и ее использование в раскрытии и расследовании умышленных тяжких телесных повреждений: учеб. пособие / В. В. Вандышев. – Л.: ЛВК МВД СССР, 1987. – 96 с.
8. Благута Р. І. Криміналістика: навч. посібник / Р. І. Благута, Р.Сибірня, В.М. Бараняк та ін.; за заг. ред.Є.В. Пряхіна. - К.: Атіка, 2012. - 496 с.
9. Дрозд В. Г. Особа злочинця при криміналістичній характеристиці злочину щодо заподіяння тяжких тілесних ушкоджень // Митна справа. – № 4. – 2013. – С. 120–124.

10. Квашиш В. Г. Основы виктимологии. Проблемы защиты прав потерпевших от преступлений / В. Г. Квашиш. – М.: Изд-во «Nota Bene», 1999. – 280 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lawlibrary.ru/izdanie_2216485.html

11. Мудьюгин Г. Н. Расследование убийств по делам, возбужденным в связи с исчезновением потерпевшего / Г. Н. Мудьюгин. – М., 1967. – 147 с.

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СЛІДЧОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Гобленко Кристина Вадимівна
студентка 4 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: k.jan19@yandex.ua

Ключові слова: слідчий, прокурор, слідчий суддя, заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії

Слідчий є однією з центральних фігур на стадії досудового розслідування. Питання стосовно його процесуальної самостійності було і залишається одним із найбільш дискусійних у науці кримінального процесу. Зазначеній проблемі присвячено значну кількість робіт, у переважній більшості з яких наголошувалося на необхідності розширення самостійності слідчого у виконанні процесуальних дій та прийнятті рішень.

У зв'язку з цим значні надії покладалися на нове кримінальне процесуальне законодавство. Передбачалося розширення повноважень слідчого для оптимізації досудового розслідування. Але спочатку проект, а потім і прийнятий КПК спростував ці сподівання. Більше того, процесуальна самостійність слідчого зазнала ще більших обмежень у порівнянні з КПК 1960 року.

Відповідно до п.17 ч. 1 ст. 3 чинного КПК слідчий – службова особа органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [1].

Частиною другою статті 40 КПК передбачено широкий перелік повноважень слідчого. Крім того, зазначено, що слідчий, реалізуючи їх відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Таким чином, КПК закріплює процесуальну самостійність слідчого, але з доповненням «відповідно до вимог КПК». У чому ж полягає ця самостійність?

Основна функція слідчого – це здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, що включає в себе наступні елементи: початок досудового розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (або доручення їх проведення відповідним оперативним підрозділам), застосування заходів забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру, зупинення та закінчення досудового розслідування тощо. Розглянемо докладніше процесуальну «самостійність» слідчого при виконанні перелічених дій.

Слідчий уповноважений звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження,

проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (п.5 ч.2 ст. 40 КПК).

Заходи забезпечення кримінального провадження застосовується на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком, передбаченим КПК (ч.1 ст.132 КПК). Аналізуючи положення Розділу II КПК, можна зробити висновок, що самотійно, без погодження з прокурором та отримання ухвали слідчого судді, слідчий фактично має право застосовувати лише такі заходи забезпечення кримінального провадження, як виклик, тимчасове вилучення майна та затримання особи в окремих випадках [1].

Виходячи з положень Глави 20 Розділу III КПК, переважна більшість слідчих (розшукових) дій проводиться на підставі ухвали слідчого судді, звернутися з клопотанням до якого слідчий може також лише після погодження з прокурором. Що ж стосується негласних слідчих (розшукових) дій, то слідчий взагалі не може провести жодної з них самотійно. Так, для проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК), спостереження за особою, річчю та місцем (ст. 269 КПК), аудіо-, відео контроль місця (ст. 270 КПК), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) слідчий зобов'язаний отримати дозвіл слідчого судді. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК) можливе лише за погодженням постанови слідчого з керівником органу досудового розслідування. Навіть для проведення негласних слідчих (розшукових) дій в порядку, передбаченому ст. 250 КПК, постанова слідчого має бути погоджена з прокурором [1].

Таким чином, для застосування заходів забезпечення кримінального провадження (крім виклику, тимчасового вилучення майна та затримання особи в окремих випадках), проведення переважної більшості слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (крім виконання спеціального завдання) слідчий має скласти клопотання, погодити його з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні (ч.3 ст. 40 КПК). Та найголовніше отримати постанову слідчого судді.

Як бачимо процедура досить складна та потребує, щонайменше, значних витрат часу, що може досить негативно вплинути на результат досудового розслідування. Крім того, навіть повідомлення про підозру відбувається також за погодженням із прокурором. Зупинення та закінчення досудового розслідування у тих випадках, коли воно може бути здійснене за постановою слідчого, потребує обов'язкового погодження з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Постає логічне питання: чи можна взагалі говорити про якусь самотійність слідчого, адже основний масив його процесуальних повноважень може бути реалізований лише за погодженням з прокурором, керівником органу досудового розслідування чи на підставі

ухвали слідчого судді. Фактично процесуальна самостійність слідчого закінчується власне складанням процесуальних документів.

Введення в дію чинного КПК призвело до розширення повноважень прокурора і зменшення їх у слідчого. Це обумовлено прагненням запровадити змагальний кримінальний процес, в якому слідчому взагалі немає місця. За оригінальною моделлю змагального процесу керувати розслідуванням злочинів, акумулювати докази обвинувачення повинен прокурор (обвинувач) і саме він, а не співробітники міліції, повинен спілкуватися із слідчим суддею. Тільки прокурор повинен приймати важливі для провадження рішення на досудових стадіях, а не погоджувати чи затверджувати чийсь клопотання. Однак змагальний кримінальний процес не може поєднуватися з тією великою кількістю процесуальних документів, а також правилами їх оформлення, які є на даний момент обов'язковими, що, у свою чергу, характерно для змішаного процесу. У останньому слідчий є головною фігурою досудового розслідування, саме він відповідає за всебічність, повноту та об'єктивність дослідження обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Таке становище слідчого негативно впливає на якість та оптимальність досудового розслідування. Якщо метою є побудова повноцінного змагального процесу, то слідчий як процесуальна фігура взагалі має зникнути. У випадку ж конструювання змішаної форми кримінального процесу необхідним є розширення самостійності слідчого у процесуальній діяльності.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – № 2. – Ст. 15. Кодекс втратив чинність.
3. Литвинчук О.І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007. – 234 с.
4. Тертишник. В. М. Удосконалення процесуального статусу слідчого: старі та нові проблеми. // Вісник прокуратури. – 20012. - № 1- с. 27-29.

РЕФОРМУВАННЯ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПОЛІТИЧНА ГРА ЧИ РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Говбах Карина Михайлівна
студентка І курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: karinagovbah@mail.ru

Ключові слова: реформування, органи внутрішніх справ, міліція, функції, Кримінально процесуальний кодекс

Вже вкотре в Україні за останні 20 років сперечаються щодо реформування і удосконалення системи правоохоронних органів.

У 2012 році набув чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який докорінно змінює процедуру розслідування злочинів [1]. Новий Кримінальний

процесуальний кодекс України має деякі принципові зміни. По-перше, в ньому передбачено створення єдиного реєстру досудових розслідувань. Це сприятиме тому, що слідство буде починатися відразу після отримання правоохоронцями заяви про злочин. Раніше людині доводилося писати заяви про злочин дільничному, слідчому або в чергову частину. Заяви могли не реєструвати, а якщо реєстрували, то давалося 10 днів, щоб вирішити, чи порушувати кримінальну справу чи ні [2,3]. Тепер, у кожного слідчого буде персональний електронний ключ для входу в систему та свої електронні кримінальні провадження. По-друге, процесуальні дії, згідно з новим кодексом, можуть проходити в режимі відеоконференції. Наступна зміна – це неможливість направляти справу на додаткове розслідування. Четвертою принциповою зміною є запровадження практики взяття на поруки, внесення застави та застосування домашнього арешту. Та останнє - можливість застосовування суду присяжних, коли покарання за вчинений злочин передбачає довічне ув'язнення.

Ми бачимо багато принципових змін, направлених на покращення функціонування міліції, але, є недоліки і складності в новому Кримінальному процесуальному кодексі. Наприклад, стосовно слухань у режимі відеоконференцій. Для цього потрібно мати необхідне обладнання та апаратуру. Що стосується домашнього арешту, то в Україні для цього нововведення не вистачає технічних засобів [3]. Також, можливість сплатити грошову компенсацію, може стане причиною корупційних діянь з боку посадових осіб. Та останнє, бажання створити Державне бюро розслідувань, що буде складатися із суддів, прокурорів і міліціонерів, є лише теоретичним питанням, бо цей орган з'явиться лише протягом п'яти років.

Приймаючи до уваги усі ці недоліки, зараз у 2013 році, в Адміністрації Президента працюють над зовсім новим Кримінальним кодексом [4]. На сьогоднішній момент Адміністрація Президента стосовно нового Кримінального кодексу запропонувала його повністю змінити [5]. Зараз ми маємо дві частини: загальну і особливу [6]. Особливу частину Кримінального кодексу пропонують поділити на злочини і кримінальні проступки. За проступки, як покарання передбачено штрафи, службові обмеження, громадські та виправні роботи. Також, якщо нормативно-правовий акт затвердять, з'явиться новий вид санкцій - штрафні ставки (суми від 191 до 764 гривень). При розслідуванні проступків вводяться обмеження для слідчих. Не можна тримати підозрюваних під вартою або домашнім арештом. Розслідування проступків може тривати не більше двох місяців. Для інших злочинів термін розслідування – рік. Після прийняття нового Кримінального кодексу у категорію кримінальних проступків можуть потрапити деякі діяння. Наприклад: ст. 212 "Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)", ст. 222 "Шахрайство з фінансовими ресурсами", ст. 126 "Побої і мордування", ст. 136 "Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані", ст. 145 "Незаконне розголошення лікарської таємниці".

Отже, ми бачимо доволі багато змін, однак за всі роки незалежності України вся система правоохоронних органів та кримінального права не зазнавала значних змін. Громадян України завжди турбувало наскільки безпечно їм живеться, чи захищені діти, чи зможе захистити свої права людина в державній установі, інституті, лікарні, кабінеті землевпорядника [7] без «додаткового стимулювання». Також турбує й те, чи чесно й сумлінно виконують правоохоронці свої обов'язки. Тому, тема міліції завжди була, є і буде актуальною для вивчення та розглядання її суспільством. Враховуючи зміни в житті українського суспільства, можна зробити висновок, що Закон України «Про міліцію», кримінальне й кримінально-процесуальне законодавство змінюється та розвивається не так, як хотілось би громадянам України [8]. Саме тому ми вирішили розробити власні шляхи вирішення проблем, пов'язаних з законодавчою базою міліції України, які будуть відповідати сучасним умовам українського суспільства.

Отже, по-перше, потрібно визначити мету реформування органів внутрішніх справ України – повернення довіри населення, бо громадяни повинні перестати сприймати міліцію, як силову структуру та забезпечення ефективної діяльності всіх підрозділів і служб правоохоронних органів у сучасних умовах.

Наступним кроком, був вибір двох найближчих до нас держав. Була обрана Росія та Грузія, щоб на основі реформування системи МВС цих країн виробити свій шлях до реформування міліції України.

Уряд Росії вирішив, що перед внесенням законопроекту в Держдуму потрібно, відповідно до «народних» пропозицій, відкоригувати наступні норми закону: про доступ співробітників поліції в приміщення з перерахуванням конкретних ситуацій дозволу примусового доступу; про оперативний і щорічно-звітний зворотній зв'язок з поліцією; про необхідність ідентифікації поліцейських громадянами; про зачитуванні прав затриманому; про порядок інформування громадян про хід роботи з їх заявами; про соціальні гарантії держави працівникам поліції.

Відмінності міліції від поліції були сформульовані таким чином: поліція має пріоритетом захист прав, безпеки життя і здоров'я людини; матиме єдину, прозору і відкриту статистику; буде спиратися на професіоналізм співробітників; надасть гідне соціальне забезпечення і гарантії співробітникам; передбачить звернення «пан поліцейський» і нову форму [9].

2 лютого 2011 Закон «Про поліцію» був схвалений Радою Федерації, а 7 лютого його підписав президент Дмитро Медведев, і з 1 березня закон набув чинності. В законі про поліцію стало більше розділів та статей. Він став більшим, ширшим і докладнішим свого попередника. Крім того, в законі про поліцію явно простежується спроба гуманізації правоохоронного законодавства - те, чого голосно зажадала громадськість після торішнього піку міліційного свавілля стосовно громадян.

Стосовно реформуванню Міністерства внутрішніх справ в Грузії. Система внутрішніх справ піддалася кардинальному чищенню. Були перерозподілені функції різних гілок правоохоронної системи. Прокуратура позбавлена більшої частини повноважень у плані ведення самостійного слідства і буде лише підтримувати обвинувачення в суді. Одним з технічно правильних рішень реформи, звичайно, є повсюдно встановлені скляні кубики нових відділень поліції. У цих повністю прозорих приміщеннях, на радість громадянам, які мають можливість своїми очима бачити роботу дільниць, сидять поліцейські. У міністерстві була створена система самоконтролю - генеральна інспекція. Її співробітники постійно перевіряють підвладні підрозділи. Основна функція генеральної інспекції - це внутрішнє розслідування фактів хабарництва. Раніше ситуація була така, що у поліцейського практично не залишалося шансу уникнути корупції: від рядового співробітника потрібно було передавати нагору зібрану данину і так по ланцюжку вище і вище. Зарплати співробітників поліції з 20 доларів піднялися в десять і більше разів.

Отже, на основі досвіду цих країн ми пропонуємо провести реформування МВС України в шість етапів. Перший етап - постановка мети реформи МВС. Другий - відновлення соціального престижу міліціонерів. Третій етап - забезпечення умов для реформування МВС. Четвертий - зміна системи контролю за органами МВС. Цей етап повинен складатися з деяких стадій. Перша – підготовка до проведення контролюючих заходів. Друга - знайомство з діяльністю підконтрольного органу. Третя стадія – основна, це проведення аналітико-контролюючих процедур. Четверта стадія - підведення підсумків та складання довідки з підсумками, що підписується головою і членами комісії. П'ята – робота над результатами. Шоста – перевірка усунення недоліків. П'ятий етап - підвищення рівня освіти працівників міліції. Цього можливо досягти завдяки курсам підвищення кваліфікації до загальноєвропейського рівня. Проводження семінарів, конференцій. Це піднесе рівень освіти працівників ОВС на новий рівень і виключить з органів внутрішніх справ осіб, чий рівень

освіти не відповідає нормативно-правовим нормам України. Та шостий, останній етап – це реорганізація української міліції у поліцію.

Отже, можна зробити наступні висновки.

Реформування - це необхідний і очевидний крок уряду країни для поліпшення системи МВС. Реформування повинно відбуватися цілеспрямовано, швидкими темпами, не даючи багато часу на звикання до нової системи. Я дотримувалася основного рецепту реформування – якщо є з'їдений корупцією інститут, єдиний спосіб виправити ситуацію – ліквідувати його і створити новий.

Науковий керівник: к.ю.н, ст. викладач Усеїнова Г.С.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 2012 року;
2. Закон України про міліцію (із усіма доповненнями);
3. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність";
4. Офіційний веб сайт Телевізійної Служби Новин;
5. Офіційний веб сайт Міністерства Внутрішніх справ України;
6. Офіційний веб сайт Верховної Ради України;
7. Закон України «Про органи внутрішніх справ України»;
8. Конституція України;
9. Ф.В. Бортняк «Удосконалення структури міліції та її кадрове забезпечення як напрям реформування системи ОВС України» / ст. у журналі «Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності» - 2010 №3;
10. Європейський «Кодекс поведінки співробітників поліції»

ОБСЯГ ТА МЕЖІ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Голованік Марія Анатоліївна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Прокурор - особливий суб'єкт некримінального процесу, і його участь у господарському, цивільному, адміністративному судочинстві зумовлена необхідністю виконання функції представництва інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом (ч. 2 ст. 45 ЦПК, статті 2, 29 ГПК, ч. 2 ст. 60 КАС України). Тобто функція представництва інтересів у суді є для органів прокуратури конституційною.

Участь прокурора у зазначених процесах є необхідною для захисту прав і свобод громадян, інтересів держави, дотримання законності у суспільстві, злагодженого функціонування державного механізму в умовах властивого демократії поділу влади. Втім внаслідок недосконалості чинного процесуального законодавства існує багато проблем, пов'язаних із цим інститутом, які потребують невідкладного вирішення, оскільки від успішного виконання прокуратурою функції представництва інтересів громадянина або держави у суді залежить становлення правової держави, невід'ємним, якщо не основним, атрибутом якої є утвердження законності та верховенства права. Тому важливим є питання про повноваження прокурора в господарському процесі.

Стаття 29 ГПК України передбачає участь прокурора в розгляді справи, а також обсяг і межі його повноважень. Повноваження прокурора в судовому процесі визначені Законом

України «Про прокуратуру» та Господарським процесуальним кодексом України. Відповідно до ст. 29 ГПК України та ст. 35 Закону України «Про прокуратуру» прокурор має право брати участь у судовому процесі, вступаючи у справу в будь-якій стадії, якщо цього потребує захист інтересів держави або суспільства. Обсяг і межі повноважень прокурора, який бере участь у судовому процесі, визначаються чинним законодавством. Вступати в справу на будь-якій стадії процесу прокурор може на підставі відповідного письмового повідомлення господарського суду, якщо справу вже призначено до розгляду, або з власної ініціативи [3, с. 65].

Відповідно до статті 18 ГПК прокурор є самостійним учасником судового процесу. Згідно із статтею 36-1 Закону України "Про прокуратуру" представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Формою цього представництва є, зокрема, участь у розгляді судами справ.

У статті 29 ГПК визначено повноваження прокурора як учасника судового процесу у позовному провадженні. Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди. Відмова прокурора від поданого ним позову не є обов'язковою для позивача, і так само відмова позивача від позову не є обов'язковою для прокурора. У відповідних випадках спір підлягає вирішенню по суті. Лише у разі коли обидва згадані учасники судового процесу - прокурор і позивач - заявили про відмову від позову, суд може припинити провадження зі справи згідно з пунктом 4 частини першої статті 80 ГПК, з урахуванням вимог частини шостої статті 22 ГПК.

Тобто можна виділити наступні права і обов'язки прокурора. Права: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, брати участь в господарських засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти клопотання, давати усні та письмові пояснення господарському суду, наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників судового процесу, оскаржувати судові рішення господарського суду в установленому цим Кодексом порядку, а також користуватися іншими процесуальними правами, наданими їм цим Кодексом.

Обов'язки: добросовісно користуватися належними процесуальними правами, виявляти взаємну повагу до прав і охоронюваних законом інтересів другої сторони, вживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи [4, с. 36-38].

Згідно з частиною четвертою статті 36-1 Закону України "Про прокуратуру" прокурор самостійно визначає підстави для представництва у судах, форму його здійснення і може здійснювати таке представництво у будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом. Статтею 29 ГПК передбачено представництво прокуратурою інтересів держави в господарському суді у формі участі прокурора у розгляді вже порушеної справи. Прокурор може взяти участь у вже порушеній справі про банкрутство і представляти інтереси держави як кредитора, наприклад, у зв'язку із стягнення заборгованості за обов'язковими платежами до бюджетів. У цих випадках прокурор несе обов'язки і користується правами кредитора, крім прав і обов'язків, передбачених частиною 2 статті 36 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Такі ж повноваження прокурор має у справі про банкрутство, порушеної за його заявою. Згідно з частиною третьою статті 29 ГПК про свою участь у вже порушеній справі прокурор повідомляє господарський суд письмово, а в судовому засіданні - також і усно.

Відповідно до визначеної законом компетенції прокурор вправі внести апеляційне, касаційне подання лише у справах зі спорів про захист інтересів держави або у справах про банкрутство, де кредитором є держава в особі уповноваженого органу державної влади. У разі внесення прокурором відповідного подання у справах інших категорій господарський суд повинен відмовити у його прийнятті і винести з цього приводу ухвалу [5, с. 12-13].

Отже, виходячи з вище викладеного можна зазначити, що прокурор є самостійним повноправним учасником господарського процесу. Його обсяг і межі повноважень певною мірою відрізняються від повноважень інших учасників господарського процесу, це першим чином пов'язано з його особливим правовим статусом. Загальний статус та повноваження прокурора визначені в Господарському процесуальному кодексі України та Законі України «Про прокуратуру».

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Руденко М.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про прокуратуру» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>
2. Господарсько – процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
3. Господарське процесуальне право України: Підручник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, В.П.Нагребельний, Д.М.Лук'янець; За заг. ред. к.ю.н. В.Д. Чернадчука. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006 – 331 с.
4. Господарське процесуальне право: Навч. посібник у схемах. – К. Центр навчальної літератури, 2006. – 264 с.
5. Руденко М. Форми участі прокурора у цивільному судочинстві / Руденко М. // Юридичний журнал. - 2006. - № 10. С. 12 - 13

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ПАТЕНТУВАННЯ ВІНАХОДІВ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В НІЙ

Головко Оксана Ігорівна

студент-бакалавр Інституту міжнародних відносин
спеціальності «Міжнародне право» КНУ ім. Т. Шевченка

E-mail: oksanaholovko.1992@gmail.com

Ключові слова: європейська патентна система, патентування, Європейська патентна конвенція, валідація, європейський патент з унітарним ефектом

В епоху сучасного інформаційного суспільства особливої актуальності набувають питання правового захисту результатів розумової праці людини. Технології та знання, що знаходять своє відтворення у винаходах, отримують охорону в межах національних, регіональних або міжнародної патентних систем. Ці системи еволюціонували відповідно до розвитку технологій та поглиблення взаємовідносин між країнами. На сьогодні для власника, інвестора, винахідника комерційна привабливість винаходу залежить від його конкурентоспроможності, яка частково вимірюється тим, чи може бути винахід ефективно захищений на території країн, що представляють інтерес для названих категорій осіб.

На європейському континенті такі можливості захисту надаються в рамках європейської патентної системи, яка успішно функціонує з кінця 70-х рр.. XX ст.. Так її основу склали Європейська патентна конвенція (далі ЄПК) та Конвенція про європейський патент для Спільного ринку (Люксембург, 15 грудня 1975 р.). Остання не вступила в силу, а відтак європейська система патентування на даному етапі представлена механізмом, що закріплений у ЄПК. Європейська патентна конвенція (Конвенція про видачу європейських патентів), укладена 5 жовтня 1973 року на дипломатичній конференції в Мюнхені, набула

чинності 7 жовтня 1977 року для перших семи держав-учасниць: ФРН, Нідерландів, Бельгії, Франції, Люксембургу, Швейцарії та Сполученого Королівства. Вона являє собою одночасно й установчий договір для Європейської патентної організації [1, ст. 4 (1)] – інституційна складова механізму. Станом на квітень 2014 року до Європейської патентної організації входять 38 держав: включаючи всі держави Європейського Союзу, а також Албанію, Колишню Югославську Республіку Македонію, Ісландію, Ліхтенштейн, Монако, Норвегію, Сан Марино, Сербію, Швейцарію та Туреччину. Особливий статус мають Боснія та Герцеговина, Чорногорія – держави, на які поширюється дія Конвенції. Європейська патентна організація є другої за кількістю членів міжнародною міжурядовою організацією в Європі [2].

Щодо місця європейської системи патентування серед інших патентних систем світу, то вона є однією з існуючих регіональних систем патентування. Сутність такої регіональної системи полягає в наступному: країни певного регіону підписують міжнародний договір, який передбачає можливість отримання єдиного патенту, що діятиме на території всіх країн даного регіону, які ратифікували відповідний міжнародний договір. Звідси, регіональний патент – це патент, що був виданий одним із регіональних патентних відомств та діє на території кожної країни-учасниці даного міжнародного договору за умови його реєстрації у національному патентному відомстві відповідної держави. У такий спосіб виникли досліджуваний нами європейський патент (охоплює 38 країн Європи), євразійський патент (поширюється на країни СНД), патенти Африканської організації інтелектуальної власності (АОІВ) та Африканської регіональної організації промислової власності (АРОПВ) (охоплюють більшість країн Африканського континенту). Безпосередньою перевіркою заявок і видачею патентів займаються чотири патентні відомства: Європейське, Євразійське та два африканських [3].

Важливо пам'ятати, що на універсальному рівні існує так звана система РСТ або система подачі міжнародної заявки, правовим підґрунтям якої став Договір про патентну кооперацію (англ. Patent Cooperation Treaty, РСТ), укладений у 1970 році під час Вашингтонської дипломатичної конференції країн-учасниць Паризького союзу [4]. Система РСТ дозволяє просити патентну охорону на винаходи одночасно в кожній з країн-учасниць (їх станом на квітень 2014 року 148 [5]) шляхом подачі єдиної міжнародної патентної заявки. Видача патентів залишається під контролем національних або регіональних патентних відомств в ході так званої «національної фази». Щодо питання співробітництва Міжнародного союзу патентної кооперації та Європейської патентної організації, то вона відбувається у формі координації практичної діяльності, зокрема проведення пошуку та експертизи, на рівні Всесвітньої організації інтелектуальної власності – з одного боку – та Європейського патентного відомства – з іншого боку. Між двома останніми було укладено міжнародну угоду (вступила в силу з 1 квітня 2012 року з терміном дії до 31 грудня 2017 року [6, Art. 12]), яка заклала основу «всеосяжної трирічної технічної схеми співпраці» [7]. Відповідно до положень цього договору Європейська патентна організація здійснюватиме у певних випадках функції міжнародного пошукового органу та органу міжнародної попередньої експертизи, що передбачені в Договорі про патентну кооперацію [5, Art. 2 (1)].

Як бачимо, на сьогодні охорону промислової власності за кордоном можна здійснювати в рамках різних договорів і угод, на основі яких функціонують регіональні системи патентування (європейська, євразійська, африканська), а також універсальна система міжнародної заявки – РСТ. Важливо обрати оптимальну процедуру патентування з точки зору комерційних інтересів майбутніх правовласників, при цьому передусім враховується перелік країн, на території яких необхідно забезпечити охорону. Якщо коло таких країн обмежується країнами ЄС, то оптимальним варіантом буде європейська система патентування, що ґрунтується на Мюнхенській конвенції про видачу європейських патентів.

Якщо проаналізувати процес отримання захисту за системою ЄПК, то можна зробити висновок, що вона не встановила те, що по праву можна було б назвати європейським патентом, який би відрізнявся та одночасно існував би поряд з національним

патентом. Справедливіше було б стверджувати, що було створено лише систему для централізованої видачі національних патентів у 38 Договірних державах та ще двох державах, на які поширюється дія Конвенції. Можна виділити наступні її суттєві недоліки:

- отримання від ЄПВ європейського патенту *не означає автоматичний захист* на території всіх Договірних держав: для такого захисту потрібно валідувати патент на території кожної держави, тобто, по суті, трансформувати його в національний, подавши клопотання до відповідних національних патентних відомств, оплативши відповідні мита та надавши переклад заявки або її частини, наприклад формули, на відповідну мову. На це можуть піти значні кошти, так наприклад, підтримка європейського патенту в різних країнах коштує в шістдесят разів дорожче ніж в Китаї;

- неможливість розгляду справ про порушення патентних прав патентовласника в різних країнах *однією централізованою судовою установою*. Наприклад, якщо відбулося порушення патентних прав в семи Договірних державах, то власнику патенту необхідно буде подавати позов до семи різних країн. Те саме стосується й позовів щодо визнання патенту недійсним [8].

Вирішення питання вдосконалення європейської патентної системи вбачають у створенні механізму європейського патенту з унітарним ефектом та Європейського патентного суду, що розпочав роботу вже з 1 січня 2014 року. Цей механізм функціонуватиме в межах все тієї ж класичної системи ЄПВ, однак матиме свої особливості. Так, по-перше, особа, що отримує єдиний європейський патент, не має валідувати його на території Договірних держав – він діє автоматично з дня видачі. По-друге, щорічні збори на підтримання такого патенту також сплачуватимуться централізовано. По-третє, передбачена можливість централізованого захисту прав патентовласників або третіх осіб у спеціально створеній судовій установі – Європейському патентному суді.

Безперечно, що наявність такої опції як можливість отримання єдиного європейського патенту полегшить процес патентування винаходів у країнах ЄС, адже класичний патент ЄПВ та унітарний патент відрізнятимуться один від одного лише заключним етапом. Після того як заявник отримає патент ЄПВ, він зможе обрати один з трьох варіантів:

- 1) традиційний спосіб з валідацією;
- 2) європейський патент з унітарним ефектом;
- 3) змішаний варіант: валідація в країнах, що не є членами ЄС або не приєдналися до унітарного патенту (Італія, Іспанія, Хорватія) та унітарний патент для тих країн, де він діє.

Важливо пам'ятати, що єдиний європейський патент ґрунтується на праві ЄС.

Місце України в європейській системі патентування. Україна не є членом ЄС, однак є європейською державою, що дає їй можливість у майбутньому підписати Європейську патентну конвенцію та увійти до кола Договірних держав. Так Європейська патентна організація вважає, що Україну варто відносити до держав, що володіють високим інтелектуальним потенціалом та ефективно діючою державною системою правової охорони інтелектуальної власності. Окрім того, ЄПО офіційно запросила Україну стати членом Європейської патентної конвенції.

На думку Миколи Паладія, екс-голови Державної служби інтелектуальної власності (далі ДСІВ), на сьогодні українська державна система правової охорони інтелектуальної власності в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам [9].

У рамках ДСІВ у 2009 році було прийнято Концепцію розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки. Так, зокрема, одним із перспективних завдань зазначається вирішення питання щодо «визначення доцільності й можливості приєднання нашої держави до Європейської патентної конвенції та членства України у Європейській патентній організації (ЄПО)» [10]. Кроки, необхідні для вирішення поставлених завдань, перелічені в Програмі розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні на 2010 – 2014 роки. Серед іншого передбачено:

- удосконалення нормативно-правової бази;

- забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності;
- удосконалення експертизи заявок на об'єкти права промислової власності;
- розвиток міжнародного співробітництва та участь України в здійсненні міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу нашої держави та впливу України на міжнародні процеси у сфері інтелектуальної власності [11].

Суттєвим успіхом у контексті останнього названого кроку стало надання ДСІВ України у вересні 2013 року статусів Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ) й підписання Угоди між ДСІВ України та Міжнародним бюро ВОІВ про виконання Державною службою функцій МПО та ОМПЕ відповідно до РСТ [12]. На думку багатьох експертів ця подія суттєво наблизила Україну до підписання Європейської патентної конвенції.

Таким чином, можна підсумувати, що на сьогодні місце України в європейській системі патентування визначається наступними чинниками:

- Україна володіє суттєвим інтелектуальним і дослідницьким потенціалом; фізичні та юридичні особи з України є потенційними суб'єктами звернення до Європейського патентного відомства;

- Україна має статус Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ), а враховуючи, що через процедуру РСТ може бути отриманий регіональний європейський патент, то в такий спосіб Україна залучається до європейського патентного механізму;

- Україна не є членом ЄС, а отже перспектива залучення України до механізму європейського патенту з унітарним ефектом є на даному етапі маловірогідною.

Україна, яка має значний інтелектуальний потенціал, і фізичні та юридичні особи якої зацікавлені в патентуванні своїх винаходів на території Європи, наразі, на нашу думку, має серйозно займатися розглядом питання щодо приєднання до Європейської патентної конвенції. У цьому вбачається безліч переваг, адже тоді європейські підприємства зможуть у такому ж самому порядку отримати захист своїх винаходів на території України, а це з цим пов'язане питання зарубіжних інвестицій. До того ж полегшиться процедура подачі заявки до ЄПВ для представників України, які зможуть діяти самостійно, а не через професійного представника. В умовах, коли наша держава взяла курс на євроінтеграцію, входження України до ЄПО було б чудовим початком для поглибленої гармонізації законодавства у сфері права інтелектуальної власності.

Науковий керівник: к.ю.н. Покачалова А.Г.

Література

1. Конвенция о выдаче европейских патентов (Европейская патентная конвенция) от 1993 года [Электронный ресурс] // режим доступа к ресурсу: http://www.rupto.ru/rupto/nfile/e6280dce-305a-11e1-351c-9c8e9921fb2c/exhibition_corr_ormatted.pdf
2. Member states of the European Patent Organisation [electronic source] // web-site of The European Patent Organisation. - Mode of access to the source: <http://www.epo.org/about-us/organisation/member-states.html>
3. Кметик Х. В. Правовий режим регіональних патентів / Х. В. Кметик // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). – №3-4 2009. – С. 166-169
4. История РСТ [Электронный ресурс] // сайт Федеральной службі по интеллектуальной собственности (Роспатент). – режим доступа к ресурсу: <http://www.rupto.ru/rupto/portal/74e3d705-4c0d-11e1-36f8-9c8e9921fb2c>
5. РСТ теперь насчитывает 148 Договаривающихся государств [Электронный ресурс] // сайт Всемирной организации интеллектуальной собственности. – режим доступа к ресурсу: http://www.wipo.int/pct/ru/pct_contracting_states.html

6. Agreement between the European Patent Organisation and the International Bureau of the World Intellectual Property Organization in relation to the functioning of the European Patent Office as an International Searching Authority and International Preliminary Examining Authority under the Patent Cooperation Treaty [electronic source] // web-site of The World Intellectual Property Organization. - Mode of access to the source: http://www.wipo.int/export/sites/www/pct/en/texts/agreements/ag_ep.pdf

7. EPO and WIPO Sign Agreement to Enhance Co-operation. Geneva/Munich, May 3, 2012. PR/2012/709 [electronic source] // web-site of The World Intellectual Property Organization. - Mode of access to the source: http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2012/article_0008.html

8. Патентна система Європейського Союзу 2.0. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ipstyle.ua/ua/articles/patents/eu_patent_system.html

9. Замість десятку законів ІВ України регулюватиметься трьома? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.intelvas.com.ua/2011-05-20-15-21-30/12486-zamist-desiatku-zakoniv-iv-ukrainy-rehuliuvatymetsia-troma.html>

10. Концепція розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки [Електронний ресурс] // Сайт Державної служби інтелектуальної власності України. – Режим доступу до ресурсу: http://sips.gov.ua/ua/plans_reports.html

11. Програма розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні на 2010 – 2014 роки [Електронний ресурс] // Сайт Державної служби інтелектуальної власності України. – Режим доступу до ресурсу: http://sips.gov.ua/ua/plans_reports.html

12. Про Державну службу - Міжнародна інтеграція - Державну службу призначено МПО та ОМІПЕ (26.09.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://sips.gov.ua/ua/mpo-ompe>

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ ИМУЩЕСТВЕННАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ КАК ПРИЗНАК ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

Горбатова Наталия Александровна

аспирант Национального центра законодательства и
правовых исследований Республики Беларусь

E-mail: natharbatava@mail.ru

Ключевые слова: юридическое лицо, ответственность, признаки юридических лиц

В ст. 44 Гражданского кодекса Республики Беларусь [1] (далее – ГК) установлены признаки юридического лица. Аналогичным образом признаки юридического лица закреплены в законодательстве России (ст. 48 Гражданского кодекса) и некоторых других стран.

Ученые, среди которых можно назвать И.В. Елисеева, В.В. Лазарева, А.В. Венедиктова, И.Ш. Файзутдинова [2, с. 77] и большинство других, к основным признакам юридического лица относят организационное единство, имущественную обособленность, возможность выступать в отношениях от собственного имени, самостоятельную имущественную ответственность. Некоторые из ученых (С.Н. Братусь, Г.К. Матвеев, И.А. Маньковский и др.) самостоятельную имущественную ответственность признают главенствующим признаком юридического лица, и мы также поддерживаем это мнение, но только в отношении частных коммерческих организаций. Изучение законодательства отдельных стран, к примеру, России и Беларуси, говорит об отступлениях в

требованиях к самостоятельной ответственности для некоторых видов и организационно-правовых форм юридических лиц.

Так, у всех перечисленных стран среди юридических лиц имеются субъекты, обладающие имуществом на праве оперативного управления. Организационно-правовой формой таких субъектов является учреждение или казенное предприятие. Рассмотрим ответственность учреждения по законодательству Республики Беларусь, тем более что в России аналогичный подход.

Учреждение отвечает по своим обязательствам находящимися в его распоряжении денежными средствами, а при их недостаточности субсидиарную ответственность по его обязательствам несет собственник соответствующего имущества (п. 2 ст. 120 ГК). Иными словами, в отношении учреждений нельзя утверждать, что они полностью самостоятельны и имущество учредителей однозначно защищено от взыскания, которое может быть обращено на их имущество, в случае недостаточности средств созданных ими юридических лиц. В данном случае более или менее защищена государственная собственность. Об этом говорит п. 2 ст. 126 ГК, где указано, что Республика Беларусь в лице соответствующих государственных органов не отвечает по обязательствам созданных ею юридических лиц, кроме случаев, предусмотренных законодательными актами.

Далее, следует упомянуть о денежных средствах и имуществе, приобретенном за счет доходов от «приносящей доход деятельности». Как известно, некоммерческие организации государственной формы собственности (по терминологии бюджетного законодательства – «бюджетные организации») могут осуществлять приносящую доход деятельность. Доходы от этой деятельности поступают на расчетные счета бюджетных организаций и могут использоваться на покупку имущества для них. При этом согласно законодательству, денежные средства, а также имущество, приобретенное за счет этих средств, поступают в распоряжение учреждений и казенных предприятий на тех же правах, что и имущество, от использования которых они были заработаны (ст. 279 ГК). О том, что в данном случае целесообразно «заработанные» денежные средства и имущество закреплять на праве собственности за юридическими лицами давно говорят исследователи. Возвращаясь к теме публикации, можно отметить, что если бы законодатель реализовал предложения ученых-правоведов, то в таком случае учреждения и казенные предприятия имели бы возможность использовать полученное от приносящей доход деятельности в качестве имущества, которое можно было бы использовать для обеспечения самостоятельной ответственности. Однако, этот вопрос находится в стадии обсуждения и, видимо, ситуация не изменится до тех пор, пока не откажутся от использования в законодательстве институтов вещных прав «оперативное управление» и «хозяйственное ведение».

Кроме учреждений, особенности ответственности юридических лиц установлены для таких организаций, как воинские части Вооруженных Сил Республики Беларусь и организации Министерства обороны. Имущество некоммерческих организаций Министерства обороны закреплено за ними на праве оперативного управления при наличии в его составе имущества республиканской формы собственности, ограниченного и/или запрещенного к обороту. В отличие от казенного предприятия, учреждения или государственного объединения, воинская часть может использовать для осуществления приносящей доход деятельности закрепленное за ней имущество в соответствии с его назначением, но без привязки к целям своей деятельности и заданиям собственника. Для этого достаточно, чтобы приносящая доход деятельность была разрешена Министерством обороны. Однако, заключая гражданско-правовые договоры, воинская часть не может дать гарантий, к примеру, об безакцептном списании денежных средств. Причем финансирование договоров осуществляется по соответствующим статьям расходов и денежные средства нельзя использовать для иных целей, то есть, к примеру, денежными средствами назначенными (имеющимися) на статью «Вещевое имущество» нельзя оплатить договор на закупку

медицинских препаратов. Прямой запрет установлен локальным нормативным правовым актом – приказом Министра обороны Республики Беларусь. В общем, целевое распределение денежных средств свойственно всем бюджетным организациям, к которым Налоговый кодекс Республики Беларусь (ст. 16) относит и воинские части, признавая их юридическими лицами.

Следовательно, ответственность воинской части по обязательствам ограничивается внебюджетными денежными средствами, имеющимися на ее счете. Однако, собственником имущества воинской части является Республика Беларусь, и как было сказано ранее, она не отвечает по обязательствам созданных юридических лиц, кроме случаев, предусмотренных законодательными актами. Из чего следует вывод о том, что ответственность по обязательствам государственных учреждений, а также воинских частей, их учредители (создатели) в лице государственных органов не несут.

Как видим, сам же законодатель, установив ряд исключений и дополнительных условий к требованию об ответственности организации, фактически признает этот признак факультативным. Как верно отметил И.А. Маньковский, наличие у организации «такого признака, как способность отвечать по своим обязательствам всем принадлежащим организации имуществом, не является решающим для допуска организации к участию в гражданском обороте» [3, с.75].

В тоже время, способность отвечать своим имуществом по принятым обязательствам, на наш взгляд, это лишь возможность разграничить личную ответственность работников и учредителей от ответственности организации. Так, ГК прямо указывает, что финансируемые собственником учреждения отвечают по своим обязательствам не только своим имуществом. К таким исключениям относятся унитарные и казенные предприятия, а также учреждения.

Научный руководитель: д.ю.н., проф. Тихиня В.Г.

Литература:

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь, Кодекс Респ. Беларусь, 7 дек. 1998 г., № 218-3 // КонсультантПлюс: Беларусь. Технология ПРОФ [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2014.
2. Гражданское право: учебник: в 2 т. / Под ред. О.Н.Садикова. – М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА – М, 2009. – Т.1. – 493с.
3. Маньковский, И.А. Теория юридического лица: Монография / И.А.Маньковский, С.С.Вабищевич.– Минск: Молодежное, 2009. – 304 с.

АВТОР ЯК ВЛАСНИК РЕКЛАМИ

Гордієнко Карина Сергіївна
студент-магістр юридичного факультету
Інституту інтелектуальної власності
НУ «ОЮА» в м. Києві

E-mail: karina.gordienko.2013@mail.ru

Ключові слова: реклама, авторське право, інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності

Реклама – це переконливий засіб інформації про товар або фірму, комерційна пропаганда споживчих якостей товару та належної діяльності фірми, засіб, який готує активного та потенційного споживача до купівлі.

Основним нормативним актом, що регулює рекламну діяльність в Україні, є Закон України від 3 липня 1996 року «Про рекламу». Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про рекламу», реклама – це спеціальна інформація про осіб чи продукцію, яка розповсюджується в будь-якій формі та в будь-який спосіб з метою прямого чи опосередкованого одержання прибутку.

Конституція України, норми якої мають пряму дію, закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, гарантує свободу літературної, наукової і технічної творчості. Захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1 ст. 41,54].

Окремі аспекти правового регулювання рекламної діяльності розглядалися також у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: В.І.Іванова, Ф.П. Котлера, В.С. Кулішенко, Є.В.Ромата, Н.О.Саніахметової, Е.Л.Страунінга, З.Ш.Шугаїбова та ін.

Аналіз чинного законодавства дозволяє дійти висновку, що реклама як соціальне явище є достатньо врегульованим інститутом права. Про це свідчить цілий комплекс нормативно-правових актів, які існують у правовому полі України. Але цьому інституту властиві і недоліки, що притаманні всій правовій системі України (розмиті формулювання, певні суперечності тощо).

Так, у ст. 4 Закону України «Про рекламу» від 3 липня 1996 р. №270/96, зі змінами та доповненнями станом на 3 лютого 2004 р. йдеться, що «використання у рекламі об'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється відповідно до вимог законодавства України про авторське право і суміжні права». За цією нормою використання об'єктів, які охороняються авторським правом, здійснюватиметься на умовах, передбачених Законом України «Про авторське право і суміжні права» шляхом укладання договору з правомочним суб'єктом та виплатою винагороди.

Необхідно акцентувати увагу читачів на тому, що власне реклама у будь-якій формі є об'єктом авторського права особи, яка її створила.

Цей висновок впливає з аналізу ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», згідно з якою охороні за цим Законом підлягають всі твори, зазначені у ч. 1 цієї статті, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Винесення реклами до ч. 2 цієї статті, на мою думку, пов'язано з тим, що існує безліч форм реклами. З погляду доцільності для потреб цієї статті, ми можемо підрозділити рекламу не за формами, передбаченими Законом України «Про рекламу», а за формами, в яких може існувати твір за Законом України «Про авторське право і суміжні права», а саме:

- реклама у формі літературного, фотографічного або графічного твору (реклама у друкованих органах масової інформації, реклама на транспорті, зовнішня реклама).
- реклама у формі аудіовізуального або музичного, з текстом або без твору (реклама на радіо або телебаченні).

Власне закріплення законодавцем того, що твір підлягатиме правовій охороні, якщо він відповідає ознакам твору та створений з метою реклами, фактично не потребує доведення того, що реклама може бути твором у розумінні Закону України «Про авторське право і суміжні права». Як відомо, об'єктом авторського права є створене у результаті творчої діяльності (праці) автора у галузі літератури, науки або мистецтва щось якісно нове,

неповторне, оригінальне, унікальне, що виражено в об'єктивній формі, з можливістю сприйняття людськими почуттями та подальшого відтворення.

Проаналізувавши законодавство, можна дійти висновку, що реклама після отримання об'єктивної форми (рекламного ролику, слогана, музичної фрази тощо), стає об'єктом авторського права, за умови, що вона є результатом творчої праці фізичної особи (згідно із ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір) та являє собою щось нове та оригінальне. Позаяк наявність інших ознак твору, як-то: об'єктивна форма та можливість відтворення, сприйняття органами людських почуттів не викликає труднощів.

Саме це дає підстави вважати, що реклама, за умови наявності у відповідного об'єкта реклами таких ознак, підпадає під дію Закону України «Про авторське право і суміжні права». Тобто в автора існує єдиний обов'язок – довести, що його реклама – це оригінальний результат творчої праці порівняно з існуючими. Враховуючи те, що визначення поняття творчої праці на законодавчому рівні не існує, а згідно зі ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі, то доведення того, що його реклама є новою та оригінальною не буде складною для автора. Крім того, власне популярна реклама, яка коштує багато коштів та коло якої можуть виникати певні конфлікти, майже завжди буде оригінальною та новою, враховуючи насиченість ринку різною рекламою.

Як висновок можемо також зазначити, що ефективність економічних, політичних, соціальних перетворень, що відбуваються в Україні, перебуває у прямій залежності від широкого використання творчого інтелектуального потенціалу держави, ефективності функціонування системи державної охорони та захисту інтелектуальної власності. Конституція України гарантує свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав, моральних і матеріальних інтересів громадян, пов'язаних з різними видами творчої інтелектуальної діяльності. Тому особливу увагу привертає питання правового статусу автора твору, створеного в результаті виконання службового завдання чи трудового договору.

Науковий керівник: к.ю.н. Л.І. Чулінда

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради, 2011, № 10, ст.68.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2013, N 40, ст.540
3. Закон України Про авторське право і суміжні права // Відомості Верховної Ради України, (ВВР), 2014, N 2-3, ст.41.
4. Закон України Про рекламу від 03.07.1996 № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради, (ВВР), 2013. - N 24. - Ст.243.
5. Ульянова Г.О. Захист авторських прав у правовідносинах, які виникають у зв'язку з рекламою [Текст]: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Г.О.Ульянова; Одес.нац.юрид.акад. – Одеса: 2008. - 18 с.

6. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998.

ЧАСТИНА ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ЯК САМОСТІЙНИЙ ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

Гречко Оксана Артурівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: oksankagrechko@mail.ru

Ключові слова: земля, земельна ділянка, земельна частка

Земельна ділянка належить до більш загальної категорії «земля», яка, у свою чергу, здатна ділитися на частини (ділянки) і виконувати відповідну функцію. Частина земельної ділянки може виступати як самостійний об'єкт цивільного права і його виділення пов'язане з існуванням обмежених речових прав на нього (наприклад, у зв'язку з розташуванням на ній будівлі, споруди або іншої нерухомості, що належить невласнику земельної ділянки).

Об'єктом цивільних прав може бути лише частина землі (земельна ділянка), яка володіє індивідуально визначеними і зареєстрованими ознаками.

В якості безпосереднього об'єкта правовідносин виступає не земля в цілому як вся поверхня планети, що є сушею, а певні її частини, що мають встановлені межі.

Частина земельної ділянки може виступати як самостійний об'єкт земельного права. Так, як об'єкти земельного права виступають землі різних категорій і до них зараховують земельні ділянки та їх частини.

Земельна частка (пай) являє собою умовну частку сільськогосподарських земель, розмір якої визначений як середній по господарству в умовних кадастрових гектарах. На відміну від земельної ділянки, яка має чітко визначені межі й розмір у фізичних гектарах, місцезнаходження та межі земельної частки (паю) є невизначеними.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» у проекті землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв) визначаються місце розташування земельних ділянок, їх межі та площі сільськогосподарських угідь, що підлягають розподілу між власниками земельних часток (паїв), їх цільове призначення, дії обмежень (обтяжень) у використанні земельних ділянок, у тому числі земельних сервітутів. За ст. 11 цього ж Закону зазначає, що встановлення меж земельних ділянок у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) здійснюється на підставі технічної документації із землеустрою щодо складання документів, що посвідчують право власності на земельну ділянку.

Правова природа права на земельну частку (пай) істотно відрізняється в залежності від того, щодо яких земель встановлене це право: 1) земель, переданих свого часу у колективну власність недержавним сільськогосподарським підприємствам, або 2) земель державних або комунальних сільськогосподарських підприємств. Також законодавство згадує про 3) «земельну частку (пай)», ведучи мову про осіб, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи, та 4) осіб, вказаних у п.8 розд. X ЗК України.

Дискусійність питання про правову природу права на земельну частку (пай) обумовлена насамперед суперечливістю законодавства, що визначало суб'єкта права

колективної власності (ст. 5 Земельного кодексу України в редакції 1992 р., ст. 10 Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство»): з одного боку, закон проголошував, що земельна ділянка належить «співвласникам» — громадянам, але в той же час суб'єктом права називається відповідна юридична особа — сільськогосподарський кооператив, садівницьке товариство, сільськогосподарське акціонерне товариство, колективне сільськогосподарське підприємство (далі — КСП).

За таких умов у правовій доктрині розгорнулася досить жвава дискусія щодо природи права на земельну частку (пай). Думки науковців розділилися. Одні визнавали право громадян **речовим** (найчастіше — правом власності), обґрунтовуючи свої погляди на тій частині законодавчих положень, що називали громадян співвласниками, і з тих чи інших підстав не брали до уваги положення про юридичну особу як суб'єкта права колективної власності.[с.256;8] Право на земельну частку (пай) як речове право вимоги є своєрідним різновидом так званих «прав на чужі речі». Подальший розвиток земельного законодавства та практики дозволив сформулювати другий важливий аргумент на користь речової природи права на земельну частку (пай): це право не лише має пріоритет над правом власності на земельну ділянку, а й не залежить від існування будь-яких зобов'язаних суб'єктів.[с.37-40;6]

Інші вчені (більшість) обирали прямо протилежний підхід і визнавали за громадянами лише зобов'язальне право вимоги.[с.181-182;5]

Допускаючи речову природу права на земельну частку (пай), необхідно визначитися з питанням: чи можна вважати, що це речове право є правом спільної часткової власності.

На практиці існують випадки передачі несільськогосподарських угідь у **спільну сумісну власність** громадянам – суб'єктам права на земельну частку (пай) за проектами відведення. При цьому вважається, що земельні ділянки надаються із земель запасу державної власності.

Відсутня будь-яка система у їх застосуванні підходів до цього питання. Визначення правового режиму несільськогосподарських угідь залежить від того, чи КСП 1) було ліквідовано (і коли — 1.1) до набрання чинності чинним ЗК України, чи 1.2) після цього), чи 2) воно було реорганізовано, чи 3) воно продовжує існувати. Необхідно також враховувати можливість того, що об'єкти нерухомості, що колись існували, зруйнувалися.

У випадку ліквідації КСП права спільної часткової власності на земельну ділянку у громадян не виникає, а право на земельну частку (пай) як речове право вимоги зберігається. Право ж власності на земельну ділянку переходить до держави, оскільки всі землі, що не перебувають в інших формах власності, вважаються державними (ч. 1 ст. 84 ЗК України).[с.37-40;6]

Коли група суб'єктів права на земельні частки (паї) реалізують своє право вимоги і отримають земельну ділянку єдиним масивом у спільну часткову власність, то у даному випадку у громадян може виникати право спільної часткової власності на землю. Тобто, у цьому випадку слід вважати, що їхнє право на земельну частку (пай) припиняється, і виникає право спільної часткової власності.

Отже, в якості об'єкта цивільного права виступає частина земельної ділянки може виступати як самостійний об'єкт цивільного права і його виділення пов'язане з існуванням обмежених речових прав на нього (наприклад, у зв'язку з розташуванням на ній будівлі, споруди або іншої нерухомості, що належить не власнику земельної ділянки). Як об'єкти земельного права виступають землі різних категорій і до них зараховують земельні ділянки та їх частини. Що стосується групи суб'єктів права на земельні частки (паї), які реалізують своє

право вимоги і отримають земельну ділянку єдиним масивом у спільну часткову власність, то у даному випадку у громадян може виникати право спільної часткової власності на землю.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

Список використаної літератури:

1. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / В.І. Семчик, В.М. Стретович, О.О. Погрібний та ін. За ред. чл-кор. НАНУ В.І. Семчика. – К.: Наукова думка, 1998. – 244 с.
2. Аграрное право. Учебник. Отв. ред.: Быстров Г. Е., Козырь М. И. М.: Юрид. лит., 1996. — 640 с.
3. Вівчаренко О.А. Право власності на землю в Україні (актуальні проблеми). Наукове видання. – Івано-Франківськ: ЗАТ Надвірнянська друкарня, 1998. – 179 с.
4. Земельне право: Підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / За ред. В.І Семчика і П.Ф.Кулинич. — К.:Видавничий дім “Ін Юре”, 2001. – 424 с.
5. Коваленко Т.О. Право на земельну частку (пай): підстави набуття // Актуальні питання приватизації та оцінки земель: Зб. наук. праць / За ред. Б.А.Семененка. – Суми, 1999. – С. 48– 54.
6. Мірошниченко А.М. Правова природа та проблеми реалізації права на земельну частку (пай) // Вісник Київського національного Університету імені Тараса Шевченка. — С. 37–40.
7. Семчик В.І. Земельний пай не може бути предме- том оренди // Правова держава. Щорічник наукових праць. – К., 1997. – Вип. 8. – С. 180–184.
8. Шульга М.В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. – Харьков, 1998. / М. В. Шульга . – Харьков : Консум, 1998 . – 222 с.

ЗАХИСТ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ВЛАСНИКА ЖИЛОГО ПРИМІЩЕННЯ

Григорян Марина Левонівна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail : mar_ka92@mail.ru

Ключові слова: права дитини, реалізація житлових прав, порушення житлових прав дитини

Нині в Україні спостерігається спалах інтересу до прав дитини. Висунення цього питання на передній план політичного, педагогічного й соціального життя зумовлено кількома причинами.

Перша з них — рух українського суспільства й відповідно суспільної думки до громадянського, відкритого, європейського суспільства, що передбачає заінтересованість усієї спільноти пекучими питаннями. Ці проблеми вирішуються колегіально, й всебічно обговорюються, стають предметом дискусій, міркувань широкого суспільного загалу, громадських асоціацій, груп, об'єднань тощо.

Друга, не менш важлива, причина актуалізації даної проблематики - це сучасне становище дітей в Україні. Статистичні дані свідчать про те, що дитинство в Україні перебуває

у кризовому стані. Тому соціальний статус дітей, способи її життєдіяльності, стосунки з дорослими перебувають, якщо не в центрі уваги суспільства, то принаймні усвідомлюються як проблеми, що потребують розв'язання.

Третя причина, як викликала великий інтерес до проблеми прав дитини як на міжнародному рівні, так і на вітчизняному національному, — це зміна останнім часом ставлення до дітей, культури дитинства, до внутрішнього світу дитини, її інтересів, запитів, прагнень. Сьогодні дитинство віддзеркалює центричні, гуманістичні підходи, які захищають самотність і неповторність неповнолітніх. А звідси випливає потреба щодо перегляду психолого-педагогічних аспектів розвитку дитини, діяльності державних установ та вироблених ними інструкцій щодо виховання малолітніх, неповнолітніх (включаючи й родину), а також засобів, методів і форм виховання.

Отже, як можна переконатися, *дана проблема є надактуальною* як на міжнародному рівні, так і на рівні національному, особливо в Україні, де будується громадянське суспільство, де управлінські процеси проходять з гуманістичним змістом та демократичні за формою.

Виходячи з виконання зобов'язань України щодо міжнародно-правових актів, охорона дитинства є одним із стратегічних загальнодержавних пріоритетів у політиці багатьох країн світу і нашої держави зокрема. Для цього, як відомо, держава створює умови по реалізації прав і свобод неповнолітніх. В першу чергу, як передбачено у міжнародних нормах та на рівні національного законодавства, є право дитини на майно та житло як основне право, адже без мінімальної забезпеченості житлом і майном нормальне існування дитини просто неможливе.

Так, наприклад, в законодавстві не передбачено права на житло дитини, яка лишилася без батьків і в неї немає успадкованого житла. Ця недосконалість правової регламентації сприяє виникненню бездомної категорії неповнолітніх, яка нині у державі становить (згідно різних джерел, тому що немає офіційної статистики) понад 20-30 тис. осіб. Таке порушення прав Дитини на житло свідчить про невиконання зобов'язань Україною міжнародно-правових норм і цим суперечить проголошеним гарантіям дотримання прав і свобод такої уразливої категорії світової спільноти, як дитина. Між іншим, Конвенція ООН про права дитини, яка була прийнята й відкрита для підписання, ратифікації та приєднання відповідно до Резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1989 р., набула чинності для України з 27.09.1991р.

Проводячи аналіз даного нормативно-правового акта, що в основі свого призначення як правовий документ містить положення, які ґрунтуються на пріоритетах інтересів прав і свобод дитини у суспільстві, зобов'язує Україну привести всі нормативні документи стосовно дитинства у відповідність із сучасними міжнародними стандартами, забезпечити суворе додержання статей Конвенції. Тому завдання нашої держави полягає в розробленні національного законодавства щодо захисту прав, інтересів та потреб дітей відповідно до міжнародних стандартів, вирішенні організаційних питань, забезпеченні галузі висококваліфікованими кадрами та належним фінансуванням, та відповідальність держави за порушення прав дитини.

Аналіз положень чинного законодавства, зокрема СК України, ЗУ «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», «Про охорону дитинства» дає можливість стверджувати, що законодавець на даний час урегулював право власності неповнолітніх на нерухоме майно. Проте право користування ними нерухомим майном, зокрема житлом, так і не знайшло до кінця свого нормативного закріплення. І це при тому, що закон не вимагає здійснення контролю від органів опіки та піклування за збереженням житлових і майнових прав дітей при вчиненні правочинів з нерухомим майном не тільки, коли неповнолітні мають право власності на нього, а й коли вони мають і право користування ним. Так, ч. 2 ст. 18 Закону України «Про охорону дитинства» прямо зазначає,

що діти - члени сім'ї наймача або власника житлового приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні із власником або наймачем. Проте виникає запитання: що слід розуміти під правом дитини на користування таким майном? А на нього сьогодні, на жаль, ми не маємо однозначної відповіді.

Згідно із законодавством діти вправі користуватися майном батьків, опікунів, піклувальників та інших членів сім'ї, а значить, і житлом незалежно від місця їх реєстрації. Звертаючись до матеріалів судової практики, можна помітити, що існують випадки, коли права дітей порушуються, і вони позбавляються законного права користуватися житлом.

Окрему увагу заслуговують деякі питання забезпечення реалізації житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, адже ця проблема є дуже гострою.

В Україні станом на кінець 2010 р. із 13881 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли повноліття, мали житло у придатному для проживання стані - 8616, у непридатному для проживання, стані - 467, перебували на квартирному обліку - 1576, потребували взяття на квартирний облік - 3376, отримали жиле приміщення - 263, житло з фонду соціального призначення - 153. Зрозуміло, що цифри щодо збереження житла, належного дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, на праві власності або право проживання в якому вони мають, значно знижені.

Ст. 71 ЖК України передбачає можливість збереження житла за дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, шляхом передачі жилого приміщення за договором оренди іншому громадянину до закінчення строку перебування дитини (дітей) у дитячому закладі або до досягнення нею (ними) повноліття та в інших випадках. Але такий спосіб збереження житла ніколи не мав популярності в суспільстві. Було б за доцільне розглянути також норми проекту ЖК України від 5.11.2010 р., які передбачають збереження житла за зазначеною категорією дітей.

Механізм збереження та захисту житла значно ускладнює те, що в Україні відсутня систематизована база даних про житло, право власності або користування яким мають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування. Саме необхідність збереження ними права на житло обумовлює потребу створити і вести органами опіки та піклування реєстр житла, право власності або користування яким належить дітям-сиротам або дітям, позбавленим батьківського піклування. Реєстр повинен містити відомості про стан використання такого житла, нарахування та сплату комунальних платежів, відомості про видані дозволи на відчуження нерухомого майна дітей. Доступ до такого реєстру можна було б надати нотаріусам, які при вчиненні операцій з майном могли б мати змогу перевіряти чи не належить відчужуване майно дитині та чи справді органами опіки та піклування надано дозвіл на його відчуження.

Частина 2 ст. 84 проекту ЖК України встановлює, що за тимчасово відсутніми наймачем і членами його сім'ї житло державного та комунального житлових фондів зберігається більше шести місяців у разі влаштування дитини на виховання у дитячий заклад, до родичів, опікуна чи піклувальника, у прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу - протягом усього часу її (їх) перебування у закладі, родичів, опікуна чи піклувальника, прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу, якщо в житловому будинку, квартирі (їх частині) залишилися проживати інші члени сім'ї.

Якщо з житлового будинку, квартири (їх частини) вибула дитина (діти), і членів її (їх) сім'ї в житлі не залишилося, це житло може бути надано за договором найму (оренди) житла іншому громадянину до закінчення строку перебування дитини (дітей) у дитячому закладі або до досягнення нею (ними) повноліття і повернення від родичів, опікуна чи піклувальника, прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, в окремих випадках - до закінчення навчання в загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності, у тому числі для осіб, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації, а також у

професійно - технічних чи вищих навчальних закладах або до закінчення строку служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, повернення з місць позбавлення волі.

Поза увагою законодавця залишилось питання долі житла, належного дитині на праві власності.

Частиною 2 ст. 91 проекту ЖК України тільки встановлено, що на вселення в житло до батьків їх неповнолітніх дітей згода власника (співвласника) приватного житла не вимагається. Встановлюючи порядок вселення в житло до батьків неповнолітніх дітей розробники проекту ЖК України, мабуть, мали на увазі взагалі дітей. Однак чинне цивільне і сімейне законодавство розрізняє поняття «малолітні діти» і «неповнолітні діти», надаючи їм різний обсяг прав та по-різному регламентуючи охорону і захист цих прав. Очевидно, що положення ЦК України та СК України щодо визначення малолітньої і неповнолітньої особи мають бути враховані у майбутньому ЖК України.

Також потребує уваги **право дитини на вибір місця свого проживання**. Відповідно до ч. 2 ст. 29 ЦК України фізична особа, років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком встановлених законом. Ці обмеження встановлені ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»,. Так, ч. 2 ст. 13 цього закону встановлює, що щодо осіб, які не досягли 16-річного віку, вільний вибір місця проживання обмежується.

Однак це суперечить нормам чинного законодавства, оскільки відповідно до ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» вільний вибір місця проживання чи перебування — це право громадянина України на вибір адміністративно - територіальної одиниці, на території якої вони хочуть проживати чи перебувати. Виходячи з цього, особа, яка досягла 14 років, має право на вибір місця проживання не тільки між місцем проживання її батьків, а в межах всієї України.

Таким чином, після досягнення дитиною 14 років, вона може бути зареєстрована в будь-якому місці на свій розсуд. Оскільки дитина, після досягнення дитиною 14 років вирішує сама своє місце проживання, тому, відмови зареєструвати дитину після 14 років за адресою, де жоден з її батьків не зареєстрований (наприклад, у бабусі, будь-яких інших родичів і т.д.), в цьому випадку будуть також незаконними. Наприклад, дитина може вирішити, що її інтересам відповідає проживання з бабусею або повнолітнім братом, які проживають у межах іншої територіальної одиниці, ніж дитина, її батько, мати. Крім цього потребує законодавчого закріплення перелік випадків, коли особа, яка досягла 14-річного віку могла б вільно обирати місце проживання (наприклад, у випадках укладення шлюбу чи народження дитини такою особою).

Тобто дитина має право обирати не тільки між місцем проживання батьків, а також місцем проживання інших родичів, але право такого вибору виникає в неї відповідно до вимог ст. 13 ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» з 16 років.

Отже, з урахуванням вказаних вимог свобода вибору місця проживання фізичної особи у віці від 14 до 16 років є обмеженою, а сама дитина може тільки з 16 років обирати не тільки між місцем проживання батьків, а також місцем проживання інших родичів відповідно до ст. 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».

З іншого боку, при роздільному проживанні батьків місце проживання дитини визначається угодою батьків. За відсутності такої угоди (чи якщо воно порушує інтереси дітей) суд сам визначає місце проживання неповнолітнього виходячи з інтересів дітей за місцем проживання одного із законних представників.

Відповідно до законодавства України розірвання шлюбу батьків, визнання його недійсним або роздільне проживання батьків не впливають на права дитини. За наявності названих обставин право неповнолітнього на спільне проживання із законними

представниками не втрачається, а видозмінюється. Безумовно, постійно мешкати неповнолітній у вказаних випадках може тільки з одним із законних представників. Але треба враховувати, що законними представниками неповнолітнього являються обидва із батьків, вони рівні в правах і обов'язках по відношенню до своїх дітей. Названі обставини не обривають юридичний (а кровний тим більше) зв'язок між дитиною і кожним з батьків. Дитина має право виховуватися обома батьками, спілкуватися з ними, спільно мешкати з будь-яким з них. Головне, щоб це відповідало інтересам дитини. Можна стверджувати, що і при роздільному проживанні батьків дитина зберігає право користування житлами обох батьків. Тому в житлових правовідносинах за участю неповнолітніх норми сімейного і цивільного законодавства повинні обов'язково враховуватися.

Хотілося б також звернути увагу ще на один момент. Неповнолітні в силу неповної дієздатності не можуть самостійно представляти свої інтереси і захищати свої права. Держава довіряє це батькам, усиновлювачам, опікунам, але за допомогою органів опіки і опікування контролює, наскільки при цьому дотримуються права (майнові і житлові у тому числі) неповнолітніх. Як вірно відмітила Е.А. Чефранова, "державна не залишає відношення між батьками і неповнолітніми дітьми на розсуд сторін в тій мірі, в якій це має місце стосовно дорослих учасників майнових правовідносин". ***Порушення майнових і житлових прав неповнолітніх в силу різних причин можливо і з боку законних представників***, що підтверджується судовою практикою. Контроль органів опіки і опікування за угодами з житлами, в яких мешкають неповнолітні, є виявленням публічного інтересу, однієї з внутрішніх соціальних функцій держави з охорони і захисту прав неповнолітніх і служить певною гарантією дотримання житлових прав дітей. В силу пріоритетності захисту прав і інтересів неповнолітніх названа діяльність органів опіки і опікування, потрібна в усіх випадках проживання дітей в житлі незалежно від того, правом власності або правом користування житлом вони мають.

Але не можна не сказати про головний ***недолік діяльності органів опіки і опікування***, а саме те, що така діяльність не служить ефективним способом захисту майнових і житлових прав неповнолітніх. Органи опіки і опікування необґрунтовано забороняють відчуження житла, ставлять важкоздійснювані умови перед законними представниками при здійсненні угод з нерухомістю. Не існує критеріїв оцінки їх рішень, не визначені принципи діяльності, відповідальність і так далі. Законодавча база розосереджена за нормативними актами різних галузей (цивільного, сімейного, адміністративного) і рівнів законодавства (загальнодержавного та місцевого самоврядування). Невизначеність діяльності органів опіки і опікування породжує ґрунт для зловживань з боку органів опіки, провокує хабарі. Особливої уваги законодавця вимагає регламентація видачі органами опіки і опікування дозволів на відчуження майна (у тому числі нерухомості) неповнолітніх, а також термінів їх видачі. Не має сенсу перераховувати усі недоліки в діяльності органів опіки. Важливе те, що без ліквідації пропусків в правовому регулюванні діяльності органів опіки і опікування і реформування системи цих органів охорона і захист майнових і житлових прав неповнолітніх не будуть ефективними.

Завершуючи розгляд питання про житлові права малолітніх і неповнолітніх осіб, необхідно ще раз підкреслити, що право на житло є одним із суттєвих майнових прав особи. Ми дійшли висновку, що захист прав дитини на житло має бути якнайкраще врегульоване на державному рівні, так як діти є найбільш соціально незахищеними особами. Адже такий захист покладається на батьків, вихователів, опікунів, інших представників, що не може виключати можливості зловживання такими особами правами дітей.

Що стосується органів опіки та піклування, то вважаємо, що усунення контролю з боку органів опіки і опікування за угодами з житлами, в яких мешкають неповнолітні, такі, що мають право користування ними, не вирішує проблем в їх діяльності. Вважаємо, що

доцільно на законодавчому рівні вжити заходи, спрямовані на зміну структури і порядку діяльності органів опіки і опікування, чітко визначити права і обов'язки цих органів, принципи діяльності, положення про відповідальність.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

ПРИНЦИПИ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ ПРИ ЗАМІЩЕННІ ПОСАД НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Григорян Мері Рубенівна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: merig@mail.ua

Ключові слова: конкурс на державній службі, принципи державної служби, принципи конкурсу при заміщенні посад

Конкурсний відбір при прийнятті на державну службу є надзвичайно важливим елементом підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади, професіоналізації державної служби, забезпечення балансу досвіду і молоді енергії в колективах державних службовців, зміцнення довіри населення до органів державної влади.

Тобто, конкурс є соціально-правовим методом оцінювання ділових якостей претендентів, в основі якого лежать демократичні принципи об'єктивності, гласності, порівняльності і змагальності. Конкурс також є основним засобом реалізації громадянами конституційного права на доступ до державної служби.

Конкурс на державній службі базується на певних принципах. У перекладі з латинської слово «принцип» означає основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [1, с. 17].

Принципи слід розуміти як засадні (основні) ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями і механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Отже, принципи права – це об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це є своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку[9].

Для того щоб визначити принципи конкурсу необхідно визначити принципи державної служби. Адже конкурсна процедура має будуватися на загальних конституційних принципах державної служби. Манохін В.М. під принципами державної служби розуміє вимоги, які: 1) обов'язкові для всіх осіб та організацій, які мають відношення до державної служби; 2) розповсюджуються на всі види державної служби та є загальними у рамках державної служби; 3) охоплюють всі організаційні, правові та інші сторони з яких складається зміст державної служби [2, с. 16]. Науковець вважає, що розуміння принципів державної служби залежить від трактування поняття державної служби.

На думку Оболенського О.Ю., принципи державної служби - це такі основоположні ідеї, настанови, положення, що віддзеркалюють об'єктивні закономірності та обґрунтовані

напрями реалізації цілей, завдань і функцій держави, органів усіх гілок влади, прокуратури, повноважень та обов'язків державних службовців [3, с. 119].

Бахрах Д.М. виділяє найбільш загальні основні принципи державної служби: 1) демократизм; 2) професіоналізм; 3) соціально-правовий захист службовців [4, с. 102-108].

Принципи державної служби закріплюються у різних нормативних актах, таких як: Конституція України, закони, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України. Реалізуються вони шляхом практичної діяльності державних службовців.

Основні принципи державної служби України визначені у статті 3 Закону України «Про державну службу», а саме: служіння народу України, демократизму і законності, гуманізму і соціальної справедливості, пріоритету прав людини і громадянина, професіоналізму і компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі, персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни, дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування, дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян. Але, на нашу думку, законодавцем було не враховано ще один принцип державної служби - це принципи гласності.

Найважливішим з принципів у всій державі є принцип верховенства права. На думку деяких авторів, цей принцип означає пріоритет прав та свобод людини, справедливості і гуманізму у діяльності адміністративних органів [5, с. 199]. Вказаний принцип юридично обмежує дії державних службовців, ставлячи за головний обов'язок - пріоритет та додержання прав та свобод людини і громадянина.

Принцип гласності є основним принципом демократії. Використання цього принципу у процедурі конкурсу стало, на сьогодні, необхідним для держави та суспільства. Дія принципу проявляється у необхідності опублікування оголошення про проведення конкурсу у пресі або в інших офіційних засобах масової інформації. Більш того, процедура голосування конкурсної комісії змінена на повністю відкрите голосування, що є одним з найважливіших проявів гласності.

Принцип служіння народу України означає, що державні службовці повинні спрямовувати свою діяльність на користь та в інтересах держави. Даний принцип втілюється у тексті Присяги, що складають громадяни України, що вперше зараховуються на державну службу: «повністю усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити народові України ...» (стаття 17 Закону).

Принцип демократизму та законності. Принцип демократизму втілюється передусім у ст. 1 Конституції України, де зазначається, що Україна є демократичною державою. Демократизм у державній службі виражається у народовладді. Взагалі демократизм це рівність можливостей доступу до органів державної служби та їх всебічне забезпечення. Законність є загально-конституційним принципом. Значення якого полягає у верховенстві закону та права, відповідності інших нормативних актів законодавству України. Реалізація принципу законності відносно конкурсу проявляється у тому, тільки на основі Конституції та законах України повинні регулюватись відносини між державними органами та посадовими особами. Основні положення конкурсу закріплені в Законі України «Про державну службу», у відповідності з яким був прийнятий Порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 169, який визначає порядок і умови проведення конкурсу.

Принцип гуманізму і соціальної справедливості. Поняття гуманізм має такі складові: як свобода, рівність, справедливості. Ці соціальні цінності повинна поєднувати у собі державна служба України. Соціальна справедливості державної служби, втілюється у тому, що в Україні найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека.

Принцип професіоналізму і компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі. Принцип професіоналізму та компетентності присутній у конкурсному відборі на

державну службу. Взагалі, деякі науковці вважають, що професія - це різновид діяльності, занять особи, яка володіє комплексом спеціальних фахових знань та практичних фахових умінь і навичок, набутих внаслідок поглибленої загальної та спеціальної фахової підготовки, а також досвіду роботи [3, с. 121].

Крім того принцип професіоналізму на державній службі полягає у тому, що від претендента на вакантну посаду професійної державної служби вимагається наявність професійної освіти, стажу державної служби або досвіду роботи, професійних знань та навичок. Всі ці вимоги перевіряють на стадії подачі документів. Разом з цим необхідно перевіряти компетентність - здатність реалізувати свої уміння в конкретних ситуаціях [6, с. 22]. Професіоналізм повинен бути не тільки у кандидатів, а і у членів конкурсної комісії. У складі конкурсної комісії повинні бути представлені різного роду фахівці (юристи, представники відділу кадрів).

Принцип персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни означає, те що згідно зі статтею 38 Закону України «Про державну службу» особи, винні у порушенні законодавства про державну службу, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із чинним законодавством.

Реалізація цього принципу дотримання прав та законних інтересів органів місцевого самоврядування полягає у дотриманні прав та законних інтересів органів місцевого самоврядування державними службовцями у межах повноважень та у спосіб, що зазначений у Конституції та законах України.

Принцип дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян означає, що державні службовці не повинні порушувати права підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян і діяти згідно з чинним законодавством України.

На нашу думку, крім основних принципів державної служби існують й ще додаткові, які стосуються саме конкурсного заміщення вакантних посад на державній службі.

Принципи конкурсу на державній службі можна визначити як керівні ідеї, що характеризують сутність конкурсу на державній службі.

Деякі науковці виділяють в інституті конкурсу при прийнятті на державну службу такі принципи: - принцип рівноправності, який виключає дискримінацію за походженням, статтю, віросповіданням або політичними поглядами; - принцип відповідності здібностей та професійного рівня вимогам конкретного виду діяльності в системі державної служби; - принцип гласності - забезпечення гласності при проведенні конкурсу [7, с. 66].

Зазначені принципи лише частково закріплені у законодавстві. Звісно, крім основних принципів конкурсу можна вирізнити додаткові принципи: рівноправності, рівного доступу на державну службу та рівних умов її проходження, об'єктивності та неупередженості, змагальності, підконтрольності, ефективності або неформальності, оперативності.

Принцип рівноправності складається з двох аспектів. По-перше, це відсутність незаконних привілеїв, а по-друге, заборона дискримінації. Рівність або формальна рівність полягає у рівних можливостях, реалізація яких залежить від таланту, розуму і підприємливості кожної людини [8, с. 170-172]. Такі характеристики тлумачать принцип рівності, бо кожний з конкурсанти рівний у можливості доступу до державної служби, але вакантну посаду займе той, хто покаже свій найвищий освітній та кваліфікаційний рівень. Лише зазначені якості підлягають оцінюванню. Дискримінація за походженням, статтю, віросповіданням або політичними поглядами, расою, національністю, майновим і посадовим положенням, місцем проживання, переконаннями, приналежністю до суспільних об'єднань заборонена. Однак, так було не завжди. Існували історичні періоди розвитку держави та суспільства, коли для зайняття посади державного службовця необхідно було мати певне майнове та посадове положення. Принцип рівності у конкурсній процедурі проявляється у рівності суб'єктів конкурсу перед законом. А також рівності умов проходження конкурсної процедури.

Принцип рівноправності складається із двох складових: рівного доступу на державну службу та рівних умов її проходження. Ці положення закріплені у ст. 38 Конституції України та у ст. 4 Закону України «Про державну службу». Тут визначаються рівні можливості зайняти будь-яку посаду без дискримінації. Цей принцип дуже близький до демократичних міжнародних норм. Складові принципу рівноправності не є тотожними. Процесуальним складовим конкурсу є принцип рівності серед кандидатів, він проявляється у рівних правах та обов'язках кандидатів. Матеріальною складовою конкурсу є рівний доступ до державної служби, що закріплює рівні можливості посісти вакантну посаду.

Так, вважаємо, що можна додатково виділити такі принципи - 1) об'єктивності та неупередженості, 2) змагальності, 3) підконтрольності, 4) ефективності, 5) оперативності.

Принцип об'єктивності та неупередженості оцінки при проведенні конкурсу є одним з основних принципів проведення конкурсу. Значення цього принципу полягає у тому, що рішення по конкурсу ухвалюється ґрунтуючись тільки на положеннях, закріплених у законодавстві, тим самим виключається будь-який вплив на ухвалення рішення конкурсною комісією. У пункті 19 Постанови Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 169 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців» та пункті 1.1. Наказу Голодержслужби України від 10.05.2002 р. № 30/84 «Про затвердження Загального порядку проведення іспиту на заміщення вакантних посад державних службовців» вказано, що конкурс проводиться для об'єктивної оцінки знань і здібностей кандидатів на посаду державних службовців. Об'єктивність та неупередженість є єдиними принципами на яких повинно базуватися рішення, що ухвалюється. Також неупередженість проявляється у тому, що посадові особи не мають права проявляти свою зацікавленість ходом чи результатом справи. Ці принципи закріплені та гарантовані законодавством України.

Принцип змагальності є найбільш значущим у процесуальному аспекті. Змагання складає основу конкурсного способу заміщення. На це вказує те, що конкурс проводиться тільки при наявності не менше двох кандидатів. Також те, що за результатами конкурсу керівник видає акт про призначення переможця конкурсу на вакантну посаду державної служби.

Принцип підконтрольності втілюється у зовнішньому контролі органів та посадових осіб, що проводять конкурс та визначають його переможця та можливості оскаржити попередні - так звані процедурні - рішення та поведінку посадових або службових осіб [5, с. 202].

Принцип ефективності або неформальності, який полягає у тому, що державний орган повинен діяти своєчасно та не формалізувати процедуру конкурсу. А також використовувати доцільні та найпростіші засоби для досягнення основної мети - виявлення найдостойнішого з кандидатів.

Принцип оперативності, який полягає у тому, що усі строки, які застосовуються у конкурсній процедурі повинні не затягуватися - оголошення про проведення конкурсу має бути поширено не раніше ніж за місяць до його проведення; рішення конкурсної комісії про відбір кандидатів, дату проведення іспиту визначає кадрова служба за погодженням з керівником конкурсної комісії; проведення співбесіди з кандидатами, остаточне рішення за результатами конкурсу приймає керівник державного органу протягом місяця з дня прийняття рішення конкурсної комісії.

Отже, принципи конкурсу можна визначити як керівні ідеї, положення що характеризують зміст конкурсу на державній службі. Можна виділити основні та додаткові принципи конкурсу. Основні принципи закріплені у ст. 3 Закону України «Про державну службу», але, на нашу думку, законодавець не врахував принципу гласності, який необхідно вказати у тексті статті.

Не закріплені законодавством, на нашу думку, принципи, які стосуються саме конкурсу: принцип об'єктивності, неупередженості та змагальності, підконтрольності, ефективності або неформальності, оперативності, що були вирішенні через аналіз наукової літератури та узагальнення відповідної практики. Тому пропонуємо врахувати ці недоліки, оскільки формалізація принципів та їх недосконале застосування лише декларує наявність принципів, але у подальшому відмежовує принципи від реальних правових механізмів. Але вирішальне значення в ефективності дотримання принципів конкурсної процедури має відсутній дієвий механізм реалізації принципів та норм. І, можливо, тоді ми не будемо стикатися з проблемами недостатньої відкритості та прозорості процедури проведення конкурсу.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

1. Колодій А.М. Принципи права України: Монографія. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 208 с.
2. Манохин В.М. Советская государственная служба. М., 1966. - 194 с.
3. Оболенський О.Ю. Державна служба: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 344 с.
4. Бахрах Д.Н. Административное право. М., 1993. – 490 с.
5. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384 с.
6. Манохин В.М. Служба и сужащий в Российской Федерации: правовое регулирование - М.: Юристь, 1997. - 296 с.
7. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: Навч. - метод. посібник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Н.Р. Нижник. - К.: Ін Юре, 1999. – 244 с.
8. Конституционное право Российской федерации. Учебник // М.В. Баглай – изд. 3-е, изм. и допол. – М.: Норма-ИНФРА*М, 2002. - 800 с.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1627.html>

ЗАСТАВА ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ

Гудименко Юлія Олександрівна
студентка 4 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: hydumenkojulia@mail.ua

Ключові слова: застава, запобіжний захід, слідчий суддя

Відповідно до ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1]. У зв'язку з цим, особливої уваги заслуговують проблеми застосування під час кримінального провадження запобіжних заходів, які є альтернативою триманню під вартою, зокрема, застави (ст. 182 КПК).

Уперше застосування застави як «заходу судового примусу» на національних теренах було передбачено в Статуті кримінального судочинства Російської імперії 1864 року. Перші кодифіковані кримінально-процесуальні закони УРСР також знали цей запобіжний

захід (ст. 142 КПК УРСР 1922 р., ст. 151 КПК УРСР 1927 р.). Незважаючи на це, в Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року застосування застави як запобіжного заходу тривалий час не передбачалося. Лише 20 листопада 1996 року відповідним законом було внесено зміни і доповнення до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів, якими було розширено перелік запобіжних заходів шляхом включення до нього застави (ст. 154¹ КПК 1960 р). Дане доповнення було ініційоване Верховним Судом України з метою ліквідувати суттєвий розрив у системі запобіжних заходів, запровадити певну альтернативу запобіжному заходу у виді тримання під вартою [7].

Як відзначив свого часу Ю. Д. Лівшиц, один з дослідників проблем застосування запобіжних заходів, застава з давніх часів застосовувалася не лише в цивільному, але й в кримінальному процесі. В епоху майнової відповідальності особи за делікти, застава, а також майнова порука, застосовувались порівняно з іншими запобіжними заходами найчастіше. У подальшому, коли її замінила особиста відповідальність, ці запобіжні заходи зовсім втратили своє значення. У період панування інквізиційного процесу, де покарання за своїм характером було особистим, а по суті – індивідуальною фізичною розправою, домінуючим запобіжним заходом став арешт. Згодом, у період промислового капіталізму, були поновлені такі запобіжні заходи, як застава та майнова порука [4; с.54].

Відповідно до ч.1 ст. 154¹ КПК 1960 р. застава полягала у внесенні на депозит органу досудового розслідування або суду грошей чи передачі їм інших матеріальних цінностей з метою забезпечення належної поведінки, виконання зобов'язань не відлучатися із зареєстрованого місця проживання чи перебування без дозволу слідчого чи суду, явки за викликом до органу розслідування і суду особи, щодо якої застосовано запобіжний захід. Цей запобіжний захід застосовувався тільки із санкції прокурора, а після надходження справи до суду – судом.

Розмір застави встановлювався з урахуванням обставин справи органом, який її застосовував, але не міг бути меншим:

1) щодо особи, обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад 10 років, – 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

2) щодо особи, обвинуваченої у вчиненні іншого тяжкого злочину чи раніше судимої – 500 таких мінімумів.

У будь-якому випадку розмір застави мав перевищувати ціну цивільного позову, за його наявності, оскільки дана грошова сума могла бути звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень (ч. 2,7 ст. 154¹ КПК 1960 р.) [3].

Зазначена новела довгий час залишалася фактично «мертвою». У зв'язку з цим Пленум Верховного Суду України у постанові від 26.03. 1999 р. № 6. «Про практику застосування застави як запобіжного заходу» звернув увагу судів на те, що застава повинна стати дієвим запобіжним заходом. З огляду на це суди зобов'язані за наявності відповідних підстав застосовувати заставу за клопотанням обвинуваченого, підсудного, його законного представника чи захисника, заставодавця, прокурора або за власною ініціативою [9]. Цим самим Верховний Суд підтвердив факт недієвості на практиці норм щодо застави. Крім того, у постанові надавалися детальні роз'яснення щодо застосування кожної з частин ст. 154¹ КПК 1960 р. Але при цьому залишалося безліч труднощів у фактичному її застосуванні.

Побоювання у застосуванні застави як запобіжного заходу були обумовлені можливістю для заможних людей «відкупитися» від арешту, внісши заставу, а також появою лихварів, які, позичаючи під великі відсотки гроші для внесення застави або вносячи її особисто як заставодавці, таким чином ставили цих осіб у залежність від себе, з наступним «вибиванням» даних сум, або втягуванням їх у злочинну діяльність для «відробітку» позиченого.

Ще однією причиною були організаційні труднощі. Заставні суми потрібно було десь зберігати. Банки не мали права пускати їх в оборот, тому відповідно і не були зацікавлені в цьому. Якщо ж зберігати ці гроші в банківських осередках, то за них потрібно платити. Державних видатків на це, зрозуміло, не передбачалося [6; с.192].

Дана проблема існувала до січня 2012 року. Напередодні прийняття Кримінального процесуального кодексу України постановою Кабінету Міністрів України від 11. 01. 2012 р. було затверджено «Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу».

Кабінет Міністрів визначив механізм внесення коштів при застосуванні застави. Застава вноситься у національній грошовій одиниці на спеціальний рахунок суду, який обрав такий запобіжний захід, відкритий в органах казначейства в установленому законодавством порядку [8].

Окрім того, постановою визначено перелік осіб, які можуть внести заставу; перелік осіб, яким забороняється бути заставодавцями; документи, у яких визначається розмір застави; документи, що є підставою для звернення внесених коштів у дохід держави у разі невиконання обов'язків особою, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді застави; особливості повернення застави у разі відмови заставодавця від узятих на себе зобов'язань; механізм повернення коштів за заявою особи (заставодавця) у разі ухвалення вироку чи постановлення ухвали про закриття кримінальної справи. Таким чином було підготовлено достатній ґрунт для появи нової норми, яка б консолідувала усі попередні досягнення та «оживила» б інститут застави.

Пункт 3 частини першої ст. 176 та ст. 182 чинного КПК передбачає застосування застави як запобіжного заходу. Навколо даної норми точиться ряд дискусій як серед науковців, так і серед практиків. Одні вважають, що фактично нічого нового дана норма не внесла, крім визначення розмірів застави. Інші ж, навпаки, стверджують про її новаторство та більш реальну можливість застосування даного запобіжного заходу на практиці.

Застава, відповідно до статті 182 КПК України, як запобіжний захід полягає у внесенні коштів в грошовій одиниці України на спеціальний рахунок самим підозрюваним, обвинуваченим або заставодавцем з метою забезпечення виконання підозрюваним і обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих зобов'язань. Заставодавцем не може бути юридична особа державної або комунальної власності або така, яка фінансується з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі якого є частка державної чи комунальної власності, або яке належить суб'єкту господарювання, який перебуває в державній або комунальній власності.

Відповідно до норм чинного КПК питання застосування запобіжного заходу у вигляді застави належить до виключної компетенції слідчого судді та суду, воно вирішується в судовому засіданні в режимі змагальності сторін з участю прокурора, підозрюваного, обвинуваченого та його захисника.

При вирішенні питання про визначення розміру застави слідчим суддею, судом мають бути оцінені в сукупності всі юридично значимі обставини, в тому числі: вагомість наявних доказів про вчинення кримінального правопорушення; тяжкість покарання; вік і стан здоров'я обвинуваченого; майновий стан, наявність судимостей, дотримання обвинуваченим умов застосування інших запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше, розмір майнової шкоди, у заподіянні якої обвинувачується особа. Врахування інших обставин як, наприклад, невизнання обвинуваченим своєї вини, поведінка під час слідства чи судового розгляду, є неприпустимим.

Закон зобов'язує слідчого суддю, суд підходити до вирішення питання щодо визначення розміру застави не механічно, а оціночно, керуючись принципом презумпції невинуватості і правилом про тлумачення усіх сумнівів в доведеності обставин, на яких

ґрунтується обвинувачення, та ризиків на користь обвинуваченого. Одночасно розмір застави повинен в достатній мірі гарантувати виконання підозрюваним і обвинуваченим покладених на нього обов'язків і не може бути свідомо непомірним для нього.

Розмір застави визначається у таких межах:

- 1) щодо особи, підозрюваної або обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, – від одного до двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати;
- 2) щодо особи, підозрюваної або обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, – від двадцяти до вісімдесяти розмірів мінімальної заробітної плати;
- 3) щодо особи, підозрюваної або обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, – від вісімдесяти до трьохсот розмірів мінімальної заробітної плати (ч.5 ст. 182 КПК).

Проте, слід все ж таки сказати, що за чинним КПК України якщо слідчий суддя чи суд встановить, що застава в зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена в розмірі, що перевищує вісімдесят або триста розмірів мінімальної заробітної плати відповідно. Таким чином, в порівнянні з КПК України 1960 року в чинному КПК України відсутня норма про те, що розмір застави не повинен бути меншим від розміру заподіяної шкоди. Розмір застави вже не прив'язується до розміру заподіяної шкоди і не обмежується виключно 300 мінімальними заробітними платами.

Підозрюваний, обвинувачений, який не тримається під вартою, не пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу у виді застави зобов'язаний внести кошти на відповідний рахунок або забезпечити їх внесення заставодавцем та надати документ, що це підтверджує, слідчому, прокурору, суду. Зазначені дії можуть бути виконані пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу у виді застави, якщо на момент їх вчинення не буде прийнято рішення про зміну запобіжного заходу. (ч. 6 ст. 182 КПК).

У разі ж невиконання зобов'язань заставодавцем, а також, якщо підозрюваний чи обвинувачений, будучи належним чином повідомленим, не з'явився за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді або до суду без поважних причин або не повідомив про причини своєї неявки, або порушив інші покладені на нього при застосуванні запобіжного заходу обов'язки, застава звертається в доход держави та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України й використовується у порядку, встановленому законом для використання коштів судового збору. У цьому випадку слідчий суддя вирішує питання про застосування запобіжного заходу у вигляді застави у більшому розмірі або іншого запобіжного заходу (ч. 10 ст. 182 КПК).

Застава, яку не було звернено в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому або заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу. При цьому застава, внесена підозрюваним, обвинуваченим, може бути повністю або частково звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень. Застава, внесена заставодавцем може бути звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень тільки за його згодою (ч. 11 ст. 182 КПК) [2].

В інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження__відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» надано роз'яснення щодо застосування слідчим суддею, судом норм ст. 182 КПК для ефективнішого використання застави як запобіжного заходу [5].

Незважаючи на ряд проблем, що є логічним при зміні законодавства, офіційна статистика говорить про наступне. Так, якщо у 2011 році до бюджету було внесено 9,3 млн. грн. застави, у 2012 році ця сума становила 44,4 млн. грн., то за 6 місяців 2013 року було

внесено 75 млн. грн.(а з початку дії чинного КПК – 90 млн. грн.). При цьому в дохід держави звертається менше 1%, що свідчить про ефективність дії цього інституту.

Науковий керівник: к. ю. н., доц. Янович Ю.П.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 1961. – № 2. – Ст. 15. Кодекс втратив чинність.
4. Лившиц Ю. Д. Меры пресечения в советском уголовном процессе. – М.: Юридическая литература, 1964. – 138 с.
5. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 р. № 511-550/0/4-13 «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – С. 157–173.
6. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України. 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К.: Либідь, 1999. – 520 с.
7. Пилипчук П. П. Питання застосування в слідчій та судовій практиці запобіжного заходу у вигляді застави// Вісник Верховного Суду України. – 1998. – № 3 (9). – С. 48-53.
8. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 р. № 15.
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами застави як запобіжного заходу» від 26.03.1999р № 6.

МЕРЫ АДМИНИСТРАТИВНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ К НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМ В УКРАИНЕ И ТУРКМЕНИСТАНЕ

Гулмурадова Сурай Гурбанмуратовна
студентка V курса юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н.Каразина

E-mail: suray_1@mail.ru

Ключевые слова: административное право, меры воздействия, несовершеннолетний, административный проступок, административная ответственность

В соответствии со статьей 24-1 КоАП, за совершение административных правонарушений к несовершеннолетним в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет могут быть применены следующие меры воздействия:

- 1) обязательство публично или в другой форме попросить прощения у потерпевшего;
- 2) предупреждение;

- 3) выговор или строгий выговор;
- 4) передача несовершеннолетнего под надзор родителям или заменяющим их лицам, или под надзор педагогическому либо трудовому коллективу с их согласия, а также отдельным гражданам по их просьбе [1].

Порядок их применения законодательством четко не урегулирован. Меры воздействия, применяемые к несовершеннолетним, применяются по усмотрению и по решению органа (должностного лица), решающий дело об административном правонарушении. Применение таких мер является правом, а не обязанностью этого органа (должностного лица).

Меры воздействия, не являются административными взысканиями в понимании статьи 23 КоАП Украины. Они являются альтернативными мерами воспитательного воздействия, которые могут быть применены тогда, когда воспитание несовершеннолетнего правонарушителя возможно без наложения административного взыскания в общем порядке, предусмотренном КоАП. Вместе с тем решение о применении этих мер можно считать одним из возможных последствий учета органом (должностным лицом), решающий дело об административных правонарушениях, такой смягчающего обстоятельства, которое учитывается при решении вопроса об административной ответственности лица, как совершение правонарушения несовершеннолетним [3].

Обязательства публично или в иной форме попросить прощения у потерпевшего является наименее суровой мерой. Оно применяется органом административной юрисдикции в тех случаях, когда он пришел к выводу, что несовершеннолетний осознал неправомерность своего поведения, общественную вредность совершенного деяния и покаялся в этом. Публичность извинения при этом заключается в осуществлении его не один на один (т. е. несовершеннолетний - пострадавший), а в присутствии других лиц (например, на собрании трудового коллектива, где работают или учатся несовершеннолетний правонарушитель и потерпевший).

Применение предупреждения - более строгий мероприятие воспитательного влияния, и заключается он в устном объявлении органом административной юрисдикции официального, от имени государства, осуждения и порицания несовершеннолетнего правонарушителя и его поведения, что проявилось в совершении административного правонарушения, которое не представляет большой общественной опасности.

Выговор или строгий выговор - мера морально-психологического воздействия, который применяется к несовершеннолетним правонарушителям, в случае систематического невыполнения установленных правил поведения и совершения правонарушений, что свидетельствует о формировании антиобщественного установки. Выговор или строгий выговор считаются более жесткими мерами взыскания, чем предупреждения несовершеннолетнего [4].

В отличие от Украины в Туркменистане в отношении несовершеннолетнего, совершившего административное правонарушение в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет, может налагаться административное взыскание в виде предупреждения независимо от того, предусмотрено оно или нет в санкции соответствующей статьи Особенной части КоАП Туркменистана.

В соответствии ч.1 ст. 27 КоАП Туркменистана, несовершеннолетние в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет, совершившие административное правонарушение, привлекаются к административной ответственности в соответствии с КоАП Туркменистана. При этом каждый несовершеннолетний должен пользоваться гуманным обращением и уважением достоинства его личности с учётом его возраста.

В Туркменистане несовершеннолетнее лицо совершившее административное правонарушение, с учётом конкретных обстоятельств совершённого правонарушения, психического развития правонарушителя, его бытовых и жилищных условий, состояния

здоров'я і рівня освіти комісіями по справах невідоланих при хякімліках етрапов или городов с правами етрапа и другими органами, уполномоченными рассматривать дела, может быть освобождено от административной ответственности и к нему могут быть применены другие меры воздействия, предусмотренные законодательством Туркменистана [2].

Но и в Украине и в Туркменистане есть исключения. Несовершеннолетние за отдельные административные проступки несут ответственность на общих основаниях (незаконное производство, приобретение, хранение, перевозка, пересылка наркотических средств или психотропных веществ без цели сбыта в небольших; мелкое хищение чужого имущества путем кражи, мошенничества, присвоения или растраты).

Научный руководитель: к.ю.н., доц. Гришина Н.В.

Литература:

1. Кодекс про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Додаток до №51. – Ст. 1122.
2. Кодекс Туркменистана об административных правонарушениях// утверждённый Законом Туркменистана от 29 августа 2013 года, Ведомости Меджлиса Туркменистана, 2013 г., № 3, ст. 52.
3. Кодекс Украины об административных правонарушениях (научно-практический комментарий), - Х.: ООО «Одиссей», 2000. – 1008 с.
4. Альтернативы мер административного воздействия на несовершеннолетних: Кинаш Я. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://femidacenter.info/administrativno-pravovie-otnosheniya/alternativy-mer-administrativnogo-vozdjeystvija-na-nesovershennoletnih2.html>

ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ(ФРАНЧАЙЗИНГУ)

Данко Василь Васильович
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail:vasiliydanko@rambler.ru

Ключові слова: договір комерційної концесії; франчайзинг; зміст договору; державна реєстрація договору

Відповідно до ст. 1115, за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг.

Франчайзинг – це договірні відносини між франшизодавцем і франшизоодержувачем, де франшизодавець пропонує або зобов'язується виявляти постійний інтерес до діяльності франшизоодержувача в таких сферах, як ноу-хау і навчання персоналу, тоді як франшизоодержувач здійснює власну діяльність під спільним фірмовим найменуванням, форматом і/чи процесом, яким володіє та контролює франшизодавець, і вклав або вкладе суттєві інвестиції у це підприємство із власних ресурсів.

За своєю суттю, відносини франчайзингу є відносини між двома господарюючими суб'єктами, з приводу використання цілого комплексу прав, що має свої ознаки та

особливості, саме сукупність цих ознак та особливостей дає змогу відрізнити комерційну концесію від договорів іншого типу, що можуть бути схожі між собою.

Виходячі з ознак відносин комерційної концесії та європейської моделі договору франчайзінгу, ми можемо зробити висновок, що договір комерційної концесії в Україні співпадає за основними ознаками з поняттям «франчайзінг» що використовується в законодавстві європейських держав.

Змістом договору є його умови, які мають бути чітко визначені та зрозумілі. Окрім визначеності, до змісту договору повинна висуватися вимога про здійсненість того зобов'язання, яке встановлюють у договорі сторони. Договір не може вважатися таким, що має юридичну силу, якщо особа бере на себе зобов'язання виконати дії явно неможливі.

Зміст договору комерційної концесії складають його умови щодо прав та обов'язків сторін.

Правоволодільцем (і взагалі стороною) за договором комерційної концесії може бути тільки суб'єкт підприємницької діяльності, згідно зі статтею 1117 Цивільного кодексу України.

Договір комерційної концесії, є одним із складних механізмів як правових так і економічних, що являє собою сукупність умов співпраці між суб'єктами господарювання. Неможливо не зазначити, цей договір за рахунок складної форми змісту предмету договору, який містить в собі дві частини, ліцензійну та не ліцензійну у вигляді умов співпраці між особами, є складним для його дотримання та виконання сторонами, за умови, що він буде укладений в усній формі. Тому логічним є той факт, що законодавець у статті 1118 ЦК України визначив, що договір комерційної концесії укладається у письмовій формі.

В відношенні договору комерційної концесії, та відносин що регулюються цим договором, існує багато прогалин наприклад, відсутність правового регулювання щодо порядку розкриття франчайзером інформації про предмет договору, що стримує прихід на український ринок деяких міжнародних корпорацій, досі не вирішена банальна проблема із тим, хто і як має реєструвати договір комерційної концесії.

Частина 2 статті 1118 Цивільного кодексу України передбачає, що договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який здійснив державну реєстрацію право володільця.

Оскільки правоволодільцем за договором комерційної концесії є винятково суб'єкт підприємницької діяльності, а їх реєстрацію здійснює державний реєстратор, то останній також уповноважений реєструвати і договори франчайзінгу.

Договір комерційної концесії діє протягом строку, на який він укладений, а якщо договір укладений без зазначення строку, - до припинення в установленому законом порядку. У період дії договору він може бути змінений або достроково припинений.

Оскільки договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації, остання має бути проведена і щодо його змін або припинення. Такій реєстрації підлягають будь-які зміни договору, проте не всі припинення, а лише дострокове розірвання договору, що укладений із зазначенням строку (яке можливе лише у випадках, передбачених законом або договором), і розірвання договору, що укладений без зазначення строку.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бурлаков С.Ю.

ПИТАННЯ ОКРЕМОЇ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЕТИКА СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

Даньшин Максим Валерійович

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана з наукової роботи юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: danshinMV@rambler.ru

Ключові слова: наука, злочин, криміналістика, криміналістична діяльність, етика

В умовах трансформації злочинності, реформування органів кримінальної юстиції, оновлення кримінального процесуального законодавства України, актуальними є питання консолідації зусиль теоретиків та практиків з протидії злочинності з метою її забезпечення гідним арсеналом можливостей. І тут вирішальну роль відіграє здатність науки, насамперед криміналістики, відповісти на всі виклики сьогодення, правильно і своєчасно усвідомити завдання та потреби практики й запропонувати шляхи розв'язання її проблем. Оптимально виконати це криміналістична наука в змозі лише тоді, коли перед нею самою не буде накопичуватися комплекс нерозв'язаних теоретичних питань, що гальмують процес її подальшого розвитку та вдосконалення. Останнім часом з'явилися різні теоретичні конструкції, такі як «судова експертологія», «криміналістична адвокатологія», «криміналістична ейдологія», «криміналістична фактологія», «криміналістична феноменологія». Вони можуть відображати певні тенденції розвитку науки криміналістики або ідеї окремих науковців, іноді достатньо авторитетних. У зв'язку з цим закономірно виникають питання щодо того, кому адресовані наукові положення криміналістики та її рекомендації, хто є користувачем її знань, які реальні міжнаукові зв'язки криміналістики.

Криміналістика – це наука про систему принципів і методів пізнання механізму злочинної діяльності та діяльності з розслідування і розкриття злочинів. Її предметом є певні закономірності, які проявляються у даних видах діяльності, та обумовлюють зв'язок криміналістики з іншими юридичними науками, що вивчають злочинність та пропонують заходи протидії їй. Зв'язок криміналістики з нормами права (кримінального, кримінально-процесуального та іншими) робить її юридичною наукою, яка входить до циклу кримінально-правових наук. Наукові положення і рекомендації криміналістики реалізуються в діяльності правоохоронних органів і суду через функції певних суб'єктів, що дає підстави для виділення особливого виду діяльності – криміналістичної діяльності.

У зв'язку з включенням Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. негласних слідчих (розшукових) дій до системи способів збирання доказів процесуальна і непроцесуальна форми розслідування злочинів набули нового вигляду. Це стимулювало взаємопроникнення криміналістики і теорії оперативно-розшукової діяльності. Поряд із цим відбулося суттєве розширення повноважень захисника (адвоката), а також повноважень експерта, що фактично тягне за собою розширення кола суб'єктів застосування криміналістичних знань. При цьому регламентована раніше спеціальними нормативно-правовими актами система діяльності правоохоронних органів вступає в протиріччя з вимогами кримінального процесуального законодавства України. У зв'язку з цим в криміналістичній літературі обґрунтовується необхідність прийняття окремого закону, який би врегулював всі питання, пов'язані з криміналістичною діяльністю. Підтримуючи в цілому ідею

російського вченого Є. В. Смахтіна щодо доцільності нормативно-правового врегулювання криміналістичної діяльності, на цьому тлі цілком логічним кроком вбачається здійснення окремої правової регламентації криміналістичної діяльності з метою об'єднання всіх її питань в єдине ціле і розмежування з іншими видами діяльності, пов'язаними з протидією злочинності у вітчизняних реаліях. Така окрема правова регламентація криміналістичної діяльності може знайти ефективну реалізацію, зокрема, у створенні «Особливої частини» Кримінального процесуального кодексу України. Виділення в структурі КПК України «Особливої частини», зорієнтованої на регулювання діяльності з розслідування злочинів (теоретичне підґрунтя вже існує у вигляді методик розслідування злочинів окремих видів), дозволить оптимізувати криміналістичні дослідження. У такий спосіб, зокрема, можуть бути нормативно визначені: а) види криміналістичної діяльності та умови їх здійснення; б) конкретний перелік суб'єктів криміналістичної діяльності, їх завдання, функції і правовий статус; в) зв'язок криміналістичної, кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності.

Оновлення законодавства і відповідна трансформація наукових досліджень потребують переосмислення місця криміналістики у системі наукового знання. Це дозволить уникнути розрізненості і багатозначності теоретичних концепцій і думок учених-криміналістів щодо природи і предмета криміналістики, системи та її сучасного соціального призначення. Взаємозв'язок криміналістики з іншими науками обумовлений вивченням нею певних закономірностей поведінки людей, пов'язаної, з одного боку, з вчиненням злочинів, а з іншого - з їх виявленням і розслідуванням. Саме цим пояснюється укріплення зв'язків криміналістики на новому витку свого розвитку з логікою, психологією, соціологією, що обумовлено змінами форм злочинної поведінки (при підготовці і вчиненні злочинів, протидії розслідуванню). Ці процеси відбуваються на тлі диференціації та інтеграції сучасного наукового знання, яке суттєво впливає на сучасні тенденції розвитку криміналістики. Зокрема на зв'язки криміналістики та етики. Існуючи такі зв'язки утворюють моральну основу криміналістичної діяльності, яка повинна ґрунтуватися на загальновизнаних людських цінностях. Вона повинна складатися з певних елементів, що характеризують принципи конкретного професійного середовища та соціальний аспект призначення криміналістики.

Протягом усієї історії формування і розвитку криміналістики вирішувалися й етичні проблеми застосування її положень і рекомендацій. Це знайшло відображення у вигляді певних етичних вимог (принципів) допустимості технічних засобів і тактичних прийомів проведення слідчих дій. Але це є досить вузьким розумінням сутності взаємозв'язку криміналістики та етики. Маючи своїм об'єктом дослідження людську діяльність з розслідування злочинів, при вчиненні яких досить часто порушуються всі мислимі і немислимі норми моралі, криміналістика повинна орієнтувати суб'єкта, який здійснює кримінальне провадження на дотримання таких норм. Як представник держави він повинен демонструвати повагу до таких моральних уявлень, що максимально відповідають історичним потребам, сприяючи тим самим виховному впливові і вдосконаленню конкретної людини, а відтак і суспільства в цілому. І це повинно мати місце не лише при застосуванні певних тактичних прийомів, але й у повсякденних відносинах з учасниками кримінального процесу. Йдеться про професійну етику (оперативного працівника, слідчого, прокурора, судді), яка є способом розуміння сфери своєї діяльності і способом впливу на неї з метою стримування злочинності.

Література:

1. Домбровский Р. Г. Теоретические основы криминалистики [Текст] / Р. Г. Домбровский. – Рига : [b.i.], 2004. – 423 с.

2. Ищенко Е. П. О месте криминалистике в системе уголовно-правовых наук [Текст] / Е.П. Ищенко // Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук. – практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – С. 5–9.
3. Кобликов А. С. Юридическая этика [Текст]: учеб. для вузов / А. С. Кобликов. – 2-е изд., изм. – М. : Норма, 2004. – 359 с.
4. Криминалистика [Текст] : учеб. / под ред. Н. П. Яблокова. – М. : НОРМА, 2010. – 984 с.
5. Правова доктрина України [Текст] : 5 т.: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій [та ін.]. – Х. : Право, 2013. – 1240 с.
6. Смахтин Е. В. Криминалистика : соотношение с уголовным и уголовно-процессуальным правом [Текст] : монография / под общ. ред. А. С. Подшибякина. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 232 с.
7. Эксархопуло А. А. Основы криминалистической теории [Текст] / А. А. Эксархопуло. – СПб.: РИО СПб филиала РТА, 1992 – 324 с.

МЕТОДОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЗЕМЕЛЬНОМУ ПРАВІ

Джуріна Олена Миколаївна
студент-магістр групи юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

E-mail: helendzh@gmail.com

Ключові слова: порівняльно-правовий метод, земельне право

Україна на даному історичному етапі розвитку знаходиться в стані пошуку сучасної національної моделі реформування та вдосконалення земельного законодавства. Основні напрями такого пошуку повинні здійснюватися з урахуванням зарубіжного досвіду країн, що вже успішно пройшли шлях перетворень земельного законодавства. Саме такий досвід може служити запорукою розв'язання проблем в напрямі розвитку національного земельного права та джерелом зарубіжного досвіду вдалих перетворень у законодавстві. Тому актуальним є використання порівняльно-правового методу при вирішенні основних проблем, що виникають в земельному секторі, та задач, які потребують ефективного вирішення.

У сучасній правовій науці порівняльно-правовий аналіз є одним із основних методів для загальних та спеціальних галузей права. Методика порівняльно-правових досліджень являє собою сукупність взаємопов'язаних етапів і правил найбільш відповідного застосування порівняльно-правового та інших наукових методів і способів пізнання правових явищ з метою виявлення подібних і відмінних ознак, а також групування та класифікації цих явищ.

Правове порівняння може і повинне стати науковим і результативним, якщо за основу беруться не випадкові, а типові й достовірні факти. Тому встановлення фактів є найважливішим методологічним питанням, що визначає і забезпечує успіх та результативність проведення порівняльно-правових досліджень. Найважливішою умовою проведення ефективного й результативного порівняння є однорідність, однопорядковість і односистемність порівнюваних об'єктів [1, с. 68].

Сутність порівняльно-правового методу полягає у співставленні явищ і процесів правової дійсності різних держав з метою виявлення подібних та відмінних рис між ними, а

також з термінами, які їх позначають. Для порівняльного методу характерний оціночний підхід, саме оцінка є основним та необхідним елементом будь-якого порівняння. Критична оцінка іноземного правового досвіду створює можливість для розробки рекомендацій про корисність чи недоцільність запозичення такого досвіду в процесі правового регулювання земельних відносин, виявлення найбільш ефективних засобів правового впливу на процеси в земельному законодавстві та запровадження механізмів удосконалення відповідних правових приписів [3, с.3].

Дослідження правових процесів у сфері земельного законодавства зарубіжних країн методом порівняльно-правового аналізу дає можливість отримання нових знань у цій сфері. Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє вітчизняному законодавцю уникнути основних помилок та заповнити прогалини в праві, які вже мали місце в законодавстві інших держав.

Однак необхідно зазначити, що запозичення зарубіжного правового досвіду може мати як позитивні, так і негативні наслідки [2, с. 425]. Тому при використанні зарубіжного досвіду при вирішенні земельного питання обов'язково необхідно враховувати конкретні культурні, природні, економічні та історичні умови, характерні для країн, законодавство яких береться за основу.

Особливу роль в сучасній науці земельного права України відіграють наукові дослідження шляхом порівняльно-правового аналізу земельного законодавства зарубіжних країн. Дослідження, які проводяться методом порівняльного аналізу земельних реформ зарубіжних країн, дозволяє проаналізувати шляхи вирішення проблем в сфері земельного права країн, які вже досягли помітних успіхів у цьому, і на основі такого аналізу розробити свою сучасну національну модель земельного законодавства. Мова йдеться не про копіювання досвіду зарубіжних перетворень, а про зважене використання досвіду інших країн з метою вирішення проблем в земельному секторі України.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Пейчев К.П.

Література:

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство. – Підручник. — Одеса: Фенікс, 2009. — 464 с.
2. Пасечник О.С. Порівняльно-правовий аналіз аграрних реформ зарубіжних країн у сучасній науці аграрного права / О.С. Пасечник // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т.26 (65). - № 2-1. – Ч.1. – С.423-427
3. Чау Тхі Хань Ван. Земельне законодавство Соціалістичної Республіки В'єтнам і України: порівняльно-правовий аналіз. Автореф. дис. канд. юрид. наук / Чау Тхі Хань Ван. – Х. – 2007. – 17 с.

ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Діянов Дмитро Романович
студент юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: diianov@mail.ru

Ключові слова: потерпілий, позивач, цивільний позов, відшкодування шкоди

Завданнями кримінального провадження відповідно до статті 2 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Це положення включає і цивільну відповідальність за шкоду, завдану кримінальним правопорушенням [1].

Чинний КПК розширив можливості відшкодування шкоди. Так, за КПК України потерпілий може отримати від підозрюваного чи обвинуваченого відшкодування спричиненої йому матеріальної і моральної шкоди в добровільному порядку на будь-якій стадії кримінального провадження, що передбачено ч.1 ст.127 КПК України. Це є важливим фактом, оскільки інститут добровільного відшкодування матеріальної шкоди потерпілому значно спрощує кримінальне провадження [1].

Інститутом, який істотно впливає на відшкодування потерпілому заподіяної матеріальної шкоди в добровільному порядку, є угода про примирення. Така угода може бути укладена між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим під час кримінальних проваджень щодо злочинів невеликої чи середньої тяжкості та в порядку приватного обвинувачення. З урахуванням розширення кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення з'явилася можливість оперативного відшкодування завданої потерпілим матеріальної шкоди за рахунок угод про примирення. У разі неможливості її відшкодування одразу, в угоді про примирення може бути зазначено певний строк.

Одним із способів притягнення особи до цивільної відповідальності у кримінальному процесі є подання цивільного позову. Враховуючи положення ст. 128 КПК, можна зробити висновок, що цивільний позов у кримінальному провадженні – це вимога особи, якій кримінальним правопорушенням або суспільно небезпечним діянням малолітньої, неосудної або обмежено осудної особи заподіяна майнова та/або моральна шкода, і яка пред'явила її у кримінальному провадженні до підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за заподіяну шкоду [1].

Підстави подання цивільного позову в кримінальному провадженні поділяють на дві групи: матеріально-правові та процесуально-правові. До матеріально-правових слід віднести: 1) вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення чи суспільно небезпечного діяння особою; 2) заподіяння ними майнової та/або моральної шкоди; 3) причинний зв'язок між кримінальним правопорушенням чи суспільно небезпечним діянням та шкодою; 4) винуватість обвинуваченого у заподіянні шкоди [2; с.322].

Процесуально-правовими підставами подання цивільного позову є: 1) процесуальна право- і дієздатність цивільного позивача; 2) підсудність цивільного позову цьому судові; 3) відсутність раніше ухваленого судового рішення, яке набрало законної сили, щодо цього позову між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих самих підстав [2; с.323].

КПК встановлює такі вимоги до позовної заяви у кримінальному провадженні: її форма і зміст повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства, а саме ст. 119 ЦПК [5].

За результатами розгляду в кримінальному провадженні цивільного позову суд може прийняти в ухваленому ним вирокі або ухвалі про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру одне з таких рішень: 1) задовольнити цивільний позов повністю або частково; 2) відмовити у позові; 3) залишити позов без розгляду.

Рішення про повне або часткове задоволення позову може бути винесено лише у разі визнання обвинуваченого винним у вчиненні кримінального правопорушення і ухвалення обвинувального вироку чи винесення постанови про застосування до особи примусових заходів виховного або медичного характеру. При цьому, відповідно до положень ч.2 ст.373

КПК, не має значення, чи призначає суд обвинуваченому покарання, звільняє від нього чи від його відбування, або застосовує інші заходи, передбачені законодавством України про кримінальну відповідальність [1].

Окремої уваги заслуговує співвідношення понять «цивільний позивач» та «потерпілий». Виходячи з визначень, що надаються законодавством, поняття «цивільний позивач» є більш вузьким, ніж поняття «потерпілий». Фактично «цивільний позивач» – це потерпілий, який заявляє цивільний позов. Цей факт має значення для визначення прав і обов'язків особи, оскільки права цивільного позивача і потерпілого дещо різняться. Окрім того, права і обов'язки потерпілого виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, а права і обов'язки цивільного позивача – з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду. Особа, якій заподіяно шкоду і яка пред'явила вимогу про її відшкодування, визнається одночасно потерпілим та цивільним позивачем [4].

Запровадження Кримінального процесуального кодексу України 2012 року призвело змін у правовому регулюванні цивільного позову в кримінальному провадженні, які можуть оцінюватися по-різному. До позитивних моментів можна віднести те, що КПК України розширив межі дії інституту цивільного позову, передбачивши пред'явлення позову у справах про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру. Чинний КПК передбачає також можливість відшкодування не тільки матеріальної, а й моральної шкоди. Це означає, що КПК України 2012 року усунув прогалини в кримінальному процесуальному законодавстві, оскільки до введення його в дію моральна шкода відшкодовувалась судами на підставі Постанов Пленуму Верховного суду України [3].

Негативним моментом є положення нового КПК, відповідно до якого суд залишає без розгляду цивільний позов у разі виправдання обвинуваченого у зв'язку з його *непричетністю до вчинення кримінального правопорушення*, що передбачено ч. 3 ст. 129 КПК. Це означає, що особа може звернутися з позовом повторно у порядку цивільного судочинства. Таке положення є невірним виходячи з того, що визнання особи невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення означає її невинуватість і у завданні шкоди. У такому випадку суд мав би відмовляти в задоволенні позовних вимог, а не залишати позов без розгляду [1].

Відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є одним із завдань кримінального судочинства. Така процедура отримала оновлене правове регулювання з певними покращеннями і недоліками. Так, був ведений новий інститут угоди про примирення, доопрацьований інститут цивільного позову, але все це не вирішило головної проблеми. На практиці публічні інтереси переважають над приватними. На перше місце висувуються такі завдання кримінального провадження як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності, а відшкодування шкоди особі, що є потерпілою від кримінального правопорушення, відсувається на другий план.

Потерпілий фактично залучається як добровільний помічник обвинувачення, оскільки на нього по суті покладається обов'язок щодо підтвердження певних фактів та обставин в кримінальному провадженні. У той же час особисті інтереси, пов'язані із відшкодуванням матеріальної та моральної шкоди, стають другорядними, оскільки ні слідчий, ні суд, ні прокурор не є помічником потерпілого у складанні позовної заяви, збиранні доказів та доведенні позовних вимог. Таким чином, особа, що зазнала матеріальної та моральної шкоди залишається один на один зі своїми порушеними правами та інтересами, тоді як інші

учасники кримінального провадження зайняті притягненням до кримінальної відповідальності особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651–VI // Відомості Верховної Ради України – 2013. – №9-10, №11-12, №13. – Ст.88.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.:Юстініан, 2012.–1224с.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 №1001–05 // Відомості Верховної Ради УРСР – 1961. – №2. – ст.15.
4. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 2004р. №13 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – №8(48). – с.6-10.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 №1618–IV // Відомості Верховної Ради України – 2004. – №40. – Ст.492.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМІТЕТУ З ПИТАНЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА СОТ В СФЕРІ БЕЗПЕЧНОСТІ, ЯКОСТІ ТА ДОСТАТНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Домбровська Ольга Миколаївна
аспірант відділу міжнародного права та
порівняльного правознавства Інституту держави
і права ім. В.М. Корецького НАН України

E-mail: olja_dombrovska@mail.ru

Ключові слова: Світова організація торгівлі, Комітет з питань сільського господарства, безпеки харчових продуктів, достатності харчових продуктів

Світова організація торгівлі (далі СОТ) сформувалася як результат поступового розширення діяльності Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі ГАТТ), а також збільшення повноважень у галузі міжнародних економічних відносин, наприклад, таких як інтелектуальна власність, інвестиційна діяльність. СОТ, продовжуючи діяльність ГАТТ, одночасно набула декілька відмінних рис, а саме було змінено вимоги до країн-учасниць, розширено перелік питань, які розглядаються в рамках цієї організації. Так, СОТ продовжує зміцнювати діалог з питань захисту та збереження навколишнього середовища, а також вживати заходи щодо започаткування переговорів щодо дотримання міжнародних стандартів захисту у сфері соціальних, економічних та культурних прав. Разом з цим, СОТ сприяє посиленню співробітництва у вищезазначених областях з міжнародними організаціями.

У цілому, аналізуючи структуру СОТ, можемо спостерігати ситуацію, що цією організацією не було створено спеціального органу, який діяв би у сфері захисту не тільки соціальних прав людини, а й інших основних прав. І хоча основні функції інституцій СОТ не полягають у здійсненні захисту соціальних прав людини, але деякі із них можуть впливати на ситуацію у цій сфері. Тому що під час проведення Конференції міністрів країни-члени СОТ можуть приймати зміни та поправки до багатосторонніх угод СОТ щодо масштабу

діяльності і завдань органів СОТ. Водночас, залишається відкритим дискусійне питання про необхідність і доцільність у реорганізації системи діяльності інституційної системи СОТ у галузі прав людини. Для кращого і повного розуміння цього питання розглянемо більш детально особливості функціонування окремого органу СОТ – Комітету з питань сільського господарства. Саме діяльність цієї інституції може бути показовим прикладом ролі органів СОТ в соціальній політиці країн-членів в галузі безпечності, якості та достатності харчових продуктів. На основі дослідження Угоди про сільське господарство 1994 р. ми можемо визначити основні напрями функціонування Комітету [1]. Він здійснює контроль за реалізацією державами-учасниками положень Угоди про сільське господарство 1994 р. на основі регулярних та окремих повідомлень, які містять загальні або специфічні (незаплановані) питання щодо:

- умов доступу до ринку в контексті виконання тарифних зобов'язань та використання спеціальних заходів захисту сільського господарства;
- щодо експортних субсидій, включаючи рівень субсидованого експорту, бюджетні витрати на експортні субсидії, загальний обсяг експорту та обсяг угод по наданню допомоги товарами харчової промисловості по специфічних продуктах та групах товарів;
- внутрішньої підтримки, що включають як інформацію про її зниження, так і про інші заходи внутрішньої підтримки, які є дозволеними і не підлягають скороченню.

Відповідно до Угоди про сільське господарство 1994 р., найменш розвинені країни і країни, що розвиваються, які є чистими імпортерами продовольства потребують особливої процедури регулювання. Так як становище в цих країнах погіршилося за рахунок зростання цін на продовольчі товари в результаті скорочення субсидій у країнах-експортерах. Тому Комітет з питань сільського господарства виділив їх в окрему групу згідно класифікації ООН. У результаті такого рішення розвинені країни-члени СОТ взяли на себе зобов'язання діяти в рамках Рішення про заходи щодо можливих негативних наслідків програми реформ для найменш розвинених країн та країн, що розвиваються, які є чистими імпортерами продуктів харчування 1994 р. [2]. А Комітет із сільського господарства повинен здійснювати належний нагляд за виконанням заходів з надання в достатніх обсягах продовольчої допомоги цим країнам на період реалізації програми реформ, а також з включення технічної допомоги у сфері підвищення продуктивності сільського господарства [1].

Окрім цього, повідомлення членів СОТ, що містять специфічні питання, розглядаються Комітетом з питань сільського господарства. Вони можуть стосуватися проблем забезпечення права на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування. У цьому зв'язку доречно вказати, що групою найменш розвинених країн було направлено питання огляду зобов'язань щодо внутрішньої підтримки аграрного сектору і вжиття ними заходів з підвищення продуктивності сільського господарства.

Відповідно до своїх повноважень Комітет з питань сільського господарства заснував Міжвідомчу групу. До складу цієї групи входять експерти Комітету з питань сільського господарства, Міжнародної ради по зерну, Світового банку, Конференції ООН з торгівлі й розвитку, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Міжнародного валютного фонду. Вона зайнялася вивченням можливостей покращення умов доступу для найменш розвинених країн та країн, що розвиваються, які є чистими імпортерами продовольства, до джерел багатостороннього фінансування, щоб задовольнити короткостроковий попит на фінансування договорів імпорту основних видів продовольчих товарів на комерційних умовах [3].

У рамках проведеного аналізу Міжвідомча група розглядала питання створення відновлюваного фонду, запропонованого групою країн, які є чистими імпортерами продовольчих товарів. Власне у звіті групи рекомендується, зокрема, покращити доступ до існуючих механізмів кредитування МВФ, а також знову повернутися до питання про створення механізму кредитування приватних імпортерів продовольчих товарів найменш

розвинених країн та країн, що розвиваються, які є чистими імпортерами продовольства [4]. Обговорення умов функціонування такого механізму і далі ведеться в рамках засідань Комітету з питань сільського господарства.

Принагідно слід зазначити, що Комітет на сесіях може розглядати питання лібералізації аграрних відносин, що впливають на захист соціальних прав. Дійсно, на засіданні, що відбулося 17-18 листопада 2011 року у м. Женева, обговорювалося питання щодо продовольчої безпеки. Крім цього, було запропоновано розробити для країн чистих імпортерів продовольства та найменш розвинених країн всеохоплюючі програми, які б включали заходи з забезпечення їм доступу до основних продуктів харчування. Також заслуховувалися питання про звільнення таких країн від експортних обмежень з боку країн експортерів продовольства та створення умов щодо їх доступу до фінансових ресурсів для закупівлі продовольства [5].

Отже, загалом система контролю Комітету з питань сільського господарства за дотриманням соціальних прав людини в сфері безпечного і достатнього харчування, що склалася в СОТ, лише починає формуватися. Забезпечення вивчення питань Комітетом, пов'язаних з торгівлею і гарантуванням достатнього харчування, збільшить кількість інформації про потенційні проблеми, а також сприятиме розробці висновків у межах СОТ для запобігання негативного впливу багатосторонніх угод СОТ на зобов'язання її членів у зазначеній галузі.

Науковий керівник: к.ю.н.Мельничук О.І.

Література:

1. Угода про сільське господарство від 15.04.1994 року // [Електронний ресурс] : Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981005&c>
2. Рішення про заходи щодо можливих негативних наслідків програми реформ для найменш розвинених країн та країн, що розвиваються, які є чистими імпортерами продуктів харчування від 15.04.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
3. Report to the General Council on Implementation-Related Issues by Committee on Agriculture by the Special Session // G/AG/11, 28.09.2001, [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/implementation2001_e.htm
4. Report to the United Nations Conference on Trade and Development, Division on International Trade in Goods and Services and Commodities, and Commercial Diplomacy and Trade Negotiations Branch. WTO Negotiations on Agriculture: The 13th special Session on Agriculture - Market. Access, Geneva (Sep. 6, 2002).
5. Stabilization policies could destabilize food prices, farm committee hears// the WTO Agriculture Committee heard on 17 November 2011, [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/agcom_17_nov11_e.htm

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Дробязко Наталія Валеріївна
студентка 4 курсу
Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ

E-mail: natashulya9@rambler.ru

Ключові слова: виробниче навчання, підвищення кваліфікації, інструктаж

Ефективна трудова діяльність професіонала в сучасних умовах неможлива без постійного навчання.

У світовій практиці професійного навчання виділяють три концепції підготовки:

1) фрагментарний підхід, який дає базову підготовку в центрах тренінгу, не пов'язаний з цілями конкретних організацій, її визнають неперспективною;

2) формалізований підхід розглядає навчання як частину професійного зростання, як сумісну з потребами організації і особистісними інтересами працівників; базові знання доповнюють структурними з розвитку умінь і навиків, які одержують за допомогою викладачів-тренерів і безпосередніх керівників тих, хто навчається;

3) цільовий підхід — це безперервне навчання, яке пов'язане зі стратегією організації й індивідуальними інтересами того, кого навчають; реалізують за допомогою курсів за вибором, які пов'язані з характеристиками роботи, що виконують без директив лінійних керівників; її визначають перспективною [1].

Зі змінами у суспільстві змінилось ставлення до системи професійної освіти. Цікавою є система професійного навчання країнах, які визнали найдинамічнішою, економічно доцільною й зорієнтованою на майбутнє.

В нашій країні підвищення кваліфікації робітників спрямоване на розширення і поглиблення раніше отриманих професійних знань і навичок відповідно до вимог виробництва і сфери послуг.

Для професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників, особливо молоді, власник або уповноважений ним орган організовує індивідуальне, бригадне, курсове або інше виробниче навчання за рахунок підприємства, установи та організації (ст. 201 КЗпП).

Обов'язок власника створювати працівникам, які проходять виробниче навчання без відриву від виробництва, необхідні умови для поєднання роботи з навчанням, також переважно не може розглядатися як норма прямої дії, яка формулює юридичний обов'язок, якому у правовідносинах кореспондує суб'єктивне право працівника або іншого конкретного суб'єкта. Ця норма може служити базою для конкретних правил нормативного характеру і зобов'язальних умов, які можуть включатися до колективного договору. Крім того, ст. 202 КЗпП виконує такі функції:

а) є базою для правотворчості, особливо підзаконної;

б) допомагає краще зрозуміти зміст конкретних обов'язків підприємства щодо цього, які виникають на основі відповідних юридичних фактів, які породжують одночасно й зустрічне суб'єктивне право.

Правило ст. 203 КЗпП сформульоване не зовсім чітко. У ньому міститься досить зрозуміле формулювання гіпотези правової норми – «при підвищенні кваліфікаційних розрядів або при просуванні по роботі». Однак диспозиція (обов'язок власника) законодавцем сформульована таким чином, що зводить правило, що аналізується, до рівня декларації. Справді, законодавець міг записати, що якась категорія працівників має суб'єктивне право на переважне перед іншими працівниками підвищення кваліфікаційних розрядів або просування по роботі. Однак же він записав «повинні враховуватись» («успішне проходження працівниками виробничого навчання, загальноосвітня і професійна підготовка та успішне проходження працівниками навчання в закладах освіти»). «Повинні враховуватись» зазначені обставини - це аж ніяк не означає, що не можуть враховуватися

інші обставини. Вони (інші обставини) можуть враховуватися, у тому числі і переважно перед обставинами, зазначеними в ст. 203 КЗпП.

Зазначене формулювання («повинні враховуватись») не виключає пред'явлення працівником позову в захист свого права на просування по роботі. Однак можливості власника для захисту проти такого позову майже в будь-якому випадку будуть кращими, ніж можливості працівника захистити своє право.

Виходячи із статті 206 Надання роботи у відповідності з набутою кваліфікацією, визначаємо, що робітникові, який успішно закінчив виробниче навчання, присвоюється кваліфікація відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника і надається робота відповідно до набутої ним кваліфікації та присвоєного розряду.

Під підвищенням кваліфікації розуміється професійне навчання, спрямоване на послідовне вдосконалення професійних знань, навиків і умінь з уже набутої професії. Періодичність навчання з метою підвищення кваліфікації встановлюється міністерствами, а її тривалість - відповідними навчальними програмами.

Право на присвоєння кваліфікації відповідно до довідника кваліфікаційних характеристик виникає в робітника за умови успішного закінчення виробничого навчання. Здача кваліфікаційного іспиту, результати якого оформляються у встановленому порядку, є підставою для видання наказу про присвоєння працівникові кваліфікаційного розряду. Про присвоєння працівникові, який успішно пройшов виробниче навчання, кваліфікаційного розряду за відповідною спеціальністю робиться запис у трудовій книжці з посиланням на номер і дату наказу (п. 2.14 Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників). Право присвоєння кваліфікації робітникам мають лише ті підприємства, які у встановленому порядку отримали відповідну ліцензію.

Сформовані трудові навички і вміння дозволяють працівникові виконувати складні трудові операції з необхідною точністю, швидкістю і з мінімальними затратами енергії.

Науковий керівник: к.ю.н. Левченко Н.І.

Література

1. Кодекс законів про працю України: Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1971, додаток до № 50, ст. 375.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки, навчання інших професій з відривом від виробництва» від 28.06.1997
3. Крушельницька Я. В. К 84 Фізіологія і психологія праці: Підручник. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с.
4. Психологія праці: Підруч. для студентів ВНЗ. — 2-ге вид., перероб. і доп. Затверджено МОН / Баклицький І.О. — К., 2008.
5. Інструкція про порядок ведення трудових книжок, затверджена наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України № 58 від 29.07.93 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93>.

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Дубчак Анастасія Володимирівна
студентка 4 курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

E-mail: anastasiia.dubchak@gmail.com

Ключові слова: уряд, віце-прем'єр-міністр, Швеція, Литва

Актуальність дослідження. Значна увага науковців та практиків у сфері державного управління, адміністративного права прикута до проблеми формування складу Кабінету Міністрів України, особливо в контексті прийняття нової редакції профільного закону «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Загалом схвально оцінюючи вказаний Закон, автор пропонує звернути увагу на питання, які не отримали законодавчого вирішення.

Мета дослідження. У даних тезах досліджуються якісні та кількісні характеристики складу Кабінету Міністрів України та дається оцінка, що базується на розгляді положень законодавства України та порівняльному аналізі із положеннями законодавства та показниками ефективності діяльності урядів Королівства Швеції та Литовської Республіки.

Однією із найсуттєвіших розбіжностей у складі Кабінету Міністрів України з одного боку та Урядів Королівства Швеції та Литовської Республіки з іншого є передбачені в Конституції України та нещодавно прийнятому Законі України «Про Кабінет Міністрів України» посади Першого віце-прем'єр-міністра та віце-прем'єр-міністра. Заслужовує на увагу те, що ст.114 Конституція України та ст.6 згаданого вище закону, згідно яких до складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та міністри, не містять чіткої вказівки щодо кількості віце-прем'єр-міністрів. Така невизначеність призводить до того, що посада віце-прем'єр-міністра носить ситуаційний характер. Зокрема, статтею 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» за нею закріплені такі повноваження, як видання обов'язкових для виконання наказів з питань, що належать до сфери діяльності міністерства та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується ним, ведення переговорів і підписання міжнародних договорів, подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, розробником яких є міністерство чи центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується ним. [2] Проте, хоча даний закон і встановлює, що Перший віце-прем'єр-міністр та віце-прем'єр-міністри забезпечують виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, виконання інших покладених на Кабінет Міністрів України завдань і повноважень у відповідних напрямках діяльності, проте абсолютно не дає відповіді на питання, де ієрархічно знаходиться Перший віце-прем'єр-міністр та віце-прем'єр-міністр. До прикладу, згідно п.3 Постанови КМУ від 12 березня 2014 р. № 69 до компетенції одного із двох передбачених цією Постановою віце-прем'єр-міністрів віднесено питання культури та мистецтв, державної мовної політики, розвитку інформаційного суспільства, забезпечення захисту суспільної моралі, освіти і науки, молоді та спорту, охорони здоров'я, освіти і науки, науково-технічної та інноваційної діяльності, туризму, санітарного та епідемічного благополуччя населення, обігу лікарських засобів і виробів медичного призначення та забезпечення контролю за їх якістю, безпечністю та ефективністю та інші. [4] По-перше,

виникає обґрунтований сумнів, що одна людина здатна охопити таке надзвичайно широке коло питань і встигати опрацьовувати кожну із серйозних проблем, що виникають. По-друге, як саме віце-прем'єр-міністр може реагувати на ці проблеми, виявляти свою волю? У законі це недостатньо визначено. По-третє, навіть якби, припустимо, законом були запропоновані акти реагування, то чи розумним є таке втручання у діяльність конкретного міністерства, що неодмінно призводить до неефективності роботи і відсутності ініціативи міністра, який очолює дане міністерство.

Необхідність посади Першого віце-прем'єр-міністра можна було б обґрунтувати тим, що у разі відсутності Прем'єр-міністра України повноваження Прем'єр-міністра України за його дорученням виконує Перший віце-прем'єр-міністр України або віце-прем'єр-міністр України згідно з визначеним Кабінетом Міністрів України розподілом повноважень (ст.42 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»). Проте, звернувшись до змісту Конституції Литовської Республіки, бачимо, що є інший раціональний вихід з такої ситуації, адже у відповідності до ст.97 у відсутність Прем'єр-міністра, або коли Прем'єр-міністр не в змозі виконати свої обов'язки, Президент Литовської Республіки за рекомендацією Прем'єр-міністра, доручає одному з міністрів замінити прем'єр-міністра в період, що не перевищує 60 днів, а коли такої рекомендації немає, Президент Республіки доручає одному з міністрів замінити прем'єр-міністра. [5]

Наступним питанням, яке не можна оминути увагою є кількісний склад Кабінету Міністрів України співвідносно до кількості міністерств. На сьогоднішній день до складу Кабінету Міністрів України входить двадцять осіб: Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, два віце-прем'єр-міністри (один з них також обіймає посаду Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства) та шістнадцять міністрів.; водночас зараз функціонують сімнадцять міністерств. Наприкінці лютого 2014 р. рішенням Верховної Ради України було ліквідоване Міністерство доходів і зборів України, яке було створене за Указом Президента України у грудні 2012 року і до складу якого входили Державна податкова служба України, Державна митна служба України, а також податкова міліція.

Автор даних тез звернулась до веб-сторінки Уряду Королівства Швеції, аби проаналізувати структуру Уряду та сфери відповідальності його членів. На противагу до принципу «один міністр – одне міністерство», відображеного у законодавстві України, роботою міністерства у Швеції керують від одного (наприклад, у Міністерстві у справах села (Ministry for Rural Affairs) до чотирьох у Міністерстві охорони здоров'я та соціальних справ (Ministry of Health and Social Affairs). При цьому беззастережно дотримується принцип розумності розподілу сфер відповідальності та чіткості формулювання повноважень. Так, у вже згаданому Міністерстві охорони здоров'я та соціальних справ є, власне, міністр охорони здоров'я та соціальних справ і водночас глава Міністерства охорони здоров'я і соціальних справ; троє інших міністрів - це Міністр з питань публічної адміністрації та житлового будівництва (Minister for Public Administration and Housing), Міністр соціального захисту (Minister for Social Security) та міністр у справах дітей і людей похилого віку (Minister for Children and the Elderly). [6] Таким чином, логічно об'єднаними під керівництвом одного міністерства є ті сфери діяльності держави, які нерозривно пов'язані одна з одною і потребують постійної налагодженої співпраці. У той же час кожен із міністрів має порівняно вузьку сферу відповідальності і, відповідно, може більш якісно і сконцентровано виконувати покладені на нього завдання.

Уряд Королівства Швеція становить єдиний інтегрований орган державної влади, що включає офіс Прем'єр-міністра, одинадцять міністерств та Управління з адміністративних питань Уряд складається з Прем'єр-міністра і 23 інших міністрів. Кількість міністрів і міністерств не підлягає законодавчому регулюванню. Прем'єр-міністр веде і координує роботу уряду, міністерства займаються урядовими справами у відповідних сферах, у той час

як Управління з адміністративних питань надає адміністративні послуги, необхідні для функціонування Уряду. Необхідно відзначити прекрасну злагодженість роботи Уряду Королівства Швеції, котрий діє як цілісна структура, демонструючи принцип синергії в дії.

Висновки. Враховуючи значення Кабінету Міністрів України для забезпечення функціонування системи органів виконавчої влади, забезпечення реалізації прав і свобод громадян України, якісний та кількісний склад повинен стати об'єктом спеціального дослідження з метою модернізації організації цього органу.

По-перше, видається доцільним внести зміни до статті 114 Конституції України та ліквідувати церемоніальні, не підкріплені повноваженнями посади Першого віце-прем'єр-міністра та віце-прем'єр-міністрів як такі, що мають деструктивний ефект.

По-друге, автор пропонує звернути увагу на позитивний досвід Королівства Швеції і змінити положення ч.2 ст.6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»: «Посадовий склад (кількість та перелік посад) новосформованого Кабінету Міністрів України визначається Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України у порядку, встановленому статтею 9 цього Закону. Прем'єр-міністр України визначає кількість міністрів у міністерстві від одного до чотирьох та розподіляє сфери відповідальності між міністрами.» При цьому необхідно повинні бути логічно об'єднані під керівництвом одного міністерства є ті сфери діяльності держави, які нерозривно пов'язані одна з одною і потребують постійної налагодженої співпраці.

Науковий керівник: к.ю.н. Пухтецька А.А.

Література:

1) Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141; Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 2. — Ст. 44.

2) Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18/page>

3) Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

4) Про визначення питань, що належать до компетенції Першого віце-прем'єр-міністра України та віце-прем'єр-міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2014 № 69 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd>

5) Constitution of the Republic of Lithuania (approved by the citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum on 25 October 1992). Official translation [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.lrv.lt/en/government/overnment-constitutional-obligations/>

6) Government and ministries. Матеріали веб-сторінки Уряду Королівства Швеції // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.government.se/sb/d/576>

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРИМЕРЕ ФРАНЦИИ

Жданова Ольга Сергіївна

К.э.н., доц. кафедры правоведения
Восточноевропейского национального университета им. В. Даля

E-mail: zholga@ukr.net

Ключевые слова: трудовые отношения, законодательство, производственная демократия, ответственность, интересы, моббинг

В настоящее время изучение позитивного зарубежного опыта в сфере регулирования трудовых и иных, непосредственно связанных с ними отношений, является крайне актуальным для усовершенствования функционирования системы социально-трудовых отношений, законодательства, практики его применения в Украине.

Франция как одна из развитых стран с вековыми традициями демократического развития, значительными достижениями в развитии социального государства и гражданского общества, имеет одну из наиболее совершенных национальных моделей социально-трудовых отношений. Как результат ее функционирования, в соответствии с индексом человеческого развития, определенным по методологии ООН, Франция регулярно занимает ведущие места среди стран мира [1]. Кроме того, Франция является одним из наиболее влиятельных государств европейского Союза, где развитие трудового законодательства имеет свою характерную особенность. Трудовое право Франции строится на различных источниках: государственные стандарты, международные конвенции, национальное законодательство, коллективные договоры, локальные нормативные акты и прецедент [2].

Наиболее характерными чертами французской модели социально-трудовых отношений является [3]: широкое применение государственными органами рычагов прямого и косвенного воздействия, наличие разветвленной законодательной базы, применение программно-целевых подходов к решению социально-трудовых проблем, признание социального диалога как основной формы согласования интересов работодателей и наемных работников; мобилизация общественных сил на выполнение в кризисные периоды приоритетных общенациональных задач; активность наемных работников и их представительных органов в отстаивании своих прав, сочетание при решении конфликтов как примирительных процедур, так и методов силового давления.

Основным законодательным актом, регулирующим социально-трудовые отношения во Франции является Трудовой кодекс [4], который по своей структуре и содержанию представляет свод всех законодательных и нормативных актов о регулировании социально-трудовых отношений в сфере труда, представлен девятью книгами: книга первая – оглашения о труде: ученический контракт, трудовой договор, коллективные соглашения, заработная плата; книга вторая – регламентация труда: условия труда, отдых и отпуск, гигиена труда и техника безопасности, трудовая медицина, социальное обслуживание; книга третья – трудоустройство и занятость: трудоустройство, занятость, иностранная рабочая сила, безработные и т.д.; книга четвертая – профессиональные объединения, представительство, участие и трудовая мотивация наемных работников профсоюзы, делегаты персонала, комитет предприятия, мотивация и участие, экономическая, социальная и профсоюзная подготовка, право работников на свободное выражение мнений, фонды заработной платы; книга пятая – трудовые конфликты: индивидуальные споры и примирительные советы, конфликты коллективного характера; книга шестая – контроль за соблюдением трудового законодательства и регламентации труда: службы контроля,

обязанности работодателей; книга седьмая – особые положения по некоторым профессиям из таких отраслей, как энергетика, добывающая, обрабатывающая промышленность, строительство и общественные работы, транспорт и средства связи, особенности, касающиеся отдельных специальностей; книга восьмая посвящена "заморским департаментам" Франции; книга девятая – о непрерывной профессиональной подготовке.

Во Франции принят пакет законов, направленных на развитие производственной демократии (*industrial democracy*) [5]. Составляющей этих законодательных актов являются нормы, которые предоставляют наемным работникам право на непосредственное участие в управлении предприятиями, и прежде всего на уровне структурных подразделений.

Заслуживает внимания опыт Франции, касающийся ответственности работодателей за нарушение трудового законодательства [6]. Так, подлежат штрафу работодатели, выплачивающие заработную плату, ниже минимального размера. При этом штраф накладывается столько раз, сколько работников, оплата труда которых осуществляется с нарушением закона. В случае, если в течение года произошло повторение ситуации, в отношении работодателя применяются штрафные санкции и тюремное заключение сроком на один-два месяца.

Составной организационных форм уравнивания интересов работодателей и наемных работников, используемых во Франции, является формирование на предприятиях, так называемых, социальных планов. Типовая структура социальных планов включает четыре раздела [7]: изменение социально-демографической структуры коллектива; повышение квалификации и образования работающих; мероприятия по улучшению условий и охраны труда, укреплению здоровья работников; улучшение социально-культурных и жилищно-бытовых условий работающих и членов их семей.

Составляющей форм и методов регулирования социально-трудовых отношений во Франции, является подготовка предпринимателями в соответствии с нормами действующего трудового законодательства ежегодного отчета, который называется "Социальный баланс" [8]. Социальный баланс учитывает специфику работы предприятий, а также в обязательном порядке он содержит обобщенные данные по следующим разделам: занятость, заработная плата, условия труда и техника безопасности; профессиональное обучение; трудовые отношения, другие условия жизни. Социальный баланс должен содержать количественные и качественные характеристики (показатели), которые позволяют оценить состояние социально-трудовой сферы на предприятии, отследить достигнутые результаты, тенденции развития за отчетный год и за два предыдущих года. Нормы действующего законодательства требуют, чтобы проект социального баланса был подан в комитет предприятия в течение четырех месяцев после окончания отчетного года. Для комплексной обработки и оценки проекта социального баланса комитет предприятия может привлекать экспертов.

Заслуживает внимания опыт Франции по преодолению негативных последствий, связанных с так называемым моббингом на производстве, который представляет собой коллективный психологический террор, травлю в отношении кого-либо из работников со стороны его коллег, подчиненных или начальства, осуществляемый с целью заставить человека уйти с места работы [9].

Таким образом, сегодня невозможно рассматривать социально-трудовые отношения в отрыве от общемировых закономерностей и тенденций, а также без изучения опыта конкретных развитых демократических стран в области правового регулирования труда. На основании изучения зарубежного опыта и применения метода компаративизма можно

совершенствовать действующее украинское законодательство, практику его применения, реформировать источники отечественного трудового и трудового процессуального права.

Список использованных источников

1. Launch of the 2013 Human Development Report [Electronic source] / Mode of access: <http://www.webcitation.org/6FW8e6cr>
2. Доклад министра социальных дел. труда и солидарности Франции Мишель де Вирвиль от 15 января 2004 года [Электронный ресурс] / Режим доступа: www.ladocumentationfrancaise.fr
3. Социальная политика: принципы и методы реализации в контексте мирового опыта / Материалы международной научно-практической конференции 27 мая 2011 г. Судак. - Симферополь: ВиТроПринт, 2011. – 108 с.
4. Code du Travail de la France [une resource electronique] / Code du Travail 2011 (Partie Legislative). – Mode d'accès: www.lexinter.net/legislation5/JURISOC2/
5. Partie réglementaire nouvelle [Une resource electronique] / – Mode d'accès: <http://www.codes-et-lois.fr/code-du-travail/toc-partie-reglementaire-nouvelle>
6. Західна практика регулювання відносин між працею і капіталом [Електронний ресурс] / Режим доступа: <http://www.kazedu.kz/referat/201037>
7. Fiches pratiques du droit du travail reprenant le code du travail - Ministère du Travail, des Relations sociales et de la Solidarité [Une resource electronique] / Mode d'accès: <http://travail-emploi.gouv.fr/informations-pratiques/fiches-pratiques/91.html>
8. Французский опыт социального аудита [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.csrjournal.com/lib/analyticarticle/1089-francuzskijj-opyt-socialnogo-audita.html>
9. Рекош К.Х. Моббинг и проблема его преодоления во Франции // Труд за рубежом. 2002. № 2. С. 97-105

ПОРЯДОК УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Запорожець Анастасія Олександрівна
студентка за спеціальністю
правознавство Навчально-Наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

E-mail: nastyas9766@ukr.net

Ключові слова: усиновлення, усиновлювач, документи з усиновлення, усиновлена дитина, захист дітей

Існує твердження, що усиновити дитину в нашій державі дуже важко: мовляв, це займає багато часу та потребує безлічі довідок та документів...

Актуальність теми в тому, що в нашій країні усиновлення дітей є дуже поширеним фактором серед молодих батьків, чоловіка та жінки, котрі за своїх фізіологічних обставин не можуть мати власних дітей, а також жінки одинокі, які є незаміжними теж беруть на виховання дітей та особи, які усвідомлено цього прагнуть.

Усиновлення здійснюється за взаємною згодою осіб. Така згода на усиновлювача та дитини є необхідною умовою усиновлення. Але окрім зазначених, законом передбачено ще ряд важливих умов, дотримання яких є необхідним для здійснення усиновлення. Як правило,

усиновлюються діти, які не мають батьків. Факт відсутності батьків у дітей, які підлягають усиновленню, посвідчується Свідомством про смерть обох батьків або рішенням суду про оголошення їх померлими. Але досить часто усиновлюється дитина, яка має одного або й обох батьків. За таких обставин усиновлення дитини здійснюється за вільною згодою її батьків. Згода батьків на усиновлення дитини має бути безумовною і може надаватися ними лише після досягнення дитиною двомісячного віку. Закон застерігає про недопустимість плати за згоду батьків на усиновлення їх дитини. Угода про надання усиновлювачем плати за згоду на усиновлення дитини батьками, опікунами чи іншими особами, з якими вона проживає, є нікчемною (ст. 217 СК України). [1, с. 75] Письмова згода батьків на усиновлення засвідчується нотаріусом. Якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їхньої згоди на усиновлення, потрібна згода їхніх батьків. Громадяни України, які бажають усиновити дитину, повинні звернутися з письмовою заявою до служби у справах дітей за місцем проживання. Такі служби існують при районних адміністраціях.

Окрім заяви подаються такі документи як довідка про заробітну плату або копія декларації про доходи, засвідчена в установленому порядку; копія свідоцтва про шлюб, якщо заявники перебувають у шлюбі; висновок про стан здоров'я кожного заявника; нотаріально засвідчена письмова згода другого члена подружжя на усиновлення (потрібне, коли усиновлення дитини оформляє лише дружина чи чоловік); довідка про наявність чи відсутність судимості майбутніх усиновлювачів, видана органами внутрішніх справ за місцем проживання; документ, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням. Після отримання заяви про бажання усиновити дитину (з повним комплектом документів) протягом 10 робочих днів Служба у справах дітей складає Акт про обстеження житлово-побутових умов майбутніх усиновлювачів, розглядає питання про можливість усиновлення дитини і готує відповідний висновок. Якщо цей висновок позитивний, заявникам присвоюється звання кандидатів в усиновлювачі, і дані про них заносяться до спеціальної книги обліку. Термін дії документів з усиновлення – один рік з дня їх видачі. [3, с. 248-249]

Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини надсилає кандидатам в усиновлювачі письмове запрошення для ознайомлення з інформацією, що міститься в централізованому банку даних дітей, які можуть бути усиновлені. Потім кандидати в усиновлювачі отримують інформацію про дітей, які перебувають на первинному, регіональному та централізованому обліку.

Коли дитина для усиновлення є визначена, Держдепартамент з усиновлення та захисту прав дитини скеровує кандидатів в усиновлювачі до відповідного дитячого закладу для знайомства та встановлення контакту з дитиною. Також надає інформацію про дитину, яка перебуває понад рік на централізованому обліку дітей (які можуть бути усиновлені), якщо інше не передбачено законодавством. Якщо кандидати в усиновлювачі бажають усиновити кілька дітей, то для ознайомлення їм надається інформація про дітей, які мають братів і сестер. Для організації знайомства та встановлення контакту з дитиною (дітьми) кандидатам в усиновлювачі видається направлення до районної держадміністрації (виконавчого комітету міської чи районної рад). Термін дії направлення – 10 робочих днів з дня його видачі. Разом із направленням кандидатам в усиновлювачі повертаються їх документи, прошнуровані, опечатані та завірені підписом керівника (заступника керівника) Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини, із зазначенням дати та номера, за яким кандидат в усиновлювачі перебуває на обліку. [3, с. 241-243]

Знайомство з дитиною відбувається у присутності працівників закладу (в якому перебуває дитина) та служби у справах дітей. Якщо контакт з дитиною кандидатам в усиновлювачі встановити не вдалося, районна держадміністрація (виконавчий комітет міської чи районної рад) у 3-денний термін письмово повідомляє про це орган, який видав направлення, із зазначенням причин не встановлення контакту. Кандидат в усиновлювачі,

який не встановив контакт з дитиною, повинен повернути Державному департаменту з усиновлення та захисту прав дитини документи, видані йому разом із направленням. Кандидати в усиновлювачі, які не змогли встановити контакт з дитиною, можуть звернутися до служби у справах дітей з письмовою заявою про повторне ознайомлення з інформацією про дітей, що міститься у централізованому банку даних. Повторну можливість ознайомитися з інформацією, що міститься у централізованому банку даних, кандидатам в усиновлювачі нададуть протягом не більше 45 календарних днів від дати першого ознайомлення.

Після встановлення контакту з дитиною кандидати в усиновлювачі звертаються до служби у справах дітей за місцем проживання дитини із заявою про бажання її усиновити. Адже кожна дитина має право на сім'ю (ст. 291 ЦКУ). [2, с. 71] У заяві зазначають: прізвище, ім'я, по-батькові, місце проживання кандидата в усиновлювачі, а також прізвище, ім'я, по-батькові, вік, місце проживання дитини. Служба у справах дітей за місцем проживання дитини на підставі заяви кандидата в усиновлювачі протягом 10 робочих днів готує громадянам України висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини для подання до суду. Фактичне усиновлення дітей в Україні проводиться на підставі рішення суду. Усиновлювач зобов'язаний особисто забрати дитину з місця її проживання після пред'явлення копії рішення суду про усиновлення у присутності представника служби у справах дітей. Також кожна дитина має право на ім'я, яке надається їй батьками (ст. 294 ЦКУ). [2, с. 72]

Мати чи батько дитини мають право відкликати свою згоду на усиновлення до набрання чинності рішенням суду про усиновлення. Лише в окремих випадках закон дозволяє проведення усиновлення без згоди батьків дитини (ст. 219 СК України). [1, с. 76] Так, усиновлення дитини провадиться без згоди батьків, якщо вони: невідомі, визнані безвісно відсутніми, визнані недієздатними, позбавлені батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється. Без згоди повнолітніх батьків усиновлення дитини може бути проведено, якщо судом буде встановлено, що вони, не проживаючи з дитиною понад шість місяців без поважних причин, не виявляють щодо неї батьківської турботи та піклування, не виховують та не утримують її.

У наш час існує досить багато випадків коли подружжя бере під опіку дітей або усиновлює їх, це важливий свідомий життєвий шлях та цілком обґрунтоване прагнення до цього. Дуже добре щоб саме в наші державі не було дітей сиріт, котрі проживають в дитячих будинках та інтернатах, але щоб ці діти знайшли своїх батьків, які їх змогли полюбити, дати нормальне життя, підтримку та турботу. Тому, що дуже багато дітей саме в цьому є обділеними і прагнуть до щасливого життя.

Науковий керівник: викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС Коваленко І.А.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України. – К. – Велес. – 2012. – 64 с.
2. Цивільний кодекс України. – К. - 2012. – Видавець ПАЛИВОДА А.В.- 380 с.
3. Гопанчук В.С. «Сімейне право». Підручник. / Вид. Істина.:К. 2002 р.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАГАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Запорожець Тетяна Юріївна

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

E-mail: tatiana-z93@yandex.ru

Ключові слова: екологічне право, навколишнє природне середовище, природні ресурси, ліс, загальне лісокористування

Як відомо, право лісокористування являє собою сукупність правових норм, що встановлюють умови і порядок багатопільового використання лісів, їх збереження і відновлення, права і обов'язки лісокористувачів, виходячи з інтересів суспільства, використанні корисних властивостей лісу і забезпечення охорони навколишнього середовища. Як і інші природні ресурси ліси і лісові продукти використовуються у порядку загального і спеціального користування.

Проблеми, пов'язані із правовим регулюванням загального використання лісових ресурсів є актуальними і саме тому привертають увагу багатьох вчених, серед них М. Краснова, В. Андрейцев, А. Гетьман, А. Бобкова, М. Нижник та інші.

У Лісовому кодексі України (далі – ЛК України), на жаль, дане питання регулюється лише однією статтею (ст. 66), що говорить про його недостатню правову регламентацію. Разом з тим у статті 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» йдеться про використання природних ресурсів в Україні у загальному і спеціальному порядку. Згідно з нормами вищезазначеного нормативно-правового акту, громадянам України гарантується право загального використання природних ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України. На цьому правове регулювання питання загального використання лісових ресурсів завершується, однак це жодним чином не повинно впливати на можливість здійснення загального використання даних ресурсів відповідними суб'єктами. Саме тому зупинимось на аналізі окремих складових досліджуваного питання і спробуємо більш детально розтлумачити їх поняття.

У ЛК України визначено, що суб'єктами права загального лісокористування є громадяни. Щодо цього, то, на нашу думку, доцільно погодитися з А. Гетьманом, який зазначає, що таке право є «загальнодоступним, тобто гарантується всім фізичним особам, причому не лише громадянам України, а всім особам, які перебувають на її території, незважаючи на правові підстави такого перебування. Для суб'єктів загального використання природних ресурсів законодавство не встановлює вікових обмежень. Його метою є задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, культурно-освітніх тощо). Воно здійснюється безоплатно, без закріплення природних об'єктів за окремими особами і без надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України».

Під безоплатним використанням слід розуміти вилучення корисних властивостей об'єктів без сплати певної суми коштів, на відміну від спеціального використання лісових ресурсів, яке передбачає плату за їх використання. Щодо поняття «без видачі спеціального дозволу», то воно означає здійснення використання лісових ресурсів без дотримання спеціального документа, який засвідчує право особи на здійснення спеціального лісокористування.

Збирання для власного споживання дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід тощо, означає здійснення суб'єктом відповідних дій направлених на задоволення особистих потреб у продуктах харчування, культурному розвитку тощо.

Щодо поняття «ліси державної власності», то відповідно до статті 8 ЛК України у державній власності перебувають усі ліси України, крім лісів, що перебувають у комунальній або приватній власності. Право державної власності на ліси набувається і реалізується державою в особі відповідних органів виконавчої влади згідно з законодавством України.

Реалізація права загального використання лісових ресурсів в лісах приватної власності з дозволу власника полягає в тому, що суб'єкти отримують згоду від власника лісу – фізичної чи юридичної особи, на вільне перебування у лісі, на безоплатне без видачі спеціального дозволу збирання для власного споживання дикорослих трав'яних рослин та інших ресурсів.

Таким чином, підводячи підсумки вищевикладеного, необхідно зазначити, що користування лісовими ресурсами у порядку загального використання передбачається як нормами загального, так і нормами спеціального законодавства (ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», ЛК України та іншими нормативно-правовими актами). Право загального використання лісових ресурсів суб'єкти можуть здійснювати в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника – в лісах приватної власності. Реалізація цього права виключає необхідність отримання спеціального дозволу та сплати коштів за збирання, використання дикорослих трав'яних рослин й інших ресурсів лише для власного споживання. В загальному це окреслено нормативно-правовими актами українського законодавства. Однак, на нашу думку, доцільним все ж таки є більш детальне розширення тлумачення понять, які входять до питання загального використання лісових ресурсів хоча б на підзаконному рівні. Адже майже всі громадяни України так чи інакше є суб'єктами загального лісокористування і тому кожне положення законодавця повинно бути зрозумілим пересічному громадянину.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Батигіна О.М.

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ АКТИВНОСТИ В СФЕРЕ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Иванчук Екатерина Николаевна
студентка 4 курса факультета экономики и права
Гомельского филиала Международного
университета «МИТСО»

E-mail: katyaivanchuk@yandex.ru

Ключевые слова: малое предпринимательство, законодательство Республики Беларусь, деловая активность, бизнес, государство, правовая база

Малое предпринимательство играет огромную роль в развитии системы хозяйствования, поскольку представляет собой наиболее обширную, динамичную форму бизнеса в Республике Беларусь.

Опыт зарубежных стран, свидетельствует о том, что эффективность и стабильность поддержки малого предпринимательства обеспечивается созданием специализированной структуры, которая обладает широкими полномочиями, финансовыми средствами, которые формируются в основном за государственный счет. Данные структуры должны быть представлены сетью представительств по всей стране. Широкое распространение в странах

Европы получили интерактивные инструменты поддержки малого предпринимательства. Они выражены в различных формах: информационные порталы, видеоконференции и т.д.

В качестве примера можно привести Континентальную сеть в поддержке малого и среднего бизнеса (European Enterprise Network). Этот портал с бесплатными информационными ресурсами по поддержке малого и среднего предпринимательства, который объединил в себе более 600 агентств и организаций, выполняющих роль посредника между малыми и средними предпринимательствами и Евросоюзом. Таким образом, любой представитель малого предпринимательства может относительно быстро и просто узнать обо всех возможностях развития компании, новых методах и технологиях, повышении квалификации сотрудников, оценить рискованность работы в другой стране Европейского союза [1, с. 177].

Малому бизнесу в действующем законодательстве Республики Беларусь отводится приоритетное место среди основных направлений государственной поддержки. Несмотря на это данной отрасли присущ ряд проблем, в том числе и правовых.

Основными проблемами считаются:

- недостаточный уровень поддержки бизнеса со стороны государства;
- нехватка финансов (инвестиций и кредитов);
- недостаточная правовая база.

По результатам анкетирования Исследовательского центра Института приватизации и менеджмента, которое было проведено на тему «Малый и средний бизнес в Республике Беларусь», 56,2 % владельцев малого бизнеса расценивают свое экономическое положение как стабильное, 6,0 % опрошенных находятся в плохом положении. Однако есть и положительная сторона в происходящем: 67,0 % респондентов заметили, что за последнее время конкуренция в Республике Беларусь возросла [2].

Для обеспечения эффективности малого предпринимательства необходимо выработать соответствующие направления экономической политики.

Наиболее глубокой проблемой является законодательство, регулирующее вопросы данной отрасли экономики. Для решения конкретно этой проблемы необходимо выработать нормы, которые существенно улучшат и стабилизируют положение малого предпринимательства в Республики Беларусь

Среди основных мер можно выделить:

– изменение редакции п. 6 Указа Президента Республики Беларусь «О некоторых мерах государственной поддержки малого предпринимательства» [3]. Предлагается срок разработки и утверждения Советом Министров Республики Беларусь программ государственной поддержки малого предпринимательства сократить до 2 лет, объясняя это тем, что мировой экономике и экономике Республики Беларусь в частности, присущи процессы, связанные с экономической нестабильностью и экономической несостоятельностью. Следовательно, программы государственной поддержки должны разрабатываться чаще.

– внесение в Указ Президента Республики Беларусь «О некоторых мерах государственной поддержки малого предпринимательства» нормы, регулирующей вопросы, связанные с регистрацией и ликвидацией малого предпринимательства. Норма должна предполагать создание агентств малых предприятий.

Немаловажным вопросом в регулировании малого бизнеса остается защита и развитие частной собственности. Некоторые из них были освещены Президентом Республики Беларусь в Директиве № 4 «О развитии предпринимательской деятельности и стимулирования деловой активности в Республике Беларусь» [4]. Главными мерами по созданию наиболее комфортных условий для осуществления малого предпринимательства можно считать:

- исключение принятия нормативно-правовых актов, которые предусматривают возможность конфискации имущества при совершении административных правонарушений, если эти правонарушения не связаны с незаконным оборотом такого имущества;
- гарантированность необратимости приватизации государственного имущества;

– упрощение порядка предоставления земельных участков.

Данные нормы при соответствующем их исполнении обязуются значительно расширить и укрепить место и значение малого предпринимательства в Республике Беларусь.

Касаясь вопросов налогообложения, начиная от ставок налогов, их количества и заканчивая процедурой расчета и уплаты, что является одной из основных проблем, тормозящих развитие предпринимательства в стране можно предпринять следующее:

– упростить налоговую систему Республики Беларусь, регулирующую вопросы малого предпринимательства путем отмены налога на добавленную стоимость;

– снизить действующие ставки местных налогов и сборов, уплачиваемых из прибыли, остающейся в распоряжении субъектов хозяйствования до общего размера, не превышающего 2,5%;

– увеличить период предоставления отчетности по всем налогам до 1 раза в квартал.

Нельзя не упомянуть об уменьшении вмешательства государственных органов в процессы ценообразования, как одного из проблемных факторов. Следует отметить о необходимости отмены установления правительством предельных индексов повышения цен, а также ограничения на включение в состав затрат стоимости консультационных, аудиторских услуг в Республике Беларусь.

В заключении необходимо отметить тот факт, что система поддержки малого предпринимательства представляет собой совокупность органов и организаций, которые обеспечивают благоприятные условия для создания, становления и развития субъектов малого предпринимательства.

Развитие малого предпринимательства в Республике Беларусь происходит постепенно, выбирая при этом наиболее оптимальный вариант. Значения основных показателей его развития в целом по стране имеют положительную тенденцию, что еще раз подчеркивает создание благоприятных условий для дальнейшего развития данной отрасли экономики, однако являются по-прежнему низкими по сравнению с развитыми странами. Данное обстоятельство в свою очередь означает наличие определенных нерешенных проблем, которые препятствуют дальнейшему эффективному их развитию и требуют незамедлительного решения.

Таким образом, малый бизнес выступает как неотъемлемый, объективно необходимый, выполняющий важные функции сектор рыночной экономики Республики Беларусь. Вместе с тем, очевидно, что разработка программы поддержки предпринимательства должна иметь научную основу в условиях формирования концепции национальной экономики в Республике Беларусь.

Научный руководитель: старший преподаватель кафедры правоведения Гомельского филиала Международного университета «МИТСО» Савчик Е.В.

Список использованных источников

1. Финк, Т. А. Малый и средний бизнес : зарубежный опыт развития / Т. А. Финк // Молодой ученый. – 2012. – № 4. – С. 177 – 181.

2. Развитие малых и средних предприятий Республики Беларусь в 2012 году : результаты опроса бизнеса в апреле-мае 2012 г. // сайт Исследовательского центра Института приватизации и менеджмента [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.research.by/publications/surveys-of-business/0000419>. – Дата доступа : 02.01.2014.

3. О некоторых мерах государственной поддержки малого предпринимательства: Указ Президента Республики Беларусь от 21 мая 2009 г. № 255 : с изм. и доп. : Указ Президента Республики Беларусь от 4 февр. 2013 г. № 58 // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=p30900255&p2=%7BNRPA%7D> – Дата доступу : 04.04.2014.

4. О развитии и предпринимательской деятельности и стимулирования деловой активности в Республике Беларусь : Директива Президента Республики Беларусь от 31 декабря 2010 г. № 4 // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=P01000004&p2=%7>. – Дата доступа : 05.04.2014.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ілляшенко Сергій Олексійович
студент V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Структурно, правова система України являє собою сукупність взаємопов'язаних матеріальних і нематеріальних, статичних і динамічних, об'єктивних і суб'єктивних правових явищ, що існують у суспільстві по створенню, реалізації та охороні права. Це широке поняття, яке включає в себе право, механізм правового регулювання, законодавство, правові інституції, реалізацію права, права, свободи та обов'язки громадян, правові відносини, суб'єкти права, правову ідеологію, законність та правопорядок.

Право і правова система співвідносяться одне з іншим як частина і ціле. Право займає центральне, головне місце у правовій системі. Всі елементи правової системи походять від права або співвідносяться з ним. Право – це базовий елемент в системі, її нормативна основа. Разом із тим, право не збігається з нею і не є вичерпним для правової системи.

Не менш важливим елементом правової системи є **механізм правового регулювання**. Це сукупність правових засобів, за допомогою яких держава регулює поведінку суб'єктів суспільних відносин з метою приведення їх у відповідність до правил поведінки, які містяться у нормах права. Регулююча дія права полягає у тому, що воно у своїх нормах конструює модель обов'язкової або дозволеної поведінки різних суб'єктів цих відносин чи забороняє певні варіанти поведінки [1, с. 262].

Законодавство як елемент правової системи є зовнішнім виразом правотворчої діяльності суб'єктів правотворчості, яке містить норми права, які регулюють суспільні відносини, а значить є невід'ємним елементом правової системи.

Правові інституції, як елемент правової системи, здійснюють правову політику держави і включають державні органи та організації, які створюють, реалізують та охороняють право. До них слід відносити: законодавчі, виконавчі, судові та контрольно-наглядові органи, а саме: Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратуру і інші правоохоронні органи тощо.

Наступним елементом правової системи є **реалізація норм права**. Це втілення встановлених правових норм у діяльність суб'єктів права шляхом виконання юридичних обов'язків, використанням суб'єктивних прав, дотриманням заборон. Особливою формою реалізації норм права є їх застосування. Як елемент правової системи, реалізація норм права не може існувати без інших її елементів, наприклад, норм права, юридичних прав та обов'язків, суб'єктів права тощо.

Ще одним елементом правової системи є **права, свободи та обов'язки громадян**. Права і свободи розглядають як можливості громадян щодо задоволення своїх потреб, тобто

як суб'єктивні можливості. Суб'єктивне право – активна ланка правової системи. Обов'язки – друга сторона прав. Юридичні обов'язки виконують у правовій системі важливі та багатоцільові функції і соціальні ролі. Їх можна розглядати як: а) міру належної суспільно-необхідної поведінки та демократії; б) риси способу життя; в) ланку в механізмі правового регулювання; г) одну з частин юридичного статусу особи; д) засіб у формуванні моральної та правової свідомості громадян; е) фактор зміцнення законності і правопорядку, дисципліни та організованості; є) гарантії здійснення прав людини та громадянина [2, с. 167.].

Самостійним елементом правової системи є **правовідносини**. Правовідносини є предметом правового регулювання, тобто механізм правової системи виражає діяльнісний аспект процесу перетворення нормативності права на впорядкованість суспільних відносин. Головне в правовідносинах – це те, що вони виникають на підставі норм права, а їх учасники мають юридичні права та обов'язки, то зв'язок між правом, обов'язком та їх носіями і є правовідносинами [3, с.35].

Суб'єкти права – це наступний елемент правової системи, який також пов'язаний як із самою правовою системою так і з правом та правовідносинами. Потрібно зазначити, що ними можуть бути як фізичні, так і посадові особи, соціальні організації і соціальні спільноти. Потрібно відмітити, що без суб'єктів права не буде функціонувати ні правова система, ні реалізація норм права, бо не буде для кого впорядковувати суспільні відносини, вдосконалювати законодавство, вирішувати спори і таке інше, бо самі ж суб'єкти створюють та організовують діяльність усіх суспільних процесів та систем.

Правова ідеологія, як елемент правової системи, це сукупність принципів, теорій, концепцій, які формуються в результаті наукового узагальнення правового розвитку суспільства. Вона складається із правосвідомості, правової культури, правового виховання. Правова ідеологія відображає правову дійсність у формі юридичних знань і ціннісного ставлення до права й практики його реалізації, правових установок, ціннісних орієнтацій, що регулюють поведінку людей у правових ситуаціях [4, с. 58]. Оскільки людина є центром правової системи, сама цінність правової системи в значній мірі визначається тим, як людина сприймає діяльність державних установ по створенню та реалізації нормативно-правових актів, по охороні прав та законних інтересів громадян.

Законність та правопорядок відіграють у правовій системі особливу роль – вони виступають не тільки її елементами, а й метою, результатом функціонування правової системи, логічним її завершенням, показують ступінь упорядкованості, стабільності суспільних відносин [5, с.26].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Передерій О.С.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 368 с.
2. Кагадій М.І. Поняття конституційних юридичних обов'язків людини та громадянина // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 15. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 167-173.
3. Кагадій М.І. Поняття правової системи України // Право України. – 2004. – № 12. – С. 32-36.
4. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В.С. Жаравський, О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко; За заг. ред. В.С. Журавського. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 296 с.
5. Матузов Н.И. Правовая система и личность. – Саратов: Издательство Саратовского университета, 1987. – 294 с.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ У СВІТЛІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ

Іщенко Людмила Владиславівна
студентка 4 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: maistrencko.luda@yandex.ua

Ключові слова: медіація, угода про примирення, медіатор

Інститут медіації, тобто примирення між потерпілим та обвинуваченим чи підозрюваним успішно використовується у багатьох країнах світу вже понад тридцять років. З набранням чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом Україна теж стала на шлях впровадження елементів відновного правосуддя у кримінальну юстицію. У статтях 468-476 КПК передбачається можливість укладання *угоди про примирення між потерпілим та обвинуваченим чи підозрюваним*. Положення цих статей безумовно є вагомими внеском у процес гармонізації національного законодавства, наближення його до міжнародних стандартів. Адже з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу розпочався процес докорінної зміни пріоритетів у кримінальному судочинстві, якщо раніше національне правосуддя в кримінальних справах мало каральний характер, то на сучасному етапі відбувається демократизація та гуманізація кримінального провадження. Важлива роль та великі можливості відновного правосуддя визнані ООН, Радою Європи, Європейським Союзом. Так, про необхідність розширення сфери застосування медіації у кримінальних справах відзначено в ст. 10 Рамкового рішення Ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» (15 березня 2001). Останнє зобов'язує всі держави ЄС поширювати посередництво в кримінальних справах і забезпечувати прийняття до розгляду будь-яких угод між жертвою і правопорушником, які досягнуті в процесі посередництва.

У світі застосовується декілька варіацій відновного правосуддя, однак найбільш поширеною є **медіація** (від англ. *mediation* - посередництво). Відповідно до Рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. «Про місце жертв у кримінальному судочинстві» **медіація в кримінальних справах** - це пошук, до або під час кримінального судочинства, взаємоприйнятного рішення між жертвою та правопорушником за посередництва компетентної особи (медіатора) [4, 72].

Медіація – це метод вирішення спорів із залученням **посередника (медіатора)**, який **допомагає сторонам конфлікту** налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб **вони самі змогли** обрати той варіант рішення, який би задовольняв **інтереси і потреби усіх учасників конфлікту**. На відміну від формального судового чи арбітражного процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – **медіатор не приймає рішення** за них. **Медіатор** - нейтральна по відношенню до сторін конфлікту третя сторона (спеціально підготовлений посередник), яка сприяє досягненню сторонами взаємоприйнятої згоди розв'язати цей спір, зосереджуючись при цьому на інтересах сторін, а не на правових позиціях або договірних правах [7, 14].

Досвід зарубіжних країн щодо використання медіації для врегулювання кримінально-правового конфлікту дозволяє виділити дві моделі медіації. Дані моделі класифікуються в залежності від підстав для виникнення медіації та впровадження її у правозастосовну практику:

1. Англо-саксонська модель, у межах якої медіація є проявом теорії відновного правосуддя, тобто розглядається як общинний спосіб врегулювання кримінально-правового

конфлікту, як правило, вона не знаходить чіткого законодавчого закріплення. До такої групи країн належать Великобританія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія.

2. Континентальна модель передбачає медіацію як процесуальний інститут, який закріплений у законодавстві та являє собою одну з можливих альтернатив кримінальному переслідуванню. До таких країн можна віднести Францію, Німеччину, Португалію, Австрію, Норвегію.

Основні принципи медіації.

- Добровільність
- Конфіденційність
- Незалежність медіатора
- Неупередженість медіатора
- Правомочність сторін
- Гнучкість процедури.

Варто зазначити, що програми медіації і в Україні не є новиною. На теренах нашої держави існують та успішно діють Асоціація Груп Медіації України, що складається з Регіональних груп медіації та Українського центру Порозуміння, які спрямовують свою діяльність на поширення використання медіації в кримінальних спорах та правильність процесу її застосування [1, 89].

Аналіз положень Кримінального кодексу України (далі - КК) (ст.ст. 46, 66, 75, 82, 97, 103, 105 та 107) свідчить, що у матеріальному праві фактично відсутні перешкоди для впровадження відновного правосуддя. Проте досі кримінально- процесуальне законодавство не передбачало такого інституту, і це було перепоною для застосування процедури медіації у кримінальних справах. Новий КПК містить новели, серед яких і впровадження відновного правосуддя. Зокрема, Глава 35 КПК передбачає можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим [2].

Стаття 468 КПК передбачає можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

Угода про примирення - це угода між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, в якій узгоджуються умови відповідальності підозрюваного або обвинуваченого за умови вчинення ним дій, спрямованих на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням [5, 530].

Особливістю угоди про примирення є те, що її укладення залежить не тільки від вирішення питань щодо порядку та умов відновлення майнової сфери потерпілого, а й від задоволення його моральних потреб (набуття відчуття безпеки, розкаяння підозрюваного (обвинуваченого, підсудного), зникнення міжособистісного конфлікту та ін.).

Характеристика угоди про примирення.

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ч. 2 ст. 469 КПК України).

Якщо особа скоїть тяжкий або особливо тяжкий злочин, примирення із потерпілим та відшкодування заподіяної шкоди може бути підставою для пом'якшення йому покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України); за встановлених умов може спричинити призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України), або звільнення від відбування покарання із випробуванням (ст. 75 КК України).

У випадку, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) із підозрюваних чи

обвинувачених. Матеріали справи щодо особи (осіб), з якою укладено угоду, підлягають виділенню в окреме провадження.

Те саме стосується й тих випадків, коли у провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних злочинів і домовленості про укладення угоди досягнуто не з усіма потерпілими. Тоді угоду може бути укладено з одним або кількома із потерпілих, а матеріали справи щодо особи, з якою досягнуто домовленості, підлягають виділенню в окреме провадження[3,343].

Якщо у кримінальному провадженні беруть участь декілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими.

На практиці трапляється, що уповноважені особи (слідчий, про-курор, суддя тощо) пасивно ставляться до медіації і не роз'яснюють конфліктуючим сторонам про право на примирення. Тому позитивом є ст. 56 КПК України, яка розкриває перелік прав потерпілого і зазначає право примиритися із підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення на усіх стадіях кримінального провадження. Водночас ч. 7 ст. 469 КПК України зобов'язує слідчого та прокурора проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

Суб'єкти укладання угоди.

Стаття 469 КПК України визначає суб'єктів ініціювання та укладення угоди. Так, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). В такому разі вимог до так званих інших осіб, погоджених сторонами кримінального провадження, КПК України не визначає.

За таких обставин, як зазначає М. Федоров, виступати медіаторами можуть особи, які, наприклад, не мають жодних знань в юриспруденції, вищої освіти, позитивно не характеризуються, головне, щоб сторони дійшли згоди стосовно неї. Відсутність певних моральних та освітніх вимог до медіатора може призвести до не зовсім коректних та адекватних дій самого медіатора. Крім того, особам, які бажають займатись медіаторською діяльністю, слід пройти певну підготовку [8].

Відповідно до ч. 2 ст. 65 КПК України особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення у кримінальному провадженні, не можуть допитуватися як свідки про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення.

Момент укладання угоди.

Згідно з положеннями ч. 5 ст. 469 КПК України укладення угоди про примирення або визнання винуватості може ініціюватися у будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Суперечливою є думка про можливість зупинення строків досудового розслідування на час здійснення медіації [3,345]. Варто лише звернути увагу на те, що стосовно особи, яка вчинила злочин, можуть спливати строки перебування її під вартою. Включення часу, відведеного на примирення сторін, до процесуальних строків недопустить невинуватого затягування процедури учасниками. Якщо питання про примирення із потерпілим ініціюється під час досудового розслідування, то кінцеве його вирішення можливе не раніше складення за результатами розслідування обвинувального акта в порядку ст. 291 КПК України.

Поширеною є думка, що укладена до постановлення вироку угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим не відповідає принципу презумпції невинуватості, оскільки відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається

невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Особа, яка укладає угоди про визнання вини або примирення, можливість укладання яких врегульована главою 35 КПК, визнає себе винною у скоєнні злочину або погоджується відшкодувати шкоду завчасно.

У передбачених законодавством України випадках примирення сторін є підставою для закриття кримінального провадження. Відповідно до ст. 46 КК України для звільнення особи від кримінальної відповідальності і закриття щодо неї кримінальної справи у зв'язку з примиренням із потерпілим необхідна наявність низки умов, а саме: вчинення злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості вперше, відшкодування заподіяної шкоди та примирення обвинуваченого (підсудного) з потерпілим.

Форма та зміст угоди про примирення.

Угода про примирення укладається між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим у простій письмовій формі відповідно до загальних засад цивільного законодавства України та містить викладення досягнутих сторонами у ході медіації спільних рішень і підписується усіма сторонами медіації.

Зміст угоди про примирення розкриває ст. 471 КПК України. Так, в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування із випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, а також наслідки невиконання угоди.

Сторони мають право визначити в угоді про результати примирення інші положення та домовленості[2].

В угоді зазначається дата її укладення та скріплюється підписами сторін.

Угода про результати примирення укладається у кількості примірників відповідно до кількості сторін медіації – по одному для кожної сторони та один примірник для компетентного органу, у провадженні якого перебуває кримінальна справа. Угода про результати примирення набуває чинності після перевірки судом відповідності її вимогам КПК України та/або закону. Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди за необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати у судові засідання осіб та опитувати їх.

Відповідно до ч. 7 ст. 474 КПК України суд відмовляє у затвердженні угоди, якщо:

- 1) умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;
- 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;
- 3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;

5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе згідно з угодою зобов'язань;

6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У такому разі досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку[3,347].

Процесуальні наслідки укладення угоди про примирення передбачені у ст. 473 КПК України.

У результаті досягнутої угоди про примирення на потерпілого також покладаються певні обмеження. Він також не зможе оскаржити вирок в апеляційному (ст. 394) і касаційному (ст. 424) порядку. Крім того, потерпілий позбавляється права вимагати надалі притягнення підозрюваного (обвинуваченого) до кримінальної відповідальності за відповідний злочин і змінювати розмір вимог про відшкодування збитків.

Право на виняткове оскарження в апеляційному порядку вироку суду першої інстанції надається обвинуваченому, його захиснику, законному представнику, потерпілому, його представнику, законному представнику та прокурору виключно з підстав, передбачених ч. 3 ст. 394 КПК України.

Вирок суду першої інстанції може бути оскаржений у касаційному порядку засудженим, його захисником, законним представником, потерпілим, його представником, законним представником, прокурором виключно з підстав, передбачених ч. 3 ст. 424 КПК України.

Отже, прийняття нового Кримінального процесуального кодексу є важливим внеском у процес демократизації кримінальної юстиції. Законодавче закріплення інституту медіації є величезним кроком на шляху наближення українського кримінального законодавства до європейських стандартів. Не дивлячись на деякі прогалини та суперечності інститут примирення повинен посісти чільне місце у вітчизняній правовій системі.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

Література

1. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України // Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України; НПУ ім. Драгоманова; Ін-т політології та ін. - 2007. - № 11. - С. 89-91.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-УІ // Голос України. - 2012. - 19 травня. - №№ 90-91.

3. Кучер В.О., Сав'юк О.В. УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Випуск 4 (2012) - С.340-350

4. О положении жертв преступлений в уголовном судопроизводстве : решение Совета Европейского Союза от 15 марта 2001 г. // Вестник восстановительной юстиции. - М. : Юристь, 2002. - Вып. 4. - С. 72-77.

5. О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. - 768 с.

6. Седегін В. Відновне правосуддя в українському кримінальному процесі / В. Седегін // Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Проблеми

державотворення і захисту прав людини в Україні». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – С. 575–576.

7.Тизах В. Медіація як альтернативний шлях вирішення спорів / Тизах В. // Юридичний Вісник України. – 2005. – № 3. – С. 12-16

8.Федоров М. Перспективи впровадження відновного правосуддя в кримінальному судочинстві України / М. Федоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/perspektyvy-vprovadzhennya-vidnovnoho-pravosuddya-v-kryminalnomu-sudochynstvi-ukrajiny/>

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Кагановська Тетяна Євгенівна

декан юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України

Організація державної служби пов'язана з виробленням нової системи державного управління, яка забезпечувала б розвиток України відповідно до напрямів, встановлених Конституцією України, як правової, соціальної, демократичної, цивілізованої держави, пріоритетом у діяльності якої є служіння народів та суспільним інтересам. Цей процес розглядається як порядок встановлених правових засад щодо організації державної служби, а також її проходження – умов вступу на державну службу, способів заміщення посад державних службовців, підготовки, добору кадрів державних службовців, статусу конкретної особи, виконання функцій державного управління як у межах конкретного державного органу та його апарату, так і за його межами [1, с. 293].

Здійснення економічних та соціальних перетворень, досягнення економічного зростання та надання державою громадянам управлінських послуг на високому рівні, просування в напрямі європейської інтеграції можливі лише за умови створення ефективної системи державного управління, що відповідає стандартам демократичної, правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою [2, с. 237].

Для подолання проблем, пов'язаних з державною службою, необхідно провести її реформування. Саме реформування державної служби в Україні має виходити з основних завдань і цілей державної служби, які полягають в охороні конституційного устрою, захисті прав та свобод людини і громадянина, створенні умов для становлення та розвитку громадянського суспільства, забезпеченні ефективної діяльності державних органів відповідно до їх повноважень незалежно від гілки державної влади, яку вони представляють. Для успішного вирішення цих завдань слід, зокрема, визначити цілі реформи державної служби, етапи її реформування, принципи державної служби, напрями наближення її до інтересів громадянина, а також систему нормативно-правових актів, правові приписи яких будуть регулювати державно-службові відносини – відносини інституту публічного права, що виникають у процесі організації і функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування в їх взаємовідносинах з громадянами, об'єднаннями громадян між собою та ін.

Процес удосконалення державної служби, державно-службових відносин є неперервним, оскільки постійним є розвиток суспільних відносин, збагачення державної управлінської практики, постійними є трансформаційні процеси в системі і структурі

державного, всього публічного управління, ускладнюються та збільшуються ті завдання, які вирішуються кадрами державного апарату та апаратом органів місцевого самоврядування. Реформування будь-яких інституцій чи суспільних явищ не може мати остаточного і закінченого характеру. Розвиваються і виникають нові суспільні відносини, з'являються нові рішення суспільних проблем, змінюється соціально-політична, економічна ситуація, а відповідно змінюються форми, методи, підходи їх розв'язання. Це стосується і державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, оскільки ці види службової діяльності складають основу побудови держави, державних інституцій, державності в цілому. Правові норми, які формують інститут державної служби, через діяльність апарату органів публічної влади забезпечують функціонування держави [1, с. 294].

Аналіз досвіду розвитку державної служби (вітчизняного і зарубіжного) дозволяє говорити про існування різних підходів до реформування державної служби і стверджувати, що у побудові державної служби слід виходити з функцій державних органів, розподілу їх між цими органами, визначення повноважень (компетенції) відповідних органів та їх посадових осіб, визначення конкретного державного органу, який буде виробляти напрямки реформування державної служби, розробляти програми у цій сфері діяльності, проекти законів та інших нормативно-правових актів щодо регулювання державно-службових відносин та обґрунтовувати необхідність їх прийняття [1, с. 295].

Щодо органу, який був би спроможним виконувати такі завдання, то він, на нашу думку, повинен мати статус, не пов'язаний з виконанням функцій у сфері державно-службової діяльності будь-якої із гілок державної влади, оскільки державна служба здійснюється і в органах законодавчої влади, органах виконавчої влади, судовій системі, прокуратурі.

Державна служба повинна стати загальнодержавною і цілісною, спиратися на Конституцію України, ключові закони у цій сфері. Очевидною є необхідність законодавчого врегулювання організаційно-правових питань здійснення служби на державних підприємствах, у державних установах і організаціях. Вони не можуть регулюватися лише відомчими чи локальними актами. Сьогодні правовий статус керівників адміністрації установи, організації, підприємства визначається законами, що регулюють правовідносини у різних сферах діяльності, або відповідними статутами і положеннями [3].

У чинному законодавстві необхідно чітко визначити компетенцію у сфері державної служби Президента України, Кабінету Міністрів України, центрального органу управління державною службою, процедуру і механізми реалізації ними своїх повноважень. Якщо повноваження Верховної ради, Кабінету Міністрів та Національного агентства України з питань державної служби тією чи іншою мірою врегульовані в Основному законі та Законі України «Про державну службу», то стосовно Президента України, крім загальних засад здійснення ним своїх функцій, через які він впливає і на державну службу, про його повноваження у сфері, що аналізується, нічого не сказано. Разом з тим глава держави, як свідчить практика, активно впливає на всі процеси організації і здійснення державної служби.

Зрозуміло, що проблеми законодавчого забезпечення державної служби вирішуватимуться не одночасно. Для цього потрібні не лише організаційні, кадрові, матеріальні, а й фінансові ресурси, що в умовах економічної нестабільності не завжди можуть бути знайдені.

Виходячи з того, що державна служба єдина в своїй основі, то як інститут законодавства, його норми (принципові засади формування і організації) має об'єднувати

загальний закон, в якому були б положення, притаманні усім видам служби, категоріям посад і службовцям, організації керівництва і управління державною службою, закріплені принципи державної служби, закладені основи для подальшого регулювання державно-службових відносин.

На базі цього нормативного акта можуть бути прийняті й інші, рівні Закону, що регулюють державно-службові відносини в конкретних державних органах та їх апараті, відповідно до гілок державної влади:

1. Про службу в апараті Верховної Ради України;
2. Про службу в органах виконавчої влади та їх апараті;
3. Про організацію роботи апарату органів судової влади;
4. Про службу в апараті органів місцевого самоврядування;
5. Кодекс поведінки державних службовців як шлях розбудови етичної інфраструктури державної служби.

Такий підхід дасть можливість окремо врегулювати державно-службові відносини в органах виконавчої влади зі спеціальним правовим статусом – правоохоронних, воєнізованих, митних, дипломатичних тощо.

Також залишається необхідним вжити низку заходів щодо інституційного розвитку та кадрового забезпечення державної служби, зокрема:

- у питанні правового забезпечення державної служби: розвиток нормативно-правової бази; законодавче регулювання питання управління державною службою на політичному та адміністративному рівнях; чітке правове визначення ролі, функціональних та інституційних повноважень, сфери впливу, інституційної відповідальності суб'єктів управління державною службою – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади, насамперед спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, відповідних координаційних органів, що тією чи іншою мірою причетні до формування політики у сфері державної служби;

- в організаційному забезпеченні: удосконалення системи управління у сфері державної службою; забезпечення підготовки внутрішніх аудиторів для оцінки управління державною службою; розвиток соціального партнерства в професійному навчанні державних службовців; вжиття конкретних заходів щодо підвищення ефективності діяльності кадрових підрозділів органів державної влади, державних установ і організацій в управлінні персоналом;

- у кадровому супроводі державної служби: забезпечення рівності соціальних можливостей прийому і просування по службі; наступність і послідовність в оновленні кадрового потенціалу державної служби; забезпечення реального конкурсного відбору при прийнятті та просуванні на державній службі; мотивація, оцінка кадрів за рівнем їх професіоналізму і компетентності; створення умов для професійного навчання та систематичний контроль за професійним зростанням і моральним станом державних службовців; підконтрольність і підзвітність у плануванні кар'єрного зростання; об'єктивність та дієвість щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них обов'язків і завдань; стабільність кадрового корпусу державних службовців; модернізація системи професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування;

- у науковому забезпеченні: наукове визначення цілей, функцій, структури, принципів державної служби; вироблення на основі відповідних критеріїв дієвої моделі механізму управління державною службою як важливого інструменту забезпечення її ефективного

функціонування; розроблення критеріїв оцінки ефективності управління державною службою (кадровим потенціалом органу виконавчої влади, державної організації, установи) [4, с. 36].

Підсумовуючи сказане вище, вважаємо, що для вирішення проблем державної служби необхідно провести реформу державної служби України за такими напрямками: удосконалення правових засад функціонування державної служби, реформування системи оплати праці державних службовців, встановити порядок надання державних послуг, вдосконалення нормативного регулювання вимог професійної етики державних службовців, вдосконалення та підвищення ефективності управління державною службою та професіоналізація державної служби.

Удосконалення системи управління державною службою, законодавства з питань державної служби, визначення єдиних стандартів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, забезпечення їх реалізації в усіх органах публічної влади дозволить зміцнити авторитет державної служби, підвищити ефективність функціонування державних органів та їх апарату, забезпечити належну якість надання ними управлінських послуг громадянам, задовольняти їх законні інтереси та права.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія / Ю.П. Битяк. – Х.: Право, 2005. – 304 с.
2. Желюк Т.Л. Державна служба: навч. посіб. / Т.Л. Желюк. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 567 с.
3. Наукові засади реформування державної служби в Україні: наукова доповідь / За заг.ред.проф.В.Б.Авер'янова. – К.: Юр.наука, 2000. – 56 с.
4. Державна служба в Україні: актуальні проблеми та шляхи модернізації: наук.розробка / авт.кол.: Р.А. Науменко, Л.М. Гогіна, В.Д. Бакуменко та ін.. – К.: НАДУ, 2010. – 44 с.

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ШЛЮБУ ЯК ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Казарян Ксенія Андріївна
аспірант кафедри цивільно-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: kazaryankseniya_90@mail.ru

Ключові слова: визначення поняття шлюбу; шлюб як правова категорія; ознаки шлюбу; відносини подружжя

Шлюб є одним із найдавніших правових інститутів, який постійно еволюціонує. В Україні легальне визначення шлюбу з'являється у 2002 році із прийняттям Сімейного кодексу України (далі – СК України). Проте питання доцільності його законодавчого закріплення як правової категорії є досі дискусійним.

Деякі вчені не вбачають необхідності у законодавчому закріпленні дефініції шлюбу з огляду на складність самого феномену шлюбу. Вони роблять висновок про те, що юридичне визначення шлюбу було б неповним, оскільки не могло б охопити істотні ознаки шлюбу, що лежать за його межами. Саме таку думку поділяє російський законодавець, свідомо не

надаючи легального закріплення поняттю «шлюб». З цього приводу Л. М. Пчелінцева зазначає, що відсутність визначення поняття шлюбу в Сімейному кодексі Російської Федерації є правильною, оскільки шлюб являє собою складне комплексне явище, яке знаходиться під впливом не тільки правових, а й етичних, моральних норм, а також економічних законів, що ставило б під сумнів повноту поняття шлюбу лише з правової позиції [1, с. 56].

Прихильники протилежної точки зору наполягають на необхідності закріплення легального поняття шлюбу. І. А. Трофимец наголошує, що дефініція шлюбу необхідна для того, щоб виключити умовність і внести ясність в застосування норм, що складають інститут шлюбу. Дефініція - це ідеал (модель), яка вказує критерії ідентифікації, що дозволяє порівнювати на відповідність конкретні життєві ситуації з її змістом. Дефініція має увібрати в себе всі суттєві елементи і бути при цьому еластичною [2, с. 34]. Право, що використовує недостатньо коректні визначення, не буде виконано, тому що в процесі його застосування будуть виникати сумніви і суперечки, які породжують юридичну незабезпеченість [3, с. 342].

Погоджуємося з доцільністю закріплення законодавчої дефініції шлюбу, оскільки відсутність поняття певної правової категорії суперечить принципу його визначеності та одностлумачення.

Видається за необхідне вивести оптимальне визначення шлюбу, оскільки наявність норми-дефініції шлюбу сприятиме розумінню та відмежуванню даної правової категорії від суміжних категорій сімейного права. На думку Т. В. Кашаніної, правові дефініції відносяться до засобів вираження змісту [4, с. 174].

Оскільки інститут шлюбу є одним з найдавніших та на кожному етапі розвитку суспільства має свої характерні особливості, вважаємо за необхідне звернутися до історії його розвитку.

Перші легальні визначення шлюбу зустрічаються в римському праві. Модестін у Дигестах зазначав: «Шлюб є довічним союзом чоловіка та жінки, єдністю в божественному та людському праві». Таке визначення шлюбу не підкреслює його юридичний зміст, оскільки не вказує на характерні ознаки шлюбу як особливої правової категорії.

Відсутність визначення поняття шлюбу в дореволюційному та радянському періодах давало підстави для його наукового тлумачення.

І. А. Загорський вважав, що «шлюб — це сімейний союз чоловіка та жінки, який породжує їхні права та обов'язки по відношенню один до одного та до дітей» [5, с. 5]. Широко відомо і вживається в навчальній літературі визначення шлюбу, запропоноване одним з найавторитетніших дореволюційних вітчизняних правознавців Г. Ф. Шершеневичем. Він вважав, що підставою виникнення шлюбу є договір, але шлюбне правовідношення не є цивільним зобов'язанням, оскільки не передбачає здійснення відповідних дій, а загальне на все життя, та має більш моральний, а не економічний зміст. Шлюб він визначав як «союз чоловіка і жінки з метою співжиття, заснований на взаємній згоді і укладений у встановленій формі». [6, с. 263]. К. Н. Анненков визначав шлюб як союз двох осіб різної статі, заснований на договорі між ними і санкціонований в його укладенні виконанням обряду церковного вінчання [7, с. 17]. На думку К. П. Победоносцева «сутність шлюбу – в умовах фізичної та душевної природи людини, а не тільки юридичне з'єднання волі» [8, с. 13]. Отже, дореволюційні цивілісти намагалися пояснити природу шлюбу, а не визначити його легальну дефініцію.

Запропоновані визначення сьогодні потребують уточнення, оскільки шлюб є явищем історично мінливим та зазначає змін з розвитком суспільства. Отже, розглянемо погляди радянських та сучасних цивілістів на шлюб як правову категорію.

Радянське законодавство про шлюб та сім'ю не містило легального поняття шлюбу, що обумовило його тлумачення в юридичній науці. Багато запропонованих вченими дефініцій не розкривають суті шлюбу або занадто важкі для сприйняття і розуміння навіть фахівцями в галузі юриспруденції. Наприклад, вираз Я. М. Бранденбурзького: «Шлюб є відповідне законам природи явище суспільного життя» [9, с. 26]. Чи таке складне визначення Н. Г. Юркевич: «Шлюб ... є виникаючим в результаті санкціонованої державою угоди сторін довічне (в принципі) правове відношення між чоловіком і жінкою, зміст якого складають зумовлені імперативними нормами закону суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що опосередковують у встановлених законом межах спілкування сторін в інтересах їх самих, дітей (якщо такі є) і суспільства» [10, с. 11].

Найбільш вдалим з правової точки зору дефініції запропонували А. І. Пергамент, В. І. Бошко, В. А. Рясенцев, Г. М. Свердлов, але мають свої недоліки. А. І. Пергамент визначала шлюб як вільний, добровільний, рівноправний союз чоловіка та жінки, заснований на початках взаємного кохання та поваги, який укладається з метою створення сім'ї [11, с.34]. Безумовно, кохання і повага важливі в шлюбі, але юридично байдужі. Як недолік даного визначення можна відзначити відсутність вказівки на необхідні для дійсності шлюбу обставини (шлюбне повноліття, одношлюбність, відсутність заборонених ступенів споріднення). На думку В. І. Бошка шлюб – це вільний, рівноправний, як правило, довічний союз чоловіка та жінки, що укладений з дотриманням встановлених в законі умов та порядку, спрямований на створення сім'ї та породжує у них подружні права та обов'язки. [12, с.104]. Дефініція Г. М. Свердлова: «Шлюб являє собою вільний і добровільний моногамний союз рівноправних чоловіка та жінки, який утворює сім'ю, породжує права і обов'язки подружжя, що укладається з дотриманням правил, встановлених законом» [13, с.96]. З вище наведених та інших визначень шлюбу радянського періоду випливає, що його сутність проявляється в соціальних і правових ознаках. До їх числа можна віднести те, що: 1) шлюб - це вільний союз чоловіка та жінки; 2) оформлюється в установленому законом порядку; 3) породжує взаємні права та обов'язки.

І. В. Жилінкова зазначає, що шлюб – це багатогранне соціальне явище, яке має різноманітні аспекти свого прояву і може розглядатися з різних точок зору. Не буде перебільшенням, якщо сказати, що осмислення природи та визначення основних ознак шлюбу здійснювалося протягом століть. За цей час склалися різні теорії шлюбу. Зокрема, шлюб розглядався як вільний союз чоловіка та жінки, священне таїнство, цивільний договір, спеціальний статус особи тощо. У найбільш узагальнюючому розумінні шлюб – це родинний союз співжиття чоловіка й жінки за взаємною згодою. Однак, у юридичному сенсі таке визначення є неприйнятним. Справа в тому, шлюб викликає цілу низку правових наслідків, що мають важливе значення як для самих учасників шлюбних відносин, так і для інших осіб та суспільства в цілому [14, с.107].

Відповідно до частини 1 статті 21 СК України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [15]. І. О. Дзера зазначає, що таке визначення хоча і не розкриває повною мірою зміст цього поняття, але дає його в тих межах, в яких відносини шлюбу піддаються правовій регламентації сімейно-правовими нормами [16, с. 74]. Професор Ю. С. Червоний не вважає його

вичерпним і пропонує своє визначення: шлюб — «добровільний, спрямований на створення сім'ї союз рівноправних чоловіка і жінки, укладений з дотриманням умов та форми, встановлених законом, який породжує взаємні права та обов'язки подружжя» [17, с. 114].

Досить оригінальним видається запропоноване Л. Драгневич визначення шлюбу, відповідно до якого шлюб — це правова угода, різновид партнерства або ж добровільний союз між чоловіком і жінкою, заснований на взаємній згоді, почуттях любові, дружби, що юридично оформлений у державних органах з метою створення сім'ї, виховання дітей, внаслідок чого між подружжям встановлюються особливі шлюбні правовідносини [18, с. 41]. Вважаємо, що ця дефініція не зовсім вдала, оскільки вона не дає чіткого розуміння сутності шлюбу, визначаючи його декількома категоріями одночасно.

На думку Г. О. Лозової шлюбом є добровільний, рівноправний, спрямований на створення сім'ї сімейний союз чоловіка та жінки, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану і є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя» [19, с.122]. Можна піддати це визначення критиці з огляду на неможливість одночасного існування таких ознак як «бути сімейним союзом» та «бути спрямованим на створення сім'ї». Слід підкреслити, що шлюб створює сім'ю, а не лише спрямований на її створення, оскільки після реєстрації виникають відповідні права та обов'язки, характерні сімейним правовідносинам.

Л. В. Липець пропонує розглядати шлюб як добровільний і рівноправний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органах РАЦС, який укладається довічно, але з правом подружжя розірвати його у будь-який момент, окрім випадків, встановлених законодавством. Шлюб символізує виникнення нової сім'ї, спрямований на настання певних наслідків суспільного та правового характеру і є підставою для виникнення у подружжя певного обсягу взаємних прав і обов'язків, встановлених Сімейним кодексом України, іншими нормативно-правовими актами, а також шлюбним договором або іншими договорами, що укладені подружжям [20, с. 11–16].

Проаналізувавши запропоновані науковцями від дореволюційних часів і дотепер дефініції шлюбу, можна зробити висновок про те, що на даний момент в науці сімейного права напрацьовано достатню кількість наукових понять шлюбу. Все це сприяє розробці визначення досліджуваного поняття, яке надалі буде законодавче закріплено.

Цивілісти тлумачать юридичне поняття шлюбу як: сімейний союз, правова угода, різновид партнерства, союз між чоловіком і жінкою, родинний союз, явище суспільного життя, правове відношення між чоловіком і жінкою тощо. Усі переконані, що шлюб укладається між фізичними особами різної статі – чоловіком та жінкою. Значна більшість науковців розкриває поняття шлюбу через категорію союзу, підкреслюючи таким чином соціальний характер поняття шлюбу. Однак при формулюванні легального визначення слід акцентувати увагу саме на юридичних властивостях досліджуваної категорії, відсунувши її соціальні характеристики.

Відповідно до частини 4 статті 3 СК України шлюб є однією з підстав створення сім'ї, і, як наслідок, виникнення шлюбно-сімейних правовідносин.

Підставою виникнення сімейних правовідносин є специфічні юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну або припинення сімейних правовідносин. Особливими юридичними фактами у сімейному праві є юридичні факти-стани, які являють собою дії тривалого характеру (вагітність, родинність, перебування

у шлюбі тощо). Таким чином, визначаючи поняття шлюбу, пропонуємо застосовувати категорію «юридичний стан» як різновид юридичних фактів в сімейному праві.

Шлюб – це юридичний стан, який виникає внаслідок реєстрації в передбаченому законом порядку відносин між чоловіком і жінкою, які досягли шлюбного віку, з метою створення сім'ї, на умовах добровільності, одношлюбності та за відсутності перешкоджаючих шлюбу обставин.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кібенко О.Р.

Література:

1. Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации [Текст] / Л. М. Пчелинцева.— 3-е изд., перераб. и доп.— М.: Норма, 2004.— 832 с.
2. Трофимец И. А. О некоторых подходах к дефиниции брака [Текст] / И. А. Трофимец // Семейное и жилищное право. – 2011. – № 2. – С. 34 – 37
3. Бержель Ж.-Л. Общая теория права [Текст] / Под. общ. ред. В. И. Даниленко / Пер. с фр. — М.: 2000. – 575 с.
4. Кашанина Т. В. Юридическая техника: учебник [Текст] / Т. В. Кашанина. – М.: Эксмо, 2009. – 512 с.
5. Загорский И. А. Курс семейного права [Текст] / И. А. Загорский. – Одесса, 1902. – 298 с.
6. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) [Текст] / Г. Ф. Шершеневич – М.: Фирма «СПАРК», 1995. – 556 с.
7. Анненков К.Н. Система русского гражданского права. Том 5. [Текст] / К. Н. Анненков – СПб, 1905 г. – 385 с.
8. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Часть вторая: Права семейственные, наследственные и завещательные. [Текст] / К. П. Победоносцев. – М.: Статут, 2003. – 639 с.
9. Бранденбургский Я. Н. Брак и его правовые последствия. [Текст] / Я. Н. Бранденбургский. – М., 1926. – 27 с.
10. Юркевич Н. Г. Брак и его правовое регулирование в СССР: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. [Текст] / Н. Г. Юркевич. – М., 1967. – 46 с.
11. Пергамент А. И. Краткий популярный словарь-справочник о браке и семье [Текст] / А. И. Пергамент – М., 1982. – 95 с.
12. Бошко В. И. Очерки советского семейного права [Текст] / Под ред. В.А. Рясенцева. – Киев: Госполитиздат УССР, 1952. - 366 с.
13. Свердлов Г.М. Советское семейное право. [Текст] / Г. М. Свердлов – М.: Госюриздат, 1958. – 295 с.
14. Жилінкова І. В. Сучасні підходи до визначення правової природи шлюбу [Текст] / І. В. Жилінкова // Вісник академії правових наук. – 2007. – № 3. – С. 107 - 116.
15. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
16. Сімейне право України : підручник [Текст] / Л. М. Баранова та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової.— К. : Юрінком Інтер, 2004.— 264 с.

17. Сімейне право України : підручник [Текст] / За ред. Ю. С. Червоного.— К., 2004.—400 с.
18. Драгневич Л. Сутність і ретроспектива становлення та розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні [Текст] / Л. Драгневич // Підприємництво, господарство і право.— 2002.— №1.— С. 40 — 42.
19. Лозова Г. О. Законодавче визначення сім'ї та шлюбу [Текст] / Г. О. Лозова // Університетські наукові записки.— 2006.— №1.— С. 119–122.
20. Липець Л. В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом та договором : дис. ... канд. юрид. наук [Текст] / Людмила Володимирівна Липець; НАНУ Інститут держави і права ім. В. М. Корецького.— К., 2009.— 223 с.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ФОРМА ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Калабін Павло Геннадійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: pvlk_2008@ukr.net

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, закриття кримінального провадження

Реформування кримінально-процесуального законодавства України та приведення його у відповідність до вимог міжнародних стандартів, вимагають перегляду усіх його положень. У такому контексті, дослідження питання щодо закриття кримінального провадження як форми закінчення досудового розслідування набуває актуальності, має важливе як теоретичне так і практичне значення.

Досудове розслідування є початковою стадією кримінального процесу. Воно здійснюється органами досудового розслідування, перелік яких зазначено у ст. 38 КПК України. Закінчення досудового розслідування може завершуватися шляхом:

- 1) Закриттям кримінального провадження на стадії досудового розслідування;
- 2) передачею матеріалів кримінального провадження до суду.

Принциповою відмінністю між зазначеними варіантами закінчення досудового розслідування є те, що у першому випадку рішення приймає слідчий або прокурор без направлення матеріалів до суду, а в другому - провадження передається до суду, який і виносить остаточне рішення [3, с. 477].

У свою чергу, передача кримінального провадження до суду також може мати кілька різновидів. Залежно від специфіки провадження, прокурор має право звернутися до суду з:

- 1) клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності - якщо в ході досудового розслідування виявлено підстави, з якими КК пов'язує відмову держави від подальшого кримінального переслідування особи;
- 2) обвинувальним актом - якщо зібрано достатньо доказів винуватості особи, яка є осудною і досягла віку кримінальної відповідальності, та відсутні підстави для закриття провадження або звільнення особи від кримінальної відповідальності;

3) клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру - за умови, якщо суспільно небезпечне діяння вчинила неосудна особа, або особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до ухвалення вироку;

4) клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру - за умови, якщо перед судом ставиться питання про застосування примусових заходів виховного характеру до особи, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла одинадцятирічного віку, але не досягла віку кримінальної відповідальності, або до особи, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла віку кримінальної відповідальності, але є неповнолітньою та існують підстави вважати, що її виправлення можливе без застосування кримінального покарання.

Відомості про закінчення досудового розслідування вносяться до ЄРДР протягом двадцяти чотирьох годин з моменту прийняття процесуального рішення [3, с. 477].

Згідно зі ст. 284 КПК України досудове розслідування підлягає закриттю за наступними підставами:

- 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;
- 2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення;
- 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати;
- 4) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;
- 5) помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;
- 6) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;
- 7) потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;
- 8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу.

Під закриттям кримінального провадження розуміють таке закінчення досудового розслідування, яке відбувається в силу наявності обставин, що виключають кримінальне провадження, або при наявності підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності [2, с. 707].

Кримінальне провадження закривається судом у разі:

- 1) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності;
- 2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Про закриття кримінального провадження слідчий, прокурор приймає постанову, яку може бути оскаржено у порядку, встановленому КПК України.

Слідчий виносить постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4 частини першої ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з усіх підстав, передбачених частиною першою вищевказаної статті.

Рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

Копія постанови слідчого про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику.

Якщо обставини, передбачені пунктами 1,2 частини першої ст. 284 КПК України, виявляються під час судового розгляду, суд зобов'язаний ухвалити виправдувальний вирок.

Якщо обставини, передбачені пунктами 5, 6, 7, 8 частини першої ст. 284 КПК України, виявляються під час судового провадження, а також у випадку, передбаченому пунктом 2 частини другої цієї статті, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження.

Закриття кримінального провадження або ухвалення вироку з підстави, передбаченої пунктом 1 частини другої ст. 284 КПК України, не допускається, якщо підозрюваний, обвинувачений проти цього заперечує. У цьому разі кримінальне провадження продовжується в загальному порядку, передбаченому КПК України.

Ухвала суду про закриття кримінального провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку [2, с. 707].

Із закриттям кримінального провадження процесуальна діяльність по ньому повністю закінчується, подальше здійснення такого провадження є неможливим до того часу, коли постанова про закриття кримінального провадження не буде скасована в установленому КПК порядку.

Прийняття рішення про закриття кримінального провадження можливе лише після всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх його обставин кримінального провадження та безпосереднього дослідження й оцінки слідчим, прокурором показань, речей і документів, які стосуються цього провадження, у їх сукупності [2, с.707].

Враховуючи вищевказане слід констатувати, що процесуальний порядок закриття кримінального провадження має стати предметом подальших наукових досліджень з метою його вдосконалення.

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Бондаренко О.О.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар у 2-х т. / В.Я. Тацій, О.М. Бандурка, А.В. Портнов, В.П. Пшонка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль. – Х.: Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
3. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. - Х. : Право, 2013. - 824 с.

4. Молдован А. В. Кримінальний процес України [текст]: Навч. посіб./ А. В. Молдован, С. М. Мельник - К.: Центр учбової літератури, 2013. - 368 с.

СИСТЕМА СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Калмикова Оксана Олександрівна
студентка IV курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: syhachka2010@yandex.ru

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, класифікація слідчих (розшукових) дій, види слідчих (розшукових) дій, негласні слідчі (розшукові) дії, новели чинного кримінального процесуального кодексу стосовно проведення слідчих (розшукових) дій

Аналіз кримінального процесуального законодавства свідчить, що упродовж тривалого часу свого розвитку кримінальне процесуальне законодавство і наука кримінального процесу не містили однозначного наукового і законодавчого визначення поняття «слідча дія», його змісту та різновидів слідчих дій, тому порушене питання було предметом дискусій та досліджень провідних теоретиків і практиків. Протягом багатьох років у колі процесуалістів неоднозначно вирішувалось питання щодо визначення поняття розшукової діяльності слідчого, а, отже, і тотожності понять «слідчі дії» – «розшукові дії» або їх суттєвої відмінності [1]. До прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) за відсутності законодавчого закріплення поняття і загальних вимог щодо слідчих дій, в теорії кримінального процесу метою проведення слідчих дій, як правило, називали елементи процесу доказування: збирання, фіксацію та перевірку доказів [2; с. 306].

Оскільки слідчі дії визнаються основним кримінальним процесуальним інститутом, дослідження його особливостей є вельми актуальним. Визнаючи слідчі дії центральною частиною процесуальних дій і розглядаючи їх у кримінальному процесуальному, морально-етичному, психологічному та організаційно-тактичному аспектах, одним із різновидів процесуальних пізнавальних дій, заходом кримінального процесуального примусу тощо, більшість дослідників вказували на необхідність перегляду законодавчих підходів до закріплення цього важливого інституту кримінального процесуального права, у тому числі й з використанням ситуаційного підходу, який забезпечує реалізацію пізнавальної його функції [3, с. 7].

У листопаді 2012 року набрав чинності КПК України, який усуває певні недоліки хоча б у тій частині, що закріплює визначення слідчих (розшукових) дій на законодавчому рівні. А це призводить до вирішення іншого дискусійного у теорії кримінального процесу питання: щодо визначення змісту, ролі слідчих дій у процесі доказування.

У КПК України вперше законодавцем введено нове поняття – слідчі (розшукові) дії. Так, згідно зі ст. 223 КПК, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. [4]. При цьому, усувається теоретична дискусія, що існувала до моменту прийняття чинного КПК і стосувалася визначення «слідчих (розшукових) дій». Отже, слідчими діями визнаються регламентовані нормами процесуального права та здійснювані в рамках кримінального провадження уповноваженою на те особою, а також забезпечувані заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, які являють собою комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій,

спрямованих на отримання, дослідження та перевірку доказів. Про пошуковий характер слідчих (розшукових) дій свідчить і запровадження нового поняття «негласні слідчі (розшукові) дії», які, згідно зі ст. 246 КПК України, є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом [5, с.554].

Проведення слідчих (розшукових) дій можливе лише за наявності фактичних та правових підстав. Слідчі (розшукові) дії займають провідне місце в системі засобів пізнання обставин кримінального правопорушення у стадії досудового розслідування. Системними ознаками слідчих (розшукових) дій є: 1) спрямованість на одержання фактичних даних про юридично значимі обставини кримінального провадження; 2) провадження їх особисто слідчим, а також співробітниками оперативних підрозділів за дорученням слідчого або прокурора. Відсутність однієї із цих ознак, робить неможливим включення процесуальної дії до системи слідчих (розшукових) дій.

Досудове провадження являє собою ряд різноманітних процесуальних та розшукових дій органів досудового розслідування, регламентованих КПК. Проблемним питанням слідчих і розшукових дій в кримінальному процесі присвячено чимало наукових праць, в яких досліджуються як загальні аспекти щодо їх проведення і класифікації (М. А. Погорєцький, В. М. Тертишник, Ю. М. Черноус, С. А. Шейфер та ін.), так і особливості окремих різновидів слідчих дій [6]. Важливе значення для формування уявлень щодо функціонального призначення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, поряд із розкриттям змісту нормативно-правової регламентації загальних положень їх проведення, є їх класифікація на різновиди за підставами, що відображають їх суттєві ознаки та сприяють пізнанню як внутрішніх зв'язків між окремими слідчими (розшуковими) діями, так і негласних слідчих (розшукових) дій зі слідчими (розшуковими) та іншими процесуальними діями, а також оперативно-розшуковими заходами.

У чинному КПК залишились нереалізованими пропозиції щодо законодавчого закріплення класифікації слідчих (розшукових) дій. Аналізуючи роботи вчених з даного питання, варто зазначити, що слідчі (розшукові) дії можна класифікувати залежно від цілей, об'єктів, методів проведення, часу і правил провадження, а також деяких інших критеріїв, але не можна не зважати на той факт, що класифікація тих чи інших слідчих дій залежить від суб'єктивного фактору – особи, яка пропонує певну класифікацію. Отже, твердження про те, що певна класифікація є остаточною, не є вірним, адже через певний проміжок часу не виключена поява нових обставин, на підставі яких будуть змінені ті чи інші критерії класифікації слідчих (розшукових) дій.

Основу слідчих дій складають окремі методи пізнання - візуальне спостереження, розпитування, сприйняття, пошук, порівняння (ідентифікація), відтворення, дослідження, які супроводжуються закріпленням (фіксацією та засвідченням) одержаної доказової інформації чи висновків у відповідних процесуальних документах. Саме питанням класифікації слідчих дій за пізнавальними методами були присвячені дослідження професора С. А. Шейфера. Передбачуваний законом для певних випадків метод пізнання втілюється в практичній діяльності слідчого з провадження слідчої дії, а хід і результати пізнання відображаються в протоколі слідчої дії (процесуальному документі). Аналіз літературних джерел стосовно поставленого питання, дозволяє запропонувати таку класифікацію слідчих (розшукових) дій:

- залежно від джерел отриманої інформації:

а) спрямовані на отримання інформації від людей (допит, пред'явлення для впізнання та деякі інші);

б) спрямовані на отримання інформації від матеріальних об'єктів (огляд, обшук, експертиза);

в) спрямовані на отримання інформації як від матеріальних об'єктів, так і від людей (слідчий експеримент);

- за особливостями процесуальної форми провадження слідчі (розшукові) дії можуть бути розподілені на такі, що провадяться:

- 1) за постановою слідчого, прокурора або без неї (допит);
- 2) за ухвалою слідчого судді (обшук житла) і без такої;
- 3) за участю двох незаінтересованих осіб (понятих) (пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання) і без них;
- 4) з обов'язковою участю спеціаліста (допит малолітнього) і без його участі або за його участю на розсуд слідчого;
- 5) особою однієї статі з іншими учасниками (освідування) та будь-якими особами, що провадять розслідування в передбаченому порядку;

- за послідовністю проведення:

- 1) первинні і повторні;
- 2) невідкладні та подальші;
- 3) основні та додаткові;
- 4) обов'язкові та необов'язкові.

Визначення видів слідчих (розшукових) дій є досить складним завданням, бо законодавцем не встановлено чіткого переліку вказаних дій в окремій статті, що, знову ж таки, породжує певні незручності у застосуванні тих чи інших норм КПК. Тому для того, щоб виокремити конкретні види слідчих (розшукових) дій, необхідно проаналізувати положення чинного КПК.

Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій, як:

- допит (ст.ст. 225, 352, 353, 351, 226, 354 КПК), що у свою чергу поділяється на допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта. Окремі види допиту проводяться з особливостями, передбаченими КПК: допит малолітньої та неповнолітньої особи;
- пред'явлення для впізнання (ст.ст. 228, 229, 230 КПК): речей, особи, трупа;
- огляд (ст.ст. 237, 238, 239 КПК): місцевості, приміщення, речей, трупа, документів, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією;
- обшук (ст. 234 КПК);
- слідчий експеримент (ст. 240 КПК);
- освідування особи (ст. 241 КПК): підозрюваного, свідка, потерпілого;
- проведення експертизи (ст. 242 КПК).

Не варто також забувати і про те, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс безпосередньо встановлює кілька підстав недійсності результатів слідчих (розшукових) дій: 1) їх проведення після закінчення строків досудового розслідування (ч. 8 ст. 223 КПК); 2) незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження під час проведення слідчої (розшукової) дії, якщо воно є обов'язковим (ч. 6 ст. 107 КПК) [7].

За наявності першої підстави слідча (розшукова) дія обов'язково визнається недійсною, а отримані докази – недопустимими, бо допущені дефекти неможливо усунути, а сторони жодним чином не можуть вплинути на дійсність результатів проведених дій (абсолютна підстава). Слідчі (розшукові) дії, проведені без застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження, якщо воно є обов'язковим, а також результати, отримані внаслідок їх вчинення, можуть бути визнані чинними, якщо проти цього не заперечують сторони. Друга підстава є відносною, оскільки недійсність слідчої (розшукової) дії, проведеної з даним дефектом, може залежати від волі сторін кримінального провадження [7].

Слід акцентувати увагу на порівнянні чинного КПК з попереднім нормативно-правовим актом у положеннях стосовно слідчих (розшукових) дій. КПК 2012 року закріплює такі новели:

- 1) понятими не можуть бути не тільки потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а й особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження;
- 2) вперше вводяться часові обмеження тривалості допиту;
- 3) передбачається можливість проведення судового засідання для допиту тяжко хворого свідка чи потерпілого під час досудового розслідування;
- 4) допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться виключно у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря;
- 5) особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей уже не тільки у зовнішності та одязі, а й у віці;
- 6) вперше передбачається можливість здійснення пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходою;
- 7) вперше передбачається можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування;
- 8) заміна такої слідчої дії як очна ставка на проведення одночасного допиту декількох осіб. Розширюється коло учасників даної процесуальної дії.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література

1. Кіпращ І. С. Щодо поняття слідчих (розшукових) дій / І. С. Кіпращ: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=438%3A270213-09&catid=64%3A5-0313&Itemid=79&lang=ru.
2. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України / Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 712 с.
3. Ковтуненко Л. П. Ситуаційна зумовленість тактики слідчих дій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук : спец.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Л.П. Ковтуненко. – Х.: Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого, 2008. – 22 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
6. Мілевський О. О. Слідчі (розшукові) дії при розслідуванні злочинів, що вчиняються в чорнобильській зоні відчуження / О. О. Мілевський // Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. - № 5 (14) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nzizvru/2012_5/p14_27.html.
7. Руденко М. П. Визнання слідчих (розшукових) дій недійсними за новим КПК України / М. П. Руденко: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1347.

ПРОБЛЕМИ РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Карнаух Вікторія Валеріївна

студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: duxgroup.lawyer@gmail.com

Ключові слова: рейдерство, протиправна діяльність, суспільно небезпечний характер, кримінальна відповідальність, протидія

Тема незаконного привласнення чужого бізнесу, або як ще називають «Рейдерство», є досить гострою на сьогоднішній час у країнах, де відбувається стрімкий розвиток економіки. В Україні, як державі, що стрімко розвивається в сфері ринкових відносин з недавніх часів своєї незалежності, рейдерство стало досить великою проблемою, що робить сумнівним перспективи існування та розвитку в Україні малого та середнього бізнесу. Українські засоби масової інформації, все частіше інформують про гучні, незаконні захоплення бізнесу, що нагадують часи «лихих дев'яностих», де грубе порушення закону, корупційність та безкарність призводили до свавілля. Для України таке явище як рейдерство має свої певні передумови і основний з яких як і в 90-х – це приватизація суб'єкта господарювання досить сумнівним шляхом.

Рейдери це спеціалісти із захоплення власності чи перехоплення права на оперативне управління нею шляхом штучно створеного і розіграного бізнес-конфлікту [2, с. 28]. Рейдерство це кримінально-правове явище, що являє собою добре організований, продуманий, цілеспрямований і комплексний захід, який забезпечується значними фінансовими та інтелектуальними ресурсами. В Україні на сьогоднішній день існує великий попит на рейдерські послуги, як вже зазначалось, зумовлено це переходом України до ринкових відносин та активним здійсненням перерозподілу власності. Попит на такі послуги стає все більш масовим, та свідомим і на це впливають декілька факторів:

1. Недосконалість правової системи України.
2. Корумпованість органів влади.
3. Недосконалість судової влади.
4. Сумнівна передісторія приватизації суб'єктів господарювання.
5. Нестабільність політичної ситуації.

Верховною Радою України 10 жовтня 2013 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств», в якому передбачаються статті, що доповнять Кримінальний кодекс України (далі – ККУ), в яких встановлюється кримінальна відповідальність за діяння, пов'язані з рейдерством. ККУ і так має більше десятка статей які встановлюють аналогічну відповідальність, але навіть введення нових статей навряд чи щось змінить. Проблема полягає в тому, рейдерські захоплення мають цілу ланку вчинюваних діянь, що певним чином створює проблеми при виявленні кримінальних правопорушень в даній сфері. Все тому, що злочинці, для ускладнення встановлення провини конкретно визначених винних осіб, використовують засоби і способи, які замилюють наявність умислу на вчинення послідовної ланки кримінальних правопорушень. Якщо дивитись на вчинення рейдерського захоплення, як на низку послідовно вчинених дій окремо, то така дія не виглядає як частина цілої системи протиправного, суспільно - небезпечного діяння.

Виходячи із вищевикладеного можливо зробити висновки, що рейдерство як суспільно – негативне економічне явище, більше пов'язано з корумпованістю державних

органів, недосконалістю судової влади та ринкових інструментів перерозподілу власності, відсутністю досконалого корпоративного законодавства. Більш за все, проблема не в самому законодавстві, а у не бажанні змінювати ситуацію на державному рівні. І тому в Україні не лише виникає таке явище як «рейдерство», а і набирає швидкі темпи зростання.

Науковий керівник : к.ю.н, доц. Лісніча Т.В.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III Із змінами, внесеними згідно із Законами <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» від 10.10.2013 року.
3. Здоронок Г. Хозяйственный спор или рейдерство? / Г. Здоронок // Юридическая практика. 2008. № 18-19. 29 апреля. С. 28-30.

ТЕЛЕОЛОГІЧНИЙ (ЦІЛЬОВИЙ) СПОСІБ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Кельчіна Юлія Анатоліївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: harry2007@mail.ru

Ключові слова: теорія держави та права, спосіб тлумачення правових норм, інтерпретаційна діяльність, телеологічний(цільовий)спосіб тлумачення

Телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення правових норм – це з'ясування змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети - орієнтира для поведінки. Його ознаки: а) виражається у виявленні і розкритті цілей, які ставить орган, що видав правову норму; б) застосовується, як правило, за відсутності преамбул, що встановлюють цілі відповідного нормативного акта; в) є необхідним для виявлення прикладних цілей правового акта, призначеного для службового користування [5; с.406].

Телеологічне тлумачення не є обов'язковим у кожному випадку. Але нерідко виникає потреба у телеологічному тлумаченні. Ця потреба виникає у наступних випадках:

- 1) коли є законодавча вказівка про врахування при тлумаченні нормативно-правового акту його мети чи мети окремих його положень;
- 2) коли лінгвістичне, логічне і систематичне тлумачення не дало змоги встановити зміст положення нормативно-правового акта;
- 3) коли попередньо здійснене тлумачення положення акту законодавства дає результат, який неповною мірою відповідає принципу верховенства права;
- 4) коли при тлумаченні непрямо встановлений правовий припис виявляється висновком а fortiori [3].

Закон не має волі у психологічному сенсі, але він має її у телеологічному сенсі, як органічне намагання досягти мети. Римські юристи також оперували поняттям «воля закону», яке в цілому розуміли синонімічно з метою закону [2; с.9].

Інтерпретатор звертається не стільки до мети норми права, скільки до цілі нормативного акта, в якому вона міститься. Цілі викладаються в преамбулах, загальних

частинах (зазвичай, перша норма законів – та, яка пояснює мету прийняття акта та відносини, які він регулює) [1; с.216].

Телеологічне тлумачення розглядається як нормативно закріплена мета актів законодавства, об'єктивна доцільність його положень, чим наближається до розуміння принципу верховенства права при здійсненні тлумачення. Враховується критерій розумності, що не є однаковим в обох випадках; підставою врахування критерію розумності (доцільності) при телеологічному тлумаченні є неясність змісту положення законодавства, що тлумачиться. Наслідком такого тлумачення є усунення цієї неясності (невизначеності). Підставою застосування засади розумності як складової частини принципу верховенства права є явна, помітна будь-якою пересічною особою нерозумність правового припису. Наслідком застосування засади розумності як складової частини принципу верховенства права є відступлення від букви правового припису, що тлумачиться, відмова від його застосування та вирішення відповідного питання із застосуванням аналогії закону або аналогії права [3].

Т.Я. Насирова зазначає, що правомірність використання телеологічного способу тлумачення в дослідженні права ґрунтується на тому, що : а) право являє собою цілеспрямовану систему; б) єдність цієї системи забезпечується і з

урахуванням цілей діючих нормативно - правових актів у всій правотворчій

діяльності; в) мета має важливе значення як для стабільності, так і функціонування правової системи (це означає можливість проникнення в зміст права, з'ясування сенсу його установлений через визначення цілей правових норм) ; г) цілі являють собою цілісну ієрархічну систему, якій притаманна певна стабільність , що дозволяє досить точно встановити мету аналізованої норми ; д) з'ясування цілей закону охоплюється призначенням процесу тлумачення права і входить в його основні функції; е) мета - найважливіший критерій тлумачення змісту правових норм; ж) без пізнання цілей закону не може бути плідної практичної діяльності з його реалізації [6; с.160].

О.Черданцев виокремлює наступний прийом телеологічного тлумачення норм права: «У випадку неоднозначного розуміння норми права, слід обрати той варіант, що найбільше відповідає меті норми» [2; с.9].

Т.Я. Насирова називає наступні ситуації, з якими може зустрітися інтерпретатор при здійсненні телеологічного тлумачення [2; с.10]:

- 1) інформація про мету норми міститься безпосередньо в тексті;
- 2) мета виражається неповно чи в загальному вигляді;
- 3) мета норми виражається через правовий інститут чи галузь права;
- 4) норма, що тлумачиться – як ціль;
- 5) інформація про ціль (мету) відсутня.

Можна зробити висновок, що мету норми права визначають двома шляхами [2; с.10]:

- 1) шляхом аналізу змісту та текстуального вираження норми права;
- 2) шляхом аналізу норм - цілей нормативно - правового акта, в якому вона міститься, норм-цілей інституту та/або галузі права, до яких вона належить, або норм-цілей, що мають загальносистемне значення.

Норми – цілі є узагальненими, спрямовують інші норми права, що регулюють ті ж самі суспільні відносини. Відрізняються від норм – принципів та норм – декларацій, норми – цілі мають прогностичний характер, норми – принципи виконують установчу функцію, а норми – декларації носять програмний характер. Всі вони виступають як аксіологічні напрями правотворчості та право реалізації. По суті, решта норм є засобами реалізації мети, ідей, які відображені в нормах – цілях.

Особливістю та відмінністю телеологічного способу тлумачення від інших (насамперед, від системного) полягає у зв'язку між нормою та принципом в контексті “мета – засіб”, а не в контексті “цілі – частина”, “конкретне – абстрактне”. Розглядаються не зв'язки та співвіднесення одних норм з іншими, а те, наскільки та норма, що тлумачиться, здатна реалізувати мету норми з

більшою юридичною силою. П.Недбайло зазначає: “Без з’ясування мети закону не можна правильно витлумачити та застосувати норму, яка в ньому міститься” [2; с.10].

Разом з тим чимало малося і мається супротивників телеологічного способу тлумачення. П. С. Елькінд не визнає, однак зазначає стосовно цього наступне: « об'єкт усіх прийомів тлумачення один - це укладена в нормативних актах державна воля. Методи, способи з'ясування цієї волі різні. При розмежуванні прийомів тлумачення слід виходити не з відмінності об'єкта тлумачення, а з особливостей можливих методів, способів тлумачення». На думку П.С. Недбайло, « недооцінка спеціальних правил тлумачення правових норм сполучена з недооцінкою самих норм ». Він зазначає, що з'ясування змісту правової норми по її меті в якості одного із способів юридичного тлумачення правомірно тільки тоді, коли воно спрямоване на більш ґрунтовне з'ясування волі законодавця, якщо мета норми встановлюється на підставі правового акта.

Телеологічний (цільовий) спосіб тлумачення конституційних норм має істотне значення при інтерпретації Конституції, оскільки остання включає безліч цільових програм. Моністична ідеологічна основа радянської юридичної науки заперечувала телеологічну (цільову) спрямованість права, правових явищ, незаслужено відкидаючи і відповідний юридичний метод дослідження [6; с.163].

Так, Конституційний Суд України при вирішенні справи про відповідність Конституції України Закону України «Про вибори народних депутатів України» визнав неконституційними положення Закону в тій частині про: а) виборці, які не брали участі у голосуванні на виборах, підтримують результати волевиявлення тих виборців , які взяли участь у голосуванні; б) здійснення виборчого права зупиняється для осіб, які за вироком суду знаходяться в місцях позбавлення волі - на час їх перебування в цих місцях.

Вважаємо, що Конституційний Суд України, виносячи дане рішення, виходив з найважливіших конституційних принципів, закріплених в Основному Законі : принципу народовладдя (ст. 5), принципу рівності конституційних прав і свобод громадян, рівності громадян перед законом (ч. 1 ст. 24), з цільової спрямованості Конституції України як демократичного нормативно - правового акта, що забезпечує народовладдя, права і свободи людини і громадянина, також в політичній сфері [6; с.165].

Специфіка телеологічного способу тлумачення полягає в тому, що стосовно норм Конституції даний спосіб дає можливість усвідомити цільову орієнтацію відповідних приписів, а з іншого боку, конституційні норми несуть у собі цільову орієнтацію для норм поточного законодавства. В Основних законах більшості держав міститься чимало норм - цілей, норм - завдань, норм – принципів [4; с.675].

Аналіз низки рішень Конституційного Суду України наводять С. Рабінович та В. Ротань. Крім того, важливу роль телеологічний спосіб тлумачення відіграє при розгляді адміністративними судами справ за участю суб'єкта владних повноважень. Як відомо, у ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України встановлено, що у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди зобов'язані перевіряти, чи прийняті (вчинені) вони, зокрема, з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано [2; с.11].

Телеологічний спосіб тлумачення Конституції та законів України важливо застосовувати в єдиному комплексі з іншими методами тлумачення, особливо з систематичним, логічним та історичним. Потенціал і можливості кожного методу тлумачення повинні «працювати» на системне з'ясування і роз'яснення правових приписів. Правильне визначення цілей правових норм необхідно для використання відповідного прийому їх інтерпретації, виховання належного рівня правової культури суб'єктів тлумачення [2; с.13].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Слинко Д.В.

Використані джерела:

- 1) Гіда Є.О. Теорія держави та права [Текст]: підручник / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний. – ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.;
- 2) Малишев Б.В. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичні аспекти [Текст] / Б.В.Малишев // “Адвокат”. – 2011. - №10. – С.7-14;
- 3) Мармазов В. Про телеологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції Про захист прав людини та основних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article-1145.html>;
- 4) Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. В 4-х т. Т. 4. Методологія тлумачення нормативно-правових актів України [Текст]: навч.посібник / В.Г. Ротань [та ін.]. - К.: Юридична книга; Севастополь: Ін-т юрид. дослід., 2008. - 848 с.;
- 5) Скакун О.Ф. Теорія держави і права [Текст]: Підручник / О.Ф. Скакун. - Пер. з рос. — Харків: Консум, 2004. — 656 с.;
- 6) Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика [Текст]: монографія/ Ю.М. Тодика. — Х.: Факт, 2003.— 328 с.

ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ КВАРТИРИ ТА РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НОТАРІУСОМ

Кітік Аліна Сергіївна

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: 3alinka3@gmail.com

Ключові слова: нотаріальне посвідчення, договір купівлі-продажу квартири, нотаріус, державна реєстрація прав на нерухоме майно

Нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу квартири має важливе значення при заключенні такого договору. Саме нотаріус відіграє ключову роль у посвідченні договору купівлі-продажу квартири.

Нотаріальне посвідчення правочинів з житлом є необхідним. Переваги та необхідність нотаріального посвідчення виявляються у тому, що нотаріус:

- по-перше, надає договору юридичної вірогідності;
- по-друге, має відповідну юридичну кваліфікацію та спроможний на високому професійному рівні допомогти сторонам укласти такий договір;
- по-третє, має досвід правозастосовчої діяльності, що позитивно впливає на надійність договору, що ним засвідчується [1].

Окрім прав щодо посвідчення договорів з нерухомістю, якими наділені нотаріуси, з 1 січня 2013 року, у зв'язку зі змінами у сфері державної реєстрації прав на нерухоме майно, нотаріуси наділені статусом спеціальних суб'єктів, які здійснюють функції державного реєстратора в порядку визначеному Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Користування Державним реєстром речових прав на нерухоме майно здійснюється безпосередньо нотаріусом, який вчиняє відповідну нотаріальну дію[2].

Загалом процедура купівлі-продажу квартири виглядає так:

По-перше отримання нотаріусом витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що є внутрішньою справою нотаріуса при оформленні договору купівлі-продажу квартири. Тепер нотаріуси мають доступ до електронного реєстру прав власності і можуть побачити і роздрукувати витяг прямо в себе в офісі. Витяг з Державного реєстру засвідчує відсутність заборони відчуження або арешту майна. Договір купівлі-продажу квартири посвідчується нотаріусом після перевірки відсутності податкової застави [3].

По-друге укладення договору купівлі-продажу у нотаріуса, що на сьогодні залишається без змін.

По-третє реєстрація права власності на квартиру здійснюється на місці у нотаріуса. Після укладення договору новий власник квартири не повинен нікуди йти - нотаріус, посвідчивши договір, одразу реєструватиме право власності на нерухомість.

На сьогодні така процедура займає всього один день, хоча до 1 січня 2013 року вона могла затягнутися на декілька тижнів.

До 1 січня 2013 року для того, щоб оформити, наприклад, договір купівлі-продажу квартири продавцю потрібно провести тривалу процедуру перед тим як звернутися до нотаріуса. Також продавець для посвідчення договору купівлі-продажу квартири надавав нотаріусу правовстановлюючий документ на квартиру (наприклад договір купівлі-продажу квартири, свідоцтво про право власності на квартиру, договір дарування квартири, свідоцтво про право на спадщину тощо), новий технічний паспорт, виготовлений у результаті проведення технічної інвентаризації квартири, та Витяг з реєстру прав власності на нерухоме майно. З 1 січня 2013 року для здійснення операцій з купівлі-продажу квартири особам потрібно звертатися виключно до нотаріуса.

Таким чином, новий порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, у якому тепер безпосередню участь бере нотаріус, покликаний забезпечити охорону та захист інтересів власників нерухомості шляхом створення додаткових гарантій для них. Нова система державної реєстрації прав на нерухоме майно спрямована на мінімізацію шахрайських схем незаконної реєстрації права власності на нерухомість. Лише зареєстровані права на нерухомість у новому Державному реєстрі прав на нерухоме майно мають юридичну силу перед третіми особами, а зареєструвати право власності на нерухомість може лише особа, якій воно дійсно належить на підставі документів, що відповідають вимогам законодавства України. Така реєстрація є обов'язковою, якщо відбувається відчуження нерухомості, а саме купівлі-продажу квартири, без цієї реєстрації нотаріус не вправі посвідчити договір.

Отже, нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу квартири та державна реєстрація права власності є важливими елементами при укладення договору купівлі-продажу квартири, без яких неможливе законне здійснення процедури купівлі-продажу квартири.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Література

1. Житлове право України: Науково-практичний посібник.(Є.О.Мічурін, С.О.Сліпченко, О.В. Соболев). Видання друге, перероблене та доповнене. - Харків: "Еспада". —2003.

2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України № 1952-IV від 01.07.2004 //Відомості Верховної Ради України[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

3. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Порядок , Наказ Міністерства юстиції України № 296/5 авід 22.02.2012// Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

4. Про нотаріат: Закон України № 3425-XII від 02.09.1993// Відомості Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

ЮРИДИЧНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПІДСТАВ, ПОРЯДКУ ТА СПОСОБІВ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Климович Андрій Володимирович
студент юридичного факультету
Чорноморського державного університету
імені П.Могили

E-mail: klimovicha_91@mail.ru

Ключові слова: моральна шкода, відшкодування, підстави, порядок, способи

З огляду на те, що інститут моральної шкоди є відносно новим для вітчизняного права, низка його аспектів викликає спори науковців. Зокрема, дискусійним є питання про юридичні підстави відшкодування моральної шкоди. Так, ЦК України передбачає, що моральна шкода відшкодовується у випадках: посягання на життя і здоров'я (ст. 1168), на інші особисті немайнові блага та права (ст. 276, 280, 298 та ін.), на майнові права особи (ст. 332, 386, 611 та ін.), недобросовісного, без достатньої підстави, подання заяви про визнання фізичної особи недієздатною (ст. 39), визнання правочину недійсним (ст. 216, 225, 227, 230-233), порушення умов договору (ст. 611, 700, 1067) та в інших випадках заподіяння такої шкоди. Спеціальне законодавство також містить підстави відшкодування моральної шкоди, зокрема, вчинення неправомірних дій або рішень органу чи посадової особи при розгляді скарги громадянина (ст. 25 ЗУ «Про звернення громадян»); розповсюдження телерадіоорганізацією даних, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадянина або завдають йому іншої немайнової шкоди (ст. 37 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення»), якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію особи (ст. 30 ЗУ «Про інформацію»), дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України (ст. 10 ЗУ «Про режим іноземного інвестування») тощо. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» визначає, що право на відшкодування моральної шкоди виникає лише у випадку прямої вказівки на це в законі. І хоча цей документ має рекомендаційний характер для судових органів, він нерідко застосовується на практиці. Вчені ж вважають, що після прийняття ЦК України така рекомендація втратила свою актуальність у зв'язку з включенням відшкодування моральної шкоди до переліку загальних засобів захисту цивільних прав [1, с. 54]. Ст. 23 ЦК України також має загальний характер і не потребує

наявності спеціальних норм цивільного законодавства для відшкодування моральної шкоди. Також прихильники такої думки посилаються на норми Конституції України, яка гарантує можливість відшкодування моральної шкоди у випадках зберігання та розповсюдження недостовірної інформації про особу (ст. 32), завдання шкоди незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування (ст. 56) [2]. Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, то вони не потребують підтвердження і конкретизації у спеціальному законодавстві.

В цивільному праві є дискусійним питання щодо видів характеру моральної шкоди, зокрема договірної і деліктної (позадоговірної) її характеру.

Якщо між сторонами не існує жодних договірних відносин, а єдиною підставою для відшкодування шкоди стало протиправне спричинення такої шкоди, то така підстава носить деліктний (позадоговірний) характер. Для виникнення зобов'язань з відшкодування моральної (немайнової) шкоди, яка виникла з делікту, необхідна наявність наступних умов: наявність моральної (немайнової) шкоди, протиправність дій, які спричинили таку шкоду, причинний зв'язок між протиправною поведінкою та негативними наслідками, вина в спричиненні моральної (немайнової) шкоди [3, с. 524].

Більш складним є питання про характер відшкодування моральної (немайнової) шкоди у випадках, коли особи були пов'язані між собою наявністю договірних відносин. Хоча в цивілістиці існує декілька точок зору з цього приводу, більшість вчених схильна вважати, що шкода матиме договірний характер у разі, якщо є прямий причинний зв'язок між порушенням умов договору і завданням моральної (немайнової) шкоди. Якщо ж шкода була завдана дією або бездіяльністю, що має зовнішнє відношення до договору, а порушення не пов'язане з обов'язками особи згідно договору, то відповідальність повинна мати виключно деліктний (позадоговірний) характер. Деякі вчені також додають, що моральна (немайнова) шкода завжди матиме деліктний характер у разі порушення абсолютних прав особи, адже саме зобов'язання в такому випадку має позадоговірний характер [4, с. 169].

Сукупність всіх вищеназваних умов є універсальною підставою для цивільно-правової відповідальності, але ЦК України передбачає випадки, коли можлива відсутність вини особи, що завдала шкоди, але це не звільняє її від обов'язку відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Так, ст. 1167 ЦК України закріплює, що моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала: 1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки; 2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт; 3) в інших випадках, встановлених законом [5]. Більше того, в окремих випадках відшкодування моральної шкоди може покладатися не на того суб'єкта цивільного права, який безпосередньо завдав цієї шкоди. Так, наприклад, держава нестиме відповідальність у випадку завдання шкоди особам її органами [6, с. 133], а ЦК України містить у главі 82 положення щодо відшкодування шкоди батьками, опікунами малолітніх або недієздатних осіб тощо [5].

Для більш глибокого розуміння сутності моральної (немайнової) шкоди пропонуємо звернутися до сутності вищеназваних елементів.

Наявність моральної (немайнової шкоди) характеризується наявністю страждань. Наявність таких страждань в судовому порядку підтверджується поясненнями сторін та третіх осіб, свідченнями свідків, письмовими доказами, експертними висновками. Але страждання не вичерпуються лише психічними та фізичними, як це класично визначається, а є значно більш різноманітними, виходячи із складності людського організму, свідомості,

вищої нервової діяльності тощо. Так, світова практика виокремлює кілька видів страждань: 1) елементарні страждання – психоневральні процеси, які являють собою свідомий суб'єктивний дискомфорт, що має місце при будь-якому негативному емоційному випадку; 2) фізичні, які часто ототожнюються з поняттям біль і означають неприємний сенсорний чи емоційний випадок, що пов'язаний з фактичним чи потенційним пошкодженням тканини чи описаний в термінах такого пошкодження; 3) ментальні, які розуміються як неприємні ментальні чи емоційні випадки, пов'язані з фактичним чи потенційним психологічним пошкодженням; ментальні страждання, в свою чергу, можна поділити на психічні (ті, що завдаються особі внаслідок психічних травм) і моральні (завдаються внаслідок порушення цілісності системи моральних цінностей та пріоритетів людини) [7, с. 515]. Такі негативні емоції в кожному конкретному випадку будуть різними за своєю «руйнівною» силою, тривалістю, зовнішнім проявом, обумовленими наслідками тощо. Саме ці фактори і є вирішальними при визначенні розміру моральної шкоди.

Наступною умовою для відшкодування моральної шкоди є наявність протиправної поведінки винного (як вже зазначалося, у визначених законом випадках вина може бути відсутня). Цивільне законодавство не дає поняття протиправної поведінки у цілому і не містить вичерпного переліку випадків наявності протиправної поведінки, як, наприклад, кримінальне право. Це пояснюється тим, що відшкодування шкоди, в першу чергу, засноване на принципі генерального делікту, сутність якого полягає в загальній забороні завдавати шкоду. Виходячи із цього, будь-яке завдання моральної (немайнової) шкоди є неправомірним. В основі протиправної поведінки лежить дія або бездіяльність особи. Дія, в розумінні цивільного права, розуміється як об'єктивно виражена воля людини. Протиправна бездіяльність є пасивною поведінкою особи, але, фактично, має ту ж саму сутність. Це пов'язано з тим, що бездіяльність, так само, як і дія, призводить до того самого наслідку – завдання моральної (немайнової) шкоди. Разом із тим, бездіяльність не можна зводити до однієї лише пасивності, оскільки в правовому значенні це означає невиконання конкретної, обов'язкової для даного суб'єкта дії. При цьому, цей обов'язок має носити правовий, тобто нормативно закріплений, характер і, водночас, має бути наявний і фізичний критерій – тобто, така дія має бути фізично можливою для особи [8, с. 510].

Характерною особливістю деяких дій суб'єктів цивільного права є те, що в окремих випадках їхня поведінка не визнається протиправною, а навпаки, згідно законодавства, ці дії визнаються правомірними і, навіть, суспільно корисними. Так, наприклад, в критичних ситуаціях особливі суб'єкти – пожежники, працівники правоохоронних органів тощо – уповноважені, іноді зобов'язані, завдати певної шкоди. У подібних випадках моральна (немайнова) шкода не підлягає відшкодуванню суб'єктом, який її безпосередньо завдав, цей обов'язок покладається на особу, діяння якої призвели до такої ситуації, якщо така особа є [9, с. 78].

Також обов'язковою умовою відшкодування моральної шкоди є наявність причинного зв'язку між діянням особи і настанням негативних наслідків у вигляді моральної (немайнової) шкоди. При цьому діяння особи має бути основною, а не опосередкованою, причиною настання наслідку. В більшості випадків наявність такого зв'язку є очевидною і не потребує додаткового вивчення, але на практиці трапляються випадки, коли це дуже складно. Останнім часом в науці все більше з'являється думок щодо наявності таких понять, як сприятливі умови завдання шкоди, багатопричинність тощо. Такі терміни доречно застосовувати у разі наявності труднощів у виявленні прямого причинного зв'язку [10, с. 53].

Таким, що заслуговує на увагу, також є питання про форму відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Згідно з ч. 3 ст. 23 ЦК України, моральна шкода

відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб [5]. Частіше за все моральна (немайнова) шкода на практиці відшкодовується саме у грошовій формі, адже гроші є загальним універсальним еквівалентом, який здатний забезпечити будь-які матеріальні потреби людини. За погодженням між сторонами або за рішенням суду, моральна шкода може бути відшкодована не грішми, а іншим майном, тобто шляхом надання інших речей: автомобіля, телевізора, побутової техніки тощо. Інший спосіб відшкодування може полягати у наданні благ не речового, а іншого майнового характеру: путівки до лікувально-оздоровчих закладів, надання робіт чи послуг тощо.

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, за загальним правилом, здійснюється у формі одноразової виплати грошової суми у повному обсязі або передачі іншого майнового блага. Відшкодування у формі часткових систематичних платежів застосовується, якщо це передбачено рішенням суду, договором, домовленістю сторін. Однак при використанні такого способу відшкодування моральної шкоди, на жаль, послаблюється компенсаційна функція цього способу захисту цивільних прав та інтересів особи [1, с. 61]. В деяких випадках законодавство може містити конкретну вказівку на порядок відшкодування шкоди, наприклад, ст. 34 ЗУ «Про загальнообов'язкове соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» у страховому порядку відшкодування здійснюється одноразовою страховою виплатою [11].

Отже, для відшкодування моральної (немайнової) шкоди необхідна наявність сукупності елементів. Шкода може бути відшкодована грішми, майном, іншим способом (наданням робіт і послуг).

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Ковальова С.Г.

Література:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. – 3-є вид., перероб. і доп. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.І. – 832 с.
2. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (станом на 13 квітня 2014 р.)
3. Сиротенко С.Е. К вопросу о договорном и недоговорном характере морального вреда // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения: сб. статей и иных материалов / под ред. Р.А. Стефанчука. – К.: Юринком Інтер, 2010. – С. 521-534.
4. Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда. Анализ и комментарий законодательства и судебной практики. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 320 с.
5. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.25.86&nobreak=1> (станом на 13 квітня 2014 р.)
6. Ківалова Т.С. Деякі питання характеристики суб'єктів зобов'язань відшкодування шкоди // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – № 1. – 2008. – С. 132-138.

7. Палиюк В.П. Теория и практика возмещения морального (неимущественного) вреда в Украине (на примере защиты прав потребителей) // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения: сб. статей и иных материалов / под ред. Р.А. Стефанчука. – К.: Юринком Интер, 2010. – С. 499-521.

8. Цивільне право України: Навчальне видання / за ред. О.В. Дзери та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 522 с.

9. Палиюк В.П. Моральный (неимущественный) вред — К.: Право, 1999. – 232 с.

10. Манукян В.И. Моральный вред: право, практика, опыт. – К.: Истина, 2008. – 288 с.

11 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Закон України від 23 вересня 1999 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (станом на 13 квітня 2014 р.)

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Коваль Інна Володимирівна

студент юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: milksop93@mail.ru

Ключові слова: кримінальний процес, слідчий суддя, кримінальне провадження, судовий контроль, досудове розслідування

Однією з істотних новел Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) є інститут слідчого судді. Багато вчених не раз наголошували на необхідності створення у вітчизняному кримінальному судочинстві механізму, який міг би забезпечити неупереджений, незалежний та ефективний контроль за ходом досудового розслідування.

У світовій практиці інститут слідчого судді не є новим. У багатьох країнах він є ефективно діючим елементом кримінального судочинства. Механізм судового контролю за досудовим розслідуванням закладено у таких міжнародних правових актах, як Загальна декларація прав людини 1948 р. (ст. 3) [1], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. 9) [2], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 5) [3]. Окремі положення судового контролю знайшли своє закріплення в Конституції України, зокрема щодо оскарження рішень, дій і бездіяльності слідчого та прокурора.

Інститут слідчого судді й питання його впровадження у вітчизняне законодавство були предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних вчених, зокрема Ю. М. Грошевого, В. Т. Маляренка, В. Д. Бринцева, Ю. П. Аленіна, Ю. В. Скрипіної, А. Р. Туманянц та інших, які системно і послідовно відстоювали позицію необхідності впровадження дієвого судового контролю за дотриманням прав особи під час досудового розслідування. Безспірною видається позиція А. Р. Туманянц про те, що запровадження у вітчизняному кримінальному процесі інституту слідчого судді є вірним шляхом до вирішення ряду проблем на стадії досудового розслідування, оскільки його введення має усунути частину невластивих як слідчому, так і прокуророві функцій, а чіткий їх розподіл на стадії досудового розслідування буде гарантією реалізації принципу змагальності [4, с. 897].

КПК містить легальне визначення поняття «слідчий суддя» (п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК): слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова, чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя [5]. У кримінальному процесуальному законодавстві європейських країн і країн СНД по-різному визначається суб'єкт, уповноважений здійснювати контрольні функції під час досудового розслідування. Приміром, процесуальна фігура слідчого судді існує в Латвії й Італії. У кримінальному процесі Франції функціонують і слідчі судді, й судді свобод та ув'язнень. Суддя з кримінального переслідування передбачений КПК Республіки Молдова. У ФРН судові повноваження при проведенні дізнання покладаються на суддю-дізнавача.

КПК України встановлює, що слідчий суддя в суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду. При цьому в законі немає жодних вимог чи обмежень до кандидата на виконання функцій слідчого судді, не встановлюється мінімальної чи максимальної кількості слідчих суддів у певному судді, не передбачається набуття особою цього статусу залежно від спеціалізації цього судді у певній категорії справ. Закон не встановлює і не регламентує порядку висунення претендентів на цей статус, скликання і проведення зборів суддів, їх кворуму, необхідної кількості голосів за обрання особи, строку, на який обирається слідчий суддя, тощо. Всі ці питання законом покладаються на вирішення зборів суддів певного суду.

КПК України забезпечує значне розширення функції судового контролю за досудовим розслідуванням, а саме:

- забезпечує можливість оскарження безпосередньо до суду окремих рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора в ході досудового розслідування;
- встановлює майже повну монополію суду щодо вирішення питань про обмеження прав і свобод особи в ході досудового розслідування;
- розширює повноваження суду щодо надання дозволів на вчинення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;
- наділяє суд деякою мірою наглядовими функціями в питанні оцінки законності затримання особи та тримання її під вартою.

Повноваження слідчого судді за національним законодавством можна класифікувати за різними підставами. Доречно навести їх класифікацію за предметом діяльності:

- 1) щодо вирішення питання про застосування заходів кримінального процесуального примусу;
- 2) стосовно розгляду скарг на дії (бездіяльність) та рішення слідчого та прокурора;
- 3) щодо вирішення питання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права і свободи людини;
- 4) інші повноваження слідчого судді (зокрема, спрямовані на забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження).

Повноваження слідчого судді у кримінальному провадженні за КПК України можна класифікувати також на: 1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи); 2) із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінального процесуального примусу; 3) із здійснення судового контролю; 4) із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) допоміжні повноваження; 6) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом під час кримінального провадження.

Оскарження ухвал слідчого судді здійснюється в апеляційному порядку. На стадії досудового розслідування оскарженню підлягають ухвали слідчого судді, що передбачені ст. 309 КПК, а саме ухвали про:

1) відмову у наданні дозволу на затримання; 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні; 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні; 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні; 9) арешт майна або відмову у ньому; 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа - підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність; 11) відсторонення від посади або відмову у ньому.

Під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній. Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література

1. Загальна декларація Організації Об'єднаних Націй з прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Міжнародний пакт Організації Об'єднаних Націй про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Туманянц А.Р. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судових функцій у досудовому провадженні // Форум права: електронне фахове видання. – 2011. - №2. – с. 896-901.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17/print1330439902276360>
6. Процесуальний статус слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Шуманська С. П. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://iconf.org.ua/konferencii/konferencii2013/>.
7. Іваненко І.В. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / І.В. Іваненко // [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://cka.court.gov.ua/sud2390/practice/uzagalnennja/0001/>.
8. Гловюк І.В. Повноваження слідчого судді із забезпечення доказів у кримінальному провадженні. / І.В. Гловюк // [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://userdocs.ru/pravo/53391/index.html>.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ДЕРЖАВНА СЛУЖБА» І «ДЕРЖАВНИЙ СЛУЖБОВЕЦЬ»

Ковальова Ганна Олегівна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

Історично склалося так, що термін «державна служба» в різних країнах має дещо відмінне (навіть суттєво) значення. У зарубіжній літературі з державного управління широко використовуються терміни «цивільна служба» (civil service), «громадська служба» (public service), «урядова служба» (government service). Часто ці поняття використовуються як синоніми, але інколи у спеціальній літературі з теорії політики проводиться їх розмежування. Наприклад, поняттю «державна адміністрація» (fraction publique) важко знайти точний еквівалент, а, відтак, ризик зміни сутності при порівнянні тут ще більший. Зокрема, поняття «fonction publique» (дослівно – публічна служба), що використовується у Франції, відповідає поняттю «civil service» (дослівно – цивільна служба), що використовується у Великій Британії, та поняттю «öffentlicher Dienst» (дослівно – державна служба), що використовується в Німеччині. Відповідно і терміни, що позначають поняття «державний службовець» у цих державах, – fonctionnaire, civil servants, Beamte, – стали синонімами для поняття розмовної мови «адміністрація», що розповсюджується в цілому на чиновників і центральних, і місцевих органів. При цьому розбіжності у національних та місцевих статутах, які юридично врегульовують їхній статус, дуже незначні.

В Україні назріла потреба щодо розуміння державної служби у двох значеннях. У вузькому значенні її слід вважати такою, що здійснює практичне адміністрування. У широкому – розглядати як працю службовців державної сфери. І саме через це доцільно визначитися щодо надання статусу державного службовця особам, зайнятим суспільно корисною працею неадміністративного характеру в державному секторі, а саме: освітянам, лікарям.

Отже, єдиного підходу до розуміння державної служби не існує взагалі, оскільки спостерігається значна різниця як у визначеннях та сферах поширення (у широкому чи вузькому значенні) державно-службових відносин, так і в сучасних моделях державної служби.

Процес розвитку державної служби необхідно розуміти як здійснення на базі програмно-цільових стратегічних і тактичних документів цілеспрямованих перетворень, наслідком яких має стати оновлена система державної служби в Україні.

Ці перетворення мають передбачати послідовні і обов'язково узгоджені правові, організаційні, інформаційні, матеріально-технічні, фінансові та інші практичні заходи, спрямовані на забезпечення єдності всіх елементів, що становлять державну службу, на чіткий взаємозв'язок усіх її інституційних положень і корпусу державних службовців.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Стародубцев А.А.

ПОНЯТТЯ СТРАХОВОЇ СПРАВИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Ковальова-Слуцька Віра Олександрівна

студент-спеціаліст юридичного факультету
Київського національного університету ім. Т. Шевченка

E-mail: vera1717@bk.ru

Ключові слова: страхування, страхова діяльність, страхова справа

Необхідність захисту майнових інтересів людини в умовах ринкової економіки зумовила значний розвиток ринку страхових послуг на території України протягом останніх 20 років. Такі терміни цієї сфери, як «страхування», «страхова діяльність», «страхова справа» на сьогодні є загальноновживаними, але при цьому їхній зміст досі викликає суперечки та дискусії у наукових та професійних колах. Таке становище зумовлене, перш за все, відсутністю уніфікованих законодавчих дефініцій цих термінів.

Основи сучасних відносин страхування в Україні закладено в трьох основних нормативно-правових актах: Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України та Законі України «Про страхування». При цьому, Цивільний кодекс не містить визначення ані поняття «страхування», ані понять «страхова справа» або «страхова діяльність», визначаючи лише дефініцію договору страхування у ст. 979. Але при цьому, сам розділ страхування був поміщений Законодавцем у III розділ «Окремі види зобов'язань» книги 5 «Зобов'язальне право» [1], що дає змогу вважати, що Цивільний кодекс відносить страхування до цивільно-правових зобов'язань. Водночас, ст. 352 Господарського кодексу України визначає страхування як діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів [2]. Інше законодавче визначення «страхування» надано у ст. 1 Закону України «Про страхування», де закріплено, що страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [3]. Таким чином, самим Законодавцем не було ретельно досліджено та надано єдине визначення цього поняття.

Водночас, визначення таких понять як «страхова справа» та «страхова діяльність» в законодавстві України взагалі відсутні, хоча, вони досить широко використовуються і в текстах нормативно-правових актів, і в науковій та навчальній літературі.

Відсутність єдиної законодавчої дефініції поняття «страхова справа» зумовила неоднозначний підхід вчених до його тлумачення. Можна умовно виокремити кілька підходів до його визнання: перший підхід полягає у використанні термінів «страхування», «страхова справа», «страхова діяльність» як синоніми. Такий підхід характерний, по-перше, для більшості вчених-економістів, хоча досить часто використовується і вченими-юристами. Для представників такого підходу характерним є досить різноманітний підхід до визначення терміну «страхування»: він може визначатися як форма, спосіб, метод, система заходів або система економічних відносин [4, с. 140]. Така різноманітність породжує значний розвиток теорій страхування, які найбільшого розвитку досягли у працях зарубіжних вчених. Так, розрізняють об'єктивні та суб'єктивні теорії страхування. При цьому, за суб'єктивними

теоріями страхування визначається, виходячи із суб'єкта, якому воно відшкодовує збиток або потреби якого задовольняє, і найпоширенішими серед цих теорій є: теорія страхування як відшкодування майнового збитку від випадкових та непередбачуваних подій, а також теорія страхування як задоволення майнових потреб, що виникають у результаті випадкових подій. Водночас, страхування, за об'єктивними теоріями визначається як об'єднання ризиків з метою відплатного вирівнювання [4, с. 143]. Прикладами такого розуміння можуть слугувати автореферати дисертаційних досліджень таких вчених: Самойловський А.Л., Докторова Н.П., Жабинець О.Й.

Подібна позиція, в більшості випадків, наявна і в навчальній юридичній літературі. Так в якості синонімів поняття «страхування» та «страхова справа» використовуються в багатьох навчальних посібниках. Крім того, для праць зазначених вчених, характерним є досить докладне викладення економічної сутності страхування та основних положень наукової дискусії щодо визначення цього поняття. Термін же, «страхова справа» хоч і часто вживається в якості синоніма терміну «страхування», але його дефініція не наводиться, а значення взагалі не пояснюється.

Вчені ж, що представляють інший підхід до розуміння категорії «страхова справа», можуть об'єднувати поняття «страхова справа» із поняттям «страхова діяльність», відмежовуючи їх від поняття «страхування». Так, одне із перших сучасних визначень було надано вченим – Пацурією Н.Б. Вона визначила, що страхова справа (діяльність) є врегульованою нормами права господарською діяльністю страхової організації (компанії), як суб'єкта підприємництва, з організації і безпосереднього надання страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів з метою отримання прибутку [5, с. 21]. Пізніше, цим же автором, зазначене визначення було викладено у дещо іншій редакції: страхова діяльність (справа) - це врегульована нормами права, здійснювана на підставі ліцензії господарська діяльність страхової організації (компанії) по наданню страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів, як правило, з метою отримання прибутку [6]. Таким чином, вченим були доповнені такі ознаки страхової справи (діяльності), як необхідність отримання ліцензії для її провадження, а також можливість здійснення страхової діяльності без мети отримання прибутку. Ці положення додано з урахуванням ст. 2 Закону України «Про страхування» та ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», які закріплюють обов'язок юридичної особи для набуття нею статусу страховика отримати ліцензію у встановленому законом порядку, а також ст. 14 Закону України «Про страхування» також закріплює можливість здійснення страхової діяльності без мети одержання прибутку, адже фізичні особи та юридичні особи з метою страхового захисту своїх майнових інтересів можуть створювати товариства взаємного страхування в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Тобто, такі зміни до визначення поняття «страхова справа» видаються логічними та вдалими, адже відображають значні особливості цього виду діяльності.

В процесі своєї наукової діяльності, Пацурія Н.Б. удосконалила зазначене визначення і пропонує наступну його редакцію до внесення до Господарського кодексу України: страхова діяльність (справа) – це врегульована нормами права, здійснювана на підставі ліцензії господарська діяльність суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або фізичним особам (страхувальникам) за рахунок грошових фондів (страхових резервів), які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів, щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом або договором страхування подій (страхових випадків) [7, с. 96]. Хоча, варто зазначити, що страхова діяльність, крім норм права, частково регулюється і правилами страхування і договорами, укладеними між страховиками та страхувальниками, які не містять норм права.

Але, цими підходами не вичерпуються погляди вчених щодо визначення сутності страхової справи. Так, наприклад, вчений В.В. Шахов визначає, що страховою справою є багатофакторна, динамічна система, що складається із постійно взаємодіючих та взаємозалежних елементів, а саме: системи страхових компаній, державного страхового нагляду, асоціацій страховальників, галузей, підгалузей, різновидів страхування тощо [8, с. 13]. В цілому, погоджуючись із цим визначенням, вважаємо, що воно більше стосується економічної сутності цього поняття, залишаючи поза увагою юридично значущі характеристики цього поняття.

Виходячи із традиції ототожнення термінів «страхова справа» та «страхова діяльність», пропонуємо порівняти семантичне значення слів «справа» і «діяльність», що дасть змогу визначити доцільність такого ототожнення. Так, діяльністю є застосування своєї праці до чого-небудь, робота, заняття, активність, діяння [9, с. 774]. Щодо справи, то одним із її значень є робота, заняття людини, пов'язані з розумовим або фізичним напруженням; те, що робить людина, чим займається; діло, праця, операція, акція [10, с. 345]. Таким чином, в контексті страхування, поняття «страхова справа» та «страхова діяльність» можуть вживатися як синоніми, адже їхнє лексичне значення є подібним, що дає можливість ототожнення цих понять. Водночас, як зазначалося вище, поняття страхування має дещо інше значення, отже другий підхід до визначення зазначених понять вбачається більш доцільним. Подальший розгляд правового регулювання страхової справи в Україні буде здійснюватися, виходячи із цих позицій.

Для розуміння сутності страхової справи (діяльності), пропонуємо розкрити поняття цього явища через ознаки, що йому притаманні.

По-перше, страхова справа є господарською діяльністю, адже вона відповідає всім ознакам господарської діяльності, що передбачені ст. 3 Господарського кодексу України: так, вона є діяльністю суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямованою на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [2]. Отже, страхова справа провадиться у сфері створення та реалізації певних благ, які здійснюють кругообіг у межах певної організованої системи (інституту), яким є ринок, також така страхова діяльність є систематичною, професійною, має цінову визначеність, породжує фіскальні обов'язки перед державою, а її мета - задоволення інтересів споживачів [11]. Пропонуємо розглянути деякі з цих, загальних для всіх видів господарської діяльності ознак, а також ознаки, що характерні виключно для страхової справи детальніше.

Так, страхова справа здійснюється особливими суб'єктами – страховиками, які для набуття такого статусу повинні пройти процедуру державної легітимації та відповідати ознакам, що висуваються до них ст. 2 Закону України «Про страхування». При цьому страховики є суб'єктами господарювання. Ст. 55 Господарського кодексу України визначає, що суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [2]. Таким чином, для визнання суб'єктом господарювання, особа повинна мати наступні ознаки: займатися господарською діяльністю, реалізувати свою господарсько-правову компетенцію, мати відокремлене майно і нести відповідальність за своїми зобов'язаннями. Відокремленість майна означає, що суб'єкт господарювання має у своєму розпорядженні певне майно, яке належить виключно йому: воно відокремлене від майна засновників такого суб'єкта, а також від майна інших учасників господарських відносин [11]. Хоча, правові форми, в яких виражається майнова відокремленість суб'єкта господарювання прямо вказані у Господарським кодексом і до них відносяться право власності, право господарського відання, право оперативного управління, на практиці, існують і інші речові права, на яких

може надаватися майно суб'єктам господарювання, наприклад, сервітут, емфітевзис, право постійного користування земельною ділянкою тощо.

Щодо, здатності суб'єкта господарювання відповідати за своїми зобов'язаннями, то вона полягає у можливості застосування до нього санкцій, тобто таких заходів впливу у сфері господарювання, внаслідок яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки. Такими санкціями можуть бути відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції.

Також страхова діяльність в залежності від мети, може бути двох видів: комерційна та некомерційна. Такий поділ передбачено самим Господарським кодексом. Щодо безпосередньо страхової справи, то в більшості випадків, вона є саме комерційною діяльністю, адже спрямована на одержання прибутку. Але, наявність можливості створення товариств взаємного страхування дозволяє говорити про страхову діяльність і з іншою метою. Водночас, внаслідок недостатнього правового регулювання цього питання, в Україні на сьогоднішній день не діє жодного товариства взаємного страхування [12]. Отже, фактично, на сьогоднішній день, вся страхова діяльність в Україні має на меті одержання прибутку, а значить, за ст. 3 Господарського кодексу України є підприємництвом.

Крім того, страхова справа, спрямована на задоволення приватних інтересів суб'єктів, за умови дотримання ними певних публічних інтересів [13, с. 12]. Поєднання публічних та приватних інтересів відбувається, зокрема, при укладанні договорів добровільного страхування, і при проведенні обов'язкових видів страхування, що здійснюється на підставі прямої вказівки закону; в процесі дотримання процедури державної реєстрації страховиків, яка є обов'язковою правовою дією, внаслідок якої вони отримують права юридичної особи; в процесі дотримання процедури ліцензування страхової діяльності; у наявності у державі системи органів державного нагляду за страховою діяльністю [14, с. 21].

Страхова діяльність є діяльністю з надання послуг. Загальне поняття послуги не визначене сучасним законодавством України, лише Цивільний кодекс у ст. 901 визначає, що послуга як предмет договору споживається в процесі її надання. При цьому, спеціальні нормативно-правові акти містять визначення послуг, але ці визначення різняться між собою і не мають міжгалузевого характеру. Але, оскільки визначення послуг має значне теоретичне та практичне значення, то науковці вважають за доцільне доповнити його, визначаючи його основні ознаки. Так, такими ознаками є корисний ефект послуги, невіддільність її від джерела надання, синхронність надання та отримання послуги, нематеріальність, диференційованість якості послуг, неможливість зберігання послуг [15, с. 240]. Послуги, що надаються в процесі страхової діяльності відповідають переліченим ознакам, але водночас, вони є специфічними, адже додатково наділені характеристиками, передбаченими ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та держане регулювання ринків фінансових послуг», а саме: є операціями з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок, або за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Вчені, вивчаючи страхові послуги, як особливий вид фінансових послуг, додатково виокремлюють такі ознаки страхового продукту (послуги): невідчутність та невіддільність страхової послуги, її незбережність, ризиковість, часову обмеженість, неможливість патентування, заощадження, а також, за загальним правилом, неможливість передачі її у власність [16, с. 37-39]. Фінансовий характер послуг, що надаються в процесі страхової діяльності зумовлює і фінансовий характер самої діяльності. Однак, існує думка, що аналіз чинного законодавства України, яке встановлює порядок, умови та розміри кредитів страхувальникам, які уклали договори страхування життя, визначає чітку регламентацію вказаних особливих правовідносин, що дає підстави стверджувати, що страхова діяльність за своєю природою є фінансово-кредитною категорією [7, с. 76-77].

Страхова діяльність пов'язана із захистом майнових інтересів страхувальників у разі настання певних несприятливих обставин, що завдали шкоди майновим або особистим немайновим правам та законним інтересам особи. При цьому, для отримання виплати такі обставини мають бути передбачені законом або договором і визнаватися ними страховими випадками. Такі страхові виплати виплачуються із фондів, які формуються страховиками. Завдяки наявності страхового фонду страховика, кожна конкретна особа може отримати страховий захист за ціну, яка менша за витрати, які б вона понесла, формуючи власний резервний фонд, тобто страхова діяльність дає можливість кожній особі перекласти частину ризиків на страхові компанії [16, с. 21]. Таким чином реалізується і мета страхової діяльності – захист майнових інтересів страхувальників.

Таким чином, страховою справою – є ліцензована господарська (комерційна або некомерційна) діяльність суб'єктів господарювання – страховиків, з надання специфічних фінансових послуг фізичним та юридичним особам, щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування страхових випадків, за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Федоренко Т.М.

Література:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (станом на 13 квітня 2014 р.)
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (станом на 13 квітня 2014 р.)
3. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (станом на 13 квітня 2014 р.)
4. Хавтур, О. В. Концептуальні засади страхування / О. В. Хавтур // Фінанси України. – 2004. – №2. – С.139-148.
5. Пацурія Н.Б. Система законодавства України про страхову діяльність / Н.Б. Пацурія // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. - №3. – С. 20-23.
6. Пацурія Н.Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право, арбітражний процес» / Н.Б. Пацурія. – К., 2000. – 20 с.
7. Страхові правовідносини у сфері господарювання: проблеми теорії і практики: монографія / Н.Б. Пацурія – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 504 с.
8. Шахов В.В. Страхование: Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ, 2003. — 311 с.
9. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови. – К.: Аконтіт, 1999. Т.1. – 910 с.
10. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови. – К.: Аконтіт, 1999. Т.4. – 941 с.
11. Здоренко В. «Товариства взаємного страхування як альтернатива державному та комерційному страхуванню: переваги та недоліки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.klubok.net/article2534.html> (станом на 13 квітня 2014 р.)
12. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України /Код. АТ.: Г.Л.Знаменський, В.В.Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. .К.Мамутова. - К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
13. Пацурія Н.Б. Господарська страхова діяльність: види, ознаки, поняття// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2010.- №83.-с.18-22.
14. Резнікова В.В. Послуга як правова категорія та ознака посередницьких договорів. / В.В.Резнікова / Університетські наукові записки, 2007, № 4(24), - С.234-240.

15. Яворська Т.В. Страхові послуги: Навч. Посіб. – К.: Знання, 2008. – 350 с.
16. Страхове право України: Навч. Посібник / Н.Б. Пацурія. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 176 с.

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ІНСТИТУТУ ШЛЮБУ В РИМСЬКІЙ ТА СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ

Когут Юлія Романівна

студентка ННІ економіки і права
спеціальності правознавство
Черкаського національного університету
імені Б. Хмельницького

E-mail: yulya-kogut1995@ukr.net

Ключові слова: рецепція, римське право, сім'я, шлюб, шлюбний договір, Сімейний кодекс України

Актуальність теми. Сім'я як соціальному інституту завжди відводилось особливо місце в системі правового регулювання. Адже сім'я традиційно вважалась первинним та основним осередком суспільства. Як одна із приватно-правових сфер сім'я включає в себе такі інститути як-от: інститут шлюбу, інститут споріднення, інститут материнства і батьківства, інститут майнових та немайнових прав та обов'язків подружжя, інститут влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування тощо.

Особливо значимим з-поміж них є інститут шлюбу, який регулює відносини між чоловіком та жінкою. Саме шлюб в людському суспільстві вважається єдино прийнятною, соціально схваленою та закріпленою законом формою. У римській правовій традиції вперше для того часу були закріплені правові норми, які безпосередньо стосувалися інституту шлюбних відносин. Поважне ставлення римлян до цієї, надзвичайно важливої для них сфери суспільних відносин, свідчило про високу соціальну цінність та вагу сім'ї. Рецепційовані європейським правом римські традиції настільки міцно вкоренились в повсякденну практику держав романо-германської правової системи, що час, частково підкорегувавши їх, залишив такими ж традиційними, сакральними та суспільно значимими. Вітчизняне законодавство, запозичаючи європейські, а, отже і римські норми сімейного права, багато в чому співвідносяться одне з одним.

Вивчення історії та сьогодення інституту шлюбу має значне теоретичне та практичне значення, оскільки є важливою передумовою розуміння багатьох процесів, які відбуваються в повсякденності. Більше того, адаптація вітчизняного законодавства до європейських стандартів та принципів стане передумовою доктринальної згуртованості правових систем.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика рецепції римського сімейного права, на нашу думку, не стала предметом пильної уваги з боку дослідників. Опосередковано до її розробки підійшли деякі зарубіжні та українські науковці. Серед зарубіжних авторів особливої уваги заслуговують роботи Ф. Дженнаро, М. Поленак-Акімовської, І. Пуха, Ч. Санфіліппо, М. Хесуса, Х. Кетца, К. Цвайгерта. До вітчизняних дослідників, які в своїх роботах, присвячених римському праву, зупиняли свою увагу на особливостях правового регулювання шлюбно-сімейних відносин, зокрема, належать: А. Загоровський, І. Новицький, І. Жилінкова, О. Підпригора, Є. Харитонов, В. Васильченко. Отже, слід констатувати, що спеціальної роботи, яка б досліджувала зміст та наслідки рецепції римського права шлюбного права у шлюбне право України не було проведено, що й спонукало авторку

спробувати заповнити існуючу прогалину.

Мета роботи полягає у розкритті поняття шлюбу, у висвітленні основних ознак та характеристик, притаманних цьому інституту сімейного права, а також у встановленні співвідношення шлюбу у античні часи з сьогоденням.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних завдань сучасних європейських демократичних держав є завдання розвитку і зміцнення сімейних відносин. Впливаючи на особисті інтереси конкретної людини, визначаються моральні підвалини суспільства, чим і підтверджується необхідність детального правового регулювання інститутів сімейного права. Зрозуміло, що вплив римського права на європейські народи був різним, чим і пояснюється відмінність у застосуванні в них тих чи інших правових інститутів. Разом з тим, немало законодавчих норм римського права стали базою, основою для розвитку правових інститутів європейського сімейного права.

Сімейне право традиційно вважається інститутом приватного права. Джерелами сімейного права в багатьох країнах є Цивільні Кодекси чи інші акти Цивільного (сімейного) законодавства. В Україні сімейні відносини регулюються Сімейним, а не Цивільним кодексом. У юридичній літературі немає єдиної точки зору щодо поняття сімейного права як галузі права. Так, І. Жилінкова та В. Борисова вважають, що «сімейне право складає підгалузь цивільного права, хоча в системі цивільного права воно характеризується певною уособленістю, яка обумовлюється особливостями відносин, які регулюються нормами сімейного права, та своєрідністю засобів їх правового регулювання» [3]. Г. Матвеев з цього приводу зазначає: «Сімейне право – це самостійна галузь права, предметом якої є регулювання особистих і пов'язаних з ними майнових відносин, які виникають із шлюбу та приналежності до сім'ї» [7]. Дискусії на цю тему не вщухають.

Вказуючи на спільні та відмінні риси, притаманні римському та вітчизняному сімейному праву, передусім, варто зупинитися на одному з найважливіших інститутів у галузі сімейного права – інституті шлюбу.

Римські юристи, культивуючи інститут патріархальної римської сім'ї, досить ідеалізовано давали визначення поняттю «шлюб». Римський юрист Модестін зазначав: «Шлюб є союз чоловіка і дружини, спільність всього життя, єднання божественного і людського права» [5]. Вітчизняні законодавці дещо спрощеніше розуміють правову природу шлюбу. Так у п. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України (надалі СК України) вказується, що «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану» [2]. Отже, на нашу думку, представлені дефініції мають певну схожість, але визначення римського юриста носить значно глибший соціальний та філософський зміст, що дає можливість зрозуміти це явище багатогранніше і об'ємніше, на відміну від офіційного та стислого визначення, що було запропоноване сучасним законодавцем.

Як у римському, так і українському сімейному праву властиві норми, що регулюють порядок та умови вступу до шлюбу. Передумови для вступу в шлюб в римському та українському праві є наступні:

1. Вільна згода, добровільність шлюбу. В Дигестах Юстиніана зазначалося: «Шлюб, відбувається в силу згоди контрагентів, і тому потрібно, щоб дочка сімейства висловила свою згоду при вчиненні шлюбу» (Юліан). Юрист Павло зазначав, що «якщо син сімейства заперечує, то не може бути здійснена змова, що стосується його вступу в шлюб» [5]. Дівчина могла відмовитися від весілля тільки в тому випадку, якщо батько вибрав для неї недостойного (наприклад, за характером або поведінкою) або «заплямованого ганьбою» нареченого. З уведенням в дію законів Августа діти могли звернутися до магістрату, якщо батько не давав дозволу на шлюб. У ст. 24 СК України також вказується одна із формальних умов вступу в шлюб: «Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається» [2].

2) Шлюбний вік. Римські юристи були переконані, що «жінка, якій не виповнилося 12 років, тоді стане законною дружиною (що знаходиться у чоловіка), коли їй виповниться 12 років» (Помпоній) [5]. Дівчата могли бути віддані заміж з досягненням повноліття, тобто у віці 12 років (дівчина вважалася лат. *virgi potens* – «у змозі приймати чоловіків»), хлопчики у 14 років. Серед причинами раннього заміжжя були: висока та рання смертність жінок і дітей та коротка тривалість життя. Іноді дівчат до досягнення шлюбного віку відводили в будинок жениха, однак обов'язки дружини наступали строго за законом. Однак ранні шлюби – це лише дозволенна вікова межа вступу в шлюб. За твердженням римських істориків, в дійсності дівчата виходили заміж у віці між 17-23 роками, а чоловіки одружувалися в середньому в 27-30 років. Один із сучасників імператора Траяна вважав, наприклад, що рекомендований Гесіодом вік для вступу в шлюб (18 років), за «сьогоднішніми мірками», є достатньо пізнім. Різниця у віці з дружиною іноді доходила до 30 років.

В українському праві також існує норма, що вказує на шлюбний вік: «Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років. Особи, які бажають зареєструвати шлюб, мають досягти шлюбного віку на день реєстрації шлюбу» (ст. 22 СК України). Але у п. 2 ст. 23 передбачає зниження шлюбного віку, якщо «за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам» [2].

3) Відсутність кровної спорідненості. Подружжя не повинно було мати кровне рідство. Шлюби, в яких чоловік і дружина були родичами до 4 ступеня споріднення, вважалися інцестом і каралися смертною карою. Також були заборонені шлюби між адоптованими дітьми і батьками. Упродовж століть умова про родинні зв'язки між подружжям стала менш суворою: з I століття до н. е. був дозволений шлюб між двоюрідними братами та сестрами. Такий шлюб, укладений в 171 році до н. е., описує Тит Лівій. У III столітті н. е. було дозволено вступати в шлюб також дядькам і племінницям. Шлюб між братами і сестрами зустрічався в Римському Єгипті також серед простого населення, що для римлян було порушенням закону, але місцевими звичаями дозволялося. Ульпіан писав: «Між мною і нареченою мого батька не може бути укладений шлюб, хоча вона не може бути названа у власному розумінні слова моєю мачухою. Але і навпаки, моя наречена не може вийти заміж за мого батька, хоча вона не може бути названа в власному розумінні слова невісткою (батька). Якщо моя дружина після розлучення вийшла заміж за іншого і прижила (від нього) дочку, то Юліан вважає, що (мені) слід утриматися від шлюбу з нею, хоча вона не є моєю пасербицею...» [5].

В українському сімейному праві існує перелік осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою:

- 1) особи, які є родичами прямої лінії споріднення;
- 2) рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра;
- 3) двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця;
- 4) усиновлювач та усиновлена ним дитина [2].

У римському праві однією із передумов вступу в шлюб був соціальний статус подружжя. Право укласти законний шлюб (лат. *conubium*) мали лише вільні римські громадяни. Шлюб був заборонений особам, що займали певні посади і мали певний статус: наприклад, опікуну і підопічному, магістратам провінцій під час виконання посади, солдатам та чужинцям, рабам. В українському праві відсутні норми, в яких би йшлося про статус громадян, які мають намір вступити в шлюб, так як «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» (ст. 21 Конституції України) [1].

Римське право визнавало тільки моногамний шлюб. Ніяких перешкод для вступу до другого шлюбу після розірвання першого у римському праві не існувало. Стаття 25 СК України одношлюбність закріплює так: «Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі. Жінка та чоловік мають право на повторний шлюб лише після

припинення попереднього шлюбу» [2]. Отже, умови до вступу в шлюб в римському та українському праві мають багато спільних рис, що вкотре підтверджує рецепцію римського шлюбного права у шлюбне право України.

Важливою передумовою вступу в шлюб вважалися заручини (*sponsalia*), про які у класичну римську епоху Ульпіан говорив: «Шлюбна домовленість походить від слова «врочиста обіцянка», оскільки у стародавніх було заведено заручатися обіцянкою (*stipulatio*) стосовно своїх майбутніх дружин» [5]. Свобода форми заручин вказує на відмирання й нерозуміння цього давнього інституту, який зумовлювався застосуванням однієї з найформальніших давніх угод – *sponsio*. Регламентація шлюбної згоди втрачає своє значення одночасно з розвитком римського права, що знищувало всі майнові риси шлюбного обміну. В класичному праві шлюбна згода, що вважається лише обіцянкою шлюбу, не породжувала примусового обов'язку брати шлюб, а – тільки побічні наслідки. Отже, укладення шлюбу поділялося на дві відмінні за своїм правовим значенням події: заручини (*sponsalia*) й власне шлюбну церемонію (вона залежала від виду й форми шлюбу). Ці події могли відбуватися поступово в часі або бути віддалені одна від одної навіть кількома роками. Заручини обов'язково передували шлюбу. Заручини ще не були гарантією майбутнього шлюбного союзу: їх можна було розірвати як за взаємною згодою, так і в порядку судового позову як відмову від зобов'язання. Розірвання заручин без поважних причин мало наслідком для винного безчестя (*infamia*), а іншій стороні надавалося право на відшкодування збитків у зв'язку із заручинами (наприклад, витрат на подарунки тощо).

В Україні тільки зі вступом в дію Сімейного кодексу інститут заручин з'являється у вітчизняному законодавстві. Стаття 31 СК України не містить визначення поняття заручин, а лише встановлює, що зарученими вважаються особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу. Таким чином, СК України пов'язує заручини не з певним обрядом, а з певним юридичним фактом – подачею заяви про реєстрацію шлюбу, на що звертає увагу І. Жилінкова [4]. Аналіз вітчизняного законодавства показує, що відмова від вступу в шлюб тягне за собою різні негативні наслідки, які зводяться головним чином до: 1) повернення подарунків, розірвання договору дарування; 2) відшкодування витрат, пов'язаних з приготуванням до шлюбу [6]. Отже, інститут заручин в римському та українському сімейному праві, на нашу думку, є дуже подібними, адже в обох правових системах заручини не були гарантією майбутнього шлюбу, але з іншого боку розірвання заручин без поважних причин несло за собою негативні наслідки для того, хто відмовився вступати в шлюб.

Варто декілька слів сказати про шлюбний договір. Шлюбний договір (лат. *tabulae nuptiales*) в Римі не був обов'язковим для укладення шлюбу, однак такий договір часто складався, оскільки він регулював питання, пов'язані з приданим і формальностями його виплати у випадку розлучення. Під час весілля договір зачитувався вголос, а потім десять свідків ставили свої печатки. Шлюбний контракт складався на табличках, жодної з яких не збереглося. Збереглося кілька шлюбних договорів (з Єгипту, I століття н. е.), що представляють собою аркуші папірусу, на яких вказані всі прикраси та одягу нареченої, що складали її придане. Глава 10 Сімейного кодексу України також регулює питання шлюбного договору. У ст. 93 вказується, що «шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки. Шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків» [2]. Отже, поява шлюбного договору в українському законодавстві також не стала випадковістю.

У Давньому Римі практикувалися різні форми реєстрації шлюбу: 1) укладання шлюбу шляхом вчинення релігійного обряду, церемоній і виголошення певних слів (припускають, що ця форма використовувалася лише патриціями, проходила в присутності жерця і супроводжувалася принесенням у жертву хліба); 2) купівля дружини у формі манципації, яку проводив домовладика (з часом ця форма набувала лише символічне значення); 3) здійснення над жінкою влади упродовж одного року (термін набувальної

давності). Щодо останнього способу Інституції Гая закріплювали, що «жінка, яка не бажала, щоб чоловік отримував над нею владу, щорічно повинна була проводити три ночі поза домом його й тим самим переривати давність» [5]. У другій період республіки для укладення шлюбу достатньо було висловлення згоди вступу в шлюб і відведення нареченої в будинок нареченого.

Чинне українське законодавство визначає, що шлюб реєструється у приміщенні органу державної реєстрації актів цивільного стану. Але за заявою наречених реєстрація шлюбу може відбутися за місцем їхнього проживання, за місцем надання стаціонарної медичної допомоги або в іншому місці, якщо вони не можуть з поважних причин прибути до органу державної реєстрації актів цивільного стану. Шлюб реєструється після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу. Згідно п. 1 ст. 34 присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою [2]. Отже, процес реєстрації шлюбу в римському та українському сімейному праві значно відрізняються один від одного, що зумовлено різним рівнем суспільного розвитку, правових приписів і традицій та місцем релігії в людському житті.

У римському сімейному праві шлюб припинявся внаслідок смерті одного з подружжя, або втрати свободи (цивільна смерть), втрати громадянства, розлучення (юридична формула розлучення – *a tepsa et torn* – від стола і ложа відлучити).

Стаття 104 СКУ докладно роз'яснює підстави припинення шлюбу. До них, зокрема, належать: 1) смерть одного з подружжя або оголошення його померлим; 2) розірвання шлюбу [2]. Отже, підстави припинення шлюбу в сімейному праві Риму та України мають певні риси подібності – шлюб припинявся внаслідок смерті одного з подружжя або розлучення. Існують також відмінності в двох правових системах – підставою для припинення шлюбу у Римі була цивільна смерть, яка як вид покарання в сучасному цивілізованому світі не застосовується.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що навіть зважаючи на значну кількість підручників, монографій, публікацій, присвячених римському приватному праву, питанню рецепції римського шлюбно-сімейного права в українське право приділялося недостатньо уваги. Безперечно, як демонструє наведений матеріал, норми римського сімейного права були рецепційовані сучасним сімейним законодавством України. Проте, під рецепцією слід розуміти не автоматичне перенесення відповідних правових положень Риму у сучасне законодавство, а лише відтворення духу традиційності, культовості та ритуальності такого суспільного явища як шлюб, який небезпідставно вважається історично обумовленим, санкціонованим і суспільно значимим та нормативно регульованим.

Науковий керівник: к. і. н., доц. Лубко І.М.

Використана література:

1) Конституція України від 28 червня 1996 р., зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>

2) Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №21-22. – Ст.135

3) Борисова В. І. Сімейне право України: підручник / В. І. Борисова, І. В. Жилінкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/semeynoe-pravo/138-viborisova-ivzhilinkova-simejne-pravo-ukrayini.html>

4) Жилінкова І. Інститут заручин: далеке минуле і найближче майбутнє // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4(27). – С.130-138.

5) Памятники римского права: Законы 12 таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997. – 608 с.

6) Панчишин О. М. Інститут заручин у законодавстві України / О. М. Панчишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1005

7) Ромовська З. В. Сімейне законодавство України / З. В. Ромовська, Ю. В. Черняк. – К. : Прецедент, 2006. – 93 с.

ПРОБЛЕМА ПРИЗНАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОЙ НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Кожемяко Наталья Валерьевна
студентка факультета Бизнеса и права
Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

E-mail: slibo@mail.ru

Ключевые слова: трансграничная несостоятельность, банкротство, платежеспособность, международные стандарты

Стремительное развитие международного коммерческого оборота в условиях межнациональной экономической интеграции и глобализации, а также неизбежные кризисные явления экономики привели к тому, что неотъемлемым атрибутом современной экономики стала трансграничная несостоятельность.

Комиссия ООН по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ) при разработке Типового закона о трансграничной несостоятельности исходила из того, что "к случаям трансграничной несостоятельности относятся дела, когда несостоятельный должник имеет активы в нескольких государствах или когда в числе кредиторов должника имеются кредиторы из другого государства, чем то, в котором осуществляется производство по делу о несостоятельности".

Типовой закон призван помочь государствам подкрепить законодательство о несостоятельности современной правовой базой, необходимой для более эффективной организации производства по делам о трансграничной несостоятельности в отношении должников, испытывающих финансовые трудности либо оказавшихся в состоянии банкротства [2].

В современном переплетении трансграничных коммерческих отношений многие крупные компании имеют активы в иностранных банках, оффшорных и налоговых зонах, инвестируют в зарубежный бизнес. Если дела таких «трансграничных предпринимателей» идут не очень гладко, возникает риск их трансграничного банкротства (несостоятельности). С правовой точки зрения эта ситуация опасна тем, что возникает конфликт национальных законов и юрисдикций, связанный с подчиненностью отношений различным правовым порядкам: должник подчинен юрисдикции одного государства, а его кредиторы и (или) активы – юрисдикции других государств. Именно поэтому нередко отношения, связанные с трансграничной несостоятельностью, сопровождаются возбуждением в отношении одного должника нескольких дел о банкротстве в разных государствах (так называемая проблема множественных производств).

Такая множественность производств неудобна и неэффективна с процессуальной точки зрения, она неизбежно ведет к тому, что каждое затронутое ситуацией трансграничной несостоятельности государство стремится защитить национальных кредиторов, что, как правило, приводит к полной ликвидации предприятий банкрота в каждом из государств или должников, что приводит к невозможности удовлетворения требований иностранных

кредиторов. Кроме того, из-за «размножения» процедур банкротства происходит многократное увеличение расходов, которые покрываются за счет и без того ограниченной имущественной массы должника, изначально предназначенной для удовлетворения требований кредиторов, следствием чего может быть невозможность восстановления платежеспособности должника [3, с.74].

В настоящее время активно формируется международно-правовой институт трансграничной несостоятельности, регулирующий отношения, возникающие в связи с несостоятельностью должника, находящегося в ином правовом порядке, нежели его активы и (или) кредиторы. Многие теоретические проблемы этого института еще не решены. Среди них – проблема признания иностранных банкротств. Режим автоматического признания представляет собой сбалансированный инструмент, который позволяет избавиться от недостатков проведения процедур признания по каждому случаю и одновременно дает возможность проведения таких процедур при объективной необходимости. Однако стоит признать, что заимствование такого правового режима признания иностранных банкротств в Республике Беларусь может породить жесткие споры в силу того, что исторически белорусский режим признания иностранных банкротств является более закрытым [4, с.36].

Условие белорусского закона о наличии международного договора обеспечивает функционирование режима конвенциональной экзекватуры, поскольку Беларусь не является участницей ни одного международного договора по вопросам несостоятельности (банкротства). Закон Республики Беларусь от 13.07.2012 № 415-З «Об экономической несостоятельности (банкротстве)» указывает лишь в ст. 3 на то, что к отношениям, регулируемым Законом, в которых участвуют иностранные лица в качестве кредиторов, применяются положения Закона, если иное не предусмотрено международным договором Республики Беларусь [1].

Таким образом, можно сделать вывод, что отсутствие единого, унифицированного (или хотя бы гармонизированного) международного правового регулирования трансграничной несостоятельности, связь этих отношений с несколькими правовыми порядками порождают лишь коллизии законов о банкротстве и риски как для «международных должников» и их кредиторов, так и для правовых порядков в целом, поскольку при этом подрывается кредит международных экономических отношений и инвестиционный облик отдельных государств. При разумном заимствовании международных принципов признания иностранных банкротств, в Беларуси также может быть создан механизм признания иностранных банкротств, отвечающий требованиям международных стандартов.

Научный руководитель: ст. преподаватель кафедры права факультета Бизнеса и права Куницкий И.И.

Литература

1. Об экономической несостоятельности (банкротстве): Закон Республики Беларусь от 13.07.2012 г. №415-З // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000. [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.
2. Типовой закон Комиссии ООН по праву международной торговли о трансграничной несостоятельности 1997 г. / [Электронный ресурс] – 2014 г. – режим доступа: –<http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/insolven/insolvency-r/> –Дата доступа: 21.03.2013 г.
3. Собина Л.Ю. Признание иностранных банкротств в международном частном праве – М.: Статут, – 238 с. 2012
4. Кулешов В.В. Специфика правового регулирования несостоятельности (банкротства) в Европейском союзе // Закон. – 2007. № 3.

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Конєв Ігор Олександрович
студент IV курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: igor_konev@mail.ua

Ключові слова: джерело права, Конституція, Європейський Союз, Угода про асоціацію

Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», прийнятий Верховною Радою 1 липня 2010 р., у п. 12 ч. 2 ст. 11 однією із основних засад зовнішньої політики проголошує забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі [4].

Шлях євроінтеграції України, розпочатий у 1994 р. підписанням Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, досягнув певного етапу у 2008 р. Набравши чинність у 1998 р., Угода про партнерство і співробітництво, згідно ст. 101, мала діяти протягом 10 років з автоматичною пролонгацією ще на рік [15]. Беручи до уваги прогрес та здобутки української державності протягом цього періоду, на порядку денному постало питання про вихід відносин між Україною та Європейським Союзом на якісно новий рівень. Втілення п'ятирічних перемовин про нову базову угоду вилилося у проект «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» (далі – Угода про асоціацію), текст якої було парафровано 30 березня 2012 р.

Підписання Угоди про асоціацію було заплановано на саміті Східного партнерства у Вільнюсі 28-29 листопада 2013 р. [13]. Однак, через політичну кризу в Україні 2013-2014 рр. підписання політичної частини Угоди відбувся лише 21 березня 2014 р. [1], дата підписання економічної частини невідома. Оскільки темою даної роботи є розгляд Угоди про асоціацію саме як перспективного та прогнозованого джерела конституційного права України, її проект розглядається без прив'язки до конкретної дати підписання.

Варто також взяти до уваги той факт, що процес набрання чинності Угодою про асоціацію, з огляду на досвід попередньої Угоди про партнерство і співробітництво, може затягнутися на кілька років. Угода про партнерство і співробітництво, при тому, що з боку ЄС її підписали 12 тодішніх країн-членів, набирала чинність протягом 4 років. Сьогодні державами-членами Європейського Союзу є 28 країн, кожна з яких повинна здійснити ратифікацію Угоди про асоціацію. Як зазначається у ст. 486 проекту Угоди про асоціацію, «сторони ратифікують або схвалюють цю Угоду відповідно до їх власних процедур». Згідно ч. 2 ст. 486 проекту Угоди про асоціацію, вона набирає чинності в перший день другого місяця, що настає після дати здачі на зберігання останнього документа про ратифікацію або схвалення [11].

Однак, у разі підписання Угоди, до неї буде застосовано положення ч. ч. 3-4 ст. 486 – застосовувати Угоду в частині, яка визначатиметься ЄС, з першого дня другого місяця, що настає після дати отримання Депозитарієм (Генеральний секретаріат Ради Європейського Союзу – ст. 484 проекту Угоди про асоціацію) повідомлення Європейського Союзу про завершення виконання процедур, необхідних з цією метою, із зазначенням частин Угоди, які

будуть застосовуватися тимчасово, а також здачі Україною на зберігання документа про ратифікацію у відповідності зі своїми процедурами та діючим законодавством. Обсяг тимчасового застосування Угоди про асоціацію одразу після підписання було визначено 23 вересня 2013 р. на засіданні комітету постійних представників країн ЄС, який, за заявою міністра закордонних справ Литви Лінаса Лінкявічюса, становить близько 90% угоди в частині глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі і більше 50% політичної частини [3]. Саме тому можна з високою долею імовірності говорити про те, що у значній частини нормативні приписи Угоди про асоціацію, в разі її підписання, почнуть діяти в Україні у недалекому майбутньому.

Згідно ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [6]. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України», ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору. На підставі підписаного та офіційно оприлюдненого Президентом України закону Голова Верховної Ради України підписує ратифікаційну грамоту, яка засвідчується підписом Міністра закордонних справ України, якщо договором передбачено обмін такими грамотами [5]. Після цієї процедури розпочнеться процес впровадження в українську систему законодавства значного обсягу правового доробку (*acquis*) ЄС, який, як зазначають у робочих висновках аналітичної доповіді «Угода про асоціацію Україна-ЄС: дороговказ реформ» експерти Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні та Інституту Євро-Атлантичного співробітництва (ІСАС), стане безпрецедентним для угод про асоціацію. Він наблизитиметься до обсягу, який зазвичай зобов'язуються виконати країни – кандидати на вступ до ЄС [14; с. 6]. Саме тому доцільним вбачається розглянути перспективи Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як перспективного та прогнозованого джерела конституційного права України.

На думку В. Ф. Погорілка, предметом конституційного права є суспільні відносини, пов'язані з основами конституційного ладу України; конституційно-правовим статусом людини і громадянина; формами безпосередньої демократії; організацією та діяльністю органів законодавчої, виконавчої та судової влади і Президента України, контрольно-наглядових й інших органів державної влади; адміністративно-територіальним устроєм України; місцевим самоврядуванням; правовим захистом України; національною безпекою та обороною України [9; с. 15]. Варто з'ясувати, яким чином дані суспільні відносини вкладаються в предмет регулювання Угоди про асоціацію.

Відповідно до ст. 1 проекту Угоди про асоціацію, цим документом створюється асоціація між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. Як зазначає М. М. Гнатюк, саме таке формулювання задовольняє обидві сторони, які, як показав попередній розгляд позицій, по-різному підходили до змісту асоціативного формату, а отже і спрямованості угоди з точки зору перспективи подальшої інтеграції України до ЄС. Українській владі такий формат дозволяє зберегти видимість просування до членства в Євросоюзі й після відмови ЄС в укладанні Угоди про асоціацію європейського типу. Водночас Європейський Союз закріпив бажану для себе формулу «все крім членства», відсторонившись від участі у підготовці України до вступу в ЄС [2; с. 119].

Як визнають Україна, Європейський Союз, його держави-члени та ЄВРАТОМ (далі – Сторони) у преамбулі до Угоди про асоціацію, спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права, є ключовими елементами цієї Угоди.

Пунктом «е» ч. 2 ст. 1 проекту Угоди про асоціацію, однією із цілей асоціації проголошується посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод.

Деталізовано ця мета розкривається у розділі «Юстиція, свобода і безпека», присвяченому питанням правосуддя, правоохоронної системи, міграційного менеджменту, захисту персональних даних, утвердженню верховенства права, насамперед зміцнення судової системи, покращення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості. Однак, наприклад, питання долучення України до Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р. закріплено в ст. 8 проекту Угоди про асоціацію, яка входить до Розділу II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики».

Аналіз Розділу III «Юстиція, свобода і безпека» Угоди про асоціацію дає змогу відзначити, що у ньому знаходять відображення наступні конституційні права і свободи людини і громадянина:

- право на захист персональних та конфіденційних даних про особу, закріплене в ч. 2 ст. 32 Конституції України, гарантується ст. 15 проекту Угоди про асоціацію;
- свобода вільного виїзду з України, гарантована ч. 1 ст. 33 Конституції, тісно пов'язана із процесом впровадження безвізового режиму для громадян України, що неможливо без «подальшого прогресу у візовому діалозі» (ч. 2 ст. 19) та поступовому втіленні в життя Плану дій щодо лібералізації візового режиму (ч. 3 ст. 19 Угоди про асоціацію);
- гарантоване ч. 1 ст. 43 Конституції України право на працю реалізуються в ст.ст. 17-18 проекту Угоди про асоціацію як через поводження з українськими працівниками, які урівнюються в правах із громадянами держав-членів ЄС (із симетричними заходами з боку України до робітників з країн ЄС), так і через мобільність працівників.

Конституційне право на судовий захист знаходить своє відображення у ст. 471 Угоди про асоціацію, яка зазначає, що кожна Сторона зобов'язується забезпечити фізичним та юридичним особам іншої Сторони недискримінаційний доступ відносно власних фізичних і юридичних осіб, до своїх компетентних судів та адміністративних органів для захисту їхніх особистих та майнових прав. Таким чином реалізується право особи на судовий захист, яке Конституційний Суд України у рішенні в справі про досудове врегулювання спорів вказує розуміти так, що право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами [12]. Український законодавець зайвий раз зазначає, що жодна дискримінація у праві на судовий захист є неприпустимою. Відповідні гарантії надаються з боку європейської сторони громадянам України.

З огляду на політичне значення асоціації, особливу увагу привертає питання її інституціонального оформлення. І в цьому питанні, виходячи з аналізу тексту проекту Угоди про асоціацію, а саме Глави I «Інституційна структура» Розділу VII, на нашу думку, передбачається створення певної вертикальної структури асоціації.

Статтями цієї глави передбачається вертикаль органів асоціації, які покликані втілювати в життя положення Угоди. Передбачаються наступні утворення:

- саміти, які, як правило, проводяться раз на рік, на найвищому політичному рівні (ч. 1 ст. 460);
- Рада асоціації, засідання якої планується проводити на міністерському рівні щонайменше раз на рік (ст. 461);
- Комітет асоціації, який головний чином має складатися з найвищих посадових осіб (ст. 464);
- підкомітети (ст. 466), створені відповідно до прямих вимог Угоди про асоціацію – (Підкомітет з управління санітарними та фітосанітарними заходами (ст. 74 Угоди), Підкомітет з питань митного співробітництва (ст. 83 Угоди), Підкомітет з питань географічних зазначень (ст. 211 Угоди), Підкомітет з питань торгівлі та сталого розвитку (ст. 300 Угоди)), або відповідно до рішення Ради асоціації;

- Парламентський комітет асоціації, що є форумом для членів Верховної Ради України і Європейського Парламенту для проведення зустрічей та обміну думками (ст. 467);
- Платформа громадянського суспільства, складається з представників громадянського суспільства України, з одного боку, і членів Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК), з іншого боку, і є форумом для них, з метою проведення зустрічей та обміну думками (ст. 469 Угоди).

Доволі цікавим є механізм функціонування асоціації. Особливо увагу слід привернути Раді асоціації. Рада асоціації складається з членів Уряду України, з одного боку, та членів Ради Європейського Союзу та членів Європейської Комісії, з іншого боку. Частиною 1 ст. 463 Угоди про асоціацію передбачається два види актів, які може видавати Рада асоціації – рішення та рекомендації. Рішення є обов'язковими для Сторін, які вживають необхідних заходів, у тому числі, у разі необхідності, заходів в рамках спеціальних органів, створених відповідно до цієї Угоди, для виконання прийнятих рішень. Таким чином, можна стверджувати, що реальними важелями впливу на реалізацію положень Угоди про асоціацію володітиме саме цей орган.

Як зазначає прес-служба Міністерства юстиції України, а також міністр юстиції України (2007-2010 рр.) М. В. Онішук, створення Ради асоціації не суперечить Конституції України, оскільки вона не є наднаціональним органом в прямому розумінні цього слова [8]. У заяві прес-служби Міністерства юстиції України підкреслюється те, рішення Ради та Комітету асоціації будуть юридично обов'язковими у разі їх прийняття обома сторонами, що створює зобов'язання забезпечити їх виконання через вжиття усіх належних заходів. Це положення знаходить відображення і в тексті проекту Угоди про асоціацію: «Вона [Рада асоціації] готує свої рішення і рекомендації за згодою Сторін після завершення відповідних внутрішніх процедур» [10]. Тобто, слід розуміти це положення як таке, що Сторони спочатку створюють необхідні, перш за все, правові, умови на рівні національного законодавства, а потім, погодивши, оформлюють результат діяльності рішенням Ради асоціації. У разі ж необхідності приведення законодавства у відповідність до рішення Ради асоціації, останнє набуває чинності саме після завершення внутрішніх процедур.

Важливе значення набуває порядок формування Ради асоціації. Як зазначалося вище, текст Угоди про асоціацію передбачає, що до складу Ради входять члени Уряду України та Ради ЄС і Єврокомісії. Натомість, депутати як українського, так і європейського парламентів входять до, по суті, дорадчого органу – Парламентського комітету. Наявною є ситуація, коли органи виконавчої влади формують орган, уповноважений на прийняття загальнообов'язкових рішень. Цей же орган в праві делегувати свої нормотворчі повноваження Комітетові асоціації (ч. 2 ст. 465), який і сам у прямо передбачених Угодою про асоціацію випадках уповноважений видавати обов'язкові рішення для Сторін, які вживають необхідних заходів для їхнього виконання (ч. 3 ст. 365 Угоди про асоціацію). В той самий час вищі представницькі та законодавчі органи Сторін - Європарламент та Верховна Рада, - позбавлені реальних механізмів впливу на процес та механізм асоціації, їх повноваження зводяться до контрольно-моніторингових.

Очевидно, така інституційна структура асоціації покликана оперативно вирішувати питання порядку денного асоціації, корегувати заходи із втілення положень Угоди про асоціацію співвідносно до політичних та економічних умов певного періоду. Підтвердження цього положення знаходимо в ч. 3 ст. 461 Угоди про асоціацію: «На додаток до контролю і моніторингу застосування і виконання цієї Угоди Рада асоціації вивчає будь-які головні питання, що виникають в рамках цієї Угоди, і будь-які інші двосторонні або міжнародні питання, що становлять взаємний інтерес». З огляду на функціональне призначення Ради асоціації як «модератора» процесу інтеграції, оперативність прийняття рішень виходить на перший план. Специфіка парламентів як специфічних органів загальної компетенції не дає можливості своєчасного втілення поставлених перед Радою асоціації завдань.

Отже, Кабінет Міністрів України наділяється повноваженнями з представлення України в Раді асоціації. Колегіальність та загальна компетенції уряду необхідно викликає потребу у створенні відповідного центрального органу виконавчої влади, основним завданням якого буде втілення положень Угоди про асоціацію та робота в органах асоціації (на кшталт Національного агентства з питань підготовки та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу (2008-2012 рр.) або Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України (2001-2005 рр.)). Така необхідність є нагальною з огляду на розпорошеність відомств, які будуть залучені до втілення положень Угоди про асоціацію. На сьогодні серед таких слід відзначити Департамент співробітництва з Європейським Союзом Мінекономрозвитку, Департамент зовнішньоекономічних зв'язків Мінагропроду, Департамент митної справи Міндоходів і зборів, Департамент з питань євроінтеграції та міжнародного співробітництва Міненерго, Департамент Європейського Союзу МЗС, Департамент міжнародного співробітництва, інвестиційного розвитку та з питань європейської інтеграції Мінрегіонрозвитку, Міністерство юстиції тощо.

Зокрема, І.В. Кравчук та О.В. Снігир зазначають, що таким органом може бути міністерство закордонних справ (у тісній співпраці з міністерствами економіки та юстиції); – профільне міністерство (міністерство європейської інтеграції); – спеціальний орган (у складі апарату або під керівництвом) віце-прем'єр-міністра. У разі створення спеціального органу дворівневої структури, до його складу слід включити – колегіальний координаційний орган у складі ключових членів Кабінету Міністрів та інших посадових осіб, який на регулярній основі (1-2 рази на рік) розглядає стратегічні питання європейської інтеграції та ухвалює стратегічні рішення, а також «операційний» координаційний орган, що матиме достатні важелі впливу на процес визначення зобов'язань та їх виконання, а також відповідатиме за головні аспекти європейської інтеграції – розробку загальної політики європейської інтеграції, адаптацію законодавства, управління зовнішньою допомогою, підготовку фахівців тощо [7; с. 10-11]. На нашу думку, до повноважень такого спеціального органу слід додати представлення України у складі Ради асоціації. В такому випадку профільний віце-прем'єр-міністр, відповідно до ч. 2 ст. 461 Угоди про асоціацію, прийматиме участь в засіданнях Ради асоціації від української сторони.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити наступне. Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом, у разі її підписання, стане одним із механізмів втілення приписів Конституції України, яка, зокрема, у п. 5 ч. 1 ст. 85 зазначає, що до повноважень Верховної Ради України належить визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики. Парламент, на виконання цього положення, прийняв органічний закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому закріплено курс на європейську інтеграцію України, зазначений у роботі вище. Підписавши Угоду, Україна доповнює і конкретизує низку конституційних прав і свобод людини і громадянина, бере на себе зобов'язання приведення законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу (ст. 474), тим самим зачіпаючи основні конституційні засади української держави. Саме тому включення Угоди про асоціацію до системи джерел конституційного права України у коротко- чи середньостроковій перспективі нами вважається можливим і доцільним.

Науковий керівник: к.ю.н., доц.Зубенко Г.В.

Література:

1. Політична частина Угоди про асоціацію з ЄС підписано – Українська правда [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/21/7019791/>
2. Гнатюк М. М. Зміст і спрямованість Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Текст] / М. М. Гнатюк // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 1 (18). – с. 117–121.
3. ЄС визначив обсяг тимчасового застосування асоціації із Україною – Новини – Український тиждень [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://tyzhden.ua/News/89973>
4. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [Текст] : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – ст. 527.
5. Про міжнародні договори України [Текст] : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – ст. 540.
6. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
7. Кравчук І.В. Інституційні питання імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Текст] / І.В. Кравчук, О.В. Снігир // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 1 (22). – с. 9–17.
8. Оніщук: угода про асоціацію не вступає у конфлікт з Конституцією України - Радіо Свобода [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/25120468.html>
9. Погорілко В. Ф. Конституційне право України [Текст] : підручник / В. Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К. : Правова єдність, 2010. – 432 с.
10. Проект Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами відповідає Конституції України, діючому законодавству та практиці реалізації договірних зобов'язань України - Прес-служба Міністерства юстиції України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/news/43957>
11. Проект Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами [Електронний ресурс] – Режим доступу :
http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) [Текст] // Офіційний вісник України. – 2002. – № 28. – ст. 1333.
13. Угода про асоціацію з Україною буде підписана у Вільнюсі – Фюле - Незалежне бюро новин [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://nbnews.com.ua/ua/news/91346/>
14. Угода про асоціацію Україна-ЄС: дороговказ реформ [Текст] : аналітична доповідь / О. Сушко [та ін.] – К. : Фонд Конрада Аденауера, 2012. – 53 с.
15. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Текст] // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – ст. 1794.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ БІПАТРИЗМУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Костуренко Тетяна Василівна

студентка III курсу

Полтавського юридичного інституту

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

E-mail: tankostur@yandex.ua

Ключові слова: громадянство, біпатризм, подвійне, множинність

Громадянство – це постійний правовий зв'язок особи і держави, що проявляється у їх взаємних правах та обов'язках. Від громадянства залежить обсяг правосуб'єктності людини, характер її взаємовідносин з державою [1, с. 95].

Актуальність теми обумовлюється тим, на законодавчому рівні відображено протилежні підходи держав до врегулювання проблеми подвійного громадянства: в окремих державах наявність в особи більше ніж одного громадянства дозволено, а в інших – заборонено. Неоднозначність множинності політико-правових зв'язків держави та особи зумовлює думку з приводу переваг та недоліків цього інституту та його подальших перспектив.

Дослідженням питання множинності громадянства займалися наступні вітчизняні та іноземні науковці: І. Дахова, С. Кабірадж, Й. Кунц, І. Піскун, С. Чехович та ін.

У п. «б» ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року закріплено положення про те, що множинне громадянство означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав [2].

Особу, яка має подвійне громадянство, називають біпатридом. Існує дві найголовніші причини виникнення в особи подвійного громадянства:

- 1) за власним бажанням особи, що набуває громадянства;
- 2) через колізії відповідного законодавства різних держав. Такий варіант можливий у випадку, коли жінка виходить заміж за громадянина Бразилії і за законодавством цієї країни автоматично набуває громадянства свого чоловіка, однак при цьому зберігається її власне громадянство. У ст. 1 Конвенції про громадянство одруженої жінки від 29 січня 1957 р. міститься положення про те, що укладення шлюбу з іноземцем не впливає на її громадянство [3]. Ця норма дозволяє запобігти виникненню подвійного громадянства. Із наведених вище положень вбачається, що існують суперечності між нормами національного законодавства Бразилії та зазначеною Конвенцією.

У Конституціях та законах більшості держав визначається загальна концепція ставлення до подвійного громадянства. Існують різні підходи, так у законодавстві деяких держав закріплено дозвіл мати подвійне громадянство. Зокрема, ст. 62 Конституції Російської Федерації (далі – РФ) закріпила, що громадянин РФ може мати громадянство іноземної держави (подвійне громадянство) відповідно до федерального закону або міжнародного договору РФ [4]. У Австралії з 2002 року також допускається подвійне громадянство. Раніше у Польщі закріплювався принцип єдиного громадянства, однак з 15 серпня 2012 р. набув чинності закон про громадянство, відповідно до якого польський громадянин може мати і громадянство іншої держави.

У Конституції Іспанії закріплено, що держава може укласти договір про подвійне громадянство з іbero-американськими країнами або з країнами, які мали або мають особливі зв'язки з Іспанією, і в цих країнах, навіть якщо вони не визнають за своїми громадянами

такого права на взаємній основі, іспанці можуть натуралізуватися без втрати свого громадянства за народженням.

За законодавством Вірменії та Грузії навпаки заборонене подвійне громадянство. У деяких країнах не визнають за особою можливості бути біпатридом, хоча прямої заборони у законах немає. До таких країн належать Латвія, Естонія та деякі інші. До країн, які взагалі не врегульовують проблеми подвійного громадянства, відносять республіку Білорусь.

На нашу думку, питання, стосовно дозволу чи заборони мати подвійне громадянство з метою запобігання прогалин та колізій, повинно чітко відображатися в національному конституційному або звичайному законодавстві.

Важливим є і той факт, що деякі країни надають громадянство особам залежно від їх національності. Так, громадянство Ізраїля надається всім етнічним євреям, які прибувають до країни, незалежно від їхнього попереднього громадянства. Відповідно до конституції Мексики громадянин за жодних обставин не може бути позбавлений мексиканського громадянства, навіть якщо він набув громадянства іншої держави. Особам мексиканського походження, які втратили громадянство своєї країни, надано право поновити його.

У багатьох країнах особа, яка набула громадянства іншої держави, втрачає своє громадянство або автоматично, або в наслідок певних спеціалізованих процедур. У Саудівській Аравії за подвійне громадянство передбачається кримінальне переслідування.

Множинне громадянство не може розглядатися однобічно, тому це складне явище має як переваги, так і недоліки. На думку С. Кабіраджа, подвійне громадянство – це явище, що створює більше проблем, ніж переваг [5, с.403]. Й. Кунц переконаний, що біпатризм – це нетерпиме явище, що містить у собі суперечність, як виток серйозних міжнародних конфліктів [6, с.18]. Підсумувавши доктринальні та нормативні джерела, можна дійти до висновків про позитивні та негативні риси вказаного явища. Так до недоліків біпатризму можна віднести наступні:

1) держава повинна захищати свого громадянина, однак, вбачається, що вона не може здійснювати цього на належному рівні, якщо її громадянин є також громадянином іншої держави;

2) особа, яка є біпатридом, повинна виконувати обов'язки по відношенню до обох держав (зокрема, військова служба, оподаткування);

3) подвійне громадянство може слугувати способом ухилення від сплати податків.

До позитивних аспектів подвійного громадянства належать:

1) додаткові гарантії реалізації та захисту прав і свобод особи;

2) зміцнення зв'язків між державами.

Отже, біпатризм – явище неоднозначне, яке не може бути розцінено виключно позитивно, або виключно негативно. На нашу думку, кожна держава на законодавчому рівні повинна вирішувати питання про доцільність можливості введення множинного громадянства з урахуванням власних етнічних, історичних, культурних та інших особливостей. Проте таке врегулювання має ґрунтуватися на дотриманні міжнародно-правових стандартів, а також базуватися на системі двосторонніх та багатосторонніх міждержавних угод, які унеможлиблюватимуть або принаймні суттєво обмежуватимуть можливості для зловживання особою множинності громадянств та сприятимуть сумлінності виконання взаємних зобов'язань державою та особою.

Науковий керівник: к.ю.н. Гаркуша А.О.

Література:

1. Дахова І. І. Принцип єдиного громадянства в законодавстві та практиці України та зарубіжних країн / І. І. Дахова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – № 26. – с. 95 – 109.

2. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 р. [Текст] // Відом. Верхов. Ради України. – 2008. – № 13. – С. 359.
3. Конвенція про громадянство одруженої жінки від 29. 01. 1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_158
4. Конституція Російської Федерації від 12. 12. 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.garant.ru/>
5. Піскун І. І. Множинне громадянство: позитивні та негативні наслідки / І. І. Піскун // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – с. 401 – 404.
6. Боярс Ю. Р. Вопросы гражданства в международном праве. – М.: Междунар. Отношения, 1986. – 160 с.

ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ ДЕЛОВОЙ АКТИВНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Коток Ольга Валерьевна

студентка 4 курса факультета экономики и права
Гомельского филиала Международного
университета «МИТСО»

E-mail: kotok09@mail.ru

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, правовая база Республики Беларусь, налоговая политика, структура налогов, конкуренция, поддержка предпринимательства

Поддержка государством предпринимательской деятельности, способствует активному развитию малого бизнеса, а, следовательно, большему количеству отчислений и поступлений в экономику страны, развитие инфраструктуры, занятости населения. В нынешней Беларуси одним из основных документов, регулирующих предпринимательскую деятельность, стала подписанная 31 декабря 2010 года Директива Президента Республики Беларусь № 4 «О развитии предпринимательской инициативы и стимулировании деловой активности в Республике Беларусь» [1]. И наиболее важными способами повышения предпринимательской активности являются благоприятная налоговая политика и развитие конкуренции.

Если говорить о структуре наших налогов, то она соответствует структуре налогов Таможенного союза и европейских стран. У нас 5 основных налогов: на добавленную стоимость, на прибыль, на землю, на недвижимость, а также экологический налог. С физических лиц удерживается подоходный налог. В прошлом году структура была такая же. Но если взять 2008 год, то за пять лет количество налогов у нас уменьшилось практически вдвое. Произошло это за счет отмены сбора в республиканский фонд поддержки производителей сельскохозяйственной продукции, продовольствия и аграрной науки, налога на приобретение автомобильных транспортных средств, а также ряда местных налогов (сборов).

Если сравнивать Беларусь и Россию, то можно сказать, что в Беларуси количество платежей меньше. В России эта цифра составляет 13, в Казахстане, например, вообще более 20 видов налоговых платежей.

Понижение ставки налога на добавленную стоимость до того уровня, который есть в странах Таможенного союза, на данное время для Беларуси является одной из основных

экономических проблем. Для плательщиков создаются такие условия администрирования этого налога, чтобы они могли возвращать отчисления, уплаченные при приобретении и ввозе товаров, в более быстрые сроки.

Согласно изменениям налогового законодательства, снижена в текущем году налоговая нагрузка на субъектов малого бизнеса, применяющих упрощённую систему: без уплаты НДС - с 7% до 5%, с уплатой НДС - с 5% до 3%. Кроме этого, увеличивается критерий валовой выручки и критерий численности работников, позволяющие применять упрощенную систему налогообложения без уплаты НДС (размер валовой выручки - с 3,4 млрд. рублей до 8,2 млрд., численность работников - с 15 до 50 человек).

Решение данных проблем помогут малому бизнесу обеспечить в ближайшие два года увеличение заработной платы до уровня \$500-700 в эквиваленте, создать более 23 тыс. дополнительных рабочих мест в 2014 году [2].

Добросовестная конкуренция субъектов предпринимательства – одно из условий успешного развития. В продаже однотипные товары, идентичные услуги. Сегодня покупатель за свои деньги требует качество, уникальность, оригинальность. Конкуренция и должна подвигать производителя на действия. Директивой № 4 оговорены такие моменты.

Большое практическое значение имеет также пункт Директивы № 4 о предоставлении права преимущественного приобретения находящегося в государственной собственности имущества (кроме земельных участков) субъектам предпринимательской деятельности, арендующим данное имущество не менее трёх лет, с рассрочкой платежа на пять лет. Указом Президента Республики Беларусь № 294 «О порядке распоряжения государственным имуществом» от 4 июля 2012 года эти нормы подкреплены. Да и в общем указ, регулируя имущественные отношения государства и его партнёров, навёл порядок в вопросах продажи, аренды, залога, приобретения зданий, сооружений, предприятий, незавершённых строений [3].

Представляется целесообразным согласиться с предложением П. Грищенко о необходимости ведения единого реестра субъектов поддержки малого и среднего предпринимательства с выделением разделов:

1. Центры поддержки предпринимательства.
2. Инкубаторы малого предпринимательства.
3. Иные субъекты поддержки малого предпринимательства [4, с. 145].

А также для обеспечения единого учета субъектов поддержки малого предпринимательства также целесообразно утвердить Положение о реестре субъектов поддержки малого предпринимательства. В данном реестре, по нашему мнению, должны быть выделены в отдельный раздел, а не просто представлены в качестве «иных субъектов поддержки малого предпринимательства», студенческие научные лаборатории, организуемые при вузах и получающие государственную поддержку на эти цели, а также объединения представителей малого бизнеса. Кроме того, данная информация должна быть размещена на сайтах экономических судов и местных исполнительных и распорядительных органов.

Нормативная база современной Беларуси постепенно совершенствуется, по сравнению с предыдущими годами.

Совместные усилия, проявление инициативы и ответственное отношение к своему делу позволят обеспечить устойчивый экономический рост Беларуси и повысить благосостояние граждан.

Научный руководитель: ст. преподаватель кафедры правоведения Гомельского филиала Международного университета «МИТСО» Савчик Е.В.

Список использованных источников:

1. О развитии и предпринимательской деятельности и стимулирования деловой активности в Республике Беларусь : Директива Президента Республики Беларусь от 31 декабря 2010 г. № 4 // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=P01000004&p2=%7>. – Дата доступа : 12.04.2014.

2. Филипенко, И. Барьеры в приобретении недвижимости замораживают развитие предпринимательства в Беларуси / И. Филипенко // Белорусское телеграфное агентство. Новости Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.belta.by/ru/person/comments/Aleksandr-Suxoverxij_i_512906.html – Дата доступа: 03.04.2014.

3. О порядке распоряжения государственным имуществом : Указ Президента Республики Беларусь от 4 июля 2012 г. № 294 : с изм. и доп. : Указ Президента Республики Беларусь от 24 января 2014 г. № 49 4 // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p2=1/13593>. – Дата доступа : 12.04.2014.

4. Грищенко, П. Субъекты поддержки малого и среднего предпринимательства : проблемы совершенствования законодательства / П. Грищенко // Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь. – 2012. – №10 (259). – С. 138–146.

ВИДИ ЖИТЛОВИХ СПОРІВ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЮТЬСЯ В СУДІ

Кравчук Юлія Володимирівна

Студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: kravchukj.v@gmail.com

Ключові слова: житлові спори, класифікація, Житловий кодекс України, Цивільний кодекс України

Житлові спори - особливий різновид спорів; це конфліктні ситуації, що виникають у процесі експлуатації житлового фонду при недотриманні встановлених нормативів власниками, наймачами й орендарями жилих і нежилых приміщень у жилих будинках. Житлові спори є одними з найскладніших в судовій практиці, що зумовлено тими численними перетвореннями, що тривають в Україні. Однак чинне житлове законодавство, центром якого виступає Житловий кодекс України, значною мірою застаріло і не відповідає нинішньому рівню розвитку житлових відносин.

Основним органом, що розглядає житлові спори, є суд. Відповідно до ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дії чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Житлові спори, що підлягають розгляду в суді, залежать від правових підстав виникнення і обсягу повноважень сторін. За цим критерієм виділяють спори, що впливають із Житлового кодексу, Цивільного кодексу, Сімейного кодексу.

Так, із положень ЖК впливають спори стосовно ордеру на жиле приміщення, спори щодо змін у складі житлового фонду, спори щодо переведення житла у нежитловий фонд (ст. 8 ЖК), спори щодо права фізичних осіб (громадян) на отримання житла у будинках

державного і комунального житлового фонду, спори, що випливають із договору найму жилого приміщення державного чи комунального житлового фонду, спори щодо користування гуртожитками та службовими жилими приміщеннями, спори щодо приватизації житла (що випливають також із положень Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду") тощо. Деякі положення ЖК встановлюють виключно судовий порядок розгляду певних категорій спорів (наприклад, статті 108, 109 ЖК). [1]

Спори, що випливають із ЦК України, можуть бути пов'язані із дотриманням права власності на житло (зокрема, права спільної сумісної та спільної часткової власності), а також із порушенням різного роду цивільно-правових зобов'язань (купівлі-продажу, міни, довічного утримання, безоплатного користування житлом, житлового комерційного найму) та правил спадкування.

Спори, що виникають із Сімейного кодексу України, можуть бути пов'язані із порядком користування житлом подружжям, якому воно належить на праві спільної сумісної власності, поділом квартири (жилого будинку) в разі розірвання шлюбу, користуванням житлом подружжям, що перебуває у фактичному шлюбі, влаштуванням дитини, батьки якої позбавлені батьківських прав, тощо.

Житлові спори, що виникають у практиці і розглядаються у судовому порядку можна класифікувати залежно від правових підстав, що випливають:

- із договору найму житла;
- із права власності громадян на жилий будинок;
- із різного роду договорів, зокрема, купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, довічного утримання;
- застави (іпотеки) житла;
- порушення меж здійснення цивільних прав (порушення прав інших осіб, порушення моральних засад суспільства, зловживання правом, тощо).

Спори, що випливають із ЦК України, пов'язані з порушенням умов різного роду договорів, зокрема, купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, довічного утримання, безоплатного користування житлом, сервітутів, юридичних дій та подій, відшкодування позадоговірної шкоди, порушення меж здійснення цивільних прав. Вони пов'язані з дотриманням прав власності на житло і полягають в усуненні перешкод у будівництві, витребуванні майна із чужого незаконного володіння, визнанні недійсними договорів, визнанні незаконними актів державних органів, органів місцевого самоврядування. Суди розглядають й інші позови, пов'язані із правом приватної власності на житло. Положення щодо захисту права приватної власності поширюються також на особу, яка хоч і не є власником, але володіє майном на підставах, передбачених законом чи договором. [2, с.28]

За ознакою публічності житлові спори можна класифікувати на:

- публічно-правові спори за позовами юридичних осіб;
- спори за позовами громадян до державних органів;
- спори за позовами уповноважених державних органів про захист приватної власності громадян від неправомірних посягань. [3, с.124]

Цивільне законодавство встановлює відповідальність державних органів за втручання у здійснення власником його правомочностей або встановлення не передбачених законодавчими актами додаткових обов'язків чи обмежень.

Спори можна класифікувати залежно від підстав припинення житлових правовідносин, що тягнуть визнання громадян такими, які втратили право на жите

приміщення внаслідок розірвання договору найму жилого приміщення; визнання договору найму жилого приміщення членом сім'ї в будинку, що належить громадянам на праві власності, розірваним; виселення громадян із жилих приміщень при визнанні недійсним охоронного свідоцтва (броні); виселення з жилих приміщень у випадку порушення прав власника жилого приміщення; виселення громадян при визнанні правочинів недійсними; виселення громадян, які систематично руйнують житло або використовують його не за призначенням; виселення громадян за неможливістю спільного проживання; виселення громадян, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дітьми визнано неможливим; виселення громадян із жилих приміщень у порядку примусового обміну житла; виселення із гуртожитків та службового житла; виселення із самовільно зайнятих або збудованих жилих приміщень; виселення внаслідок визнання правоустановчих документів недійсними; виселення громадян із приміщень у зв'язку із капітальним ремонтом жилого будинку. [3, с.125]

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавство, яке регулює житлові правовідносини, прийняте в різний час і тому неузгоджене, що зумовлює наявність різних критеріїв для класифікації житлових спорів. Питання, що виникають при розгляді судом відповідної категорії спорів, повинні вирішуватись з урахуванням положень як Житлового кодексу України, так і Цивільного кодексу. Тому житлове законодавство потребує закріплення системи категорії житлових спорів, особливостей юридичної відповідальності за порушення житлових прав та особливостей виконання судових рішень з цієї категорії спорів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

Література

1. Житловий кодекс України від 30.06.1983 № 5464-X [Текст]: Відомості Верховної Ради (ВВР) – 1983. - № 28.
2. Галянтич М. К. Приватноправові засади реалізації житлових прав громадян в Україні [Текст]: Автореф. дис. д.ю.н. за спеціальністю 12. 00. 03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право/ М.К. Галянтич; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — Київ, 2007. — 40 с.
3. Тилик Т.М. Основні категорії житлових спорів, що розглядаються в судовому порядку [Текст]/ Т.М. Тилик// Приватне право і підприємництво. – 2009. Вип. 8. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПН України, 2009. – С. 123-125.

ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇЇ ЕЛЕМЕНТІВ

Кузьміна Юлія Олександрівна
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В.Н.Каразіна

E-mail: yajulik@gmail.com

Ключові слова: міське самоврядування, система місцевого самоврядування, територіальна громада, представницькі органи місцевого самоврядування

Визначення поняття системи місцевого самоврядування та її елементів є досить складним, оскільки саме поняття місцевого самоврядування може розглядатися в різних площинах. Інколи в юридичній літературі поняття «система місцевого самоврядування» розглядається у двох значеннях – як «система місцевого самоврядування взагалі» і як «система місцевого самоврядування конкретного села, селища, міста» [1; с.187]. Такий підхід застосовується з метою розмежування системи місцевого самоврядування в її широкому значенні – як сукупності всіх організаційно-правових форм та інститутів, через які здійснюється в Україні місцеве самоврядування, та системи місцевого самоврядування в її вузькому значенні – певного організаційно-правового механізму здійснення місцевого самоврядування в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці – села, селища, міста.

Існує також думка, що система місцевого самоврядування – це сукупність органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення та організаційних форм, за допомогою яких відповідна територіальна громада або її складові частини здійснюють завдання та функції місцевого самоврядування, вирішують питання місцевого значення [2; с.131]. Є. Кутафін та В.І. Фадєєв визначають систему місцевого самоврядування як сукупність організаційних форм у межах відповідних муніципальних утворень, за допомогою яких забезпечується вирішення питань місцевого значення, місцевого життя [3; с.12].

Певної складності додає і законодавець, формулюючи в ст.5 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», що система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду, сільську, селищну, міську раду, сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи сільської, селищної, міської ради, районні та обласні ради, органи самоорганізації населення. Але із самого поняття місцевого самоврядування, яке дає нам Закон «Про місцеве самоврядування», випливає, що це не тільки право, а й реальна здатність громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення. А цю здатність громада може самостійно реалізувати тільки використовуючи різноманітні форми безпосереднього народовладдя. Тому законодавче визначення системи місцевого самоврядування є неповним і може розглядатися тільки як система суб'єктів місцевого самоврядування, або, як зазначається в деякій навчальній літературі, як система місцевого самоврядування в структурно-організаційному плані.

Головний елемент системи місцевого самоврядування – територіальна громада, яка є первинним елементом місцевого самоврядування. Її пріоритет в системі місцевого самоврядування закріплено в ст. 143 Конституції України, а саме: вона вирішує питання місцевого значення безпосередньо або через утворені нею орган місцевого самоврядування. Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр. Право територіальної громади на самоврядування забезпечується правом кожного громадянина брати участь у місцевому самоврядуванні.

Місцеві ради, які є окремим елементом місцевого самоврядування, поділяються на два рівні. Це сільські, селищні, міські ради, тобто базовий рівень, а також обласні та районні – регіональний рівень місцевого самоврядування. Втім, наявність таких двох рівнів аж ніяк не дає підстав підпорядковувати ради першого рівня другому. Місцеві ради є представницькими органами місцевого самоврядування, тобто виборними органами, які складаються з депутатів і відповідно до закону наділяються правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення.

Особливе місце в системі місцевого самоврядування займає сільський, селищний, міський голова, який є головною посадовою особою територіальної громади. Голова здійснює три основні функції: 1) представляє територіальну громаду у відносинах з іншими територіальними громадами, органами державної влади, підприємствами, установами,

організаціями; 2) головує на пленарних засіданнях відповідної ради; 3) очолює виконавчий комітет відповідної ради. Голова обирається територіальною громадою на основі загального, прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виходячи із положень Закону «Про місцеве самоврядування» виконавчі органи рад мають всі ознаки самостійно структурованих органів місцевого самоврядування. Вони є юридичними особами, наділені виконавчо-розпорядчими функціями і повноваженнями, від свого імені видають нормативно-правові акти, які є обов'язковими для виконання на території відповідної ради.

Стосовно ще одного елемента системи місцевого самоврядування – органів самоорганізації населення, слід відмітити, що згідно з Законом «Про органи самоорганізації населення» такими органами є комітети: будинкові, вуличні, квартальні, мікрорайонів, районів у містах, сільські, селищні. Вони є однією з форм участі членів територіальної громади у вирішенні окремих питань місцевого значення, виборними органами, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або його частин.

Таким чином, система місцевого самоврядування в Україні – це сукупність організаційно-відокремлених, незалежних один від одного представницьких органів – сільських, селищних, міських, районних в місті, районних і обласних рад, а також їх виконавчих органів, основним завданням яких є вирішення питань місцевого значення в інтересах відповідних територіальних громад і прийняття від їх імені управлінських рішень.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Воронов М.М.

Література

1. Куйбіда В., Чушенко В. Система місцевого самоврядування України // Вісн. Української Академії державного управління при Президентіві України. — 1998. — № 2. — С. 186–194.
2. Чапала Г. В. Місцеві органи влади в Україні: система та співвідношення // Правові проблеми реформування регіональної влади: Матеріали наук.-практ. конф. / За ред. проф. Ю.П. Битяка. — Х.: НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, 2002. — С. 131-133.
3. Кутафин О. Е., Фадеев В.И. Муниципальное право Российской Федерации / О.Е. Кутафин, В.И.Фадеев // Учебник.—3-е изд., перераб.и доп. — Москва: Проспект, 2011.— 672 с.

ГРУНТОВИЙ ПОКРИВ: ЗАКОНОДАВЧО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Курілов Владислав Ігорович
аспірант кафедри геодезії, картографії та
геоінформатики Харківського національного
аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

E-mail: vlad_kurilov@ukr.net

Ключові слова: земля, ґрунт, ґрунтовий покрив, закон, термінологія

У чому проблема? Як відомо, нині майже кожний закон, ба навіть підзаконний акт має структурний елемент, що присвячений тлумаченню вміщених у них термінів. Законодавець цим намагається досягти зрозумілої мети – однозначності в роботі із

законодавством, яка, на превеликий жаль, не завжди їм вдається. Все це зумовлює проблеми прикладання законів на практиці; або ж спричинює бурхливі наукові дискусії. Розвідкою цієї теми займається, зокрібно, земельний правник А. М. Мірошніченко. Фахівцем [5] сформульовано критерії доцільності вміщення того чи того поняття, серед котрих можна визначити такі: (1) оцінка на предмет суперечності між змістом терміну й контекстом при його вживанні; (2) завдання «законодавчої економії»; (3) оцінка його однозначності чи доцільності вміщення. На наше переконання, саме така ситуація склалася й навколо поняттєвого апарату, що належить до тріади «земля» – «грунт» – «грунтовий покрив». Попри всюдишнє використання поняття «грунтовий покрив», мовці почасти вкладають у нього зовсім різний, подекуди необґрунтований зміст.

Як нині? Вітчизняне законодавство поки не визначає змісту поняття «**грунтовий покрив**» (далі – ГП), хоча при цьому законодавець активно ним оперує (див., приміром, ст. ст. 15-2, 156, 166, 168 Земельного кодексу України від 25.10.2001 р. № 2768-III; ст. ст. 1, 18-1, 41, 44, 46, 48, 52 Закону України (ЗУ) «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. № 962-IV; ст. 1 ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 р. № 2806-IV; п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель» від 26.05.2004 р. № 681; п. п. 1, 3, 7, 8 Постанови Ради Міністрів УРСР «Про рекультивацію земель, збереження і раціональне використання родючого шару ґрунту при розробці родовищ корисних копалин і торфу, проведенні геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт» від 14.07.1976 р. № 327; п. п. 1-5 Наказу Держкомзему України «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» від 04.01.2005 р. № 1 тощо). Лишень п.1 Наказу Держкомзему України «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» від 04.01.2005 р. № 1 визначено зміст терміну «**грунтовий покрив земельної ділянки**», під яким розуміється «поверхневий шар ґрунту, який характеризується родючістю».

Про співвідношення диспозицій норм українського законодавства щодо цього питання писали П. С. Берзін та А. М. Мірошніченко [1]. На основі аналізу положень законодавчих документів вони зазначають, що «поняття ґрунтового покриву є похідним від поняття ґрунту і вказує на певний поверхневий шар ґрунту, що розташовується у просторі земельної ділянки (землі)» [1, с. 6]. «Водночас, – продовжують правники, – поняття ґрунтового покриву у законодавстві розуміється як родючий шар ґрунту земельної ділянки» [1, с. 6]. Провівши дальші розвідки, фахівці приходять до висновку, що «... саме ґрунт має на своїй поверхні родючий шар, який називається ґрунтовим покривом» [1, с. 6].

Що пропонується? Ситуацію, що склалася, покликано вирішити шляхом прийняття галузевого законодавчого акту, який вирішував би питання охорони й відтворення родючості ґрунтів. Таким став проект ЗУ «Про ґрунти та їх родючість», котрий свого часу був розроблений науковцями ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського». У ньому мовилося про те, що ГП – це «просторова сукупність ареалів ґрунтових різновидів з визначеною контурністю та структурою, що відображені на ґрунтових картах». Проте після фахового обговорення його знято з розгляду. Пізніше Мінагрополітики України представило проект ЗУ «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості», котрий визначає ГП як «сформований на поверхні земної кори внаслідок природних процесів та/чи діяльності людини ґрунтовий шар, який у поєднанні із землею (земельною ділянкою), на якій він розташований, функціонує як природний об'єкт, засіб аграрного чи лісгосподарського виробництва та операційний базис для відповідних видів суспільної діяльності». Зазначене тлумачення майже повністю відповідає запропонованому П. Ф. Кулиничем [3, с. 82] ще 2009 р. доктринальному розумінню цього терміну.

Ось тут мусимо зупинитися. Перше, що впадає в очі, – помітна ускладненість і зміна вектору інтерпретації поняття ГП, викладеного у проекті ЗУ «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості». Якщо в першому законопроекті наголошувалося на структурі, то у другому – на походженні й напрямках використання ГП. Проте за більш детальнішого розгляду виникають сумніви щодо ступеня такої деталізації. По-перше, ГП подається через формулювання «ґрунтовий шар», однак якщо взяти до уваги товмачення слова «покрив» («верхній шар, який покриває що-небудь» [2, с. 1029]), то маємо навч яскравий приклад тавтології. По-друге, необґрунтованим видається виокремлення ГП (ґрунту) з розуміння «земля», хоча, як прийнято вважати, останнє є узагальнюючим, родовим явищем. А по-третє, визначення ГП як такого, що «функціонує як природний об'єкт, засіб аграрного чи лісгосподарського виробництва та операційний базис для відповідних видів суспільної діяльності», набуває рис колізії, адже ст. 5 ЗКУ від 25.10.2001 р. № 2768-III визначено саме землю «як територіальний базис, природний ресурс і основний засіб виробництва».

Як розуміти? Насправді ґрунт як такий є доволі складним 3D-об'єктом, що складається з пов'язаних між собою генетичних горизонтів (шарів ґрунтового профілю). Йому притаманні свої, часом достатньо унікальні закономірності формування, структури, властивостей та поширення. Він континуальний, не має виразної межі, на кшталт межі присадибної ділянки чи того ж лісового масиву. Тому, на нашу думку, існуючі наразі проблеми тлумачення терміну (як законодавчо закріплені, так і авторські) пов'язані насамперед не зі спробами надати їм академічності, науковісткості, а саме із труднощами передачі їх двома словами без залучення інших, почасти вузькоспеціалізованих понять.

Міждержавним стандартом 1988 року «ґрунтовий покрив» визначається як «сукупність ґрунтів, що покривають земну поверхню» [6, с. 2]. Причому твердження «земну поверхню», що є доволі абстрактним, можна сміливо конкретизувати: ГП території України, області, району, населеного пункту, сільськогосподарського підприємства, земельного масиву, земельної ділянки або ж її частини. Таке товмачення, на наше переконання, є виваженим, воно не вносить додаткової плутанини в систему понятійного апарату. Себо не відбувається змішування чи перенесення ознак, що належать до категорій «земля» та «ґрунт» до концепту ГП.

Отже, проміжковий висновок: ґрунт є одним зі складників землі, що в цілому відповідає чинному уявленню, а, натомість, сукупність ґрунтів певної території формують її ГП (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення понять «земля», «ґрунти» та «ґрунтовий покрив»

Отак, некоректним видається наявна наразі синонімічність ГП та поверхневого шару ґрунтів (земель), бо до поняття ГП включено не тільки поверхневий (на землях сільськогосподарського призначення – орний) шар, а вся товща, весь ґрунтовий профіль.

Тепер розглянемо встановлення поняття ГП через формулювання «родючий шар ґрунту». Відомо, що ґрунт володіє родючістю. Остання забезпечується як власне природними якостями ґрунтів (наявність гумусу, вмісту елементів, структурного стану тощо), так і соціально-економічними умовами. Науковцями [4] проведено дослід, що характеризують розподіл ґрунтової родючості за профілем ґрунтів (табл. 1). У цій таблиці відображені дані, що

стосуються чорнозему – найтипівішого ґрунту, що займає найбільшу частку площі України. Бачимо, що орний (чи то пак поверхневий) шар (0-20 см) чорноземних ґрунтів характеризується стовідсотковою родючістю. А шар 20-40 см, наприклад, чорнозему південного володіє 78-відсотковою родючістю. Повторимо: ґрунт є складною системою, що володіє родючістю – дуже специфічною, багатофакторною, різнобірною, відносною й вельми діяльною властивістю, котру навряд чи можна твердо пов'язати з певним шаром (горизонтом).

Окремі висновки. Щойно прочитаний матеріал є лишень спробою звернути увагу на проблему, що стосується законодавчого закріплених тлумачень термінів, пов'язаних із тріадою «земля» – «ґрунт» – «ґрунтовий покрив», з наголосом на останньому понятті. Якщо законодавець таки вирішив розміщувати своєрідний «словничок», то правильним, на нашу думку, видається використання товмачення, запропонованого міжнародним стандартом 1988 р. Звісно ж, це вимагатиме певної його конкретизації відповідно до існуючих умов.

Таблиця 1

Розподіл ґрунтової родючості (%) за профілем ґрунтів на основі узагальнення результатів урожаю зернових культур [4, с. 77]

Ґрунт	Шари ґрунту, см				
	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100
Чорнозем типовий	100	50	35	Не визначалося	
Чорнозем звичайний	100	57	38	Не визначалося	
Чорнозем південний	100	78	45	24	16

Науковий керівник: доктор сільськогосподарських наук, доц. Ачасов А. Б.

Література:

1. Берзін П. С. Про законодавчі потуги вирішувати уявні проблеми в кримінальному праві / П. С. Берзін, А. М. Мірошніченко // Юридичний вісник України. – 2012. – № 24 (858). – С. 6.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Бусел В. Т., Василега-Дерибас М. Д., Дмитрієв О. В. та ін.] ; за ред. В. Т. Бусела. – [дод. і допов.]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони ґрунтів України / П. Ф. Кулинич // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 2 (88). – С. 79 – 88.
4. Лисецкий Ф. Н. Современные проблемы эрозиоведения / Лисецкий Ф. Н., Светличный А. А., Черный С. Г.; под ред. А. А. Светличного. – Белгород : Константа, 2012. – 456 с.
5. Мірошніченко А. М. Критерії допустимості вміщення «словничків» у законодавчих актах / А. М. Мірошніченко : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу «Мовно-термінологічні проблеми сучасного українського законодавства» у рамках щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки НаУКМА» (Київ, 30 лист. 2011 р.) / М-во освіти і науки України, НаУКМА. – К. : НаУКМА, 2011.
6. Почвы. Термины и определения : ГОСТ 27593-88. – [Чинний від 1988-07-01]. – М. : Стандартинформ, 2008. – 11 с. – (Міждержавний стандарт).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТАЄМНИЦЕЮ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Куц Анна Володимирівна
студентка IV курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: anna.kuts@ukr.net

Ключові слова: таємниця, досудове розслідування, інформація

Із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) було впроваджено ряд новел у правовому регулюванні не лише суто кримінальних процесуальних відносин, але і тих відносин, які зазнають правового впливу інших галузей права. Зокрема, суміжним є питання правового режиму інформації, яка міститься в матеріалах досудового розслідування. Актуальність питання зумовлюється тим, що його вирішення в кожному конкретному випадку може істотно вплинути на хід кримінального провадження. Відносини щодо ознайомлення та розголошення інформації, яка міститься в матеріалах досудового розслідування, є предметом регулювання щонайменше двох галузей права, а отже, дослідження такого регулювання передбачає аналіз положень як кримінального процесуального, так і інформаційного законодавства.

Перш за все, доцільно проаналізувати *правову природу таємниці досудового розслідування* як одного з видів таємної інформації. Згідно зі ст. 20 Закону України «Про інформацію», за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Згідно з ч. 1 ст. 21 Закону, інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація [5]. До інформації з обмеженим доступом належить і таємниця досудового розслідування, оскільки згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації», таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю [6]. Поняття таємниці досудового розслідування (слідчої таємниці) в законі не визначено. Проте деякі вчені пропонують класифікацію системи відомостей, які можуть входити до її складу, наприклад:

1. Залежно від змісту: 1) відомості про особу, місце проживання та інші ідентифікуючі ознаки учасників розслідування: працівників правоохоронних органів, які брали участь в розслідуванні, прокурорів, експертів і спеціалістів; окремих учасників кримінального процесу (свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених та ін.); 2) відомості про заходи забезпечення безпеки учасників розслідування; 3) відомості, що відображають стратегію і тактику розслідування [7, с. 33]. *На нашу думку, саме цей критерій – критерій змісту – є найбільш істотним, саме за його допомогою можливо визначити й закріпити законодавчо перелік тих відомостей, що повинні складати таємницю досудового розслідування. Інші критерії носять більш доктринальний характер, проте також можуть бути використані при законодавчому уточненні змісту таємниці та кола тих суб'єктів, які можуть відповідати за її розголошення:*

2. Залежно від суб'єктів, які можуть бути носіями таємниці слідства:

1) відомості, носіями яких можуть бути винятково працівники правоохоронних органів: про планування розслідування, про взаємодію слідчих і оперативних працівників, про заходи безпеки, застосовані відносно окремих учасників розслідування; 2) відомості,

носіями яких, крім працівників правоохоронних органів, можуть бути потерпілі, очевидці, інші свідки, адвокати, поняті.

3. *Залежно від необхідності засекречування:* 1) відомості, які повинні складати таємницю слідства у будь-якому випадку (інформація про слідчі версії, тактику проведення слідчих дій, заходах безпеки, що застосовуються відносно учасників розслідування); 2) відомості, віднесення яких до таємниці досудового розслідування залежить від слідчого і прокурора (наприклад, відомості про результати окремих слідчих дій) [7, с. 34].

На нашу думку, відносини щодо інформації, яка міститься у матеріалах досудового розслідування, можна розглядати у двох аспектах:

1) відносини щодо ознайомлення з матеріалами досудового розслідування учасників кримінального процесу;

2) відносини щодо нерозголошення інформації, що міститься в матеріалах досудового розслідування, а також щодо можливості її розповсюдження. Правове регулювання кожного аспекту має свої особливості.

Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення регулюється за допомогою ст. 221 КПК. Згідно з ч. 1 цієї статті, слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення [2]. Слід відзначити, що дане процесуальне право надано без будь-яких часових обмежень щодо моменту внесення клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, а також без обмежень стосовно кількості та періодичності ознайомлення. Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії. Проте встановлені *два виключення з права ознайомлення*: 1) матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; 2) ті матеріали, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню.

Слід зазначити, що здатність такого ознайомлення зашкодити досудовому розслідуванню є виключно оціночним поняттям, яке визначається на суб'єктивний розсуд слідчого або прокурора; до того ж, не передбачено відповідальності за ненадання доступу до матеріалів [9].

Як свідчить практика, сторона обвинувачення масово відмовляє потерпілим та адвокатам у наданні для ознайомлення зазначених матеріалів, або надають лише мінімум документів, посилаючись на те, що ст. 221 КПК не містить переліку того, що саме має бути надано. Така позиція сторони обвинувачення порушує права та можливості сторони захисту [11]. *Цікавою є судова практика*: суди здебільшого задовольняють скарги адвокатів, але самостійно визначаючи перелік того, що саме має бути надано для ознайомлення, фактично конкретизуючи зміст ст. 221 КПК України.

Отже, необхідно більш детально регламентувати підстави для відмови у наданні матеріалів для ознайомлення; встановити термін виконання цього обов'язку; визначити відповідальність за їх ненадання або невчасне надання.

Другий аспект регулювання відносин щодо інформації, яка міститься у матеріалах досудового розслідування – **це заборона її розголошення та можливі винятки з цього правила.**

На рівні кримінального процесуального законодавства відносини з цього питання регулюються наступним чином: згідно зі ст. 222 КПК України, відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом.

Згідно з ч. 1 ст. 387 Кримінально Кодексу (далі – КК) України злочином вважається розголошення без дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, даних оперативно-розшукової діяльності або досудового

розслідування особою, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані. Розголошення таких даних, вчинене суддею, прокурором, слідчим, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні, якщо розголошені дані ганьблять людину, принижують її честь і гідність – є кваліфікованим складом злочину [3].

На нашу думку, *наявною є суперечність між положеннями КК та КПК, адже за КПК, дозвіл на розголошення може надавати лише слідчий або прокурор, а КК включає до цього кола осіб, які провадять оперативно-розшукову діяльність*. Є підстави говорити про суперечність між матеріальними і процесуальними нормами, а також прогнозувати, що подолання цієї колізії відбуватиметься відповідно до КПК, що є прикладом нетипової ситуації, коли *норми процесуального права впливають на норми матеріального права, формують та зумовлюють їх зміну*.

Деякі аспекти питання нерозголошення регулюються Цивільним Кодексом (далі – ЦК) України. За ч. 4 ст. 296 ЦК, ім'я фізичної особи, яка затримана, підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, або особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може бути використане (обнародоване) лише в разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо неї або винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення та в інших випадках, передбачених законом. Ім'я потерпілого від правопорушення може бути обнародоване лише за його згодою [4].

Таким чином, ст. 222 КПК, ст. 296 ЦК та ст. 387 КК України обмежують доступ до таємниці досудового розслідування. У той же час, як впливає з положень КПК, на суб'єктивний розсуд слідчого або прокурора може бути даний дозвіл на розголошення відомостей. Межі розголошення не встановлені.

Але на думку вчених, передчасне розголошення може негативно вплинути на хід досудового провадження, дати можливість приховати або знищити сліди злочину, ухилитися від слідства і суду, завдати шкоди підозрюваному, потерпілому, свідкам-очевидцям та іншим особам. В процесі досудового розслідування слідчий особисто зобов'язаний дотримуватись таємниці досудового провадження і вимагати цього від інших суб'єктів [8].

Отже, норми щодо нерозголошення відомостей досудового розслідування за новим КПК України потребують подальшого дослідження й удосконалення, а саме: чіткого визначення кола суб'єктів, які мають повноваження давати дозвіл на розголошення; підстав і меж розголошення.

Окремим аспектом досліджуваної проблеми є питання щодо доступу ЗМІ до відомостей, які складають таємницю досудового розслідування. Згідно зі ст. 29 Закону України «Про інформацію», інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо. За ч. 3 ст. 30, *суб'єкти інформаційних відносин звільняються від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно необхідною* [5]. Таким чином, питання про обсяг інформації, яку можна поширити, необхідно вирішувати в кожному конкретному випадку залежно від обставин. Якщо дані досудового розслідування відносяться до категорії *державної таємниці*, то їх розголошення навіть з дозволу слідчого або прокурора буде незаконним.

Заслуговує на увагу і *міжнародний досвід регулювання питань доступу до слідчої таємниці, її розголошення та заборони на оприлюднення*.

Зокрема, конгресом США ще 20 червня 1966 був прийнятий **Закон про свободу інформації**, сутність якого полягає в повній відкритості для громадян усіх документів органів федерального уряду. Закон містить дев'ять можливих (але не обов'язкових) винятків із правила відкритості документів, зокрема: *документи або інформація, зібрані в цілях правового примусу, але лише в тому разі, якщо надання таких документів або інформації за наявним обґрунтованим припущенням: а) перешкодить проведенню оперативно-розшукових дій; б) позбавить особу права на справедливий і неупереджений розгляд його справи у суді; в) стане неправомірним порушенням недоторканності особистого життя; г) дозволить ідентифікувати конфіденційне джерело інформації; д) розкриє методи і процедури слідства або розшуку, якщо є підстави вважати, що таке розкриття може надати можливість уникнути законного покарання, або е) поставить під загрозу життя чи фізичну безпеку будь-якої особи* [10, с. 75].

Отже, у законодавстві США встановлено перелік підстав, за яких можливе засекречування «інформації, зібраної в цілях правового примусу», на що можна звернути уваги при створенні такого переліку в нашому законодавстві.

Міжнародним актом про право на доступ до інформації з державних джерел є **Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів**, яка була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 27 листопада 2008 р., але ще не набрала чинності. *Конвенція встановлює підстави обмеження доступу до офіційних документів, які повинні відображатися в національному законодавстві, необхідні в демократичному суспільстві і пропорційні цілям захисту низки інтересів, зокрема: національної безпеки, оборони та міжнародних відносин; громадської безпеки; запобігання, розслідування і покарання злочинів; дисциплінарних розслідувань; рівності сторін у судовому процесі та ефективного правосуддя.*

Конвенція передбачає, що у доступі до інформації, що міститься в офіційних документах, можуть відмовити, якщо її розкриття завдасть або з великою ймовірністю може завдати шкоди зазначеним вище інтересам, за *винятком випадків переважачого суспільного інтересу* в її розкритті. Учасники Конвенції повинні також передбачити часові межі зазначених обмежень [10, с. 78].

Проаналізувавши наукові дослідження з даної тематики, можна додатково виділити деякі *пропозиції щодо вдосконалення законодавчого забезпечення нерозголошення слідчої таємниці, які, на нашу думку, заслуговують на увагу*: 1) Ст. 222 КПК доповнити реченнями такого змісту: «У разі прийняття рішення щодо розголошення даних досудового розслідування, особа, яка прийняла таке рішення, виносить вмотивовану постанову відповідно до вимог ч. 3, 5 7 ст. 110 КПК, в якій обґрунтовує момент, мету та обсяг такого розголошення»; 2) Ч. 2 ст. 222 КПК після слів: «без його дозволу» доповнити такими словами: «і відбирає розписку у письмовій формі з попередженням про кримінальну відповідальність за ст. 387 КК України, яку долучає до матеріалів кримінального провадження»; 3) Ст. 222 КПК доповнити наступним: «Розголошення відомостей про приватне життя учасника кримінального процесу без його письмової згоди не допускається. Не підлягають розголошенню виявлені під час проведення обшуку, огляду чи іншої слідчої (розшукової) дії обставини особистого життя осіб, які проживають або тимчасово перебувають у приміщенні або іншому місці де проводять такі дії».

На думку науковців, такі зміни будуть дисциплінувати усіх без винятку суб'єктів кримінального процесу, включаючи слідчого і прокурора, а також дадуть змогу, у разі наявності підстав, забезпечити притягнення винних у розголошенні даних досудового розслідування до кримінальної відповідальності [8].

Отже, підводячи підсумки щодо питання інформаційних відносин, пов'язаних із таємницею досудового розслідування, можна виділити дві презумпції щодо доступу до інформації, яка складає таку таємницю.

По-перше, *презумпція правомірності доступу сторони захисту до матеріалів досудового розслідування*. На сторону захисту не покладається тягар доведення необхідності такого доступу, обґрунтування переліку необхідних матеріалів. Навпаки, саме сторона обвинувачення, якщо вона не вважає за доцільне надавати зазначені матеріали, повинна обґрунтувати до довести недопустимість їх надання. Ненадання всіх матеріалів для ознайомлення чи деяких із них повинне бути чітко вмотивованим та спиратися лише на вичерпний перелік підстав, які визначені законом.

По-друге, *презумпція збереження таємниці та нерозголошення інформації*, що міститься в матеріалах досудового розслідування, у тому числі і за участі засобів масової інформації. Надання доступу можливе лише за умов, коли право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення, таке надання повинне бути чітко обґрунтованим. У даному випадку можна говорити про баланс двох інтересів, але не приватного й публічного інтересу, який є тематикою багатьох досліджень, а про баланс двох публічних інтересів:

1) інтерес, що полягає у забезпеченні охорони прав і свобод людини і громадянина у суспільстві від злочинних посягань; своєчасному притягненні винних у таких посяганнях осіб до кримінальної відповідальності; здійсненні об'єктивного й неупередженого правосуддя.

2) інтерес, що полягає в ознайомленні і поширенні інформації, яка має високу суспільну значущість.

Другий інтерес не повинен перешкоджати реалізації першого, оскільки перший інтерес є більш пріоритетним. Зокрема, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Поширення інформації не повинне ставити під загрозу охорону й захист цих цінностей. З іншого боку, часом саме суспільна поінформованість і суспільний тиск сприяє швидкому й об'єктивному розслідуванню вчиненого кримінального правопорушення. Отже, законодавчо слід чітко визначити обсяг інформації, яка може бути надана засобам масової інформації та перелік підстав для такого надання та розповсюдження.

Таким чином, можна виділити внутрішні (між учасниками кримінального процесу) та зовнішні (між учасниками та третіми особами або ЗМІ) інформаційні відносини щодо таємниці досудового розслідування. Правове регулювання обох видів потребує вдосконалення шляхом уточнення, доповнення правових норм та подолання існуючих колізій.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Слинко Д.В.

Література:

1. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 9-10. – Ст.88.
3. Кримінальний кодекс [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Цивільний кодекс [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
5. Закон України «Про інформацію» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

6. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
7. Крылов А. В. К вопросу об определении тайны следствия [Текст] / А.В. Крылов // Российский следователь. – 2003. – № 9. – С. 32–38.
8. Ляш А. О. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування [Текст] / А. О. Ляш // Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. – № 1 (7) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13laovdr.pdf>.
9. Мицик О. В. Чи подолана монополія сторони обвинувачення на доступ до матеріалів справи? [Текст] / О. В. Мицик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uba.ua/documents/doc/mitsik_08_02_2013.pdf.
10. Рихтер А. Г. Международные стандарты и зарубежная практика регулирования журналистики: учебное пособие [Текст] / А. Г. Рихтер // Издание ЮНЕСКО. – М., 2011. – 360 с.
11. Тарасова К. Стадія досудового розслідування: проблема застосування норм КПК [Текст] / К. Тарасова // Правосуддя України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrjustice.com.ua/stadiya-dosudovoho-rozsliduvannya-problema-zastosuvannya-norm-kpk/#more-911>.

ЩОДО МОМЕНТУ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Кучеренко Ілона Вікторівна
студент-магістр юридичного факультету
Інституту інтелектуальної власності
НУ «ОЮА» в м. Києві

E-mail: gislove@mail.ru

Ключові слова: комерційна таємниця, право на інформацію, юридична відповідальність, економічні процеси

Захист інтелектуальних здобутків у будь-якій сфері є важливою основою та умовою розвитку інновацій, вдосконалення економічних процесів, технологій, упровадження нових досягнень у практичну діяльність.

Встановлення правових основ, закріплення дієвих механізмів охорони комерційної таємниці слід розглядати як важливий елемент правового забезпечення підприємницької діяльності в будь-якій країні світу.

Згідно з даними Комісії Конгресу США з міжнародної торгівлі, американські компанії щорічно втрачають більше 70 млрд. доларів через недобросовісну конкуренцію іноземних компаній, у тому числі через промисловий шпionaж. Тож питання виникнення, припинення та захист права на комерційну таємницю на сьогодні досить актуальне. Хоч і вивчалася раніше зарубіжними та вітчизняними вченими такими, як: В.А. Копилов, Д.Котряр, М.Джагер, О.Е.Радутний, Р.А.Калюжний, О.М.Вінник, Ю.М.Капіца та ін.

Перш ніж говорити про виникнення та припинення права на комерційну таємницю, варто визначити, що ж таке комерційна таємниця. Отже, комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності,

вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Загальне визначення інформації міститься у ст. 1 Закону України «Про інформацію». Під інформацією розуміються документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Проте відповідно до Цивільного кодексу України об'єктом комерційної таємниці є не будь-яка інформація, а лише та, якій притаманні певні ознаки, визначені у законодавстві. Зокрема, для того щоб інформація отримала правову охорону як комерційна таємниця, вона повинна бути секретною, невідомою та не легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з таким видом інформації, до якої вона належить [4, с. 336]

Проаналізувавши законодавство та відповідну літературу, можна зазначити, що правова природа прав на комерційну таємницю добре простежується при характеристиці підстав та порядку виникнення і припинення цих прав. Якщо у сфері матеріальних об'єктів (у силу обмеженості речей в просторі) діє презумпція існування абсолютного права на річ та належності цього права у власника речі, то у сфері нематеріальних об'єктів діє «зворотна» презумпція – відсутність абсолютного права на результат духовної діяльності та існування свободи його використання. Якщо для обмеження абсолютного права на матеріальний об'єкт необхідною є спеціальна вказівка закону, то для нематеріальних об'єктів така вказівка необхідна для закріплення абсолютних прав. Оскільки нематеріальні об'єкти необмежені в просторі, їх натуральні властивості, як уже зазначалось, допускають одночасне використання необмеженим колом осіб. Відповідно, свободу такого використання виключають або обмежують спеціальні юридичні конструкції – авторське право, патентне право, правила про дотримання таємниці особистої сфери, режим комерційної таємниці тощо. За відсутності цих винятків діє загальний принцип свободи використання нематеріального об'єкту [4, с. 330].

Прикладом є охорона комерційної таємниці. Інакше кажучи, охорона інформації, на яку поширено режим комерційної таємниці, якщо розглядати режим правової охорони комерційної таємниці з точки зору обмеження гарантованого Конституцією України права на інформацію («право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» – частина друга статті 34 Конституції). Так, згідно з частиною 3 статті 34 Основного Закону, здійснення права на інформацію може бути обмежене законом, зокрема, «для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно». Ці положення розвиваються Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) в статті 302, яка вказує, що не допускається збирання інформації, яка є «державною таємницею або конфіденційною інформацією юридичної особи». Іншим прикладом обмеження права на інформацію є заборона збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди.

Ці особливості визначають порядок закріплення права на комерційну таємницю. На відміну від авторського права, де підставою виникнення права на результати творчої діяльності є право авторства, для комерційної таємниці права авторства не існує. Відповідно до частини другої статті 506 ЦК України, майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором. Творці комерційної таємниці не мають права авторства в юридичному сенсі (хоча і є авторами в побутовому розумінні), їх персональний склад узагалі може бути не визначений (наприклад, коли змістом таємниці є досвід та навички), а об'єкт може взагалі не бути результатом творчої діяльності (наприклад, список клієнтів є результатом інтелектуальної, але не творчої, діяльності).

Якщо комерційна таємниця створена фізичною особою (не за трудовим або цивільно-правовим договором), то вона і є первинним володільцем прав на неї. Якщо комерційна таємниця створена у зв'язку з виконанням трудового договору, то первинне право належить працедавцю, якому належить ресурс (матеріальний та кадровий), за допомогою якого таємницю було створено. Якщо комерційна таємниця створена на підставі

цивільно-правового договору, первинне право на об'єкт належить виконавцю за договором, а право, що передається замовнику, є похідним. При цьому майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать саме замовнику, що випливає зі ст. 506 ЦК України.

Моментом виникнення прав на комерційну таємницю можна вважати момент вжиття особою, яка законно контролює інформацію, заходів для її збереження. При цьому права виникають лише в разі одночасної відповідності інформації та вжитих заходів іншим передбаченим ЦК України ознакам комерційної таємниці (секретність, комерційна цінність, адекватність вжитих заходів охорони). Оцінка цієї відповідності здійснюється при вирішенні спору щодо наявності прав на комерційну таємницю [6].

Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю виникає у разі, якщо: вона має справжню або потенційну комерційну цінність у силу її невідомості іншим особам; інформація не є вільною для доступу на підставі закону; суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційну таємницю вживає щодо неї заходи для охорони конфіденційної інформації.

Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю виникає у суб'єкта, який використовує різноманітні законні заходи для забезпечення охорони комерційної таємниці шляхом покладення юридичного обов'язку щодо її нерозголошення на осіб, які володіють відповідною конфіденційною інформацією в силу своєї службової діяльності (ст. 505 ЦК України). Факт виникнення права інтелектуальної власності на комерційну таємницю пов'язується не з державною реєстрацією цього права, а з визнанням інформації як такої, що наділена певними якостями (властивостями) та вчиненням її власником певних заходів для охорони цієї інформації.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, відповідно до змісту ст. 505 ЦК України, є особи, які займаються підприємницькою діяльністю та мають юридичний статус підприємців. Виходячи з визначення комерційної таємниці, є підстави припустити, що суб'єкти права на комерційну таємницю відносяться лише до первинних суб'єктів права інтелектуальної власності [7, с.15].

Моментом припинення прав на комерційну таємницю слід вважати момент закінчення існування сукупності ознак комерційної таємниці.

Науковий керівник: к.ю.н. Кацавець Р.С.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, Відомості Верховної Ради, 2011, № 10, ст.68
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, N 40, ст.540
3. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. - № 48. — Ст. 650
4. Право інтелектуальної власності: Науково – практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. – К.: Прапарламентське вид-во, 2006. – 432 с.
5. Порівняльне патентне право і захист комерційної таємниці/ Уклад. О.Я. Трагнюк — Х.:2010.- 214 с
6. Котляр Д. Правова природа ті підходи до регулювання комерційної таємниці / Д.Котляр // «Парламент» № 4, 2004. Режим доступу: http://parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=631&iar_id=612&as=2

7. Мироненко Н. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації / Н.Мироненко // Теорія і практика інтелектуальної власності. - № 2. – 2009. – С. 11 – 24.

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК СКЛАДУ ВИМАГАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Кучков Артем Олександрович

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail:Artem-kuchkov@bk.ru

Ключові слова: Кримінальне право, стаття, законодавство, кримінальний кодекс

Під час перебування територій у складі Російської Імперії злочинність і караність посягань на власність визначалась російським кримінальним законодавством. При цьому поняття вимагання тривалий час використовувалося тільки стосовно до вимагання хабара з боку посадових осіб, що кваліфікувалося законом як «вищий ступінь хабарництва» [1, с.176]. Загального ж поняття вимагання, як самостійного майнового злочину, право XIX ст. не давало, передбачало лише деякі його види, відносячи їх «до злочинів різного роду».

Прийняте в 1845 році Укладення про покарання карні і виправні також не дає загального поняття вимагання, однак вперше в історії відчизняного права передбачає відповідальність за вимагання, погрозу і примус до дачі зобов'язань шляхом погрози – ст.ст. 2035, 2036, 2198, 2199, що більшістю вчених юристів того часу ототожнювалися з вимаганням. В Укладенні 1857 року ці дії передбачалися статтями 2113, 2114, 2278, 2279. У раніше діючих законодавчих джерелах та пам'ятках права ці состави злочинів не зустрічаються [2, с.35-39].

Закон передбачав п'ять кваліфікуючих ознак вимагання. До таких відносилися випадки, коли воно зроблено:

- 1) з нанесенням тяжкого тілесного ушкодження;
- 2) групою осіб, які вторгалися в житловий будинок чи приміщення;
- 3) групою осіб;
- 4) із застосуванням зброї;
- 5) особою, що відбула не менш трьох разів покарання за злочинство, розбій, шахрайство чи вимагання, якщо при цьому не минуло п'яти років із дня відбуття покарання за один з цих злочинів.

За просте вимагання призначалося покарання у виді утримування у виправному будинку, за кваліфіковане – каторга на термін до восьми років.

Сформульоване в новому Укладенні визначення вимагання викликало справедливі заперечення з боку вчених і практиків, багато хто з них сходилося в думці, що закон досить поверхово трактує питання про предмет, способи здійснення злочину і, як наслідок, це породжує труднощі при відмежуванні вимагання від подібних складів злочинів. Так, предметом вимагання, за новим визначенням, було майнове право або зобов'язання, що нав'язується потерпілому, щодо майна, але не конкретна матеріальна річ. Саме за цією ознакою, на думку авторів Укладення, вимагання відрізняється від грабежу і розбою, способи ж здійснення злочинів, нібито, збігаються.

У 70-х роках XIX століття вчені – юристи відходять від точного поняття вимагання, при цьому визначаються окремі принципові позиції. Н.А.Неклюдов визначав вимагання як викрадення чужої власності чи перехід якого-небудь права від потерпілого к злочинцю чи третім особам, але так, що потерпілий переставав бути його власником [3, с.639]. У діючому на той час законодавстві він під вимаганням розумів "погрозу з вимаганням" (ст.ст. 1545, 1546 Укладення 1866 р.). Перша з указаних норм передбачала "вимогу видати чи положити в позначене для цього місце суму грошей, чи річ, чи письмовий акт, чи щось інше, чи прийняти на себе якісь невігідні обов'язки, чи відмовитися від якого – небудь законного права" під погрозою вбивства чи нападу, що каралося засланням на каторжні роботи строком від чотирьох до шести років. Стаття 1546 передбачала таку ж вимогу, але під погрозою насильства, що каралося не так строго [4, с.899-902]. Ціль такої погрози, за позначенням Н.А. Неклюдова, є викрадення майна чи майнових прав. Об'єкт – будь-яка особа. Відмінність його від розбою – бачилась у "заочному" характері погрози, яка направлена в майбутнє. Закіченим злочин вважався, коли "погроза дішла за призначенням", що, як припускав вчений, виключало попередню злочинну діяльність.

У першому Кримінальному Кодексі УССР 1922 р. відповідальність за корисні посягання на власність була передбачена нормами глави VI "Майнові злочини".

Статті 194 і 195 КК УССР були присвячені вимаганням. У ст.194 КК УССР до вимагання відносилось "вимога передати які-небудь майнові вигоди чи права на майно або вчинення яких-небудь дій під страхом застосування насильства над собою або винищування його майна". У ст. 195 КК УССР вимагання, "поєднане з погрозою розголосити відомості, що ганьблять потерпілого, або повідомити владу про протизаконне його діяння", було названо шантажем. При тому обидві статті передбачали однакове покарання - позбавлення волі на строк до двох років .

У 1927 році ВУЦВК приймається новий кримінальний кодекс УССР. У главі VI КК УССР "Майнові злочини" передбачалася відповідальність, зокрема, за вимагання (ст. 174). Позбавленням волі на строк до трьох років, каралося також вимагання, під яким розумілося "вимога передати які-небудь майнові вигоди чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнової властивості під страхом насильства над особою потерпілого, розголошення відомостей, що ганьблять його або винищення його майна". Тобто дві статті про вимагання Кримінального кодексу УССР 1922 року були об'єднані в Кримінальному кодексі УССР 1927 року в одну, була тільки виключена погроза повідомленням влади про протизаконні дії потерпілого.

У Кримінальному кодексі України 1960 року, відповідальність за злочини проти власності була передбачена в двох главах: у главі II, яка мала останню назву « Злочини проти державної і колективної власності» і у главі V, яка також мала останню назву «Злочини проти індивідуальної власності громадян »

Спочатку була передбачена кримінальна відповідальність тільки за вимагання індивідуального майна (ст. 144 КК України). Ця стаття була сформульована так: « Вимагання – вимога передати індивідуальне майно громадян або право на майно або надання майнових вигод, поєднана з погрозою застосування насильства до потерпілого чи близьким їм особам, або пошкодження належного їм майна, або розголосу відомостей, що їх ганьблять » [5, с.392].

У 1989 році законодавець доповнює Кримінальний кодекс статтею 86² вимагання державного або колективного майна, та одночасно змінює статтю 144. У цій редакції вимагання – це вимога передачі особистого майна громадян чи права на майно або вчинення будь-яких ді майнового характеру під погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, розголошення відомостей, що ганьблять його або близьких йому осіб, пошкодження чи знищення їх майна.

У 1992 році в статтях 86² та 144 були замінені терміни "громадське майно" та "особисте майно" на "колективне майно" та "індивідуальне майно". Після цього вимагання визначено в законі як "вимога передачі індивідуального майна громадян чи права на майно або вчинення будь – яких дій майнового характеру під погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, розголошення відомостей, що ганьблять його або близьких йому осіб, пошкодження чи знищення їх майна" [6, с.463].

Поняття вимагання при посяганні на державну або колективну власність було таке ж саме, як поняття вимагання при посяганні на індивідуальну власність, з тією різницею, щодо предмету злочину, передбаченого статтею 144 КК, віднесене більш широке коло майнових прав приватної особи.

Така розбіжність у законі відносно правового захисту різних форм власності суперечила положенню, яке закріплено в Конституції України (усі суб'єкти права власності рівні перед законом). Цей недолік законодавчої конструкції кримінально – правової охорони різних форм власності був усунений у 2001 році.

У діючому Кримінальному кодексі відповідальність за вимагання, незалежно від форми власності на майно, яке є предметом злочину, передбачена статтею 189, у розділі VI – "Злочини проти власності".

Поняття вимагання в новому кодексі зазнало деяких знім. Воно, як і раніше передбачає висунення майнової вимоги. При цьому до потерпілого застосовується загроза. Перелік обставин, за допомогою яких здійснюється загроза, дещо розширений у порівнянні з раніше діючим законодавством. Зокрема до погрози насильством над потерпілим та близькими родичами, пошкодженням чи знищенням майна, розголошенням відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці додана погроза обмеженням прав, свобод або законних інтересів цих осіб.

У новому кодексі також змінений перелік кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих обставин. Стаття 189 КК України 2001 року містить не одну, як кодекс 1960 року, а дві групи обставин, які відносяться до кваліфікуючих вимагання, і одну групу особливо кваліфікуючих обставин.

Підводячи підсумок можливо відзначити, що законодавча норма, яка регулює відповідальність за вимагання змінювалась законодавцем відповідно до змін віносин в суспільстві. Кожна зміна цієї норми була оцінена та проаналізована видатними науковцями.

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Житний О.О.

Література

1. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. СПб., 1845. 922 с.
2. Уложение, по которому суд и расправа во всяких делах в российском государстве производится, сочиненное и напечатанное при владении его величества государя царя и великого князя Алексея Михайловича всея России самодержца. СПб., 1729. – 293 с.
3. Неклюдов Н.А. Руководство к Особенной части русского уголовного права. Т. 2. СПб., 1876. – 722 с.
4. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных издания 1885 г. и по продолжению 1912 г. СПб., 1914. – 1447 с.
5. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий.- К.: Политиздат Украины, 1978. – 684 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 січня 1997 р./ За редакцією В.Ф. Бойка, Я.Ю.Кондратьєва, С.С. Яценка. - К.: Юріком, 1997. – 960 с.

ФЕНОМЕН ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Лазарева Анастасія Вікторівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: неповнолітні, поведінка, злочинність

Феномен злочинності неповнолітніх має велике значення для людства у цілому та особливо для сучасного українського суспільства. Процес розбудови, оновлення країни супроводжується об'єктивними труднощами, кризовими явищами в економіці та інших галузях, деформаціями суспільно свідомості. Як наслідок негативному впливу піддаються найменш захищені верстви населення — діти. Серед них найбільше занепокоєння викликає підліткова вікова група (від 14 до 18 років), психологічні, особистісні та психо-фізіологічні особливості якої часто виявляються основною детермінантою злочинної поведінки. Навіть зі зменшенням питомої ваги неповнолітніх у загальній структурі України на 15 % («чорнобильська демографічна яма») темпи зростання їх злочинності у 2–2,5 рази перевищують дорослі [1, с. 6-7].

Можна виділити три основних етапи механізму злочинної поведінки — мотиваційний, цілепокладаючий, операціональний (виконавчий), кожен з яких виконує свої функції у взаємозв'язку з іншими. Власне поведінкою є лише заключний етап, коли злочин реалізується зовні й набуває юридичної значимості. На першому етапі формуються психологічні причини, спонукальні мотиви злочинної поведінки. У широкому значенні мотивація включає свідомість індивіда, його соціальні та природні якості (властивості), що визначають ставлення до інших людей, соціальних цінностей, самого себе і знаходять відображення у мотивах поведінки і діяльності.

Джерелами виникнення мотивів виступають емоції, почуття, переконання, світогляд, інтереси, прагнення та інші психічні властивості неповнолітнього. При цьому прагнення можуть бути до результату дій, до самих дій, до злочинної поведінки безвідносно до її результату та до самоствердження через демонстрацію сили, хоробрості та інших проявів.

На другому етапі розвитку злочинної поведінки — цілепокладанні — різноманітні спонукування і почуття особистості формуються у її свідомості у вигляді ідеальних прагнень до певної мети. Взаємозв'язок мотивів і цілей — основа змісту зазначеного етапу злочину, що завершується прийняттям рішення діяти.

На третьому етапі на поведінку у момент здійснення злочину може впливати ситуація. Оцінивши її, злочинець нерідко змінює план дій, час, місце тощо, відкладає злочин або планує інший [2, с. 134].

Абсолютна більшість скоюваних неповнолітніми злочинів — крадіжки та хуліганські дії. Понад 80 % усіх злочинів неповнолітні скоюють за місцем проживання, як правило у складі групи. Найчастіше злочинна поведінка неповнолітніх — це результат неправильного виховання, відсутності догляду батьків за дітьми, матеріальних нестатків, негативного впливу оточення за відсутності моральних бар'єрів. Детермінанти злочинності — конкретні фактори (обставини), що породжують явище, обумовлюють його.

Головною глобальною причиною злочинності неповнолітніх науковці вважають «соціальне аутсайдерство», коли діти опиняються поза існуючим суспільством внаслідок неповноцінної соціалізації. Серед інших причин виділяють негативний вплив засобів масової інформації, збільшення кількості бездоглядних дітей, недоліки чинного законодавства, нестабільність суспільного устрою [3, с. 75-76].

Варто зазначити, що зростання злочинності неповнолітніх в Україні відповідає світовій тенденції. Так, за останні п'ять років кількість злочинів, скоєних неповнолітніми, зросла у європейських країнах з 40 до 70 %, такі ж показники спостерігаються у США.

Соціальна дезорганізація, характерна для нашого суспільства, зачіпає підлітків сильніше, ніж дорослих. Саме цим пояснюються несприятливі характеристики та тенденції підліткової злочинності. Підліткова злочинність молодшає, кримінальна активність 14–15-річних зростає більш швидкими темпами, ніж 16–17-річних. Злочинність неповнолітніх у своїй більшості набуває рівня групової — майже 65 % злочинів скоюються групою. Неповнолітні легко засвоюють нові види злочинності: викрадення людей, вимагання, комп'ютерні злочини тощо. Збільшується кількість резонансних злочинів, скоєних неповнолітніми, що відрізняються особливим цинізмом і жорстокістю [4, с. 47-48].

Державний інститут проблем сім'ї та молоді виділяє шість основних причин злочинної поведінки неповнолітніх: соціальні та економічні аспекти становища сучасного українського суспільства; функціональна неадекватність сім'ї; відчуження від шкільного середовища; вади та обмеженість соціалізації дітей в інтернативних закладах; проблеми в організації дозвілля; негативний вплив засобів масової інформації.

У психологічних дослідженнях значна увага приділяється проблемам особистості, девіантним проявам поведінки.

Використання класифікації причин злочинності неповнолітніх дозволяє виділити три основні групи її детермінант.

Перша група — біолого-генетичні детермінанти, що включають алкоголізм та наркоманію батьків, нервові або психічні хвороби батьків і дітей, психологічний перебіг вагітності та пологів, спадкові хвороби тощо.

На сьогоднішній день особливу увагу необхідно звернути на збільшення кількості дітей з вадами психічного розвитку — у 44 % неповнолітніх правопорушників, які перебували на обліку в дитячих кімнатах міліції, спостерігались різноманітні психічні аномалії: олігофренія, психоз, психопатії, неврози, психофізичний інфантилізм. У 68 % учнів спецшколи для неповнолітніх правопорушників були виявлені нервово-психічні розлади: невротичні та неврозоподібні прояви після перенесених органічних ушкоджень головного мозку, затримки психічного розвитку, патохарактерологічні зміни, психопатії, енурез тощо. [1, с. 8-9]. У цих учнів наявні порушення вуглеводного і ліпідного обміну, зниження вмісту деяких гормонів у п'ять разів порівняно зі здоровими дітьми. Встановлено, що такі особливості обміну речовин підвищують ступінь ризику асоціальної поведінки.

Діти батьків-алкоголиків здебільшого патологічно відстають в інтелектуальному та фізичному розвитку; в окремих випадках в ролі біологічних

причин асоціальної поведінки можуть виступати дефекти мовлення, зовнішня непривабливість, недоліки конституційного або соматичного характеру. Проблема існування категорії злочинності неповнолітніх із психічними аномаліями являє особливу небезпеку для суспільного розвитку і потребує проведення системних наукових досліджень

і негайних практичних правових заходів з метою зменшення кількості злочинів, учинених психічно неповноцінними дітьми.

До другої групи детермінант відносяться соціальні фактори: негативний вплив у сім'ї, недоліки у шкільному вихованні, незайнятість суспільно-корисною працею, негативний вплив мікросередовища, прорахунки у діяльності правоохоронних органів щодо профілактики злочинів неповнолітніх та інші соціальні деструкції суспільства.

Одним із головних факторів (до 90 %), що штовхає неповнолітніх на злочинний шлях, є дисфункціональна сім'я. У наш час все більша кількість сімей втрачає виховний потенціал через низку економічних та морально-етичних проблем, у зв'язку з чим поширюються явища безпритульності та бездоглядності, що веде до зостання злочинності неповнолітніх [5, с. 152].

За даними А. М. Нечаєвої, до основних криміногенних факторів сімей, що сприяють вчиненню злочинів, можна віднести виховання дітей у неповній сім'ї, наявність в сім'ї родичів, що мали судимість, скандали та бійки, сексуальну розпущеність. До переліку соціальних деструкцій додається важке матеріальне становище, незадовільні умови життя, відсутність окремої кімнати для дітей, злидні, нестача харчування та одягу, насилля в сім'ї, виховання дітей в умовах емоційної депривації,— все це та багато іншого призводить до патологічних змін особистості.

Криза різних сфер життя не залишила осторонь і школу, поглибивши, зокрема, відчуження учнів від шкільного середовища. За оперативними даними служб у справах неповнолітніх в останні роки 1-го вересня більше 11 тисяч дітей не приступають до занять у загальноосвітніх школах. Серед них 35 % становлять діти 11–14 років, 45 % — 15–17 років.

Багато дітей не хочуть відвідувати школу через погане самопочуття в ній, низькі бали успішності провокують пропуски занять, бо учень не хоче бути об'єктом критики, а то й глузування з боку вчителя та однолітків [6, с. 46].

Наступний соціальний фактор — негативний вплив мікросередовища, в якому дитина проводить майже весь свій вільний час, особливо у підлітковому та юнацькому віці.

Важливою психологічною особливістю злочинності неповнолітніх є тісний її зв'язок із криміногенним середовищем. Такий зв'язок має опосередкований характер, де проміжною ланкою виступає кримінальна субкультура неповнолітніх. Криміногенне середовище утворює своєрідний психологічний простір, який має тенденцію до самовідтворення і розширення за рахунок зовнішнього іміджу кримінальної «романтики», спрощених взаємостосунків. Воно виглядає привабливим для багатьох неповнолітніх, оскільки вони не мають достатньої для самостійного життя сформованості, значного життєвого досвіду, здатності відрізнити зовнішню атрибутику від сутності, опозиційно реагують на втручання дорослих у їхнє життя.

Вагомим фактором, який побічно детермінує злочинність неповнолітніх, є прорахунки у діяльності правоохоронних органів. Нерідко вони обмежуються лише поверхневим вивченням даних статистики без ретельного дослідження причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми. Державні програми, що мають на меті запобігання злочинності неповнолітніх, фінансуються недостатньо, тому ролі вони не відіграють.

Третю групу факторів становлять особистісні риси неповнолітнього: особливості характеру, темпераменту, системи цінностей, рівня домагань, наявність адекватної самооцінки, захоплення тощо.

Особистість правопорушника — свідомий суб'єкт, наділений сукупністю біологічно зумовлених і соціально детермінованих властивостей та якостей, поведінка якого визначається антисуспільною спрямованістю, що виникає під впливом дії певних суспільно-політичних, економічних та соціокультурних умов. На стадії формування особистості можна вирізнити два тісно пов'язані, але не тотожні вектори: загальне формування особистості та формування правової психології особистості. Загальне формування особистості здійснюється способом соціалізації, а його стрижнем є формування свідомості [7, с. 71]. Формування правової психології особистості здійснюється способом правової соціалізації, а її основою є правосвідомість.

У роцесі соціалізації неповнолітній різною мірою, але неминуче проходить через життєві кризи, накопичення протиріч, можливо,— через затримки і навіть зриви, болісні, спотворені форми самоствердження та визнання оточенням. Не обов'язковим, але реально ймовірним наслідком цього є виникнення несприятливих психологічних новоутворень, що оформлюються у риси, властивості особистості — жорстокість, цинізм, брутальність, нігілізм, зухвалість тощо.

Науковий керівник: д.ю.н, проф. Волобуєв А.Ф.

Література

1. Аршава І. Ф., Аршава І. А. Преступность несовершеннолетних: медико-психологический й кримінально-правовой аспект // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер. «Медицина та охорона здоров'я».— 2002.— Вип. 2.
2. Медведєв В. С. Кримінальна психологія: Підручник.— К.: Атака, 2004.— 367 с.
3. Даньшин І. Н. Детерминация преступности несовершеннолетних // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. пр.— Харків: Право, 2004.— Вип. 8.
4. Гаркавець С. О. Проблема девіацій у поведінці студентської молоді // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України.— 2007.— Т. 5. вип. 12 «Екологічна психологія».
5. Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні: тематична державна доповідь про становище дітей України за підсумками 2006 року.— К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2007.— 240 с.
6. Фіцула М. Педагогічні проблеми профілактики правопорушень неповнолітніх // Право України.— 1995.— № 8.
7. Голіна В.В. Кримінологічна характеристика і попередження злочинності неповнолітніх // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. пр.— Харків: Право, 2004.— Вип. 8.

ПРИВАТНІ ВІЙСЬКОВІ КОМПАНІЇ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Левчук Станіслав Сергійович
студент IV курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: stasleva92@gmail.com

Ключові слова: найманство, приватні військові компанії, гуманітарне право

XX ст. мало досить яскраву і в той же час трагічну історію: дві світові війни, Холодна війна та страх перед третьою світовою війною, процес деколонізації та розпад великих імперій, поступова глобалізація. Всі ці суспільні та політичні процеси паралельно відображались не тільки в геополітиці, а й в міжнародному праві.

Так, припинення існування СРСР і з цим розпад біполярної системи світу, економічна глобалізація та розповсюдження транснаціональних корпорацій, загроза міжнародного тероризму та релігійного фундаменталізму, чисельні локальні війни та революції, – усе це дало попит на послуги приватних військових (охоронних) компаній. То який феномен даних структур та як здійснюється міжнародно-правове регулювання їх діяльності?

Отже, приватні військові (охоронні) компанії (далі – ПВК) – це приватні суб'єкти підприємництва, що надають спеціалізовані військові та/або охоронні послуги. Спектр даних послуг різноманітний і може включати: планування, організацію та проведення бойових операцій, збір та аналіз розвідувальної інформації, логістику, озброєну охорону і захист людей та об'єктів, супровід транспортних колон, технічне обслуговування та експлуатацію бойових комплексів, утримання під вартою, консультації та підготовку місцевих військовослужбовців та правоохоронців тощо. Тобто послуги, які надають такі компанії переважно мають мілітарний характер.

Кількість подібних компаній, що вийшли на світовий рівень різняться від 150 до 500. Дана похибка є результатом відсутності чіткого правового статусу та правової регламентації їх діяльності, як на рівні національного законодавства, так і на міжнародному рівні. Однак, загальносвітова тенденція така, що кількість ПВК буде рости, враховуючи, що цей бізнес є досить прибутковим. Про їхній успіх свідчить те, що за підрахунками аналітиків передбачається, що попит на них збільшуватиметься на 7,4% на рік. Вартість цього виду послуг може досягти в 2016 році 244 млрд доларів США [1].

Ще одна з характерних особливостей ПВК полягає в тому, що за великим рахунком, приватними вони є лише відносно, тому що працюють в тісній співпраці із спецслужбами власних країн і практично в державних інтересах, тобто основними замовниками послуг їхніх є національні уряди. Наприклад, наприкінці 2010 р. Об'єднані Арабські Емірати підписали контракт з ПВК «Reflex Responses» щодо підготовки батальйону чисельністю 800 осіб, укомплектованого іноземцями, для боротьби з тероризмом та підтримання внутрішньої безпеки країни. Вартість контракту становить 529 млн дол. США [2].

Природа діяльності даних компаній є досить складною. З однієї сторони приватні компанії є зареєстрованими комерційними підприємствами з відповідною корпоративною структурою, основною діяльністю яких є надання послуг та виконання робіт. Це свідчить про приватно-правове регулювання.

Однак, в той же час специфіка послуг та статус персоналу ПВК, які безпосередньо надають послуги і потенційно можуть бути учасниками бойових дій, мають публічно-правових характер.

Тому постає цілком логічне питання, як регулюється статус представників ПВК, а також чим саме їхній статус відрізняється від статусу найманців. На жаль, міжнародне гуманітарне право ще не випрацювало єдиних норм, які б дали змогу уніфіковано регулювати діяльність ПВК. В той же час слід зазначити, що спроби створення такого акту мали місце. У 2008 р. 17 держав – членів ООН, серед них і Україна, підготували й першими схвалили «Документ Монтрьо».

Він був поширений серед інших членів організації як документ Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН з метою забезпечення добровільного вжиття ними запропонованих у ньому процедур і заходів, а також для інформування стосовно підтримки ними цього документа. На кінець 2011 р. до нього приєдналося 36 держав – членів ООН [3].

«Документ Монтрьо» визначає: низку термінів, зокрема «ПВК», «персонал ПВК» тощо; обов'язки держав залежно від характеру їхніх відносин з ПВК («держави-контрагенти», «держави-територіальної юрисдикції», «держави походження» та «інші держави»), з виконання норм чинного міжнародного права, зокрема гуманітарного, кримінального та прав людини, які стосуються особливостей функціонування таких компаній; обов'язки персоналу та керівництва ПВК.

Відразу необхідно зазначити, що відповідно до п. 3 передмови даного Документа, він не є юридично обов'язковим і не торкається суттєвих зобов'язань держав за звичайним міжнародним правом чи міжнародними зобов'язаннями [4]. Норми, що містяться в документі мають лише рекомендаційний характер, а значить не є обов'язковими при регулюванні суспільних відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю приватних військових компаній. У той же час «документ Монтрьо» містить правила і положення про передові методи відносно ПВК, що діють в зонах озброєних конфліктів. Саме тому на основі його основі спробуємо розкрити статус персоналу ПВК в контексті міжнародного гуманітарного права (далі – МГП).

По-перше, варто зазначити, що у ЗМІ персонал ПВК нерідко називають «найманцями». Однак в дійсності, відповідно до міжнародно-гуманітарного права, цей термін має досить вузьке тлумачення, тому він не застосовується до працівників таких компаній [5]. Про це також у своїй доповіді делегатам Третього комітету 68-ої ГА ООН

зазначив голова робочої групи з проблем використання найманців А. Катц. За його словами, діяльність приватних військових і охоронних компаній не підпадає під сферу дії Міжнародної конвенції ООН про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчання найманців [6].

Визначення найманців вперше було сформульоване в ч. 2 ст. 47 I-ого Додаткового протоколу до Женевської конвенції від 1977 р., відповідно до якої найманцем є особа, яка:

1. спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті;
2. фактично бере безпосередню участь у воєнних діях;
3. бере участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, і якій дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони;
4. не є ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває в конфлікті;
5. не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті;
6. не послана державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил [7].

В подальшому це визначення уточнюється в Міжнародній конвенції проти набору, використання, фінансування і підготовки найманців (1989). Однак, оскільки подібні визначення, за словами представників ООН та МКЧХ, є не повністю коректними і той факт, що Конвенцію ратифікувала невелика кількість країн, свідчить про те, що персонал ПВК апріорі не є найманцями, якщо не доведено інше [8; с. 7].

Те ж саме непрямо передбачено і «документом Монтрью». Так, у розділі Е даного документа вказуються права та обов'язки ПВК та його персоналу. Відповідно до п. 23 ПВК, як суб'єкти підприємницької діяльності зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права та стандартів в галузі прав людини у відповідності до застосовуваного національного законодавства, а також внутрішнього законодавства, у тому числі кримінального, податкового, міграційного, трудового права тощо.

Такі ж вимоги висуваються і до персоналу ПВК, який перш за все зобов'язаний дотримуватися відповідного національного законодавства, зокрема, кримінального законодавства держави, в якому він функціонує, а також в окремих випадках – законодавства держави свого громадянства.

Статус персоналу ПВК визначається міжнародним гуманітарним правом в кожному конкретному випадку, зокрема з урахуванням характеру і умов виконання покладених на нього функцій.

Якщо співробітники ПВК є цивільними особами відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, то вони можуть бути об'єктом нападу лише тоді, коли вони безпосередньо беруть участь у бойових діях і тільки під час такої участі. Співробітники ПВК :

- зобов'язані, незалежно від свого статусу, дотримуватися норм МГП;
- знаходяться під захистом в якості цивільних осіб відповідно до МГП, якщо вони не входять до складу регулярних збройних сил держави або не є членами організованих збройних груп або підрозділів під командуванням, відповідальним перед державою; або іншим чином не втратили свого захисту відповідно до МГП;
- мають право на статус військовополоненого у міжнародному збройному конфлікті, якщо вони є особами, що пов'язані зі збройними силами та відповідають вимогам статті 4А (4) третьої Женевської конвенції;
- якщо вони виконують урядові владні функції, то повинні дотримуватися зобов'язань держави за міжнародними стандартами в області прав людини;

– підлягають судовому переслідуванню, якщо вони здійснюють вчинки, що кваліфікуються як злочини згідно застосованого національного законодавства або міжнародного права.

Щодо відповідальності начальників, то урядові особи, як цивільні, так і військові, та керівники ПВК можуть нести відповідальність за злочини, вчинені співробітниками ПВК, що безпосередньо знаходяться під їх підпорядкуванням, в силу того, що вони не забезпечили відповідний контроль над підлеглими.

Однак на практиці у зв'язку з правовою невизначеністю ПВК та його персоналу виникає досить багато конфліктів. Так, восени 2007 р. в Іраку працівниками ПВК «Блеквотер» при супроводі конвою, було вбито 17 цивільних та поранено ще 28 осіб, тільки через їхню потенційну загрозу. І це тільки один з багатьох скандалів, які час від часу виникають щодо діяльності ПВК [9].

Це свідчить про необхідність подальшого правового регулювання діяльності таких компаній та визначення статусу їх працівників. Такі підходи нині розробляються на міжурядовому рівні під егідою ООН.

Так, у зв'язку зі скандалами йшла мова про повну заборону діяльності ПВК. Проте, як писалось вище, існуюча геополітична обстановка сама створює попит на діяльність подібних компаній. Саме тому держави не бажають повністю відмовлятися від будь-яких послуг, що надаються ПВК.

Другою пропозицією є створення міжнародного органу щодо регулювання діяльності ПВК.

Інші пропозиції мають на увазі створення **конвенції, що визначає мінімальні вимоги щодо нагляду і контролю за діяльністю ПВК, яка б включала:**

– систему ліцензування з точним списком послуг, що надаються ПВК, і вимогою до глави фірми обов'язково реєструвати усі замовлення, які надходять, і усіх співробітників, що працюють в ПВК;

- мінімально необхідні вимоги до ліцензування при наймі персоналу;
- парламентський та незалежний контроль за діяльністю ПВК;
- і вимоги щодо прозорості одержання замовлень і виконання умов контрактів.

Як виходом з цього правового вакууму може бути надання обов'язковості нормам «документа Монтьєро», уточнення визначення найманства в міжнародних та національно-правових актах, а також визнання персоналу ПВК як комбатантів.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент Червяцова А.О.

Література

1. Новини. Перший Національний . Приватні охоронні компанії 2016 року можуть заробити \$244 млрд [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/specialnews/2013/11/05/26667>.
2. United Arab Emirates Confirms Hiring Blackwater Founder's Firm. The New York Times, 15.05.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nytimes.com/2011/05/16/world/middleeast/16prince.html?_r=2&.
3. Горовенко В., Тютюнник В. Приватні військові компанії: міжнародний досвід і можливі шляхи його реалізації в Україні [Текст] // Економічні проблеми будівництва. Наука і оборона. — 2013. - №3. – с. 32-39.
4. Документ Монтьєро від 17.09.2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/montreau.pdf>.
5. Приватизация войны // Международный Комитет Красного Креста [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.icrc.org/rus/war-and-law/contemporary-challenges-for-ihl/privatization-war/overview-privatization.htm>.

6. Центр новостей ООН. Антон Катц: деятельность частных охранных компаний должна быть урегулирована [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/news/story.asp?newsID=20546>.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
8. DCAF Backgrounder. Приватні військові компанії // Женевський Центр демократичного контролю за збройними силами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dcaf.ch/content/download/34962/525141>.
9. BBC.Ukrainian. Ірак: Блеквотер має відповісти за вбивство [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/story/2007/10/071008_iraq_blackwater_sp.shtml

ЗМІСТ ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ПРОГРАМНОГО ХАРАКТЕРУ

Леонова Юлія Володимирівна
студентка 4 курсу, 44 групи
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Полтавського юридичного інституту

E-mail: yuliya.leonova.2014@mail.ru

Ключові слова: джерела, програма, стратегія, концепція

Окремим видом джерел екологічного права слід визнати джерела програмного характеру. За їх допомогою, зокрема, визначається доктрина, концепція, стратегія, принципи, основні заходи з реалізації державної політики у економічній, соціально-культурній, екологічних сферах.

Програмні документи поєднують доктринальні положення, що досліджують характер існуючих проблем і шляхи їх вирішення та конкретні заходи організаційного, економічного, технічного, правового й іншого характеру. Ці документи, відрізняючись за своїми параметрами від нормативно-правових актів, чинять суттєвий вплив на вирішення відповідних проблем, зокрема, розвиток законодавства, мають для суб'єктів, до яких звернуті, обов'язковий характер.

Аналіз даного питання досліджували у своїх роботах такі науковці, як

Г. Балюк, А. Євстігнєєв, Н. Ільїна, С. Кузнєцова, П. Кулинич, П. Лапечука, Е. Позняк, Т. Тимочко, В. Федорович, Ю. Шемшученко.

При аналізі документів програмного характеру впадає в око різноманітність організаційних засад їх розробки та затвердження. Прийняття документів довгострокового планування у формі «стратегій» у певних випадках витікає з міжнародних зобов'язань України. Зокрема, відповідно до «Плану дій «Україна - Європейський Союз» (2005) Україна повинна розробити та прийняти низку стратегій, спрямованих на забезпечення економічного зростання та соціального зближення, захисту навколишнього середовища, у тому числі - Державну стратегію сталого розвитку. У зв'язку із зазначеним, у законодавстві України протягом останніх років з'явилась певна практика прийняття «стратегій» з питань розвитку окремих сфер - національної безпеки, туризму і курортів, енергетичної тощо [3].

Таким видом документів є концепція. Прикладами їх застосування є: Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2009 р. № 276-р; Концепція збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року, затверджена наказом Мінагрополітики України від 20 серпня 2003 р. № 280; Концепція єдиної системи нормативно-правових актів у сфері державного земельного кадастру, затверджена наказом Держкомзему України від 12 грудня 2008 р. № 610 та інші. Підставою для розробки концепцій є й положення законодавства з відповідного питання, що розглядаються як вихідні для подальшого розвитку правового регулювання з відповідного питання [2].

Слід зазначити, що саме державним цільовим програмам належить провідна роль серед інших документів програмного характеру. Важливість програм у плануванні економічного і соціального розвитку, охороні довкілля знайшло своє підтвердження у Конституції України, до якої включено положення, присвячені цим програмам. Так, відповідно до за ст. 85 Основного Закону України Верховна Рада затверджує загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля. Розробка цих програм покладається на Кабінет Міністрів України (ст. 116 Конституції України).[1].

Отже, акти програмного характеру (стратегії, концепції, програми) є специфічними джерелами екологічного права, що під якими слід розуміти прийняті уповноваженими державними органами на найвищому рівні нормативно-правові акти та ратифіковані міжнародно-правові договори, правові норми яких регулюють суспільні екологічні відносини стосовно приналежності, використання, відтворення природних об'єктів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки з метою задоволення екологічних, економічних та інших інтересів суспільства. Вказані документи мають певні ознаки джерела права, оскільки у їх складі є положення імперативного характеру, вони впливають на розвиток екологічного законодавства, визначаючи напрями його подальшого розвитку та основні проблеми, вирішенню яких це законодавство має сприяти.

Науковий керівник: к.ю.н. Батигіна О.М.

Літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Гвоздик П.О. Джерела екологічного права програмного характеру // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/15791/1/12gpo.pdf>
3. Проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: науковий погляд // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061> HYPERLINK ...

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

І.А. Лисаченко

студентка 4 курсу

Полтавського юридичного інституту

НЮУ імені Ярослава Мудрого

E-mail: irrisha2@mail.ru

Ключові слова: вдосконалення, комерційна таємниця, законодавче регулювання

В умовах конкуренції серед суб'єктів господарювання інформація стає цінним об'єктом. На захист такої інформації стає інститут комерційної таємниці (далі КТ), що регулюється нормами цивільного та господарського права. Проте в правовому регулюванні ТК існують деякі проблемні питання.

У сучасній українській науці проблемою захисту КТ займаються С. Ємельянов, Т. Хайлова, О. Воронова та ін.

У світі не існує єдиного підходу до визначення поняття КТ. Застосовуються різні визначення такої інформації: «ділові секрети», «виробничі секрети», «торгівельні секрети», «ноу-хау» тощо. В Україні всі вищевказані види «секретів» об'єднані в один узагальнюючий термін – КТ, який знайшов своє відображення в чинному законодавстві, хоча і неоднозначне [3, с. 38].

Так, визначення КТ згідно ст.505 Цивільного кодексу України (ЦКУ) є наступним: комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Глава 46 ЦКУ встановлює майнові права інтелектуальної власності на КТ, охорону КТ органами державної влади, а також строк чинності права інтелектуальної власності на КТ. Ст. 36 та 155 Господарського кодексу України (ГКУ) дещо по іншому визначає КТ (Відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею.), включаючи її до об'єктів прав інтелектуальної власності.

Зараз не існує спеціального закону, який би визначав перелік відомостей, що становлять КТ. Згідно до ст. 36 ГКУ склад та обсяг відомостей, що становлять КТ, спосіб їх захисту самостійно визначаються суб'єктом господарської діяльності. В той же час, згідно до ч.2 ст.505 ЦКУ, певні відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру можуть складати КТ, за винятком тих з них, які визначені законом. Але, перелік відомостей, що не становлять КТ, наведено не в законі, а у підзаконному акті (згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» N 611 від 09.08.1993, КТ не становлять, зокрема: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів), який був прийнятий на виконання закону України «Про

підприємства в Україні», що втратив чинність у зв'язку із прийняттям ГКУ. Це свідчить про необхідність критичного перегляду зазначеного переліку на предмет відповідності існуючим реаліям розвитку конкурентного ринкового середовища [3, с. 138]. У випадках, коли закон не передбачає вільного доступу до інформації, власник комерційної таємниці на свій розсуд визначає, яка інформація є комерційною таємницею. Зокрема, до комерційної таємниці можуть бути віднесені дані, що включаються до змісту державної звітності, дані про обсяги об'єктів оподаткування та суми податків, сплачених чи таких, які підлягають сплаті, інформація про платоспроможність, про розміри заробітної плати тощо [1, с. 129]. Викладене свідчить про необхідність розробки спеціального нормативно-правового акта щодо інформації з обмеженим доступом.

У Верховній Раді України були на розгляді два законопроекти: № 5180 «Про комерційну таємницю» та № 5180-1 «Про основні положення охорони комерційної таємниці в Україні», де наявна спроба усунення деяких із зазначених вище недоліків [4]. Проте, не зважаючи на їх окремі позитивні аспекти, жоден з цих актів не відповідає повністю Концепції проекту закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» [2]. Відповідно перший відправлений на доопрацювання ще у 2005 році, а другий очікує розгляду із 2006 року [4]. У законопроекті, що має розроблятися на виконання вказаної Концепції, повинні визначатися, зокрема, такі правові норми: критерії віднесення інформації до КТ і підстави виникнення прав інтелектуальної власності на КТ; перелік відомостей, що не можуть бути віднесені до КТ; майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю та строк їх чинності; умови відчуження майнових прав інтелектуальної власності на КТ, пов'язані з охороною здоров'я населення, забезпеченням екологічної безпеки та інших інтересів суспільства; порядок забезпечення технічного, організаційного та іншого захисту інформації, що становить КТ, і режим доступу до неї; обов'язки осіб, які мають доступ до КТ, щодо її збереження, використання, поширення та відповідальність таких осіб за порушення прав на КТ в рамках трудових відносин і після їх припинення; особливості охорони «ноу-хау»; охорона КТ органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також установлення відповідальності зазначених органів за її неправомірне розголошення або використання; захист майнових прав інтелектуальної власності на КТ [2]. Прийняття такого закону, на думку фахівців, сприяло б урегулюванню багатьох питань у сфері захисту комерційної таємниці, наближенню вітчизняного законодавства до стандартів, прийнятих у ЄС [5, с. 237].

Таким чином, сьогодні існує потреба в удосконаленні чинного законодавства про комерційну таємницю. Прийняття Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» забезпечить належний захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю, створить умови для запобігання недобросовісній конкуренції у підприємницькій діяльності. Також важливою є розробка локальних нормативних актів про конфіденційну інформацію суб'єкта господарювання.

Науковий керівник: д.ю.н., доц. В. М. Пашков

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К.: АСК.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – С. 129.
2. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» N 1404-р, 05.11.2008 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.3934.0>

3. Ємельянов С.В. Проблемні аспекти організаційно-правового захисту комерційної таємниці в Україні // Інформаційна безпека. – 2011. - № 2. – С. 37-46
4. Проект Закону про комерційну таємницю [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=17292; Проект Закону про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?id=&pf3516=5180-1&skl=5
5. Хайлова Т.В. До питання захисту комерційної таємниці як умови ефективного підприємництва // Законодательное обеспечение экономической политики государства и юридическое образование : матер. междунар. науч.-практ. конф. (Донецк – Святогорск, 16–17 апреля 2009 г.) / МОН України ; Донецкий национальный университет ; ред. кол.: А.Г. Бобкова и др. – Донецк :ЮгоВосток, 2009. – С. 235–237.

ЦІЛІ СУДИМОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ЦІЛЯМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Луста Яніта Олексіївна

студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: lar1120@yandex.ru

Ключові слова: судимість, кримінальна відповідальність, цілі, наслідки

1. В загальнофілософському розумінні ціль (мета) – бажаний стан об'єкта або бажаний кінцевий результат діяльності.

2. У Кримінальному кодексі України часто застосовується термін «кримінальна відповідальність», але при цьому він ніде не розкриває її поняття. Водночас, закон проводить відмінність кримінальної відповідальності від покарання. У науці кримінального права також немає єдиного розуміння кримінальної відповідальності: одні автори ототожнюють її з кримінальним покаранням, другі характеризують кримінальну відповідальність як певного роду обов'язок особи, яка вчинила злочин. Для того щоб визначити зміст кримінальної відповідальності слід назвати її ознаки [1, с. 27]. До них належать такі характеристики:

- ця відповідальність індивідуалізується судом і полягає в засудженні винної особи від імені держави;
- кримінальна відповідальність виникає, реалізується та припиняється в рамках діяльності кримінально-правових відносин;
- суб'єктами кримінально-правових відносин є: особа – яка вчинила злочин та держава – яка встановлює факт вчинення злочину;
- вид і міра обмежень особистого, майнового або іншого характеру які саме визначаються у кримінальному законі.

Виходячи з вище зазначеного можна погодитись, що кримінальна відповідальність – це передбачене КК обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що індивідуалізується в обвинувальному вироку суду і здійснюється спеціальними органами виконавчої влади держави [1, с. 28].

3. Оскільки, кримінальна відповідальність - це певне обмеження прав і свобод людини, то, їй притаманні певні цілі. Такими цілями є: виправлення правопорушника; недопущення вчинення нових кримінальних правопорушень з боку покараної особи;

репресивні заходи з боку держави для того, щоб винна особа відчула певні обмеження своїх прав; запобігання вчиненню кримінальних правопорушень з боку інших осіб.

4. Судимість – правовий стан особи, який виникає у зв'язку з її засудженням до кримінального покарання і за зазначених у законі умов тягне настання для неї певних негативних наслідків. Судимість не може настати без кримінальної відповідальності. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно-небезпечного діяння, яке містить склад злочину, оскільки саме склад злочину – явище соціальної реальності, яке структурує зміст учиненого суспільно-небезпечного діяння. У межах підстави кримінальної відповідальності є фактична та юридична сторона: фактична – це вчинення в реальній дійсності суспільно-небезпечного діяння; юридична сторона – передбаченість такого діяння як складу злочину в КК.

5. У Загальній частині чинного КК у розділі XIII «Судимість», визначені правові наслідки судимості, строки погашення судимості, умови зняття судимості [2, с.108]

При цьому підстава судимості є похідною від підстав кримінальної відповідальності, оскільки судимість виникає з часу набрання законної сили вироком, яким особа визначається такою, що вчинила злочин.

Знаючи, які цілі притаманні кримінальній відповідальності можна зробити висновок, які саме цілі притаманні судимості. Можна виділити наступні цілі: виправлення засудженого; запобігання вчиненню злочинів як засудженим так і іншими особами; кара особи.

Виправлення засудженого передбачає, що у майбутньому дана особа (правопорушник), не буде вчиняти суспільно-небезпечне діяння. Сам процес відбування покарання несе у собі приховану мету - «потрапивши» у свідомість людини, донести до неї, яка поведінка в майбутньому не є припустимою.

Запобігання вчиненню злочинів як засудженим, так і іншими особами – головний зміст цілей судимості.

Кара особи – це те, що отримує особа, за вчинене нею у вигляді покарання. Обсяги кари визначаються видом і розміром покарання. Тривалість негативного наслідку покарання у формі судимості прямо залежить від виду і розміру призначеного судом покарання (ст. 89 КК).

6. Зазначених цілей судимість досягає через свої правові наслідки. Визначимо їх.

Загальноправові наслідки судимості – це різноманітні за обсягом та порядком настання часткові обмеження прав і свобод особи, яка має судимість, що передбачені нормами різних галузей права і застосовуються протягом усього або частини строку стану судимості особи, але не входить до змісту конкретного виду покарання [3, с. 25].

З метою більш повного уявлення про вид, обсяг, зміст обмежень, умов та час їх дії необхідно класифікувати загальноправові наслідки в залежності від їх виду та конкретної судимості, яка відображає внутрішню соціальну сутність вчиненого особою злочину: ступень його тяжкості; небезпечність для суспільних відносин критерієм оцінки якої є: важливість об'єкта посягання; характер діяння; спосіб його вчинення; тяжкість наслідків; форма і вид вини.

Загальність загально правових наслідків судимості треба шукати у моральних і профілактичних аспектах зазначених обмежень. У діапазоні від побутового, громадського, суспільного до державного рівнів відносин залишається негативне ставлення до осіб, які переступили закон і отримали за вчинений злочин державний і суспільний осуд: покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаною винною у вчиненні злочину і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Суворість осуду і примусу залежить від ступеня тяжкості вчиненого особою злочину [3, с.48].

7. Крім загально-правових наслідків судимості слід виділити кримінально-правові наслідки судимості. З судимістю, як елементом інституту кримінальної відповідальності, пов'язані певні кримінально-правові наслідки конструктивного та диференційного

характеру. Кримінальна відповідальність розглядається не тільки як санкція, а й як кримінально-правовий інститут, основним змістом якого є примусове покладання на особу обов'язку перетерпіти державний осуд ним вчиненого злочину та публічне її засудження, а також понести у разі призначення передбаченого законом покарання, що полягає у позбавленні особистого чи майнового характеру [3, с.51].

8. Законодавець наділяє судимість такими властивостями і якостями, завдяки яким здійснюється і диференціація саме кримінальної відповідальності як правового інституту зверненого до невизначеного кола осіб і погрожуючого кожному, хто вчинить злочин, тобто потенційна кримінальна відповідальність.

Кримінально-правове значення судимості полягає в тому, що її наявність у особи перешкоджає застосуванню до неї деяких інститутів кримінального права або його окремих положень, які пом'якшують кримінальну відповідальність. За її допомогою законодавець також конструє низку інститутів кримінального права, які при індивідуалізації кримінальної відповідальності за умов, указаних у законі, навпаки, сприяють їх застосуванню, що обтяжують правове становище особи, посилює кримінальну відповідальність.

Судимість відноситься до роду обставин, які враховуються судом при призначенні покарання. Вона може негативно характеризувати особу злочинця, якщо у неї є непогашена чи незнята судимість за раніше вчинений злочин; слугувати обтяжуючою обставиною при призначенні покарання.

Осуд злочинця і його діяння, як ціль кримінальної відповідальності, досягається з дня набрання законної сили обвинувальним вироком, появою судимості і закінчується її погашенням або зняттям. Ціль судимості – публічно засвідчити притягнення особи до кримінальної відповідальності та інформувати про цей факт суспільство. Якщо особа правильно зрозуміла суть своєї анти злочинної поведінки, то ціль кримінальної відповідальності «осуд винного» досягнута.

9. Отже, якщо вище зазначені загально-правові наслідки будуть досягнуті в певній мірі, то можна констатувати факт того, що і досягнуті цілі кримінальної відповідальності.

Виходячи з вище зазначеного, то цілі судимості доповнюють цілі кримінальної відповідальності, а зміст наслідків судимості розкривають і виконують цілі кримінальної відповідальності.

Науковий керівник: д.ю.н, доц. Житний О.О.

Література

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В.Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. - 456 с.
2. Кримінальне право України: Загальна та Особлива частина / Т.О. Гончар, Є.А. Стрельцов, О.А. Чуваков, – 3-тє вид., виправ. та допов. – Х: Одіссей, 2014. - 240 с.
3. Судимість: Монографія / В.В. Голіна., – Х.: «Харків юридичний», 2006. – 384 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник / В.М.Трубніков, Я.О. Лантінов, О.М. Храмцов та ін.; за заг.ред. В.М.Трубнікова. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2012. – 448с.

К ВОПРОСУ О КОМПЕТЕНЦИИ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ

Людькова Инна Ивановна

аспирант кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета

Харьковского национального университета
имени В.Н.Каразина

E-mail: i.ludkova@gmail.com

Ключевые слова: компетенция, элементы компетенции, органы исполнительной власти

Эффективность реализации государственными органами (в том числе органами исполнительной власти) их компетенции всегда была одной из основных тем, интересующих административно-правовую науку. К ключевым факторам, определяющим эффективность реализации компетенции, относится то, насколько корректно и непротиворечиво компетенция распределена между органами.

Приоритетным направлением всегда была проблема понятия и распределение компетенции органов исполнительной власти, а именно дублирования функций и полномочий органов исполнительной власти, а также организационное разделение функций регулирования экономической деятельности, надзора и контроля, управления государственным имуществом и предоставления государственными организациями услуг гражданам и юридическим лицам и другие.

Необходимо точно и четко осмыслить что понимается под компетенцией, какие элементы входят в ее состав, каков правовой механизм распределения компетенции между всей системой органов исполнительной власти.

В отечественной научной литературе существует большое количество работ, посвященных исследованию компетенции как категории публично-правовой науки вообще и компетенции органов государственного управления (в советский период) и органов исполнительной власти (в настоящее время) — в частности.

Органы исполнительной власти занимают особое место среди субъектов административного права. Именно к этим органам ученые-административисты уделяли особое внимание в виду их актуальности. Теоретические аспекты органов исполнительной власти рассматривались в трудах таких ученых: Ю.П. Битяка, Б.М. Габричидзе, В.М. Гаращука, Т.Е. Кагановской, Р.А. Калюжного, Л.В. Коваля, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Б.М. Лазарева, В.Л. Наумова, М.П. Орзіха, В.Ф. Опришка, О.П. Рябченко, А.О. Селіванова, М.М. Тищенко, О.Ф. Фрицького, О.І. Харитоновой, В.М. Шаповала, Л.П. Юзькова, М.К. Якимчука и других ученых.

Пристальное внимание уделялось также составу и соотношению различных элементов компетенции - нельзя не упомянуть, в частности, монографию И.Л. Бачило о функциях органов управления, а также работы Д.Н. Бахраха.

В литературе отмечалось, что внимательного изучения и особого правового регулирования требует порядок изменения (распределения) компетенции в структуре органов исполнительной власти - в том числе, передачи функций при изменении структуры органов исполнительной власти.

Мы подробно рассматриваем данный вопрос ввиду его особой актуальности. Так как органы исполнительной власти действуют на основе и во исполнение закона, но подчас трудно определить меру их самостоятельности и ответственности. Дублирование полномочий или вмешательства в компетенцию других органов не позволяет им работать

эффективно. Мешают не только поспешность в регулировании компетенции, но и известный юридический дилетантизм и неумение предотвращать непродуманные действия и хаотические связи органов. Это в конечном счете снижает эффект их воздействия на общественные процессы.

Слово «компетенция» происходит от латинского «competentia» (ведение, способность, принадлежность по праву) и, по определению Б.М. Лазарева, «имеет два прочно вошедших в обиход значения:

а) круг вопросов, в которых данное лицо или лица обладают познаниями (ведает чем-то);

б) круг полномочий (прав и обязанностей «ведать чем-то»)[4].

Д. А. Ковачев полагает, что «функция, задачи, компетенция и правоспособность государственного органа - разные явления. Функция органа государства - это назначение данного органа в государственном механизме. Функция государственного органа в механизме государства обуславливает характер его задач и прав, входящих в его компетенцию. Задачи государственного органа - суть цели, достижения которых он призван добиваться всей своей деятельностью. Права государственного органа являются тем средством, с помощью которого на законной основе он может добиваться решения своих задач. Компетенция же государственного органа и его правоспособность - разные правовые явления и их нельзя отождествлять.

Компетенция государственного органа - это юридически предоставленные ему права на решение определенного круга вопросов и на издание определенных видов правовых актов, устанавливающие место данного органа в системе государственных органов, реализуемые им самостоятельно.

В современных словарях понятие компетенции также трактуется неоднозначно. В частности, в Юридической энциклопедии под редакцией Ю. С. Шемшученко компетенция рассматривается как «совокупность установленных в официальной юридической или неюридической форме прав и обязанностей, то есть полномочий какого-либо органа или должностного лица, которые определяют возможности этого органа или должностного лица принимать обязательные к исполнению решения, организовывать и контролировать их выполнение, принимать в необходимых случаях меры ответственности» [7], а в Большом юридическом словаре под редакцией А. Я. Сухарева - как «совокупность юридически установленных полномочий, прав и обязанностей конкретного государственного органа или должностного лица, которые определяют его место в системе государственных органов»[3].

Ю.П. Битяк рассматривает компетенцию как определенный объем государственной деятельности, возложенной на конкретный орган, или круг вопросов, предусмотренных законодательством, другими нормативно - правовыми актами, которые он имеет право решать в процессе практической деятельности[1].

Большинство ученых пришли к выводу, что компетенцией признается совокупность юридически установленных полномочий (прав и обязанностей) конкретного органа публичной власти, определяющих его место в системе органов власти. Основу компетенции составляют властные права - права на активные действия, которые являются юридически значимыми для осуществления нормативно определенных функций [5]. Государственный орган способен своими односторонними действиями (актами) порождать, изменять или прекращать конкретные правоотношения. Несомненным является тот факт, что компетенция государственных органов имеет специальный характер и не является одинаковой для всех органов государственной власти.

Таким образом, компетенция органов исполнительной власти, в общем виде, есть законно установленный объем публичных дел, выполняемых уполномоченным субъектом. Необходимо чтобы компетенция была распределена корректно и непротиворечиво, это

дозволит органом виконавчої влади якісно виконувати покладені Конституцією і Законами на них повноваження.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Е.

Список використаної літератури:

1. Адміністративне право України / Під ред. проф. Ю. П. Битяка. – Харків: Право 2003.
2. Бахрах Д. Н., Россинський Б. В., Стариков Ю. Н. Адміністративне право: Учебник для вузів. — 3-е изд., пересмотр, и доп. — М.: Норма, 2007. — 816 с.
3. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских - М.: Инфра - М, 1998. - С.293.
4. Лазарев Б.М. Компетентність органів управління. – М.: Юрид.лит., 1972.
5. Місцеві державні адміністрації України: становлення, розвиток та функціонування : монографія / М. М. Добкін. — Х.: Вилога мілья, 2012. — 567 с.
6. Тихомиров Ю.А. Адміністративне право і процес: повний курс.- М.: 2001. – 652
7. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / ред . кол . Ю. С. Шемшученко и др. . - К. : Укр . энциклопедия , 2001 . - С. 196.

ЩОДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ

Людькова Катерина Іванівна

аспірант кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

На етапі реформування української держави потребує розгляду питання адміністративних послуг в Україні та необхідність ґрунтовних наукових досліджень та відповідного адміністративно-правового оформлення. Адміністративно-правова наука не виробила загальноприйнятну позицію щодо поняття „адміністративні послуги”, більше того, сам термін „адміністративні послуги” поки що сприйнятий не всіма українськими ученими і практиками.

Предметом науково-теоретичних досліджень «адміністративної послуги» були праці таких вчених як В. Авер'янов, К. Афанасьєв, Б. Борисов, О. Вінніков, В. Гаращук, І. Голосніченко, Я. Гонцяж, В. Євдокименко, Р. Калюжний, А. Каляєв, В. Кампо, С. Ківалов, А. Кірмач, Т. Коломоєць, І. Коліушко, Є. Куріний, Р. Куйбіда, І. Лазарєв, А. Ластовецький, М. Лесечко, А. Ліпінцев, О. Люхтергандт, Н. Нижник, В. Тимошук, О. Харитонова та ін. Дослідження стосувалися окремих аспектів адміністративних послуг, а комплексне наукове монографічне дослідження питань адміністративних послуг не проводилося.

Невизначеність понять для науки адміністративного права є неприйнятною, оскільки не сприяє об'єктивності у врегулюванні відносин, пов'язаних із наданням адміністративних послуг, та призводить до необґрунтованого розширення дослідження в рамках науки адміністративного права розмиваючи об'єкт пізнання.

Необхідне системне оновлення адміністративного законодавства задля формуванням законодавчо закріплених гарантій незворотності демократичних перетворень в Україні, яке передбачає глибоке дослідження базових категорій адміністративного права,

відповідних трансформаціям суспільного розвитку. Однією з таких категорій виступає категорія адміністративної послуги. Ми цілком погоджуємося з думкою А. Васильєва, відповідно до якої наука відображає об'єкт пізнання ідеально та абстрактно в системі понять і категорій. Наукові поняття і категорії - це інструмент теоретичного пізнання, засіб і результат з'ясування мислення. Кожна наука, досліджуючи свій предмет у своєрідних поняттях, виступає як специфічна логіка теорії даного предмета. Тому достатній та адекватний понятійно-категоріальний апарат, а найголовніше - однозначний, на нашу думку, є запорукою отримання знань, що об'єктивно відображають об'єктивну реальність.

Надати визначення «адміністративні послуги» здійснили вітчизняні дослідники на чолі з В. Авер'яновим у праці «Адміністративна реформа для людини» які до речі були одними з перших. На їхню думку, адміністративні послуги - це передбачена законом розпорядча діяльність уповноважених органів (органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування), що здійснюється за ініціативою фізичних та юридичних осіб і спрямована на реалізацію їхніх прав, свобод та законних інтересів [1, с. 10]. Г. Писаренко, розглядаючи сутність правового інституту адміністративних послуг, підтримує І. Коліушка в тому, що це система відносно відокремлених і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють відносини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їх заявою) у процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу [7, с. 35].

Дещо іншою є думка І.Л. Литвиненка, який вважає що адміністративна послуга вказує на наявність правових відносин, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їх заявою) в процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату [5, с. 9-10].

Адміністративну послугу можна розглядати в двох аспектах:

а) як публічно-владну діяльність адміністративного органу спрямовану на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи;

б) як результат публічно-владної діяльності адміністративного органу, спрямованої на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснювалась за заявою особи.

При наданні поняття адміністративної послуги, доцільно вказати на підхід І. І. Котюка, який за результатами узагальнення наукової думки щодо визначення адміністративної послуги вирізняє декілька підходів:

а) як характеристика діяльності органів державної влади щодо громадян, підприємств, організацій;

б) як діяльність органів державної влади щодо обслуговування населення, підприємств, організацій;

в) регулюються цивільним правом, а відповідальність за належну організацію несе орган виконавчої влади. Дослідник обґрунтовує необхідність уведення «інтегрального» поняття «публічні послуги», що надаються державними структурами, органами місцевого самоврядування або іншими суб'єктами на рахунок публічних коштів. При цьому адміністративні послуги розглядаються як різновид публічних послуг, поряд із державними, муніципальними (комунальними) та управлінськими. Зміст адміністративних послуг запропоновано розглядати в контексті Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг та обмежитись у визначенні суб'єктного складу органами виконавчої влади. І. І. Котюк формулює поняття адміністративної послуги як категорії адміністративного права, що породжує адміністративні правовідносини в реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їхньою заявою) у процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату [4, с. 104–107].

О. Люхтергандт вважає, що поняття адміністративних послуг не охоплює речових (наприклад видання самої ліцензії) і фінансових послуг (видання грошей соціально

незахищеним особам), розуміючи при цьому під адміністративними послугами «позитивні» індивідуальні акти, які приймаються з метою задоволення певних інтересів фізичних або юридичних осіб [6, с. 27].

С.Л. Дембіцька називає адміністративною послугою правовідносини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їх заявою) в процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату [3, с. 58].

Академік В.Б. Авер'янов зазначав про умовне визначення діяльності з надання послуг як «публічно-сервісної». Тобто це – діяльність відповідних державних і недержавних органів щодо забезпечення в ході їхніх взаємостосунків з населенням, конкретними фізичними і юридичними особами умов, за яких останні здатні ефективно реалізовувати і захищати свої права, свободи і законні інтереси. [2]. Авторський підхід щодо сутності адміністративних послуг і визначений Концепцією адміністративної реформи в Україні В. Б. Авер'янова відрізняється, насамперед, за суб'єктами їх надання. Академік В. Б. Авер'янов пропонував не обмежуватися тільки органами виконавчої влади як такими суб'єктами, а долучити до них державні й недержавні органи.

Аналіз окреслених у роботі понять дозволили нам запропонувати таке визначення адміністративної послуги - це правовідносини відповідних державних органів місцевого самоврядування щодо забезпечення в ході їхніх взаємостосунків з конкретними фізичними та юридичними особами умов, за яких останні здатні ефективно реалізовувати і захищати свої права, свободи і законні інтереси.

Науковий керівник: д.ю.н, проф. Лук'янець Д.М.

Список літератури:

1. Адміністративна реформа для людини : наук.-практ. нарис / І. Б. Коліушко, В. Б. Авер'янов, В. П. Тимошук, Р. О. Куйбіда, І. П. Голосніченко. - К. : Факт, 2001. –(с.72)
2. Авер'янов В. Б. Вибрані наукові праці / Упорядники: Андрійко О. Ф. (керівник колективу), Нагребельний В. П., Кисіль Л. Є., Педько Ю. С., Дерезь В. А., Пухтецька А. А., Кірмач А. В., Люлька Л. В. За заг. ред. Ю. С. Шемшученка, О. Ф. Андрійко. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – 448 с
3. Дембіцька С. Л. Правові засади діяльності з надання адміністративних послуг населенню України органами місцевого самоврядування : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.07 / Дембіцька Сусанна Леонідівна. -Л., 2010. – (185 с.),
4. Котюк І. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права / І. Котюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. –2010. – № 84/2010.
5. Литвиненко І. Л. Діяльність органів місцевого самоврядування по забезпеченню конституційних прав і свобод : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Литвиненко Ірина Леонідівна. - К, 2003. – (20 с.)
6. Люхтергандт О. Проект Адміністративного процедурного кодексу України та сучасне адміністративне процедурне право / О. Люхтергандт // Юридичний журнал. - 2002. - № 5. – (27-31с.),
7. Писаренко Г. М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Писаренко Ганна Миколаївна. - О., 2006. – (196 с.)

ПІДСТАВИ ТА ОЗНАКИ НАКАЗУ, ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Мазурик Роман Юрійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: mazuruk_r_u@ukr.net

Ключові слова: наказ, законний наказ, суб'єкт віддання наказу, службова особа, суб'єкт виконання наказу

Кримінальний кодекс України прийнятий у 2001 році вперше в історії вітчизняного законодавства визначив принципово нову систему обставин, що виключають протиправність діяння. На законодавчому рівні було закріплено існування кримінально-правового інституту під назвою: «Обставини, що виключають злочинність діяння». В даний інститут було включено нову для кримінального законодавства обставину, що виключає злочинність діяння, це «виконання наказу чи розпорядження», ст. 41 КК України.

Відповідно до ч. 1 ст.41 КК України дія або бездіяльність особи, що заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження [2].

Таким чином, виконання законного наказу як обставина, що виключає злочинність діяння, — це правомірне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особи, суспільства або держави особою, зобов'язаною виконати цей наказ.

Заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам під час виконання наказу можливе лише за наявності відповідної підстави. Такою підставою відповідно до ч. 1 ст. 41 і є законний наказ. Цей наказ — необхідна і достатня підстава відповідної дії або бездіяльності, якщо у особи існувала реальна можливість його виконання [4, с. 272].

Суб'єкт виконання наказу. Відповідно до ст. 41 таким суб'єктом повинна визнаватися особа, що зобов'язана виконати законний наказ. Це може бути як підпорядкована по службі особа (наприклад, військовослужбовець, працівник або службовець підприємства, установи або організації), так і особа, яка хоч і не перебуває у відносинах підпорядкованості, проте згідно з законом зобов'язана виконати звернений до неї законний наказ (наприклад, особа, до якої звернене законне розпорядження представника влади) [4, с. 273].

Для повного і зрозумілого використання диспозиції ст. 41 КК України як обставини, що виключає злочинність діяння, необхідно визначити, які ж підстави та ознаки повинні відповідати наказу. Відомо, що терміни "наказ" і "розпорядження" фактично є синонімами. Крім того, вже визнано, що термін "наказ" є родовим щодо інших актів управління (розпорядження, вказівка тощо).

Наказ — розпорядчий документ, що видається керівником підприємства, установи, організації на правах єдиноначальності або інших посад, особою у межах її компетенції. Текст наказу складається з констатуючої і розпорядчої частин. Констатуюча частина повинна мати такі елементи: вступ (зазначається причина видання наказу), докази (головні факти, що обумовлюють видання наказу), висновок (мета видання наказу). Розпорядча частина позначається словом «наказую» і складається з пунктів, де вказуються: дія, яку треба виконати, строк виконання і відповідальність за виконання. В останньому пункті наказу зазначаються особи, яким доручається контроль за його виконанням. Одним з видів наказу є військовий наказ — обов'язкова до виконання вимога (команда) командира (органу військ, управління) про вчинення чи невчинення підлеглими якоїсь дії по службі [5].

Ознаки, що характеризують зміст законного наказу, передбачені частинами 1 і 2 ст. 41 КК: 1) наказ повинен відповідати: а) повноваженням відповідної особи, яка його видала; б) чинному законодавству; 2) наказ повинен містити припис про вчинення дії або бездіяльності, що пов'язані із заподіянням шкоди правоохоронюваним інтересам; 3) наказ не повинен порушувати конституційні права та свободи людини і громадянина.

Ознакою, що характеризує форму законного наказу, є віддання його у належному порядку. Наказ визнається незаконним, якщо він не відповідає будь-якій ознаці, що характеризує його зміст чи форму.

Відповідною особою, як суб'єктом віддання наказу, визнається особа, що уповноважена законом, іншим нормативно-правовим актом, локальним правовим актом (статутом, положенням тощо) чи актами застосування права на віддання в межах своїх повноважень юридично обов'язкових для певного кола осіб наказів чи розпоряджень. Особа, що уповноважена на віддання юридично обов'язкових для виконання наказів чи розпоряджень, визнається службовою особою [3, с. 164].

Службові особи - особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2].

Повноваження відповідної особи – це закріплені за даною особою права і обов'язки, переважно владного характеру, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових для виконання рішень і забезпечення їх здійснення тими, кому вони адресовані.

Наказ визнається законним, якщо він виданий належною особою в межах її повноважень. Якщо наказ виданий неналежною особою чи хоч і відповідною особою, але з перевищенням її повноважень, він визнається незаконним. Такий наказ не може бути підставою для вчинення діяння, пов'язаного із заподіянням шкоди правоохоронюваним інтересам.

Зміст законного наказу повинен відповідати вимогам чинного законодавства. Поняття «чинне законодавство» вживається у широкому значенні. Ним охоплюються не тільки закони, а й чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, постанови ВРУ, укази Президента України, декрети й постанови КМУ, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України, а також відповідні нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади. Наказ, що не відповідає закону або зазначеним актам, визнається незаконним.

Виконання такого наказу, пов'язане із заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, не виключає кримінальної відповідальності за заподіяну шкоду правоохоронюваним інтересам.

Стаття 41 КК передбачає за змістом не будь-який законний наказ, а лише такий, який приписує певній особі (чи групі осіб) вчинити виключне діяння, а саме: дію або бездіяльність, пов'язану із заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, тобто правоохоронюваним інтересам. Інший за змістом наказ (той, що приписує вчинити звичайні, нормальні дії, наприклад, виконати професійні чи службові обов'язки) не має кримінально-правового значення. Це пояснюється тим, що виконання законного наказу передбачає (припускає) саме правомірне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам. Тому і наказ за своїм змістом повинен містити вимогу заподіяти таку шкоду.

За своїм змістом законний наказ не повинен порушувати конституційні права та свободи людини і громадянина, що передбачені у розділі II Конституції України (статті 21–

68). Згідно з ч. 2 ст. 22 Конституції України «Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані». Законний наказ не повинен містити приписи, які зобов'язують виконавця порушити, наприклад, право кожної людини на життя, на повагу гідності кожного, на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність житла, на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо.

Наказ, що приписує порушення зазначених прав і свобод людини і громадянина, визнається незаконним і не може слугувати виправданням для особи, яка виконала такий наказ.

Належний порядок видання наказу визначається відповідними нормативно-правовими актами, локальними актами та окремими актами застосування права. Цей порядок може передбачати, наприклад, необхідні реквізити наказу (розпорядження), письмову чи усну його форму, порядок доведення його до виконавців наказу тощо.

В окремих випадках, обумовлених конкретною обстановкою, яка позбавляла відповідну особу реальної можливості видати наказ (розпорядження) у належному порядку, законним повинен визнаватись і той наказ, який не відповідає належній формі, за умови, що зміст його відповідає вищевказаним ознакам [3, с. 165].

Таким чином, наказ, котрий відповідає усім встановленим законодавством вимогам, зайняв своє місце в інституті обставин, що виключають злочинність діяння.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Храмцов О.М.

Література:

1. Конституція України, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141), зі змінами та доповненнями.
2. Кримінальний кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.13, зі змінами та доповненнями.
3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т. 1 : Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 376 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник/ [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]: за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ

МалярOVA Тетяна Юрiївна
студент IV курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: malyarova92@mail.ua

Ключові слова: допит, криміналістична інформація, свідок, відеоконференція, слідчий

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) містить ряд статей, які регламентують процесуальний порядок проведення допиту (ст.ст. 224, 225, 226 та ін. КПК),

але не визначає його поняття. Намагаючись усунути цю прогалину в законодавстві, А. В. Кофанов пропонує таке визначення цієї слідчої дії: «Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні». Допит у кримінальному судочинстві є одним із найпоширеніших засобів збирання інформації про подію кримінального правопорушення та особу, яка його вчинила. За даними окремих дослідників на нього припадає понад 80 % усього бюджету часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих дій [1].

Процедура проведення допиту чітко регламентована КПК. Слідчий, прокурор, слідчий суддя під час досудового розслідування чи суд під час судового провадження має право за власною ініціативою або за клопотанням сторін, потерпілого чи його представника здійснити виклик певної особи, якщо є достатні підстави вважати, що така особа може дати показання, які мають значення для кримінального провадження. Рішення про виклик особи на допит може бути прийняте на підставі інформації, що міститься в матеріалах кримінального провадження або отримана у ході застосування оперативно-розшукових заходів. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. У разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий – за давання завідомо неправдивих показань. За необхідності до участі в допиті залучається перекладач. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис.

Особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування. Слідчий фіксує все, що було сказано допитуваною особою, або особа самостійно може записати свої показання, потім вона повинна ознайомитися і підписатися. Остання дія дає можливість запобігти фальсифікації показань, що може завадити вчиненню правосуддя [3].

У науці кримінального процесу існує декілька класифікацій допиту, які мають значення для визначення складу учасників цієї слідчої дії та особливостей процесуального порядку її проведення, зокрема:

- за суб'єктом, який його здійснює, можна виокремити допит, виконуваний слідчим, прокурором, слідчим суддею, суддею та судом;
- за процесуальним станом допитуваної особи виділяють допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта;
- за віком допитуваного розрізняють допит малолітнього, неповнолітнього, особи похилого віку.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться в присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. До початку допиту їм роз'яснюється обов'язок бути присутніми при допиті, а також право ставити запитання та заперечувати проти них.

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок давати правдиві показання без попередження їх про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання;

- за послідовністю проведення допит поділяється на первинний, додатковий та повторний;

- за місцем проведення розрізняють допит на місці події, у кабінеті слідчого, за місцем знаходження допитуваного.

Допит проводиться, як правило, за місцем досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. У виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження має право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду;

- залежно від використання науково-технічних засобів можна виокремити допит із використанням звуко- та відеозапису, а також без використання технічних засобів) [2].

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, або слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. Також бувають випадки, коли сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування. Тоді слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою).

Допит осіб під час досудового розслідування може бути проведений у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування; 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Учасникам слідчої дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у допиті дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки. Хід і результати допиту, проведеного в режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати [5].

Слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора.

За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису. Слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або

телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного [4].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література

1. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кузьмічов Я. В. та ін. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с. [Електронний ресурс] Режим доступу – http://pidruchniki.ws/15660721/pravo/ponyattya_meta_predmet_dopitu.
2. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) [Електронний ресурс] Режим доступу – http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=3078&start=5.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
4. Кучерявий О. П. КПК–2012: допит на досудовому слідстві.[Електронний ресурс] Режим доступу – <http://ukr-advokat.org.ua/кпк-2012-допит-на-досудовому-слідстві>.
5. Олійник О. Допит свідка і потерпілого [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://www.viche.info/journal/1723/>.

ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Масленніков Роман Сергійович

студент V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Термін «функція» (від лат. *functio* – виконання) означає спроможність досліджуваних об'єктів до діяльності і саму їх діяльність, а також роль, властивість, значення, компетенцію, завдання, залежність однієї величини від іншої та ін. У сучасній філософській, методологічній та наукознавчій літературі зазначається, що наука виконує кілька функцій, які зумовлюються реальним призначенням наукового знання для життєдіяльності суспільства, держави і людини. Виходячи з того, що наука як особливий соціальний інститут покликана систематично нарощувати наукові знання і визначати шляхи їх практичного використання, її основними функціями є *пізнавальна* і *практична*.

Наукова діяльність постійно спрямована на здійснення пізнавальної функції, тобто на виробництво нового наукового знання, яке одночасно є метою і засобом розвитку науки. Однак наукова діяльність здійснюється не сама для себе або, іншими словами, пізнавальна функція не породжує «науку для науки», а відображає один з основних напрямків наукового прогресу.

Наука не лише породжує нові знання, а й розробляє шляхи і методи їх реалізації в різних сферах життєдіяльності суспільства, держави і людини. Залежно від того, у якій з цих сфер реалізуються наукові знання, практична функція науки підрозділяється на культурно-світоглядну, державно-правову, виробничо-технологічну та ін.

Таким чином, з цього загальнотеоретичного розуміння функції науки, розробляються відповідні вчення про функції окремих галузей наукового знання. У правознавстві як одній з таких галузей наукового знання найчастіше відзначаються такі функції:

1) онтологічна, яка полягає у пізнанні, констатації, поясненні та інтерпретації державно-правової дійсності;

2) евристична, пов'язана з відкриттям нових законів дійсності;

3) методологічна, яка полягає в тому, що система знань завжди є і методом дослідження, при цьому чим більше досконало теорія відображає пізнавану реальність, тим вище її методологічне значення;

4) прогностична (або наукове прогнозування), призначена для передбачення розвитку дійсності і, в тому числі, державно-правових явищ;

5) організаторська (або конструктивна), що відображає практичне призначення правознавства, яке розробляє нові ефективні засоби, прийоми і методи перетворення державно-правової дійсності.

Незважаючи на свої відмінності, функції науки в цілому і такої її окремої галузі як правознавство, перебувають у тісному взаємозв'язку і залежності, кожна з них доповнює і впливає на інші, утворюючи стійку цілісність дійсного призначення наукового знання.

Оскільки правознавство підрозділяється на низку юридичних наук, викладене повною мірою належить не лише до таких фундаментальних наук, як теорія права і держави, а й окремих юридичних наук. При цьому співвідношення фундаментальних і окремих юридичних наук з функціональної точки зору не можна оцінювати лише як співвідношення загального і окремого.

Проблеми функціонального боку криміналістики, їх систематика, всебічний аналіз окремих з них розглядали такі вчені як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.О. Возгрін, А.В. Дулов, Н.С. Карпов, В.О. Коновалова, В.О. Образцов, М.О. Селіванов, В.В. Трухачьов, А.С. Шаталов, В.Ю. Шепітько, А.А. Ейсман, Н.А. Якубович та ін. Аналіз теоретичних проблем функцій криміналістичної науки і дослідження питань їх диференціації перебуває в безпосередній залежності від ефективності практичної діяльності процесу протидії злочинності. Розробка цих питань сприяє посиленню впливу науки на процес розкриття та розслідування злочинів, необхідним чином оптимізує сили і засоби правоохоронних органів та суду, дозволяє чітко сконцентруватися на стратегічних завданнях протидії злочинності. У кінцевому підсумку розвиток наукового уявлення про сучасні функції криміналістики виступає показником її прогресу.

У цьому зв'язку слід акцентувати увагу на тому факті, що криміналістика виникла в результаті того, що наука повинна була відповідати на питання судово-слідчої практики. Завдання максимально повного задоволення цих потреб стало однією з тенденцій, що визначила шляхи розвитку криміналістики. У цій тенденції були сформовані основні функції криміналістики, що отримують свій подальший розвиток у наш час. Під час аналізу даної проблематики правильною вбачається точка зору щодо поділу функцій криміналістики на дві великі групи:

Перша група, умовна назва якої «практико-застосовна», безпосередньо націлена на запити сьогоденної практики протидії злочинності на місцях. Ця група функцій об'єднує в собі рекомендації і положення теорії, які реалізуються невідкладно в експертній, судово-слідчій, оперативної діяльності та ін. До числа цієї групи входять різноманітні засоби криміналістичної техніки, методи та методики їх застосування, правила і прийоми підготовки і провадження окремих слідчих дій та заходів, тих чи інших комплексів подібних дій і заходів (тактичних операцій), методики розв'язання різного рівня загальних і ситуаційних завдань на тих чи інших стадіях (етапах) пошуково-пізнавальної діяльності в кримінальному процесі.

Це динамічна структура, яка відображає вплив запитів практичної діяльності, сама безпосередньо видозмінює їх, підлаштовуючи теорію науки, і в кінцевому підсумку, націлює криміналістику на конкретні завдання наукового дослідження. Це функція так званого «зворотного зв'язку» між наукою і практикою.

Друга група функцій, умовна назва якої «розроблююча», – це результат дослідницько-пізнавальної діяльності науки, одним із завдань якої є прогнозування результатів практики протидії злочинності, її динаміки, видозміни її форм тощо. Саме функції криміналістики, які входять до другої групи, є, по суті, тією стрижневою опорою, на якій ґрунтується весь арсенал науки, який потім упроваджується в практику. Її реалізація виходить з двоєдиного завдання розвитку науки і створення міцного теоретичного фундаменту для розробок прикладного характеру. З цією метою створюються і безперервно удосконалюються понятійно-термінологічний апарат криміналістики, методи, підходи, концепції, процедури, програми і методичний інструментарій (анкети, опитувальники та ін.) одержання, використання вченими знання про об'єкт науки, його окремі сторони, елементи. У межах цієї функції йде процес формування і розвитку загальної і окремої криміналістичних теорій і вчень (теорії криміналістичної ідентифікації, кібернетики, віктимології, моделювання, вчень про ознаки злочинів, про криміналістичну версію, про організацію розслідування та ін.), а також розробляються, удосконалюються криміналістичні систематики, класифікації, типології, характеристики.

Досить тривалий час вважалося, що основним покликанням науки є вивчення та пояснення навколишнього світу. Згодом уявлення про призначення науки значно розширилися і сьогодні вже називають такі функції: а) констатуюча; б) інтерпретаційна; в) евристична; г) прогностична; г) практико-прикладна; д) комунікативна та ін. Зі сказаного можна зробити висновок про те, що криміналістика має декілька взаємопов'язаних функцій, які розкривають призначення цієї юридичної науки в життєдіяльності суспільства, держави і людини. Ми приєднуємося до позиції тих учених, які вважають, що доцільно на даному етапі розвитку криміналістичної науки виділити такі її функції:

1. Онтологічна. Полягає в пізнанні тієї частини соціальної реальності, що пов'язана зі злочинною діяльністю, правоохоронною практикою та інформацією про них.

Криміналістика з'ясовує, констатує і пояснює:

- технологію злочинної діяльності, тобто зміст і динаміку процесів, що становлять механізм і спосіб вчинення злочину; особливості відносин у кримінальному середовищі та їх відображення у злочинній діяльності; технічне забезпечення злочинної діяльності та озброєність злочинців тощо;

- інформацію, що породжується злочином і пов'язану з ним;
- судово-слідчу практику.

2. Евристична. Ця функція криміналістики проявляється у відкритті нових технічних, тактичних і методичних закономірностей попередження, розкриття і розслідування злочинів. Так, наприклад, у результаті криміналістичних наукових досліджень з'ясовано закономірності виявлення, фіксації, вилучення і використання слідів злочину для викриття осіб, вдосконалення суспільно небезпечних діянь; встановлено принципи і правила криміналістичної ідентифікації та діагностики при роботі з судовими доказами; розроблено вчення про механізми і способи вчинення злочинів та ін.

3. Методологічна. Полягає не лише в розробці науково обґрунтованих методів і рекомендацій для пізнання соціальної реальності, але і в прикладному значенні цих методів і рекомендацій для слідчих, дізнавачів, оперативних працівників, експертів-криміналістів та ін., тобто для більш ефективного попередження, розкриття і розслідування ними злочинів.

4. Прогностична. Виражається у виявленні можливих напрямків розвитку власне криміналістичних наукових знань, а також в передбаченні змін організації і змісту злочинної діяльності; способів протидії слідству та суду; кримінальних способів впливу на доказову інформацію, та ін.

5. Організаторська і конструктивна. Ці функції найбільш виразно проявляються в криміналістиці. Це пояснюється тією обставиною, що, на відміну від фундаментальних знань, криміналістика завжди була і буде залишатися наукою, що розробляє технічні засоби,

тактичні прийоми та методичні рекомендації попередження, розкриття та розслідування злочинів, тобто спрямована на вдосконалення судово-слідчої практики боротьби зі злочинністю та її попередження.

Таким чином, сучасна криміналістика, як і раніше, виконує важливі теоретичні та практичні функції, здійснюючи істотний внесок в укріплення правопорядку і законності в країні. Однак сьогоденні реалії, як цілком слушно зазначає у свою чергу А. В. Іщенко, вимагають поглибленого та детального розгляду функцій криміналістики. Необхідно максимально конкретизувати перелік, систему конкретних завдань, за допомогою яких можна оптимально реалізувати кожну функцію. Така конкретизація може стати основою планування наукових, в тому числі й дисертаційних, досліджень.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Даньшин М.В.

Література:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики [Текст] : В 3 т. Т.1. Общая теория криминалистики / Р.С. Белкин. – М. : Юристъ, 1997. – 408 с.
2. Возгрин И. А. Введение в криминалистику [Текст] : История, основы теории, библиография / И. А. Возгрин. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 475 с.
3. Даньшин М. В. Криміналістика ХХІ століття: місце у системі наукового знання [Текст]: монографія / М. В. Даньшин. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 480 с.
4. Іщенко А. В. Проблеми загальної теорії криміналістики [Текст] / А. В. Іщенко // Криміналістика ХХІ століття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 листопада 2010 р. – Х. : Право, 2010. – С. 9–13.
5. Трухачев В. В. Преступное воздействие на доказательственную информацию: правовые и криминалистические средства предупреждения, выявления, нейтрализации [Текст] / В.В. Трухачев. – Воронеж : Воронеж. ин-т МВД России, 2000. – С. 76.

ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ПО УТРИМАННЮ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ В УКРАЇНІ

Менджул Марія Василівна

к.ю.н., доцент кафедри міжнародного
приватного права, правосуддя та адвокатури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

E-mail: marija_mendzhul@ukr.net

Економічна криза в Україні негативно відобразилася на рівні реальних доходів кожної родини. У зв'язку з цим, вкрай гостро постає проблема належного виконання обов'язку по утриманню членів сім'ї.

Сучасні науковці, зокрема В.І. Борисова, І.В. Жилінкова [1], О.М. Калітенко [2], Б.К. Левківський [3], Л.В. Липець [4], Я.В. Новохатська [5], Л.А. Ольховик [6], З.В. Ромовська [7], С.І. Шимон [8] та ін., досліджують особисті немайнові та майнові відносини подружжя, членів сім'ї. Проте комплексного аналізу проблем виконання обов'язку по утриманню інших членів сім'ї та родичів в Україні не проводилося, що свідчить про актуальність даного дослідження.

Відповідно до ст. 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки[9]. Таким чином,

законодавець не обмежує коло членів сім'ї наявністю кровних зв'язків. Офіційне тлумачення терміну «член сім'ї» дав Конституційний Суд України у рішенні № 5-рп/99 від 3 червня 1999 року[10]. Зокрема, Конституційний Суд України відзначає, що під членом сім'ї треба розуміти особу, яка перебуває з суб'єктом права у правовідносинах, природа яких визначається: кровними (родинними) зв'язками або шлюбними відносинами; постійним проживанням та веденням з ним спільного господарства. Членами сім'ї можуть бути визнані не тільки подружжя та діти, й інші особи за умов постійного проживання разом з особою. Тобто не лише її близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід, баба), але й інші родичі або особи, які не перебувають з особою у безпосередніх родинних зв'язках (неповнорідні брати, сестри; зять, невістка, вітчим, мачуха, опікуни, піклувальники, пасинки, падчерки та інші).

Сімейний кодекс України (статті 2, 257 - 274) до інших членів сім'ї та родичів відносить: бабу, діда, прабабу, прадіда, внуків, правнуків, рідних братів та сестер, мачуху, вітчима, падчерку, пасинка. До інших членів сім'ї та родичів також належать: двоюрідні брати та сестри, тітки, дядьки, племінники, племінниці і інші родичі за походженням. Проте, відповідно до ч. 4 ст. 2 СК України, сімейні відносини між ними Сімейний кодекс України не регулює.

Майнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів виникають у випадках здійснення ними або щодо них обов'язку по утриманню, який регулюється главою 22 СК України[9].

Афанасьєва Л.В. вважає, що за чинним СК України суб'єктів аліментних зобов'язань можна поділити на три групи (черги): а) подружжя (колишнє подружжя), батьки та діти; б) дід, баба, онуки (прадід, прабаба, правнуки), брати, сестри; в) вітчим, мачуха, падчерка, пасинок, фактичний вихователь, вихованець. Подружжя (колишнє подружжя), батьки та діти зобов'язані утримувати у встановлених законом випадках один одного незалежно від обов'язків інших осіб щодо надання утримання. На осіб другої групи аліментний обов'язок покладається за відсутності осіб першої групи, або якщо вони з поважних причин не можуть надавати належного утримання. Особи третьої черги притягуються до виконання аліментного обов'язку за відсутності осіб першої та другої черг, або якщо вони з поважних причин не можуть надавати належного утримання[11, с. 132]. Науковці[12, с. 312], з позицією яких ми погоджуємось, відзначають, що аліментні зобов'язання інших членів сім'ї та родичів мають додатковий (субсидіарний) характер, тобто вони виникають лише тоді, коли виключається можливість виникнення основних аліментних зобов'язань (зобов'язань першої черги).

Сімейне законодавство визначає наступне коло осіб, які мають обов'язок щодо утримання інших членів сім'ї та родичів.

Баба, дід зобов'язані утримувати своїх малолітніх, неповнолітніх внуків, якщо у них немає матері, батька або якщо батьки не можуть з поважних причин надавати їм належного утримання, за умови, що баба, дід можуть надавати матеріальну допомогу (ст. 265 СК України). Визнання фізичної особи, яка є матір'ю або батьком дитини, безвісно відсутньою (ст. 43 ЦК) не завжди призводить до виникнення у її баби, діда обов'язку щодо її утримання. Відповідно до положень ч. 4 ст. 44 ЦК за заявою заінтересованої особи опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язана утримувати[13].

У випадках, коли у дитини є батьки, позбавлені щодо неї або всіх своїх дітей (ч. 3 ст. 164 СК) батьківських прав, вони не звільняються від обов'язку щодо її утримання (ч. 2 ст. 166 СК). Тому, якщо утримання, яке надається дитині її батьками, позбавленими батьківських прав, є належним, на бабу, діда не може бути покладений обов'язок щодо утримання онуків.

Яроцький В. Л. слушно відзначає, що при визначенні потреби онуків в утриманні з боку діда, баби слід за аналогією права (ст. 10 СК) враховувати положення ст. 188 СК, якими

передбачається можливість звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і повністю забезпечує її потреби [1, с. 206]. Ми підтримуємо цю позицію і вважаємо, що у випадку коли батьки дитини померли, або не можуть з поважних причин надавати їй належне утримання, але за рахунок грошового вкладу у банку, дивідендів, іншого майна дитина матеріально забезпечена достатньою мірою, то нема підстав покладати обов'язок щодо її утримання на бабу, діда.

Після досягнення повноліття, онуки, правнуки, у свою чергу, зобов'язані утримувати своїх бабу, діда, прабабу, прадіда, які потребують матеріальної допомоги (ст. 266 СК України). Даний обов'язок виникає якщо у них немає чоловіка, дружини, повнолітніх дочки, сина або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання, а також за умови, що повнолітні внуки, правнуки можуть надавати матеріальну допомогу.

Вже склалася судова практика розгляду спорів по наданню утримання іншим родичам. Так, рішенням Ленінського районного суду м. Севастополя у справі № 2-2979/11 від 15 серпня 2011 р. задоволено позов про стягнення з внука аліментів на утримання бабусі у розмірі 25% доходів з тих підстав, що вона є пенсіонеркою, учасником війни, знаходиться у важкому матеріальному становищі, отримуючи мінімальну пенсію, та немає можливості придбати ліки. Рідна донька з поважних причин немає можливості їй надавати належне утримання, а внук має постійний заробіток та високий дохід, у зв'язку з чим може надавати матеріальну допомогу[14].

Повнолітні брати, сестри зобов'язані утримувати малолітніх, неповнолітніх братів та сестер, непрацездатних повнолітніх братів і сестер, які потребують матеріальної допомоги (ст. 267 СК України). Цей обов'язок виникає, якщо вони не мають батьків, чоловіка, дружини або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання, а також за умови, що повнолітні брати та сестри можуть надавати матеріальну допомогу.

Обов'язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка виникає при наявності таких обставин: падчерка, пасинок з ними проживають; якщо у пасинка, падчерки немає матері, батька, діда, баби, повнолітніх братів та сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання; за умови, що мачуха, вітчим можуть надавати матеріальну допомогу.

Відповідно до ст. 268 СК України суд може звільнити вітчима, мачуху від обов'язку по утриманню падчерки, пасинка або обмежити його певним строком, зокрема у разі: нетривалого проживання з їхнім матір'ю, батьком; негідної поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини.

Повнолітні падчерка, пасинок у свою чергу зобов'язані утримувати непрацездатних мачуху, вітчима за таких умов:

- якщо мачуха, вітчим потребують матеріальної допомоги;
- якщо мачуха, вітчим надавали падчерці, пасинкові систематичну матеріальну допомогу не менш як п'ять років;
- за умови, що падчерка, пасинок можуть надавати матеріальну допомогу;
- якщо у мачухи, вітчима немає чоловіка, дружини, повнолітніх дочки, сина, братів та сестер або якщо ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання.

Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів на дітей і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги, визначається у частці від заробітку (доходу) або у твердій грошовій сумі.

Відповідно до ст. 272 СК України при визначенні розміру аліментів суд бере до уваги матеріальний та сімейний стан платника та одержувача аліментів. Якщо позов пред'явлений не до всіх зобов'язаних осіб, а лише до деяких з них, розмір аліментів визначається з урахуванням обов'язку всіх зобов'язаних осіб надавати утримання. При цьому сукупний розмір аліментів, що підлягає стягненню, не може бути меншим, ніж 30

відсотків прожиткового мінімуму для особи відповідного віку. Суд може визначити строк, протягом якого будуть стягуватися аліменти.

Якщо матеріальний або сімейний стан особи, яка сплачує аліменти, чи особи, яка їх одержує, змінився, суд може за позовом будь-кого з них змінити встановлений розмір аліментів або звільнити від їх сплати. Суд може звільнити від сплати аліментів за наявності інших обставин, що мають істотне значення.

У випадку виникнення заборгованості за аліментами, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, вони можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш як за три роки, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання. Якщо за виконавчим листом, пред'явленим до виконання, аліменти не стягувалися у зв'язку з розшуком платника аліментів або у зв'язку з його перебуванням за кордоном, вони мають бути сплачені за весь минулий час. Розмір заборгованості за аліментами обчислюється державним виконавцем, а у разі спору - судом.

З урахуванням матеріального та сімейного стану платника аліментів суд може відстрочити або розстрочити сплату заборгованості за аліментами. За позовом платника аліментів суд може повністю або частково звільнити його від сплати заборгованості за аліментами, якщо вона виникла у зв'язку з його тяжкою хворобою, іншою обставиною, що має істотне значення, або якщо буде встановлено, що заборгованість виникла внаслідок непред'явлення без поважної причини виконавчого листа до виконання особою, на користь якої присуджено аліменти.

Таким чином, обов'язок особи утримувати інших членів сім'ї та родичів, виникає за наявності юридичного складу, який складається з кількох юридичних фактів. Зокрема:

1) факту сімейних зв'язків: родинних (баба, дід та онуки; прабаба, прадід та правнуки; сестра та брат тощо), свояцтва (мачуха, вітчим та пасинок, падчерка) або знаходження дитини на вихованні в іншій сім'ї (дитина та особи, у сім'ї яких вона виховувалась);

2) факту відсутності у особи, яка потребує утримання родичів більш близького ступеня спорідненості або встановлена судом їх неспроможність надавати належне утримання з поважних причин (непрацездатність, виконання аліментних обов'язків щодо більш близьких родичів при низькому рівні доходів тощо);

3) встановлених неможливості інших членів сім'ї та родичів самостійно забезпечити своє існування та потреби у матеріальній допомозі й утриманні з боку інших осіб, коло яких визначене законом;

4) за умови, що особа яка має обов'язок по утриманню може надавати матеріальну допомогу іншому члену сім'ї та родичу.

Список використаних джерел

1. Сімейне право : підручник / [Л.М. Баранова та ін.]; за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - 4-те вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2012. - 320 с.

2. Калітенко О.М. Особисті відносини подружжя та відносини подружжя стосовно їх майна : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.М. Калітенко. - Х., 2001. - 20 с.

3. Левківський Б.К. Особисті немайнові права та обов'язки членів сім'ї : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Б.К. Левківський. - 20 с.

4. Липець Л.В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом та договором : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Липець. - К., 2009. - 20 с.

5. Новохатська Я.В. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Я.В. Новохатська. - Х., 2006. - 20 с.

6. Ольховик Л.А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України : монографія / Л.А. Ольховик. - О. : Видавець Букаєв В.В., 2009. - 174 с.

7.Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / З.В. Ромовська – К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2003. – 532 с.

8.Шимон С.І. Сімейне право : навч. посіб. / С.І. Шимон. - К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. - 260 с.

9.Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 21 - 22. - ст. 135.

10.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») N 5-рп/99 від 03.06.1999 року // Офіційний Вісник України. – 1999. – N 24.

11.Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: Монографія / Л. В. Афанасьєва. - Луганськ: РВВ. ЛДУВС, 2006. – 224 с.

12.Сімейне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. С. Червоний [и др.] ; ред. Ю.С. Червоний. - К. : Істина, 2004. - 400 с.

13.Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40 - 44. - Ст. 356.

14.Рішення Ленінського районного суду м. Севастополя у справі № 2-2979/11 від 15 серпня 2011 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18241384>

ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Михайлов Михайло Вадимович
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: mykhailomykhailov@gmail.com

Актуальність моєї роботи полягає у тому, що зі зміною форми правління з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську змінився конституційно-правовий статус президента. Отже, потрібно добре розібратися у понятті інституту президента та його ознаках для більш повного розуміння цього важливого інституту державної влади.

В конституційно-правовій науці під главою держави розуміють офіційну особу або державний орган, що займає, як правило, найвищий щабель в ієрархічній системі органів державної влади і здійснює верховне представництво держави як у межах її кордонів, так і у відносинах з іншими державами.

Інститут глави держави є невід'ємним елементом механізму держави. У всіх державах незалежно від форми державного правління такий інститут існує, проте конституційно-правовий статус його різний, а отже можна виділяти різні ознаки й по різному характеризувати главу держави. Більш детально розглянемо інститут Президента України.

Главою Української держави згідно з ч.1 ст. 102 Конституції України є Президент України. Також Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілості України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Президентство, як і абсолютна монархія, являє собою втілення ідеї «батьківства»: як і монарх, президент по суті виконує функцію «батька нації». В інших дослідженнях ця точка зору знаходить певну підтримку: так, відзначається, що незважаючи на радикальний перегляд принципів організації влади, який стався в Новий і Новітній час, суспільство продовжує потребувати інституту президентства: він існує в 130–140 країнах світу, в ньому є соціальна потреба. Президент є символом єдності держави, представником і захисником інтересів громадян як у своїй країні, так і за кордоном; він несе персональну відповідальність за події в країні.

Аналізуючи підходи, які склалися у світі до інституту президентства, можна виділити наступні основні ознаки, властиві президентам практично всіх держав, у тому числі і Президенту України:

- статус Президента передбачений Конституцією та законами держави. В Конституції України V Розділ присвячений Президенту України. В цьому розділі визначається конституційно-правовий статус Президента, його основні функції, повноваження, порядок обрання та призначення на посаду. Також обрання Президента України регулюється Законом України «Про вибори Президента України» та іншими нормативно-правовими актами.

- президент виконує функції глави держави. Так, як ми вже зазначали, в Україні президент є главою держави (ч.1 ст.102 Конституції), а наприклад, у США не має додаткового найменування «глава держави», хоча виконує його функції;

- президент — це виборна посадова особа. Виборність полягає у тому, що у більшості країн на цей пост обирається особа на певний строк шляхом волевиявлення громадян - виборів. Так, в Україні Президент обирається громадянами на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Крім того, одна й та сама особа не може бути Президентом України більш ніж на два строки підряд.

- він або є главою виконавчої гілки влади, або бере участь у виробленні рішень виконавчої влади, ініціює ухвалення законів, виконує роль арбітра в системі органів влади. Так серед повноважень Президента України можна виділити такі, які відносяться до виконавчої влади: 1) вносить подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України, 2) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, 3) зупиняє дію актів Кабінету Міністрів, 4) скасовує акти Ради міністрів АРК. Також відповідно до ст.93 Конституції Президент має право законодавчої ініціативи.

- він нікому не підпорядкований і не залежить від інших державних органів. Ст. 105 Конституції України гарантує Президенту України недоторканність на час виконання своїх повноважень. За посягання на честь і гідність Президента України винні особи притягаються до відповідальності на підставі закону.

- президент володіє великим політичним впливом, здійснюючи верховне керівництво поточними політичними справами держави. Він здійснює представництво держави на двох рівнях: у міжнародних відносинах держав та і в межах самої держави

Таким чином, Президент України - це передбачена Конституцією та Законами України виборна офіційна особа (державний орган), що займає найвищий щабель в ієрархії державних органах, здійснює представництво держави на міжнародному та внутрішньому рівнях та наділена недоторканністю на час виконання повноважень.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Зубенко Г.В.

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ХОЛДИНГОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Мішуков Максим Віталійович

студент 4 курсу, 43 групи

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

E-mail: m.v.mishukov@yandex.ua

Ключові слова: компанія, підприємство, інвестиції

Українській економіці властиві об'єктивні процеси виникнення сучасних утворень корпоративного типу - холдингових компаній, промислово-фінансових груп та інших об'єднань підприємств. Такі інтегровані корпоративні структури створюють на засадах як економічної субординації та контролю, так і добровільної кооперації. В Україні здійснюється становлення та розвиток такої форми бізнесу, як холдинги, тому ця тема є досить актуальною. З точки зору організації корпоративних фінансів, що передбачає встановлення консолідованих фінансових результатів, оподаткування і консолідовану фінансову звітність, інтегровані корпоративні структури варто розглядати як групу взаємопов'язаних підприємств. При цьому будь-які дії цієї групи підприємств реалізують через її учасників, які є юридично самостійними суб'єктами господарювання, або в межах делегованих учасниками функцій. Тому ці утворення ще називають «геліоцентричними», оскільки вони передбачають створення базових стратегічних одиниць бізнесу, які взаємодіють із дочірніми підприємствами (ДП) через засоби корпоративного впливу, а також із незалежними компаніями, зацікавленими у фінансово-економічному співробітництві.

Холдинг - це економічне об'єднання головних підприємств (ГП) або материнських підприємств (МП), які створені шляхом переважної участі в статутному капіталі одного або кількох ДП, маючи внаслідок цього можливість управління і контролю за ними. Отже, економічне об'єднання – це група асоційованих підприємств, пов'язаних відносинами економічної та організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі й управлінні. Залежність між такими підприємствами може бути як простою, так і визначальною. Наявність простої і визначальної залежностей між асоційованими підприємствами передбачає у холдингових об'єднаннях частку безпосередньої участі - частку інвестора у статутному капіталі підприємства, в яке здійснено інвестицію. Частка участі безпосередньо пов'язана з правами інвестора як у формуванні органів управління, так і у прийнятті рішень з найважливіших питань його діяльності.

З юридичної точки зору холдинг - це об'єднання з частковою правоздатністю. Підприємства, що перебувають під контролем холдингу не втрачають своєї юридичної самостійності, а холдингова компанія, як сукупність організацій, не набуває статусу юридичної особи. Разом з тим, існує економічна залежність підприємств холдингу. Це проявляється у тому, що дії учасників визначаються волевиявленням головного підприємства.

Відповідно до законодавства створення ДП можливе шляхом: реорганізації акціонерного товариства (АТ); майнових і грошових внесків до статутних капіталів товариств; придбання діючого вітчизняного чи іноземного підприємства; купівлі пакета акцій вітчизняних та іноземних підприємств.

Питанням особливостей розвитку холдингових компаній присвячено праці українських і зарубіжних науковців, зокрема В.В. Бочарова, З.М. Васильченко, В.О.

Кузьмінського, С. Майерса, С. Румянцева, І.В. Сергєєва, Дж. Стрикленда, Тохіро Коно, А.А. Томпсона, Г.В. Уманціва.

Становлення ринкових відносин в Україні супроводжується пошуком альтернативних організаційно-правових форм суб'єктів господарювання та нових способів управління господарськими процесами, одним з яких є створення групи підприємств на чолі з холдинговою компанією.

Економічна база для заснування холдингових компаній в Україні почала створюватися у процесі акціонування і приватизації великих державних підприємств і об'єднань. Законодавчим підґрунтям процесів створення холдингових компаній став Указ Президента України «Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації» від 19.05.1994 року. Фактично заснування холдингових компаній в Україні розпочалось у 1995 році.

Сучасна холдингова група (система) являє собою багаторівневу структуру, у якій підприємства можуть виступати одночасно холдингами і дочірніми фірмами стосовно різних членів групи. Дочірні підприємства в холдинговій системі можуть утворювати стосовно материнської компанії (центрального холдингу) декілька рівнів, сполучених вертикальними і горизонтальними зв'язками.

Науковий керівник: Асистент кафедри приватного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого Гриценко Г. Г.

СИРІЯ: РОЛЬ ООН У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ

Моргун Марія Ігорівна

студент-бакалавр

факультету Менеджменту і міжнародної економіки

Криворізького економічного інституту

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

E-mail: masha.babenko@gmail.com

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, конфлікт, миротворчість, миробудівництво, міжнародні миротворчі місії, миротворчі операції

Актуальність роботи. У ХХ столітті в збройних конфліктах загинуло більше людей, ніж за всю попередню історію людства. Він став найбільш руйнівним і кровопролитним. Конфлікти перетворилися на один з провідних факторів нестабільності на землі. Сучасні конфлікти являють собою загрозу не тільки для учасників конфлікту, а й для всього світового співтовариства. І, незважаючи на завершення холодної війни, у світі все ще існує загроза ядерної війни з боку великих ядерних держав. У той же час в сучасному динамічному світі, що швидко розвивається міждержавні конфлікти змінилися громадянськими війнами. Розпад біполярного світу привів до створення нових держав, з'явилися нові види загроз міжнародному миру і безпеці, що зумовило необхідність активізації діяльності універсальної міжнародної організації - ООН. Політичні процеси, що відбуваються на даному етапі розвитку суспільства, виявляють необхідність у дослідженні конфліктів, аналіз їх причин і наслідків. У врегулюванні міжнародних криз і конфліктів на сучасному етапі саме на ООН покладена головна відповідальність за підтримку міжнародного миру і безпеки. Важливим є аналіз діяльності ООН з врегулювання міжнародних конфліктів і виявлення чинників, що роблять негативний вплив на

ефективність дій ООН. Слід зазначити, що ООН була створена для об'єднання всіх держав з метою протидії загрозам міжнародного миру і стабільності. Отже, міжнародний мир і безпека в цьому залежать від результатів діяльності ООН, або, кажучи іншими словами, від консолідації зусиль світової спільноти у боротьбі з новими загрозами міжнародному миру та стабільності. Яскравим прикладом впливу ООН на світові право відносини – є методи врегулювання конфлікту в Сирії.[1] На сьогодні в світі однією з найактуальніших проблем суспільства є завдання привести існуючу в країнах систему права у відповідність з вимогами світової спільноти та міжнародних стандартів.

Мета дослідження полягає в постановці та дослідженні втручання ООН в конфлікт в Сирії та пропозиція можливостей його подальшого врегулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу практики миротворчих операцій ООН і діяльності неурядових організацій присвячені роботи Л. Галенської, В.Калугіної, О.Павлової, А.Телічка і т.д.

Основні результати дослідження. Організація Об'єднаних Націй (ООН) - міжнародна організація, створена для підтримки і зміцнення міжнародного миру і безпеки, розвитку співробітництва між державами. ООН залишається універсальним форумом, наділеним унікальною легітимністю, несучою конструкцією міжнародної системи колективної безпеки, головним елементом сучасної багатосторонньої дипломатії.

Основи її діяльності та структура розроблялися в роки Другої світової війни провідними учасниками антигітлерівської коаліції. Назва «Об'єднані Нації» було вперше використано в Декларації Об'єднаних Націй, підписаній 1 січня 1942. Статут ООН був затверджений на Сан - Францісській конференції, що проходила з квітня по червень 1945 року, і підписаний 26 червня 1945 представниками 50 держав. 15 жовтня 1945 Польща також підписала Статут, вступивши, таким чином, в число первинних членів Організації. Дата вступу Статуту в силу (24 жовтня) відзначається як День Організації Об'єднаних Націй. ООН - лауреат Нобелівської премії миру (2001), премія «За внесок у створення більш організованого світу і зміцнення миру в усьому світі» присуджена спільно організації та її Генеральному секретарю Кофі Аннну. У 1988 році Нобелівську премію миру отримали миротворчі сили ООН. [1]

Важливим інструментом підтримки миру і міжнародної безпеки є миротворчі операції ООН. Їх діяльність визначена низкою резолюцій Генеральної Асамблеї, прийнятих відповідно до Статуту Організації. У самому Статуті ООН проведення миротворчих операцій не передбачено. Однак вони можуть бути обумовлені цілями і принципами ООН, тому Рада Безпеки регулярно розглядає питання про необхідність тієї чи іншої миротворчої місії.

Здійснення миротворчої операції ООН може виражатися в:

- Розслідуванні інцидентів та проведенні переговорів з конфліктуючими сторонами з метою їхнього примирення ;
- Перевірці дотримання домовленості про припинення вогню ;
- Сприяння підтримці законності і правопорядку ;
- Наданні гуманітарної допомоги;
- Спостереження за ситуацією .

Першою миротворчою місією ООН був контроль за перемир'ям, досягнутим в арабо - ізраїльському конфлікті в 1948 році. Також відомі проведення миротворчих місій на Кіпрі (в 1964 році - для припинення військових дій і відновлення порядку), в Грузії (у 1993 році - для врегулювання грузино - абхазького конфлікту), Таджикистані (1994 році - для врегулювання релігійного конфлікту), а також миротворчі місії ООН, спрямовані до Югославії і Сомалі. На сьогоднішній день ООН примає саму активну участь у врегулюванні конфлікту в Сирії.[2]

Наприклад, після того, як Організація Об'єднаних Націй прийняла у Дамаску всі документи, Сирія стала повноправним членом угоди, про що повідомляє представник САР в

ООН Башар Джаафарі. Як раніше вважали офіційні особи держави, що Дамаск офіційно направив запит на приєднання до Конвенції про заборону хімічної зброї, а потім підтвердження цієї заяви прийшло безпосередньо з ООН. Представники організації заявляють, нещодавно вони отримали від уряду Сирії документ про вступ до Конвенцію. Генеральний секретар ООН також підтвердив намір Сирії приєднатися до Конвенції з хімічної зброї.

США дали Сирії десять днів на те, щоб передати в ООН всі необхідні для приєднання до Конвенції документи. При цьому керівництво країни, за деякими даними, не впевнене в тому, що Дамаск піде до кінця. США назвали це «відволікаючим маневром». Представники сирійської опозиції вимагають від Росії надати гарантії того, що її план буде реалізований до кінця.

Нещодавно в Женеві проходила двостороння зустріч глав зовнішньополітичних відомств Росії та США Сергія Лаврова і Джона Керрі, на якій вони обговорювали деталі процесу передачі сирійських запасів хімічної зброї під міжнародний контроль. На зустрічі присутні також провідні світові експерти з хімічної зброї.

Але, на жаль, не все так досканало, як здається на перший погляд. Незважаючи на свою унікальність, ООН дискредитувала себе недоробками і скандалами. Організація показала, що вона не завжди здатна своєчасно адаптуватися відповідно до мінливими світовими політичними реаліями. У зв'язку з цим ООН часто критикують за неефективність, недемократичність, брак уваги до проблем країн, що розвиваються, бюрократизм, роздутість штатів і непомірний бюджет.

Дуже часто організація порушує Статтю VI (“Мирне роз’язання суперечок”) власного статуту, що містить перелік таких заходів, покликаних роз’язати будь-яку суперечку між державами: переговори, обстеження, посередництво, примирення арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних організацій і угод. Але на жаль, ООН в більшості випадків надає перевагу силовим методам вирішення проблемних питань. З ім’ям ООН також були пов’язані і деякі гучні фінансові скандали. В одному з них, за програмою допомоги Іраку «Нафта в обмін на продовольство», був замішаний навіть Коджо Аннан (син Кофі Аннана). Подібної критики зазнає і діяльність ООН під керівництвом Пан Гі Муна. Також солдати ООН, ймовірно, спровокували епідемію холери на острові Гаїті у 2010 році, яка до середини 2013 року забрала життя 8,5 тис. осіб, а число тих, що заразилися до середини 2012 року перевищила 600 тис. При цьому міжнародна організація не вжила жодних заходів для надання допомоги жертвам епідемії.[6]

Операція “Буря в пустелі” повною мірою виявили слабкі сторони залучення ООН до подібного роду операцій. У відповідь на вторгнення 2 серпня 1990 р. Іраку до Кувейту Рада Безпеки ООН протягом 1990 року ухвалила 12 резолюцій для урегулювання кризи. Через два дні після закінчення терміну ультиматуму про виведення військ Іраку з Кувейту, 17 січня 1991 року, коаліція з 28 держав під керівництвом США розпочала військові дії. Слід зазначити, що в жодній з резолюцій РБ ООН немає згадки про те, що США та їхні союзники представляють у цій операції інтереси ООН, а відповідні органи ООН були усунені від якого-небудь втручання в проведення операції. По суті “Буря в пустелі” була американською операцією.[4]

А у сучасній ситуації з Сирією ООН обвинувачують у навмисному військовому втручанні на користь зацікавлених сторін, що підтверджується зміною пріоритетів представників ООН після втручання у справу Російської Федерації. Тобто методи вирішення сирійської проблеми через опір, зі скрипом повертаються в рамки міжнародного права, тобто в ООН. І в цей самий момент несподівано в пресі з’являється заява офіційних представників ООН, що уся відповідальність за серпневу хімічну атаку в Сирії покладається на сирійську владу.

Відразу після того, як стали відомі результати переговорів у Женеві, з’являється нове актуальне питання, що станеться з Ситуацією на Близькому Сході. Так як після ліквідації сирійських арсеналів, єдиною країною в регіоні, що володіє зброєю масового ураження

залишитися Ізраїль. Та чи не призведе це до порушення балансу сил на Близькому Сході.

Більшість аналітиків наголошують, що це може сильно змінити ситуацію. Зараз важливим є те, що сам факт відсутності хімічної зброї в Сирії, та той факт, що вона його не використовує і не зберігає, вже суттєво зніме напруженість у багатьох країнах.

Надалі треба підкреслити, що наміри США та ООН з самого початку не були кришталево чистими. Всім зрозуміло, що за першочерговим планом, при введенні миротворчих сил до Сирії вони мали наміри підтримати опозицію, яка виступає проти режиму Асада. Але, в той же час, за кордоном, на території США чи країн учасниць ООН, ця "опозиція" вважатиметься проявом тероризму та надто радикальної течії.

Тобто вводючи миротворчі сили ООН не тільки б не повернула стабільність і спокій до країни, а навпаки привела б до влади терористичне угруповання.

Але таке свідоме послаблення країни повинно мати свої першопричини. Як підкреслюють більшість аналітиків Рада Безпеки ООН ніколи не діє без якихось матеріальних стимулів та цілей. Тобто вводючи "миротворчі" сили ООН кожного разу має чіткий план по збагаченню лідоючих країн учасниць (в основному США). Та було і цього разу. За рахунок початку бойових дій на території Сирії США могло б зупинити місцевий експортний потік газу з Російської Федерації і таким шляхом підтримати власних виробників, чи, навіть, просто змістити пріоритет на бік Кувейтського газу.

Необхідно підкреслити, що вирішення проблеми хімічної зброї Сирії буде великим кроком на шляху до реалізації давно поставленого завдання - створення зони вільної від зброї масового знищення на Близькому Сході

Ключову роль у сучасній системі міжнародних відносин продовжують грати незалежні національні держави (nation-states). Вестфальський міжнародний порядок, установлений після відомого конгресу 1648 р., визначив на кілька сторіч уперед чільні позиції суверенних держав і міждержавних відносин у світовій політиці. [7]

Об'єктивний неупереджений підхід до оцінки миротворчої діяльності ООН, зважений аналіз підсумків її діяльності свідчать, що цій міжнародній організації притаманні не тільки позитивні, а й негативні риси. І хоча вона вивляється нездатною врегулювати конфлікти на Близькому Сході, але на сучасному етапі Організація Об'єднаних Націй сприяє мирному врегулюванню десятків конфліктів. Вперше відповідальність за колективні дії проти порушника міжнародного права втілюється у конкретні рішення. Новим явищем є й те, що ООН має глобальний характер і несе глобальну відповідальність за відвернення війни її членів. Організація створювалася з метою мирного розв'язання конфліктів, відвернення від війни.

Висновки. У Сирії почався процес ліквідації хімічної зброї про це йдеться у заяві Організації Об'єднаних Націй. Напередодні на одному з військових об'єктів були знищені сотні боеголовки і авіабомб, призначених для доставки отруйних речовин, а також частина обладнання для їх виробництва. Це зробили сирійські фахівці під наглядом міжнародних експертів. Передбачається, що потужності з виробництва хімічної зброї будуть знищені в Сирії за кілька тижнів. Але неможливо не підкреслити, що без втручання та регулювання з боку ООН вирішення цього конфлікту в мирному руслі було б неможливе. В той же час, Організація Об'єднаних Націй – структура, що не має альтернатив та аналогів на сьогоднішній день. По-перше, бо жодна з міжнародних організацій не представляє інтереси такої кількості держав. По-друге, тільки в ООН всі найвеличніші 5 держав сьогодні утворюють найважливіший орган – Раду Безпеки.

Таким чином, Організація Об'єднаних Націй спричиняє дуже сильний вплив на всю світову систему права. Отже, ООН відіграє важливу роль у світовій політиці: забезпечуючи підтримання миру і гуманітарна допомога. Проте існує цілий спектр інших областей, де ООН і організації її системи сприяють поліпшенню становища в світі і тим самим впливають на хід нашого повсякденного життя. Викладене дозволяє зробити висновок, що діяльність миробудівництва – це тривалий і багатогранний процес, який виходить за межі обмежених

за часом миротворчих операцій, і саме тут необхідна колективна рішучість займатися будівництвом миру на всеосяжній і конкретній основі не зупиняючись ні на чому, ніколи не забуваючи першочергову цінність людське життя.

Науковий керівник: к.ю.н. Величко Д.М.

Література

1. Батычко В.Т. Международное право: Конспект лекций./ В.Т.Батычко// Таганрог: ТТИ ЮФУ. - 2011.
2. Гузев О.С. Проблемы компенсации збитков, завданих державі в наслідок застосування санкцій ООН відповідно до Статті 50 Статуту ООН посібник / О.С.Гузев // Зовнішня торгівля: право та економіка.- К: Знання, 2007.- №1(30).
3. Панченко Л. “Архітектура” ООН у сфері миробудівництва /Л.Панченко // Підприємство, господарство і право. – 2011. – № 6(186). – С. 164–167.
4. Роль Организации Объединенных Наций и ВТО в регулировании и развитии международного бизнеса посібник / Р.Щенин, С.Смирнов посібник // Міжнародне право-К: Знання, 2007.
5. Репецький В.М., Лисик В.М. Міжнародне гуманітарне право: Підручник./ В.М. Репецький, В.М.Лисик //- К: Знання, 2007.-467 с.
6. Міжнародні організації: навчальний посібник / за ред. О.С. Кучика.// 2-ге вид., перероб. і доп.- К: Знання, 2007.- 749 с.
7. Шумилов В.М. «Международное публичное экономическое право»: Учебное пособие Издание 2-е, исправленное и дополненное /В.М.Шумилов // Издательство «НИМП». - 2001

СУТНІСТЬ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Муліков Петро Сергійович

студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: кримінальне провадження, запобіжний захід, домашній арешт

Конституція України визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю (ст. 3) [3]. З метою реалізації даного положення здійснюється реформування різних галузей права. Гуманізація кримінальної політики держави потягла за собою лібералізацію кримінального процесуального закону. Так, чинний КПК України [4] вніс суттєві зміни до системи заходів кримінального процесуального примусу. Не оминули вони і таку важливу їх складову, як запобіжні заходи. Так, з'явилися нові запобіжні заходи, що можуть бути застосовані під час кримінального провадження, одним із яких є домашній арешт.

Звертаючись до етапів генезису системи кримінального судочинства, слід зазначити, що у період з XVII століття до 1832 року ще було відсутнє законодавче закріплення домашнього арешту як запобіжного заходу. Однак вже з'явилися його окремі ознаки у вигляді нагляду посадових осіб органів державної влади в умовах домашньої ізоляції правопорушника [2, с. 73].

Домашній арешт, як запобіжний захід передбачався ст. 416 Статуту кримінального судочинства 1864 року, який діяв на більшій частині України, що входила до складу російської імперії [10].

Серед інших запобіжних заходів домашній арешт був передбачений Кримінально-процесуальним кодексом УРСР 1922 року як обмеження волі у вигляді ізоляції за місцем проживання, з призначенням варти чи без такої. Цей вид процесуального примусу був досить дієвим. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР 1924 року також перейняв багато положень Статуту кримінального судочинства, у тому числі й ті, що регламентували застосування запобіжних заходів, зокрема домашній арешт.

Наприкінці 50-х років XX ст. домашній арешт застосовувався дедалі рідше і став анахронізмом. Тому в Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року він не потрапив до переліку запобіжних заходів [5, с. 18].

Застосування домашнього арешту як запобіжного заходу регламентується у законодавстві багатьох країн світу. Зокрема, він передбачений у КПК таких країн, як Білорусія, Казахстан, Латвія, Литва, Німеччина, Росія, Швеція та в багатьох інших [1, с. 211].

Для з'ясування сутності запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту доцільно звернутись до положень вітчизняного процесуального законодавства та деяких країн пострадянського простору. Відповідно до положень ч. 1 ст. 181 КПК України, домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Виходячи з ідеї чинного законодавства та переліку запобіжних заходів, домашній арешт має застосовуватись у тих випадках, коли застава є занадто м'яким запобіжним заходом, а тримання під вартою – занадто суворим.

Подібне визначення запобіжного заходу, що досліджується, міститься в ч. 1 ст. 125 КПК Республіки Білорусь. Так, домашній арешт полягає в ізоляції підозрюваного або обвинуваченого від суспільства без утримання його під вартою, але із застосуванням правообмежень, визначених прокурором або його заступником [8].

У свою чергу, ч. 1 ст. 109-1 КПК Киргизької Республіки регламентує, що сутність домашнього арешту полягає в обмеженнях, пов'язаних зі свободою пересування обвинуваченого, а також у забороні спілкуватися з певними особами, одержувати і відправляти кореспонденцію, залишати житло в нічний час, виїжджати за межі адміністративної території без дозволу слідчого, суду або органу, в провадженні якого знаходиться кримінальна справа [7].

Дещо інший підхід законодавця щодо регламентації домашнього арешту передбачено в КПК Республіки Казахстан. Згідно ч. 1 ст. 149 КПК даної країни домашній арешт застосовується до підозрюваного, обвинуваченого з санкції прокурора або за рішенням суду, за наявності умов, що дозволяють обрати запобіжний захід у вигляді арешту, але коли повна ізоляція особи не викликається необхідністю або недоцільна з урахуванням віку, стану здоров'я, сімейного стану та інших обставин [9].

Ч. 2 ст. 181 КПК України встановлено, що домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні злочину, відповідальність за який передбачено у вигляді позбавлення волі.

У випадках, коли стаття КК України не передбачає покарання у виді позбавлення волі, домашній арешт не застосовується. Коли підозрюваний, обвинувачений не має постійного місця проживання на території України, особа його не встановлена, застосування домашнього арешту виключається.

Ст. 299 КПК України містить певне застереження про недопустимість застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Під час обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту суддя зобов'язаний керуватися вимогами ст. 178 КПК України, в якій детально перераховані обставини, що

враховуються при обранні запобіжного заходу. Це не лише вагомість доказів або тривалість строку позбавлення волі, що загрожує обвинуваченому, але і наявність у нього постійного місця проживання та роботи, міцність соціальних зв'язків, а також його репутація. Наприклад, було б нелогічно застосовувати домашній арешт до особи, яка не має житла.

Відповідно до міжнародно-правових норм повинен бути встановлений спеціальний строк домашнього арешту. Так, у ч. 3 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року передбачено, що кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення [6].

Чинне кримінальне процесуальне законодавство чітко встановлює строк можливого застосування домашнього арешту – 2 місяці (ч. 6 ст. 181 КПК України). У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України. При цьому сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців, що стимулюватиме правоохоронні органи в стислі строки завершити досудове розслідування.

Відповідно до ст. 181 КПК України виконання домашнього арешту відноситься до компетенції органів внутрішніх справ, розташованого за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. У цій же нормі законодавець зобов'язує органи внутрішніх справ негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

Згідно з ч. 5 ст. 194 КПК України на підозрюваного, обвинуваченого можуть бути покладені такі обов'язки: а) перебувати до певної службової особи з певною періодичністю; б) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, певним слідчим суддею, судом, або спілкуватися з цією особою з дотриманням певних умов; в) не відвідувати певні місця; г) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, які дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну; д) носити електронний засіб контролю.

Вважаємо, що детального врегулювання потребують не лише питання, пов'язані із здійсненням контролю за виконанням підозрюваним, обвинуваченим покладених на них заборон та обмежень, а й механізм забезпечення прав інших осіб (наприклад, членів сім'ї, неповнолітніх), які спільно проживають з ними, а також можливість оскарження ними рішення про застосування домашнього арешту у випадку порушення їхніх інтересів. Крім того, слід більш детально розробити і закріпити в кримінальному процесуальному законодавстві способи і форми взаємодії органу, що здійснює контроль за виконанням домашнього арешту, з органами досудового розслідування, а також з іншими підрозділами органів внутрішніх справ; дати чітке визначення місця виконання домашнього арешту; відповідно до результатів сформованої практики скорегувати зобов'язання, що покладаються на підозрюваних, обвинувачених.

На підставі викладеного можна стверджувати, що домашній арешт є більш гуманним запобіжним заходом у порівнянні з триманням під вартою, а його запровадження в КПК України є прогресивним кроком на шляху адаптації кримінального процесуального законодавства нашої держави до сучасних європейських стандартів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бондаренко О.О.

Література

1. Глобенко Г.І. Проблемні питання застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. / Г.І. Глобенко // Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики

на сучасному етапі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.) / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : ХНУВС, 2012. – 410 с. – (Препринт / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України ; 2012). – 409 с.

2. Карастельов В.А. Домашній арешт: питання застосування, аналіз світової практики. / В.А. Карастельов, І.О. Вдовін // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару, 19 жовтня 2012 р., м. Харків. Вип. № 4 – Х. : ТОВ «Оберіг», 2012. – 448 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 – № 30. – Ст. 141. – Із змін. та допов.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Голос України. – № 90–91.

5. Кучинська О. П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві / О.П. Кучинська // Адвокат. – 2010. – № 7 (118). – С. 17-19.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам – Київ, 1996. – 342 с.

7. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики. – Бишкек: «Раритет Инфо», – 1999. – 184 с.

8. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=НК9900295>.

9. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13.12.1997. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legislationline.org/download/action/download/id/3300/file/CPC_Kazakhstan_1997_amended_2010_ru.pdf.

10. Устав уголовного судопроизводства. Систематический комментарий / при участии: А. О. Кони, В. К. Случевского и др. ; под общей ред. проф. М. Н. Гернета. – М. : Изд. М. М. Зива ; Т-во Типографии А. И. Мамонтова, 1914. – Вып. III. – 944 с.

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ВИД ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Нарижний Микита Олександрович
Здобувач Аспірантури ДЮІ МВС

E-mail: naryzhnyj@yandex.ru

Ключові слова: Фінансовий контроль, парламентський контроль, комітети Верховної Ради України, Державний бюджет

У зв'язку з переходом України до парламентсько - президентської республіки. К функціям парламенту переходять функції парламентського фінансового контролю за державним бюджетом. Парламентський фінансовий контроль, будучи одним з видів державного контролю, вступає неодмінною умовою сталого конституційного ладу в країні. Актуальність статті визначена необхідністю посилення ролі парламенту, в тому числі в бюджетно-фінансовій сфері. У юридичній науці виділяють різні точки зору визначення терміна «парламентський фінансовий контроль». Так згідно п. 4 ст. 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України насамперед відносять функцію затвердження і прийняття Державного бюджету України так і здійснення контролю за виконанням Державного бюджету України, та прийняття звіту за виконанням Державного бюджету

України. У зв'язку з чим метою цієї статті перерахуємо наукові думки щодо сучасного фінансового контролю з боку Верховної Ради України та його функцій.

Так, В. Шаповал у своїй роботі визначає, що парламентський контроль – це діяльність парламенту, його органів та посадових осіб, а також інших державних органів і посадових осіб, з відповідною метою функціонально поєднаних з парламентом у здійсненні повноважень контролю за виконавчою владою, насамперед урядом, яка полягає у перевірці виконання законів, рішень тощо [1]. Також цю проблему досліджували в своїй праці такі науковці, як: Ю. Барабаш, А. Георгіца, В. Залюбовської, М. Утяшева, В. Тація, В. Погорілка, Ю. Тодика, Л. Савченко

[2-5, 8, 10]. Отже вважаємо, що слід зосередити свою увагу на одній з головних різновидів парламентського контролю – фінансовому.

До контрольних функцій Верховної Ради України відносять законодавчу і бюджетно-фінансову. Контрольні функції Верховної Ради України – це основні види її діяльності як органу державної влади, які мають своє вираження і зміст, що є частиною механізму Державного контролю Української держави як представника народу України, забезпечуючи вирішення завдань, які ставлять перед органом законодавчої влади. Функції парламентського контролю Верховної Ради України, позначені в Конституції України (статті 85-89, 91, 92, 96-98, 101, 115 та інші) [6].

Погоджуємось з позицією в роботі В. Журавського який визначив, що парламентський контроль – це передбачена Конституцією та законами України діяльність Верховної Ради України, утворених нею органів, обраних нею посадових осіб та народних депутатів України щодо отримання, вивчення, оприлюднення інформації про діяльність, рішення, правові акти інших органів і посадових осіб публічної влади, підприємств, установ та організації і впровадження на основі цієї інформації передбачених Конституцією і законами України заходів реагування [7].

Науковці В. Я. Тація, В. Ф. Погоріла, Ю.М. Тодика [8, 38] в своїй роботі пропонують розділити парламентський контроль на дві групи: перша група – це дії, що мають виключено контрольне значення; друга група – це дії, що мають комплексний характер та рівною мірою належать як до контрольної, так і до інших функцій парламенту (контроль за виконанням Державного бюджету України, та звітів про його виконання).

Поділяємо думку Л.А. Савченко, що комітети Верховної Ради України, відносяться до парламентського фінансового контролю за виконанням державного бюджету України в частині предметів їх видання, для забезпечення доцільності використання коштів у порядку, встановленому у законні. З метою реалізації такого права вони можуть заслуховувати Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів, міністрів, керівників державних органів, а також органів місцевого самоврядування, представників об'єднань громадян, окремих громадян. У порядку виконання контрольних повноважень на письмове запрошення комітету на його засідання зобов'язані прибути на слухання зазначені особи, інші посадові особи та дати роз'яснення щодо питань, які розглядаються комітетом [9, 267].

На комітет Верховної Ради України з питань бюджету покладається одне з найважливіших завдань з фінансового контролю, к його функціям відносять перевірка проекту закону про Державний бюджет України, який подається Кабінетом Міністрів України, щодо Основних напрямків бюджетної політики на наступний бюджетний період і готує відповідний висновок. Під час представлення проекту закону про Державний бюджет України на наступний бюджетний рік Верховній Раді України, Голова Комітету з питань бюджету виступає з доповіддю щодо відповідності проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік згідно вимогам які зазначені у Бюджетному кодексі України. Також на Комітет з питань бюджету покладено здійснення контролю під час внесення змін до закону про Державний бюджет України, ним також розглядаються зміни і готується проект відповідного висновку. Із цього можна стверджувати, що функціями Комітету з питань

бюджету України, це основні напрями впливу на Верховну Раду України, її органів, посадових осіб, та на саме формування бюджетного процесу.

Відповідно, на нашу думку Парламентський фінансовий контроль, який здійснює Верховна Рада України, це функції з затвердження Державного бюджету України, внесення зміни до нього, контроль виконання Державного бюджету України, приймання рішення щодо звіту про його виконання, затвердження рішення про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків, міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом, здійснює контроль за їх використанням.

Метою предмета фінансового контролю Верховної Ради України є проект закону про Державний бюджет України, звіт про виконання закону про державний бюджет України, інші законопроекти з фінансових питань які встановлюють: Бюджетну систему, Податкову систему, засади створення фінансового та інвестиційних ринків, статус національної та іноземної валюти і т.п.

Таким чином, парламентський фінансовий контроль становить контроль який здійснює Верховною Радою України так і її внутрішніми органами, посадовими особами, народними депутатами, так і спеціалізованими органами, які створюються Верховною Радою України, зокрема це Рахункова Палата України.

Де бачимо, що фінансовий контроль Верховної ради України дозволяє отримати всю інформацію, річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, в разі необхідності, можуть бути викликані та заслухані розпорядники бюджетних коштів щодо використання коштів бюджету. Вивченні у процесі фінансового контролю діяльністю Кабінету Міністрів України, та інших користувачах коштів Державного бюджету на предмет законності та доцільності використання коштів.

Висновки, фінансовий контроль, що здійснюється парламентом, є одним із проявів реалізації державного контролю, Верховною Радою України. Цей вид фінансового контролю охоплює різні сфери діяльності органів виконавчої влади на різних гілках владного управління розпорядженням коштами Державного бюджету України. Саме тому це дає підстави стверджувати, що саме парламентський фінансовий контроль за діяльністю глави держави та інших владних структур є однією із важливих гарантій, що забезпечує нормальну життєдіяльність всього суспільства. Цей вид контролю, являє собою доступ суспільства країни, до інформації про економічні, соціальні та політичні процеси у суспільстві та державі, про діяльність органів державної влади.

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Петров Є.В.

Література:

1. Шаповал В.М. Контроль парламентський / В.М. Шаповал // Юридична енциклопедія. – К., 2001. – Т. 3. – С. 323.
2. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект) / Ю.Г. Барабаш // Х., 2004. – 191 С.
3. Георгіца А.З. Сучасній парламентаризм: проблеми теорії та практики / А.З. Георгіца // Х., 1998. – 240 С.
4. Залюбовська І.К. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади як засіб забезпечення законності у сфері державного управління : дис. ... канд.юрид.наук : 12.00.07. / І.К. Залюбовська // Одеса, 2002. – С. 171.
5. Утяшев М.М. Контрольные функции региональных парламентов : сравнительный анализ / М.М. Утяшев, А.А. Корнилова // Право и політика. – 2001. - № 1. – С. 30.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – С. 141.

7. Журавський В.С. Теоретичні та організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01/Одеська юрид. наук: 12.00.02. / В.С. Журавський // Москва, 2002 - С. 24.

8. Конституційне право України: підруч. / за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики. // К., 1999. – С. 57.

9. Правові основи фінансового контролю: навч. посіб. / Л. А. Савченко // К.: Юрінком Інтер, 2008. – 504 С.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МОТИВЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Невмержицкая Виктория Сергеевна

студентка факультета бизнеса и права
Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

E-mail: vnevmerzhitskaya@list.ru

Ключевые слова: терроризм, мотивы, личность террориста, детерминанты

Крайнюю опасность для всего человечества представляет такое набирающее в последнее время силу явление, как терроризм, имеющий транснациональную распространенность. Поэтому немаловажную роль играет выявление мотивов обращения к терроризму

Специалисты-психологи разработали целый ряд мотивационных типологий терроризма, выделяя два их основных типа — личностные и политико-идеологические мотивации. Личностные мотивы обращения к терроризму в свою очередь могут подразделяться на три вида: эмоциональные, невротическо-психопатологические и корыстные (государства, организации или лица, спонсирующие террористическую деятельность, нередко хорошо оплачивают ее). [1]

Для личности террориста характерно негативное мироощущение, которое возникает под воздействием ряда факторов. В первую очередь к ним относится несоответствие образа идеальной модели мира и самого себя в реальной действительности и возможностями самореализации. Это противоречие с идеалом трансформируется в субъективное ощущение личной и социальной неадекватности в результате для личности террориста характерна позиция «Я хороший, мир плохой», которая становится средством моральной самозащиты, позволяющей оправдать любые деструктивные действия.

Некоторые авторы (Б.Г. Чурков) выделяют невротическо-психопатологический тип мотивов террористических поступков, что представляется недостаточно обоснованным, поскольку любые расстройства психической деятельности сами по себе не являются мотивами поведения. Однако они способны существенно влиять на него, если препятствуют адекватной оценке действительности в целом или отдельных событий и лиц, налаживанию и поддержанию обыденных связей и отношений в малых социальных группах, если способствуют импульсивным, скоропалительным решениям, если участвуют в формировании и проявлении таких личностных черт, как повышенная восприимчивость, агрессивность, подозрительность, злопамятность, ранимость, уязвимость при низкой самокритичности. Следует указать и на то, что психические аномалии и болезни препятствуют усвоению нравственных норм, регулирующих человеческое общение и содержащих запрет на неправомерное применение насилия. Что касается невротическо-психопатологических причин. Здесь доминирует не психопатология, т.к. большинство террористов объективно вменяемы, а невротические комплексы. [3]

Среди террористов значительно чаще встречаются люди эмоционально неустойчивые, неудачники, стремящиеся заставить говорить о себе, мечтающие о славе, лидерстве и т.п. Террористические организации могут дать молодым людям «возможность стать героем, — пишет К. Л. Оотс в исследовании, посвященном психологическим мотивам терроризма, — Стимулом может стать атмосфера приключений и авантюры. Молодые террористы получают также удовлетворение от веры, что способствуют важному делу. В некоторых случаях даже возможность умереть и стать мучеником может быть мощным психологическим стимулом».

Побудительным стимулом терроризма может стать тот же мотив, который обуславливает рост немотивированных преступлений — стремление самоутвердиться посредством насилия.

Многие психологи-исследователи полагают, что важным мотивом обращения к терроризму является потребность «принадлежности к группе», которая становится мощным механизмом духовной, ценностной, поведенческой стереотипизации.

Идейные мотивы могут быть социально-политическими, националистическо-сепаратистскими и религиозными. Мотивационная основа националистического и сепаратистского терроризма часто значительно прочнее, чем у социально-политического, поскольку связана с кровными узами и семейными традициями, передается из поколения в поколение и закладывается с раннего детства. Еще более «мощной» оказывается мотивационная основа, когда националистические мотивы переплетаются с религиозным фундаментализмом, который нередко приводит к особенному фанатизму.[2]

К детерминантам формирования личности террориста относятся неблагоприятная социально - экономическая и национальная политика государства, в том числе, ущемление прав национальных и религиозных меньшинств, расовая нетерпимость, угнетение прав отдельных народностей. Захват территорий одного государства другим, навязывание определенного уклада жизни населению также способствуют формированию террористической личности.

Все вышесказанное показывает некоторые из психологических и ценностных факторов, делающих вероятным обращение к терроризму. Однако, речь может идти именно о вероятности, а не о неизбежности. Тем не менее, несомненно, по-видимому, что наиболее предрасположенным к террористической деятельности делает человека, кроме чисто личных факторов, фанатизм экстремистского сознания, вера в обладание «абсолютной истиной» и служение ей.

Таким образом, психология террористической деятельности имеет свою специфику, иногда малопонятную. Эффективность борьбы общества с терроризмом зависит от понимания того, что думают террористы и почему они так поступают. Можно сказать, что в основе терроризма как социального феномена лежит противоречие, например, противопоставление собственного «Я» всему сообществу или противоборство с целой государственной системой.

Научный руководитель: ст. преподаватель кафедры истории государства и права УО «БГСХА» Орлович Н.В.

Литература

1. Васильев, В.Л. Психология терроризма. // Сб. научных трудов СПб ЮИ ГП РФ № 2, - 2001.
2. Ольшанский, Д.В. Психология терроризма. // СПб.: Питер, - 2002.
3. Чурков, Б.Г. «Мотивационные и идейные основы современного терроризма» // Социальные конфликты: экспертиза, прогнозирование, технология разрешения. №4 - Москва, 1993.

ЕМФІТЕВЗИЗ І СУПЕРФІЦІЙ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ ТА ЇХ РЕЦЕПЦІЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Ніколенко Богдана Валеріївна

студентка ННІ економіки і права

спеціальності правознавство

Черкаського національного університету

імені Б. Хмельницького

E-mail: dana_nik@ukr.net

Ключові слова: право приватної власності, емфітевзис, суперфіцій, рецепція, речове право, Цивільний кодекс України

Актуальність теми. Пошук ефективної моделі регулювання приватноправових відносин у процесі переходу України до ринкової економіки супроводжується зростанням інтересу до феномену римського права. Упродовж останніх десятиріч вітчизняна правова наука здійснила істотний прорив, який пов'язаний із еволюцією доктринальних засад права приватної власності. Відмовившись від офіційно насадженої доктрини невизнання приватної власності як однієї з форм власності, вона (наука – авт.) сприяла формуванню принципу непорушності інституту права приватної власності як одного з основоположних у системі природних прав людини.

Головне місце в системі речових прав, як у Стародавньому Римі, так і дотепер, належить праву власності. Класичні римські юристи довели, що власність суттєво відрізняється від володіння, яке є тільки фактичним станом, в той час як власність є правом. Вони також наповнили юридичним змістом ще один із видів речових прав – права на чужі речі. Серед норм цього інституту особливо значиме місце займає група норм, пов'язаних із правом користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) та право забудови земельної ділянки (суперфіцій), що зумовлено, насамперед, об'єктом правового регулювання, яким у цих відносинах виступає земля.

В сучасній юридичній літературі ведуться активні дискусії щодо землі як об'єкта цивільних правовідносин. Стаття 14 Конституції України закріплює право власності на землю у наступній редакції: „Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону” [1]. Однак, окрім права власності, до майнових прав особи необхідно віднести увесь комплекс прав на речі, в тому числі й права на чужі речі. Власне, становлення та законодавче закріплення емфітевзису та суперфіцію у праві України має забезпечити майнові права особи на чужу земельну ділянку.

Отже, в умовах активізації євроінтеграційних процесів актуальність проблеми дослідження безсумнівна, адже формування сучасної правової доктрини в Україні вимагає переосмислення основоположних концепцій, перегляду найважливіших принципів та ідей задля успішної інтеграції в європейський правовий простір.

Мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати поняття та зміст емфітевзису і суперфіцію за римським правом, а також визначити наявність його впливу на формування і законодавче закріплення в сучасному цивільному праві загалом, і в Цивільному кодексі України зокрема.

Стан наукової розробки проблеми. Дослідження обраної тематики передбачало опрацювання теоретичних положень, що містяться в наукових працях українських і зарубіжних учених-романістів та сучасних цивілістів. Серед них слід назвати Д. Азаревича, Ю. Барона, М. Бартошека, М. Боголепова, В. Володкевича, Д. Грімма, Д. Дождева, В.

Дронікова, М. Дювернуа, В. Єфімова, М. Заблоцьку, Й. Зельонацького, М. Зобківа, Ф. Золя, Р. Зома, А. Косарева, Ф. Мацейовського, С. Муромцева, Г. Мюлера, І. Новицького, Є. Орача, І. Перетерського, О. Підпригору, Й. Покровського, М. Поленак–Акімовську, І. Пухана, Г. Пухту, Р. Таубеншлага, Б. Тищика, Є. Харитонова, В. Хвостова, М. Хутиза, З. Черніловського, К. Чіларжа та інших дослідників.

Виклад основного матеріалу. Емфітевзис за римським приватним правом – це речове право на чужу землю, що встановлювалось на підставі договору на строк понад 100 років, за яким власник надавав користувачу (емфітевту) з метою обробітку у володіння і користування землею з правом відчуження емфітевзису у встановленому порядку, а також з правом передачі його у спадок, встановлення речових прав, зміни призначення землі; а емфітевт був зобов'язаний одержану за договором землю обробляти, не погіршувати її стану, сплачувати власнику щорічну ренту, встановлені податки і збори та попереджати власника про відчуження свого права, надаючи йому можливість переважної купівлі емфітевтичного права [2, с. 223].

Емфітевзис як довгострокове, відчужуване, таке, що успадковується право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, виник і розвивався в Греції у IV-III ст. до н.е. З емфітевтичних грецьких договорів, які збереглися до наших днів, встановлено, що у вічну (довгострокову) спадкову відчужувану оренду (емфітевзис) віддавали землю громади, храми, фратрії, а з часом і приватні особи. Об'єктами такої оренди були пустирі, чагарники, болотисті місця, а інколи і рілля. Метою запровадження емфітевзису в Греції був обробіток і засадження землі. Емфітевт був наділений значними за обсягом правами, в тому числі відчуження і передачі у спадок емфітевзису, сплачував значно нижчу від звичайної орендної плати щорічну ренту. Головними обов'язками емфітевта були обробіток землі з умовою не погіршувати її стану та сплата щорічної ренти. Емфітевту надавався судовий захист від будь-яких посягань, що свідчить про наявність в нього речових прав на землю. Саме з Греції емфітевзис набув свого поширення, подальшого вдосконалення і належного правового регулювання у Римі.

Довгострокова спадкова оренда землі в Стародавньому Римі бере свій початок у публічному праві, а саме в Інституціях Гая та Дигестах Юстиніана. Проте правове регулювання емфітевзис отримав у Кодексі Теодозія, Кодексі Юстиніана та Новелах. У джерелах римського приватного права договір емфітевзису визначено як окремий вид договору, відмінний від договорів купівлі–продажу і найму, встановлено істотні умови цього договору, зокрема, закріплювались права і обов'язки емфітевта, у тому числі гарантії захисту його прав та законні обмеження цих прав, а також визначались способи набуття емфітевзису і відповідні наслідки випадкової загибелі речі, регламентувались умови відчуження і втрати емфітевзису та особливості його застосування на церковних землях.

У законодавстві Юстиніана правове регулювання відносин, що впливали із *ius perpetuum*, визначалось терміном *ius emphyteuticum*, а також тексти, які відносились до *ager vectigalis*, були поширені на емфітевзис шляхом інтерполяції. З цього часу до правовідносин, які виникають з довгострокової (вічної) спадкової оренди землі для сільськогосподарських потреб, застосовується термін емфітевзис. Емфітевзис виникав на підставі договору, який укладався здебільшого в письмовій формі між власником земельної ділянки та емфітевтом. Вказаний договір був консенсуальним, а передача речі, якщо і відбулася, то не з метою укладання, а на виконання вже укладеного сторонами договору.

Емфітевт мав право володіти земельною ділянкою, користуватись земельною ділянкою та одержувати плоди з моменту їх відокремлення від плодоносної речі, змінювати призначення земельної ділянки, віддавати емфітевзис у заставу, встановлювати сервітуту на земельну ділянку на час дії договору емфітевзису, відчужувати емфітевзис шляхом укладення договору купівлі–продажу, міни, дарування, передачі у придане цього права, передати емфітевзис спадкоємцям, бути звільненим від сплати ренти за користування

земельною ділянкою упродовж перших двох років, мав право на посесорний і петиторний захист емфітевзису. Він зобов'язувався сплачувати ренту, обробляти земельну ділянку, не погіршувати стану земельної ділянки, попереджувати власника про відчуження емфітевзису. Отже, при незначних за обсягом обов'язках емфітевта був наділений досить широкими повноваженнями, у зв'язку з чим договір емфітевзису був вигідним для нього.

Емфітевзис набувався первинним та похідним способом. До первинних способів набуття належали: 1) укладання емфітевтичного договору; 2) на підставі легату (відпису); 3) на підставі судової постанови про поділ спільного майна, а до похідних – перехід емфітевзису до спадкоємців та укладення договору між емфітевтом і набувачем цього права. Перелік похідних способів набуття емфітевзису слід доповнити такими способами як-от: за давністю володіння та у випадку присудження його суддею у процесі про поділ спільного емфітевзису, а також способів припинення емфітевзису наступними: відмови емфітевти від свого права (за згодою власника); загибелі речі, що є предметом емфітевзису (земельної ділянки); набуття права власності на емфітевтичну земельну ділянку третьою особою за давністю володіння; у разі вилучення земельної ділянки з обігу [3, с. 301-313]. Припинення емфітевзису наставало у тих випадках, коли спливав термін, на який був встановлений емфітевзис, коли позбавляли прав емфітевта (вигнання), коли відбувалось злиття емфітевтичного права з правом власності в одній особі, тобто, коли наставала так звана консолідація.

Впровадження емфітевзису в українське право відбувалося у формі опосередкованої його рецепції, шляхом запозичення основних положень емфітевзису з візантійського та польського права, а також внаслідок впливу ідей римського приватного права.

Довгострокове, відчужуване, таке, що успадковується право користування землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) в праві України бере свої витoki з одного з найдавніших збірників права Київської Русі – „Руської Правди”, норми якого регулювали зміст ролейного закупництва, який був правом користування чужою землею з метою сільськогосподарського виробництва за сплату оброку [4, с. 207]. Подальшого свого розвитку цей інститут права набув у Литовських статутах, які були результатом творчої переробки поточного литовського законодавства, положень римського, німецького, польського законодавства та звичаєвого права Литви, Польщі, України [5, с.111]. Окремі засади емфітевзису були притаманні праву Гетьманщини у XVIII ст., зокрема держанню пожалуваних безстрокових землеволодінь, особливо рангових строкових, успадковуваних землеволодінь, а також щодо строкових, відчужуваних зі згоди кошової адміністрації зимівників. „Права, за якими судиться малоросійський народ” містили низку норм, що допускали і частково регулювали чиншові відносини [6, с. 72].

У XIX ст. українські землі, будучи розділені і перебуваючи у складі двох могутніх імперій – Російської та Австро-Угорської, відповідно належали до різних правових систем. На території Центральної та Східної України застовувалося законодавство Російської імперії, а в Західній Україні – Австро-Угорської імперії. На тій частині території України, що перебувала у складі Російської імперії, правовідносинам, що стосувалися користування чужою землею, притаманні лише окремі елементи чиншового права (а отже, і емфітевзису) [7, с. 417].

У Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 р. вперше у праві України міститься пряма рецепція норм римського приватного права, які регулюють емфітевзис. У главі 33 Кодексу врегульовано довгострокове спадкове відчужуване право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, його мету, права та обов'язки сторін договору, підстави виникнення і припинення аналогічно до положень римського приватного права. Про це вказано в статтях 407-412 [8].

За загальним правилом все пов'язане з землею належало власникові землі. Відповідно до цього, будівлі та інші споруди, зведені на чужій землі, належали власникові

земельної ділянки. Однак розширення міст вимагало нового будівництва, для якого вільних земель не вистачало. Для розв'язання цього протиріччя римляни за аналогією з емфітевзисом міські й державні, а потім і приватні землі почали передавати в довгострокову оренду для забудови. Так поступово сформувався суперфіцій – довгострокове, відчужуване й успадковуване право користування чужою землею для забудови. Сам же інститут суперфіцію сформувався в римському праві в результаті виникнення потреби в забезпеченні можливості стабільного користування чужою землею для зведення будівель.

Суперфіцій являв собою самостійний інститут речового права, котрий за своєю сутністю та характерними ознаками істотно відрізнявся не лише від зобов'язального договору оренди, але й від інших видів прав на чужі речі.

Право власності на споруджену будівлю належало власникові земельної ділянки за правилом *superficies solo cedit* – будівля слідує за землею. Суперфіціарій мав право користуватися і розпоряджатися зведеним на чужій землі будинком чи іншою спорудою на свій розсуд: право продати, подарувати, обміняти, здати в найм тощо переходило в спадщину і не обмежувалося строками. Суперфіціарій зобов'язаний був виплачувати власникові землі поземельну ренту, а в державну скарбницю – встановлені податки та інші платежі.

Обов'язки ж забудовника полягали в тому, що він повинен був нести державні повинності, що лежать на поземельному майні; забудовник зобов'язувався звести будову (надбудувати поверх) на ділянці в обумовлений сторонами строк; забудовник, що знайшов скарб на ділянці (в тому числі і під будовою), повинен був передати його господареві землі.

Суперфіцій виникав за настання наступних юридичних підстав: 1) укладання договору між сторонами (при цьому, на відміну від емфітевзису, потрібна була ще й передача речі); 2) за допомогою заповідального відказу; 3) на основі судового рішення (якщо при розділі спільної забудованої ділянки суддя передавав одній особі право власності на землю і будівлю, а іншому – право відчуження успадкованого користування); 4) шляхом набувальної давності.

Суперфіцій припинявся так само, як і емфітевзис. Захищалося право суперфіцію всіма засобами захисту прав власника. Крім того, було створено спеціальний інтердикт для захисту суперфіцію.

Як інститут, спрямований на забезпечення інтересів учасників цивільно-правових відносин щодо користування чужими речами, суперфіцій був сприйнятий більшістю європейських систем приватного права у процесі рецепції римського приватного права незалежно від типу та видів останньої [9, с. 83-96].

Оскільки концепція радянського цивільного права ґрунтувалася на запереченні прийнятності приватного права взагалі, і рецепція римського приватного права внаслідок цього відбувалася в латентних формах, запозичення суперфіцію було теж прихованим, до того ж із сприйняттям початкових, нерозвинених його форм, що були характерними для ранніх періодів розвитку римського цивільного права. Впровадження суперфіцію в радянське цивільне законодавство відбувалося не лише у формі прихованої рецепції його положень, але також як синтезу ідей римського, німецького та місцевого звичаєвого права [10, с. 209].

На сучасному етапі розвитку цивільного права України, коли йдеться про формування його концепції як приватного права, виправданою є рецепція і духу римського приватного права, і окремих його інститутів, в тому числі, – прав на чужі речі. Значення рецепції суперфіцію зумовлене і зростає в зв'язку з тим, що стійке, речеве право користування чужою земельною ділянкою (особливо в умовах плюралізму форм власності) є важливою складовою забезпечення права громадян на житло в його сучасному розумінні, коли зростає значення приватних видів власності на жилі приміщення.

В сучасному праві суперфіцій має трактуватися не лише як право забудови ділянки жилими чи господарськими будівлями, але й охоплювати також право прокладення шляхів,

технічних магістралей, зведення будь-яких споруд побутового, технічного та іншого призначення.

Суперфіцій у сучасному його трактуванні має характеризуватися такими рисами: довгостроковість (довічність), відчужуваність, здатність бути успадкованим, абсолютний характер захисту права суперфіціарія. Сферу застосування суперфіцію в сучасному праві має бути поширено не лише на відносини за участю громадян та організацій, але й на відносини, обома учасниками яких є юридичні особи або держава та юридична особа.

Очевидно, що реалізація цього напряму пов'язана з успішним проведенням правової реформи в Україні. Перед наукою і практикою, на думку О. А. Підпригора, стоїть завдання дослідження низки питань, що стосуються удосконалення інституту користування чужою землею, створення належних передумов для його впровадження в практику. Своєчасним і цінним буде більш детальне і глибше спеціальне їх дослідження із залученням фахівців з цивільного та земельного права, яке, проте, лежить за межами науки історії держави та права [11, с. 250-252].

Спираючись на результати дослідження, можна зробити висновок про те, що, враховуючи важливість об'єкта правового регулювання – землі, наявність довгострокового, такого, що успадковується та відчужується, користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису) та користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій) в законодавстві і практиці Української держави зумовить значні позитивні зміни в економічному, соціальному і, врешті, політичному житті держави.

Науковий керівник: к.і.н., Лубко І.М.

Використана література:

- 1) Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
- 2) Бартошек Мілан. Римське право. Поняття. Терміни. Визначення / М. Бартошек. – М.: Юрид. Літ-ра, 1989. – 447 с.
- 3) Азаревич Д. Система римського права. Університетський курс / Д. Азаревич. – СПб, 1887. – Т. 1. – 484 с.
- 4) Аргунов П. А. До перегляду побудови закупництва Руської Правди // Вчені записки Саратовського університету / А. П. Аргунов. – Саратов, 1927. – Т. VI. – Вип. 4. – 339 с.
- 5) Статут Великого Князівства Литовського 1529 / Під ред. акад. АН Литовської РСР К. І. Яблонскіса. – Мінськ: Вид-во АН БРСР, 1960. – 253 с.
- 6) Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини: Навчальний посібник / І. Й. Бойко. – Львів: Світ, 2000. – 118 с.
- 7) Карамзін Н. М. Історія держави Російської: – У 12 т.: [В 4 кн.]. – Кн.1. – Т. 1-3 / Н. М. Карамзін. – Ростов-на-Дону: Книжне вид-во, 1989. – 524 с.
- 8) Цивільний кодекс України 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page8>
- 9) Галанза П. М. Держава і право стародавнього Риму / П. М. Галанза. – М.: Вид-во Моск. Ун-та, 1963. – 124 с.
- 10) Харитонов Є. О. Рецепція римського приватного права: (Теоретичні та історико-правові аспекти) / Є. О. Харитонов. – Одеса, 1997. – 283 с.
- 11) Підпригора О. А. Основи римського приватного права: [Підручник] / О. А. Підпригора. – К.: Вища школа, 1995. – 267 с.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Пазиніч Наталія Сергіївна

студент - магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: pazynich_nataly@ukr.net

Ключові слова: правова культура, громадянське суспільство, правова держава

Громадянське суспільство - це те, чого прагне будь-яка держава на шляху побудови своєї правової моделі, адже саме воно є основою останньої. Словосполучення «громадянське суспільство» є умовним, оскільки «не громадянського», а тим більше «антигромадянського» суспільства не існує. Будь – яке суспільство складається з громадян, пов'язаних із державою політико – юридичними відносинами. Лише додержавне, нецивілізоване суспільство не можна було називати громадянським через незрілість, примітивність, а також внаслідок відсутності у такій суспільно-економічній формації таких понять, як «громадянин», «громадянство» тощо [1, с. 77].

«Громадянське суспільство» як поняття почало розроблятися ще у Стародавньому Римі. На науковому загальнотеоретичному рівні цей процес триває й нині. Одним із ключових питань цієї проблематики можна вважати те, чому держава так цілеспрямовано намагається побудувати саме громадянське суспільство, як ідеальний його формат, та які функції воно має виконувати. Функції громадянського суспільства є втіленням основних напрямів його діяльності. Зважимо на них через призму притаманних громадянському суспільству основних рис.

По–перше, громадянське суспільство є засобом самовиразу індивідів, їх самоорганізації та самостійної реалізації ними власних інтересів. Значну частину суспільно важливих питань громада розв'язує самотужки або посередництвом органів місцевого самоврядування. Тим самим інститути громадянського суспільства полегшують виконання державою її функцій, бо зменшують «тягар проблем», які їй доводиться розв'язувати. По–друге, інституції громадянського суспільства виступають гарантом непорушності особистих прав громадян, дають їм впевненість у своїх силах, служать опорою у їхньому можливому протистоянні з державою, оберігають демократію від зазіхань можливих узурпаторів влади. По–третє, на рівні громад та інституцій громадянського суспільства формується так званий «соціальний капітал» - ті невід'ємні риси особистості та форми взаємодії, які примножують рівень солідарності в суспільстві, роблять людей здатними до кооперації і спільних дій. По–четверте, інституції громадянського суспільства систематизують і впорядковують протести та вимоги людей, мирно врегульовують конфлікти, які в іншому випадку могли б мати руйнівний характер. У такий спосіб вони також створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади. І, нарешті, різноманітні інститути громадянського суспільства виконують функцію захисту інтересів певної групи в її протиборстві з іншими групами інтересів. Завдяки їм кожна група отримує шанс «бути почутою на горі» владної піраміди [2].

Задля того, щоб громадянське суспільство мало можливість повноцінно розвиватися та виконувати свої функції, йому має бути притаманна правова культура. Остання є, водночас, і передумовою розвитку громадянського суспільства, і фактором, що здійснює подекуди вирішальний вплив на цей процес, і загалом його наслідком.

Правова культура являє собою різновид загальної культури, що складається з духовних і матеріальних цінностей, які відносяться до правової дійсності. При цьому правова культура включає лише те, що є в правових явищах соціально корисного і цінного. Вона є не тільки результатом, але і способом діяльності, і в цьому сенсі духовна правова культура розуміється як спосіб мислення, норми і стандарти поведінки.

Правова культура є не тільки відображенням діяльності людини в безпосередньо правовій сфері, але й у сферах, що знаходяться за її межами, але так чи інакше пов'язані з застосуванням правових знань [2]. Вплив правової культури як фактора і характерної риси громадянського суспільства відчувається практично у всіх сферах існування держави, у тому числі, у правотворчості, у процесі правової освіти і правового виховання, в ході реалізації права, в діяльності правоохоронних органів тощо. Нарешті, правова культура знаходить своє відображення в результаті реалізації вимог законності у вигляді стійкого і стабільного правопорядку.

Отже для створення дійсно правової держави, насамперед, необхідно виховувати громадянське суспільство в дусі поваги до норм правових законів, вимог інших нормативно-правових актів та індивідуальних приписів, яке буде не тільки знати свої права та обов'язки, а і буде здатне відстоювати та захищати їх правовим шляхом. Важливою ж передумовою цього процесу має стати, перш за все, повернення довіри громадян до державної влади, якій в нашій країні тільки-но належить стати на шлях існування у форматі правової державності.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Жук Н.А.

Використана література:

1. Гражданское общество: идея, наследие социализма и современная украинская реальность: коллект. [монография], Науч. ред., Кононов И.Ф. – Луганск – Женева – Цюрих: «Альма - матер». 2002 – 284с.
2. Розвиток громадянського суспільства - http://www.astrolabium.com.ua/downloads/file/FundamentalsOfDemocracy_fragment.pdf
3. Білозьоров Є. В. Правові гарантії прав і свобод людини та громадянина як фундаментальна цінність громадянського суспільства в Україні\ Тези VII Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих вчених. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. - С. 62 - 66
4. Максимов С. І. Правова культура та її роль у реформуванні правової системи // Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2011. - №8. - С. 212-213.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТСЬКИХ СІМЕЙ

Паращук Людмила Миколаївна
студентка інституту історії, етнології і права
Вінницького державного педагогічного
університету імені М.Коцюбинського

E-mail: ludmila_paraschuk@rambler.ru

Ключові слова: молодь, студентська сім'я, державна молодіжна політика

Молоді належить чільне місце у формуванні суспільних явищ і процесів, у розбудові держави загалом. Особливо це є актуальним в ситуації, яка склалась в Україні, адже від вибору та від вчинків молоді напряду залежить майбутнє країни.

Проблема молодіжної сім'ї відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, є основою формування майбутнього будь-якого суспільства. Оскільки останнім часом прослідковується тенденція до зростання кількості студентських шлюбів, держава має спрямовувати зусилля на вивчення проблем студентських сімей та на пошуки шляхів їх подолання.

Студентська сім'я є досить складним і ще маловивченим об'єктом в юридичній площині. Відповідно, літератури з даної теми небагато, а дослідження, як правило, відносяться до кінця 80-х - початку 90-х років минулого століття. Загалом, під терміном «студентська сім'я» розуміється така, в якій обоє - студенти денного відділення вищого навчального закладу [4, С.5]. Виходячи з цього, можна визначити основні проблеми, з якими доводиться стикатись студентському подружжю. По-перше, це важке матеріальне становище, котре виникає внаслідок необхідності вносити плату за навчання (при контрактній формі навчання) та дефіциті робочих місць на основі неповної зайнятості. Аналіз бюджету студентських сімей, проведений соціологом П.П. Звідрінським, показав, що, незважаючи на певну допомогу батьків, в матеріальному відношенні вони живуть у менш сприятливих умовах, ніж сім'ї молодих людей, зайнятих у виробництві [4, С.10]. По-друге, однією з найпоширеніших проблем, з котрею доводиться стикатись студентським сім'ям, є житлове питання. Досить рідко студенти мають змогу почати спільне життя на власній житловій ділянці. Частково цю проблему допомагають вирішити гуртожитки, проте і це безпосередньо залежить від матеріального забезпечення того чи іншого вищого навчального закладу. Студентським сім'ям надають місця в гуртожитках лише близько половини ВНЗ [1].

Саме тому діяльність зі створення умов для підтримки студентських сімей становить вагому складову державної молодіжної політики. Ключовим моментом процесу створення умов соціального становлення й розвитку молоді є забезпечення правових засад для здійснення такої політики. На сьогодні існує система нормативно-правових актів, що регулює різні сфери життєдіяльності студентської молоді.

Перший правовий документ нової державної молодіжної політики в незалежній Україні було прийнято 15 грудня 1992 р. шостою сесією Верховної Ради України дванадцятого скликання. Це була Декларація про загальні засади Державної молодіжної політики в Україні, яка є чинною і сьогодні за редакцією від 03.03.2006 р. В Декларації вказується, що Державна молодіжна політика в Україні є пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави і здійснюється в інтересах молоді людини, суспільства та держави і з урахуванням можливостей України, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді. Декларацією визначено мету, завдання, принципи, головні напрями і механізм формування та реалізації Державної молодіжної політики. На практиці власне Декларацією про загальні засади Державної молодіжної політики в Україні не вирішується жодна з проблем студентської сім'ї, однак саме цим нормативно-правовим актом закладено основи для подальшого розвитку державної молодіжної політики, її правової бази, практичної діяльності органів державної влади і управління, яка спрямовується на сприяння повноцінного розвитку молодих громадян України. До того ж, зазначено, що одним з головних напрямків Державної молодіжної політики є забезпечення зайнятості молоді, її правового захисту з урахуванням економічних інтересів, професійних і соціальних можливостей суспільства, а це, при розробці та успішній реалізації відповідних державних цільових програм, в перспективі значно б підвищило рівень життя студентських подружжів [5].

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. було затверджено Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2009-2015 роки. Відповідно до

Програми соціальне становище молоді як однієї з найбільш уразливих категорій населення є показником успішності суспільства, можливості реалізації його потенціалу. Саме тому держава повинна забезпечити право на перше робоче місце навіть за відсутності практичного досвіду. Серед основних завдань програми - створення умов для інтелектуального самовдосконалення молоді, творчого розвитку особистості, створення сприятливого середовища для забезпечення зайнятості молоді та надання підтримки молодіжним та дитячим громадським організаціям. Очікуваними результатами є удосконалення нормативно-правової бази з питань формування і реалізації державної молодіжної політики, залучення молоді до розроблення пропозицій щодо вдосконалення механізму реалізації державної молодіжної політики, забезпечення надання підтримки молодим громадянам у працевлаштуванні та реалізації підприємницьких ініціатив та створення умов, за яких молодь виявлятиме бажання працевлаштовуватися самостійно [6]. Проте, попри всі очікування, Колегія Рахункової палати засвідчила, що чинна програма «Молодь України» за підсумками 2009-2011 рр. не стала рушійною силою у боротьбі з безробіттям у молодіжному середовищі, а численні семінари, конкурси, конференції, форуми тощо (а це майже 73 % проведених за програмою заходів) не забезпечують досягнення результативних показників. Внаслідок цього Колегія Рахункової палати наголосила на тому, що програма «Молодь України» носить декларативний характер, а формальне ставлення до неї органів виконавчої влади унеможливорює досягнення поставленої державою мети, а тому слід її доопрацювати [8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. затверджено Державну програму забезпечення молоді житлом на 2013-2017 роки. В Програмі йдеться про те, що більшість молодих сімей не мають можливості отримати житло без державної підтримки, а тому питання щодо забезпечення їх житлом є дуже гострим в Україні. Проблема передбачається розв'язати шляхом нормативно-правового удосконалення існуючого механізму пільгового довгострокового кредитування будівництва і придбання житла для молодих сімей та одиноких молодих громадян, а також механізму залучення у молодіжне житлове будівництво інвестицій, зменшення вартості будівництва житла для молоді та розвитку різних форм участі молоді в організації будівництва (придбання) житла. Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших не заборонених законодавством джерел, у тому числі власних коштів громадян [2]. Проте в тексті Програми вказується, що зазначених дій недостатньо для розв'язання житлової проблеми серед молоді у найближчий час, а саме це і є актуальною проблемою студентської сім'ї. Тому слід звернути увагу на нормативно-правові акти, котрі регулюють ті чи інші аспекти життєдіяльності студентських подружжів.

Питання житлових умов молоді знаходять конкретизацію у ст. 10 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Згідно з Законом молоді сім'ї можуть одержувати за рахунок бюджетних коштів пільгові довгострокові державні кредити на будівництво і придбання жилих будинків і квартир. До того ж, молоді сім'ї, які мають одну дитину, звільняються від сплати відсотків за користування кредитом, а також при народженні дітей у молодій сім'ї, яка отримала кредит, цій сім'ї може бути надано допомогу для погашення кредиту за рахунок коштів, що залишаються у розпорядженні підприємств, де працює молоде подружжя (мати або батько). За ст. 11 цього Закону студентам надається можливість одержувати за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів пільгові довгострокові кредити для здобуття освіти у вищих навчальних закладах [3]. Крім того, з метою встановлення практики кредитування було розроблено «Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти», закріплений Постановою Кабінету Міністрів України № 916 від 16 червня 2003 р. Цим Порядком передбачено можливості одержання кредиту студентами, які навчаються на будь-якому курсі, а також можливість не повертати кредит за умови відпрацювання за фахом не

менше 5-ти років у державному або комунальному закладі чи установі в сільській місцевості [9].

Серед нормативно-правових актів, котрі безпосередньо спрямовані на покращення становища й підтримку студентських сімей, є Указ Президента України № 958/2000 від 4 серпня 2000 р. «Про соціально-економічну підтримку становлення та розвитку студентської сім'ї». За цим документом передбачається проведення ряду заходів, серед яких: поліпшення матеріально-побутових умов студентських сімей; забезпечення пільгового обслуговування дітей із студентських сімей у дошкільних закладах; вирішення в установленому порядку питання про створення благодійного фонду підтримки студентської сім'ї; надання допомоги у працевлаштуванні студентам, які мають сім'ї; підтримка становлення та розвитку студентської сім'ї шляхом щорічного виділення коштів із місцевих бюджетів, а також тих, що надходять від міжнародних фінансових організацій; поліпшення житлових умов студентських сімей, які проживають у гуртожитках, створення молодіжних житлових комплексів; підтримка ініційованих молоддю молодіжних програм щодо становлення та розвитку студентської сім'ї; створення необхідних передумов для самозайнятості молодих сімей, забезпечення їх добробуту за рахунок власних зусиль; сприяння працевлаштуванню молодих сімей, позачерговому наданню житла молодим спеціалістам, які одержали направлення на роботу [10].

Подальшого розвитку питання соціального захисту студентських сімей знайшло у Розпорядженні Кабінету Міністрів України № 92-р від 14 березня 2001 р. «Про заходи щодо підтримки становлення та розвитку студентської сім'ї». Документом було розширено попередній перелік заходів щодо підтримки студентських сімей. Зокрема, було додано такі пункти, як: першочергове надання студентським сім'ям окремих кімнат у гуртожитках; сприяння відпочинку та оздоровленню студентських сімей із дітьми і дітей зі студентських сімей на базі оздоровчо-спортивних студентських таборів; забезпечення надання центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді необхідної інформаційної, психологічної, соціально-педагогічної, соціально-правової допомоги студентським сім'ям; сприяння громадським організаціям, у тому числі благодійним фондам, діяльність яких спрямована на підтримку й розвиток студентської сім'ї; висвітлення в засобах масової інформації проблем студентських сімей та здійснення заходів, спрямованих на підвищення їх соціально-економічного захисту, а також поширення передового досвіду щодо розв'язання цих проблем [7].

Отже, в Україні, за період незалежності було створено систему нормативно-правових актів, котрі забезпечують державну підтримку молоді, в тому числі студентських подружжів. Проте, попри наявність правових засад державної підтримки студентських сімей, на практиці з різних причин далеко не всі положення можуть бути втіленими в життя. Саме тому надалі одним з пріоритетних завдань Державної молодіжної політики можна визначити залучення молоді до співпраці.

Науковий керівник: доц. Яременко О.І.

Література

1. Бочарова К. І., Грабик Р. В., Слободиська О. А. Проблеми студентської сім'ї. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Psihologia/12_87959.doc.htm
2. Державна програму забезпечення молоді житлом на 2013-2017 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/967-2012-%D0%BF>
3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

4. Карасевич А. П. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / А. П. Карасевич. – К., 2009. – 21 с.

5. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні: Декларація від 15 грудня 1992 р. № 2859. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2009-2015 роки: Постанова КМУ №41 від 28.01.09 року. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>

7. Про заходи щодо підтримки становлення та розвитку студентської сім'ї: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р. N 92-р. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92-2001-%D1%80>

8. Про молодь України дбає хіба що... текст державної програми /Розглянуто Колегією Рахункової палати 27.07.2011. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16737773;jsessionid=3BAE8A39E342BD67E9F4419A9FE32C33>

9. Про порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України № 916 від 16 червня 2003. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF>

10. Указ Президента України № 958/2000 від 4 серпня 2000 р. «Про соціально-економічну підтримку становлення та розвитку студентської сім'ї». – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/958/2000>

ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Паршак Сергій Анатолійович

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

Ключові слова: досудове розслідування, закриття кримінального провадження, відкриття матеріалів сторонам кримінального провадження

Суттєвим кроком на шляху становлення демократичних засад кримінального судочинства в Україні є закріплення на законодавчому рівні принципів захисту прав людини. Найважливішим положенням щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування є нормативне закріплення положень щодо відкриття матеріалів сторонам кримінального провадження. Слід погодитись із О.Ю. Гришиним, який підкреслює, що реалізуючи право на ознайомлення, сторони кримінального провадження отримують фактичну та юридичну можливість: проконтролювати хід і результати досудового розслідування; оцінити законність прийнятого рішення про закінчення розслідування; представити суду матеріали, якщо сторона має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді; виявити порушення, що обмежують їх права й законні інтереси; виявити порушення під час збирання, перевірки, оцінки і використання доказів у кримінальному провадженні; виявити прогалини у доказовій базі, яка сформована стороною, своєчасно вжити заходів щодо їх усунення [1].

Ст. 283 КПК України [3] передбачено три форми закінчення досудового розслідування: 1) закриття кримінального провадження; 2) звернення до суду з клопотанням

про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Разом з тим, під час кожної з форм закінчення досудового розслідування відкриття матеріалів сторонам кримінального провадження має свої особливості.

Закриття кримінального провадження регламентовано ст. 284 КПК України. Відкриття матеріалів досудового розслідування у такому разі не передбачено. Разом з тим, у п. 11 ч. 1 ст. 56 КПК України визначено право потерпілого знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у випадку закриття цього провадження. Проте, порядок такого ознайомлення діюче процесуальне законодавство не містить. У зв'язку з тим, вважаємо, що дана прогалина повинна бути усунена на рівні закону.

Порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності визначено ст. ст. 285-289 КПК України. Відкриття матеріалів учасникам кримінального провадження у разі такої форми закінчення досудового розслідування законодавцем також не передбачено. Разом з тим, рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності може вплинути на права підозрюваного, обвинуваченого, їх захисників та законних представників. Як визначено у ч. 3 ст. 285 КПК України, підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено суть підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. Крім того, на нашу думку, дані особи мають право знайомитись і з матеріалами кримінального провадження, якими обґрунтовується прийняття зазначених рішень. Тому, вважаємо, що на законодавчому рівні слід передбачити право учасників кримінального провадження з матеріалами, які обґрунтовують рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також порядок реалізації даного права.

Порядок відкриття матеріалів сторонам кримінального провадження у разі звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чітко визначений у КПК України. Слід погодитись із висловленою у науковій літературі думкою, що новелою у чинному КПК України є те, що відкриття матеріалів у кримінальному провадженні здійснюється не лише стороною обвинувачення, як було передбачено у КПК 1960 року, а й стороною захисту, що є підґрунтям для реалізації принципу змагальності під час судового розгляду кримінального провадження [2, с. 71]. Тому процедура відкриття матеріалів протилежній стороні має деякі особливості як для сторони обвинувачення так і для сторони захисту.

Надання матеріалів кримінального провадження стороною обвинувачення передбачає для слідчого, прокурора такі законодавчо закріплені обов'язки: а) повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування; б) надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази; в) надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді тощо.

Відкриття матеріалів стороною захисту передбачає обов'язок за запитом прокурора надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді (ч. 6 ст. 290 КПК України). Проте, відмінністю надання матеріалів стороною захисту є закріплене право не надавати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Деякі особливості має порядок ознайомлення з матеріалами кримінального провадження потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників. По-перше, дані суб'єкти ознайомлюються з матеріалами досудового розслідування лише після того, як сторона обвинувачення надасть можливість стороні захисту ознайомитись з такими матеріалами, і сторона захисту у свою чергу відкриє матеріали для ознайомлення. По-друге, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники мають право ознайомитися з матеріалами в тій частині, яка стосується цивільного позову.

Після ознайомлення учасників кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий - прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів. Слід зазначити, що КПК України прямо не вказує, у якій формі слід відобразити факт надання доступу до матеріалів досудового розслідування. На практиці, як правило, це фіксується у протоколі надання доступу до матеріалів досудового розслідування, який складається окремо для підозрюваного, його захисника, а також для потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників.

З урахуванням вищевикладеного, слід підкреслити, що відкриття матеріалів досудового розслідування є важливою гарантією захисту прав учасників кримінального провадження. У результаті ознайомлення з такими матеріалами не лише слідчий, прокурор, а й підозрюваний його захисник та законний представник, потерпілий, цивільний позивач та цивільний відповідач приймають активну участь у досудовому розслідуванні, можуть проконтролювати та впливати на його хід та результати. Разом з тим, у діючому КПК України залишаються проблемні питання, пов'язані відкриттям матеріалів під час закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, які, на нашу думку, повинні бути вирішені законодавчим шляхом.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бондаренко О.О.

Література

1. Гришин Ю. О. Особливості процесуального алгоритму відкриття сторонами матеріалів кримінального провадження // Ю. О. Гришин, Н. С. Чальцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.corp-iguvd.lg.ua/d130109.html>
2. Заяц А. Відкриття матеріалів іншій стороні в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України / А. Заяц // Вісник прокуратури. – 2013. – № 12. – С. 68 – 74.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Голос України від 19.05.2012. - № 90-91.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Пахомова Ірина Анатоліївна

викладач кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна,
здобувач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
навчально-наукового інституту права та
масових комунікацій ХНУ ВС

Вільна реалізація всіх передбачених Конституцією України прав, свобод і обов'язків громадян, значною мірою пов'язана з розвитком та утвердженням пріоритету людини в державі.

Зокрема, відкрита та прозора інформаційна свобода реалізовує не тільки правовий статус особи, а й виступає гарантією забезпечення належної позитивної динаміки взаємовідносин людини з органами державної влади та їх посадовими особами. При цьому, законодавчо закріплюючи право громадянина на доступ до публічної інформації, держава бере на себе обов'язок забезпечити максимальну можливість її використання всіма суб'єктами правовідносин, чітко прореґламентувати їх щодо одержання, обігу, та захисту інформації, реалізуючи принцип законності між ними.

Гарантією дотримання прав на надання публічної інформації, порядку і строків прав на надання публічної інформації, поетапний порядок доступу до неї, визначення основних понять, порядку і строків подачі та задоволення запиту на інформацію, а також процедура оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації є закон України «Про доступ до публічної інформації», який дає визначення публічної інформації як інформації, яка відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

Доступ до інформації забезпечується шляхом надання її за запитами на інформацію та через оприлюднення в засобах масової інформації – в офіційних друкованих виданнях, на інформаційних стендах, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет та будь-яким іншим способом.

В наш час нормативно-правове регулювання доступу громадян до інформації, яка розміщена на офіційних сайтах органів виконавчої влади України, здійснюється за допомогою низки законів та інших підзаконних актах.

Так, відповідно до Указів Президента України від 31 липня 2000 року № 928 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» та від 17 травня 2001 року № 325 «Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади» з метою поліпшення умов для реалізації громадянами права на вільний доступ до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також для забезпечення гласності та відкритості цих органів, затверджено Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади. Відповідно до вимог закону України «Про доступ до публічної інформації» та даного Порядку, інформація шляхом її розміщення та постійного оновлення міністерствами та іншими органами виконавчої влади на офіційних веб-сайтах, надається для відповідних потреб громадськості з метою їх впливу на процеси, які відбуваються в державі.

Для інтеграції офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади та розміщення інформаційних ресурсів, створено Єдиний веб-портал Кабінету Міністрів України, належне функціонування якого покладено на Секретаріат КМУ. Постановою Кабінету Міністрів України № 3/2002 від 4 січня 2002 року встановлено перелік обов'язкової інформації, яку повинні розміщувати центральні та місцеві органи виконавчої влади на своїх веб-сайтах та визначено порядок оновлення цієї інформації. Окремо визначено перелік видів інформації, яку зобов'язані розміщувати на своїх веб-сайтах місцеві державні адміністрації.

Разом з тим, закон «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що ці органи повинні інформувати про свою діяльність, але не уточнює як і яку саме інформацію оприлюднювати.

Заслужують на увагу результати аналізу нормативно-правових актів в інформаційній сфері дослідником Н.П. Каменською, яка при детальному розгляді норм Закону України «Про доступ до публічної інформації» та Кодексу України про адміністративні правопорушення, звертає увагу на те, що останнім передбачено адміністративну відповідальність за порушення посадовими особами права фізичних та юридичних осіб на інформацію (неправомірна відмова у наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України «Про інформацію», «Про звернення громадян», «Про доступ до судових рішень» та ін.) та відсутністю у даному переліку неправомірного діяння – ненадання відповіді на інформаційний запит фізичної або юридичної особи. За вказаних обставин, зазначає науковець, юридичних підстав для притягнення до адміністративної відповідальності посадової особи, яка вчинила таке правопорушення, немає.

На думку деяких науковців на сьогоднішній день інформування органами влади про свою діяльність є недостатньою, що не сприяє покращенню відносин суспільства і влади, зменшує довіру громадян до даних органів. Також на законодавчому рівні не вирішено питання про ведення реєстрів документів, які підлягають обов'язковому оприлюдненню органами влади, що значною мірою полегшило б доступ громадян та юридичних осіб до інформації.

Органи влади розглядають як головний спосіб інформування про свою діяльність створення державних і комунальних засобів масової інформації та інформування про діяльність вищого керівництва органів влади – візити, виступи, інтерв'ю.

Для більш ефективного та якісного спілкування влади і громадян, європейські країни широко використовують сучасні Інтернет-технології, наприклад, форуми, телеконференції, повідомлення електронною поштою, електронні архіви, запровадження пошукових систем і т.д.

Так, провідні країни світу розробляють та впроваджують державні програми, які сприяють формуванню інформаційного суспільства, зокрема, впровадження дистанційної освіти, розвиток електронної комерції, електронної медицини та надання інших електронних послуг, використання мережі Інтернет, впровадження електронного уряду тощо.

Наша держава також активно приймає участь у впровадженні інформаційних технологій в суспільстві. Так, згідно з програмою «Електронна Європа Плюс», завданням якої є ліквідація відставання у формуванні інформаційного суспільства в країнах, які бажають вступити в Європейське співтовариство, в Україні розроблено Програму «Електронна Україна», в якій визначено основоположні напрямки формування бажаного інформаційного суспільства в Україні.

Однак на шляху до становлення інформаційного суспільства існує низка перешкод та проблем, насамперед з фінансовим забезпеченням цього процесу, законодавчим супроводом, так як не існує єдиної програми розвитку, потрібен індивідуалізований план, який враховує специфічні особливості кожної країни, зазначає у своїх дослідженнях О.В. Гриценко.

Використання інформаційних ресурсів та доступ до мережі Інтернет повинен бути контрольованим з боку держави. Слід вирішити питання щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства.

Першочерговими передумовами переходу України до розвиненого інформаційного суспільства, на думку більшості дослідників, має стати:

- більш вдосконалене та розширене подання до мережі Інтернет об'єктивної правової, політичної та іншої інформації стосовно життєдіяльності країни, зокрема тієї, що формується в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та інших освітніх і культурних закладах ;

- створення належних умов для розвитку програмного забезпечення, задля збереження кадрового потенціалу в інформаційній галузі;

- розширений доступ в установленому порядку до інформаційних національних ресурсів, особливо у віддалених населених пунктах шкіл, бібліотек та ін.;

- створення державного реєстру інформаційних ресурсів, що дозволить забезпечувати контроль держави за даними ресурсами та здійснювати заходи щодо їх захисту.

При цьому, найважливішим, на нашу думку, є консолідація, гармонування, толерантність та усвідомлення всіма суб'єктами інформаційних відносин своєї ролі при формуванні цілісного та єдиного інформаційного простору, чітке дотримання законодавства, так як порушення встановлених правил поведінки можуть призвести до розкриття державної або комерційної таємниці, нанести матеріальну, моральну шкоду фізичним чи юридичним особам, а також обмежити права громадян на доступ до інформаційних ресурсів.

З метою запобігання таким правопорушенням, варто підтримати позицію науковців щодо доповнення діючого законодавства нормами, які передбачали б не тільки адміністративну відповідальність за несанкціоновані дії, а й кримінальну за окремі види правопорушень в інформаційній сфері.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН СНД: ПОРІВНЯЛЬНО – ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Пилаєва Вікторія Миколаївна

магістр права

випускниця факультету підготовки кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

E-mail: pylaievaviktoriia@mail.ru

Ключові слова: інформаційне законодавство, порівняльно-правовий аналіз, СНД

В умовах інтеграційних процесів та процесів глобалізації суспільства провідне місце надано інформаційному праву, що зумовлено розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Україна робить активні кроки для входження до світового електронно-інформаційного простору. І одним з найефективніших шляхів підготовки норм національного інформаційного законодавства до стандартів та реалій світового інформаційного суспільства є застосування порівняльно-правового аналізу систем інформаційних законодавств України та деяких країн СНД, як держав з найбільш близькою

для нас правовою системою. Це надає можливість врахувати найважливіші особливості національних правових систем окремих країн та дозволяє визначити прогалини в їх законодавстві в порівнянні з вимогами та стандартами міжнародної правової спільноти.

Розвиток вітчизняного інформаційного ринку як системи економічних, організаційних і правових відносин щодо створення, продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг став причиною того, що протягом останніх 10 – 15 років в Україні активно формувалося інформаційне законодавство, яке вже сьогодні містить близько 4 тисяч нормативно-правових актів, які безпосередньо чи опосередковано регулюють інформаційні відносини. Зважаючи на це необхідно відмітити, що на рівні законодавця відсутня будь-яка систематизація нормативно правових актів, які регулюють інформаційні відносини.

Інформаційне законодавство як предмет наукових досліджень все частіше привертає увагу вітчизняних вчених-адміністративістів [8, с.7]. Серед яких: І.В. Арістова, Р.А. Калюжний, В.А. Ліпка, О.Г. Марценюк, В.С. Цимбалюк, О.В. Стоєцький, В.А. Залізник, К.П. Чериповський та інші.

Під категорією інформаційне законодавство України розуміють сукупність нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з обігом інформації. Важливим є те, що єдиної точки зору відносно характеру відносин, що регулюють інформаційне законодавство, в теорії інформаційного права немає. Більшість дослідників вважають, що інформаційне законодавство регулює виключно відносини, безпосередньо пов'язані з обігом інформації, що виникають в інформаційній сфері у зв'язку з реалізацією інформаційних прав та свобод, здійсненням інформаційних процесів при обігу інформації. Коли ж деякі автори до переліку відносин, які є предметом регулювання джерел інформаційного законодавства, відносять і такі, що пов'язані з електронним зв'язком; передачею даних; технічними засобами радіомовлення та телебачення; спеціальними телекомунікаційними системами; космічними та іншими видами зв'язку; тарифами, зборами, пільгами за послуги зв'язку; засобами масової інформації; реалізацією інформаційної політики України; інформаційною діяльністю та її видами; ліцензуванням інформаційної діяльності; захистом інформації; правом власності на інформацію та відповідальністю за порушення інформаційного законодавства.[10]

Систему інформаційного законодавства України становлять: Конституція України, закони України („Про інформацію”, „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, „Про телебачення і радіомовлення”, „Про телекомунікації”, „Про інформаційні агентства”, „Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”, „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки”, „Про Концепцію Національної програми інформатизації”, „Про рекламу”, „Про захист персональних даних”, „Про доступ до публічної інформації”, „Про поштовий зв'язок”, „Про науково-технічну інформацію”, „Про державну таємницю”, „Про електронні документи та електронний документообіг”, „Про електронний цифровий підпис” та інші), міжнародні договори в сфері інформаційних відносин, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та підзаконні нормативно правові акти.

В історичній ретроспективі системи інформаційних законодавств країн СНД подібні до системи інформаційного законодавства України за своєю структурою побудови та за фрагментарним, дозованим в міру виникнення проблем у інформаційних правовідносинах, процесом формування нормативно правової бази. При цьому застосовувалася методика створення окремих спеціальних законодавчих актів та внесення змін і доповнень у чинне галузеве законодавство. [5, с.162]

Відповідно до статті 3 закону Республіки Білорусь „Про інформацію, інформатизацію та захист інформації”, інформаційне законодавство ґрунтується на

Конституції Республіки Білорусь та складається з даного закону, актів Президента Республіки Білорусь, інших законодавчих актів Республіки Білорусь. Якщо міжнародними договорами Республіки Білорусь встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені даним законом, застосовуються правила міжнародного договору.

Білоруські вчені визначають, що однією з пріоритетних задач в період формування інформаційного суспільства є розробка необхідного законодавства з метою адекватного правового забезпечення процесів технічного розвитку суспільства, які об'єктивно розвиваються. Стаття 7 закону Республіки Білорусь „Про інформацію, інформатизацію та захист інформації” визначає, що одним з найважливіших напрямків державного регулювання в області інформації, інформатизації та захисту інформації є вдосконалення інформаційного законодавства. Вже сьогодні інформаційне законодавство Республіки Білорусь налічує величезну кількість нормативно правових актів. Тому, для успішної та послідовної реалізації основних напрямків, визначених Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Республіці Білорусь є розробка інформаційного кодексу, який має подолати множинність законодавчих актів, усунути зосередженні в них проблеми та протиріччя, і забезпечити цим комплексність правого регулювання інформаційних правовідносин.

Російськими вченими-правознавцями пропонується наступне бачення системи інформаційного законодавства: 1) інформаційно – правові норми Конституції Російської Федерації; 2) законодавство про інтелектуальну власність; 3) законодавство про засоби масової інформації; 4) законодавство про формування інформаційних ресурсів, підготовки інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг; 5) законодавство щодо реалізації права на пошук, отримання та передачу інформації; 6) законодавство про створення та застосування інформаційних технологій та засобів їх забезпечення; 7) законодавство про інформаційну безпеку; 8) норми міжнародного інформаційного права.

В науці інформаційного права Російської Федерації склалося розуміння інформаційного законодавства як недостатньо структурованої сукупності окремих правових норм, які закріплені в нормативно правових актах всіх галузей російського законодавства, при цьому детального дослідження цієї проблеми не проводилося. Хоча в системі інформаційного законодавства Російської Федерації поступово з'являються федеральні закони, які регулюють питань обігу інформації, вони фактично не діють в силу відсутності в російському інформаційному законодавстві системного законодавчого акту федерального рівня, в якому були б врегульовані основні принципові питання функціонування інформаційного середовища.

Аналізуючи нормативно правові акти Республіки Казахстан, які регулюють інформаційні відносини, приходимо до висновку, що діюче законодавство забезпечує правове положення інструментів реалізації інформації, регламентує питання формування та розвитку інформаційних систем та інформаційного процесу, але не розкриває правового положення самої інформації. У зв'язку з цим виникає необхідність прийняття окремого законодавчого акту, який закріпить поняття інформації, правового положення інформації та повноважень органів державної влади в сфері інформаційної діяльності. Таким спеціальним законодавчим актом може стати проект закону Республіки Казахстан „Про інформацію та захист інформації”, який перебуває на стадії розробки. З іншого боку, вже сьогодні існує достатньо підстав для ствердження факту існування в Республіці Казахстан інформаційного законодавства, як окремої галузі права. Так, система інформаційного законодавства Республіки Казахстан складається з норм Конституції Республіки Казахстан, законів та підзаконних нормативно правових актів Республіки Казахстан та норм міжнародних договорів, ратифікованих Республікою Казахстан.

Станом на сьогодні в Республіці Казахстан проходить інтенсивний законодавчий процес, пов'язаний з реформуванням інформаційного законодавства та усуненням існуючих

правових прогалин за посередництвом методів систематизації законодавства в сфері інформаційних правовідносин.

Формуванням та зближенням законодавств країн СНД на міжнародному рівні займається Міжпарламентська Асамблея держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (МПА СНД), яка була створена 27 березня 1992 року в Алма-Аті відповідно до Угоди „Про Міжпарламентську Асамблею держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав”. 26 травня 1995 року керівники країн СНД підписали Конвенцію „Про Міжпарламентську Асамблею держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав”. Серед головних напрямків діяльності МПА СНД є прийняття модельних законодавчих актів з відповідними рекомендаціями. Серед таких актів необхідно відмітити Модельний інформаційний кодекс для держав – учасниць СНД, прийнятий постановою № 30-6 від 03 квітня 2008 року на тридцятому пленарному засіданні МПА СНД.

Модельний інформаційний кодекс МПА СНД орієнтований на удосконалення існуючого інформаційного законодавства та уточнення його положень. При підготовці проекту Кодексу було враховано норми міжнародно-правових актів, що регулюють правовідносини в інформаційній сфері, досвід законотворчої та правозастосовної практики в цій галузі країн – учасниць СНД.

Модельний інформаційний кодекс МПА СНД закріплює цілі, принципи та структуру інформаційного законодавства. Відповідно до статті 3 Кодексу, основу інформаційного законодавства становлять Конституція та інформаційний кодекс. До нормативно – правових актів інформаційного законодавства відносяться закони, а також постанови та розпорядження уряду, міністерств та відомств, органів місцевого самоврядування, виданні ними в межах їхньої компетенції у відповідності до Конституції та інформаційного кодексу. Модельний інформаційний кодекс врегульовує питання гарантій та захисту прав та інтересів в інформаційній сфері, визначає об’єкти та суб’єкти інформаційного законодавства, функції держави та її органів в інформаційній сфері, основні положення про інформацію та інформаційну інфраструктуру, інформаційні відносини та обіг інформації, що включає в себе процес створення, розповсюдження, використання, зберігання та знищення інформації, види інформації та правовий режим інформації.

Таким чином, вже сьогодні стає зрозумілим, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) постає важливим фактором соціально-економічного розвитку України та держав-учасниць СНД. Наприкінці XX – на початку XXI століття у світі та в Україні відбулася інформаційна революція, однією з ключових особливостей якої є стрімкий розвиток інформаційних технологій і зростання значимості інформації в суспільних відносинах.[4]

Нині в законодавствах країн – учасниць СНД накопичилась критична маса спеціальних законів, які регулюють інформаційні відносини та потребують структуризації. Головними проблемами інформаційного законодавства країн пострадянського простору є те, що нормотворча діяльність в інформаційній сфері здійснюється за відсутності загальнодержавної системності, шляхом фрагментарного вирішення наявних проблем в окремих законах та інших правових актах, різні закони та підзаконні акти, що регулюють інформаційні відносини, приймалися впродовж 20 років без достатньої узгодженості понятійно-категоріального апарату, нормотворчий процес в інформаційній сфері нерідко здійснюється без належного узгодження з нормами міжнародного інформаційного права і положеннями правових актів Європейського Союзу. Така практика формування інформаційного законодавства в багатьох країнах СНД призвела до того, що при наявності величезної кількості нормативно правових актів, які регулюють інформаційні відносини, відсутня цілісна система інформаційного законодавства, гостро стоїть потреба термінологічної єдності, а частина положень інформаційного законодавства взагалі не мають механізмів їх реалізації.

Враховуючи нагальні проблеми в сфері інформаційного законодавства, країни СНД переходять до концепту систематизації інформаційного законодавства та прийняття інформаційних кодексів, які сприятимуть створенню якісної системи законодавства та підвищать ефективність правореалізації. На міжнародному рівні цьому сприяє розробка МПА СНД Модельного інформаційного кодексу, метою якого є здійснення правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері та забезпечення інформаційної безпеки, виправлення недоліків існуючого законодавства в інформаційній сфері та уточнення його положень для запобігання двоякого тлумачення та подальших прогалин серед норм інформаційного законодавства. Модельний інформаційний кодекс носить рекомендаційний характер, але він покликаний стати прикладом для розробки інформаційних кодексів на рівні національних законодавств країн – учасниць МПА СНД.

В свою чергу в Україні розроблена Концепція кодифікації інформаційного законодавства, яка має створити умови для розвитку сучасного інформаційного суспільства, сформувати цілісну систему інформаційного законодавства, гармонізуючи її з нормами міжнародного права, та забезпечити входження України у світовий інформаційний простір.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Література:

1. Модельный информационный кодекс для стран – участниц СНГ – СНГ – Постановление N 30-6 от 03.04.2008 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_i45/page
2. Закон України „Про інформацію” [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Закон Республики Беларусь «Об информации, информатизации и защите информации» от 10.11.2008 г. № 455-З [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://e-gov.by/zakony-i-dokumenty/zakony-ob-obrashheniyax-grazhdan/ob-informacii-informatizacii-i-zashhite-informacii>
4. Концепція кодифікації інформаційного законодавства України - Інформація і право, № 1(4), 2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ippi.org.ua/vid-redaktsiinoi-kolegii-rozrobka-proektu-kontseptsii-kodifikatsii-informatsiinogo-zakonodavstva-ukr>
5. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства: [Текст]: монографія / В. С. Цимбалюк. - К.: Освіта України, 2011. - 424 с.;
6. Основи систематизації інформаційного законодавства: теоретичні та правові засади: [Текст]: монографія / В. М. Брижко ; Н.-д. центр прав. інформатики Нац. акад. прав. наук України. - К.: ПанТот, 2012. - 303 с.;
7. Татарникова К. Г. Концепт комплексної кодифікації законодавства про інформацію// Юридичний вісник, №3(28), 2013 - С .69-73;
8. Грищак С.В. Адаптація інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу: [Текст]: автореферат дис. канд. юрид. наук: Держ. вищ. навч. закл. "Запоріж. нац. ун-т". – З., 2013. - 16 с.;
9. Старіш О.Г. Інформаційна політика держави в контексті глобалізації: [Текст]: автореферат дис. д-ра політ. наук: Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. - К.: 2008. - 28 с.;
10. Загальна характеристика законодавства України, що забезпечує регулювання інформаційних відносин [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/informatsijne-pravo/555-zagalna-kharakteristika-zakonodavstva-ukrajini-shcho-zabezpechue-regulyuvannya-informatsijnikh-vidnosin.html>
11. Брижко В.М. Порівняльне правознавство у сфері інформаційного права // Інформація і право – 2012, №1 – с. 23-32;

12. Інформаційна політика України: європейський контекст [Текст] / [Л. В. Губерський, Є.Є Камінський, Є. А. Макаренко та ін]. - К.: 2007 - 358 с.;
13. Інформаційне законодавство: Збірник законодавчих актів: У 6 т./ За заг. Ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа – Т. 2. Інформаційне законодавство країн СНД та Балтії: Азербайджан. Білорусь. Вірменія. Грузія. Естонія. Казахстан. Киргизія – К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005 . – 424 с.;
14. Інформаційне законодавство: Збірник законодавчих актів: У 6 т./ За заг. Ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа – Т. 3. Інформаційне законодавство країн СНД та Балтії: Латвія. Литва. Молдова. Росія. Таджикистан. Туркменистан. Узбекистан – К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2005 . – 436 с.;
15. Абламейко М.С., Василевич Г.А. Подготовка и принятие Информационного Кодекса Республики Беларусь – настоятельная потребность времени [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.law.bsu.by/pub/26/26_Vasilevich.doc
16. А. А. Тедеев Понятие, виды и система источников информационного права в современных условиях [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://studik.net/ponyatie-vidy-i-sistema-istochnikov-informacionnogo-prava-v-sovremennykh-usloviyax/>
17. Бачило И.Л. Десять лет развития информационного законодательства в России // Информационное общество, вып. 4, 2001, с. 25 -32 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/a11ec0af30c1cc6ec3256c4f00312cfb>
18. Айкимбаев Р. Закрепление и создание в Казахстане самостоятельной отрасли законодательства «информационное право» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.zakon.kz/4610555-zakreplenie-i-sozdanie-v-kazakhstane.html>
19. Жатканбаева А. Е. К вопросу о правовых гарантиях конституционного права на доступ к информации в Республике Казахстан // Актуальные вопросы юридических наук: материалы междунар. науч. конф., 2012. — с. 33-37 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.moluch.ru/conf/law/archive/43/2754/>
20. Концепция проекта закона Республики Казахстан «Об информации и защите информации» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://medialawca.org/document/-1833>
21. Жамсатов А. Актуальные вопросы развития информационного права и общества [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.group-global.org/ru/publication/view/2833>

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 РОКУ

Піщуріна Маргарита Юрїївна

студентка V курсу

Чорноморського державного університету

імені П. Могили

E - mail: rita1988.19@mail.ru

Ключові слова: суд присяжних, судова реформа 1964 р., Олександр II, С.І.Зарудний

Історичні дослідження про виникнення та існування суду за участю представників народу в Російській імперії спираються на старі юридичні джерела. Перші згадування про суд за участю народних представників містяться в положеннях «Руської правди», де йдеться про общинні суди та копні суди, що існували на заході Русі. Це були давні народні суди сільських громад [1, с. 40]. Тож традиція участі суспільства у судочинстві мала давнє

походження. Ця традиція переривалася, але остаточно суд присяжних у сучасному розумінні сформувався і закріпився на українських землях Російської імперії після судової реформи 1864 р. Суд присяжних був важливим демократичним засобом захисту прав і свобод людини, обмеження влади правом, зміцнення народного контролю за процесом правосуддя. Прогресивні вчені висловлювали думку про суд присяжних як про продукт національного генія слов'янських народів [2].

Слід зазначити, що на українських землях на початку XIX ст. існували різні судові системи. Це пояснюється тим, що їх територія включала в себе землі колишньої Гетьманщини, Правобережну Україну та Новоросію.

Суди на українських землях будувалися за становим принципом. Їх діяльність сприяла зміцненню політичного й економічного становища дворянства [3, с.158].

На Лівобережжі склалася система, за якою судами першої інстанції були станові суди: у повітах - земські (для дворян і селян), у містах - магістрати і ратуші (для купців та міщан). Ця система частково зберіглася до 30-х років XIX століття.

Другою апеляційною й ревізійною інстанцією вважалися створені в губерніях палати кримінального і палати цивільного суду. Кожна палата складалася із призначених урядом голови й радника та чотирьох обраних засідателів (по два від дворян і купців). Голови палат цивільного і кримінального суду призначались. До складу палат входили виборні засідателі від дворян, міщан (переважно купців та ремісничої верхівки) і державних селян. Палата кримінального суду розглядала в першій інстанції справи про посадові злочини, підпали тощо, палата цивільного суду - про нерухоме майно у різних губерніях, суперечки з питань власності у містах. Крім того, палати цивільного суду оформляли угоди з приводу кріпосних "душ" на території губернії (продаж, обмін тощо).

На Правобережжі (Волинська, Київська, Подільська губернії) продовжували функціонувати давні суди - повітові і підкоморські, суди магістратів і ратуш.

Повітовий суд складався з голови, двох підсудків (або асесорів), нотаря (писаря), мав у своєму розпорядженні чотирьох возних. До обов'язків останніх належало, головним чином, огляд за дорученням суду місця порушення чи злочину, оцінка скоєного. Члени суду та возні обирались дворянством губернії.

До компетенції підкоморських судів належало вирішення межових суперечок. Підкоморій - головна особа цієї установи - обирався дворянством. Він в свою чергу, призначав кількох коморників, які допомагали у розгляді справ а в деяких випадках навіть заміняли його [3, с.159].

Магістратські суди склалися, як правило, із двох голів (бурмистрів) і чотирьох ратманів (радників), яких на три роки обирало міське товариство. Ратушні суди створювались в містечках.

Діяльність усіх судів у губерніях України, згідно із загальними для Росії порядком, контролювали губернатори. Вищою судовою інстанцією для судової системи України був Сенат.

Починаючи з 1831 р. самодержавні власті видали ряд нормативних актів з метою усунення місцевих особливостей в судочинстві України. Генеральний і головний суди були ліквідовані, а в губерніях створено палати кримінального і цивільного суду, голови яких призначались царем за пропозицією міністра юстиції, а радники - безпосередньо цим міністром.

Упродовж 30-х років XIX ст. низкою нормативних актів царської влади особливості у судовій системі України було ліквідовано й надалі вона розвивалася разом із російською як її частина. Усі повітові суди перетворювалися на «уездные». У судочинстві запроваджувалася російська мова [3, с.162].

Таким чином, для дореформеного суду характерна множинність судових органів, складність і запутаність процесуальних вимог, неможливість часом визначити коло справ, які повинні підлягати розгляду тому або іншому судовому органу. Справи нескінченно перекочувували з одного суду в інший, найчастіше повертаючись у першу інстанцію, відкіля знову починали довгий шлях нагору, на що нерідко ішли десятиліття [4, с.141].

Судова система першої половини XIX ст. мала цілий ряд серйозних суперечностей: по-перше, суд повністю залежав від адміністрації, а по-друге – мав виключно становий характер (для кожного стану створювались свої судові органи) і був заснований на принципах феодального права. Слідство проводилось поліцією; не існувало гласності та змагальності судового процесу., в судах панували тяганина, хабарництво, свавілля [5, с.165].

Перші спроби реформувати феодально-кріпосні відносини в суспільстві, зробив М.М.Сперанський ще в 20-30-х рр. XIX ст. Цей політичний діяч намагався провести реформу процесуального і матеріального законодавства: були підготовлені Цивільне уложення, Статут цивільного судочинства, Уложення кримінальне, які стали основою для кодифікації російського законодавства і увійшли до повного зібрання законів Російської імперії [6, с.79].

Вирішальним чинником для здійснення радикальних змін у системі чинного законодавства стала поразка Російської імперії в Кримській війні 1853-1856 рр. Лише військова поразка викрила всю економічну, політичну і військову неспроможність царизму, тим самим підірвавши самовпевненість правлячої еліти. Головним чинником такої кризи все загалом було визнано бюрократію. Саме кризовий стан державного механізму Росії став поштовхом для проведення радикальних змін. Але найбільше спонукало до проведення реформ кризове фінансове становище країни [7, с.33]. Для розв'язання цієї гострої проблеми необхідно було вирішити таких два не менш актуальних питання, як селянська та судова реформи. На заваді проведення прогресивних реформ стало кріпосне право. Розв'язанням даної проблеми була селянська реформа від 19 лютого 1861 р.

Селянська реформа була недосконалою, оскільки саме звільнення селян від рабства не вирішувало всіх питань, а навпаки, загострило соціальні відносини: наявність станових судів та застарілої процедури судочинства були перешкодою при утвердженні селян як повноцінних членів суспільства. Тому подальше реформування тогочасних суспільних відносин потребувало першочергового проведення судової реформи [8, с.33].

А.Ф. Коні писав: «Судова реформа, покликана була завдати удару гіршому з видів свавілля, свавілля судового, що прикривається маскою формальної справедливості. Вона мала своїм наслідком пожвавлення в суспільстві розумових інтересів і наукових праць. З старою судовою практикою науці було нічого робити»[9, с.176].

У жовтні 1861 р. за згодою Олександра II була створена комісія, до складу якої увійшов С. Зарудний та багато інших знаних юристів тієї епохи.

При підготовці судової реформи ставились такі завдання:

1. Розділити суди, адміністрацію і поліцію;
2. Визначити відповідальність всіх і кожного перед судом;
3. Ввести гласність кримінального і цивільного судочинства;
4. Запровадити суд присяжних і інститут адвокатури [10, с.158].

Кожний з членів комісії розробляв окремі інститути, що мали дискусійний характер. На думку юристів комісії, реформа судочинства не могла відбутися без введення суду присяжних. Слід зазначити, що члени комісії ретельно вивчили не тільки англійське і французьке законодавство, але й уважно розглянули процесуальні кодекси Женеви та Сардинського королівства. С.І.Зарудний обґрунтував суд присяжних з теоретичних позицій, привівши поряд з традиційними положеннями буржуазної теорії судоустрою аргументи, що відповідали особливостям російської дійсності. Розробники цього інституту підкреслювали його відмінність від інших європейських моделей, що полягало не тільки в процедурних питаннях, але і в його аполітичності. Так, з кола справ, що підлягали підсудності суду присяжних, були виключені справи про державні злочини, більшість посадових та інших злочинів [11, с.7]. Таким чином, російський суд присяжних став новим кроком у розвитку європейської правової культури.

Відповідно до положень Судових Статутів загальна кількість присяжних засідателів становила 12 осіб. Присяжні мали вирішувати такі питання: 1) про дійсність подій, що стали приводом для обвинувачення; 2) про винність чи невинуватість підсудного. Констатація події злочину і здійснення його особою не були основою обвинувального вироку. Такий погляд був нетиповим для західноєвропейського законодавства. Тут проявила себе слов'янофільська концепція про «правду внутрішню», тобто здоровий глузд, мораль, якими слід керуватися в судовій практиці, протиставляючи їх «правді зовнішній», тобто закону. Коронний суд призначав покарання тільки при позитивній відповіді присяжних на поставленні їм питання. Вирок, винесений за участю присяжних, оскарженню не підлягав. Відміна могла бути лише в касаційному порядку. Стосовно державних злочинів суд присяжних замінювався судом станових представників. На відміну від англійської моделі суду присяжних, за якої рішення має прийматись одностайно, руське законодавство, хоч і відзначало бажаність такої одностайності, фактично передбачало, що при розділі голосів справа могла вирішуватися більшістю на користь підсудного. У тих випадках, коли суд вважав, що вироком присяжних засуджено невинну особу, справа передавалася на розгляд нового складу присяжних. Для присяжних засідателів існував певний майновий ценз і ценз осілості. Поряд з цим вводився службовий ценз, який надавав право бути присяжним без урахування майнового стану. За неявку присяжного до суду без поважних причин на нього накладався штраф, а за злісне ухилення від свого громадянського обов'язку особа позбавлялася права обирати і бути обраною на виборні посади [6, с.80].

Результатом роботи комісії стали «Основні положення реформи судової частини в Росії», які 29 вересня 1862 р. були передані імператору для опублікування. В цих положеннях уперше фіксувалися такі нові інститути і принципи, як відділення суду від адміністрації, виборний мировий суд, присяжні засідателі в окружному суді, запровадження адвокатури, принцип змагальності. На підставі даних положень були підготовлені Статут кримінального судочинства і Устав про покарання, що накладаються мировими суддями, які були затвердженні імператором Олександром II 20 листопада 1864 р. [10, с.158].

Судова реформа після тривалої підготовчої роботи була юридично оформлена такими документами:

- Заснування судових установлень;
- Статут цивільного судочинства;
- Статут кримінального судочинства;
- Статут про покарання, які накладаються мировими суддями.

Вони були підписані імператором Олександром II 20 листопада 1864 р.

В цих документах проголошувалось відокремлення суду від адміністрації, яке забезпечувалось незамінністю суддів та судових слідчих; створення всестанових судових органів; рівність всіх перед судом; засновувався суд присяжних; встановлювались виборність мирових суддів, прокурорський нагляд за законністю судочинства.

Це була одна з найпосплідовніших реформ другої половини XIX ст. Колишній становий, залежний від адміністрації суд замінювався судом, який базувався на демократичних принципах (змагальності, гласності, рівності усіх перед законом, права звинуваченого на захист та ін.) [12, с.409-410].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Ковальова С.Г.

Література

1. Русанова І.О. Суд присяжних в Україні: проблеми становлення та розвитку: монографія / І.О. Русанова. – Харків: ВД «Інжек», 2005. – 184 с.
2. Москаленко С. Доцільність та перспективи створення в Україні суду присяжних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2743>
3. Іванов В. М. Історія держави і права України [Текст] : навч. посіб. / В. М. Іванов. - К.: Атіка, 2003. - 410 с.
4. История государства и права России. Учебник для вузов / Под ред. Чибирева С.А. - М.: Былина, 1998. - 532 с.
5. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України [Текст]: навчальний посібник / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. - К.: Атіка, 2001. - 320 с.
6. Тернавська В.М. Деякі питання історії становлення і розвитку інституту суду присяжних в Україні/ В.М. Тернавська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2004. – Випуск 61. – С. 79-82.
7. Коротких М. Г. Самодержавие и судебная реформа 1864 года в России / М. Г. Коротких. - Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 183 с.
8. Джаншиев Г.А. Суд над судом присяжних / Г.А. Джаншиев. - М.: Рассвет, 1896. – 168 с.
9. Глазунов М. М., Митрофанов П. А., Фоменко И. П. По законам Российской империи/ М. М. Глазунов, П. А. Митрофанов, И. П. Фоменко. - М.: Наука, 1976. – 366 с.
10. Історія держави і права України. Курс лекцій / За ред. В.Г. Гончаренка. - К., 1996. - 290 с.
11. Казанцев С.М. Суд присяжных в России: Громкие уголовные процессы 1864-1917 гг. / Сост. С.М.Казанцев. - Л.: Лениздат, 1991. - 512 с.
12. Скуратович І. М. Деякі аспекти значення досвіду судової реформи 1864 р. для створення демократичної судової влади в Україні / І. М. Скуратович // Форум права. –2010. – № 3. – С. 409–414

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА НЕВИКОНАННЯ ЧИ НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ КВАРТИРИ

Плавшук Яна Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: Yanaplavshyk@gmail.com

Ключові слова: дарування, квартира, відповідальність, дарувальник, обдарований

Відповідальність в цивільному праві визначається як правовідношення, що виникає у зв'язку з порушенням встановленого договором або законом обов'язку, яке заключається у покладенні на особу, винну у скоєнні цивільного правопорушення, негативних майнових наслідків [1, с. 502].

Як правило, в договорі щодо житла визначається такий структурний елемент як «Відповідальність сторін». Якщо сторони у договорі встановлюють відповідальність за неналежне виконання зобов'язань, це вказується у договорі. Якщо за погодженням сторін відповідальність встановлюється згідно із чинним законодавством, це зазвичай вказується в «Інших умовах» [2].

На жаль, Цивільний кодекс України не передбачає окремої статті, яка б чітко та лаконічно визначала відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання обов'язків за договором дарування квартири. Виходячи з цього, за загальним правилом підлягають застосуванню норми, зазначені в главі 51 Цивільного кодексу України.

Оскільки договір дарування частіше за все є одностороннім правочином, то в основному відповідальність несе дарувальник.

Розповсюдженою є точка зору, згідно якої відповідальність за порушення договірних зобов'язань існує у двох формах: в формі стягнення збитків та у формі неустойки.

Стаття 721 ЦКУ встановлює, що у випадку, якщо дарувальникові відомо про недоліки речі, що є дарунком, або її особливі властивості, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, майна обдаровуваного або інших осіб, він зобов'язаний повідомити про них обдаровуваного. Це положення - обов'язок дарувальника. Частина друга цієї ж статті зазначає, що дарувальник, якому було відомо про недоліки або особливі властивості подарованої речі і який не повідомив про них обдаровуваного, зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану майну, та шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю в результаті володіння чи користування дарунком. А це положення – вже відповідальність дарувальника за порушення свого обов'язку.

Вважаю, що дана підстава для відповідальності дарувальника цілком підходить і до договору дарування, предметом якого є квартира, тому що як свідчить практика, в договорі дарування квартири часто прописується положення про те, що дарувальнику невідомо про будь-які недоліки або особливості предмета дарування, які могли б бути небезпечними для життя, здоров'я та майна обдаровуваного, а також про те, що прихованих недоліків, які відомі дарувальникові та про які б він свідомо не попередив обдаровуваного, відчувуване житло не має.

Отже, дарувальник несе відповідальність за збиток, заподіяний обдаровуваному, якщо про такі він заздалегідь знав, але не повідомив одержувача дарунку. При цьому дарувальник не зобов'язаний виправляти недоліки прийнятого дарунку, нести витрати, пов'язані з їх виправленням, якщо обдаровуваному не заподіяний збиток в результаті володіння або користування дарунком. Згідно із статтею 721 Цивільного кодексу України,

збиток, заподіяний обдаровуваному в результаті володіння неякісним дарунком, відшкодовується лише в тому випадку, якщо дарувальникові було відомо про недоліки або особливі властивості дарунку заздалегідь, а обдаровуваний залишався в невіданні. Оскільки в статті не уточнені форма і міра провини дарувальника, збиток відшкодовується як внаслідок необережності дарувальника, так і внаслідок прямого умислу.

Шкода, заподіяна здоров'ю або майну обдаровуваного або інших осіб, відшкодовується в повному обсязі. Шкода відшкодовується у вигляді компенсації збитків (загалом можливе і відшкодування збитків в натурі, але це видається неможливим, коли предметом договору є квартира).

Стаття 723 ЦКУ встановлює, що договором дарування може бути встановлений обов'язок дарувальника передати дарунок обдаровуваному в майбутньому через певний строк (у певний термін) або у разі настання відкладальної обставини. У разі настання строку (терміну) або відкладальної обставини, встановлених договором дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому, обдаровуваний має право вимагати від дарувальника передання дарунка або відшкодування його вартості [3, ст. 723].

Отже, в цьому випадку міра відповідальності, яка може застосуватися до дарувальника – відшкодування вартості дарунку. Однак в науці цивільного права також існує інша точка зору щодо відповідальності, згідно якої виділяють такі форми відповідальності: передача майна, виплата грошей, позбавлення правопорушника права, що йому належить. Так, згідно другого підходу, мірою відповідальності можна також вважати зобов'язання дарувальника передати дарунок.

Однак, на мою думку, застосування таких заходів відповідальності не відповідає відносинам, що виникають при укладанні договору дарування квартири, тому що головною особливістю таких відносин є їх безоплатність, а також те, що ці відносини носять особисто-довірчий характер.

Тому, вважаю, що доцільно було б закріпити на законодавчому рівні обмежену відповідальність дарувальника, який може нести відповідальність за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, що буде виражатися в можливості стягнення тільки реальних збитків, тобто відшкодування понесених обдаровуваним збитків (якщо такі взагалі були).

Оскільки Цивільним кодексом України передбачений договір дарування з встановленням обов'язку обдаровуваного на користь третьої особи, то в такому випадку відповідальність може нести і обдаровуваний. Так, стаття 725 встановлює, що договором дарування може бути встановлений обов'язок обдаровуваного вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи або утриматися від її вчинення [3, ст. 725].

У разі порушення обдаровуваним обов'язку на користь третьої особи дарувальник має право вимагати розірвання договору і повернення дарунка, а якщо таке повернення неможливе, - відшкодування його вартості [3, ст. 726].

Що стосується договору дарування квартири, то згідно другого підходу до цивільно-правової відповідальності в даному випадку мірою відповідальності до обдаровуваного є позбавлення обдаровуваного права власності на подаровану квартиру.

Проілюструємо дану підставу відповідальності. Наприклад, дарувальник дарує квартиру своєму синові, але в договорі встановлюється обов'язок обдаровуваного не виселяти з квартири свою тітку. Так, за тіткою залишається право проживання у цій квартирі. В разі невиконання цього зобов'язання обдаровуваним, дарувальник має право вимагати розірвання цього договору у судовому порядку.

Крім того, за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором дарування квартири винна сторона повинна сплатити неустойку (пеню, штраф), якщо сторони домовилися про це та відобразили в договорі.

Наприклад, дарувальник зобов'язується звільнити квартиру від власних речей і передати її обдаровуваному для користування протягом 10 днів після нотаріального посвідчення договору. Якщо ж дарувальник порушує своє зобов'язання, то обдарований має право вимагати стягнення з дарувальника неустойки за прострочення виконання зобов'язання.

Можна зробити висновок, що згідно з найбільш розповсюдженою точкою зору щодо форм цивільно-правової відповідальності, за невиконання чи неналежне виконання договору дарування квартири, до сторін можуть застосовуватися судом такі види відповідальності:

- відшкодування збитків або вартості дарунку;
- стягнення неустойки.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Література:

1. Харитонов Е.О., Старцев А.В., Харитонов Е.И. Гражданское право Украины: Учебник. Издание третье, переработанное и дополненное/ Е.О. Харитонов, А.В. Старцев, Е.И. Харитонов. – Х.: ООО «Одиссей», 2007. – 920 с.
2. Мічурін Є.О. Структурні елементи договору щодо житла як юридичного документу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1814>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст.356.

РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ АНГЛОСАКСОНСЬКОГО ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЇ ТА США)

Погребняк Руслана Олегівна,
студентка 3 курсу спеціальності «журналістика»
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

E-mail: pogrebnyak-ruslana@ukr.net

Ключові слова: система англосаксонського права, шлюб, подружжя, шлюбний контракт, Англія, США

Система англосаксонського (англо-американського) права була створена в Англії після нормандського завоювання. Вироблені суддями рішення бралися за основу іншими судовими інстанціями при розгляді аналогічних справ. Так стала складатися єдина система прецедентів, спільна для всієї Англії, що одержала назву «загальне право» [1]. Ця система включає нині правові системи усіх, за деяким винятком, англосаксонських країн. Загальне право значною мірою вплинуло на становлення і розвиток правових систем країн, що політично були пов'язані з Англією.

Актуальність теми пов'язана з тим, що наукова проблематика правового регулювання шлюбних відносин в англосаксонській системі є недостатньо дослідженою вітчизняною юридичною наукою. В умовах динамічних інтеграційних процесів, які відбуваються у сучасному світі, інтерес до правових норм і традицій держав, з громадянами яких наші співгромадяни взаємодіють у різних сферах, значно підсилюється. Особливо це

стосується такої приватно-правової сфери як сімейне право. Адже Україна, з одного боку, Англія та США, – з іншого, належать до різних правових систем. Тому, на нашу думку, подібне дослідження становитиме помітний науковий та пізнавальний інтерес.

Побіжно до вивчення цієї теми зверталися такі науковці, як М. Богуславський, Г. Дмитрієва, В. Звєков, М. Каменецька, Н. Маришева, М. Фетюхін. Нормативно-правовою базою для написання цієї статті стали закони, які регулюють сімейне право Англії – «Закон про шлюб» (1949 р.), «Закон про реформу сімейного права» (1949 р.), «Закон про визнання шлюбу недійсним» (1971 р.), «Закон про майнові відносини подружжя» (1973 р.), «Закон про реформу сімейного права» (1987 р.) та США – «Закон про сімейні і медичні відпустки» (1993 р.), «Закон про захист шлюбу» (1996 р.).

Мета роботи обумовлена потребою визначення основних умов укладання та розірвання шлюбу в Англії та США. Попри те, що держави належать до англосаксонської правової системи, у питанні регулювання сімейних відносин ці країни мають спільні і відмінні риси.

В законодавстві Англії взагалі відсутнє визначення поняття шлюб, але в літературі, присвяченій дослідженню сімейного права, зустрічаємо наступне його тлумачення: шлюб – це цивільний договір, що поєднує чоловіка і жінку для спільного життя і взаємного надання підтримки і допомоги під керівництвом глави родини – чоловіка. Укладення шлюбу може відбуватися як у цивільній, так і в релігійній формі, фактичні шлюби не визнаються. Тобто регулювання шлюбу відбувається не лише засобами моралі, закону, але й релігією. «Укладенню шлюбу має передувати публічне сповіщення або одержання дозволу від церкви або від органів, що здійснюють реєстрацію шлюбу. Щоб отримати такий документ, чоловік та жінка дають клятву в церкві або присягу в органах, які здійснюють реєстрацію шлюбу, що перешкоджає укладенню шлюбу немає. Публікація і дозвіл дійсні протягом певного терміну (від місяця до року)» [2].

Для укладання шлюбу має дотримуватися декілька вимог. Перш за все, це приналежність до різних статей, досягнення сторонами шлюбного віку (16 років для чоловіка і жінки), наявність добровільної згоди і згода батьків з обох боків (якщо один із майбутнього подружжя неповнолітній), відсутність двошлюбності. «Важливою вимогою є відсутність спорідненості між подружжям (кровозмішення), бажаючи одружитися не повинні страждати на душевні захворювання» [2]. При порушенні умов укладення шлюбу він може бути розірваний.

Правовідносини між подружжям пов'язані з реалізацією прав і обов'язків майнового та особистого характеру. Режим майна між подружжям може бути договірним, тобто заснованим на укладеному ними шлюбному договорі, де подружжя зазначає, яке майно буде у власності чоловіка чи дружини. Ще одним видом є законний режим майна, тобто встановлений безпосередньо в законі (його ще називають легальним режимом). «В Англії в якості легального встановлений режим роздільності майна подружжя. Майно, придбане чоловіком до вступу в шлюб, отримане ним під час шлюбу в дар, у спадок або на свої кошти, визнається його роздільною власністю. Судом може бути визнане за чоловіком право на частку майна, що йому не належить» [2].

Сімейне право Великобританії припускає режим роздільного майна подружжя. Однак багато британських правознавців негативно ставляться до привнесення форми спільної власності подружжя у правове середовище Англії та Уельсу. Вони пояснюють, що універсальний режим спільної власності захищає переважно інтереси дружин, які не мають

постійного доходу та займаються веденням домашнього господарства, ніж тих, хто займає становище сучасної незалежної жінки [3]. Дослідники мають сумніви стосовно результативності реформ для англійського суспільства і що режим спільної власності подружжя виявиться прийнятним у випадках звернень щодо стягнення майна через борги одного з подружжя, навіть якщо шлюбним договором за необхідності цей режим може бути змінений.

Подружжя має певні обов'язки одне перед одним. Приміром, чоловік повинен утримувати дружину, забезпечуючи її їжею, одягом, житлом. Дружина ж має матеріально допомагати непрацездатному чоловікові, якщо має достатні для цього кошти. Передбачено, що подружжя має право спільно вирішувати проблеми (наприклад, щодо вибору місця проживання), а особисті немайнові відносини мають будуватися на взаємній згоді. Традиційна шлюбна клятва «в горі і радості, в багатстві і бідності» витіснена сучасними потребами суспільства. Тому нині вона не знаходить свого відображення в законодавстві Великобританії.

Існують певні умови, за яких шлюб може бути припинений. Припинення шлюбу відбувається у разі смерті одного з подружжя або в результаті розлучення. Підставою для розлучення є непоправний розлад шлюбу. Ця обставина може бути встановлена на підставі: доведеної подружньої зради, що призводить до неможливості спільного проживання; якщо поведінка чоловіка чи жінки робить подружнє життя неможливим; якщо один із подружжя покинув сім'ю на два роки і більше; у разі окремого проживання чоловіка і жінки протягом двох років і більше, якщо вони згодні розірвати шлюб [2]. Якщо один з подружжя не дає своєї згоди на розлучення з причини тривалого розладу спільного життя, то при роздільному проживанні протягом п'яти і більше років шлюб може бути розірвано. Шлюб розривається в судовому порядку не раніше, ніж через три місяці після подачі заяви про розірвання, але застосовуються попередні кроки, щоб його зберегти.

Шлюбне право США має свої відмінності. «У законодавстві більшості штатів зазначено, що одружуватися можна після досягнення 18-тиріччя без дозволу батьків, а з дозволу батьків – у 16 років» [4, с. 13]. У деяких штатах законною визнається тільки церковна форма шлюбу, у деяких – тільки світська. Замість оголошення про укладення шлюбу може бути отримана ліцензія церковної і світської (громадянської) влади, яка реєструє шлюб. Перед укладенням шлюбу відбуваються заручини, на яких наречені дарують одне одному подарунки для майбутнього сімейного життя. «Якщо після заручин не відбувається весілля, то такі подарунки кваліфікуються як безпідставне збагачення, незалежно від того, на кому лежить відповідальність за неукладений шлюб. Дарувальник має право вимагати повернення подарунку» [5]. Оскільки законодавство штатів відрізняється, то і умови вступу в шлюб мають свої особливості. Приміром, у багатьох штатах США дозволяються шлюби між двоюрідними братами і сестрами. Якщо раніше приналежність до різної статі не регламентувалася, оскільки це впливало із умови «шлюб – союз чоловіка і жінки», то під впливом змін у соціумі, в деяких штатах встановлена неприпустимість укладення шлюбу між особами однієї статі. «Заборонено укласти шлюб за наявності венеричних чи психічних захворювань з метою попередити чи уникнути суперечок стосовно батьківства та спадкування» [4, с. 14]. У кількох американських штатах зберігаються часові обмеження для повторного одруження стосовно того із подружжя, хто був винен у розлученні через подружню зраду.

Розлучення вважається законним завершенням розладу сім'ї. У деяких штатах

«непоправний розлад шлюбу» є єдиною причиною для його розірвання. «Підтвердженням розладу шлюбу можуть слугувати: тривале проживання подружжя нарізно; серйозні розбіжності між чоловіком та дружиною; подружня зрада, після якої життя поряд «нестерпне»; жорстока поведінка, зловживання алкоголем; якщо один із подружжя іде із сім'ї на тривалий термін» [5].

Стосунки між подружжям носять майновий та особистий характер. Дружина повинна взяти прізвище чоловіка (це передбачено традиційним підходом). Режим майна подружжя може бути легальним чи договірним залежно від штату. Законодавство США в різних штатах найчастіше дозволяє жінці відчувати себе більш захищеною фінансово в разі розлучення і дозволяє включати в шлюбні договори немайнові питання. Шлюбні контракти укладають не тільки зірки Голівуду, але й пересічні громадяни. Проте останнім часом все більше американців подають до суду і вимагають розриву контракту.

Стандартний шлюбний контракт в Америці передбачає вирішення подружжям кількох концептуальних питань. Головне – як буде розподілено майно, нерухомість подружжя у разі розлучення або смерті одного з них. Подружжю варто вирішити, спільно або роздільно вони будуть володіти банківським рахунком, нерухомістю, автомобілем або ж яхтою. Важливо також передбачити, хто буде оплачувати борги, зароблені ще до весілля, – обоє або той з подружжя, хто позичав (мова не йде про таку собі зайняту суму – в США більшість населення живе в борг, купуючи на виплат будинки, машини і меблі) [6]. Дуже непростим є питання про поділ коштовностей та інших дорогих подарунків. Деякі пари, складаючи шлюбні контракти, бажають зафіксувати в них, хто з подружжя і з якою періодичністю буде мити посуд на кухні, виносити сміття, а також наскільки регулярно їм слід виконувати свої подружні обов'язки в ліжку. Законодавством дозволено прописувати у шлюбному контракті не лише майнові, а й особисті питання.

Отже, особливості укладання шлюбу у Великобританії та США відрізняються. В основі правової системи Великобританії лежить прецедентне право. В США воно також застосовується, однак розбіжності стосовно шлюбного права можна пояснити там, що кожен зі штатів має свої закони, відповідно до яких укладається шлюб.

Науковий керівник: к.і.н. Лубко І.М.

Література

1. Правові системи сучасності. – Режим доступу : <http://uristinfo.net/2010-12-16-20-00-40/133-kg-volinka-teorija-derzhavi-i-prava/3691-rozdil-26-pravovi-sistemi-suchasnosti.html>
2. Семейное право. – Режим доступу : <http://uchebniki-besplatno.com/pravo-grajdanskoe-uchebniki/semeynoe-pravo1482.html>
3. Семейное право Великобритании. – Режим доступу : <http://notariat.kuban.ru/ru/publikacii/statii/statii2/semeynoe-pravo-velikobritanii/>.
4. Фетюхин М. И. Правовые нормы, регулирующие брачно-семейные отношения российских граждан с иностранными гражданами / М. И. Фетюхин. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2006. – 88 с.
5. Семейное право зарубежных стран. – Режим доступу : <http://www.webarhimed.ru/page-491.html>
6. Американцы признают: их брачное законодательство несовершенно. – Режим доступу : <http://izvestia.ru/news/279227>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКА МІЛІЦІЇ

Позняк Ірина Федорівна

студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: irishka08.05@mail.ru

Адміністративно-правовий статус працівника міліції – це правова категорія, що характеризує його місце в системі суспільного розподілу праці, визначає межі діяльності працівника щодо інших суб'єктів правовідносин, врегульованих адміністративно-правовими нормами.

Вихідну передумову виникнення правовідносин, учасниками яких є органи міліції та їх працівники, складають правові норми. У нормативно-правових актах, що регулюють діяльність міліції, говориться, що у своїй діяльності міліція керується Конституцією України, законами та іншими нормативно-правовими актами України, нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України, Загальною декларацією прав людини, міжнародними правовими нормами, ратифікованими у встановленому порядку (ст. 4 Закону України “Про міліцію”). У процесі своєї діяльності працівники міліції, що виступають від імені органу міліції, вступають у різноманітні правові відносини.

Працівники міліції у своїй діяльності повинні застосовувати і виконувати десятки, і навіть сотні нормативно-правових актів, починаючи від Конституції України і закінчуючи рішеннями місцевих органів виконавчої влади, нормативними актами МВС України.

До складу адміністративно-правового статусу працівника міліції входять права, обов'язки та адміністративна відповідальність працівника міліції.

Як один з різновидів правового статусу індивіда адміністративно-правовий статус працівника міліції характеризується низкою специфічних ознак:

- рівністю для всього особового складу міліції;
- превалюванням в ньому владних повноважень, реалізація яких пов'язана з обмеженням прав та свобод громадян, застосуванням заходів адміністративного примусу;
- реалізацією незалежно від часу та місцеперебування повноважень, пов'язаних з попередженням та припиненням правопорушень, затриманням осіб, які підозрюються у їх вчиненні, наданням допомоги потерпілим тощо. Такий юридичний припис утворює особливий режим не тільки службової діяльності, але й всього життя працівників;
- покладанням додаткових повноважень при настанні особливих умов діяльності, пов'язаних з ускладненням оперативної обстановки, проведенням масових заходів, виникненням аварій, епідемій, епізоотій, вчиненням терористичних актів тощо.

Правопорушення, пов'язані з діяльністю працівників ОВС як осіб, уповноважених на виконання функцій держави (наприклад, корупційні діяння), потребують жорсткішої реакції, а тому у разі їх вчинення доцільно застосовувати не тільки дисциплінарні, а і адміністративні стягнення. Відповідно справи про адміністративні правопорушення повинні вирішуватися неупередженими компетентними органами, якими є суди.

Дослідження нормативного матеріалу, яким врегульовані питання адміністративної відповідальності працівників ОВС, дозволяє констатувати, що законодавець послідовно відстоює позицію, згідно з якою при притягненні до такої відповідальності необхідно враховувати, насамперед, наявність у зазначених суб'єктів додаткової особливої ознаки, а саме те, що на них поширюється дія Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ і вони за скоєння адміністративного проступку можуть відповідати за цим статутом. Така позиція виправдана, однак за деякими виключеннями.

В дисциплінарній відповідальності працівників ОВС знаходять вияв обидва аспекти юридичної відповідальності. Позитивний аспект виникає з обов'язку зазначених суб'єктів вчиняти передбачені нормативними приписами позитивні дії. Такі дії не тільки заслуговують на підтримку, а й можуть бути заохочені. Негативний аспект пов'язаний з настанням для працівників ОВС небажаних наслідків у випадку порушення ними правових норм, неналежного здійснення своїх повноважень.

Дисциплінарне провадження в органах внутрішніх справ можна визначити як врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, які виникають у зв'язку з наявністю підстав для застосування щодо працівників цих органів заходів дисциплінарного впливу. Така діяльність є підвидом дисциплінарного провадження, базується на його загальних принципах і включає всі стадії, що притаманні такому провадженню.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Гришина Н.В.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Закон України “Про державну службу” від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст.490.
4. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: Монографія /За заг.ред.проф. О.М. Бандурки. – Х., 2002. – 336 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Поляков Андрій Сергійович
студент V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: nypd16@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, підозрюваний, процесуальні права, допит

Допит – єдина слідча (розшукова) дія, без якої не може бути проведено досудове розслідування. У кримінальному провадженні можуть бути відсутні результати проведення огляду місця події, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, проте допит як слідча (розшукова) дія провадиться завжди. Його сутність полягає в одержанні від особи показань, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Основна мета допиту підозрюваного – перевірити підозру, яка виникла щодо особи у вчиненні кримінального правопорушення, та отримати дані про наявність або відсутність підстав для подальшого вирішення питання про висунення обвинувачення.

Негайний допит є важливою гарантією для особи, яку визнано підозрюваним унаслідок затримання. У такому разі підозрюваний у найкоротший строк може викласти у

своїх показаннях усе те, що говорить на користь його виправдання. У зв'язку з цим доцільно доповнити ст. 224 КПК України положенням про те, що допит підозрюваного слід провадити негайно, а при неможливості негайного допиту – не пізніше 24-х годин після затримання.

Відповідно до ч. 3 ст. 224 КПК України, перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. Під час допиту підозрюваному належать такі права:

- використовувати власні документи і нотатки, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті (ч. 6 ст. 224 КПК України);

- викласти свої показання власноруч (ч. 7 ст. 224 КПК України);

- не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування (ч. 8 ст. 224 КПК України);

- знайомитися з протоколом допиту перед його підписом, робити зауваження і доповнення до протоколу (ч. 4. ст. 104 КПК України);

- давати показання рідною або іншою мовою, якою він володіє, користуючись у разі необхідності послугами перекладача (ч. 3 ст. 29 КПК України);

- заявляти клопотатися про застосування технічних засобів фіксування допиту (ч. 1 ст. 107 КПК України) тощо.

Частиною 3 ст. 224 КПК України закріплено, що підозрюваному роз'яснюється порядок допиту. Допит підозрюваного розпочинається з питання про те, яке його відношення до врученої підозри, що може бути виражено у трьох варіантах відповідей: визнаю, не визнаю, визнаю частково. Відповідь підозрюваного заноситься до протоколу і засвідчується його підписом. Після цього записуються показання по суті підозри або підозрюваному надається можливість викласти свої показання власноруч.

Відповідно до кримінального процесуального закону, допитати підозрюваного – це обов'язок слідчого, проте дача показань не є обов'язком для підозрюваного. Крім того, у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви (ч. 4. ст. 224 КПК України). Слідчий повинен довести до підозрюваного, що дача показань не є його правовим обов'язком, а відмова від них не тягне за собою негативних правових наслідків.

Відмова давати показання слідчому не розцінюється як прояв винуватості у вчиненні злочину. Якщо підозрюваний не бажає давати пояснення, то слідчий повинен роз'яснити йому, що тим самим ускладнюється збір доказів на його захист, а відмова давати свідчення не перешкоджає подальшому розслідуванню. Допит слід розглядати як можливість реалізації підозрюваним свого права на захист, оскільки він може дати показання про обставини, що свідчать про його невинуватість, або пояснюють вчинені ним дії.

Якщо підозрюваний погоджується давати показання, то слідчий пропонує викласти їх у довільній формі. Слідчий повинен роз'яснити обвинуваченому, що у нього є можливість написати показання власноруч. Значення отриманих від підозрюваного показань полягає у тому, що ніхто інший, окрім нього, не може дати свідчень щодо всієї сукупності обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Показання підозрюваного, у тому числі й такі, в яких він визнає себе винним, підлягають перевірці.

Кримінальне процесуальне законодавство встановлює максимальну тривалість допиту особи, у тому числі й підозрюваного. Відповідно до ч. 2 ст. 224 КПК України, допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на

день. Слід підтримати законодавця у закріпленні положення щодо обмеження часу проведення допиту. Тривалий допит може стати засобом психічного насильства над особою підозрюваного, так як він притупляє увагу та викликає апатію.

Проводячи допит підозрюваного, слідчий не повинен домагатись показань шляхом насильства, погроз та інших незаконних заходів. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу в принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (ч. 2 ст. 11 КПК України).

Після закінчення допиту підозрюваний знайомиться з протоколом його проведення у повному обсязі та підписує кожну сторінку протоколу незалежно від того, ким – ним особисто чи слідчим – зафіксовані його показання. Підозрюваний має право робити зауваження і доповнення до протоколу перед його підписанням. У разі надходження таких поправок слідчий повинен занести їх до протоколу допиту.

Під час досудового розслідування може виникнути необхідність змінити повідомлення про підозру. У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний скласти нове повідомлення про підозру, включивши до нього всі обставини кримінального правопорушення з їх попередньою або новою кваліфікацією, вручити це повідомлення особі і допитати її відповідно до нової підозри.

Допит підозрюваного повинен проводитися слідчим у повному обсязі за всіма викладеними в повідомленні епізодами злочину, а не тільки стосовно змін чи доповнень. Це обумовлюється тим, що зміни і доповнення повідомлення про підозру можуть вплинути на позицію підозрюваного по відношенню до всієї підозри загалом, чи будь якої її частини. Підозрюваний може змінити або доповнити свої показання, що має бути зафіксовано в протоколі його допиту. Неприпустимо обмежуватися у протоколі допиту посиланням на те, що підозрюваний підтверджує показання, що давались ним раніше.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО - ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ.

Прохоренко Артем Миколайович
студент - магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: artem.prokhorenko92@gmail.com

Ключові слова: неповнолітні, кримінальна відповідальність, покарання, альтернатива

В юридичній літературі достатньо детально аналізується зарубіжний досвід застосування до неповнолітніх покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, і вносяться пропозиції щодо їх упровадження в законодавство і практику. В багатьох країнах, як і в Україні, з метою індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх в національному кримінальному законодавстві виділяються спеціальні розділи (глави).

Так, у країнах Західної Європи та США альтернатива покарання у виді позбавлення волі упроваджуються в цілях підвищення ефективності кримінальної політики, виходячи з необхідності дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципів соціальної справедливості і потреб правопорушника в соціальній адаптації, повернення до нормального життя в суспільстві після відбування покарання.

Тому, як експеримент, використовуються нові види покарань, які кардинально або повністю замінюють форми і методи офіційного (карального) правосуддя, і якщо такий експеримент виправдовує себе, включають потім ці нові види альтернативних покарань в національне законодавство.

Дамо коротку характеристику окремим видам альтернативних покарань, які успішно і досить тривалий час застосовуються в країнах Західної Європи і США до неповнолітніх правопорушників.

1. *Відстрочка тюремного ув'язнення.* В цьому випадку суд ухвалює вирок і призначає термін покарання у виді позбавлення волі, але відкладає його на період пробації. Обставинами, що впливають на застосування цього заходу, є ступінь тяжкості вчиненого злочину і призначений термін позбавлення волі, він не повинен перевищувати двох років (ФРН, Італія, Фінляндія).

2. *Пробація.* У разі застосування пробації саме винесення вироку суду відкладається на певний термін (як правило, на термін від двох до трьох років).

Зазвичай в країнах Західної Європи пробація пов'язана з певним наглядом з боку співробітника служби пробації. В США пробація поєднується з безліччю обмежень, наприклад, з «комендантською годиною», і іншими зобов'язаннями. В Угорщині пробація призначається без встановлення нагляду, нагляд з боку співробітника пробації обов'язковий тільки відносно неповнолітніх і рецидивістів.

Якщо правопорушник не виконує встановлені зобов'язання, справа переходить в стадію виголошення обвинувального вироку за скоєний злочин.

3. *Домашній арешт.* Зарубіжні вчені-пенітенціаристи розглядають домашній арешт як найефективніший захід кримінально-правового характеру, оскільки він забезпечує одну з найголовніших функцій позбавлення волі – ізоляцію правопорушника від суспільства, зовнішнього світу.

Найбільше розповсюдження цей захід отримав в США, де він сполучається із застосуванням різних програм, нерідко правопорушник може залишати свій будинок тільки для виконання роботи.

Контроль за правопорушником здійснюється шляхом використання того або іншого виду електронного спостереження, введенного з 1983 р. Електронний моніторинг – це форма спостереження, в якій реалізовані сучасні досягнення науки і техніки. Моніторинг має на увазі активний і пасивний контроль за поведінкою правопорушника. Пасивний контроль здійснюється радіопередавачами, закріпленими на різних частинах тіла людини (зап'ясті або кісточці), повідомляючи про переміщення засудженого. Активний контроль здійснюється з використанням телефонної робототехніки і випадкових комп'ютеризованих запитів за місцем проживання правопорушника. Електронний моніторинг є змішаним видом альтернативного виду покарання і застосовується в поєднанні з домашнім арештом. Середній час перебування правопорушника під електронним моніторингом від 45 до 60 днів. На теперішній час застосовується у 50 штатах США.

Домашній арешт має ряд переваг: правопорушник зберігає роботу, а якщо не в змозі її зберегти, виконує суспільно корисні роботи; програми електронного спостереження дозволяють використовувати багаторівневу систему залежно від ступеня тяжкості скоєного злочину. Часто домашній арешт може замінити не відбутий термін у в'язниці (по типу діючого в Україні адміністративного нагляду).

4. *Громадські роботи.* Громадські роботи успішно застосовуються у всіх країнах Західної Європи за останні два десятиріччя, спочатку у вигляді експерименту, та подальшому введені в чинне законодавство (до речі, в Швейцарії, громадські роботи, в основному, застосовуються відносно неповнолітніх правопорушників).

Громадські роботи, як в країнах Західної Європи, так і в США використовуються в 50 % випадків як альтернатива позбавленню волі; в Австралії і Нідерландах громадські роботи застосовуються замість покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, як штраф або поручительство.

Однією з переваг суспільних робіт є їх гнучкість: вони можуть застосовуватися і як основний вид покарання, і як додаткове покарання до пробації або умовного тюремного ув'язнення.

Популярність громадських робіт пояснюється тим, що вони застосовуються до досить широкого кола злочинів (близько 60 % відносно крадіжок і приховування крадених речей) і до найактивнішої частини правопорушників (молодим неодруженим чоловікам і безробітним чоловікам (90 % чоловіків і 76 % у віці до 30 років).

5. *Штраф.* У країнах Західної Європи і США штраф виступає як реальна альтернатива позбавленню волі для правопорушників, що скоїли злочини невеликої і середньої тяжкості.

Зазвичай в санкціях статі КК цих країн передбачається два види покарання – позбавлення волі і штраф. Штраф застосовується як заміна позбавлення волі (в Німеччині – за злочини, відносно яких передбачене тюремне ув'язнення на термін не більше шести місяців, в Греції – до двох років, в Італії – до 90 днів).

Після введення добового штрафу, він отримав ще більше розповсюдження: якщо в 1968 р. штрафи складали 63 % санкцій, то в 1970 р. їх частка виросла до 84 %, і з тих пір тримається на такому рівні.

Існує думка, що штраф може розглядатися як альтернатива позбавленню волі тільки в тому випадку, якщо він не замінює позбавлення волі.

Ефективність штрафу достатньо висока в цих країнах (в Німеччині несплата штрафу складає всього 6 %). В Італії при несплаті правопорушником штрафу, призначеного замість тюремного ув'язнення, штраф замінюється на перебування на волі під наглядом (позбавлення права залишати своє місце проживання). І лише у разі недотримання цього зобов'язання, покарання у виді нагляду може бути замінено на реальне позбавлення волі.

Окремий інтерес становлять США, де передбачено наступні альтернативні позбавленню волі види покарання:

1. цілодобове перебування правопорушників в спеціальних житлових приміщеннях (типу гуртожитку) у випадку, якщо у них немає постійної роботи, або вони зайняті її пошуком, під постійним наглядом офіцерів пробації;

2. ізольоване (госпітальне) або неізольоване (амбулаторне) примусове лікування правопорушників від алкогольної і наркотичної залежності із застосуванням системи обмежень і контролю за поведінкою засудженого;

3. різні види домашнього арешту із застосуванням електронного моніторингу за засудженими. Існує три види домашнього арешту: а) комендантська година – правопорушник знаходиться вдома у встановлений час, застосовується амбулаторне лікування і проводиться інтенсивна пробація; б) домашнє затримання – постійне перебування правопорушника удома, за винятком зайнятості на основній роботі або навчання; в) домашнє позбавлення волі – постійне перебування правопорушника вдома;

4. інтенсивна пробація: покладання на засудженого обов'язків і обмежень з постійним контролем їх виконання співробітниками служб пробації. Мета інтенсивної пробації полягає в постійному контролі за поведінкою засуджених офіцерів служб пробації. Разом з обмеженнями, на правопорушника можуть бути покладені встановлені обов'язки,

яких він має неухильно дотримуватися. Це наймасовіший вид альтернативи в США. В 1990 р. через цей вид альтернативи пройшло більше 25 000 правопорушників. Це 3 % від загальної кількості правопорушників, до яких були застосовані покарання, не пов'язані з позбавленням волі. В ході інтенсивної пробації проводяться: випадкові перевірки на наркотики; суворі процедури відвідин служб пробації і організації свого часу; покладання на засудженого обов'язків за додержанням «комендантської години»; покладання інших обмежень з пересування і відвідування певних місць; компенсаційну спрямованість роботи засудженого та ін.;

5. досудовий контроль виконання правопорушниками обов'язків і обмежень, здійснюваний співробітниками служб пробації, у разі застосування судом застави;

6. обов'язок відвідувати Центри щоденного звіту (Day reporting centers), в яких засуджені щодня доповідають співробітникам служб пробації про заплановані і проведені заходи щодо виправлення і ресоціалізації засуджених;

7. участь в примусових освітніх програмах;

8. направлення до "boot camp", своєрідного дисциплінарного табору з жорсткою дисципліною і тренінговими програмами (сувора дисципліна, покора, розділення на загони, фізичні тренування і внутрішні церемонії, важка фізична робота). З учасниками програми таборів проводяться інтенсивні психологічні тренінги і майстер-класи. Найбільш поширені табори в штаті Нью-Йорк і Луїзіана. Участь засуджених в програмі "Boot camp" не тільки дозволила знизити рецидив злочинності в цих штатах: за оцінкою незалежних дослідників, участь кожних 100 правопорушників в програмі таборів, дозволяє економити до 750 тис. доларів;

9. направлення до суспільних центрів відшкодування збитку – це місця цілодобового стаціонарного перебування правопорушників. Унікальна особливість центрів полягає в тому, що всі зарплати і доходи засуджених надходять у розпорядження центрів для забезпечення компенсації. У випадку, якщо засуджений не має достатньої кваліфікації для виконання робіт, що надаються центром, він отримує в них необхідну професійну освіту. Правопорушники відбувають покарання в центрах від 3-х до 12-ти місяців, в окремих випадках – до 2-х років. У всіх центрах передбачена повна зайнятість засуджених, освітні програми з можливістю отримання необхідних навичок роботи в центрі, можливість лікування від алкогольної і наркотичної залежності. Цей вид покарання дуже ефективний: не тільки знижує рецидив злочинності, але і має значну позитивну економічну результативність;

10. штраф.

Ці види покарання частіше за все застосовуються до неповнолітніх правопорушників («важких підлітків», членів молодіжних вуличних банд і т.ін.).

Головними аргументами на користь залучення в сферу кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх альтернативних позбавленням волі покарань є: 1) їх гуманніший, порівняно з позбавленням волі, характер; 2) велика ефективність досягнення мети покарання і ресоціалізації засудженого (у Російській Федерації рецидив серед засуджених, які відбули покарання, не пов'язане з ізоляцією засудженого від суспільства, за останні роки послідовно скорочується, Так, якщо у 1999 р. рецидив складав 1,5 % від загального числа осіб, що пройшли за обліком інспекцій, то в 2001 р. цей показник знизився до 0,7 % (для порівняння рецидив серед тих, хто відбув покарання у вигляді позбавлення волі, багато років стабільний і складає близько 35 [209, с. 17]); 3) економічність їх виконання і відбування, порівняно з виконанням і відбуванням позбавлення волі.

В цілях залучення альтернатив в сферу кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх, як нам представляється, є три такі можливості:

- 1) обрання виду покарання в альтернативній санкції статті Особливої частини КК України;
- 2) призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України);
- 3) заміна не відбутої частини покарання.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

Література

1. Упоров И. Российские исправительные учреждения: тенденции и перспективы //Преступление и наказание. 1997. - № 2. – С. 20.
2. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 240 с. (с. 14).
3. Международная защита прав и свобод человека. Сборник документов. – М.: 1990. - С. 329, 330; Сборник международных стандартов и норм ООН в области осуществления правосудия в отношении несовершеннолетних. – М.: ЮНИСЕФ, 1998. – 128 с.
4. Про Національну програму “Діти України”: Указ Президента України від 18 січня 1996 р. № 63/96 //Уряд. кур’єр. – 1996. – № 15–16. – 25 січ.
5. Про затвердження Комплексних заходів щодо профілактики бездоглядності та правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві: Указ Президента України від 18 березня 1998 р. № 200/98 // Уряд. кур’єр. – 1998. – № 57–58. – 26 бер.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968. – 523 с.
7. Татенко В., Єфремов С. Комплексне дослідження проблем боротьби з втягненням неповнолітніх у злочини //Рад. право. – 1989. – № 2. – С. 94, 95.
8. Козлова Т.П. Профилактика правонарушений несовершеннолетних. – Київ – Одесса: Вища шк., 1990. – 191 с.
9. Криминологические проблемы профилактики правонарушений молодежи (Опыт конкрет.-социолог. исслед.) /Лопушанский Ф.А., Крупка Ю.Н., Туркевич И.К. и др. /Отв. ред. Лопушанский Ф.А. /АН УССР, Ин-т государства и права. – К.: Наук. думка, 1986. – 207 с.
10. Іваненко О. Чому молодіє злочинність? //Голос України. – 1995. – № 208. – 1 лист.
11. Трубников В.М., Яровой А.А. Уголовное правосудие в отношении несовершеннолетних: каким оно должно быть? //Право і безпека. Науковий журнал. – Харків, 2002, № 1. – С. 88-96.
12. Трубников В.М., Денисова Т.А. Відновне правосуддя стосовно неповнолітніх: яким воно має бути? //Юридичний журнал. – 2004. - № 12 (30). – С. 59-64.
13. Трубников В.М. Дитяча безпритульність в Україні та шляхи її подолання /Міжнародна науково-практична конференція “Девіантна поведінка неповнолітніх: проблеми, пошуки, рішення». - Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005. - 340 с. (С. 6-11).
14. Трубников В.М., Северін О.О. Створення в Україні служби пробації як ефективного засобу попередження безпритульності, бездоглядності та злочинності неповнолітніх //Матеріали круглого столу «Соціальні проблеми росту безпритульності та

профілактики правопорушень серед неповнолітніх» під патронатом міського голови М.М. Добкіна. – Харків: 30 листопада 2006 р.: Вид-во, 2006. – 63 с. (С. 10-24).

СТАН «ПРАВА КОМПАНІЙ» В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЄС

Пуговкіна Анна Євгенівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: aneska24@mail.ru

Ключові слова: право компаній, корпоративне право, право господарських товариств, європейська інтеграція, режим найбільшого сприйняття, національний режим

Компанії та інші корпорації у тому стані, у якому вони на сьогодні існують, надзвичайно різняться між собою. До теперішнього моменту корпорації були утвореннями тільки власних правових систем. Свою діяльність за кордоном вони здійснювали виключно у формі створення філій, представництв та відділень. При цьому відокремлені підрозділи компанії утворювалися згідно з режимом міжнародного приватного права. Із часом під впливом процесів глобалізації та зростання кількості міжнародних корпорацій постало питання створення правового простору, який би забезпечував уніфіковане регулювання. На рівні Європейської Спільноти це питання було вирішено шляхом запровадження програми узгодження законодавства у сфері права компаній, яка стала наступним кроком європейської інтеграції на виконання цілей створення Європейських Спільнот.

Узгодження права компаній у межах ЄС було покликано сприяти економічній інтеграції держав-членів та держав, які планують стати асоційованими членами. Метою такого узгодження була реалізація основних свобод європейського права, якими є свобода підприємницької діяльності, свобода пересування осіб, товарів, свобода надання послуг та свобода руху капіталу. Реалізація вказаних свобод невідривно пов'язана з основною метою Європейської Спільноти, що полягає в ефективному функціонуванні внутрішнього ринку і гарантується фундаментальними свободами, наданими громадянам Спільноти [4, с.3].

“Право компаній” – власне так сформульовано назву сфери, у якій має бути досягнуто приблизної адекватності законодавства України із законодавством ЄС у відповідності із Угодою про Партнерство та Співробітництво між Європейськими Спільнотами та Україною [1, ст.51]. Узгодження законодавства у сфері права компаній, або права господарських товариств, або корпоративного права (усі три терміни вживаються в однаковому значенні) є одним із головних завдань гармонізації законодавства ЄС. Європейська Комісія зазначає, що право компаній «можна вважати головним підмурком усієї ринкової економіки»[3,с. 4].

У роботах багатьох вітчизняних науковців звертається увага на необхідність приведення законодавства України у відповідність з європейськими стандартами. Але немає жодної наукової праці, яка б містила комплексний порівняльно-правовий аналіз корпоративного права ЄС та України з визначенням чітких пропозицій щодо гармонізації. Такі б праці допомогли прискорити інтеграційні процеси, які відбуваються в Україні.

Як стверджує О. Р. Кібенко, сучасне українське корпоративне право становить заплутаний і суперечливий конгломерат нормативних приписів, результатом яких є брак визначеності практично в будь-якій сфері регулювання. Особливо ситуація ускладнилась після фактично одночасного вступу в дію ЦК, ГК та Закону про державну реєстрацію [7,

с.14]. Тож для покращення стану «права компаній» в Україні має бути проведена комплексна фундаментальна реформа корпоративного законодавства. Йдеться не про просте узгодження норм ЦК, ГК та Закону "Про господарські товариства". Для проведення реформи усіх основних інститутів корпоративного права авторка пропонує розробити та затвердити Концепцію розвитку корпоративного законодавства України, а також створити спеціальну робочу групу із провідних фахівців у галузі корпоративного права та суміжних галузей для розробки основних заходів щодо реалізації реформи. Провідним орієнтиром при проведенні реформування має стати законодавство ЄС (поточне та перспективне).

Я вважаю, що для виведення корпоративного права з кризового стану нам потрібні саме такі реформи. Це допоможе урегулювати відносини у сфері підприємництва та визначити основні стратегічні підходи для подальшого розвитку корпоративного права.

Дуже хотілося б щоб Україна не випадала із загальноєвропейського руху і будувала своє корпоративне законодавство неупереджено, враховуючи як позитивний, так й негативний досвід держав-членів ЄС у цій сфері.

На думку А. Єфименка, Україна зобов'язана інкорпорувати в національне корпоративне законодавство принаймні положення, передбачені наступними директивами [5, с.109]: Першою (про розкриття інформації та створення єдиного реєстру компаній); Другою (про формування та підтримку капіталу компаній); Третьою (про злиття акціонерних компаній); Четвертою (про річну фінансову звітність); Шостою (про поділ акціонерних компаній); Сьомою (про консолідовану звітність); Восьмою (про аудиторів); Дванадцятую (про компанії з одним учасником) та Директивою «Про пропозицію про поглинання». Але ні для кого не є таємницею, що держава Україна ганебно провалила взяті на себе зобов'язання. Серед реальних досягнень за всі ті роки, що пройшли з дати укладання УПС в сфері наближення українського корпоративного права до мінімальних Європейських стандартів, можна навести лише надання Цивільним Кодексом України (ст.91) загальної правоздатності всім юридичним особам, врегулювання питання зобов'язань, що виникли до створення товариства (ст.96), та створення єдиного відкритого для публіки реєстру публічних осіб (ст.89), тобто основних положень Першої директиви з права компаній від 1968 р. При цьому прийнятий одночасно з Цивільним Господарський Кодекс, спираючись на позиції радянської школи господарського права, в свою чергу заперечує можливість загальної правоздатності для «суб'єктів господарювання», вводячи поняття господарської компетенції, та замовчує питання відкритості реєстру юридичних осіб для громадськості.

З цією думкою можна цілком погодитись, бо директиви є обов'язкові щодо досягнення зазначеної в них цілі, хоча форми та методи досягнення цієї мети залишені на розсуд держав-членів та держав, які планують стати асоційованими членами.

Аналіз положень УПС стосовно заснування та діяльності компаній свідчить про те, що на сучасному етапі співробітництва обидві сторони ще не готові забезпечувати свободу заснування компаній, передбачену правом Євросоюзу. Замість цього вони тільки намагатимуться створити передумови для сміливіших інтеграційних кроків у майбутньому.

Тож на рівні співробітництва можливість заснування та діяльності українських компаній на території ЄС звужена – переважно через запровадження режиму найбільшого сприйняття (РНС) для компаній і філіалів (ст.10 УПС) та національний режим (НР) для дочірніх компаній. При цьому останній є предметом багатьох винятків. Вони стандартні для УПС і складаються з: концесійних вимог (сфері вугільної промисловості); обмежень діяльності (у рибальстві); придбання (у сфері нерухомості) та доступу на ринок (у сфері телекомунікацій); критеріїв походження (у сфері аудіовізуальних послуг); повідомлень та дозволів (у деяких галузях сільського господарства); обмежень (у сфері послуг агенцій новин) тощо. Дуже важливо зазначити, що такі спеціальні винятки не мають жодних обмежень у часі.

На рівні України правовий режим щодо європейських компаній, філіалів та дочірніх

фірм однорідніший: до всіх них застосовуються НР (з багатьма спеціальними винятками) або РНС (якщо він надає кращі умови). Українські спеціальні винятки складаються з тимчасового (п'ять років) підпорядкування створення філіалів і дочірніх фірм компаній ЄС деяким українським законам (про валютний контроль, про банки, про заставу, акції та фондові біржі, про приватизацію); п'ятирічної затримки створення умов, необхідних для заснування страхових компаній Співробітництва або спільних страхових компаній; спеціальних винятків (у сфері рибальства та полювання, у сфері засобів масової інформації), дозволів (у сфері телекомунацій) тощо. На відміну від аналогічних положень права ЄС строк дії спеціальних винятків із правового режиму для європейських компаній в Україні закінчився в 1999 р. Це створює певну асиметрію зобов'язань сторін у цій важливій для економічного розвитку сфері на користь Співробітництва [6, с. 321].

Що стосується інвестиційної діяльності, застосування РНС щодо українських компаній ставить їх в один ряд із компаніями третіх країн. Водночас обмеження, накладені на українські компанії, не дають їм згоди користуватися узгодженим правовим режимом, застосованими країнами – членами ЄС щодо своїх компаній.

Переважає більшість положень УПС, зокрема ті з них, що стосуються підприємництва та інвестицій, має рамковий характер. Процес реалізації положень УПС щодо підприємництва та інвестицій передбачає застосування низки підходів і має здійснюватися такими методами: зняттям низки чинних обмежень та заборонаю ведення нових, як кроком на шляху до подальшої гармонізації (заснування та діяльність компаній); впровадження відповідних законодавчих та адміністративних заходів, спрямованих на приведення нинішнього і майбутнього національного законодавства України у відповідність до законодавства ЄС (непряма гармонізація: заснування компаній, поточні платежі та капітал, заохочення і захист інвестицій). У багатьох випадках сторони повинні звернутися до міжнародних угод, що їх передбачають укласти у майбутньому (умови праці, надання послуг, заохочення та захист інвестицій).

Ще одним важливим документом, який вплине на право компаній, є Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 21 березня 2014 року у Брюсселі була підписана політична частина угоди, а підписання економічної планується у травні 2014. Тож зазначена угода має всі шанси на існування в українській державі. Розділ, що регулює право компаній, має назву «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля» [2, гл.6 розд.4].

Положення цього розділу Угоди про асоціацію визначають «Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі» Україна-ЄС (ЗВТ). Цей розділ складає 2/3 від усього обсягу основної (без додатків і протоколів) частини Угоди (156 із 245 сторінок).

Фахівці виокремлюють такі переваги для підприємницької діяльності після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС:

1) Українські підприємці зможуть збільшити свої за рахунок скасування ввізних мит до ЄС. На 83% українських с/г товарів запроваджується нульова ставка з першого дня дії Угоди. Пришвидшується процедура сертифікації при виході на ринки ЄС;

2) Українські компанії зможуть надавати послуги громадянам ЄС, для цього матимуть право відправляти своїх фахівців у ЄС. Українці зможуть відкривати філії у країнах ЄС, українські інвестиції в ЄС отримають додатковий захист. Проте угода встановлює і обмеження у сфері послуг;

3) В Україні знову стане вигідно виробляти товари. Безпечна продукція не буде сертифікуватися взагалі. Скасовуються ГОСТи і технічні умови. Імпорттери зможуть легше оформлювати товари на митниці, митна вартість визначатиметься по контракту.

Як завжди покладаються великі сподівання на новопідписану угоду. Але, як ми бачимо на практиці, не завжди реалізується те, що написано на папері. Тож я сподіваюсь, що всі заплановані зміни будуть втілені у життя, адже приведення вітчизняного корпоративного

законодавства у відповідність із сучасними європейськими стандартами дозволить значно поліпшити загальний інвестиційний клімат в Україні, створить умови для залучення іноземних і вітчизняних інвестицій, сприятиме виходу бізнесу з тіньової сфери й запобігатиме витоку капіталу за кордон.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кібенко О.Р.

Література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами ; Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994// http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012// 17.03.14;
2. Угода про асоціацію// Урядовий портал - http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=246581344// 20.03.14;
3. Європейська Комісія. Біла книга. Підготовка асоційованих країн Центральної та Східної Європи до внутрішнього ринку Союзу. — Брюссель, 1995. — 40с.
4. Право компаній: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України *acquis communautaire* Європейського Союзу/ Міністерство Юстиції України Державний департамент з питань адаптації законодавства. - Київ, 2009 - 82с.;
5. А. Єфремов Реформа Українського корпоративного права як необхідна складова євроінтеграційного процесу// Вісник КНУ ім. Т.Шевченка.- 2007.- №35-36.- С.108-115;
6. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами: (Теорія, практика)/Віктор Муравйов. — К. Академ-Прес, 2002- 425с.;
7. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно - правовий аналіз права ЄС Великобританії та України : Автореф. дис ... д-ра юрид. наук / О. Р. Кібенко . — Харків : Б.в., 2006 . — 40 с.

ЮРИДИЧНІ МОДЕЛІ ПРАВОМІРНОСТІ ВИЛУЧЕННЯ ОРГАНІВ

Радченко Ольга Володимирівна

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: трупне донорство, «презумпція згоди», «презумпція незгоди», «принцип інформаційної моделі»

Життя і здоров'я людини є найвищою цінністю в усьому світі. Медицина постійно розвивається, шукає нові шляхи та методи лікування, які допомагають боротися з багатьма захворюваннями.

Трансплантація сьогодні є однією з найбільш наукомістких сучасних медичних технологій, що динамічно розвивається. Пересадка клітин, тканин, органів допомагає зберегти життя безнадійним хворим. Завдяки цим операціям у різних країнах врятовані тисячі людей, які колись були приречені на смерть або інвалідність. Як метод лікування трансплантація показана при великій кількості найрізноманітніших захворювань, найчастіше вона є єдиним способом порятунку людського життя [4; с. 7].

Разом з тим трансплантологія поставила перед суспільством ряд правових питань, значна частина яких не розв'язана і на цей час. На даний момент основним джерелом

органів і тканин для трансплантації є трупне донорство. Останнім часом предметом обговорення в різних колах став основний принцип Закону України «Про трансплантації органів і інших анатомічних матеріалів людини» - «презумпції незгоди» потенційного донора. Тобто, закон забороняє трансплантацію при не висловленій згоді особи бути донором, або якщо таку згоду неможливо одержати в близьких і родичів померлого [1; с. 9].

Необхідно подивитися на цю проблему не тільки з точки зору хворого (реципієнта), але і з погляду померлого, у якого вилучають органи (донора). Існує два види юридичного регулювання вилучення органів у померлої людини: принцип презумпції згоди і принцип презумпції незгоди.

Презумпція згоди діє в Росії, Австрії, Бельгії, Іспанії, Англії, Чехії. Білорусі, Великобританії, Угорщині й ряді інших країн. Презумпція незгоди закріплена в законодавствах США, Канади, Німеччини, Франції, Португалії, Голландії, Україні і фактично діє в Польщі. З існуючих систем у світовій практиці кожна має свої плюси й мінуси.

Презумпція згоди означає, що кожен громадянин за умовчанням згодний, що його органи після смерті будуть використані для пересадження іншим. Інакше кажучи, якщо на момент смерті людини в лікарів не буде документа від пацієнта, що він проти, або не прийдуть і не заявлять про це родичі, то органи можуть бути забрані. Відсутність вираженої відмови трактується даним принципом як згода. Найважливішою умовою для реалізації права людини або її родичів на відмову від вилучення органів є повна інформованість населення про суть цього права і про механізми фіксації своєї відмови. Люди повинні мати чіткі знання про трансплантологію і серйозно ставитися до проблем пересадження органів, заздалегідь оформляти спеціальні документи або робити записи у своїх правах водія, паспортах, інших документах. Із них при нещасних випадках лікарі можуть довідатися про ставлення людини до донорства. Так, наприклад, у Німеччині потенційному донорові вже зі шкільної лави роз'яснюється, що він за життя зобов'язаний вирішувати: надасть він можливість вилучення своїх органів чи ні, а в США практикують надання «особистих карток» людям, що висловили добровільну згоду на забір у них органів або тканин.

Негативною стороною є те, що принцип презумпції згоди змушує лікаря робити, по суті, насильницьку дію, тому що дія з людиною або його власністю без його згоди кваліфікується в етиці як «насильство». Позитивною стороною «презумпції згоди» є те, що цей принцип формує джерело більшої кількості органів для трансплантації. Для лікарів істотно полегшується процедура одержання органів, їм не потрібно діставати згоду від рідних [2; с. 17-18].

Відповідно до презумпції незгоди передбачається, що кожна людина заздалегідь не згодна з тим, що її органи пересадять іншій людині. Органи можна вилучити тільки у випадку одержання прижиттєвої згоди від самої людини або згоди родичів після її смерті. Залежно від того, чи володіють родичі правом приймати рішення, розрізняють два варіанти принципу «презумпції незгоди». Принцип вузької згоди припускає урахування думки тільки потенційного донора. Волевиявлення родичів не враховується. При розширеній згоді враховується не тільки волевиявлення донора за життя, але й родичів донора після його смерті. Останній варіант найпоширеніший у Європі. До мінусів даної моделі відносять потенційне зниження кількості органів для трансплантації, внаслідок більш складної процедури одержання згоди порівняно з моделлю презумпції згоди.

До недоліків «презумпції незгоди» відносять те, що для родичів ухвалення рішення є надмірним психологічним навантаженням. Для усунення цього недоліку трансплантологи Німеччини і скандинавських країн пропонують рішення, яке ще називають «принцип інформаційної моделі». Відповідно до нього родичі не повинні відразу ухвалювати рішення щодо дозволу вилучення органів. Після інформування їх щодо можливості трансплантації (вилучення) органів, вони протягом установленого часу можуть висловити свою згоду або незгоду. При цьому в бесіді з родичами також підкреслюється, що якщо протягом

установленого строку незгода не буде виражена, то трансплантація здійсниться. Таким чином, з одного боку воля родичів буде врахована, з іншого, в тих родичів, у яких немає бажання вирішувати це питання від перенапруження є можливість не приймати його. Однак при інформаційній моделі небезпека полягає в тому, що волевиявленню родичів буде приділятися більше уваги, ніж можливому волевиявленню потенційного донора [3; с. 12].

Ознакою розвиненого, насамперед з моральної точки зору, суспільства є готовність людей до жертвовного порятунку життя, здатність людини до усвідомленої, інформованої і вільної згоди на допомогу іншій людині (на донорство). Тому добровільна прижиттєва згода донора є умовою правомірності й моральної прийнятності вилучення органів. Продовженню життя людини служить усвідомлене волевиявлення іншої людини врятувати чуже людське життя.

Науковий керівник: д.ю.н, проф. Стефанчук Р.О.

Література:

1. Денисов В.К. Трансплантология / В.К. Денисов. - К.: Наукова думка, 1998.-248 с.
2. Полушин Ю.С. Кризис в органном донорстве: роль образовательных программ в его преодолении / Ю.С. Полушин, О.Н. Резник, С.К. Сергиенко, И.В. Логинов // Вестник анестезиологии и реаниматологии. - 2009. - Т. 6, № 2.
3. Актуальные проблемы пересадки органов / под ред. акад. Ю.М. Лопухина. - М.: Медицина, 1974. - 318 с.
4. Трансплантология: рук-во / под ред. акад. В.И. Шумакова. - М.: Медицина, 1995.-391 с.

ВТІЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В АКТАХ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА, В КОЛЕКТИВНИХ ДОГОВОРАХ І УГОДАХ

Рижевська Катерина Геннадіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: k.ryzhevskaya@mail.ru

Ключові слова: соціальне партнерство, колективні договори і угоди, умови праці, соціально-трудова гарантія, колективні переговори

Акти соціального партнерства є різновидом нормативно-правових договорів, зміст яких охоплює норми права, прийняті за домовленістю сторін на основі попередніх переговорів. Колективні договори і угоди містять зобов'язальні положення, що є обов'язковими для роботодавців та їх об'єднань, представників найманих працівників та їх об'єднань, органів державної виконавчої влади. Умови колективних договорів і угод діють безпосередньо і є обов'язковими для всіх суб'єктів, які перебувають у сфері дії сторін, що їх підписали [1; С.227].

На практиці соціальне партнерство здійснюється на засадах трипартизму як системи тристороннього представництва з боку підприємств, профспілок і держави, які, будучи зацікавленими учасниками регулювання соціально-трудових відносин на ринку праці,

однаковою мірою відповідальні за розробку взаємоприйнятних рішень і, зрештою, за збереження соціального миру.

Співробітництво соціальних партнерів здійснюється у формі консультацій, контролю, вирішення колективних спорів (конфліктів), переговорів, які найчастіше закінчуються укладанням тарифних угод і колективних договорів [2; С.190].

Соціально-партнерські угоди і колективні договори у всьому світі мають велике значення як дійовий інструмент договірного регулювання. Вони повинні бути позбавлені декларативності, яка, як відомо, звела нанівець не одну реформу, що починалася в економіці у часи СРСР. Угоди є актами колективно-договірного регулювання і не повинні зводитися до перспективних "планів роботи" або дублювання положень чинного законодавства.

Колективні угоди, укладені відповідно до Закону "Про колективні договори і угоди", не єдиний вид угод, які укладаються між роботодавцем і профспілковим органом або іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом. Стаття 22 Закону України "Про охорону праці" допускає укладання угод з охорони праці. Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" вказує на укладення угоди про вирішення колективного трудового спору (конфлікту) (ст. 21). Інших колективних угод чинним законодавством не передбачено. Однак на практиці має місце укладення й інших угод. Як зазначають російські вчені А.Ф. Нуртдінова і Л.А. Чіканова, під час соціального співробітництва між працівниками і роботодавцями можливі будь-які домовленості, спрямовані на досягнення взаємоприйнятного компромісу, рішення проблем, що виникають у процесі трудової діяльності. Однак ці угоди неправового характеру не забезпечені будь-яким механізмом [3; С. 201].

В Україні укладення колективних договорів та угод, їх орієнтовний зміст передбачається та регулюється великою кількістю законів, зокрема Кодексом законів про працю України; Законом України "Про колективні договори та угоди"; Законом України "Про профспілки, їх права та гарантії діяльності" та іншими нормативними актами. В провідних демократичних державах світу вже існує багатий досвід роботи по розробці, укладенню і, зрештою, виконанню колективних договорів і угод. Цей досвід був би дуже корисний і для України, де практика укладення колективних договорів, на жаль, носить здебільшого формальний характер.

Сучасна нормативно-правова база з питань ведення колективних переговорів і укладання колективних договорів і угод складається в Україні з двох частин:

- а) Конвенції та Рекомендації Міжнародної Організації Праці;
- б) нормативно-правові акти України.

У 1951 році МОП прийняла Рекомендацію № 51 стосовно колективних угод, яка дає трактування поняттю "колективна угода", загальні уявлення про її значення і можливості поширення, контрольні механізми тощо. Це було вкрай необхідно, бо Конвенція № 98, зазначивши право на ведення колективних переговорів, не містила жодних пояснень з цього приводу. Так, під "колективним договором розуміється усяка письмова угода відносно умов праці та найму, яка укладається, з одного боку, між роботодавцем, групою роботодавців або кількома організаціями роботодавців та, з другого боку, однією або кількома представницькими організаціями працівників, або за відсутності таких організацій, – представниками самих працівників, належним чином обраними і уповноваженими згідно з законодавством країни". Дане визначення колективного договору було повністю використано при підготовці законодавчих актів України.

Важливими є також положення Рекомендації щодо заборони роботодавцям включати в трудові договори умови, які суперечать колективному договору і погіршують становище працівників, а ті, які є більш прийнятними для працівників, не повинні вважатися такими, що суперечать колективному договору. Ці положення є особливо актуальними для захисту прав трудящих за сучасних умов, коли роботодавцями активно пропагується

контрактна форма найму працівників та здійснюються спроби знизити індивідуальний рівень соціально-трудових гарантій порівняно з встановленими колективними договорами [4].

За дотеперішньої економічної системи зміст колективного договору регламентувався центральними виконавчими та профспілковими органами. З прийняттям Закону України "Про колективні договори і угоди" вперше на законодавчому рівні закріплено право роботодавців і найманих працівників та їхніх представницьких органів самим визначати зміст колективного договору. Нині вони цілком вільні при визначенні структури та конкретних норм і зобов'язань стосовно умов праці. Однак закріплена у законодавчому порядку свобода дій не означає ігнорування загальних принципів колективно-договірної регулювання соціально-трудових відносин. Слід обов'язково дотримуватися закріплених діючим законодавством норм, а саме:

1) умови колективних договорів, що погіршують порівняно з чинним законодавством становище працівників, є недійсним і забороняється включати їх до договорів (ст. 5 Закону України "Про колективні договори і угоди");

2) колективний договір може передбачити додаткові порівняно з чинним законодавством і угодами гарантії, соціально-побутові пільги (ст. 7 Закону України "Про колективні договори і угоди");

3) умови колективних договорів, укладених відповідно до чинного законодавства, є обов'язковими для підприємств, на які вони поширюються, та сторін, які їх уклали (ст. 5 Закону України "Про колективні договори і угоди").

Діюча редакція Закону України "Про колективні договори і угоди" містить примірний перелік питань, норм, зобов'язань, які можуть включатися до колективного договору. Він носить рекомендаційний характер і має на меті дати сторонам, які домовляються, уявлення про можливий зміст цього правового акту.

Змістом колективного договору є узгоджені сторонами положення щодо врегулювання питань виробничих, трудових, соціально-економічних відносин на даному підприємстві. Стаття 7 Закону України "Про колективні договори та угоди" та стаття 13 КЗпП містять приблизний перелік питань, які можуть бути включені до колективного договору, зокрема: зміни в організації виробництва і праці, забезпечення продуктивної зайнятості, встановлення гарантій, компенсацій, пільг тощо.

Ряд статей КЗпП конкретизують ці положення. Зокрема колективним договором може бути передбачено обмеження щодо права працівника на сумісництво (частина друга ст.21 КЗпП), переважне право на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу осіб, а також умови відновлення соціально-побутових пільг, які мали зазначені працівники до вивільнення з підприємства (частина друга, частина третя ст.421 КЗпП).

Саме в колективному договорі обумовлюється розмір вихідної допомоги, який виплачується працівникові при розірванні ним трудового договору за власним бажанням внаслідок порушення власником або уповноваженим ним органом законодавства про працю, колективного договору чи трудового договору. При цьому розмір такої вихідної допомоги не повинен бути меншим за розмір тримісячного середнього заробітку (ст.44 КЗпП). При укладенні колективного договору підприємства можуть встановлювати меншу за загальну норму тривалості робочого часу (ч.2 ст.50 КЗпП).

Багато питань щодо оплати праці також регулюються нормами колективного договору. Відповідно до статті 5 Закону України "Про оплату праці" організація оплати праці здійснюється серед іншого на підставі колективних договорів. Форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат встановлюються підприємствами в колективних договорах з обов'язковим дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством та генеральною і

галузевими угодами (ч.2ст.97 КЗпП, ст.15 Закону України "Про оплату праці", ч.6 ст.21 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності"). Норми колективного договору, що допускають оплату праці нижче від норм, визначених генеральною, галузевою або регіональною угодами, але не нижче від державних норм і гарантій в оплаті праці, можуть застосовуватися лише тимчасово на період подолання фінансових труднощів підприємства терміном не більше як шість місяців (ст.14 Закону України "Про оплату праці").

У колективному договорі також визначаються строки виплати заробітної плати (ст.24 Закону "Про оплату праці", ст.115 КЗпП), розміри доплат за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника (ч.2 ст.105 КЗпП), виплата міжрозрядної різниці та умови такої виплати (ч.2 ст.104 КЗпП).

Деякі інші нормативно-правові акти також містять положення, які рекомендовано включати до колективного договору. Так, конкретна тривалість щорічної додаткової відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці визначається колективним договором відповідно до ч.2 статті 7, пункту 2 ч.1 та ч.2 статті 8 Закону України "Про відпустки". Чіткий перелік видів відпусток, які надаються за законодавством України, визначено статтею 4 Закону України "Про відпустки". Водночас колективним договором можуть встановлюватися й інші види відпусток, не визначені у зазначеному переліку. Наприклад, сьогодні є дуже поширеним включення до умов колективного договору положення щодо відпустки для святкування дня народження фірми. При цьому оплата таких відпусток провадиться з прибутку, що залишається на підприємстві після сплати податків, зборів, обов'язкових платежів або за рахунок коштів фізичної особи, в якій працюють за трудовим договором працівники (частина третя ст.23 Закону України "Про відпустки").

Колективний договір може передбачати додаткові порівняно з чинним законодавством і угодами гарантії, соціально побутові пільги, які будуть покриватися за рахунок коштів підприємства (ст.13 КЗпП, ч. 3 ст.7, ч. 2 ст.9, ч.1 ст.25 Закону України "Про охорону праці"). Основна вимога до зобов'язань, які включаються до колективного договору, полягає в тому, щоб вони лише поліпшували становище працівників [5].

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Кулачок-Тітова Л.В.

Література:

1. Толкунова В. Н. Трудовое право [Текст]: Курс лекций. — М.: ООО «ТК Велби», 2002.-320с.
2. Петюх В.М. Ринок праці [Текст]: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1999. - 288 с.
3. Практика применения законодательства о труде. Научно-практическое пособие [Текст] / Нуртдинова А.Ф., Чиканова Л.А. - М.: Юрид. лит., 2000. - 288 с.
4. Нагірна О. Міжнародне правове регулювання укладення та змісту колективних договорів та угод. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nspp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=56:2010-02-23-15-17-21&catid=14:2010-01-19-22-04-30&Itemid=10
5. Хомяк Н.Н. Власний капітал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://lubbook.net/book_327_glava_97_14.6._Zmist_kolektivnogo_dogo.html

РОЗУМНІ СТРОКИ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК САМОСТІЙНА ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Рильцова Євгенія Юріївна

студентка IV курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: bdumabduma@mail.ru

Ключові слова: процесуальні строки, кримінальне провадження, слідчий, критерії визначення розумного строку, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

На сьогодні одним із найважливіших результатів правової реформи в Україні є прийняття Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), норми якого спрямовані на досягнення верховенства права в кримінальному провадженні. Чинний КПК закріплює і висвітлює у своїх положеннях строки досудового розслідування кримінального провадження, якими керуються слідчі, прокурори та судді. Розумні строки, в межах яких має бути розглянуте кримінальне провадження, є самостійною засадою кримінального процесу, гарантією забезпечення доступу до правосуддя.

Розумними строками вважаються строки, об'єктивно необхідні для виконання процесуальних дій та ухвалення процесуальних рішень. Критеріями для визначення розумності кримінального провадження є: 1) складність кримінального провадження; 2) поведінка учасників кримінального провадження; 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Досудове розслідування не може тривати більше двох місяців з дня повідомлення особі про підозру в скоєнні злочину. І хоча чинним КПК передбачено і допускається продовження строків досудового розслідування, але його загальний строк обмежений 6 місяцями (для злочинів невеликої або середньої тяжкості) або 12 місяцями (для тяжких злочинів). Також всі процесуальні дії, які вчиняються слідчим і прокурором, мають виконуватись без затримок, не пізніше граничних строків, установлених відповідними положеннями діючого КПК.

Варто зазначити, що мета, яку переслідував законодавець, закріплюючи як основну засаду кримінального процесу розумність строків (п.20 ст. 7 КПК), полягає у захисті сторін від надмірного затягування процесу. «Тяганина» властива роботі українським правоохоронним органам і значною мірою знижує ефективність кримінального процесу, підриває довіру громадян до держави.

Цей принцип закріплений у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яку Україна ратифікувала у 1997 році, і взяла на себе обов'язок гарантувати права і свободи, закріплені розділом I, усім тим, хто перебуває під її юрисдикцією. Відповідно до положень цієї статті кожен має право при розгляді будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом.

За даними Верховного Суду України в значній частині рішень, винесених за останні декілька років проти України Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), констатується саме порушення державою права особи на розгляд її справи в розумні строки, причому кількість скарг із цього питання зростає. Серед найбільш поширених проблем, що призвели до порушення Конвенції, були, зокрема: тривале провадження досудового слідства у кримінальних справах та тривалий розгляд справ судами.

Зміст критерію розумності в чинному КПК не розкривається. Питання, чи є строк розумним, ЄСПЛ в кожному конкретному випадку визначає окремо з урахування всіх обставин та критеріїв справи, зокрема: обсяг обвинувачення, кількість учасників кримінального провадження, проведення експертиз, отримання міжнародної правової допомоги. Якщо проаналізувати ті аспекти, які враховуються ЄСПЛ при розв'язанні питання чи відповідає тривалість процесу вимозі розумності строків і ті норми, які чинне законодавство закріплює, то можна дійти висновку, що це зовсім не український «прорив», а норми, які вироблені практикою ЄСПЛ.

За чинним КПК відлік строків, як вже зазначалося, починається «з дня повідомлення особі про підозру в скоєнні злочину». Таке повідомлення робиться обов'язково з дотриманням усіх процесуальних вимог, зокрема: за наявності достатніх доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення; у разі затримання її на місці кримінального правопорушення або безпосередньо після його скоєння; при обранні щодо особи одного з передбачених запобіжних заходів, перелік яких в КПК є вичерпним.

Складність кримінального провадження як один з критеріїв для визначення розумності строків, може бути зумовлений як фактичними обставинами кримінального провадження, так і різними правовими аспектами, пов'язаними зі справою опосередковано. Досить велике значення ЄСПЛ надає характеру фактичних обставин, що підлягають установленню, кількості учасників процесу, вступу в процес нових осіб, долученню до справи інших справ, інше. Досить яскраво ці обставини можна виокремити у справі «Бодаерт проти Бельгії», у якій строк 6 років і 3 місяці не видався ЄСПЛ дуже довгим, оскільки паралельно зі складним розслідуванням убивства розглядалися ще дві справи.

Затримку в розгляді справи внаслідок її затягування заявником ЄСПЛ розглядає як фактор, що безумовно виправдовує збільшення строків провадження у справі. Прикладом є рішення у справі «Чирікоста та Віола проти Італії». Факт розгляду справи протягом 15 років ЄСПЛ не вважав порушенням Конвенції, оскільки самі заявники звертались з проханням про відкладення розгляду справи і не заперечували про оголошення перерви в слуханні.

Проте все ж таки закріплення на законодавчому рівні критеріїв розумності строків ще не гарантує дотримання цього принципу в процесі правозастосування органами державної влади. Ефективним механізмом відтворення та введення в дію цієї норми є закріплення на законодавчому рівні та видання нового нормативно-правового акта, який би паралельно з чинним КПК враховував і надавав компенсацію особі, чие право на розгляд кримінального провадження у розумний строк було порушено. На сьогодні в Польщі ухвалили Закон «Про порушення права сторони на розгляд справи без необґрунтованої затримки судового розгляду». У травні 2012 року в Російській Федерації також набрав чинності Закон «Про компенсацію за порушення права на судочинство в розумний термін або права на виконання судового акта в розумний строк». Аналогічний за змістом і предметом правового регулювання акт діє в Італії.

Враховуючи вищесказане, з метою забезпечення права на справедливий суд у розумний строк в галузі кримінального судочинства та досудового розгляду кримінального провадження вітчизняне процесуальне законодавство потребує модернізації та вдосконалення стосовно, зокрема: запровадження спрощених процедур як на досудовому провадженні (медіації та інших видів угод), так і судового розгляду кримінального провадження.

Сьогодні важливою гарантією розгляду кримінального провадження упродовж розумного строку є необхідність існування у національному праві спеціальних правових інструментів, за допомогою яких особа могла б оскаржити тривалість провадження та вжити заходів, спрямованих на їх прискорення. Відсутність даного механізму, на жаль, є прогалиною вітчизняного законодавства. Спроба врегулювати проблему одного разу була провалена: проект, який подавався урядом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо захисту права на досудове провадження, розгляд справи судовим органом або виконавче провадження впродовж розумного терміну» був відкликаний. Це лише одна спроба, але не привід «закривати очі» на вже існуючу проблему. Питання розумності строків під час кримінального провадження стосується основоположних прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, які охороняються та регламентується Конституцією України.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

РОЗМЕЖУВАННЯ КАТЕГОРІЙ «РОДИЧ» ТА «ЧЛЕН СІМ'Ї»

Розгон Ольга Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

E-mail: rozgon_o_v@mail.ru

Ключові слова: родичі, члени сім'ї, сім'я, спорідненість, родинність, близькі особи, близькі родичі

У доктрині та у законодавстві наявними є такі поняття як «сім'я», «члени сім'ї», «родичі», «близькі родичі», «близькі особи» тощо, проте, аналіз чинного законодавства дає можливість стверджувати, що ці поняття мають суттєві відмінності.

Дані дефініції використовуються не лише у сімейному законодавстві а й властиві іншим галузям права: цивільному, кримінальному, житловому тощо. Кожна галузь права вкладає в них свій зміст, що зумовлено як специфікою предмета і метода, так і метою, яка визначається. Але єдності в цих поняттях немає, що в свою чергу спричиняє невизначеність і плутанину як серед практикуючих юристів, так і серед теоретиків.

Важливе значення для розуміння терміна «член сім'ї» мають конституційні положення про ґрунтування шлюбу на вільній згоді жінки і чоловіка, про рівні права і обов'язки кожного із подружжя у шлюбі та сім'ї (стаття 51), про рівність дітей у правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза шлюбом (стаття 52), та інші конституційні норми і принципи.

«Члени сім'ї» — це особи, які перебувають у шлюбі, їхні діти, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Для більш широкого розуміння поняття «член сім'ї» можна звернутися до визначення Конституційного Суду України у своєму Рішенні від 03 червня 1999 року (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї»). Так, до кола членів сім'ї, наприклад, військовослужбовця, належать його (її) дружина (чоловік), їх діти і батьки. Діти є членами сім'ї незалежно від того, чи є це діти будь-кого з подружжя, спільні або усиновлені, народжені у шлюбі або позашлюбні. Членами сім'ї можуть бути визнані й інші особи за умов постійного проживання разом з суб'єктом права на пільги і ведення з ним спільного господарства, тобто не лише його (її) близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід, баба), але й інші родичі або особи, які не перебувають з військовослужбовцем у безпосередніх

родинних зв'язках (неповнорідні брати, сестри; зять, невістка; вітчим, мачуха; опікуни, піклувальники, пасинки, падчерки та інші).

Схожі тлумачення до визначення «члени сім'ї» має норма ст.1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 № 2789-III членами сім'ї є особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Згідно ст. 64, 156 ЖК УРСР, до членів сім'ї власника будинку (квартири) належать дружина власника, їх діти і батьки; членами сім'ї власника може бути визнано й інших осіб, якщо дані особи постійно проживають разом з власником і ведуть з ним спільне господарство.

Стаття 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI, визначає, що близькі особи — це чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 цього Закону, в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі та члени сім'ї — особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, в тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Отже, Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» використовує два тотожними за змістом поняттями «близькі особи» та «члени сім'ї»: чоловік, дружина (особи, які перебувають у шлюбі), батько, мати (батьки), син, дочка (діти, в тому числі повнолітні). Отже, одна і та сама особа може бути одночасно як близькою особою, так і членом сім'ї.

Вважаємо, що до членів сім'ї можна було включити і усиновлену дитину, оскільки усиновлення встановлює між усиновителем та усиновленим правові відносини, які існують між батьками та дітьми.

Поняття «родич» використовується у різних законах, а отже і у галузях, таким чином має міжгалузевий характер. Вважаємо, що така категорія як родичі включає в себе саме такі категорії, як близькі родичі та інші родичі та є загальним поняттям. Кожна з категорій має своє власне визначення. Щоб це визначити з'ясуємо детально поняття «сім'я».

Зауважимо, що в юридичній літературі під сім'єю розуміють союз осіб, заснований на вільному і рівноправному шлюбіві, близькій родинності, усиновленні чи іншій формі виховання дитини і який характеризується спільністю життя та інтересів цих осіб, наділених відповідними правами і обов'язкам [4, с. 47].

Тобто близькість осіб, які входять до членів сім'ї ґрунтується, перш за все, на шлюбі (чоловік, дружина) і кровній спорідненості (діти, батьки, інші родичі), а крім того, може виникати за іншими підставами (усиновлені, ін.).

Спорідненість слід розглядати через категорію «родинність». Взагалі родинність є підставою виникнення сімейних правовідносин лише тоді, коли з нею безпосередньо пов'язане сімейним законодавством настання певних правових наслідків.

Поняття родинності є дискусійним у юридичній науці. Різне розуміння категорії родинності у науці зумовило виділення двох видів родинності: 1) Родинність слід розглядати як зв'язок осіб, які мають лише кровну спорідненість, тобто у такому випадку відносини родинності будуть мати місце лише у разі біологічного зв'язку між особами, що походять один від одного чи спільного пращура та як чинник у встановленні факту наявності між

суб'єктами сімейних правовідносин. Кровна спорідненість у якості юридичного факту обов'язково виступає тільки при умові реєстрації акта родинності. В ряді випадків кровна спорідненість породжує безпосередні правові зв'язки без будь-якої реєстрації [2, с.38]. 2) Родинність заснована не на кровній спорідненості осіб, а на правовому зв'язку, тобто родинність має здебільшого соціальні риси. Спільність крові сама по собі значення може не мати [1, с. 30].

Родичі — фізичні особи, які походять один від одного або від спільних прашурів. А отже, близькі родичі — це фізичні особи, союз яких засновано близькій родинності (батьки, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки).

Такі категорії, як родичі та близькі родичі використовує ЦК України. Так, у ч. 2 ст. 23 ЦК України йдеться про те, що моральна шкода полягає у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів.

КПК України від 13.04.2012 № 4651-VI у ст. 3 ототожнює такі поняття, як близькі родичі та члени сім'ї це — чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі

Також поняття близькі родичі надано у ч.2. ст.2 Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-XII — це батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав.

Але вважаємо, що дружина (чоловік) не можуть бути зазначені у цьому переліку, оскільки за ст. 21 СК України шлюб є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Свояцтво — це відносини між людьми, які виникають зі шлюбного союзу одного з родичів: відносини між подружжям і родичами іншого з подружжя, а також між родичами подружжя [3, с. 19]. Таким чином ознаками свояцтва буде: виникає зі шлюбу; не засновані на кровній близькості; виникає коли є живі родичі чоловіка і (або) жінки на момент укладення шлюбу. Отже, подружжя — це члени сім'ї один до одного, але вони не є родичами.

В свою чергу іншими родичами будуть всі ті особи, які не входять до поняття «близькі родичі». Це може бути або тітка та племінниця, дядько й племінник тощо. Частина 4 ст. 2 зазначає, що СК України не регулює сімейні відносини між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінницею, племінником і між іншими родичами за походженням.

Отже, з аналізу нормативно-правових актів вважаємо, що законодавець такі поняття, як «члени сім'ї», «родичі», «близькі родичі», «близькі особи» де в чому є схожими, але мають розмежовуватися, оскільки у протилежному випадку може призвести до помилок у праворозумінні.

Список використаних джерел:

1. Веберс Я.Р. Понятие родства как основания возникновения прав и обязанностей.// Вестник МГУ. Серия Право. — 1962. — № 4. — С. 29-37
2. Ворожейкін Е. М. Семейные правоотношения в СССР. — М.: Юридическая литература, 1972. — 336 с.
3. Сімейне право України (у схемах): Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2005. — 160 с.

4. Советское семейное право / Под ред. В.А. Рясенцева. — М.: Юрид. лит., 1982. — 256 с.

ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ЗА БАСЕЙНОВИМ ПРИНЦИПОМ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

Рябець Катерина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права Київського національного
університету культури і мистецтв

E-mail: Rjabetz@yandex.ru

Ключові слова: басейновий принцип, інтегроване управління, водні ресурси, державне управління, законодавство

В Україні нині відсутні області, в межах яких фактичне використання водоресурсного потенціалу менше екологічно допустимого рівня. Навіть його критичних значень (0,30) досягають лише вісім областей, а Харківська, Луганська, Донецька та Житомирська області для своєї водогосподарської діяльності використовують водні ресурси, що утворились на інших територіях [1, с. 173].

Якісний стан водних об'єктів на території України набув особливої гостроти в останні десятиліття. Особливе занепокоєння спричиняє ситуація з питною водою. На наш погляд, управлінські дії не підкріплені усвідомленням кожним користувачем водних ресурсів впливу води на стан здоров'я, соціально-економічну сферу є малоефективними. Саме тому, одним із пріоритетних завдань державного управління повинно стати підвищення екологічної свідомості громадян, а також обов'язкове доведення до їх відома основ екологічного законодавства та юридичної відповідальності в цій галузі.

Проте, фактично вирішальне значення в подоланні водно-екологічної кризи мають все ж таки управлінські підходи органів державного управління, ступінь раціональності використання водних ресурсів, їх охорони та відтворення.

Нині в низці держав Європи (Франція, Великобританія, Німеччина, Іспанія, США, Австрія) вважається найбільш ефективним інтегроване управління за басейновим принципом. Воно визначене у Водній рамковій Директиві (Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2000 року, яка встановлює рамки для дій Співтовариства у сфері водної політики) [2]. Дане джерело 22 грудня 2000 року було опубліковане в офіційному журналі Європейського Союзу і відповідно в цей же день набуло чинності.

Ми підтримуємо думку В. А. Долженко, який вважає прийняття Водної рамкової Директиви наслідком пошуку державами-членами Європейського Союзу з різним державним устроєм шляхів взаємодії учасників водогосподарського комплексу та можливості спільно вирішувати задачі його розвитку в рамках басейнів водних об'єктів [3].

Необхідно відзначити, що основоположником басейнового принципу управління є радянський вчений О. С. Колбасов. Він зазначав, що ще на ранніх стадіях великих законопроектних робіт у галузі радянського водного законодавства (1925-1929 р.р.) було відзначено, що на відміну від землі, її надр, лісів, які без жодного збитку для їх правильної експлуатації можуть бути поділені між республіками, краями, областями і районами, води не піддаються такому поділу. У силу характерних їм природних властивостей, природні запаси

води на більш-менш великих площах, нерідко простягаються в межах територій декількох суміжних республік, країв, областей, районів, опиняються в нерозривному взаємозв'язку, утворюючи так звані басейни великих річок і водойм. Ця обставина призводить до необхідності розгляду водного басейну як одного об'єкта державного управління, незалежно від меж адміністративно-територіальних утворень, що знаходяться на площі басейну [4, с. 126].

Н. Б. Закорчевна вдало визначила позитивні риси інтегрованого управління водними ресурсами, які пов'язані з активним залученням зацікавлених сторін до процесу управління в даній галузі. Окрім того, вона відзначила, що створення басейнових рад у сучасній міжнародній практиці є важливою складовою інтегрованого підходу до управління водними ресурсами, який розглядається як ефективний засіб забезпечення справедливого, економічно вигідного та екологічно стійкого управління водними ресурсами і надання водних послуг. Такі органи забезпечують необхідну інституційну основу для координації зусиль органів з управління водними, земельними ресурсами, охорони навколишнього середовища, різних категорій водокористувачів, наукових установ, громадських організацій, що займаються питаннями екології [5, с. 9].

Враховуючи характерний для України напрям адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, в нашій державі прийнята низка нормативно-правових актів, які регламентують досліджуване управління.

Так, відповідно до Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, що затверджені Законом України від 21.12.2010 року [6], система державного управління в галузі охорони вод потребує невідкладного реформування у напрямі переходу до інтегрованого управління водними ресурсами. Функції управління в галузі охорони, використання та відтворення вод розподілені між різними центральними органами виконавчої влади, що призводить до їх дублювання, неоднозначного тлумачення положень природоохоронного законодавства та неефективного використання бюджетних коштів.

Положення Стратегії також вміщують у собі європейський досвід у досліджуваній галузі, а саме – інтеграція екологічної політики до галузевих політик, обов'язкове врахування екологічної складової при складанні стратегій, планів і програм розвитку України, впровадження екологічного управління на підприємствах, екологізація господарської діяльності є шляхом до сучасної секторальної екологічної політики, що реалізується у країнах Західної та Центральної Європи.

Окрім того, в Україні більш стисло регламентований досліджуваний вид управління і в ч. 1 ст. 13 Водного кодексу України [7], відповідно до якої державне управління в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється *за басейновим принципом* на основі державних, цільових, міждержавних та регіональних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів; в Загальнодержавній цільовій програмі розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, що затверджена Законом України від 24.05.2012 року [8], метою якої є *...впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом...* та ін.

Оскільки стан водних ресурсів України на сьогодні оцінюється в цілому як незадовільний, який не відповідає сучасним потребам сталого розвитку держави та стандартам Євросоюзу, то відповідно необхідно зробити висновок, що прийнята в Україні нормативно-правова база щодо інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом або не виконується належним чином, або є неефективною. Зазначене вважається однією із складних проблем водного права, яку, на нашу думку, можна вирішити лише за рахунок реалізації в Україні позитивного досвіду держав-членів ЄС в цій галузі.

Література

1. Ромашенко М.І., Михайлов Ю.О., Лютицький С.М., Даниленко Ю.Ю. Удосконалення інтегрованого управління водними ресурсами України за басейновим принципом // Меліорація і водне господарство. – 2011. – Вип. 99. – С. 160-178.
2. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЕС від 23 жовтня 2000 року: основні терміни та їх визначення. – К., 2006. – 244 с.
3. Долженко В. А. Бассейновый поход как особенность управления в области использования и охраны водных объектов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2011_8-1_19.pdf.
4. Колбасов О. С. Водное законодательство в СССР. – М.: Юрид. лит-ра, 1972. – 216 с.
5. Проект «Розвиток транскордонного співробітництва у галузі комплексного управління водними ресурсами в Євросередині «Нижній Дунай». - 12 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.crs.org.ua/data/buklet_iwm_1.pdf.
6. Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – ст. 218.
7. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – ст. 189.
8. Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року: Закон України від 24 травня 2012 року 4836-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 17. – ст. 146.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ

Рябець Тетяна Анатоліївна

Національний університет біоресурсів і
природокористування України, здобувач

E-mail: Tanya.pupkin@mail.ru

Ключові слова: рекреологія, лісокористування, ДТКЛ, туризм, оздоровлення, спорт

Неухильному підвищенню попиту громадян на задоволення рекреаційних потреб сприяють зрушення, які відбуваються в соціально-економічному житті суспільства. Зростаюча урбанізація з одночасним погіршенням екологічного становища в містах, збільшення вільного часу, можливість робити певні заощадження супроводжується бажанням відновити розумові, духовні і фізичні сили людини в чистому природному середовищі шляхом загальнооздоровчого і культурно-пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування тощо.

З усіх видів рекреаційного природокористування чільне місце посідає рекреаційне лісокористування, якість якого не задовольняє потреби громадян через критичний стан лісів, що в значній мірі є наслідком недосконалого чинного законодавства, напрацювання і прийняття якого відбувається без врахування результатів аналізу недоліків у виробничій діяльності галузі, без проведення ґрунтовних теоретичних та наукових досліджень.

Рекреаційне лісокористування регулюється значним масивом нормативно-правових актів. Конституція України статтею 13 закріпила за громадянами право користуватися природними об'єктами права власності народу, а згідно зі статтею 22 конституційні права і

свободи громадян гарантуються і не можуть бути скасовані [1]. Конкретизовані права громадян щодо природних ресурсів в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2], в якому частиною другою статті 38 встановлено, що законодавством України громадянам гарантується право загального використання природних ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідальних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України. А частиною третьою ст. 38 вказаного закону в порядку спеціального використання природних ресурсів громадянам підприємствам, установам і організаціям надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством України, – на пільгових умовах.

В п. 1 ст. 19 Земельного кодексу України [3] землі рекреаційного призначення виділені в окрему категорію. А положення статей 50, 51, 52 визначають ознаки, склад та порядок використання земель рекреаційного призначення.

Профільним законом у сфері лісових відносин є Лісовий кодекс України [4], який відповідно до ч. 1 ст. 2 регулює суспільні відносини стосовно володіння, користування та розпорядження лісами і направлені на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства.

Загальним недоліком Лісового кодексу України є відсутність в його основних положеннях статті «Терміни та їх визначення», що позбавляє можливості однозначного визначення застосованих понять, які відображають суттєві ознаки предмета або явища, а також створює підґрунтя для виникнення колізійних норм в процесі розробки підзаконних нормативно-правових актів.

Лісовий кодекс України містить значну низку правових норм, які безпосередньо регулюють рекреаційне лісокористування, серед них ст. 6 у складі лісових ресурсів виділяє корисні властивості лісів спрямовані на оздоровлення; в ст. 39 при поділі лісів за екологічним і соціально-економічним значенням в окрему категорію виділено рекреаційно-оздоровчі ліси, які виконують переважно рекреаційні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції; ст. 18 передбачає надання у довгострокове тимчасове користування лісової ділянки для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт; ст. 67 в порядку спеціального використання передбачає використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних, освітньо-виховних цілей потреб мисливського господарства, проведення науково-дослідних робіт.

Стаття 23 в порядку лісового сервітуту надає право громадянам вільно перебувати в лісах державної та комунальної власності, а стаття 66 в межах загального використання лісових ресурсів встановлює громадянам право в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності, вільно перебувати.

Рекреаційне лісокористування регулюється також низкою підзаконних актів, серед них постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 року № 761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів» [5], наказ Мінприроди України від 26.06.2009 року № 330 «Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» [6], наказ Мінагрополітики України від 14.08.2012 року № 502 «Про затвердження правил використання корисних властивостей лісів» [7]. Зазначені накази прийняті з перевищенням повноважень, бо згідно ч. 4 ст. 67 Лісового кодексу України, порядок та умови здійснення спеціального використання лісових ресурсів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

На нашу думку, словосполучення «культурно-оздоровчі, рекреаційні, спортивні, туристичні цілі», яке застосовується в чинній законодавчій базі, не зовсім правильно відображає суть і зміст рекреаційного лісокористування. Відомо, що основна мета, рекреаційної діяльності полягає в забезпеченні відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини, тобто спрямована на відновлення її продуктивних сил шляхом безпосереднього споживання культурно-оздоровчих, спортивних та туристичних послуг. Споживання цих послуг відбувається нерозривно з рекреаційною діяльністю, що цілком очевидно, унеможливорює самостійне застосування терміну «рекреація» в рамках спеціального використання лісових ресурсів.

Таким чином, культурно-оздоровча, спортивна та туристична діяльність на ділянках лісового фонду повинна розглядатися як різновид рекреаційної діяльності в межах спеціального використання лісів.

Самостійно термін «рекреація» в контексті рекреаційного лісокористування може вживатися за умови коли людина перебуває в лісі і на безоплатній основі в межах загального використання природного ресурсу відпочиває, здійснює екскурсію або туристичну подорож, займається спортом (фізичною культурою) тощо.

Визначення терміну рекреаційне лісокористування недостатньо досліджене і залишається поза увагою науковців, що негативно позначається на законодавчому процесі.

На наш погляд, **рекреаційне лісокористування** – це суспільні відносини, які виникають в процесі використання корисних властивостей природного ресурсу для задоволення культурно-оздоровчих, спортивних і туристичних потреб людини.

Суб'єктами рекреаційного лісокористування є лісокористувачі (постійні та тимчасові) і рекреанти. Окрім того, вплив на створення сприятливих умов для споживання послуг рекреаційної діяльності в межах лісового фонду справляють органи виконавчої влади на регіональному та місцевому рівнях, а також ради всіх рівнів через реалізацію повноважень передбачених чинним законодавством.

У лісовому господарстві, як фактично і у всіх секторах економіки, проблеми у реалізації правовідносин полягають з одного боку в площині недоліків законодавства, а з іншого – у сфері його правозастосування.

Недоліки, які мають місце в галузі, є наслідком відсутності прагматичної лісової політики, яка б забезпечила баланс між економічним ростом та екологічною безпекою. Сьогодні необхідно рішуче відмовитись від роками сформованого стереотипу, що ліс – це перш за все джерело забезпечення потреб народного господарства в ресурсах.

Відомо, що законодавство – це підпорядкована частина по відношенню до політики, в якій держава та суспільство формують пріоритети в лісовій галузі. Рекреаційна складова лісової політики повинна бути спрямована на збалансованість екологічних і економічних цінностей лісу, збереження ресурсного потенціалу та біологічного різноманіття, формування у суспільства розуміння, що цінність лісу як екосистеми є незрівнянною з вигодами у вигляді виручки отриманої від продажу деревини. Лісова політика у найближчій перспективі повинна бути ухвалена на законодавчому рівні.

Найбільш конфліктним питанням у сфері правозастосування рекреаційної діяльності є правовідносини пов'язані з довгостроковим тимчасовим користуванням лісами (ДТКЛ).

Чинному законодавству притаманна ціла низка недоліків, наприклад: відсутній перелік обмежень, відповідно до яких може бути відмовлено у наданні ДТКЛ; відсутня чітка регламентація щодо можливості спорудження тимчасових будівель і споруд на лісових ділянках наданих у ДТКЛ; відсутня регламентація форм та видів діяльності тимчасових лісокористувачів тощо.

З метою максимально повного вирішення всіх неврегульованих юридичних питань необхідно прийняти окремий закон щодо регламентації суспільних правовідносин у сфері довгострокового тимчасового користування лісами.

Подальше удосконалення нормативно-правового забезпечення рекреаційного лісокористування повинно бути спрямовано на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних інтересів громади.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Рябець К.А.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. –1996. – № 30. – ст. 141.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page>.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-ІІІ // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Лісовий кодекс України: Закон України від 08 лютого 2006 року № 3404-VІ // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
5. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року № 761// <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-п>.
6. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Мінприроди України від 26 червня 2009 року № 330// <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>.
7. Про затвердження правил використання корисних властивостей лісів: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14 серпня 2012 року № 502// <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1536-12>.

ПРЕДПОСЫЛКИ РЕФОРМАТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ НА НАЧАЛО XX ВЕКА

Ряскин Кирилл Геннадиевич

студент-магистр юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина

E-mail: raskini_68@mail.ru

Ключевые слова: община, чересполосица, надел, правовой нигилизм, волнения

Если мы глянем на Россию начала XX столетия то что нам бросится в глаза? В первую очередь это будут революционные настроения и сама революция 1905-1907 гг. Также мы увидим русско-японскую войну, а как известно, война – это самое благоприятное условие для обострения социальных конфликтов, для панических настроений в обществе, для спада и замедления экономического роста государства и для недовольства действиями власти.

В Российской империи подавляющее большинство населения составляли крестьяне. Как и в любом другом государстве того времени, крестьянство являлось самым незащищённым и в экономическом и в правовом плане, а значит оно было очень уязвимым. Материальное благосостояние крестьян также было самым низким из всех сословий в Российской империи. И как любой другой низший класс, русское крестьянство имело много

обид и претензий к государству и его отношению к себе. Итогом этого недовольства становятся бунты, восстания и революции.

Ниже мы рассмотрим причины и предпосылки тех явлений, которые могли перерасти в крайне острую фазу противостояния крестьян и государства и поймём для чего же нужны были те реформы и преобразования, которые получили название «Столыпинские реформы».

В сельском хозяйстве очень остро стоял вопрос о малоземелье крестьян и обезземеливании части крестьян. Было несколько причин, по которым крестьянство теряло свою землю. Основной причиной являлось взрывное увеличение населения Российской империи в период с 1861 по 1913 год. Как известно, только в 14 из 99 губерний Российской империи, численность городского населения составляла больше 20%, т. е. увеличение населения, с подавляющим преимуществом, происходило за счёт крестьянского населения. Вследствие этого обеспеченность крестьян землёй падала. Средний размер надела на мужскую душу в Европейской России снизился от 4,6 десятин в 1860 году до 2,6 десятин в 1900 году, при этом в Южной России падение было ещё больше — от 2,9 до 1,7 десятины [1, с. 84].

Негативным явлением также было уменьшение размера надела, приходящийся на крестьянский двор, так называемый семейный раздел. В итоге, такие разделы приводили к уменьшению земельного надела, что приводило к меньшей эффективности, нежели в случае крупных семейных наделов.

Мину замедленного действия крестьяне подложили себе ещё во время реформы Александра II. По этой реформе часть крестьян выбрало минимальный (четверть от стандартного), но полностью бесплатный надел, который, однако, не обеспечивал крестьянскую семью. В дальнейшем неравенство усугублялось: в отсутствие доступного кредитования помещичьи земли постепенно скупались более успешными крестьянами, уже имевшими лучшие наделы, в то время как менее обеспеченные землей крестьяне как раз не получали возможности купить дополнительную землю. Система переделов (практиковавшаяся далеко не всеми крестьянскими общинами) не всегда выполняла уравнивательные функции — малые и неполные семьи, без взрослых мужчин-работников, при переделах как раз лишались избыточной земли, которую они могли сдать в аренду односельчанам и тем поддержать себя [5, с. 4].

Государство в данном случае могло мало чем помочь, так как не располагало соответствующим земельным фондом для наделения всех нуждающихся землей.

Важной проблемой ещё было и правовой нигилизм крестьян всей правовой структуры земельной собственности. Корни этого неприятия уходили во времена освобождения помещичьих крестьян, когда часть земель, обрабатывавшихся ими в крепостном состоянии в свою пользу, осталась за помещиками [1, с. 8]. Крестьяне десятилетиями помнили об этой земле и считали её несправедливо отнятой. Кроме того, землеустройство при освобождении крестьян было произведено зачастую без должной заботы о хозяйственной эффективности сельской общины. Во многих случаях сельские общества вообще не располагали лесом и были недостаточно обеспечены пастбищами и лугами (традиционно для общины использовались коллективно), что давало помещикам возможность сдавать эти земли в аренду по откровенно завышенным ценам. Все эти неудовлетворительно разрешенные земельные отношения служили источниками тлеющих конфликтов.

Вся эта структура держалась на силе и как только крестьяне чувствовали, что эта сила слабеет, то тут же переходили к экспроприации.

Серьёзную опасность для государства составляли крестьянские волнения. Они всегда имели место, но начиная с 1904 года, заметно усилились и достигли своего пика летом

1905 и 1906 гг. В эти годы волнения достигли такого уровня, что их уже оценивали как революцию [4, с. 281-282].

Всё более тормозила сельскохозяйственное развитие крестьянская община. Община владела большей частью крестьянских земель. Она не допускала разорения своих членов, следила за тем, чтобы земли всем досталось поровну. Но её недостатки становились всё более очевиднее: община, спасая слабых, тормозила деятельность крепких, хозяйственных крестьян; она стремилась к относительному равенству, но препятствовала повышению общего благосостояния деревни. Было видно, что община изжила себя. Но община также активно способствовала революционному единению крестьян, что очень сильно тревожило государство [6, с. 3].

Также стоит обратить внимание на проблему чересполосицы. Чересполосица представляла собой поземельное владение, при котором земли одного владельца находятся не в одном отрубе или меже, а разбросаны по разным местам среди других владений и не представляют хозяйственного целого. Это объяснялось стремлением уравнивать по хозяйственной полезности участки, выделенные каждому отдельному хозяйству [2, с. 161]. Таким образом, каждое хозяйство пользуется столькими полосками земли, на сколько полей разделена вся общинная земля. Такая раздробленность приводила к обесцениванию таких участков, оказывала вредное влияние на хозяйство, тормозила применение усовершенствованных систем полеводства, дестабилизировала юридические основания этих участков и вела к конфликтам между крестьянами и частными собственниками. Из-за чересполосицы в некоторых хозяйствах насчитывалось по 30-40 разрозненных полос и шнуров, а иногда доходило и до 120 полос. Была и ещё одна проблема чересполосицы. При подворном владении из-за маленьких участков земли приходилось вести синхронизированный севооборот для всех участков одного поля (крестьяне того времени вели примитивный трёхпольный севооборот). Также проблема заключалась в том, что эти маленькие участки земли было невозможно оградить. Из-за этого порождалась проблема выпаса скота на этих участках, вследствие чего, другие владельцы не имели возможности что-либо культивировать, не согласовав цикл с другими общинниками [3, с. 185]. Всё это лишало частной инициативы и негативно влияло на эффективность сельского хозяйства.

Как мы увидели, все эти проблемы оставались нерешёнными. Чтобы решить такие огромные и сложные проблемы требовалось вмешательство государства с его законодательными актами, волевыми решениями чиновников и министров, с его аппаратом принуждения, издержками и перегибами. Пётр Аркадьевич Столыпин предстаёт перед нами в роли того волевого и бесстрашного министра-государственника, который будет тащить и проталкивать инициативы, которые превратятся в законы и реформы, чтобы попытаться изменить к лучшему ситуацию в стране и жизнь своего народа.

Научный руководитель: к.ю.н, доц. Рождественская Е.С.

Литература

1. Батурицкий Д.А. Аграрная политика царского правительства и Крестьянский поземельный банк. — М.: «Новая деревня», 1925. — 144 с.
 2. Гурко В. И. Черты и силуэты прошлого. Правительство и общественность в царствовании Николая II в изображении современника.— М.: Новое Литературное Обозрение, 2000. — 808 с.
 3. Кофод К. А.. 50 лет в России (1878—1920) / Пер. с дат. М.: Права человека, 2009 – 456 с.
 4. Шанин Т. Революция как момент истины. 1905-1907 - 1917-1922 гг./ Пер. с англ.. — М.: «Весь мир», 1997. — 560 с.
- Источник доступа/электронный ресурс:
5. http://scepsis.net/library/id_1360.htmlhttp://scepsis.net/library/id_1360.html

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Святенко Олена Миколаївна
студентка VI курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: personalpage@rambler.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, потерпілий, процесуальні права

Потерпілий є одним із учасників кримінального провадження, який може істотно вплинути на з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення і прийняття законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. У свою чергу, його процесуальна активність багато в чому залежить від своєчасності визнання потерпілим, належного роз'яснення слідчим, прокурором, слідчим суддею і судом процесуальних прав та обов'язків у кримінальному провадженні, забезпечення можливості для їх реалізації.

Про свої процесуальні права та обов'язки потерпілий повідомляється шляхом: вручення відповідної пам'ятки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення або заяву про залучення до справи як потерпілого (ч. 2 і 3 ст. 55 КПК), на початку підготовчого судового засідання (ч. 2 ст. 314 КПК) та судового розгляду (ст. 345 КПК); роз'яснення прав перед допитом чи іншою слідчою (розшуковою) дією, в якій потерпілий бере участь (ч. 3 ст. 223, ч. 3 ст. 224 КПК); роз'яснення права на ознайомлення з матеріалами, які сторони відкривають одна одній після закінчення досудового розслідування (ч. 8 ст. 290 КПК); роз'яснення слідчим, прокурором потерпілому права на укладення з підозрюваним угоди про примирення (ч. 7 ст. 469 КПК) тощо [1, с. 173].

О. Р. Михайленко та М. В. Джига за призначенням поділяють процесуальні права потерпілого на такі, що спрямовані на: 1) розкриття злочину та сприяння всебічному, повному і об'єктивному дослідженню обставин вчиненого кримінального правопорушення; 2) захист, забезпечення власних інтересів та прагнень. Кожне право може бути реалізоване за волею його носія, за умови його правоздатності [2, с. 148].

Кримінальні процесуальні права потерпілого можуть бути класифіковані й за іншими ознаками, наприклад, залежно від частини кримінального провадження, на якій вони реалізуються, зокрема: 1) права, які він має протягом усього кримінального провадження (ч. 1 та ч. 4 ст. 56 КПК); 2) права в досудовому провадженні (ч. 2 ст. 56 КПК); 3) права під час судового провадження (ч. 3 ст. 56 КПК) [3].

До першої із зазначених груп можна віднести права: бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені законом; знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування; подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду; заявляти відводи та клопотання; за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла; давати пояснення, показання або відмовитися їх давати; оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК; мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг; давати пояснення, показання рідною або іншою

мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження; на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом; знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, в порядку, передбаченому КПК, у тому числі після відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК, а також знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у випадку закриття цього провадження; застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься вмотивована постанова чи постановляється ухвала; одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 56 КПК).

Другу групу складають процесуальні права потерпілого: на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим; отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; подавати докази на підтвердження своєї заяви; брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку їх проведення, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі; отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування (ч. 2 ст. 56 КПК).

До третьої групи слід віднести права: бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду; брати участь у судовому провадженні та у безпосередній перевірці доказів; підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення; висловлювати свою думку під час вирішення питання про призначення покарання обвинуваченому, а також при вирішенні питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; знайомитися із судовими рішеннями, журналом судового засідання і технічним записом кримінального провадження в суді; оскаржувати судові рішення в порядку, передбаченому законом (ч. 3 ст. 56 КПК) [4].

Важливим нововведенням є право потерпілого на всіх стадіях кримінального провадження примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та КПК випадках таке примирення є підставою для закриття кримінального провадження. Потрібно звернути увагу на те, що у ст. 56 КПК України не наведений вичерпний перелік прав потерпілого. Відповідно до змісту п. 14 ч. 1 ст. 56 КПК потерпілий може користуватися й іншими правами. З тактичної точки зору вважається доцільним роз'яснити потерпілому спочатку загальні права, а потім, враховуючи стадійну будову кримінального процесу, акцентувати увагу на особливостях їх реалізації під час досудового провадження та в судових інстанціях.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

2. Герасимчук О. П. Диспозитивність та її реалізація потерпілим у кримінальному судочинстві України : дис. ... к.ю.н. спец. 12.00.09 / О. П. Герасимчук; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 256 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. – Тацій В. Я. та ін. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1233090949171/pravo/kriminalniy_protsestualniy_kodeks_ukrayini_naukovo-praktichniy_komentar_-_tatsiy_vya.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651–VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ЦАРИНА ДЕМОКРАТІЇ

Святненко Анна Петрівна

студентки 5 курсу філософського факультету
спеціальності “Політологія” заочної форми навчання
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

E-mail: anna_200692@mail.ru

Ключові слова: демократія, громадянське суспільство, держава, суспільні інститути

У демократичному суспільстві, як свідчить досвід історії, без розвиненого громадянського суспільства складно собі уявити ефективність інститутів політичного управління. Це передусім стосується трансформаційних суспільств, де саме зріле громадянське суспільство виступає каталізатором суспільних змін. Тому дослідження впливу інститутів громадянського суспільства на процес формування збалансованої і ефективної моделі політичного управління має важливе теоретичне і практичне значення в сучасних умовах політичного розвитку України [4, с. 267].

У демократичній державі зростає вагомість інноваційних ідей, ініціативи громадян при прийнятті владою рішень, тобто посилюється роль інститутів громадянського суспільства. Розширення участі інститутів громадянського суспільства в процесах прийняття владних рішень щодо задоволення нагальних потреб громадян у різних сферах суспільного життя дозволяє сподіватися на утвердження в нашій державі демократичного громадсько-публічного урядування [3, с. 79].

У сучасному розумінні громадянське суспільство – це сукупність усіх громадян, їх вільних об'єднань та асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами, що характеризується високим рівнем суспільної свідомості та політичної культури, які перебувають за межами держави, її директивного регулювання та регламентації, але гарантуються та охороняються державою.

Іншими словами, громадянське суспільство є системою забезпечення життєдіяльності соціальної, соціокультурної та духовної сфер, їх самовідновлення та передавання від покоління до покоління, системою незалежних від держави суспільних інститутів та відносин, що мають створити умови для самореалізації окремих індивідів та груп [2, с. 57].

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське

суспільство. Для цивілізованого розвитку обох феноменів необхідно створити надійний, ефективний та гармонійний механізм їх взаємодії та взаємозбагачення [1, с. 48].

Громадянське суспільство, як уже стало зрозумілим, неможливе без держави. Більше того, варто зауважити, що саме метою створення концепції громадянського суспільства було саме створення такого механізму, який би зміг певним чином «обмежити» державу в її діях, став би ефективним механізмом контролю за її діяльністю, створив би активну протидію свавіллю державного механізму.

Громадянське суспільство і держава перебувають у складній інверсії і взаємно доповнюють одне одного. У реальному житті спостерігаємо три діалектично суперечливих варіанти взаємовідносин громадянського суспільства і держави.

Перший. Громадянське суспільство придушується державою, як наслідок виникає тоталітарний режим. Щодо його узагальнюючого визначення, то тоталітарний режим (або тоталітаризм) – це державно-політичний устрій суспільства, основою якого є сильна харизматична особистість (особиста диктатура), повний (тотальний) контроль партії над політичною, економічною, соціальною і духовною сферами життя суспільства [7, с. 368].

Другий. Існує хитка рівновага між громадянським суспільством і державою, а тоді виникають авторитарні режими різного ступеня жорсткості. Авторитарний режим (авторитаризм) – державно-політичний устрій суспільства, при якому носієм влади є одна людина або група людей; режим спирається на силу або за необхідності може продемонструвати її наявність; монополізує владу і політику; опозиція існує умовно; авторитаризм обмежено втручається в економіку; кадри призначаються згори, при цьому переважають особисті симпатії і вірність вождю. Авторитаризм є перехідним етапом від тоталітаризму до демократії і за відповідних умов може вивести суспільство з економічної кризи, сприяти розвитку демократії, формуванню правової держави та громадянського суспільства.

Третій. Держава виконує волю громадянського суспільства, діє в рамках права як правова держава. Тоді виникає і діє демократичний режим. Це такий державно-політичний устрій, за якого в суспільстві управлінські функції виходять з основного принципу: народ є джерелом влади. Політична система демократичного режиму характеризується чіткою визначеністю функцій законодавчої, виконавчої, судової влади. Функціонує багатопартійна (двопартійна) система, а також офіційна опозиція, яка конкурує зі своїми політичними суперниками і відтак сприяє розв'язанню нагальних соціально-економічних проблем. Тільки в умовах демократії держава визнає громадянське суспільство повноправним партнером. Наявність демократичного режиму –

необхідна передумова формування правової держави, системи органів та інститутів, які гарантують і забезпечують нормальне функціонування громадянського суспільства. В свою чергу, наявність інститутів громадянського суспільства свідчить про невпинний поступ суспільства до демократичного устрою свого життя [7, с. 368].

Таким чином, із вищезазначеного робимо ще один висновок про те, що саме в умовах демократичної держави може бути найбільш повно реалізовуватися громадянське суспільство, саме в рамках демократичного політичного режиму воно може ефективно функціонувати.

Для підвищення ефективності взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства, розвитку партнерських відносин доцільно активно використовувати як вже закріплені в чинному законодавстві форми взаємодії, так і перевірені вітчизняним і міжнародним досвідом, такі форми взаємодії як:

– підтримка діяльності різних за спрямуванням громадських організацій, зокрема дитячих, молодіжних, студентських, жіночих, екологічних організацій тощо, об'єднань ветеранів, пенсіонерів, інвалідів, працівників науки, культури, охорони здоров'я, етнокультурних та інших формувань;

- залучення інститутів громадянського суспільства до розробки, виконання й громадської експертизи проектів законодавчих актів і програм соціального розвитку;
- розробка механізму розміщення та укладання договорів державного замовлення;
- створення асоційованих структур (державно-громадські, громадсько-державні фонди, асоціації, партнерства і так далі), які мають визначене коло завдань і створюються за принципом цільового підходу для їх досягнення та вирішення;
- створення різних спільних консультативно-дорадчих органів, експертних рад, комісій, груп тощо;
- проведення цілеспрямованої політики по підготовці кадрів та взаємного навчання державних службовців та представників інститутів громадянського суспільства навичкам і практиці роботи в партнерстві один з одним;
- інші прийнятні/визначені суб'єктами взаємодії форми [6, с. 159].

Інститути прямої демократії мають великий вплив на розвиток громадянського суспільства, оскільки дають можливість громадськості: по-перше, ініціювати конституційні і законодавчі зміни, відхиляти закони, які не відповідають національним чи громадським інтересам; по-друге, брати участь у затвердженні конституції та ухваленні законів на референдумах; по-третє, впливати на процеси дострокового припинення повноважень Глави держави і парламенту, а також регіональних та місцевих представницьких органів і органів партійного управління на цьому ж рівні; по-четверте, конструктивно взаємодіяти з партіями в плані ініціювання важливих суспільних проектів і забезпечення партійних структур творчим кадровим резервом, який рекрутується із активних громадських діячів [5, с. 125].

Таким чином, розглянувши проблему громадянського суспільства як царини демократії, ми прийшли до висновку про те, що інститут громадянського суспільства нерозривно пов'язаний з державою, він не може існувати поза державою. Найбільш ефективно та повно громадянське суспільство як спільність вільних громадян, суспільних інститутів, які беруть активну участь у діяльності держави, розвивається у рамках демократичного політичного режиму, тобто в умовах плюралізму у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави, свободи, яка проявляється у різних напрямках, поваги до закону тощо.

Науковий керівник: д. політ.н. Малкіна Г.М.

Література

1. Бальцій Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності / Ю. Бальцій // Вісник ЦВК. – 2008. – № 1. – С. 46–49.
2. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі : навч.-метод. посібн. / В. Бебик, В. Бортніков, Л. Дегтерьова, А. Кудряченко ; за заг. ред. В. Бебика. – К. : ІКЦ «Леста», 2006. – 248 с.
3. Крюков О. Громадянське суспільство як суспільно-політичне явище / О. Крюков, Т. Бельська // Публічне управління: теорія і практика. – 2011. – № 3. – С. 79–85.
4. Левіна Ю. Інститути демократії в умовах розвитку громадянського суспільства / Ю. Левіна // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – Т. 1. – С. 265–271.
5. Рутар Г. Розвинене громадянське суспільство як фактор ефективності державного управління / Р. Рутар // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011. – Вип. 23. – С. 123–128.
6. Співак Д. П. Форми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства (політико-правовий аналіз) / Д. П. Співак // Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. Серія : Політологія. – 2011. – Вип. 123. – С. 158–161.

7. Томаш Л. В. Громадянське суспільство як система забезпечення життєдіяльності політичної, економічної, соціальної та духовної сфер / Л. В. Томаш // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 366–371.

**ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИННОГО УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ КОШТІВ
НА УТРИМАННЯ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ
ЗА СТ. 165 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Семенов Ігор Володимирович,
здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ МВС України

E-mail: semenogov@mail.ua

Ключові слова: ухилення від сплати, кошти на утримання, непрацездатні батьки, кваліфікація злочину, об'єкт злочину, об'єктивна сторона злочину.

1. Згідно зі ст. 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Більш детально ці положення регламентуються сімейним та цивільним законодавством України. Водночас, кримінальне законодавство держави встановлює злочинність і караність випадків відвертого (умисного та злісного) ігнорування деякими із суб'єктів аліментних правовідносин (зокрема, і повнолітніх працездатних осіб) своїх зобов'язань щодо утримання непрацездатних батьків. Підстава кримінальної відповідальності за ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків передбачена в ст. 165 КК України. Зазначена норма, таким чином, є елементом комплексу правової охорони прав і свобод людини в сфері сімейних правовідносин.

2. У кримінальному праві України проблеми кримінально-правової охорони сімейних правовідносин в частині аліментних зобов'язань висвітлювалися здебільшого на рівні навчальних питань у підручниках, в науково-практичних коментарях, в окремих публікаціях або згадувалися в ході вирішення суміжних проблем. Тому наявні теоретичні розробки проблеми кримінальної відповідальності за ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків певним чином застаріли або мають фрагментарний характер. Необхідні комплексні наукові дослідження монографічного рівня проблеми кримінально-правової характеристики зазначеного злочину і проблем та закономірностей реалізації кримінальної відповідальності за його вчинення. Одне з питань, яке потребує поглибленого дослідження в процесі аналізу кримінально-правової характеристики передбаченого ст. 165 КК України злочину – це зміст ознак, що характеризують його об'єктивні ознаки (об'єкт і предмет цього посягання, потерпілого, об'єктивну сторону злочину). Саме з цих ознак починається і процес кримінально-правової оцінки порушення сімейних зобов'язань, вчинених дітьми щодо батьків та кваліфікація певної поведінки як злочину, передбаченого ст. 165 КК. Важливими вони є й для його відмежування від суміжних складів злочинів (зокрема, від невиконання судового рішення, від заподіяння майнової шкоди шляхом обману, від підробки документів, від замаху на життя або здоров'я непрацездатних батьків шляхом відмови від надання їм утримання). Такий висновок належним чином оснований на положеннях теорії кваліфікації злочинів. Так, В. Кудрявцев зазначав, що встановлення об'єкта злочинного посягання стає, так би мовити, «попередньою програмою» для обрання суміжних складів злочинів, серед яких потрібно більш ретельно

шукати необхідну норму, а Є. Благон вважає встановлення об'єкта етапом в алгоритмі кваліфікації злочину, який слідує після встановлення факту суспільно небезпечної поведінки та інших ознак об'єктивної сторони [1, с. 159; 2, с. 110–112].

4. Потребує наукового осмислення питання змісту об'єктів (родового, безпосередніх основних та додаткових) передбаченого ст. 165 КК злочину. Очевидно, що вони є не просто суспільними відносинами, а відносинами, врегульованими нормами цивільного і сімейного права. У зв'язку із цим безпосередній об'єкт цього злочину є правовідносинами в сфері аліментних зобов'язань. Вітчизняний законодавець, розмістивши норму ст. 165 КК в Розділі V Особливої частини КК визнав, таким чином, родовим об'єктом передбаченого нею посягання виборчі, трудові та інші особисті права і свобод людини і громадянина. Водночас, як слушно відзначає С. Лихова, «Основною проблемою даного розділу є те, що він містить сукупність досить несумісних злочинів, від перешкоджання здійсненню виборчих прав до несплати аліментів...»[3, с. 89]. Тому заслуговують на увагу наукові пропозиції про виділення щодо злочинів, передбачених ст.ст. 164-169 КК, самостійного видового об'єкта, про виведення таких злочинів, поряд з іншими, у окрему групу з власним родовим об'єктом (сімейні або опікунські правовідносини) або про об'єднання їх в єдиний розділ «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх»[3, с. 97; 4]. Це сприятиме більш точній кваліфікації таких посягань.

5. Огляд літератури з кримінального права свідчить, що більшість вітчизняних криміналістів вважає склад передбаченого ст. 165 КК злочину безпредметним, не називаючи ознаку «предмет злочину» під час його кримінально-правової характеристики. На нашу думку, такі висновки не відображають всіх складових структури такого посягання. Предмет в ст. 165 КК – це кошти на утримання непрацездатних батьків. Його передбачено як необхідну ознаку цього складу, і правильне встановлення цього предмету на практиці є таким самим завданням, яким є визначення ознак будь-яких інших елементів складу цього злочину. Соціальна ознака такого предмету характеризує його збіг з предметом аліментних правовідносин, фізична означає його існування у вигляді речей матеріального світу (грошових коштів у певному розмірі (сумі), визначеному судом), юридична ознака впливає із наявності вказівки на нього в диспозиції ч. 1 ст. 165 КК.

5. Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 165 КК, є непрацездатні батьки винного. Непрацездатними відповідно до статті 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» є особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до цього Закону [5; 6, с. 63].

6. Дискусійним є питання об'єктивної сторони злісного ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків. Зокрема, не можна визнати обґрунтованою оцінку цього складу як формального. Вивчення ознак об'єктивної сторони передбаченого ст. 165 КК злочинного ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків визначає це посягання саме як злочин з матеріальним складом. Цей висновок впливає з примітки до ст. 164 КК, згідно якої «злісним ухиленням від сплати коштів... на утримання непрацездатних батьків слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за шість місяців відповідних платежів» [7]. З урахуванням цієї норми аналізований склад злочину є матеріальним, тобто його об'єктивна сторона як обов'язкові ознаки включає не лише діяння (власне, ухилення від сплати), але і суспільно небезпечний наслідок – виникнення у винного заборгованості. Цей наслідок утворюється ненадходженням до фондів потерпілої особи грошових коштів. Такі суспільно небезпечні наслідки, згідно із наявними у юридичній літературі уявленнями про об'єктивні ознаки складу злочину, можуть бути визначені як майнова шкода, що є результатом невиконання

одним із суб'єктів суспільних відносин (аліментних правовідносин) свого обов'язку, тобто неотриманням належного.

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Житний О.О.

Література:

1. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит, 1972. – 352 с.
2. Благов Е. В. Применение уголовного права (теория и практика) / Е. В. Благов. – СПб: «Юридический центр Пресс», 2004. – 505 с.
3. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико–правове дослідження) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Лихова Софія Яківна. – К., 2006. – 529 с.
4. Белова О.І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Белова Ольга Іванівна. – К., 2007 – 184 с.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
6. Андрушко П. П. Коментар до статей 164–169 Кримінального кодексу України / П. П. Андрушко // Законодавство України : науково-практичні коментарі – 2004. – № 7. – С. 60–75.
7. Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) [Електронний ресурс] : Закон України від 04.11.2010 р. № 2677-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2677-17/page 4>.

РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ПРАВОМЕРНОГО РИСКА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И КРИТЕРИИ ПРАВОМЕРНОСТИ ОБОСНОВАННОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РИСКА

Семикин Сергей Степанович

аспирант Национального центра законодательства и
правовых исследований Республики Беларусь

E-mail: ssemikin@mail.ru

Ключевые слова: правомерный риск, обоснованный профессиональный риск, служебный риск, материальная ответственности военнослужащих, критерии правомерности риска

Несмотря на то, что об использовании феномена риска известно еще из трудов древнеримских юристов, вплоть до новейшего времени его использование ограничивалось ролью распределения бремени ответственности за наступление негативных последствий. Основной причиной этого являлась господствующая продолжительный период времени философия детерминизма (от лат. *determine* — определяю), в соответствии с которой все происходящее предопределено свыше, а неблагоприятные последствия являются заслуженной карой. В этих условиях феномен риска, в основном, являлся инструментом добровольного распределения ответственности за возможные убытки предприятия между сторонами сделки. Такой подход к использованию феномена риска сохранялся примерно до конца XVIII – начала XIX вв., когда на смену детерминизму пришла рациональная

философия индетерминизма, парадигма рационального мышления, не связанная со сверхъестественными силами и предопределенностью бытия.

Переход к новой философской концепции и осмыслению окружающей действительности открыл новые перспективы для использования феномена риска. Возникла возможность не только распределять предполагаемый ущерб от предприятия, но и управлять рисками.

На этой основе постепенно стала формироваться концепция правомерного риска, предусматривающая предоставление, при определенных условиях, права на совершение рискованных действий и освобождение от ответственности за причиненный вред. Впервые риск, как основание освобождения от ответственности за причинение вреда, был предусмотрен в постановлении ЦИК и СНК СССР от 12 июля 1929 г. «Об имущественной ответственности рабочих и служащих за ущерб, причиненный ими нанимателю», в котором указывалось на недопустимость возложения на работника ответственности за ущерб, который может быть отнесен к категории нормального производственного риска [1, с.22]. В качестве основания освобождения от материальной ответственности служебный риск использовался в Положении о материальной ответственности военнослужащих за ущерб, причиненный государству, утвержденном Указом Президиума Верховного Совета СССР от 23 мая 1966 г. Однако во всех этих случаях условий или критериев его обоснованности и допустимости не приводилось.

Появление нового для законодательства понятия в условиях декларативности его изложения породило возникновение ряда дискуссий о роли и месте риска в праве. В советский период сложились три основные научные концепции риска: объективная, субъективная и дуалистическая. Представители первой, такие как Н.С.Малеин, А.А.Собчак, О.А.Кабышев, Д.Ф.Кастрюлин, А.Ю.Бушев и др., не связывают риск с психическим отношением субъекта к совершаемым действиям, относя его к объективно существующей и независимой от воли сторон опасности наступления неблагоприятных последствий. Субъективная теория, которую в 1960 – начале 1970 годов выдвинул В.А.Ойгензихт, дает оценку риску с субъективных, психологических позиций. Главным в оценке правомерности действий субъекта является определение его вины, то есть психического допущения возможности наступления неблагоприятных последствий. Такой же концепции риска придерживались С.Н.Братусь, Ф.Г.Нинидзе, О.А.Красавчиков, В.А.Копылов, В.А.Плотников и др. Сторонники смешанной или дуалистической теории, такие как А.П.Альгин, М.Ф.Озрих, Е.О.Харитонов и др., относят риск к альтернативе, расчету вероятности выбора в условиях объективного присутствия угрозы неблагоприятных последствий.

Научные споры не были бесплодными. На основе проведенных исследований тематики был сделан следующий шаг в развитии концепции правомерного риска. Верховным Советом СССР 2 июля 1991 г. были приняты Основы уголовного законодательства Союза ССР и республик, в статье 27 которых вводилось не только понятие обоснованного профессионального и хозяйственного риска, но и устанавливались условия его обоснованности и допустимости [2]. И хотя в связи с распадом СССР Основы не были реализованы в законотворческой деятельности, заложенные в них подходы нашли свое воплощение в нормах об обоснованном риске уголовного и административного законодательств большинства постсоветских государств. В Республике Беларусь нормы были включены в редакцию Уголовного кодекса (далее – УК) только в 1999 г., а в Кодекс об административных правонарушениях (далее – КоАП) – в 2003 г.

Следующим шагом в реализации концепции правомерного риска в Республике Беларусь стало введение в ряд законодательных актов норм о праве на обоснованный профессиональный риск отдельных категорий сотрудников правоохранительных органов и военнослужащих. В настоящий момент указанные нормы содержатся в законах Республики Беларусь «Об органах внутренних дел Республики Беларусь», «О государственной охране», «Об органах финансовых расследований Комитета государственного контроля Республики Беларусь», «О Государственной границе Республики Беларусь», «Об органах пограничной

службы Республики Беларусь», «Об органах и подразделениях по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь», «О статусе военнослужащих», «Об органах государственной безопасности Республики Беларусь», «О Следственном комитете Республики Беларусь» и Положении о порядке прохождения службы в Государственном комитете судебных экспертиз Республики Беларусь, утвержденном Указом Президента Республики Беларусь от 1 июля 2013 г. № 292 «Вопросы Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь». Кроме того, нормы об обоснованном профессиональном риске включены в проекты новых редакций законов Республики Беларусь «О Государственной границе» и «О военном положении».

Приводимая в перечисленных законодательных актах правовая конструкция норм об обоснованном профессиональном риске отличается от определения обоснованного риска в УК и КоАП, и практически идентична во всех законах: военнослужащие, а также сотрудники правоохранительных органов имеют право на обоснованный профессиональный риск, при этом риск признается обоснованным, если совершенное деяние (действие) объективно вытекало из сложившейся обстановки, поставленная (законная) цель не могла быть достигнута без совершения такого деяния (действия) и военнослужащие, допустившие профессиональный риск, предприняли все возможные меры для предотвращения вреда (охраняемым законом интересам) [3, ст.1].

Вместе с тем, несмотря на ощутимый прогресс в регулировании рисков, не был сделан последний шаг, позволяющий реализовать в полном объеме указанные права на практике. Таким шагом, на наш взгляд, должна стать разработка критериев правомерности обоснованного профессионального риска и внесение их в подзаконные акты, регулирующие порядок привлечения к материальной ответственности военнослужащих и сотрудников правоохранительных органов. Необходимость такого шага вызвана тем, что в отличие от норм об обоснованном риске, применение которых, как правило, осуществляется в судебном или уголовно-процессуальном порядке, нормы об обоснованном профессиональном риске должны применяться командирами и начальниками. В этих условиях рамки и основания применения норм об обоснованном профессиональном риске должны быть четкими, прозрачными и понятными.

По нашему мнению, правомерность применения норм об обоснованном профессиональном риске должна обуславливаться следующими критериями:

1. Соответствие деяния общественно-полезным целям.

Несмотря на отсутствие прямых указаний на общественно-полезную цель деяний, в законодательных актах, предусматривающих право на обоснованный профессиональный риск, сама деятельность, которую они регламентируют, подразумевает общественно-полезную направленность. Так, основной задачей воинской службы и правоохранительной деятельности является обеспечение национальной безопасности, защита интересов государства и общества, а также прав и законных интересов граждан, то есть выполнение общественно-полезных функций. Введение в указанных законодательных актах права на обоснованный профессиональный риск гарантирует им правовую и социальную защиту, что согласуется, по мнению Конституционного Суда Республики Беларусь, со статьями 2 и 21 Конституции Республики Беларусь [4].

Кроме того, поставленная (законная) цель, о которой упоминается в нормах об обоснованном профессиональном риске, также должна соответствовать общественно-полезной направленности. Так, например, исполнение заведомо преступного, то есть не имеющего общественно-полезной цели, приказа в соответствии со статьей 40 УК не является основанием освобождения от ответственности.

Следует согласиться с М.А.Наумчиком, [5, с.89] о том, что личная заинтересованность не исключает общественно-полезной цели деяния, хотя, по нашему

мнению, может поставить под сомнение допустимость риска при несоответствии значения достигаемой цели причиненному вреду.

Общественно-полезная цель должна соотноситься с допускаемым риском и быть соизмеримо значимее, чем поставляемые под угрозу интересы. Так, например, недопустимо рисковать жизнью и здоровьем третьих лиц при попытке спасти гибнущее имущество. При этом недостижение поставленной цели не должно являться препятствием для признания деяния, причинившего вред, правомерным.

2. Причинившее вред деяние должно совершаться в связи с исполнением служебных обязанностей.

Законодательство не содержит требований о связи обоснованного профессионального риска с выполнением служебных обязанностей. Однако это право предоставляется только специальному субъекту, деятельности которого посвящен соответствующий законодательный акт: военнослужащему или сотруднику правоохранительных органов. Уже сам термин «обоснованный профессиональный риск» подразумевает наличие профессиональной деятельности субъекта. Согласно Трудовому кодексу Республики Беларусь «профессия – род трудовой деятельности, требующий определенных знаний и навыков, приобретаемых путем обучения и практического опыта». В соответствии с разъяснениями Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 17 декабря 2002 г. № 9, под осуществлением служебной деятельности следует понимать законные действия любого лица, входящие в круг его служебных обязанностей. Из указанных определений следует, что под профессией следует понимать наличие определенных навыков в какой-либо сфере деятельности, в то время как ее осуществление предполагается, как правило, в рамках выполнения служебных обязанностей.

Одним из условий обоснованности профессионального риска является отсутствие возможности достижения поставленной цели не связанными с риском деяниями. Наличие «поставленной цели» означает обязанность для субъекта принять меры по ее достижению. При этом достижение цели должно вменяться в обязанности, а не быть правом, так как иначе субъект имеет возможность выбора и, соответственно, способен избежать риска.

Таким образом, сочетание условия о наличии «поставленной цели» и определения «профессионального» характера риска позволяет прийти к выводу о необходимости наличия в качестве одного из критериев обоснованности профессионального риска причинение вреда в связи с исполнением служебных обязанностей.

3. Совершенное деяние объективно вытекало из складывающейся обстановки, имеющихся знаний, опыта, навыков и квалификации субъекта.

В отличие от норм об обоснованном риске в УК и КоАП, в законодательных нормах об обоснованном профессиональном риске не предусмотрено требований о соответствии деяния современным научно-техническим знаниям и опыту, а используется более обтекаемое понятие о том, что оно должно «объективно вытекать из сложившейся обстановки». В идеале, объективная оценка сложившейся обстановки должна осуществляться по единым для всех критериям. Однако, на наш взгляд, оценивать обоснованность принятого субъектом решения о совершении рискованного действия необходимо основываясь на знаниях и навыках конкретного лица, а не какого-либо «*diligentia in abstracto*» (среднего человека). В условиях деятельности различных субъектов их оценка обстановки не может не зависеть от их личных качеств, знаний, навыков, уровня образования и опыта. Так, например, попадание воздушного судна в сложные метеоусловия должно по-разному оцениваться летчиками при принятии решения на продолжение полетов. Наличие квалификации, позволяющей осуществлять полеты в «приборных метеоусловиях», означает (или должно означать) объективную возможность продолжения полета при ухудшении видимости. В этом случае принятие командиром экипажа подобного решения следует признать обоснованным, а возможное наступление неблагоприятных последствий – следствием обоснованного

профессионального риска. С другой стороны, принятие самонадеянного решения, не основанного на имеющихся знаниях, навыках и опыте, под действие норм обоснованного профессионального риска попадать не должно.

Наличие разной степени подготовленности к действиям в различных ситуациях, образования и навыков обуславливает и разные пределы допустимости риска. Чем выше личная подготовка и квалификация, тем выше и предел допустимости профессионального риска. Вместе с тем, субъективная оценка складывающейся обстановки должна основываться на объективных данных. Совершаемое деяние должно быть последовательным, логичным и соответствующим общепринятой практике поведения.

4. Отсутствие возможности достижения поставленной цели нерискованными действиями.

Все виды правомерного риска предусматривают условие об отсутствии возможности достижения поставленной цели не связанными с риском действиями. Смежные институты права (крайняя необходимость и необходимая оборона) характеризуются наличием реальной опасности, для предотвращения или устранения которой причиняется вред. В этих случаях необходимо говорить не о правомерном риске, а об умышленном причинении вреда с целью устранения опасности, грозящей правам и интересам субъекта. В случае с обоснованным профессиональным риском изначально угроза отсутствует, а опасность причинения вреда создается самим субъектом. При этом характерной особенностью обоснованного профессионального риска является осмысленное поставление в опасность охраняемых законом интересов в попытке достичь поставленную цель. Таким образом, деяние, совершаемое в условиях обоснованного профессионального риска, должно характеризоваться наличием осознанного допущения негативного исхода, вероятность наступления которого должна оцениваться субъектом как значительно меньшая по отношению к вероятности достижения поставленной (законной) цели.

При этом не обязательно, чтобы не связанного с риском способа достижения цели не существовало в принципе. Как уже говорилось выше, при оценке обоснованности профессионального риска в каждом конкретном случае необходимо учитывать и субъективную составляющую. Следует согласиться с мнением о том, что если субъект при принятии решение на совершение рискованных действий не видел и не мог видеть других путей достижения поставленной цели, его действия необходимо считать правомерными, а риск – обоснованным [5, с.89]. Конечно, при этом возможность достичь поставленную цель не прибегая к риску не должна быть очевидной.

С другой стороны и наступление вреда не должно быть единственно возможным и очевидным результатом деяния. Вероятность причинения вреда должна допускаться, но не быть целью деяния. В противном случае деяния необходимо оценивать с позиций необходимой обороны или крайней необходимости.

5. Субъектом приняты все доступные и возможные в данной ситуации меры для предотвращения вреда.

Предпринимая рискованные действия и ставя перед собой задачу достичь поставленную (законную) цель, субъект обязан принять все возможные меры для предотвращения вреда охраняемым интересам. Выполнение этого условия является обязательным для того, чтобы деяние признали совершенным в условиях обоснованного профессионального риска.

Вместе с тем, требование о принятии «всех возможных мер по предотвращению вреда» требует особой оценки. По мнению В.А. Ойгензихта нужно решать вопрос об ответственности данного конкретного лица, к которому нельзя подходить ни с какими абстрактными мерками, даже если их переименовать в «объективный критерий» [6, с.123]. Требование о принятии «всех возможных» мер должно охватывать все доступные и известные конкретному субъекту способы по предотвращению или уменьшению последствий рискованных деяний. Хотя формулировки законодательных норм об обоснованном

професійному ризику і не містять такого уточнення, вменяти в винуватість суб'єкту неухвалення заходів, які не були і не могли бути йому відомі або доступні не логічно. Ряд вчених вважає, що можливість запобігання шкоди може бути, як «об'єктивною», охоплюючою всі можливі способи, так і «суб'єктивною», доступною конкретному суб'єкту в конкретній обстановці [6, с.191]. Крім того, прийняття всіх можливих заходів фактично означає те, що це діяння втратило ймовірність негативного результату і, відповідно, перестало бути ризикованим.

Введення вказаних критеріїв правомірності обґрунтованого професійного ризику, на наш погляд, є необхідним кроком для реалізації декларованих в законодавчих актах прав військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів в правозастосовній практиці.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Тихиня В.Г.

Список использованных источников

1. Альгин, А.П., Орзихт, М.Ф. Перестройка и хозяйственный риск: социально-правовые аспекты / А.П. Альгин, М.Ф. Орзихт // Правоведение. - 1989. — № 5. — С. 20 – 27.
2. Основы уголовного законодательства Союза ССР и республик // Ведомости СНД СССР и ВС СССР. – 1991. - № 30. - Ст. 862.
3. О статусе военнослужащих: Закон Респ. Беларусь, 4 янв. 2010 г. № 100-З // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.
4. О соответствии Конституции Республики Беларусь Закона Республики Беларусь «О Следственном комитете Республики Беларусь»: Решение Конституционного Суда Респ. Беларусь, 4 июля. 2012 г. № Р-737/2012 // Эталон – Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.
5. Наумчик, М.А. Обоснованный риск в экономической деятельности. Новые веяния в законодательстве Республики Беларусь об административных правонарушениях / М.А.Наумчик / Вестник ВХС Республики Беларусь. – 2011. – № 9. – С. 86 – 92.
6. Ойгензихт, В.А. Проблема риска в гражданском праве (Часть общая) / В.А.Ойгензихт. – Душанбе: Ирфон, 1972. – 224 с.

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Семчик Світлана Миколаївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: semchik1992@mail.ru

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, принципи недержавного пенсійного забезпечення, суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення

Проблеми пенсійного забезпечення громадян в Україні належать до найбільш актуальних і складних, які безпосередньо пов'язані з економічними, демографічними та соціальними процесами в суспільстві.

Система недержавного пенсійного забезпечення – це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов’язкового пенсійного страхування пенсійних виплат.

Діяльність із недержавного пенсійного забезпечення розглядається як сукупність організаційних, юридичних та інших передбачених законодавством дій, спрямованих на здійснення недержавного пенсійного забезпечення фізичних осіб [3, с.160].

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

- 1) недержавними пенсійними фондами – укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;
- 2) страховими організаціями – укладання договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасниками фонду;
- 3) банки – укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Суб’єктами системи недержавного пенсійного забезпечення є :

- недержавні пенсійні фонди;
- органи державного нагляду і контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- засновники пенсійних фондів;
- страхові організації, які підписали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті;
- фізичні або юридичні особи, які уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті;
- банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків;
- роботодавці – платники корпоративних пенсійних фондів;
- адміністратори пенсійних фондів;
- компанії з управління активами;
- зберігачі;
- аудитори;
- саморегулювні організації суб’єктів, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- особи, які надають консультації та агентські послуги [4, с.17].

Недержавне пенсійне забезпечення становить третій рівень системи пенсійного забезпечення України, та являється одним із складових елементів системи пенсійного забезпечення та частиною інституту пенсійного забезпечення. Отже, функціонування добровільного пенсійного накопичення базується на загальних принципах пенсійного забезпечення, зокрема, на принципі законодавчого визначення умов та порядку пенсійного страхування, заінтересованості кожної працездатної особи у власному матеріальному забезпеченні після виходу на пенсію, рівноправності застрахованих осіб щодо отримання пенсійних виплат, цільового та ефективного використання коштів пенсійного страхування, відповідальності суб’єктів пенсійного страхування за порушення норм пенсійного законодавства [7]. Проте, важливо відзначити, що недержавному пенсійному забезпеченні притаманні свої специфічні принципи, які впливають з його сутності та призначення.

Слід відмітити, що принципи недержавного пенсійного забезпечення є відправними засадами, вихідними початками, які відображені в законодавчих актах щодо регулювання відносин у сфері добровільного пенсійного забезпечення, вони визначають сутність правових норм, спрямованих на регулювання правовідносин у цій сфері.

Значення принципів недержавного пенсійного забезпечення полягає в тому, що вони є першоджерелом добровільного пенсійного страхування, служать основою для вдосконалення законодавства щодо добровільного накопичення пенсійних коштів, а також визначають перспективи подальшого розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення. Крім того, принципи являють собою гарантії реалізації прав учасниками та іншими суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення.

Принципи недержавного пенсійного забезпечення безпосередньо сформульовані в законі, який регулює суспільні відносини у цій сфері. Зокрема, стаття 4 Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначає основні засади, на яких здійснюється недержавне пенсійне забезпечення [2].

Першим у цьому переліку стоїть принцип законодавчого визначення умов недержавного пенсійного забезпечення. Його сутність полягає не лише в законодавчому визначенні умов недержавної накопичувальної системи, а й у визначенні порядку здійснення цього виду пенсійного забезпечення та системи контролю за вказаним видом діяльності.

Принцип заінтересованості фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні свідчить про необхідність стимулювання фізичних осіб брати участь у недержавній накопичувальній системі з метою нагромадження пенсійних коштів для отримання додаткового джерела доходу після досягнення пенсійного віку поряд з гарантованою державною пенсією, що забезпечить особі матеріальний достаток та дасть можливість задовольняти в достатній мірі її потреби після закінчення трудової діяльності. Отже, недержавне пенсійне забезпечення в Україні ґрунтується на засадах особистої відповідальності за своє майбутнє.

На нашу думку, одним з найважливіших принципів недержавного пенсійного забезпечення є принцип добровільності, який свідчить про те, що будь-яка участь у недержавній накопичувальній системі здійснюється без примусу, вона не має обов'язкового характеру та ґрунтується виключно на добровільних основах. Принцип добровільності включає в себе: добровільність створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб; добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибору виду пенсійної виплати; добровільності прийняття роботодавцем рішення про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення.

Принцип свободи вибору форми недержавного пенсійного забезпечення полягає у тому, що недержавне пенсійне забезпечення в Україні може здійснюватись шляхом укладання пенсійних контрактів з адміністратором пенсійних фондів, шляхом укладання договорів страхування довічної пенсії, а також шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб з банківською установою.

Принципи індивідуального накопичення та еквівалентності (адекватності) пенсійних виплат зробленим внескам на протязі активної трудової діяльності притаманні виключно накопичувальній системі пенсійного забезпечення. Принцип індивідуального накопичення свідчить про те, що нагромадження коштів в системі недержавного пенсійного забезпечення здійснюється виключно на індивідуальному рахунку, який належить чітко визначеній особі. В недержавних пенсійних фондах принцип індивідуальності забезпечується веденням персоніфікованого обліку учасників цих фондів, який полягає у збиранні, обробленні та систематизації відомостей учасників недержавного пенсійного забезпечення, відомостей про визначення їх прав на пенсійні виплати за рахунок коштів, накопичених на їх користь, а також обчислення розміру цих виплат [5].

Принцип еквівалентності пенсійних виплат свідчить про те, що особа після настання непрацездатності буде отримувати пенсійні виплати адекватні зробленим внескам в залежності від їх розміру та часу тривалості сплати пенсійних внесків.

Принцип економічної заінтересованості роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення гарантує створення умов, які стимулюватимуть роботодавців приймати участь у недержавному пенсійному забезпеченні, зокрема, надання з боку держави податкових пільг.

Принцип неможливості необґрунтованої відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного пенсійного забезпечення на користь своїх працівників, якщо роботодавець розпочав здійснення таких пенсійних внесків. Зазначений принцип служить гарантією працівникам, який виключає випадки безпідставного припинення здійснення пенсійних внесків до пенсійних фондів, страхових організацій або банківських установ.

Принципи рівноправності всіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі, та визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи гарантують їм рівні права та рівні можливості під час участі в окремо визначеній пенсійній схемі, яка містить в собі умови та порядок формування пенсійних накопичень та пенсійних виплат.

Принцип розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів його засновників і роботодавців - платників пенсійного фонду, адміністратора, компаній з управління активами, страхових організацій встановлюється задля збереження та захисту пенсійних активів та має на меті створити умови, неможливі для банкрутства недержавного пенсійного фонду. Він полягає в тому, що обслуговування недержавного пенсійного фонду здійснюється кількома окремими професійними учасниками фінансового ринку, які виконують різні функції щодо управління активами недержавного пенсійного фонду та адміністрування його діяльності [1].

Принцип цільового та ефективного використання пенсійних коштів передбачає заборону їх використання в будь-яких інших цілях, які не пов'язані зі здійсненням недержавного пенсійного забезпечення а саме з накопиченням, примноженням та подальшою виплатою пенсійних коштів. Принцип ефективності передбачає результативне інвестування пенсійних коштів у дохідні фінансові інструменти з метою отримання прибутку та збільшення пенсійних коштів.

Принцип державного регулювання розміру тарифів на послуги, що надаються у системі недержавного пенсійного забезпечення, свідчить про те, що розміри оплати надавачів послуг з адміністрування пенсійного фонду, послуг зберігачів пенсійних фондів встановлюється державою або уповноваженими на це органами.

Принцип державного регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляду за його здійсненням гарантує провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення виключно на підставі чинного законодавства та гарантує неухильне його дотримання. Крім того, встановлює систему державного контролю та нагляду у сфері недержавного пенсійного забезпечення з покладенням цих функцій на певні державні органи.

Крім того, Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» встановлює принцип відповідальності суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм, передбачених цим законом та іншими нормативно-правовими актами.

Погоджуємось з Д. Сандлером, який вважає, що недержавне пенсійне забезпечення в Україні повинно також ґрунтуватись на принципі здійснення інвестиційної діяльності виключно в інтересах вкладників та учасників з метою захисту пенсійних внесків від

інфляції та збільшення пенсійних накопичень із допомогою отримання інвестиційного доходу [6].

Згідно із Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», який набрав чинності з 1 січня 2004 р., державний нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення розподіляється між декількома органами державної влади відповідно до їх компетенції та завдань.

Так, державний нагляд та контроль за діяльністю недержавних пенсійних фондів, їх адміністраторів, страхових організацій, які уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті здійснюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Державний нагляд та контроль за діяльністю осіб, що здійснюють управління активами пенсійних фондів, та зберігачів проводиться Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері недержавного пенсійного забезпечення здійснює Антимонопольний комітет України.

Підсумовуючи, слід відзначити, що недержавне пенсійне забезпечення в Україні цілком достатньо забезпечене державно встановленими гарантіями у вигляді принципів такого забезпечення. Окрім того, слід відзначити позитивно і те, що законодавець не лише встановив загальні принципи недержавного пенсійного забезпечення, але й закріпив принципи діяльності недержавних пенсійних фондів, що суттєво підвищує рівень захисту прав учасників даного виду пенсійного забезпечення.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Кулачак-Тітова Л.В.

Література:

1. Асоціація адміністраторів недержавних пенсійних фондів України Недержавні пенсійні фонди. Огляд основних положень законодавства про недержавне пенсійне забезпечення / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pension.kiev.ua/files/Brochure_NPZ.pdf
2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [Текст] // Відомості Верховної Ради України - 2003, N 47-48, ст.372
3. Карпіщенко О.І. Необхідність розвитку механізму недержавного пенсійного забезпечення шляхом впровадження корпоративних пенсійних програм [Текст]. / О.І. Карпіщенко, І.В. Хребтова // Механізм регулювання економіки. – 2011. - №4. – С.159-166.
4. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні. [Текст]. / С.В. Науменкова. – К.: Знання, - 2010. – с.66. : табл., схеми., (Бібліотечне товариство знання) – 66 с.
5. Положення про провадження діяльності з адміністрування недержавного пенсійного фонду затверджене Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 20 липня 2004 року N 1660 «Про затвердження Положення про провадження діяльності з адміністрування недержавного пенсійного фонду» / [Електронний ресурс]. Веб-сайт ЛІГА: ЗАКОН. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/REG9589.html
6. Сандлер Д. Особливості впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення»/ Сандлер Д. / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/722/>
7. Шумило М.М. Принципи пенсійного забезпечення / М. Шумило // Вісник Одеського національного університету = Вестник Одесского национального университета – 10/01/2010. – Том 15 вип.1: Правознавство – С. 112-117.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Серафімович Яна Ігорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Інтеграція України до демократичної світової спільноти актуалізує механізми, що позначаються на всіх сферах суспільно-політичного життя нашої країни, вносять корективи у хід розбудови національної правової системи та розвиток окремих її складових [1, с. 17]. На сучасному етапі національне кримінальне право України перестає бути засобом забезпечення правопорядку та належного функціонування суспільних відносин лише в межах нашої держави. Кримінальне право стає юридичним фундаментом для протидії таким загрозам, як корупційні прояви та інші порушення закону, масштаби й географія яких роблять безперспективною протидію таким посяганням силами та засобами лише окремої держави.

З метою належного забезпечення національних інтересів щодо протидії та запобігання корупції, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики нашої держави у цьому напрямі, Верховною Радою України було ратифіковано низку міжнародних договорів у цій сфері. Згідно зі ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2], стають частиною національного законодавства нашої держави [3]. Але норми міжнародних договорів кримінально-правового характеру не призначені безпосередньо для кваліфікації конкретних діянь і жоден з таких договорів не визначає меж покарання, що можуть бути призначені у разі вчинення передбаченого у ньому діяння [4, с. 15–16].

Так, 27 січня 1999 року від імені України була підписана Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи (далі – Кримінальна конвенція) [5], а 31 жовтня 2003 року Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (далі – Конвенція ООН) [6]. Також 15 травня 2003 року від імені України був підписаний Додатковий протокол до Кримінальної конвенції [7], а 18 жовтня 2006 року зазначені вище міжнародно-правові акти було ратифіковано Верховною Радою України шляхом прийняття відповідних законів [8; 9; 10].

Звертає на себе увагу і ратифікація Україною Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією (далі – Цивільна конвенція) [11], яка була підписана від імені України 4 листопада 1999 року, ратифікована 16 березня 2005 року [12], а набула чинності 1 січня 2006 року. Водночас, за визначенням М. І. Хавронюка, приєднання України до міжнародних договорів породжує проблему забезпечення відповідності національного кримінального законодавства міжнародним вимогам у сфері протидії корупції [13, с. 118]. На його думку, яку ми повністю поділяємо, з одного боку, в антикорупційні закони «напхано» чимало такого, чого у наведених конвенціях немає, а з іншого – багато положень національних антикорупційних законів суперечить вимогам міжнародних конвенцій. У підсумку Україна відзвітувала світовій спільноті про виконання взятих на себе зобов'язань щодо протидії та запобігання корупції, але для правозастосовних органів дієвого та ефективного нормативно-правового механізму («нормального продукту») не зробила [13, с. 120].

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Харченко В.Б.

Список використаних джерел:

1. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія / О. О. Житний ; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Одиссей, 2013, – 376 с.
2. Про міжнародні договори України [Електронний ресурс] : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (29.03.2014).
3. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D1%80> (23.03.2014).
4. Броневицька, Оксана Михайлівна. Відповідність норм кримінального законодавства України чинним міжнародним договорам : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Броневицька Оксана Михайлівна ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л., 2011. – 389 арк.
5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) [Електронний ресурс] від 27 січ. 1999 р. // Верховна Рада України : [офіц. сайт] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (21.03.2014).
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіц. сайт] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (19.03.2014).
7. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) [Електронний ресурс] від 15 трав. 2003 р. // Верховна Рада України : [офіц. сайт] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_172 (14.02.2014).
8. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : Закон України від 18 жовтня 2006 року № 252-V // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/252-16> (17.03.2014).
9. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/251-16> (27.03.2014).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 11 черв. 2009 р. № 1508-VI // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-17> (23.03.2014).
11. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] від 4 листоп. 1999 року // Верховна Рада України : [офіц. сайт] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (19.03.2014).
12. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] : Закон України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV // Верховна Рада України : [офіц. сайт] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2476-15> (19.03.2014).
13. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за хабарництво : європейський досвід / М. Хавронюк // Право України. – 2005. – № 6. – С. 117–120.

ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ. ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗАСУДЖЕНИХ НА ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.

Скрипник Дмитро Вячеславович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: skripnikdmitriy1991@gmail.com

Ключові слова: Довічне позбавлення волі, самостійний вид покарання, суворий режим, психологічна робота з засудженими

З прийняттям у 2001 р. нового Кримінального кодексу довічне позбавлення волі виступає вже як самостійний вид покарання. Довічне позбавлення волі передбачене в 11 санкціях статей Особливої частини Кримінального кодексу як альтернативна міра поряд з позбавленням волі на певний строк – від 10 до 15 років [1, с. 53].

Сьогодні у пенітенціарних установах тримається 1868 довічно ув'язнених, вироків стосовно яких набрали законної сили. Щорічно чисельність такої категорії засуджених зростає в середньому на 125 осіб. Уповноважений з прав людини неодноразово зазначала, що система довічного ув'язнення в Україні потребує запровадження диференційованої прогресивної системи відбування такими особами покарання, що позитивно зарекомендувало себе в багатьох країнах світу. Ці зусилля не були марними, оскільки 21 січня 2010 р. до законодавства були внесені відповідні зміни щодо гуманізації умов тримання для засуджених до довічного позбавлення волі та поетапного їх поліпшення після відбуття певного терміну покарання.

Характер і особливості виконання покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні визначаються передбаченим законом режимом утримання і відповідним правовим статусом засудженого. Засуджуючи злочинця на життя в умовах ізоляції від суспільства не на один десяток років, держава повинна гарантувати, щоб покарання було не катуванням і засуджених не втратив людську особистість [2].

Результати психологічного обстеження достатньо детально розкривають суб'єктивні стани засуджених в умовах довічного позбавлення волі. Ці стани характеризуються високою тривожністю та переживаннями загрози, що смутно відчувається. Емоційна нестійкість і ригідність поєднується у них із заклопотаністю і готовністю. Більшість перебуває у стані низької стійкості до стресу, але, поряд з цим, може демонструвати радикальну та непоступливу позицію. Це можна пояснити нездатністю контролювати свою поведінку.

Цю обставину треба використовувати в процесі проведення психолого-педагогічних заходів, які мають бути спрямовані на підвищення рівня емоційної стійкості, стабілізацію психічних станів засуджених і психічне пристосовування в умовах довічного позбавлення волі. Тому такі психологічні ознаки, як слабкий суб'єктивний контроль та схильність приписувати відповідальність за вчинені вбивства іншим, разом з об'єктивними характеристиками вчиненого злочину, є основоположними при оцінці соціальної небезпеки засуджених, які відбувають довічне позбавлення волі.

Практично всі такі засуджені відзначаються жорстокістю, що проявилось в їх злочинних діях. Не менше 50 – 60 % з них - садисти, які отримують сексуальне чи інше задоволення від мук і страждань своїх жертв. Так, близько 50 % всіх сексуальних вбивць вчинили злочин з особливою жорстокістю, а ті, які вчиняли замах на дітей і підлітків – 100 %. Особи, які вчинили особливо жорстокі дії, відзначаються нездатністю до

співпереживання, емоційною холодністю, інтелектуальною тупістю, егоцентризмом, фанатизмом.

Водночас серед таких засуджених можна виокремити категорії злочинців, які не позбавлені позитивних етично-психологічних особливостей, знання яких можна використовувати у виховній роботі. Так, особи, які вчинили вбивства із застосуванням вогнепальної зброї, проявляють схильність до навчання – отже, можуть бути залучені до сфери позитивної активності. Особи, засуджені за вбивства на ґрунті сімейно-побутових конфліктів, за своєю внутрішньою психологічною структурою орієнтовані на готовність до дотримання соціально-схвалюваних правил поведінки, вони емоційно стійкіші і можуть співпрацювати з адміністрацією. Навпаки, злочинці, які вчинили вбивства у сукупності із зґвалтуванням, відзначаються дуже високою тривожністю, що породжується переважно невизначеністю їх соціальних і статевих ролейових статусів, хронічним незадоволенням собою, особливо сексуальними проблемами. Серед сексуальних вбивць за психологічними параметрами можна виокремити тих, що вчиняли замах на дітей. Не випадково, що у таких злочинців виявлена інфантильність, вони схильні до підкорення, залежні і в той же час обережні, відзначаються підвищеною чутливістю до загроз, потребують заступництва і підтримки, довірливі, у них занижена самооцінка.

Криміногенність тривожності сексуальних вбивць полягає у тому, що вони, суб'єктивно відчуючи свою особисту невизначеність і незахищеність, намагаються зняти цю невизначеність шляхом вибору як об'єкта сексуальних домагань дітей до 7 років і підлітків. В умовах позбавлення волі вони зазвичай неагресивні.

Серед тих, що відбувають довічне позбавлення волі, переважають психопати, алкоголіки, особи із залишковими явищами травм черепа. Ця обставина зумовлює необхідність психіатричної допомоги злочинцям. Така ж допомога потрібна й іншим засудженим, оскільки із зростання часу перебування в тюремних камерах і серед них збільшуватиметься частка людей з різними формами розладів психічної діяльності. Такі розлади багато в чому визначають перелічені вище психологічні характеристики і психічні стани позбавлених волі довічно.

Психологічна робота з засудженими на довічне ув'язнення має специфічні особливості. Це обумовлюється не тільки особливостями кримінального та кримінально-процесуального законодавства, умовами утримання, виконання та відбування покарання, але й соціально-психологічними змінами, що відбуваються у житті та особистості таких засуджених. Серед таких змін основними є:

1) засуджені стають особами, які в силу чинного кримінального законодавства України не мають перспективи виходу на волю та залучитися до суспільно-корисної праці;

2) після виголошення вироку судом у засудженого до довічного позбавлення волі втрачається сенс життя (9 випадків з 10);

3) більшість засуджених (86 %) втрачає вже в перший рік відбування покарання будь-які соціальні зв'язки;

4) позбавлення чи значне обмежене спілкування, інформаційний „голод” негативно впливає на морально-психологічне здоров'я засудженого;

5) обмежений простір існування провокує появу різного роду фобій. У декого (37 %) вже на другий рік відбування покарання з'являються галюцинації, пов'язані з минулим життям або з вчиненням злочином. Дехто бачить картини майбутнього (18 %). У таких випадках вже потрібне втручання психіатра.

Суворий режим - це не просто точно встановлений розпорядок життя, але - неухильно виконується, не допускає жодних відхилень, ніяких поблажливості і послаблень, суворий. Це покарання виснажливо одноманітне: треба переживати день у день; переживати кожну годину страхітливого буття, що межує з небуттям. Покарання справедливе, проте

воно тримає довічно ув'язненого за межею, яка може бути витрмана людьми, що знаходяться в ізоляції в одноманітних умовах

Основним видом психологічної роботи з засудженими на довічне позбавлення волі є індивідуальна робота, що включає бесіду, інтерв'ю, консультування.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

Література:

1. Трубников В.М. Новий кримінальний кодекс України і довічне позбавлення волі //Пожизненное заключение. Международные стандарты и практика в Украине и за рубежом. /Составитель А.П. Букалов. – «Донецкий Мемориал», Донецк: 2001. – 152 с. (с. 51-56).

2. Кримінально-виконавче право України: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] /В.М. Трубников та інші; За ред. В.М. Трубникова. – Харків: Право, 2001. – 384 с.

3. Трубников В.М., Шинкарьов Ю.В. Збірник нормативних актів з кримінально-виконавчого права України. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 684 с.

4. Мухина В. Метаморфозы личности пожизненно заключенных. http://index.org.ru/nevol/2006-9/muh_n9.htm

5. Мухина В. Пожизненное заключение и мотивация к жизни. <http://rl-online.ru/articles/4-02/205.html>

СПОСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Скрипніков Вячеслав Олександрович
студент-бакалавр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: Skripnik_Slava@i.ua

Ключові слова: захист прав споживачів, Закон України «Про захист прав споживачів», Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції»

Споживання і справедлива торгівля – один із основоположних принципів будь-якого демократичного суспільства, а захист прав людини як споживача є об'єктивною, незворотною закономірністю розвитку та однією з найважливіших ознак такого суспільства [1].

Здійснення в Україні соціально-економічних та політичних перетворень зумовлює необхідність підвищення ефективності захисту прав громадян і, зокрема, забезпечення реалізації передбаченого у ст. 42 Конституції України обов'язку держави захищати права громадян як споживачів [2, с. 13].

Законодавство про захист прав споживачів в Україні динамічно розвивається. Так, в Закон України «Про захист прав споживачів» [3], прийнятий Верховною Радою України 12 травня 1991 р., були внесені численні зміни та доповнення (у тому числі, 1 грудня 2005 р.), які вимагають ретельного аналізу. За останні роки створено новий комплексний інститут споживчого права, в якому закладені основні підвалини для подальшого розвитку відносин за участю громадян-споживачів. Чинне законодавство України встановлює певні юридичні

засоби забезпечення підвищеного захисту прав споживачів. Проте, переважна частина положень цього правового інституту не отримала належного наукового обґрунтування, зокрема, стосовно захисту прав споживачів у сфері надання послуг. З прийняттям нового Цивільного кодексу України виникли питання співвідношення загальних та спеціальних норм, що регламентують відносини за участю споживачів, проблеми, які стосуються визначення та встановлення критеріїв відокремлення окремих видів «споживчих» договорів з надання послуг, з'ясування їх змісту та підстав відповідальності за порушення прав уповноваженої сторони.

Метою даної роботи є визначення основних цивільно-правових теоретичних засад, принципів і методів механізму реалізації захисту прав споживачів у сфері надання послуг, а також вироблення рекомендацій щодо вдосконалення законодавства із захисту прав споживачів, приведення нормативних актів до взаємоузгодженості між собою.

До набрання чинності Закону «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції» [4], яке відбулося 17.09.2011 року, більшість судів, в першу чергу вищих інстанцій, відмовляли в задоволенні позовів про відшкодування моральної шкоди, у разі якщо вона була заподіяна продукцією, не небезпечною для життя і здоров'я.

Підставою для цього служили положення п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону «Про захист прав споживачів», згідно з якими споживач мав право на відшкодування майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людини продукцією. У відношенні ж шкоди, заподіяної дефектною, фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, споживач мав право тільки на відшкодування збитків, оскільки надаючи право на відшкодування шкоди в цих випадках, законодавець у дужках уточнив, що мова йде про збитки, до яких згідно зі ст. 22 ЦК [5] моральна шкода не відноситься. Як наслідок, для стягнення моральної шкоди необхідно було доводити не тільки сам факт її нанесення, але і небезпеку продукції, яка її завдала.

Після внесення змін до п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону «Про захист прав споживачів» ситуація зі стягненням моральної шкоди і справді повинна змінитися на краще. Адже тепер споживач має право на стягнення моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків (дефектів) будь-якої продукції, а не тільки тієї, яка небезпечна для життя і здоров'я.

Але говорити про те, що тепер споживач зможе вимагати відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції, у всіх випадках, поки не доводиться. І причин тут декілька.

По-перше, у п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону «Про захист прав споживачів» було змішано шкоду, завдану внаслідок недоліків продукції, та шкоду, завдану внаслідок дефектів в ній, хоча між ними існують певні відмінності.

По-друге, є ймовірність, що через вказівки на те, що споживач має право на відшкодування шкоди відповідно до закону, суди будуть визнавати можливість відшкодування шкоди тільки в разі, якщо вона була заподіяна відповідно до Закону «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції». Останній же обмежує поняття шкоди випадками заподіяння дефектами продукції каліцтв, інших ушкоджень здоров'я або смерті, пошкодження або знищення будь-якого об'єкта права власності, крім самої продукції, що має дефект.

Тобто відшкодувати моральну шкоду, заподіяну внаслідок самого факту придбання, замовлення, використання продукції, що має дефект, швидше за все, не вийде.

По-третє, залишається під питанням можливість стягнення моральної шкоди, завданої внаслідок неякісного надання послуг. На думку ВСУ, викладеному в рішенні від 1 жовтня 2012 року № 6-4689св10

Закон «Про захист прав споживачів» розділяє поняття «продукція» та «послуга», а також передбачає можливість відшкодування моральної шкоди лише за поставку небезпечної

для життя і здоров'я людей продукції. У зв'язку з цим не вдається стягнути моральну шкоду, зокрема, за безпідставне припинення послуги (наприклад, відключення електричної енергії).

Таким чином, споживач може вимагати відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції, в тому випадку, якщо придбана ним продукція є товаром (не послугою), не відповідним установленим до нього вимогам і очікуваному рівню безпеки, і з вини відповідача цей товар (продукція) завдав шкоду життю, здоров'ю або майну споживача у рамках позадоговірних правовідносин. Якщо хоча б одна з цих умов не дотримується або не є доведеним, то в задоволенні вимоги споживача про стягнення моральної шкоди може бути відмовлено.

Для суттєвого поліпшення стану захисту прав споживачів у судах, певні зміни мають відбутися на законодавчому рівні.

Зокрема, варто безпосередньо в Законі передбачити можливість колективних та абсолютних позовів про захист прав споживачів щодо конкретного виробника (продавця, виконавця), що мають подаватися та підтримуватися в судах громадськими організаціями й державними органами із захисту прав споживачів, тобто узаконити публічні позови в споживчих справах.

Слід розглянути можливість поширення наказового провадження на справи про захист прав споживачів, що має відбивати принцип презумпції вини виробника (продавця), що в останній редакції закону «Про захист прав споживачів» серйозно втратив позиції, оскільки тягар доведення заподіяної шкоди фактично перекладено на позивача в справі. Визнання очевидності вимог споживача щодо заміни товару, відшкодування збитків, визнання договору недійсним дасть змогу значно спростити процедуру судового захисту справ споживачів.

Обов'язковим є запровадження системи спрощеного розгляду споживчих справ, а саме більш стиснутою в строках можливістю винесення рішення без присутності сторін на етапі попереднього розгляду справи, визначення певних доказів як обов'язкових для конкретних видів правовідносин (надання товарів/послуг), спрощення процесу доказування.

Враховуючи непоодинокі випадки звернення до суду з вимогами замінити товар, відремонтувати його або повернути кошти, слід узаконити обов'язковий досудовий порядок врегулювання споживчого спору шляхом направлення та розгляду відповідних претензій (заяв) безпосередньо виробником (продавцем) товару (послуги).

Перспективним є введення інституту судового психолога, що є незалежним експертом та може визначити дійсний стан позивача (постраждалого) та сприяти визначенню реального обсягу моральної шкоди. Поряд з цим є неприпустимою практика значного зменшення відшкодування моральних збитків в умовах загального поліпшення умов життя на національному рівні.

Проведене нами соціальне опитування серед учнів, вчителів та батьків учнів Пісочинської загальноосвітньої школи показало, що ще однією проблемою у сфері захисту прав споживачів є недовіра населення до діючого законодавства та небажання відстоювати свої права.

За ініціативи автора, у Пісочинській ЗОШ I-III ступенів, спільно з батьками, вчителями та дітьми було проведено конференцію «За свої права треба боротися». Захід пройшов досить цікаво, була жвава дискусія, іноді навіть доходило до суперечок. За результатами опитування, проведеного після конференції визначено, що 75% респондентів готові боротися за свої права, що набагато більше від попереднього результату.

Таким чином, можна зробити висновок, що робота з населенням суттєво впливає на настрої суспільства щодо захисту своїх прав. Отже можна рекомендувати проведення подібних заходів на більш високому рівні, адже обізнаність та компетентність людей – запорука споживання якісних та безпечних товарів та послуг.

Висновки роботи розвивають теорію забезпечення захисту прав споживачів. Положення дослідження можуть стати базою для визначення шляхів подальшого розвитку наукової думки в цій галузі, а також можуть бути використані у навчальному процесі.

Науковий керівник: к.ю.н, Усеїнова Г.С.

Список літератури

1. Старцев О.В. Підприємницьке право. Навчальний посібник. – К.: Істина, 2006.
2. Конституція України. – Х.: Одиссей, 2012. – 56 с.
3. Закон України “Про захист прав споживачів” від 12.05.1991 р. в редакції Закону України від 01.12.2005 р. // ВВР України. – 2006. - № 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
4. Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» від 19 травня 2011р. // ВВР України. – 2011. - № 47. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3390-17>
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV.

МОДЕЛЬ КОНСЕНСУАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Слинько Дмитрій Сергеевич

кандидат юридических наук,
доцент кафедри уголовно-правовых
дисциплин юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина

E-mail: dimalaw@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, консенсуальне провадження, змагальний процес, диспозитивність, змагальність, обвинувачений.

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, консенсуальное производства, состязательный процесс, диспозитивность, состязательность, обвиняемый.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, consensual proceedings, the adversarial process, dispositiveness, contentiousness, accused.

Пропонується встановити модель консенсуального провадження, яка будується на змагальних засадах кримінального процесу та матеріально-правових відносинах, які є основою консенсуального провадження, як альтернативної процедури вирішення спорів в кримінальному провадженні.

Консенсуальне провадження визначається виходячи з системи ознак, насамперед тих, які пов'язані з основними положеннями кримінального процесу і здійснення судочинства.

Зміст кримінального позову характеризується як вимога про притягання до кримінальної відповідальності особи, яка скоїла злочин.

Під обвинуваченням треба розуміти твердження про здійснення певною особою діяння, забороненого законом про кримінальну відповідальність. Такий порядок припускає сукупність дій в рамках кримінального переслідування.

Погляд на обвинувачення як на кримінальний позов, що підлягає розгляду суддею, дозволяє визначити процесуальне становище прокурора як рівноправної сторони в процесі, зобов'язаного від імені держави відстоювати обвинувачувальні вимоги, обґрунтувати свій позов та вимагати засудження підсудного. Прокурор діє в публічних інтересах та має додаткові переваги по відношенню до обвинуваченого.

Позовна форма обвинувачення дає можливість визначити процесуальне положення підсудного в кримінальному процесі як сторони з рівними процесуальними правами для відстоювання та захисту своїх інтересів.

Сукупність підстав, вказаних у законі, а саме добровільна відмова від скоєння злочину, явка з повинною, відшкодування матеріального збитку, заподіяного злочином, а також умов, таких як скоєння злочину вперше, – дає підставу слідчому, прокурору, судді вирішити питання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності визначають вид звільнення і не можуть бути підставами. Звільнення від кримінальної відповідальності того або іншого виду злочину ніяк не можуть бути підставами. Для кожного виду злочину в законі чітко вказані умови як передумови звільнення від кримінальної відповідальності.

Рішення про звільнення від кримінальної відповідальності повинне бути виражене у формі постанови. У процесуальне рішення повинна бути покладена сукупність підстав, з одного боку, з іншого – умовою звільнення від кримінальної відповідальності.

Умови повинні включати достатність і сукупність допустимих ознак, необхідних для звільнення від кримінальної відповідальності, тобто відмови в порушенні або закритті кримінальної справи.

МОДЕЛЬ КОНСЕНСУАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ:

- Консенсуальне провадження на досудовому розслідуванні є позов, який складає потерпілий. В позові визначаються матеріальні збитки та моральна шкода.

- Слідчий складає постанову про визнання потерпілого цивільним позивачем та проводить досудове розслідування, де встановлює обставини злочину. Складає постанову про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

- Звільнення від кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування можливе за дійовим каяттям, примиренням потерпілого з підозрюваним, обвинуваченим, відшкодування матеріальних та моральних збитків, вирішенням завдань кримінального позову.

- За матеріалами перевірки до порушення кримінальної справи, якщо особа, що скоїла злочин, примирилася з потерпілим і останній вважає, що немає підстав для порушення, приймається постанова про відмову в порушенні кримінальної справи за ч. 1 п) 7 ст. 284 КПК України.

- Матеріали кримінальної справи, за якою складена постанова слідчого та погоджена з прокурором, направляються до суду на підставі ст. ст. 285-288 КПК України.

- Матеріали кримінальної справи з обвинувальним висновком направляються до суду, якщо потерпілий наполягає на судовому розгляді кримінальної справи.

Інститут звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням потерпілого і механізм його дії в кримінальному процесі треба розглядати як теоретичне і практичне обґрунтування для подальшого вдосконалення процесу.

Примирення сторін можливе тільки у випадках, коли дане рішення не суперечить публічним інтересам сторін. Постанова рішення про закриття матеріалів кримінальної справи за примиренням сторін не обов'язок, а право правоохоронних органів.

При постанові рішення про закриття провадження у справі згоду на закриття матеріалів кримінальної справи повинен висловити потерпілий, який має право подати заяву

при ознайомленні з матеріалами кримінальної справи згідно зі ч. 1 п) 11 ст. 56 КПК України, а також подана на ім'я судді, який розглядає його в ході судового засідання за участю сторін.

Цим положенням треба доповнити ст. 56 КПК України.

Відповідно до ст. 474 КПК України суддя може обмежити встановлення доказів у справі і судові розслідування, у випадку якщо обвинувачений визнає себе винним і потерпілий, примирившись з обвинуваченим, не наполягає на подальшому проведенні судового розслідування.

Скорочене провадження за ст. 474 КПК України передбачає обмеження прав підсудного в кримінальному процесі. Ці обмеження можна поділити:

- обмеження свободи обвинуваченого із розпорядження предметом процесу;
- неприпустимість обмеження свободи обвинуваченого при здійсненні процесуальних дій в ході скороченого провадження та постанови вироку.

Скорочене провадження має процесуальні проблеми, які слід визначити: процесуальні порушення; обмеження процесуальних прав; проведення скороченого судового засідання; проведення судового засідання в повному обсязі.

Процесуальні порушення включають в себе порушення прав суб'єктів процесу, яким надано право скористатися скороченим порядком судового розгляду.

Обвинувачений має право подати заяву, клопотання про проведення судового розгляду в скороченому порядку тільки після закінчення досудового слідства, або у момент ознайомлення з матеріалами кримінальної справи, або при попередньому розгляді матеріалів кримінальної справи в суді.

Заява, клопотання про проведення скороченого провадження без судового розгляду у будь-який час, починаючи з ознайомлення з матеріалами кримінальної справи і до початку судового слідства, не порушує прав учасників кримінального судочинства і розширює межі свободи обвинуваченого розпорядитися своїм правом після пред'явлення кримінального позову до суду.

Захисник при заяві обвинуваченим клопотання про проведення судового розгляду в скороченому порядку повинен діяти згідно з волею та переконанням обвинуваченого.

Державний обвинувач або потерпілий повинні надати згоду на проведення скороченого провадження. Згода державного обвинувача на проведення судового розгляду в скороченому порядку при заяві обвинуваченим є виразом досягнутої між сторонами угоди щодо фактичних обставин справи за наслідками проведеного розслідування і підтверджує відсутність суперечки між обвинуваченням і захистом.

В основі скороченого порядку судового розгляду лежить компроміс та диспозитивність розгляду кримінального провадження.

Скорочене провадження може бути застосовано в кримінальному процесі, якщо відсутня суперечка між сторонами та органами кримінального переслідування і обвинуваченим.

Автор вважає, що не можна зрівняти скорочений порядок судового розгляду, передбачений ст. 474 КПК України, та різновид операції про визнання вини, який склався у кримінальному процесі США, тобто поступки обвинуваченому зі сторони обвинувачення в обмін на визнання ним вини.

Підходячи до висновків хотілося зазначити, що відсутність в диспозиції статті правового обґрунтування норми, яка звільняла б особу від кримінального покарання, дає право слідчому застосовувати питання закриття кримінального провадження.

Слід встановити точний термін оскарження постанови про відмову і закриття матеріалів кримінальної справи протягом 15 діб і загальний термін оскарження відносно позовної давності до 6 місяців. Даним положенням слід доповнити ст. 304 КПК України.

Статтю 474 КПК України слід уточнити, вказавши, що суддя повинен скласти постанову про проведення скороченого провадження. Постанова повинна бути надана для ознайомлення сторонам процесу.

ВИЯВЛЕННЯ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ МАЙБУТНІХ ПРАВознавців

Смұльська Алла Василівна

к.пед.н., доцент кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету,
заступник декана юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна з організаційно-методичної
роботи і дистанційного навчання

Проблема професійної підготовки юристів є надзвичайно актуальною в умовах сучасних суспільних реалій. У нашій державі, що переживає складні трансформаційні зміни, діяльність юриста залишається однією з найбільш затребуваних. Специфіка юридичної професії обумовлює відповідні вимоги до її суб'єктів, зокрема щодо їх професійного й особистісного розвитку. Професійна Я-концепція майбутніх юристів є інтеграційною ланкою системи «особистість майбутнього фахівця – професійна діяльність – умови юридичної діяльності». Згідно з нею відбувається самовизначення студентів щодо напрямку професійної самореалізації в конкретних юридичних професіях, конструюються еталони і стандарти оцінювання себе як суб'єкта професійної діяльності, закладаються основи індивідуального стилю діяльності та професійної майстерності в юридичній професії [1, с. 2, 4].

За визначенням Н.Н.Єршової, професійна Я-концепція – це відносно стійка, більшою чи меншою мірою усвідомлена, така, що переживається як неповторна система уявлень індивіда про самого себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми і формує відношення до себе [2, с. 69].

Я-концепція майбутніх юристів – це складне багаторівневе особистісне утворення, що інтегрує цінності юридичної діяльності, юридичної спільноти та особистісні цінності суб'єкта навчально-професійної діяльності; забезпечує професійне самовизначення, сприяє розвитку та вдосконаленню професійно-значимих якостей відповідно до вимог конкретних юридичних спеціальностей; виступає основою професійного розвитку юриста [1, с. 14].

Надзвичайно важливим є питання про мотиви прагнення до акме, а саме: *прагнення професійного зростання*, тобто досягненню максимальної професійної майстерності у відповідному виді діяльності; *прагнення соціального зростання* – досягненню максимального соціального статусу у відповідному соціальному середовищі за допомогою розвитку максимальної системи соціальних зв'язків. Перший мотив пов'язаний з досягненням максимуму у самовираженні, а другий – з досягненням максимуму у самоствердженні.

У формуванні акмеологічної культури особистості потрібне сполучення обох мотивів, але тут виникає серйозна проблема. Справа в тому, що професійне і соціальне зростання можуть заходити в суперечність одне з одним і за цих обставин можуть виникати гострі конфліктні ситуації. Професійне зростання вимагає не лише фізичної (відсутність непрофесійних доручень), але й духовної волі (відсутність відволікаючих від професійної діяльності непрофесійних завдань, що заважають повному зосередженню на професійних проблемах). Для успішного руху до акме потрібне не просте професійне зростання, а таке, що сполучається із виробленням власної позиції та почуттям новизни.

У роботі правознавців мотиви досягнення успіху переплітаються з найвищою цінністю – «професіоналізмом», суть якої полягає в професійній адаптації, засвоєнні норм, менталітетів, прийомів, технологій, використанні передового юридичного досвіду, оволодінні прийомами індивідуального підходу в роботі з населенням, формуванні індивідуального стилю роботи з клієнтами.

Суттєвою ознакою спрямованості акмеологічної культури майбутнього правознавця є *прагнення до саморозвитку*. Саморозвиток виражає в активній формі особливості внутрішнього світу людини, зокрема її ставлення до себе і до оточуючого світу. Внутрішній світ, як суб'єктивна реальність, перебуває в процесі постійного становлення і розвитку, об'єктивно проходить стадії: поживавлення, одухотворення, персоналізації, індивідуалізації, універсалізації. І на всьому проміжку часу відбувається становлення і розвиток ставлення, взаємовідносин між людьми. Змінюється позиція людини, її погляди, точка зору, статус у суспільстві. Головним є те, щоб новозміни були перспективними, сприяли найповнішій самореалізації людини.

З метою виявлення спрямованості майбутніх правознавців юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна ми поставили їм запитання «Що таке акмеологічна культура і чи потрібно її розвивати?», «Чого не вистачає мені, щоб у майбутньому стати успішним юристом?» (опитано 112 осіб першого і другого курсів).

Акмеологічна культура – це:

- *загальна культура людини*, в основі якої лежить розвиток у всіх напрямках, а не тільки за фахом підготовки і процес набуття досвіду, «з дитинства нам пояснювали, що означає «добре» та «погано», а потім ми класифікували наші вчинки», віра в тих людей, які допомагали на всіх життєвих східцях, розвиток та вдосконалення власних особистісно-професійних якостей «без зупинки», «одним словом можна сказати, що акмеологічна культура людини – це розвиток» (33%);

- *розвиток процесів самості* – внутрішнє «Я», духовний світ людини, її емоції, ставлення до себе, самореалізація, «мені здається, що тут мова йде про самореалізацію, про досягнення найвищої точки у своєму житті, але людина має визначитися, що для неї є найвищою точкою самореалізації», постійне самовдосконалення, «щоб досягнути високого рівня культури, потрібно все життя працювати над собою, докладати чимало зусиль для пізнання нового, корисного, постійне самовдосконалення є передумовою успіху», пізнання власних потенційних сил, самовиховання, «можливо потрібно розвивати якості у собі: вміння триматися перед аудиторією, не нервувати, переборювати страх перед натовпом», «самоактуалізована людина, що займається самовихованням, вдосконалює себе» (25%);

- *знання* не в одній якійсь галузі, а всебічні знання, «бути фахівцем лише в одній галузі знань на сьогоднішній день мало, суспільство не стоїть на одному місці, кожного дня науковці різних країн відкривають все нові знання у певних сферах», знання з культури, етики, логіки, історії, філософії, розширення інформації, «на мою думку, юрист має оволодівати професійними знаннями, виявляти повагу до людини, моральні якості, ця професія вимагає творчості, гуманітарного складу розуму, знання того, що вирішується доля людини» (15%);

- *вміння* студенти відзначили у власних роздумах: «Юрист має не лише вивчати фахові дисципліни, але й навчитися подавати свої твердження у словесному виразі, вміти правильно письмово їх оформити. Якщо взяти роботу адвоката, то він має оперувати знаннями вербального впливу, особливо у суді. Варто зазначити, що робота юриста передбачає спілкування з людьми і вміння допомогти їм у зверненнях», «Юрист має бути вихованим та ерудованим, підтримувати розмову на будь-яку тему, вміти переконувати іншу людину» (12%);

- *досягнення професіоналізму у певній галузі, наслідування ідеалу*, «ідеальна людина – це та людина, яка змогла знайти баланс у своєму житті, баланс між душею і гармонією, я нестримно бажаю знайти баланс і свій час витрачаю на читання книг, вивчення біографії людей, яким вдалося досягти акме» (9%),

• *сукупність рис та якостей особистості* (впевненість у своїх силах, уміння брати на себе відповідальність за свої вчинки), які сприяють розвитку людини, становленню особистості, взаємодії з іншими людьми, виявленню етики поведінки виховання (6%).

Позитивно впливають на мотивацію досягнення успіху майбутніх правознавців бесіди, диспути, тренінги, години спілкування, засідання клубів, методики самопізнання, щоденники самовдосконалення, створення особистісно-професійних автопортретів, розробки програм життєтворчості, творчих проєктів, літературні світлиці, тематичні вечори, конкурси, читаські конференції, складання портфоліо, походи в театр, національні св'ята, танцювальні, театральні, пісенні гуртки.

Прикладом стимулювання майбутніх правознавців до формування професійного акме є ділова гра на тему: «Етикет і культура поведінки ділової людини», у процесі якої обґрунтовувалося й перевірялося суттєве положення – справжня культура поведінки є органічною єдністю внутрішньої та зовнішньої культури людини, умінням знайти правильну лінію поведінки у нестандартних ситуаціях. Участь у цій грі сприяла тому, що майбутні правознавці вчилися дотримуватися правових норм і правил спілкування на основі моральності й законності.

На основі сказаного вище відзначимо, що стимулювання досягнення акме в процесі фахової підготовки створює позитивний емоційний фон для максимального повного розкриття внутрішнього потенціалу майбутніх правознавців.

Список використаних джерел:

1. Каламаж Р. В. Психологія формування професійної я-концепції майбутніх юристів : автореф. дис. ... д-ра психол. н. (19.00.07 – педагогічна та вікова психологія) / Р.В. Каламаж. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – 2010. – 50 с.

2. Ершова Н. Н. Развитие социально-перцептивной компетентности в системе профессионального общения : дис. ... канд. пед. наук / Н. Н. Ершова. – М., 1997. – 169 с.

ЩОДО СПІВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «НАРОДОВЛАДДЯ» ТА «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

Снопко Ганна Олександрівна

студент-магістр економіко-правового факультету
Донецького національного університету

E-mail: anna-snopko@mail.ru

Ключові слова: міське самоврядування, народовладдя, безпосередня демократія, публічна влада, народний суверенітет, гарантія місцевого самоврядування

Міське самоврядування, будучи однією з головних основ демократичного ладу, як зазначено в преамбулі Європейської Хартії місцевого самоврядування [1], забезпечує поєднання і взаємодію прямої демократії з демократією представницькою. Згідно зі ст. 140 Конституції України, міське самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування [2]. Принцип поєднання представницької демократії з формами прямого волевиявлення громадян гарантує безпосередню участь населення у вирішенні питань місцевого значення. Ця участь забезпечується передусім такими формами прямої демократії, як: місцеві вибори, місцевий референдум, місцева ініціатива, загальні збори громадян, звернення громадян, громадські слухання та ін. Цей принцип покликаний гарантувати рівне

право громадян на здійснення місцевого самоврядування як безпосередньо, так і через своїх представників незалежно від статі, раси, національності, віросповідання, походження, мови, майнового і посадового положення, переконань і приналежності до громадських об'єднань. У чинному Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплені основні гарантії цього права, в якому відбивається взаємне проникнення форм і інститутів місцевої демократії – прямої та представницької [3].

На сьогодні увагу розробці різних аспектів інститутів народовладдя та місцевого самоврядування приділили О. М. Бориславська, Н. В. Камінська, Р. М. Максакова, В. Ф. Погорілко, Д. Д. Рагулін, В. В. Сенчук, Л. М. Шипілов та ряд інших науковців. Водночас, слід зазначити, що суперечливим та неоднозначним у науковому сенсі є питання співвідношення понять «народовладдя» та «місцеве самоврядування».

Говорячи про співвідношення народовладдя і місцевого самоврядування, варто відмітити, що історично сформувались три різні точки зору з цього приводу. Перша розглядала самоврядування як традицію, що дбайливо охоронялася та знаходиться у протиріччі з демократичними принципами. Згідно другої, принципи демократії – правління більшості, егалітаризм та загальні стандарти для усіх – не можуть бути пристосовані до потреб місцевого самоврядування. Третя точка зору наполягає на нерозривному зв'язку демократії та місцевого самоврядування [4, с. 18].

Вирішуючи зазначену проблематику, по-перше, необхідним вбачається визначити поняття «народовладдя» через з'ясування його ролі у побудові демократичної держави, оскільки основоположним постулатом усіх демократичних держав є проголошення принципу приналежності влади народу. Узагальнюючи існуючі в науковій літературі визначення цього поняття, під народовладдям доцільно розуміти приналежність усієї влади у державі народу, що припускає вільне здійснення народом цієї влади в повній відповідності з його суверенною волею і законними інтересами. У даному понятті визнається народний суверенітет, який означає, що народ, ні з ким не поділяючи свою владу, здійснює її самостійно і незалежно від яких би то не було сил, використовує виключно у своїх інтересах. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, як проголошує Конституція України, є її багатонаціональний народ. Іншими словами, ніхто, окрім українського народу, не може претендувати на владу в Україні. Тобто, в українській Конституції народовладдя отримало своє повне вираження і закріплення щодо визначення конституційних засад держави, прав і свобод людини та громадянина, характеру повноважень відповідних державних органів і посадовців, а також форм реалізації інститутів демократії в системі місцевого самоврядування.

Безперечно, народовладдя і місцеве самоврядування мають низку загальних рис. Обидва вони є формами здійснення публічної влади: перша завжди державної, друга також і громадської. Більшість форм самоврядування функціонують на основі таких загальних з демократією принципів, як свобода і рівність. Розвиненість і демократії, і місцевого самоврядування визначається широтою застосування принципу виборності осіб, що займаються управлінням, розширенням системи представницьких органів, функціонуванням інститутів безпосереднього народовладдя.

В той же час, якщо демократія як форма держави завжди носить політичний характер, то самоврядування багатозначне – може бути як державним, так і громадським; носити як політичний, так і соціальний характер. Однак, в міру участі у справах держави місцеве самоврядування носить політичний характер і бере участь у здійсненні політичної влади, в реалізації інститутів демократії. Ще одна особливість полягає в тому, що самоврядування може існувати як в умовах державності, так і в додержавному і в післядержавному суспільстві, отже, історично воно передує демократії і продовжує функціонувати після її відмирання.

В той же час, міра розвитку самоврядування залежить від міри розвитку демократії в суспільстві: чим демократичнішим воно буде, тим більш широко в ньому будуть розвинені самоуправлінські начала. Місцеве самоврядування служить справі будівництва демократії від низу до верху, є невід'ємною і найважливішою ланкою в концепції побудови відкритого громадянського суспільства [5, с. 60].

Таким чином, виходячи із зазначеного вище, можна констатувати, що затвердження принципу народовладдя є найважливішою політичною гарантією конституційного права на здійснення місцевого самоврядування, а отже політичною гарантією місцевого самоврядування в цілому, оскільки містить у собі сукупність умов і засобів, що забезпечують процес реалізації права на місцеве самоврядування, а також захист місцевого самоврядування як основи демократичної держави. Під поняттям народовладдя слід розуміти режим врядування народу в державі, що характеризується належністю та здійсненням влади народом відповідно до його суверенної волі в інтересах як всього суспільства, так і кожної людини у правовій, демократичній формі на засадах гарантування та втілення прав і свобод людини, що реалізується як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях. Без закріплення та реалізації принципу народовладдя в державі існування місцевого самоврядування неможливе.

Науковий керівник: к.ю.н. Кулакова Є.В.

Література

1. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №38. – Ст. 249.
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
4. Сенчук В. Місцеве самоврядування і демократична держава: діалектика взаємозв'язку і взаємної детермінації / В. Сенчук // Юридична Україна. – 2009. – № 12. – С. 17–21.
5. Камінська Н. Проблеми визначення і сутності понять «демократія», «місцева демократія» і «регіональна демократія» / Н. Камінська // Вибори та демократія. – № 2–3 (24–25). – 2010. – С. 56–61.

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ ВІД ДЕЯКИХ СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Степаненко Наталія Юріївна
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: step.nataliya2011@yandex.ua

Ключові слова: законодавчий процес, законодавча процедура, законопроектний процес, законодавча діяльність, законодавча функція, законотворчий процес

Досліджуючи питання пов'язані із законодавчим процесом, важливо чітко визначити змістовне наповнення терміну «законодавчий процес». Одним із засобів досягнення цього є відмежування його від суміжних понять, таких як законодавча процедура, законопроектний процес, законодавча діяльність, законодавча функція, законотворчий процес, конституційний процес, звичайний законодавчий процес.

Досить часто визначаючи поняття законодавчого процесу використовують поняття законодавчої процедури, як приклад: «процедура розробки і прийняття законів називається законодавчим процесом» [1; С. 356]. Або даючи визначення одного прирівнюють його до іншого: «головним видом парламентських процедур є законодавча процедура (законодавчий процес), який являє собою передбачений Конституцією і законами України порядок здійснення законодавчої функції і реалізації законодавчих повноважень» [2; С. 191].

Вважаємо за доцільне погодитися з висновками Ющика О. І. стосовно співвідношення термінів процес та процедура: «термін «процес» позначає більш широкий зміст, ним охоплюється як сфера свідомої діяльності людей, так і різноманітні явища природи. Навпаки, термін «процедура» стосується лише встановленого порядку людської діяльності, до того ж пов'язано з якимось окремим фрагментом цієї діяльності» [3; С. 20-21].

Відповідно до наведеного Легін Л. М. вказано на «потребу розрізнення законодавчого процесу та процедури, а саме визначено законодавчу процедуру як порядок оформлення і здійснення законодавчого процесу, врегульованого нормами права. Завдяки законодавчій процедурі законодавчий процес стає впорядкованим та узгодженим» [4; С. 9]. Такої ж позиції дотримується Совгіря О. В. [5; С. 107].

Інколи в юридичній літературі поряд з терміном «законодавчий процес» застосовують термін «законопроектний процес». «Законопроектний процес – діяльність, спрямована на прогнозування та визначення необхідності законодавчого регулювання, підготовку та розробку проекту закону та проведення експертиз й обговорень законопроекту з метою підвищення якості та стабільності законодавства. Результатом законопроектного процесу є готовий проект закону із нормативно визначеними додатками до нього, які необхідні для внесення до парламенту» [4; С. 8-9].

Єдності стосовно необхідності виокремлення такого поняття як «законопроектний процес» в науці не існує. Так Бойко Ю. зазначає, що «доцільним було б виокремити такі взаємопов'язані й взаємообумовлені процеси юридичного характеру, як законодавчий та законопроектний, які мають різнитися не лише своїми суб'єктами, метою, а й методами досягнення «власного» результату» [6; С. 19].

Ющик О. І. вважає такий поділ недоцільним «навіть чи можна вважати ідею «вичленення» суб'єктів законодавчої діяльності та суб'єктів законопроектної діяльності, уявляючи одних як представників влади, а інших як носіїв правової свідомості на теоретичному рівні. Адже останнє слово у законотворенні завжди належало владі, а не науці; а з іншого боку, теорія завжди так чи інакше орієнтувалася на характер існуючої влади» [7; С. 13].

Тобто виділення законопроектного процесу є недоцільним з точки зору практичної юридичної діяльності, проте таке виокремлення могло б підвищити якість законопроектів, що подаються до Верховної Ради України.

Поряд із терміном «законодавчий процес», поширеним використання терміна «законодавча діяльність». Інколи ці поняття ототожнюють, як приклад в роботі Богачової О. В.: «Законодавчий процес (законодавча діяльність) визначається як нормативно-регламентований порядок послідовно здійснюваних дій, пов'язаних з поданням до законодавчого органу проекту закону, його розглядом, прийняттям, набранням законом чинності через його підписання та оприлюднення, внесенням змін, припиненням чинності, а також формуванням єдиної системи законодавства України» [8; С. 12], та в Юридичній енциклопедії [9; С. 500].

Іншої точки зору притримуються Ківалов С. В. та Притика Д. М., в своєму законопроекті Закону України «Про закони та законодавчу діяльність» від 18.12.2006 №2763. Зокрема в ст. 14 дається визначення законодавчої діяльності: «Законодавча діяльність - нормотворча діяльність, спрямована на розроблення, прийняття і забезпечення дії законів, що здійснюється громадянами, державними органами та посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, науковими установами та іншими суб'єктами в порядку, встановленому Конституцією України, цим Законом та прийнятими відповідно до них іншими нормативно-правовими актами» [10].

Поняття законодавчого процесу закріплено в ст. 16 вищезазначеного законопроекту: «основу законодавчої діяльності становить законодавчий процес - діяльність визначених законом суб'єктів, що включає логічно завершені етапи (стадії) і здійснюється за встановленою Конституцією України і законами процедурою, пов'язана з поданням до органу законодавчої влади законопроектів, розглядом, прийняттям (змінюю, припиненням чинності) і введенням у дію законів, а також з формуванням єдиної системи законодавства України» [10]. Як видно із наведеного законодавча діяльність та законодавчий процес не є синонімами, з приводу їх співвідношення між собою варто зазначити, що законодавча діяльність є ширшим поняттям ніж законодавчий процес, а останній являє собою врегульовану законом частину законодавчої діяльності.

Також може виникнути питання щодо співвідношення законодавчого процесу та законодавчої функції. Так слід зазначити, що «кожна функція Верховної Ради України (законодавча, установча, контрольна тощо) має свій порядок здійснення, який зазвичай називається процедурою або процесом» [5; С. 105]. Тобто законодавча функція у розумінні як напрямок діяльності спрямованої на створення законодавчих актів, позначає що здійснює Верховна Рада України, а законодавчий процес – вказує на те як саме вона це здійснює.

Стосовно співвідношення законодавчого та законотворчого процесів, слід зазначити що в юридичній науці розуміння законотворчого процесу зводиться до визначення його в широкому та вузькому значенні. Так у вузькому він є тотожним із законодавчим, а в широкому – законодавчий процес є його складовою частиною [11].

Відмінності між законодавчим та законотворчим процесом в широкому розумінні були досліджені Ющенком О., зокрема він виділив такі відмінності між ними:

1) «на відміну від законодавчого законотворчий процес не вичерпується лише процесом подання, розгляду законопроектів і прийняття законів. Він також охоплює діяльність, пов'язану зі встановленням тих чи інших правовідносин, обговорення законопроектів громадськістю, оцінкою ефективності чинних законів тощо» [12; С. 30].

2) «законотворчий процес відрізняється від законодавчого також за суб'єктним складом: коло його суб'єктів є значно ширшим» [12; С. 30].

Стосовно суб'єктів законотворчого процесу, то «аналіз наукових поглядів щодо складу суб'єктів законотворчого процесу свідчить про їх варіативність. Зазначений висновок дозволив автору запропонувати перелік таких суб'єктів, до яких можуть бути віднесені: народ України, Верховна Рада України та її органи (Голова Верховної Ради, комітети Верховної Ради та спеціальні тимчасові комісії, парламентські фракції, Погоджувальна рада депутатських фракцій, Апарат Верховної Ради України), суб'єкти права законодавчої ініціативи та інші учасники, що беруть участь у законотворчій діяльності на різних її етапах (інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, окремі громадяни, юридичні особи (об'єднання громадян – політичні партії та громадські організації, наукові установи, офіційні друковані видання з оприлюднення законів тощо), Конституційний Суд України тощо» [8; С. 8].

«Суб'єктами законодавчого процесу є визначені Конституцією України суб'єкти права законодавчої ініціативи та Верховна Рада України і комітети (комісії) Верховної Ради України, а в разі затвердження (прийняття) закону всеукраїнським референдумом - також громадяни України» [10].

3) «законотворчий процес відрізняється від законодавчого й за ступенем юридичної регламентації. Адже останній являє собою чітко регламентовану Конституцією, законами, Регламентом Верховної Ради та іншими нормативно-правовими актами процедуру, за межі якої не може вийти жоден суб'єкт цього процесу. Тим часом законотворчий процес надає суб'єктам свободу дій на окремих етапах законотворення, особливо на стадіях, що передують офіційному законотворенню (до моменту офіційної реєстрації в парламенті).

Отже, законотворчий порівняно із законодавчим є ширшим поняттям і відрізняється від нього за кількістю стадій, суб'єктним складом і ступенем юридичної регламентації. У свою чергу, законодавчий процес слід розглядати як офіційну частину законотворчого, суб'єктний склад і стадії якого чітко визначені законодавством» [12; С. 30].

Розглядаючи конституційний процес слід розмежувати суспільно-політичний, юридичний та змішаний підходи щодо його визначення [13; С. 8], зупинимось на юридичному (правовому) підході до цього питання.

З точки зору юридичного підходу «конституційний процес виступає «як законодавча діяльність, спрямована на вироблення та вдосконалення органами державного апарату, громадянами, повноважними особами основного закону держави» [13; С. 205]. Тобто в правовому розумінні «конституційний процес - це вид законодавчого процесу, а саме процес законодавчої діяльності, який здійснюється органами державної влади, безпосередньо громадянами чи спеціально уповноваженими органами та спрямований на підготовку, розробку й прийняття та введення в дію основного закону держави, його перегляд та внесення до нього змін» [13; С. 209]. Іншим видом законодавчого процесу поряд з конституційним є звичайний (ординарний) [3; С. 166] законодавчий процес (спрямований на створення всіх законодавчих актів крім конституційних).

Висновки: 1) порядок здійснення законодавчого процесу визначається законодавчою процедурою; 2) виділення законопроектного процесу не виправдано юридичною практикою, проте може підвищити якість законотворення; 3) законодавча діяльність є ширшим поняттям ніж законодавчий процес, а останній являє собою врегульовану законом частину законодавчої діяльності; 4) законодавчий процес вказує на те, як здійснюється законодавча функція; 5) в широкому розумінні законотворчого процесу законодавчий процес є його складовою частиною; 6) конституційний процес в юридичному розумінні є видом законодавчого процесу, спрямованого на створення конституційних законодавчих актів. Іншим видом законодавчого процесу є звичайний законодавчий процес спрямований на створення всіх інших законодавчих актів.

Науковий керівник: к.ю.н. доц. Червяцова А.О.

Література

1. Теліпко В. Е. Парламентське право. Академічний курс. [Текст]: підр./ В. Е. Теліпко. - К.: Центр учбової літератури, 2011, - 644 с.
2. Погорілко В. Ф. Конституційне право України [Текст]: підручник/ В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Прецедент, 2009. – 344 с.
3. Теоретичні основи законодавчого процесу [Текст] : монографія / О. І. Ющик. - К. : Парлам. вид-во, 2004. - 519 с.
4. Легін Л. М. Законодавчий процес в Україні та його вдосконалення [Текст]: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 / Легін Людмила Михайлівна; Київський національний університет імені Тараса Шевченка - К., 2009. – 21 с.
5. Совгіря О. В. Конституційно-процесуальне право України [Текст]: навчальний посібник/ О. В. Совгіря. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 536 с.
6. Бойко Ю. Законотворчість: поняття та структура [Текст] / Ю. Бойко // Право України. - 2002. - № 5. - С. 17-21.

7. Ющик О. Сутність законодавчого процесу: до методології визначення [Текст] / О. Ющик // Право України. - 2005. - № 5. - С. 12-16
8. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення [Текст]: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 / Богачова Олена Вікторівна; Інститут законодавства Верховної Ради України – К., 2006. – 22 с.
9. Юридична енциклопедія: В 6 т. [Текст]/ ред.кол. Ю. С. Шемшученко гол. [та ін.]. – К.: «Українська енциклопедія», 1998. – Т 2. – 744 с.
10. Законопроект Закону України «Про закони та законодавчу діяльність» поданий Ківаловим С. В. та Притикою Д. М. до Верховної Ради України 18.12.2006 за № 2763 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=12103&pf35401=83600>.
11. Словська І. Є. Законотворчий процес: питання тлумачення [Текст] / І. Є. Словська // Право та державне управління. - 2011. - № 2. - С. 5-9.
12. Ющенко О. О. Поняття законотворчого процесу в Україні та його основні елементи [Текст] / О. О. Ющенко // Віче. – К. - 2010. - № 2. - С. 29-32
13. Куненко І. С. До визначення поняття «конституційний процес» [Текст] / І. С. Куненко // Правове регулювання економіки: Збірник наукових праць. – К. - 2008. - № 8. - С. 202-210

ВЗЫСКАНИЕ НЕУСТОЙКИ И (ИЛИ) УБЫТКОВ

Стрельченко Ольга Ивановна

студентка факультета бизнеса и права
Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

E-mail: xelga26@mail.ru

Ключевые слова: неустойка, убытки, зачетная неустойка, штрафная неустойка, исключительная неустойка, альтернативная неустойка

Неустойка относится к наиболее распространенным способам обеспечения исполнения обязательств. Согласно статье 311 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь) неустойкой признается определенная законодательством или договором денежная сумма, которую должник обязан уплатить кредитору, если иное не предусмотрено законодательными актами, в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения обязательства, в частности в случае просрочки исполнения [1]. По требованию об уплате неустойки кредитор не обязан доказывать причинение ему убытков. Кредитор не вправе требовать уплаты неустойки в случаях, если должник не несет ответственности за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязательства.

Таким образом неустойка распространенный способ обеспечения исполнения обязательств как с участием юридических лиц, так и граждан. Способствует этому то, что она проста в применении, ее можно взыскать независимо от возмещения причиненных убытков, что в новых условиях хозяйствования юридические лица в заключаемых ими договорах на поставку товаров, на выполнение работ и оказание услуг вправе сами предусматривать имущественную ответственность в виде неустойки за нарушение договорных обязательств. Встречается неустойка и в обязательствах с участием только граждан.

По соотношению права на взыскание неустойки с правом на возмещение убытков различают четыре ее вида – зачетную, штрафную, исключительную и альтернативную.

Так согласно с п. 1 ст. 365 ГК Республики Беларусь, если за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязательства установлена неустойка, то убытки, причиненные

нарушением обязательства, возмещаются в части, не покрытой взысканной неустойкой. Такая неустойка называется зачетной. Правило о зачетной неустойке сформулировано в ГК Республики Беларусь таким образом, что оно приобретает общее значение по отношению к другим разновидностям неустойки: обычно применяется зачетная неустойка, а штрафная, исключительная и альтернативная – лишь в случаях, когда это предусмотрено законодательством или договором.

Применение исключительной неустойки делает невозможным предъявление требования о возмещении убытков и тем самым ограничивает принцип полноты гражданско-правовой ответственности. Исключительный характер носит неустойка, уплачиваемая перевозчиком за просрочку доставки пассажира, груза, багажа.

Штрафная неустойка взыскивается сверх убытков и как наиболее строгая предусматривается за грубые нарушения договорной дисциплины.

При альтернативной неустойке кредитор вправе выбирать между взысканием неустойки и возмещением убытков. Кредитор предпочитает альтернативную неустойку, если она выше убытков или доказывание убытков связано для него с определенными сложностями. Но поскольку размер убытков, как правило, заранее знать невозможно, то альтернативная неустойка встречается на практике редко.

В п. 2 ст. 365 ГК Республике Беларусь установлено правило возмещения убытков на случай, когда ответственность ограничена в соответствии с законом или договором [1]. Такие убытки могут быть взысканы до пределов, установленных в законе (договоре). Соотношение убытков и неустойки при этом сохраняется.

Неустойка как форма гражданско-правовой ответственности обладает рядом преимуществ. Во-первых, неустойка взыскивается независимо от наличия убытков; во-вторых, неустойка позволяет быстро компенсировать имущественные потери кредитора, которые еще не проявились в форме убытков; в-третьих, взыскание неустойки не связано с доказыванием наличия и размера убытков, что зачастую является затруднительным для кредитора. Поэтому на практике в большинстве случаев кредитор требует только взыскания неустойки.

Научный руководитель: ст. преподаватель кафедры права УО «БГСХА» Кузьмич А.П.

Литература

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 28 октября 1998 г.: одобр. Советом Респ. 19 ноября 1998г.: текст Кодекса по состоянию на 20 февраля 2014 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2014.

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН

Тесленко Денис Олександрович
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського
національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: Denis.tesa.teslenko@mail.ru

Ключові слова: звернення громадян, класифікація звернень громадян, скарги, пропозиції, зауваження

У демократичному суспільстві право на звернення виконує надзвичайно важливу функцію. З одного боку, воно є засобом вільно висловлювати свої думки кожному громадянину, а з другого – є джерелом інформації для органів публічної адміністрації про потреби, інтереси чи настрої громадян, будучи також засобом виявлення суспільної думки.

Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [1, с. 212].

Виступаючи як приватна особа, кожний громадянин вправі оцінювати діяльність органу влади, будь-якої посадової особи чи державного службовця з точки зору її законності та результативності [2, с. 209]. У свою чергу уповноважений орган (посадова особа) зобов'язаний розглянути звернення та дати обґрунтовану відповідь у встановлений законодавством строк. Таким чином, право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту прав і свобод громадян, однією з організаційно-правових гарантій їх охорони.

Будучи одним з найважливіших елементів адміністративно-правового статусу громадянина, право громадян на звернення в органи державної влади, органи місцевого самоврядування, до посадових і службових осіб цих органів є абсолютним, необмеженим та невідчужуваним. Закон захищає права громадян на звернення проти «всякого» і кожного – проти невизначеного кола осіб. Не можуть бути прийняті законодавчі акти, що скасовують або зменшують це право. Кожна дієздатна людина має право звертатися до будь-якої державної або недержавної організації, до будь-якої посадової особи з важливого для неї питання, маючи впевненість у тому, що її буде прийнято, а її звернення буде зареєстровано і своєчасно розглянуто, підсумком чого буде мотивована відповідь про прийняте на підставах закону відповідне рішення [1, с. 213].

Усі громадяни рівні перед законом незалежно від походження, соціального та майнового стану, національної та релігійної належності. Рівноправність громадян забезпечується у всіх галузях економічного, політичного та культурного життя, що підтверджується законами про власність, підприємництво, об'єднання громадян, у тому числі й Законом України «Про звернення громадян» [3].

У ст. 1 Закону України «Про звернення громадян» зазначається, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ і державної безпеки, а також особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України мають право подавати звернення, які не стосуються їх службової діяльності.

Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

З метою забезпечення реалізації громадянами конституційного права на звернення центральні та місцеві органи виконавчої влади, міністерства та відомства постійно працюють над удосконаленням форм та методів роботи зі зверненнями громадян. Так, керівники органів державної влади, органів місцевого самоврядування здійснюють докорінну

перебудову роботи відповідних органів із зверненнями громадян, забезпечивши кваліфікований, неупереджений, об'єктивний і своєчасний розгляд звернень громадян з метою оперативного вирішення порушених у них питань, задоволення законних вимог заявників, реального поновлення порушених конституційних прав та запобігання в подальшому таким порушенням, повною мірою реалізуючи при цьому визначені законодавством повноваження; надання у встановлені законом строки письмових відповідей авторам звернень за наслідками їх розгляду.

Робота по прийому громадян, реєстрації та розгляду їх заяв, звернень та скарг будується на принципах законності, поваги до особистості, захисту прав та свобод людини незалежно від її соціального походження, расової чи національної приналежності, громадянства, мови, політичних чи релігійних переконань.

Загальною ознакою звернень є відображення стану справ у відповідній сфері суспільного життя та її окремих ланках. Вони дають чітке уявлення про функціонування державних органів чи органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій.

Звернення громадян як носії інформації мають важливе значення для вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, державного та господарського будівництва, управління різними галузями і сферами економіки, соціально-культурного будівництва і адміністративно-політичної діяльності.

Потік звернень громадян до різних інстанцій є лакмусовим папірцем не лише соціальної активності населення, а й певних негативних явищ, недоліків у роботі державного апарату, прогалин у законодавстві, а також від самої організації розгляду заяв, пропозицій та скарг [4, с. 208].

Відповідно, ефективність механізму реєстрації, розгляду та прийняття рішення по зверненнях громадян є одним із показників рівня демократичності держави.

Служити засобом охорони прав і законних інтересів громадян – одна з основних функцій права на звернення в суспільстві. Громадянин, звертаючись за захистом порушеного права, доводить до відома компетентних органів і посадових осіб факти, які, на його думку, є негативними в роботі відповідних установ, є причиною порушення його прав і законних інтересів та вимагає їх усунення. Звісно, не кожне звернення є обґрунтованим, тобто із вказівкою на дійсні, а не надумані порушення прав та інтересів. Дуже часто це залежить від юридичної освіти громадян. Але важливо те, що в будь-якому випадку за допомогою права на оскарження громадянин здійснює перевірку відповідності поведінки організацій і посадових осіб установленим для них масштабам поведінки з метою виявлення і недопущення можливих відхилень.

Право на звернення є важливим засобом соціального контролю, який складає один із проявів участі громадян в управлінні державними громадськими справами. Розуміння громадянами того, що назване є не тільки засобом охорони прав та законних інтересів, а і засобом соціального контролю, має важливе практичне значення. Тобто особливу значимість мають ті звернення громадян, які відображають недоліки сьогодення в діяльності органів, посадових осіб, а не тих, наприклад, що мали місце кілька років тому назад. І якщо стосовно таких випадків право громадян на звернення і виконує функцію засобу охорони прав та законних інтересів, то як засіб соціального контролю воно значною мірою втрачає свою цінність.

Якщо право громадян на звернення виступає як засіб соціального контролю незалежно від того, в якому зверненні громадянина воно буде реалізоване, – наприклад, в обґрунтованій чи необґрунтованій скарзі, то стосовно тільки обґрунтованих скарг можна говорити про це право як засіб усунення недоліків у роботі органів, їх посадових осіб. Саме факт поновлення порушених прав чи законних інтересів становить поновлення законності і справедливості. В написанні звернення громадянин не зв'язаний будь-якими обмеженнями щодо його змісту. Не дуже важливо, обґрунтовані чи не обґрунтовані правові претензії щодо

того, хто пише звернення. Громадянин вільно висловлює свою думку про ті явища в суспільному житті, з якими він не згоден, які вважає протизаконними, або такими, що порушують його права і законні інтереси [1, с. 215-216].

Не можна погодитись із С. Г. Стеценком, який вважає, що звернення громадян мають сприйматися як:

1) засіб захисту від порушень своїх прав, свобод і законних інтересів з боку органів виконавчої влади; 2) можливість реального впливу на діяльність органів виконавчої влади та посадових осіб; 3) здатність отримати позитивний для громадянина результат без застосування спеціальних юридичних знань для оформлення певних документів; 4) показник становлення громадянського суспільства [5, с. 216-217].

Переходячи до розгляду сутності звернення, слід зауважити, що відповідно до ст. 3 Закону України «Про звернення громадян» під зверненнями слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги [3].

Звернення за певними критеріями ділить Класифікатор звернень громадян, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 858 [6].

1. За формою надходження: 1.1. Поштою; 1.2. На особистому прийомі; 1.3. Через уповноважену особу; 1.4. Через органи влади; 1.5. Через засоби масової інформації; 1.6. Від інших органів, установ, організацій.

2. За ознакою надходження: 2.1. Первинне; 2.2. Повторне; 2.3. Дублетне; 2.4. Неодноразове; 2.5. Масове.

3. За видами: 3.1. Пропозиція (зауваження); 3.2. Заява (клопотання); 3.3. Скарга.

4. За статтю авторів звернень: 4.1. Чоловіча; 4.2. Жіноча.

5. За суб'єктом: 5.1. Індивідуальне; 5.2. Колективне; 5.3. Анонімне.

6. За типом: 6.1. Телеграма; 6.2. Лист; 6.3. Усне.

7. За категоріями авторів звернень: 7.1. Учасник війни; 7.2. Дитина війни; 7.3. Інвалід Великої Вітчизняної війни; 7.4. Інвалід війни; 7.5. Учасник бойових дій; 7.6. Ветеран праці; 7.7. Інвалід I групи; 7.8. Інвалід II групи; 7.9. Інвалід III групи; 7.10. Дитина-інвалід; 7.11. Одинокa мати; 7.12. Мати-героїня; 7.13. Багатодітна сім'я; 7.14. Особа, що потерпіла від Чорнобильської катастрофи; 7.15. Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; 7.16. Герой України; 7.17. Герой Радянського Союзу; 7.18. Герой Соціалістичної Праці; 7.19. Дитина; 7.20. Інші категорії.

8. За соціальним станом авторів звернень: 8.1. Пенсіонер; 8.2. Робітник; 8.3. Селянин; 8.4. Працівник бюджетної сфери; 8.5. Державний службовець; 8.6. Військовослужбовець; 8.7. Підприємець; 8.8. Безробітний; 8.9. Учень, студент; 8.10. Служитель релігійної організації; 8.11. Особа, що позбавлена волі; особа, воля якої обмежена; 8.12. Інші.

9. За результатами розгляду: 9.1. Вирішено позитивно; 9.2. Відмовлено у задоволенні; 9.3. Дано роз'яснення; 9.4. Звернення, що повернуто авторові відповідно до статей 5 і 7 Закону України «Про звернення громадян»; 9.5. Звернення, що пересилається за належністю відповідно до статті 7 Закону України «Про звернення громадян»; 9.6. Звернення, що не підлягає розгляду відповідно до статей 8 і 17 Закону України «Про звернення громадян».

10. За основними питаннями, які в них порушуються: 10.1. Промислова політика; 10.2. Аграрна політика і земельні відносини; 10.3. Транспорт і зв'язок; 10.4. Економічна, цінова, інвестиційна, зовнішньоекономічна, регіональна політика та будівництво, підприємництво; 10.5. Фінансова, податкова, митна політика; 10.6. Соціальний захист; 10.7. Праця і заробітна плата; 10.8. Охорона здоров'я; 10.9. Комунальне господарство; 10.10. Житлова політика; 10.11. Екологія та природні ресурси; 10.12. Забезпечення дотримання законності та охорони правопорядку, реалізація прав і свобод громадян; 10.13. Сім'я, діти, молодь, гендерна рівність, фізична культура і спорт; 10.14. Культура та культурна спадщина,

туризм; 10.15. Освіта, наука, науково-технічна, інноваційна діяльність та інтелектуальна власність; 10.16. Інформаційна політика, діяльність засобів масової інформації; 10.17. Діяльність об'єднань громадян, релігія та міжконфесійні відносини; 10.18. Діяльність Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України; 10.19. Діяльність центральних органів виконавчої влади; 10.20. Діяльність місцевих органів виконавчої влади; 10.21. Обороздатність, суверенітет, міждержавні і міжнаціональні відносини; 10.22. Державне будівництво, адміністративно-територіальний устрій; 10.23. Інше.

В Законі України «Про звернення громадян» існує дещо інший поділ звернень громадян. Так, звернення класифікуються:

Залежно від форми звернення поділяються на:

1) письмові, тобто надіслані поштою або передані до відповідної установи. Таке передавання може бути здійснене громадянином особисто або через уповноважену ним особу. При цьому письмове звернення має бути підписане заявником (заявниками) із зазначенням дати;

2) усні звернення, тобто викладені громадянином на особистому прийомі у відповідному органі та записані посадовою особою (ст. 5 Закону України «Про звернення»).

Залежно від змісту звернення поділяються на: 1) пропозиції (зауваження); 2) заяви (клопотання); 3) скарги.

Пропозиція (зауваження) – це звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) – це звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання – це письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга – це звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб [3].

До рішень, дій (бездіяльності) у сфері управлінської діяльності, які можуть бути оскаржені, належать такі, внаслідок яких: порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян); створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод; незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності. Скарга може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня протягом одного року з моменту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням [7, с. 238].

Крім законодавчо визначених класифікацій, існують також і наукові підходи до цього питання. Так, звернення громадян класифікують за: адресатами звернень; за сферами управління їх поділяють на: територіальні, галузеві, функціональні; матеріальної та процесуальної спрямованості; визначені відповідно до законодавства і невизначені або анонімні; перспективні і ретроспективні; такі, що підлягають розгляду і такі, що розгляду не підлягають [8, с. 658-659].

Стосовно останньої групи, тобто звернень, які не підлягають розгляду, законодавець зафіксував їх в окремій статті Закону України «Про звернення громадян». Так, в ст. 8 Закону

містяться два принципові положення: по-перше, це визначення анонімного звернення; по-друге, це точний перелік звернень, що не підлягають розгляду.

Анонімним є письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство.

Розгляду не підлягають: анонімні звернення; повторні звернення від одного і того самого громадянина, з одного і того самого питання, до одного і того самого органу за умови, що перше звернення вирішено по суті; звернення з порушенням встановлених законодавством термінів; звернення осіб, визнаних судом недієздатними.

Виходячи з наведеного, ми можемо констатувати, що питання звернення громадян має надзвичайно важливе значення. Від того, наскільки швидко та якісно органи державної влади, органи місцевого самоврядування та посадові особи цих органів нададуть обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк на той чи інший вид звернення громадян залежить захист прав та свобод громадянина. При дослідженні поділу звернень громадян на відповідні види нами був зроблений висновок що законодавець не має одностайної думки з цього питання. Так, Класифікатор звернень громадян, на відміну від Закону України «Про звернення громадян», виділяє досить багато критеріїв поділу звернень громадян, що, на нашу думку, є непотрібним для захисту того чи іншого права чи свободи громадянина. Приміром, яка різниця, – звернення було надіслано поштою, надійшло на особистому прийомі чи взагалі надійшло через засоби масової інформації, так само, як і розділення звернення за соціальним станом авторів звернення чи за статтю авторів звернення та інше. Тож, виникає запитання: невже такі різні звернення будуть розглядатися і вирішуватися по-різному? З огляду на наведене, ми цілком підтримуємо позицію законодавця, яка надана в Законі України «Про звернення громадян» щодо поділу звернення громадян за критеріями форми і змісту звернення, та вважаємо, що саме така класифікація дасть змогу в найкоротші строки вирішити питання та надати якісну відповідь на звернення громадян.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Магда С.О.

Література:

1. Адміністративне процесуальне право: навч. посіб. / Т. П. Мінка, С. М. Алфьоров, Р. В. Миронюк та ін.; за заг. ред. Т. П. Мінки [Текст]. – Х.: Право, 2013. – 352 с.
2. Овсянко Д. М. Административное право: учеб. пособие / Д. М. Овсянко [Текст]. – Изд-е 3-е, перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2002. – 468 с.
3. Закон України «Про звернення громадян» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 47. – Ст. 256.
4. Административно-процессуальное право: курс лекций [Текст] / под ред. И. Ш. Килясханова. – М.: ЮНИТИ ДАНА, 2004. - 399 с.
5. Стеценко С. Г. Адміністративне право України [Текст]: навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2008. - 624 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Класифікатора звернень громадян» [Текст] // Офіційний Вісник України. – 2008. - № 73. – Ст. 2461.
7. Коломоець Т. О. Адміністративний процес та адміністративне судочинство: підручник / Т. О. Коломоець [Текст]. – К.: Істина, 2008.
8. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посіб. / З. Р. Кісіль, Р. В. Кісіль [Текст]. – 3-тє вид. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 696 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Тимошик Ірина Миколаївна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: irochka-30@mail.ru

Ключові слова: центральні органи виконавчої влади, створення, реорганізація, ліквідація, міністерство

З проголошенням незалежності України, її становленням на шлях розвитку і побудови соціальної, демократичної, правової держави, важливим питанням постало створення досконалої системи державних органів, які б ефективно виконували функції і завдання держави на етапах такого становлення. З 1991 року в нашій державі йде активний процес пошуку і створення ефективно функціонуючої системи центральних органів виконавчої влади, який супроводжується значними змінами в порядку їх формування, складі та взаємозв'язках. З моменту прийняття Конституції України до неї чотири рази вносилися зміни, які безпосередньо, поряд з іншими положеннями, стосувалися порядку утворення, реорганізації та ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що безумовно відбивається на ефективності діяльності цих органів і функціонування системи органів публічної влади в цілому.

У липні 1998 року Указом Президента «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» було створено робочу групу щодо реформування центральних органів виконавчої влади. Згідно з цією реформою були запроваджені концептуальні зміни в побудові системи міністерств, інших ЦОВВ, що передбачає перехід до використання функціонального принципу утворення міністерств у поєднанні з галузевим принципом у тому разі, коли це зумовлено специфікою відповідних секторів державного управління та поточним станом соціально-економічного розвитку держави. Окремі міністерства можуть бути багатогалузовими або надгалузовими (наприклад, охоплювати такі галузі, як промисловість, сільське господарство, транспорт і зв'язок, енергетика). У цілому структурна реорганізація органів виконавчої влади повинна проводитись обов'язково за умови попереднього визначення реальної необхідності та напрямів зміни функцій, компетенції або методів діяльності відповідних структур. Кількість міністерств, з одного боку, не повинна бути надто малою, щоб кожен з міністрів мав можливість охопити все коло питань, віднесених до його відання, а з іншого боку – надто великою, щоб якомога рідше виникали ситуації, коли вирішення однакових питань покладається водночас на кількох міністрів, що загрожує виникненню колізій та конфліктів інтересів.

Яскравим прикладом такого «реформування» можна назвати видання Президентом України Указу від 13 березня 1999 року № 250 «Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України». Зокрема, цим Указом передбачалась реорганізація системи центральних органів виконавчої влади. Але ці зміни відбувалися без попереднього функціонального обстеження і являли собою просто механічні перетворення. Ситуація в здійсненні реформування центральних органів виконавчої влади змінилася на краще після президентських виборів 1999 року та сформування нового уряду. Перш за все, необхідно відзначити видання Президентом України 15 грудня 1999 року трьох указів, які на даний час втратили чинність: «Про систему центральних органів виконавчої влади», «Про зміни у

структурі центральних органів виконавчої влади» та «Про склад Кабінету Міністрів України», які можна вважати першим реальним кроком в проведенні адміністративної реформи в Україні. Зокрема, цими указами майже вдвічі скорочувалась загальна кількість центральних органів виконавчої влади (до того їх було близько 90), причому кількість міністерств доведена до оптимальної навіть по найкращих європейських стандартах – до п'ятнадцяти.

З внесенням змін до Конституції України Законом «Про...» від 08.12.2004 № 2222-IV, вносилися зміни і в процедуру створення центральних органів виконавчої влади. Зокрема, повноваження щодо утворення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади, якими наділявся Президент України перейшли до Кабінету Міністрів України.

Рішенням Конституційного Суду України від 30.09.2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV було внесено зміни до Конституції України і повноваження щодо формування міністерств та інших центральних органів виконавчої влади знову належать до відання Президента України. В той же час Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 р. було утворено низку нових міністерств, служб шляхом реорганізації існуючих.

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» прийнятий від 17.03.2011 № 3166-VI в редакції від 02.03.2014 р. передбачає процес формування центральних органів виконавчої влади. В статті 5 вищезазначеного закону зазначається, що міністерства та інші центральні органи виконавчої влади утворюються, реорганізуються та ліквідуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України. Члени Кабінету Міністрів України можуть вносити Прем'єр-міністрові України пропозиції щодо утворення, реорганізації або ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Утворення, реорганізація та ліквідація міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади здійснюються з урахуванням завдань Кабінету Міністрів України, а також з урахуванням необхідності забезпечення здійснення повноважень органів виконавчої влади і недопущення дублювання повноважень.

Центральний орган виконавчої влади є юридичною особою публічного права, а отже на процедуру утворення, реорганізації чи ліквідації органу поширюються положення також Цивільного кодексу України.

Міністерство, інший центральний орган виконавчої влади утворюється шляхом утворення нового органу влади або в результаті реорганізації (злиття, поділу, перетворення) одного чи кількох центральних органів виконавчої влади, а припиняється – шляхом реорганізації або ліквідації. Перейменування органу виконавчої влади не призводить до його реорганізації.

Керівник утвореного органу виконавчої влади забезпечує здійснення заходів, пов'язаних з:

- 1) державною реєстрацією такого органу;
- 2) підготовкою: проекту положення про зазначений орган; пропозицій щодо встановлення граничної чисельності працівників такого органу;
- 3) затвердженням відповідно до закону структури та штатного розпису апарату даного органу і кошторису;
- 4) вирішенням інших питань відповідно до законодавства.

Державна реєстрація міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади як юридичної особи здійснюється у триденний строк з дня набрання чинності постанови Верховної Ради України про призначення міністра, акту Кабінету Міністрів України про призначення керівника іншого центрального органу виконавчої влади. Здійснення заходів

щодо державної реєстрації міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади як юридичної особи покладається на міністра, керівника іншого центрального органу виконавчої влади. Відповідно до статті 24-1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» в редакції від 28.03.2014 р. для здійснення державної реєстрації керівник центрального органу виконавчої влади або уповноважена ним особа подає державному реєстратору:

- заповнену реєстраційну картку на здійснення державної реєстрації юридичної особи;
- засвідчену копію акта Президента України про призначення керівника центрального органу виконавчої влади. Це положення суперечить чинній Конституції, з цього випливає висновок, що законодавець не встигає своєчасно вносити зміни до законодавства, чим спричинює колізію в праві. Я вважаю, що найближчим часом в дана норма буде замінена і державному реєстраторові потрібно подавати засвідчену копію постанови Верховної Ради України про призначення міністра, акту Кабінету Міністрів України про призначення керівника іншого центрального органу виконавчої влади.

За здійснення державної реєстрації центральних органів виконавчої влади реєстраційний збір не справляється, що являється особливістю на відмінну від реєстрації інших юридичних осіб, які сплачують реєстраційний збір.

Актом Кабінету Міністрів України про ліквідацію міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади визначається орган виконавчої влади, якому передаються повноваження та функції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, що ліквідується.

Механізм здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів визначається Кабінетом Міністрів України. Нині чинна Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади», затверджена від 20.10.2011 р. потребує внесення змін відповідно до чинної Конституції України, а саме в передачі повноважень щодо формування центральних органів виконавчої влади від Президента України Кабінету Міністрів України.

На нашу думку, часті зміни законодавства України негативно впливають на процес формування центральних органів виконавчої влади. Зустрічаються часті суперечності між нормами права, наслідком яких є ускладненість в їх застосуванні та втрата ефективності.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Зубенко Г.В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИ ПРАВА НА ЗАХИСТ ПІД ЧАС ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Тихонова Юлія Сергіївна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: yanovich.yuriy@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, повідомлення про підозру, підозрюваний, право на захист

Суттєвим засобом забезпечення права особи на захист на початковому етапі

досудового розслідування є право підозрюваного знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють. Сутність вказаного права полягає у тому, що підозрюваний може активно заперечувати проти підозри або погодитися із нею, доказувати свою непричетність до кримінального правопорушення, або дати показання про обставини його вчинення. Якщо підозрюваний не буде знати сутності підозри, він не зможе повноправно брати участь у кримінальному провадженні. Сутність підозри повинна бути роз'яснена у достатньо конкретній формі з урахуванням індивідуальних особливостей підозрюваного (вік, життєвий досвід, освіта). Реалізація таких вимог забезпечить особі можливість спростувати підозру або роз'яснити та обґрунтувати ті дані, які лягли в її основу.

Пункт 2 ч. 1 ст. 276 КПК України передбачає можливість повідомлення про підозру у випадку обрання щодо особи запобіжного заходу. Відповідно до ч. 1 ст. 177 КПК України, запобіжні заходи застосовуються до підозрюваного з метою забезпечення виконання покладених на нього обов'язків. Отже, порівняння змісту статей 276 і 177 КПК України приводить до висновку про їх протиріччя, оскільки застосовувати запобіжний захід до особи, яка не є учасником кримінального процесу, неприпустимо. Перш за все, у кримінальному провадженні повинен з'явитися підозрюваний як повноправний учасник досудового розслідування, як самостійна процесуальна фігура, а потім, за наявності підстав, щодо нього можна застосовувати запобіжний захід. У законі необхідно передбачити дещо іншу процедуру залучення особи до судочинства як підозрюваного. Спочатку особі необхідно повідомити про підозру із винесенням постанови про притягнення її як підозрюваного, а після – застосувати щодо неї запобіжні заходи. З урахуванням вищевказаного, вважаємо, що п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України необхідно виключити.

Проблемним є питання щодо застосування п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України, яким визначено, що повідомлення про підозру здійснюється у випадку наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Законодавець не роз'яснює, які саме «достатні докази» дають підставу підозрювати особу. Під достатніми доказами для підозри слід розуміти достовірні відомості, зібрані і перевірені прокурором або слідчим у встановленому законом порядку, які в своїй сукупності приводять до висновку, що особа вчинила кримінальне правопорушення. Особа, яка здійснює кримінальне провадження, вже на початковому етапі досудового розслідування повинна бути переконана, що отримані фактичні дані про обставини вчиненого кримінального правопорушення є достатніми для пред'явлення підозри.

Лише внутрішнє переконання, а не припущення слідчого або прокурора про достатність доказів для повідомлення особі про підозру, є важливою гарантією від неправомірного залучення особи до кримінального судочинства як підозрюваного. Це підтверджується положеннями ч. 1 ст. 94 КПК України, де зазначено, що слідчий, прокурор за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Позитивним нововведенням слід визнати законодавче закріплення змісту письмового повідомлення про підозру, який визначений у ст. 277 КПК України. Слід зазначити, що попередній КПК України не визначав змісту процесуального документу, в якому формулюється підозра. Хоча такі пропозиції неодноразово висловлювались у процесуальній літературі [1, с. 105; 2, с. 233].

На підставі аналізу положень ст. 277 КПК України можна стверджувати, що у повідомленні про підозру не вказуються докази, які дають можливість підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення. Разом з тим, у чинному законодавстві передбачено можливість ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його

закінчення. У ст. 221 КПК України закріплено, що слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, у тому числі підозрюваного, надати матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається. Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії.

Новелою процесуального законодавства стало закріплення положення щодо зміни повідомлення про підозру. Стаття 279 КПК України передбачає, що у випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені ст. 278 КПК України. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.

Закріплюючи у КПК України підстави і порядок зміни повідомлення про підозру, думається, що законодавець мав на меті, насамперед, реально забезпечити право підозрюваного на захист, з тим, щоб він не був поставлений перед необхідністю неочікувано для себе і без своєчасної підготовки захищатись від раніше не інкримінованих йому фактів, що можуть спричинити настання для нього більш тяжких правових наслідків.

Зміни у сформульованій підозрі можуть мати різний характер. Залежно від кримінального провадження вони можуть торкатися включення у зміст підозри нових кримінальних правопорушень або епізодів злочинної діяльності особи, уточнення механізму протиправних діянь, мотивів їх скоєння, даних про розмір матеріальної шкоди, правової кваліфікації злочинів чи кримінальних проступків.

При необхідності змінити повідомлення про підозру слід мати на увазі, що нове повідомлення про підозру має бути узагальненим і виноситися не в доповнення до попередніх повідомлень про підозру, а замість раніше складених. У такому разі, раніше винесене повідомлення про підозру, яке залишається в матеріалах провадження, втрачає свою силу.

У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний скласти нове повідомлення про підозру, включивши до нього всі обставини кримінального правопорушення з їх попередньою або новою кваліфікацією, вручити це повідомлення особі і допитати відповідно до нової підозри.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Література:

1. Грошевий Ю. М. Концептуальні засади побудови проекту кримінально-процесуального кодексу України / Ю. М. Грошевий // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали II-ї міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.): у 2 т. – Т. 2. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 103–106.
2. Фоміна Т. Г. Проблеми визначення поняття підозрюваного в кримінально-процесуальному законодавстві та проектах КПК України / Т. Г. Фоміна // Дізнання та досудове слідство в органах внутрішніх справ: сучасний стан та шляхи удосконалення : матеріали наук.-практ. конференції, 22 жовтня 2010 р., Харків, 2010. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. – С. 232–234.

СИСТЕМА ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Тищенко Світлана Юріївна

студент-магістр юридичного факультету
ННІ права Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

E-mail sv_16031992@mail.ru

Ключові слова: комерційна таємниця, система захисту інформації, активна охорона, пасивна охорона

На сучасному глобальному ринку інформація є дуже цінним об'єктом і потребує надійного захисту. Захист інтелектуальних здобутків у сфері торгового обігу, господарської діяльності є важливою основою та умовою розвитку інновацій, вдосконалення економічних процесів, технологій, впровадження нових досягнень у комерційну практику. Правовий захист комерційної таємниці покликаний стимулювати розвиток у тих сферах, де патентний захист є слабким або взагалі неможливим.

Система захисту комерційної таємниці має важливе значення для охорони результатів інтелектуальної діяльності в процесі комерційної практики суб'єктів господарювання [1, с. 91].

Цивільний кодекс України, у ст. 505–508 визначаючи перелік майнових прав, пов'язаних із правом інтелектуальної власності щодо комерційної таємниці, а також Господарський кодекс України не встановлюють правовий режим захисту комерційної таємниці, порядок віднесення інформації до комерційної таємниці, порядок доступу до комерційної таємниці тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 09.08.1993 р. № 611 була прийнята з метою реалізації норм Закону України «Про підприємства в Україні», який сьогодні є таким, що втратив чинність, що також свідчить про необхідність критичного перегляду, наведеного в Постанові переліку [1, с. 93].

Однак такий закон, який визначав би правові засади використання, поширення, збереження та захисту комерційної таємниці, склад і обсяг відомостей, які можуть бути комерційною таємницею, перелік відомостей, які не можуть бути віднесені до комерційної таємниці, до цього часу не прийнятий.

Проект закону «Про комерційну таємницю» визначає порядок захисту комерційної таємниці і передбачає:

- склад та обсяг інформації, яка складає комерційну таємницю;
- порядок надання та зняття грифу обмеження доступу до документа «Комерційна таємниця»;
- умови доступу осіб до комерційної таємниці;
- форму обліку осіб, які отримують доступ до комерційної таємниці;
- порядок оформлення, використання, обліку, збереження документів та інших матеріальних носіїв комерційної таємниці;
- порядок прийняття зобов'язань для сторін щодо збереження комерційної таємниці при здійсненні цивільно-правових, трудових та інших правовідносин.

Цей закон визначив би правову регламентацію порядку захисту комерційної таємниці. Але питання прийняття цього закону залишається не вирішеним.

Поняття «захист прав» потрібно відрізнити від поняття «охорона прав», яке зазвичай трактується більш широко, оскільки включає будь-які заходи, спрямовані на забезпечення інтересів власника. До сфери, що розглядається охороною, але не захистом права на

комерційну таємницю, мають належати такі заходи, як, наприклад, страхування ризику розкриття конфіденційності відомостей, що становлять комерційну таємницю, наявність зобов'язання щодо збереження комерційної таємниці в трудових договорах та контрактах, забезпечення спеціальних технічних засобів тощо [2, с. 177].

За підрахунками американських фахівців, втрата 20% інформації, яка є комерційною таємницею, призведе до розорення фірми (організації) протягом місяця в 60 випадках із 100 [3]. Саме тому однією з основних задач на підприємстві, яке прагне залишатися конкурентоспроможним, має бути ефективна охорона комерційної таємниці. При цьому треба мати на увазі всі можливі способи і джерела втрати даного виду інформації. Адже не тільки конкуренти можуть навмисно полювати за конфіденційною інформацією, але й за рахунок власного недбалого ставлення до комерційної таємниці підприємство її може просто втратити.

Система захисту інформації (СЗІ) представляє собою комплекс правових, організаційних, технічних засобів, методів і заходів, які перешкоджають несанкціонованому доступу до інформації, ступінь секретності якої встановлений власником або уповноваженим ним органом.

Організаційно-правові (юридичні) заходи включають в себе документальне оформлення переліку відомостей, які є комерційною таємницею, і затвердження керівництвом переліку внутрішніх норм, що регулюють питання безпеки інформаційних ресурсів. Наприклад, положення про комерційну таємницю, яке регламентує порядок доступу до секретної інформації; інструкція про порядок підготовки, обігу, зберігання та знищення документів і матеріалів, що містять комерційну таємницю; інструкція про порядок виконання запитів, що надходять від правоохоронних органів, судів та інших державних установ; положення про обробку, зміну, збереження електронних документів при використанні всесвітньої мережі Інтернет тощо.

Технічні заходи захисту базуються на використанні різних електронних пристроїв і спеціальних програм, що входять до складу системи обробки інформації та виконують функції захисту. Наприклад, пошукові прилади, прилади охорони провідних комунікацій, програмне забезпечення, апаратура для виявлення диктофонів, системи акустичного і віброакустичного зашумлення, скануючі засоби, засоби виявлення каналів витoku інформації тощо [4].

Заходи ж соціально-психологічного характеру включають правильно організовану роботу з працівниками підприємства (кадрову політику) і застосування матеріальних та моральних стимулів. Одним із важливих завдань керівника потрібно вважати вірно організований добір співробітників, створення сприятливого соціально-психологічного клімату всередині організації, формування «професійного патріотизму» [4, с. 136]. Завдяки вирішенню питань соціального захисту працівників, організації відпочинку та дозвілля, медичного обслуговування керівник створює в колективі таке сприятливе середовище, що зводить до мінімуму ймовірність усвідомленого заподіяння шкоди підприємству його ж працівниками. Не варто нехтувати і впровадженням системи матеріальних винагород, створенням можливостей для професійного зростання та для участі персоналу в прийнятті рішень. Від умов роботи, що створює керівництво для своїх підлеглих, залежить стан психологічної атмосфери в колективі, тому отримуючи максимальне задоволення від своєї роботи, працівник здатен виконувати свої обов'язки найбільш плідно. Розвиток у них зацікавленості в успіхах підприємства має бути спрямований на те, щоб звести до мінімуму плинність кадрів і разом з тим - втрату інтелектуального потенціалу підприємства і можливість розголошення конфіденційної інформації.

Разом з тим, поряд з лояльністю потрібно застосовувати систему обов'язків і систему покарань за недотримання певних правил поведінки працівників. Вже при прийнятті на роботу нових співробітників слід попереджати їх про необхідність суворого дотримання правил поведінки і роботи з інформацією, що становить комерційну таємницю підприємства [4, с. 136-137]. Для цього внутрішні трудові документи потрібно вносити пункти, які зобов'язують працівника суворо дотримуватися правил поводження з конфіденційною інформацією та попереджувати про дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення цих правил.

В підприємницькій діяльності використовується два види інформаційної безпеки. Це так звана активна і пасивна охорона інформації.

Пасивна охорона полягає у тому, що власник інформації, який є носієм патентного або авторського права, надає доступ до неї всім зацікавленим особам, але ці особи не можуть використовувати її з комерційною метою, тому що саме власникові належить виключне право дозволяти комусь іншому використовувати цю інформацію. При цьому захист інтересів власника інформації у випадку її несанкціонованого використання реалізується в судовому порядку на підставі законодавства України. Прикладом такої інформації, що підлягає пасивній безпеці, можуть бути винаходи, корисні моделі, промислові зразки (дизайн), товарні знаки, фірмові найменування, музичні, драматичні, аудіовізуальні, літературні, письмові здобутки різного характеру, комп'ютерні програми, лекції тощо.

Щодо активної охорони комерційної таємниці, то вона забезпечується тим, що власник встановлює певний режим доступу до неї (наприклад, обмежує доступ до інформації вузьким колом фахівців з числа персоналу, використовує носії інформації, які роблять неможливим несанкціоноване копіювання тощо), зменшуючи ймовірність несанкціонованого її використання конкурентами. Захистити таким чином можна відомості типу «ноу-хау», тобто відомості технічного характеру – режими, методики, результати різних досліджень, методи управління тощо [3, с. 77].

На підприємстві існує інформація, яка є інтелектуальною власністю, та загальнодоступна інформація, тому менеджерам варто поєднувати обидва способи захисту інформації.

Науковий керівник: доц. кафедри господарсько-правових дисциплін, к.н.д.у. Кахович О.О.

Література

1. Шевчук С.В., Васильченко Т. В. Актуальні проблеми імплементації норм міжнародного права в законодавство України щодо охорони та захисту комерційної таємниці / С.В. Шевчук, Т. В. Васильченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. -2011. - №1. - С. 91-95
2. Швець Г.О Комерційна таємниця: проблеми правового захисту / Г.О. Швець // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності 2011. – 2011. - №1. - С. 177-181
3. Богородченко Г.С. Комерційна таємниця в умовах взаємодії конкуруючих підприємств / Г.С. Богородченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №3(93). – С.73-78
4. Франчук С. Як організувати захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації на підприємстві. - К., 2007.

ПОНЯТТЯ І ВИЗНАЧЕННЯ ЛАТЕНТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Удалова Віолетта Сергіївна

студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Існування значної кількості злочинів, невідомих правоохоронним органам і не відображених у статистичному обліку, є давньою, складною і гострою проблемою не тільки для України. При визначенні цього явища в численних дослідженнях використовуються такі вирази, як «темна сторона злочинності» («dark side of crime»), «злочини, про які не було повідомлено в поліцію» («not - reported crimes»), «темне число», «темна цифра». Але найчастіше в науковій літературі вживається категорія «латентна злочинність».

Термін «латентний» походить від латинського «latens», («latentis») і означає як «прихований», «невидимий». Такі ознаки досить правильно характеризують сутність латентної злочинності, але наукові інтереси вимагають більш формалізованого і точного її визначення.

Згідно з теорією логіки поняття – це форма мислення, яка відображає явища, предмети і об'єкти в їх істотних ознаках. Тому для достовірного визначення будь-якого терміну, необхідно встановити найбільш значимі ознаки того, що мається на увазі, і вказати їх в запропонованому тлумаченні. У визначеннях наукових понять, як правило, закріплюються ті ознаки, які пов'язані з предметом відповідної науки і вже відомі її фахівцям. Можливо, цим пояснюються спроби сформулювати визначення латентної злочинності з позицій кримінології, криміналістики та кримінального процесу. У процесуальному аспекті її становить сукупність злочинів, вчинення яких не викликало юридичних наслідків, тобто збудження і рішення справи в порядку кримінального судочинства.

Деякі вчені, вважаючи найбільш істотною ознакою явища латентної злочинності «невідомість» про скоєні злочини, пропонують розуміти його як сукупність злочинних діянь, які залишилися невідомими правоохоронним органам. Однак згідно з встановленим тлумаченням «невідоме» – це таке, що не стало відомо, про який не знають, не мають відомостей. З урахуванням абстрактності зазначеного цілком очевидно, що, використовуючи тільки ознака «невідомості», ми не зможемо сформулювати точне визначення категорії «латентна злочинність». Крім того назване тлумачення фактично не охоплює злочинів, які скоєні окремими правозахисниками і тільки їм відомі. Такі факти, безумовно, є неприпустимими, і тому заходи відносно них, так само повинні розроблятися в межах інституту латентності.

Таким чином, визначення поняття латентної злочинності має включати й іншу істотну ознаку – неврахування скоєного злочину у статистичній звітності. Власне, цю думку висловлювали багато дослідників. Так, С. Є. Мерзляков, О. Б. Сахаров відзначали, що «... основними ознаками латентної злочинності потрібно вважати дві обставини – приховування злочинів від органів, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, та їх не врахованими в кримінальній статистиці». На думку І. М. Даньшина, «... латентна злочинність являє собою сукупність фактично вчинених, але не виявлених або таких, які за інших обставин не стали відомі правоохоронним органам і судовим органам, злочинів, відомості про яких у зв'язку з цим не знаходять відображення в офіційній кримінально-правовій статистиці». Подібні за змістом визначення дають так само і інші вчені. В. М. Попович детально обґрунтував необхідність включення в зміст поняття «латентна злочинність» двох ознак «не виявлення» та «неврахування» вважаючи, що реєстрація фактично являє собою введення злочинів «в

поле кримінальної юстиції». До слова, саме це вчений вважає основним завданням інституту латентності .

Разом з цим не можливо не погодитися з вченими, які використовують у визначенні даного поняття ознака «невраховані» як виняток. Через недобросовісність правоохоронців неврахованими можуть бути і виявлення злочину. Але по будь-яких міркувань немає підстав вважати такі діяння латентними , оскільки щодо них проводилося розслідування .

Підводячи підсумки під вище викладеним, вважаємо найбільш повним і обґрунтованим таке визначення досліджуваного поняття: латентна злочинність – це сукупність фактично вчинених, однак невиявлених злочинів, відомості про яких у зв'язку з цим не знаходять відображення в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності.

З приводу терміну латентності злочинів існують і інші висловлювання. Так І. Л. Шрага злочини, вчинені в умовах очевидності, відносить до латентних у разі закінчення двомісячного терміну з моменту їх вчинення, якщо кримінальна справа за цим фактом не було порушено і винному не пред'явлено обвинувачення. Відносно злочинів, які були скоєні в умовах неочевидності то цей термін він пропонує вважати більш тривалим. Наприклад, для прихованих крадіжок – один рік, тобто час, необхідний в середньому для виявлення подібних діянь.

Поняття «латентна злочинність», «латентізація» і «латентність» взаємопов'язані. «Латентізація», як здається, визначає процес дії різних криміногенних факторів, які перешкоджають правоохоронцям своєчасно отримати інформацію про вчинені злочинні посягання, обумовлюючи існування в суспільстві латентної злочинності. У терміні «латентність» (який неоднозначно тлумачиться в спеціальній літературі) ми пропонуємо розуміти явище латентної злочинності, загалом, абстрактно, у відірваності від її реального стану. Що стосується конкретних злочинів, то цим терміном може бути позначений їх особливий статус, при якому злочинні посягання не виявлені або в слідстві інших, об'єктивних обставин про них взагалі не стало відомо правоохоронним і судовим органам, у зв'язку з цим відомості про таких діяннях не відображаються в офіційній кримінально-статистичній звітності.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Давиденко М. Л.

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ

Фінкіна Ганна Павлівна

студент-магістр економіко-правового факультету
Донецького національного університету

E-mail: any4170@yandex.ru

Ключові слова: охорона здоров'я, пацієнт, права пацієнтів, забезпечення прав пацієнтів, стратегія здійснення політики у сфері прав пацієнтів

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України) [1]. Одним із головних показників результативності соціальної політики держави є ступінь орієнтованості держави на покращення здоров'я громадян, комплексне вдосконалення функціонування сфери охорони здоров'я.

Незважаючи на визнання Основним Законом України життя і здоров'я людини як найвищої соціальної цінності, у системі охорони здоров'я нашої держави не створено належних

механізмів забезпечення прав пацієнтів. Наявне суттєве відставання України від розвинутих європейських держав за медико-демографічними показниками. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) очікувана тривалість життя населення України становить 69,3 роки, що в середньому на 10 років нижче, ніж у країнах Європейського Союзу (ЄС). Загальна смертність населення в Україні вдвічі перевищує відповідні показники країн ЄС, а рівень передчасної смертності – втричі вищий [2]. Рівень забезпечення прав пацієнтів можна назвати «головним боєм» системи охорони здоров'я України, у зв'язку з чим підвищення цього рівня є однією з першорядних завдань у сучасній реформі системи охорони здоров'я.

Забезпечення прав пацієнтів у різних державах відбувається по-різному через відмінність чинних законодавств, організації служб охорони здоров'я, економічних умов, соціальних, культурних та моральних цінностей. Проте існують спільні принципи політики у сфері прав пацієнтів, які можуть бути належно адаптовані до умов кожної окремо взятої держави. Саме тому Європейське бюро ВООЗ закликає всі зацікавлені сторони розробляти і переглядати стратегії здійснення політики у сфері прав пацієнтів [2].

Аналіз засад політики країн ЄС у сфері прав пацієнтів призвів до виділення трьох основних стратегій. Перша стратегія не пов'язана з розробкою та прийняттям нових і спеціальних законів та положень щодо прав пацієнтів. Забезпечення прав пацієнтів здійснюється виключно судовими рішеннями, оскільки діє так звана практика прецедентного права (наприклад, у Великій Британії). Особливістю другої стратегії є те, що у сфері забезпечення прав пацієнтів не використовується закон, а діють так звані хартії пацієнтів, в розробці яких парламент на приймає участі, оскільки вони розробляються відповідними міністерствами або закладами охорони здоров'я (наприклад, у Чехії, Словачії та ін.). Третя стратегія спрямована на розробку законодавства про права пацієнтів з використанням законодавчої процедури. Результатом її впровадження стає або розробка та прийняття окремого закону щодо прав пацієнтів, або введення таких норм у різні закони. У будь-яких випадках останнє слово залишається за законодавчим органом (наприклад, у Франції, Нідерландах, Литві та ін.) [3, с. 12-13].

Україна ратифікувала значну кількість міжнародно-правових актів у сфері охорони здоров'я, зокрема щодо прав пацієнтів, створила умови для імплементації міжнародних норм у національне законодавство. Однак, міжнародні акти про права пацієнтів безпосередньо не надають відповідних прав індивідам. Вони встановлюють лише взаємні зобов'язання держав стосовно надання своїм громадянам певних прав. Вирішення конкретних питань про права пацієнтів належить до внутрішньої компетенції держави. Міжнародно-правове визнання прав пацієнтів безпосередньо впливає саме на процес забезпечення цих прав у кожній конкретній державі [4, с. 24]. Результати досліджень принципів і механізмів забезпечення прав пацієнтів у країнах ЄС дають можливість визначити напрями розширення можливостей щодо реалізації та захисту прав пацієнтів в Україні. Виходячи з цього, доцільним вбачається дотримання Україною останньої серед наведених стратегій здійснення політики у сфері прав пацієнтів, яка застосовується більшістю європейських держав, де спостерігається стала тенденція формування спеціального законодавства у сфері прав пацієнтів. Так, окремі закони у відповідній сфері було прийнято в Бельгії, Данії, Іспанії, Литві, Франції тощо. У цьому контексті слід зазначити, що існує необхідність законодавчого закріплення прав пацієнтів спеціальним Законом України «Про права пацієнтів», який би детально визначив права пацієнтів, а також встановив правові, економічні та організаційні основи забезпечення цих прав. З метою реального забезпечення прав пацієнтів потрібно на національному рівні створити відповідну законодавчу базу, хоча прийняття одних лише законів не можна розцінювати як достатній захід. Поряд із створенням належної нормативно-правової бази у сфері прав пацієнтів, необхідно вжити заходів в адміністративній, судовій, політичній, економічній, соціальній, освітній та інших сферах державного і суспільного життя.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Украина: статистические данные [Електроний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения – Режим доступа: <http://www.who.int/countries/ukr/ru/>
3. Паращич І. М. Державні механізми забезпечення та захисту прав пацієнтів в Україні: стан і тенденції розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. н. держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / І. М. Паращич; НАДУ при През. Укр. – К., 2009. – 23 с.
4. Сенюта І. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я / І. Сенюта // Вісник Львівського університету: Серія юридична. – 2004. – Вип. 40. – С. 24 – 36.

ЩОДО НЕВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Хабарова Тетяна Володимирівна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: Khabarovatania@mail.ru

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, виконавчі органи місцевого самоврядування, елементи правового статусу

Незважаючи на інтенсивність та широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам проблеми визначення адміністративно-правового статусу, багато питань у цій сфері залишаються дискусійними і потребують уточнення їх сутності, змісту та особливостей. Зазначена проблема постає у зв'язку з відсутністю порозуміння у визначенні структури адміністративно-правового статусу, так як його структура залежить виключно від того, які елементи характеристики обирає той чи інший автор та зв'язки між ними.

Так, Ю.А. Тихомиров відносить до елементів правового статусу мету, основні завдання, форми відносин з іншими ланками державного апарату та порядок їх утворення і функціонування. Б. М. Лазарєв вважав, що правовий статус передбачає відповіді на такі питання: органом якого рівня є даний орган; до якого виду органів належить за змістом своєї діяльності; яке офіційне найменування даного органу; хто його утворює, формує особовий склад; кому він підпорядкований, підзвітний, підконтрольний і перед ким; хто може скасовувати, призупиняти, змінювати і опротестовувати його акти; яка компетенція органу; хто йому підпорядкований, підзвітний, підконтрольний, чиї акти він може скасовувати, призупиняти, змінювати і опротестовувати; яку юридичну силу мають акти даного органу; які джерела фінансування; чи має орган права юридичної особи І.Л. Бачило елементами правового статусу визначає правомочність і відповідальність.

Деякі науковці, що досліджують особливості адміністративно-правового статусу виконавчих органів місцевого самоврядування надають визначення не виділяючи окремі елементи статусу. Тому визначають адміністративно-правовий статус як передбачену адміністративно-правовими нормами сукупність прав і обов'язків виконавчих органів, які обумовлюють їх місце і роль у системі місцевого самоврядування, характер їхніх взаємовідносин із членами територіальної громади, органами місцевого самоврядування та

органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями та їхніми посадовими особами, а також гарантії реалізації передбачених законодавством прав та обов'язків виконавчих органів відповідних рад і їх посадових осіб і відповідальність за виконання повноважень суб'єктами місцевого самоврядування. Проте найбільш ґрунтовним і таким, що знайшов порівняно більшу підтримку серед науковців, вважається підхід до розуміння адміністративно-правового статусу, обраний Д.М. Бахрахом, який зазначає, що адміністративно-правовий статус будь-якого органу, в тому числі і виконавчих органів місцевого самоврядування, складається з трьох блоків: цільового блоку, який містить норми про цілі, завдання та функції, які повинні бути сформульовані в преамбулах або загальних положеннях нормативно-правових актів, що регулюють їх діяльність; організаційно-структурного, який утворюють правові приписи, що регламентують порядок утворення, реорганізації, ліквідації органу, його структуру, лінійну і функціональну підпорядкованість; і блоку компетенції як сукупності владних повноважень і підвідомчості.

Аналіз думок учених з приводу елементного складу адміністративно-правового статусу дозволяє зробити висновок про їх неоднорідність, а існуюча багатоманітність їх поглядів в основному зводиться до визначення його елементів. Більше того, одні науковці характеризують правовий статус суб'єктів права через його елементний склад, інші - у комплексі, тобто не виокремлюючи певні елементи. Необхідно зазначити і те, що класичним елементним складом правового статусу є права, обов'язки та відповідальність, з чим погоджується переважна більшість науковців, у тому числі і адміністративістів. Однак, такий елементний склад більше характерний для фізичних осіб як суб'єктів адміністративного права. Що стосується юридичних осіб в цілому і виконавчих органів місцевого самоврядування зокрема, то вважаємо за доцільне до елементів їх адміністративно-правового статусу віднести мету, завдання, функції, повноваження та відповідальність.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що як автономні суб'єкти адміністративного права виконавчі органи місцевого самоврядування мають особливий адміністративно-правовий статус; у зв'язку з цим вони є суб'єктами публічного управління, наділені відповідними владними повноваженнями, які реалізують згідно із метою їх утворення та діяльності, завдань та функцій, які на них покладені щодо вирішення питань місцевого значення та несуть у зв'язку з цим юридичну відповідальність за свою діяльність, що свідчить про самостійне і незалежне від держави місце органів місцевого самоврядування у механізмі державного управління.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

ЦІЛЬОВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Храмцов Віталій Олександрович
студент VI курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

E-mail: yanovich.yuriy@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, захисник, адвокат, процесуальні права

Для здійснення функції захисту в кримінальному провадженні та надання інших видів правової допомоги своїм клієнтам захиснику надано широкий комплекс прав, які

передбачені частинами 4 і 5 статті 46 КПК України, а також Законами України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правову допомогу». Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім їх особистісних процесуальних прав, реалізація яких не може бути доручена захиснику (ч. 4 ст. 46 КПК України). Для з'ясування питання про обсяг процесуальних прав захисника та їх цільове призначення необхідно проаналізувати зміст статей 42 та 43 КПК України, які визначають поняття підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого та передбачають їх процесуальні права у кримінальному провадженні.

Перш за все потрібно визначити особистісні процесуальні права підозрюваного і обвинуваченого, реалізація яких не може бути доручена захиснику. До таких, зокрема, слід віднести право: бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, а також отримати їх роз'яснення; відмовитися від захисника в будь-який момент кримінального провадження; не говорити нічого з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися відповідати на запитання; давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати; вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися; укласти угоду про визнання винуватості чи про примирення з потерпілим тощо [1, с. 160].

За цільовим призначенням процесуальні права захисника можуть бути класифіковані на декілька груп. До першої можуть бути віднесені права захисника, які слід розглядати як гарантії здійснення ним ефективного захисту під час кримінального провадження. Ця група об'єднує такі процесуальні права захисника: 1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюють чи обвинувачують його підзахисного (п. 1 ч. 3 ст. 42 КПК); 2) мати побачення з підзахисним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – без обмеження їх кількості й тривалості (п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК). У ч. 5 ст. 46 КПК міститься уточнення про те, що захисник має право на побачення з підозрюваним чи обвинуваченим без дозволу слідчого, прокурора, суду. Таке правило має імперативний характер і усуває можливість будь-якої дискреції особи, яка здійснює кримінальне провадження; 3) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо (п. 12 ч. 3 ст. 42 КПК). Клопотання захисника слід розглядати як універсальний спосіб реалізації переважної більшості його процесуальних прав; 4) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК (п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК); 5) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення (п. 15 ч. 3 ст. 42 КПК); 6) ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, які йому зобов'язані надати уповноважені працівники суду, і подавати щодо них свої зауваження (п. 5 ч. 4 ст. 42 КПК); 7) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача. Характерно, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не обмежує право іноземних адвокатів на участь у кримінальному провадженні. Вони можуть залучатися до кримінального провадження після включення до Єдиного реєстру адвокатів України [2, с. 10]. Таким адвокатам повинно забезпечуватися право користуватися рідною мовою та послугами перекладача (сурдоперекладача) в кримінальному провадженні [3, с. 12].

Другу групу складають процесуальні права захисника, які надають йому можливість брати участь у процесі доказування з метою встановлення обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, виправдовують підзахисного чи пом'якшують його покарання [4,

с. 14]. Ця група об'єднує такі процесуальні права захисника: 1) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді, суду докази (п. 8 ч. 3 ст. 42, п. 2 ч. 4 ст. 42 КПК); 2) брати участь у проведенні процесуальних дій (п. 9 ч. 3 ст. 42 КПК). Указане положення конкретизується в ч. 6 ст. 223 КПК, відповідно до якої слідча (розшукова) дія, що виконується за клопотанням сторони захисту, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній; 3) під час провадження процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу (п. 10 ч. 3 ст. 42 КПК); 4) застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь (п. 11 ч. 3 ст. 42 КПК). Право захисника використовувати технічні засоби є одним із проявів засади гласності і відкритості кримінального провадження. Відповідно до ч. 6 ст. 27 КПК захисник, який присутній в залі судового засідання, може використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. Під портативними розуміються невеличкі за розміром, негромідкі технічні засоби; 5) брати участь під час судового розгляду у допиті свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення (п. 1 ч. 4 ст. 42 КПК); 6) виступати в судових дебатах (п. 4 ч. 4 ст. 42 КПК).

До третьої групи можуть бути віднесені процесуальні права захисника, які є засобами забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого під час застосування щодо нього заходів забезпечення кримінального провадження. Це, зокрема, право: 1) бути поінформованим про затримання підозрюваного або обрання щодо нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою (п. 7 ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 208 КПК); 2) вимагати перевірки обґрунтованості затримання (п. 6 ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 208 КПК); 3) брати участь у судових засіданнях при вирішенні слідчим суддею питань, пов'язаних з обранням, продовженням строку застосування, зміною та скасуванням заходів забезпечення кримінального провадження.

Четверту групу складає процесуальне право захисника, яке є засобом забезпечення об'єктивності кримінального провадження та неупередженості службових осіб, які його здійснюють. Це – право захисника заявляти відводи (п. 13 ч. 3 ст. 42 КПК).

До п'ятої групи можуть бути віднесені процесуальні права захисника, які є засобами відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів підозрюваного чи обвинуваченого під час кримінального провадження. Це, зокрема, права: 1) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, визначеному КПК (п. 16 ч. 3 ст. 42 КПК); 2) оскаржувати в установленому КПК порядку судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення (п. 6 ч. 4 ст. 42 КПК). Захисник як суб'єкт сторони захисту та учасник судового провадження має право подавати: апеляційні скарги на вироки та ухвали судів першої інстанції, які не набрали законної сили (ст. 392, 393 КПК); заперечення на апеляційні скарги (ст. 402 КПК); касаційні скарги на вироки та ухвали судів першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також на вироки та ухвали суду апеляційної інстанції, постановлені щодо цих рішень судів першої інстанції (ст. 424, 425 КПК); заперечення на касаційні скарги (ст. 431 КПК); заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК (ст. 446 КПК); заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами (ст. 460 КПК).

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. : за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
2. Стремовский, В. А. Содержание предварительного следствия в советском уголовном процессе / В. А. Стремовский. – Краснодар : Издательство Кубанского университета, 1971. – 147 с.
3. Адвокат – це соціальний лікар! // Юридичний вісник України. – 2012. – 1–7 грудня (№ 48). – С. 12.
4. Хотенець, П. В. Правовий статус адвоката в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.10 / П. В. Хотенець // Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2002 – 19 с.:

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕПУТАТСЬКИХ ФРАКЦІЙ У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

Хрущ Євгенія Ігорівна

студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: urist92@mail.ru

Ключові слова: депутатська фракція, депутатські об'єднання, політична партія

Значний кількісний склад парламенту та розмаїття політичних переконань народних депутатів вимагає створення у парламенті депутатських об'єднань, метою яких є формування і висловлення колективної позиції з питань порядку денного. Водночас виникає потреба у визначенні на теоретичному рівні, які саме організаційно-правові форми можуть набувати відповідні об'єднання. Важливість розгляду цього питання полягає в нерозривному зв'язку та безумовному впливі ролі та місця депутатських об'єднань у парламенті з обсягом та особливостями реалізації правового статусу депутата [1].

Як свідчить світова практика, реальне функціонування парламентського механізму засновано на існуванні в парламенті утворених, як правило, політичними партіями, фракцій депутатів, хоча саме їх розуміння, принципи утворення та діяльності істотно різняться [10, с. 353].

Нині основними суб'єктами виборчої кампанії до парламенту є політичні партії та блоки партій (виборчі блоки). Саме вони формують фракції з числа своїх представників, подолавши виборчий бар'єр і отримавши певну кількість депутатських мандатів [13, с. 28].

Враховуючи висловлення І.Є. Словської, вважаємо за необхідне перш ніж перейти до аналізу конституційних положень щодо депутатських фракцій, розглянути дефініцію її структурних елементів – політичних партій.

Зважаючи на таку ситуацію, яка виникла в західній партології, Р. Катц і П. Майр запропонували розглядати партії як систему різноманітних елементів або «облич», які потенційно взаємодіють між собою. В свою чергу, кожне «обличчя» може бути доволі гетерогенне (неоднорідне), а повний аналіз партійної організації вимагав би від нас чіткого розмежування. Враховуючи те, що не завжди можна чітко ідентифікувати те чи інше

«обличчя» партії, аналіз ресурсів якими володіє той чи інший організаційний елемент партії дозволяє вирішити певною мірою проблему балансу влади в партії [11, с. 136].

Законодавче визначення поняття міститься в Законі України «Про політичні партії в Україні», відповідно до ст. 2 політична партія - це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян - прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах. Отже, чинне законодавство розглядає поняття політичної партії через призму формування і вираження політичної волі громадян та участі у виборах. Теорія конституційного права пропонує різні визначення цього поняття. Залежно від домінуючої наукової парадигми чи дослідницької школи, до якої належить вчений, як і ролі політичних партій у суспільстві, у визначенні наголос робиться на тій чи іншій ознаці. У класичному розумінні політична партія - це організація, що об'єднує на добровільних засадах найактивніших представників тих чи інших класів, соціальних верств і груп. Основним призначенням партії є політична освіта мас та надання цілеспрямованого й організованого характеру їхнім діям для захисту власних інтересів. В той же час, в політологічній літературі існує значна кількість інших підходів до визначення поняття «політична партія». Партії розуміють як своєрідні штаби для підготовки до чергових виборів, як засоби перетворення волі індивідів на колективну волю, як знаряддя участі громадян у формуванні політики держави, як засіб впливу політичної та державної еліти на маси [8, с. 107].

В.М. Венгер зазначає, що відповідно до конституційно-правової природи парламентських фракцій, вони є інструментами забезпечення належного представницького діалогу між депутатами та їхніми виборцями [2, с. 70]. З цим твердженням важко не погодитись, оскільки структурним елементом депутатських фракцій є політичні партії, головним завданням яких є представництво інтересів своїх виборців в Верховній Раді України.

Парламентські фракції мають особливу політико-правову природу, оскільки, з одного боку, мають конкретні політичні завдання та інструменти їх досягнення, а з іншого – на сьогодні вони є невід'ємними структурними елементами будь-якого демократичного законодавчого органу й мають конкретні правові функції. Отже, дослідження їх суті та, власне, самого поняття «парламентська фракція» як політичного депутатського об'єднання потребує комплексного підходу, який передбачає аналіз ролі політичних партій у суспільстві в цілому та парламенті зокрема, а також ретельне вивчення правової основи їх функціонування [3, с. 42].

На нашу думку, найбільш ширшим та точним є наступне визначення депутатської фракції: депутатська фракція – це відносно стійке об'єднання депутатів у Верховній Раді України, утворене за результатами парламентських виборів, до якого входять депутати, що отримали депутатські мандати завдяки включенню до виборчого списку партії (блоку), що перемогла на виборах, та які представляють у парламенті інтереси цієї партії (блоку). Це особливе політично зорієнтоване представництво депутатів у парламенті, що шляхом обстоювання своєї політичної програми намагається впливати на законодавчу діяльність і на здійснення державної політики у масштабах всієї країни [12, с. 125].

Щодо нормативної бази, якою закріплено конституційно-правовий статус депутатських фракцій, то О.В. Кульчицька відзначає, що сьогодні основні положення, що стосуються організації, формування, діяльності депутатських фракцій, містяться в Конституції України (лише зазначається їх наявність) та в Регламенті Верховної Ради (більш докладно). При цьому необхідно відзначити, що за своєю природою Регламент є лише підзаконним актом, хоча й ґрунтується на Конституції. При цьому Регламент містить лише найбільш загальні норми про депутатські фракції. У зв'язку із цим дане питання вимагає більше детальної регламентації. Такий аналіз у даному випадку покликаний показати процес

удосконалювання конституційно-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із депутатськими фракціями, у період пострадянських реформ в Україні [9].

Враховуючи зазначене, слід проаналізувати Закон України «Про Регламент Верховної ради України», відповідно до якого: депутатські фракції формуються із числа народних депутатів, обраних за виборчими списками політичних партій та народних депутатів, які були висунуті політичною партією в одномандатних округах. При формуванні депутатської фракції до її складу також за умови додержання засад діяльності такої фракції можуть увійти народні депутати, обрані в одномандатних округах, які реєструвалися кандидатами у народні депутати шляхом самовисування. Політична партія має право формувати у Верховній Раді лише одну депутатську фракцію [7, ст. 58]. В даних положеннях закріплено основні принципи формування депутатських фракцій.

Н.В. Ганжа відзначає, що перелік законодавчих норм щодо встановлення правового статусу депутатських фракцій в Україні можна продовжити, проте варто зазначити, що не всі вони відповідають Конституції України й нормам, що містяться в різних законах. Нею також було проведено аналіз основних змін, які відбулись у зв'язку із прийняттям нового Закону України «Про регламент Верховної Ради України»: Зміни парламентського Регламенту України від 08.10.2010 р. торкнулися, насамперед, порядку створення депутатських фракцій, а саме відтепер поновлено норму про мінімальну кількість народних депутатів для формування депутатської фракції, що має становити не менше ніж 15 народних депутатів [5, с. 2-3]. На даному питанні варто більш детально зосередитись, оскільки згідно із чинним Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» мінімальна кількість депутатів встановлена лише для депутатських груп, яка не може бути меншою, ніж кількість осіб у найменшій фракції, що сформована протягом першої сесії [7, ст. 59].

Щодо порядку формування, оскільки Конституція України пов'язує чинність представницького мандата народного депутата України з його входженням і перебуванням у депутатській фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за списком якої він був обраний, логічним є питання про суб'єкта, зобов'язаного створити таку фракцію. Цілком правильно припустити, що Конституція покладає додатковий колективний обов'язок на депутатів, обраних за одним списком певної політичної партії (блоку), утворити фракцію, проте цього не відображено ані в Конституції, ані в Законі України «Про статус народного депутата України». Також чинне законодавство не передбачає відповідальності за невиконання цього обов'язку, а цілком можна припустити ситуацію, коли за умови незначного відсотка підтримки виборчого списку політичної партії (блоку) й через інші причини не може бути зібрано мінімум депутатів, необхідних для формування групи відповідно до Регламенту Верховної Ради України. Тоді унеможливиться виконання обов'язку депутата, передбаченого п. 6 ч. 2 ст. 81 Конституції, щодо входження в фракцію [4, с. 56]. Проте, враховуючи зміни внесені до Конституції України 21.02.2014 року, можемо не погодитись з цією думкою, оскільки на даний час механізм відповідальності депутатів за невходження до депутатської групи своєї політичної партії або вихід з неї, вже наявний.

Варто відмітити, що Конституцією України в редакції 1996 року не було передбачено обов'язок депутатів входити до складу депутатської фракції, утвореної партією (блоком партій), за якою він обирався, внаслідок чого не було потреби і у відповідальності за порушення цього обов'язку.

Так, світовий досвід парламентаризму дає цілий ряд можливих варіантів організації формування та діяльності парламентських угруповань. Ключове місце у структурах парламентів країн з демократичним політичним режимом належить депутатським фракціям. Кожна партія, яка має своїх членів у парламенті, створює партійну фракцію. Формування фракцій відбувається на політичній основі – за умови приналежності до однієї політичної партії чи об'єднання близьких за політичними поглядами депутатів [14, с. 5-6].

Таким чином, беззаперечним є факт необхідності у подальшому розвивати інститут депутатських фракцій на законодавчому рівні, в теоретичних дослідженнях науковців юридичної науки та практиків їх застосування, що має забезпечити належний рівень функціонування та реалізації демократії в нашій правовій державі.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Червяцова А.О.

Література

1. Александров О.А. Організаційно-правові форми об'єднань народних депутатів України. Актуальні питання / О.А. Александров // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. - № 16. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-3/12aouap.pdf>.
2. Венгер В.М. Конституційно-правовий аналіз форм порушення єдності парламентських фракцій / В.М. Венгер // Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки. – 2012. – Том 129. – с. 68-71.
3. Венгер В.М. Поняття та політико-правова природа фракційної дисципліни в парламенті / В.М. Венгер // Вибори та демократія. – 2011. - № 4. - с. 42-47.
4. Венгер В.М. Проблеми формування фракцій в українському парламенті / В.М. Венгер // Наукові записки. Юридичні науки. – 2009. – Том 90. – с. 55-58.
5. Ганжа Н.В. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій в Україні: проблеми законодавчого оформлення / Н.В. Ганжа // Держава та регіони. Серія: право. – 2011. - № 3. – с. 13-19.
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – ст. 44.
7. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15, № 16-17. – ст. 133.
8. Кафарський В.І. Правові питання визначення поняття «політична партія» / В.І. Кафарський // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – 2008. – Том 21 (60). – №1. – С. 106–113.
9. Кульчицька О.В. Дефініція конституційно-правового статусу депутатських фракцій як запорука стабільності, відносної сталості та внутрішньої погодженості парламентської діяльності / О.В. Кульчицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_5/PB-5/PB-5_4.pdf
10. Кульчицька О.В. Правовий статус парламентських об'єднань та його нормативна регламентація в законодавстві зарубіжних країн / О.В. Кульчицька // Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право. – 2009. – Вип. 2. – с. 352-355.
11. Лебедюк В.М. Організаційний баланс ресурсів політичних партій в Україні / В.М. Лебедюк // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — 2010. — Вип. 21. — С. 136-146.
12. Лінецький С.В., Крижанівський В.П. Законотворчість: Коментар до Регламенту Верховної Ради України. Частина I – К.: «К.І.С.», 2008. – 400 с.
13. Словська І.Є. Функціонування депутатських об'єднань у парламентах зарубіжних країн / І.Є. Словська // Вісник Академії Адвокатури України. – 2012. - № 1 (23). – с. 28-33.
14. Токар О.В. Процедурні та правові аспекти формування депутатських об'єднань Верховної Ради України/О.В. Токар. – К.: НІСД, 2012. – 37 с.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНИЯ ЖЕСТОКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Хуткина Кристина Алексеевна

студент факультета «Бизнеса и права»
Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

E-mail: kriska_krestik@mail.ru

Ключевые слова: жестокость, агрессивность, детерминанты, черты личности преступника

Жестокость – это социальное явление, присущее лишь человеку, обусловлена воспитанием и условиями жизни.

Жестокое и агрессивное поведение всегда направлено на нанесение физического, психологического, нравственного или какого-либо другого ущерба.

В наши дни все больше утверждается представление о жестоких действиях как о мотивированных, нарушающих нормы и правила, действиях, которые всегда имеют внутренний смысл и совершаются ради чего-то.

Помимо указанных выше действий обратим наше внимание на вопрос о совершении преступлений в состоянии сильного душевного волнения – в состоянии аффекта. У преступлений, совершенных в данном состоянии, есть определенные черты, которые позволят их отличить от других видов преступлений.

Жестокость может проявляться: преднамеренно, импульсивно или непреднамеренно, сознательно или неосознанно. В ряде этих проявлений можем выделить спланированные убийства или мучения и еще аффективные преступления, сопровождающиеся жестокостью, например, таким преступлением может являться убийство из-за ревности, когда у преступника имеются очень «глубокие», трепетные чувства к жертве, которые он может перебороть, преодолеть, только избавившись от данного объекта[1].

Применения особой жестокости при совершении преступлений подчинено нескольким взаимосвязанным и вместе с тем самостоятельно значимым закономерностям.

Первая из них состоит в том, что особая жестокость при совершении преступления, как правило, непосредственно связана с основным мотивом, чем предопределяется ее функциональная роль и специфичность. Так, чаще всего она применялась не с самостоятельной целью причинения дополнительных страданий потерпевшему или его близким, а в качестве средства его устрашения, подавления для достижения той цели, которой подчинено само преступление.

Вторая закономерность указывает на то, что обусловливание непосредственной мотивации особой жестокости, охарактеризованной выше, определяется относительно устойчивым или близким к нему враждебно-агрессивным отношением к другим людям и формируется по некоему типичному механизму, который на определенной стадии, будучи усугублен соответствующими средовыми влияниями и индивидуальными особенностями субъекта, предопределяет его способность и готовность проявить особо жестокие поступки, в том числе при совершении тяжкого преступления.

Третья закономерность связана с тем, что указанный механизм формирования у индивида готовности к жестокому поведению и его реализации в криминальной форме складывается из многих звеньев и элементов различного уровня, содержания и происхождения, способными не каждый в одиночку, а лишь в совокупности объяснить обусловленность особой жестокости при совершении преступления [4].

Следует выделить следующие детерминанты, способствующие совершению преступления:

- биологические. Факторами агрессивного и жестокого поведения могут являться психические аномалии, не исключающие вменяемости. Причиной агрессивного поведения могут быть и различного рода психические хронические заболевания. Например, при эпилепсии могут возникать эпилептические эквиваленты, характеризующиеся внезапным изменением настроения в сторону гневно-злобного, нередко с агрессией и яростью в отношении окружающих.

- социальные. Формирование жестокого и агрессивного поведения личности происходит прежде всего в процессе ее социализации, на который оказывают влияние различные социальные явления (общество в целом, семья, трудовой и учебный коллектив и любые другие социальные объединения людей). На формирование указанных отрицательных черт личности могут оказывать воздействие различные психические аномалии, но такое воздействие необходимо исследовать в совокупности с другими факторами.

Экономические и социальные условия жизни людей. Расслоение общества на богатых и бедных, безработица, задержка выплаты зарплат и социальных пособий — все эти факторы могут стать причинами жестокого и агрессивного поведения людей.

Также можно выделить факторы, обуславливающие развитие агрессивного и жестокого преступного поведения на микроуровне.

Агрессивность и жестокость как свойства личности формируются преимущественно в процессе ранней социализации: в детском и подростковом возрасте. Неблагополучная семья не обеспечивает нормального становления личности. Жестокое обращение с детьми, конфликтные отношения между самими супругами — все это стимулирует агрессивное поведение детей по отношению к своим сверстникам.

Данный пробел восполняется негативным влиянием со стороны ближайшего окружения. Чувство ложного товарищества, зависимость от более авторитетных в своей среде сверстников толкают несовершеннолетнего на агрессивные, жестокие действия. Установки (в том числе установки агрессивного, жестокого поведения), которые были заложены в результате негативного воспитания в семье, могут найти свою реализацию в неформальной молодежной среде [3].

Существуют черты личности, характеризующие жестоких преступников:

- эгоцентризм, цинизм, наглость, настойчивость;
- жестокость, агрессия, вспыльчивость;
- эмоциональная холодность;
- фанатизм;
- внушаемость;
- маниакальный аффект или глубокая депрессия [2].

Таким образом, можно сделать вывод, что проблемы преступной агрессивности, жестокости и особой жестокости требуют глубокого изучения и разработки предупредительных мер со стороны государства и общества. Предупреждение преступности данного вида предполагает осуществление комплекса мероприятий по устранению факторов, ее вызывающих. Только изучив более тщательно механизм совершения данных преступлений, мы сможем предотвратить их появление.

Научный руководитель: ст.преподаватель кафедры истории государства и права БГСХА Орлович Н.В.

Литература:

1.Ахмедшин Р.Л. О природе «маски нормальности» серийных убийц. // «Известия Алтайского государственного университета», Барнаул, 2001.

2. Балабанова Л.М. Судебная психология (вопросы определения нормы и отклонений). Д.: Сталкер, 1998.

3. Волошина Л. А. Генезис агрессивно-насильственных преступлений // Насилие, агрессия, жестокость. Криминально-психологическое исследование. Москва, 1990. С. 15-40.

4. Закалюк А.П. //Юридическая психология. Хрестоматия. /СПб., Питер, 2002.

ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Цигічко Анастасія Сергіївна

студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Докази завжди були й залишаються центральним правовим інститутом господарського процесу, тому в період реформування останнього зростає потреба вивчення доказів і доказування з метою вдосконалення їх правового регулювання. Переорієнтація українського господарського процесу на активність сторін на всіх стадіях господарського процесу, розвиток його змагальних начал вимагають переосмислення багатьох аспектів доказування [1, с. 8].

В процесі доказування засобами встановлення обставин, які мають значення для справи, є судові докази. Судові докази - поняття, яке поєднує в собі два тісно взаємозв'язаних елементи: фактичні дані як зміст доказів і засоби доказування як процесуальна форма.

Фактичні дані, точніше відомості про певні обставини, відображають, віддзеркалюють факти реальної дійсності. Особливістю судових доказів є наявність процесуальної форми, встановлені вимоги щодо порядку отримання відомостей про обставини. Відомості про факти можуть бути отримані судом лише за допомогою передбачених законом засобів доказування (письмові, речові докази та інші).

Таким чином, судовими доказами в господарському процесі є відомості, які можуть підтвердити наявність або відсутність обставин, що мають значення для вирішення справи та отримані у встановленому законом порядку передбаченими засобами доказування.

Частиною 2 статті 32 ГПК України визначено засоби доказування, до яких належать письмові і речові докази, висновки судових експертів, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі [2].

Письмовими доказами є документи й матеріали, які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. До письмових доказів відносяться: установчі документи, договори (контракти), протоколи, акти (в тому числі акти державних та інших органів), ділова кореспонденція. Вони подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії. Оригінали документів подаються, коли обставини справи відповідно до законодавства мають бути засвідчені тільки такими документами, а також в інших випадках на вимогу господарського суду. Якщо для вирішення господарського спору має значення тільки частина документа, подається засвідчений витяг із нього [4, с. 62].

Якщо документи, підготовлені за допомогою електронно-обчислювальної техніки, мають значення для правильного вирішення спору й підписи на них виготовлені стороною за допомогою будь-яких технічних засобів, то вони повинні прийматися господарським судом як письмові докази, досліджуватись і оцінюватись за загальними правилами, передбаченими ГПК України.

Оригінали документів подаються, коли обставини справи відповідно до законодавства мають бути засвідчені тільки такими документами, а також в інших випадках на вимогу господарського суду, наприклад, якщо подані копії документів викликають сумніви в суду.

Від письмових доказів слід відрізнити письмові пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі. Під іншими особами маються на увазі прокурор, представники третіх осіб, а також посадові особи та інші працівники підприємств, установ і організацій, коли їх викликано для давання пояснень, потреба в яких виникає під час розгляду справи. Відмінність цих засобів доказування від письмових доказів полягає в тому, що письмові пояснення є формою викладення так званих особистих доказів, джерелом яких є фізичні особи [4,с.105].

Відповідно до ст. 37 ГПК України речовими доказами є предмети, що своїми властивостями свідчать про обставини, які мають значення для правильного вирішення спору[2].

Такими властивостями можуть бути зовнішній вигляд, внутрішні якості, місце знаходження та інші ознаки предмета. У судовій практиці господарських судів речові докази використовуються досить рідко.

У тих випадках, коли подання доказів ускладнюється, а це, як правило, стосується речових доказів, господарський суд може провести огляд і дослідження доказів у місці їх знаходження. За результатами огляду і дослідження складається протокол, який підписується суддею. Протокол приєднується до матеріалів справи.

Якщо подані сторонами докази є недостатніми, господарський суд зобов'язаний витребувати від підприємств та організацій, незалежно від їх участі у справі, документи і матеріали, необхідні для вирішення спору[5,с.105].

Стаття 42 Господарського процесуального кодексу України встановлює загальні вимоги до висновків експерта. Так висновок судового експерта повинен містити докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки і обґрунтовані відповіді на поставлені господарським судом питання. Висновок подається господарському суду в письмовій формі, і копія його надсилається сторонам.

Якщо під час проведення судової експертизи встановлюються обставини, що мають значення для правильного вирішення спору, з приводу яких судовому експерту не були поставлені питання, у висновку він викладає свої міркування і щодо цих обставин.

У випадках недостатньої ясності чи неповноти висновку судового експерта господарський суд може призначити додаткову судову експертизу.

При необхідності господарський суд може призначити повторну судову експертизу і доручити її проведення іншому судовому експерту.

Висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим і оцінюється господарським судом за правилами, встановленими статтею 43 цього Кодексу.

Відхилення господарським судом висновку судового експерта повинно бути мотивованим у рішенні [2].

Отже, проблема доказів та доказування займає особливе місце в процесуальному праві найважливішою частиною якого є доказове право. Саме теорія доказів та доказування розкриває зміст пізнавальної діяльності в судовому процесі з урахуванням встановлених законом процесуальних правил, вказує шляхи перевірки законного і правильного отримання доказів, умови формування достовірних висновків по справі. Господарський процесуальний кодекс України встановлює в своїх положеннях основні засоби доказування та розкриває їх зміст. Вивчення визначених засобів доказування дає нам змогу надавати правильно та належним чином оформлені докази, що має важливе значення для вирішення справи.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Руденко М.В.

Список використаних джерел:

1. Бабенко Вікторія Вікторівна. Доказування в господарському процесі : дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Федерація професійних спілок України; Академія праці та соціальних відносин. — К., 2007. — 210арк.
2. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
3. Господарське процесуальне право України: Підручник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, В.П.Нагребельний, Д.М.Лук'янець; За заг. ред. к.ю.н. В.Д. Чернадчука. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006 — 331 с.
4. **Господарське** процесуальне право: Навч. посібник у схемаз. — К. Центр навчальної літератури, 2006. — 264 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИ СКАСУВАННЯ ЛІЦЕНЗІЇ ДЛЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Цімох Людмила Миколаївна
студентка 5 курсу, ПСК
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого»

E-mail: tsimokh92@ mail.ru

Ключові слова: ліцензування, скасування, процедура, санкції, реформування

У науковій літературі термін «ліцензування» має різне тлумачення. На думку деяких учених, з одного боку, ліцензування є видом дозвільної діяльності держави з елементами адміністративно-правового характеру, а з іншого держава за допомогою видачі ліцензій виконує контрольні функції щодо учасників підприємницької діяльності в умовах ринку [1, с. 93]. Інші вважають, що основна функція ліцензування - це контроль за виконанням ліцензійних умов. Так, І.В. Єршова визначає ліцензування як вид державного контролю, спрямований на забезпечення захисту прав, законних інтересів, моральності та здоров'я громадян, забезпечення оборони країни, безпеки держави [3, с. 59].

На сьогоднішній день питання про скасування ліцензуванню сфері фізичної культури та спорту є достатньо проблематичним, адже викликає багато зауважень та протиріч. Згідно Закону України №2608-VI від 19 жовтня 2010 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності». Так, Верховна Рада України було скасувала ліцензування 23 з 66 видів господарської діяльності, провадження яких не пов'язано із загрозою безпеці держави, життю та здоров'ю людей, погіршенням стану навколишнього природного середовища, серед яких і фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність, а саме: організація та проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту; діяльність з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту, визнаних в Україні.

Моя робота спрямована на виявлення правових проблем, які виникли після скасування ліцензії на фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, та внесення пропозицій щодо зміни законодавства які сприятимуть більш ефективним умовам розвитку фізичної культури і спорту.

Необхідність ліцензування фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності обґрунтовується, перш за все, тим, що заняття фізичною культурою та спортом без організації

їх на належному рівні може мати негативні наслідки. Факт ліцензування набуває особливо важливого значення, оскільки спорт безпосередньо стосується здоров'я нації в цілому.

Не можливо погодитись з позицією законодавця, що спортивна діяльність «не пов'язано із загрозою життю та здоров'ю людей». Адже ми зараз маємо смертельні випадки на уроках фізкультури в спортивних школах, де працюють фахівці, а що буде, коли цим будуть займатися люди з вулиці? Скасування ліцензування є негативним, оскільки це призводить до того, що тепер будь-хто може надавати ці послуги. А це здоров'я людей. Тренерську діяльність повинні проводити тільки спеціалісти з вищою освітою в сфері фізкультури і спорту.

І так було до внесення змін, законодавчо зазначалося: суб'єкт господарювання або підприємство, має особисто або через уповноважену особу (орган) у встановленому законодавством порядку звернутися до органу ліцензування із заявою встановленого зразка, до якої повинні були надаватися, **засвідчені в** установленому порядку копії дипломів штатних працівників, які **безпосередньо** провадять фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, про спеціальну освіту або підготовку в акредитованих навчальних закладах. Таким чином батьки які приводили дітей (приміром) до спортивних шкіл, були упевнені, що їхні нащадків тренерують справжні професіонали, та не виникали сумніви, щодо забезпечення усіма належними умовами таких організацій

Крім того, умови і програма у спортивних та тренажерних залах повинні відповідати всім нормам (за розміром, техніці безпеки, віковим обмеженням). Метою таких обмежень було забезпечення дотримання рівності прав всіх суб'єктів фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності на підставі оптимального співвіднесення інтересів міжнародних організацій, держав, суб'єктів фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності. Така позиція була спрямована в першу чергу: на захист спортсменів та забезпечення належних умов реалізації спортивної діяльності, що сприяло покращенню результатів у спорті, а як наслідок і підвищення здоров'я нації.

Єдиними вимогами які залишились до суб'єкта господарської діяльності, який має намір здійснювати фізкультурно-оздоровчу діяльність вперше, це наявності:

- робочої програми фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, затвердженої і погодженої акредитованим навчальним закладом у сфері фізичної культури і спорту;
- паспорт спортивної споруди — документ встановленого зразка, затверджений відповідним місцевим органом виконавчої влади з фізичної культури і спорту;
- висновок місцевого органу санітарно-епідеміологічної служби, що підтверджує відповідність санітарним нормам спортивної споруди ліцензіата, в якій будуть проводитися фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність;
- висновок МНС який підтверджує здійснення заходів, щодо забезпечення пожежної безпеки у спортивній споруді;
- договір про обов'язкове страхування спортсменів вищих категорій зі страховиком, який одержав відповідну ліцензію, у разі здійснення ліцензіатом спортивної діяльності з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту, визнаних в Україні.

- метою додержання установлених медичних вимог суб'єкт господарювання пропонує користувачам фізкультурно-оздоровчих послуг проходження медичного огляду в лікарсько-фізкультурному диспансері або іншій медичній установі з подальшим інформуванням щодо можливості відвідування ними фізкультурно-оздоровчих занять.

Після скасування ліцензій, багато хто не зможуть встояти перед спокусою, і будуть порушувати закон про права споживача, що спостерігається в же зараз. У таких випадках варто звертатися в управління з прав споживачів, в санепедемстанцію - тобто в ті ж інстанції що і зазвичай. Залишається тільки сподіватися, що в цих відомствах тепер будуть більш ретельно контролювати підприємства, що працюють без ліцензії.

За ведення господарської діяльності, що підлягала ліцензуванню, за попереднім законодавством про ліцензування господарської діяльності, без одержання ліцензії до суб'єкта господарювання були застосовані санкції, зокрема адміністративна відповідальність у вигляді штрафу. На фізичну особу — суб'єкта підприємницької діяльності за провадження господарської діяльності без одержання необхідної для цього ліцензії накладався штраф від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої **продукції**, знарядь виробництва і сировини чи без такої [2]. Підставою для прийняття рішення про анулювання ліцензії було неможливість ліцензіата згідно з поданими документами (на отримання ліцензії) забезпечити виконання ліцензійних умов, встановлених для виду господарської діяльності, на який видавалася ліцензія. Тим не менш, це був хоч один із стримуючих факторів: позбавлення (анулювання) ліцензії означало заборону на заняття цією діяльністю. Сьогодні ми спостерігаємо за ситуацією, неконтрольованості спортивної діяльності, а як наслідок незахищеність економічних і соціальних інтересів держави, суспільства й окремих громадян.

Тому як висновок, можна зазначити, що правове регулювання у сфері фізичної культури та спорту, як засіб державного регулювання господарської діяльності вимагає подальшого правового реформування.

Науковий керівник: к.ю.н. Шовкопляс Г.М.

Література:

1. Злотник П., Злотник Г. Проблеми правового регулювання ліцензування. // Господарство, підприємство і право - 2000. - № 2. - С. 90-94.
2. Кодекс про адміністративні правопорушення (ст. 164) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
3. Ершова І. В. Предпринимательское право. – М., 2003. - 544 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ

Цуперяк Костянтин Степанович
студент-магістр 2 року навчання юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

E-mail: kostyatsuperiak@gmail.com

Ключові слова: роботодавець, матеріальна відповідальність, вдосконалення, законодавство, проект

В умовах сьогодення виникає нагальна потреба вдосконалення трудового законодавства. Насамперед науковці та практикуючі юристи наголошують на застарілості нині діючого Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) та необхідності прийняття Трудового кодексу України. По суті свій чинний КЗпП є нормативно-правовим актом радянської епохи, прийнятий у відповідних політичних, економічних, соціальних та ідеологічних умовах, який в подальшому зазнав значних змін при переході до ринкових відносин. На думку Н.М. Хуторян, реформа трудового законодавства, приведення його у відповідність до нової Конституції України повинні здійснюватися шляхом: прийняття

нового Трудового кодексу України; прийняття інших законів, що регулюють трудові відносини; прийняття підзаконних актів; зміни та доповнення до чинного законодавства [1, с.103].

Необхідність вдосконалення стосується у тому числі й інституту матеріальної відповідальності. В даному аспекті значної уваги потребує нормативна регламентація матеріальної відповідальності роботодавця, що сприятиме ефективній реалізації таких норм у повсякденній правозастосовній практиці.

В.С. Венедіктов вважає, що основним напрямком удосконалення норм трудової юридичної відповідальності та підвищення їх ефективності є компактне їх розміщення в рамках єдиного комплексного інституту «Трудова юридична відповідальність». Для цього є всі необхідні передумови. По-перше, відсутність у трудовому праві класичної побудови правових норм «гіпотеза – диспозиція – санкція» робить цей процес безболісним з точки зору нормотворчості. По-друге, створення єдиного інституту не тільки підвищить ефективність застосування норм, що регулюють юридичну відповідальність, а й уніфікує заходи негативного аспекту трудової юридичної відповідальності, забезпечить їх однакове застосування, дозволить виключити суперечливі положення та недопрацьованість юридичної форми [2, с.23].

Таким чином, за сучасних умов, при необхідності здійснення реформування трудового законодавства, першочергову роль має відігравати удосконалення інститутів та норм трудового законодавства, які покликані ефективно регулювати трудові відносини. Ключову роль має відігравати єдиний комплексний інститут «Трудова юридична відповідальність», в рамках якого пропонується виділяти, зокрема, за видом юридичної відповідальності – норми про матеріальну відповідальність, які охоплюють сторони трудового договору – роботодавця та працівника.

Центральне місце в системі трудового законодавства належить новому Трудовому кодексу України, декілька проектів якого вже було розроблено та зареєстровано у Верховній Раді України. На сьогодні у Верховній Раді України зареєстрований проект Трудового кодексу України № 2902 від 22.04.2013 (далі – Проект) [3]. Постановою Верховної Ради України від 06.02.2014 № 739-VII [4] відповідний Проект внесений до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України сьомого скликання, що, з однієї сторони, дає підстави сподіватися, що зазначений Проект таки буде прийнятий найближчим часом. З іншого боку, враховуючи поточний політичний та економічний стан, висловимо припущення, що цей Проект таки зазнає значного доопрацювання і буде прийнятий значно пізніше.

В Проекті Книга Восьма йменується «Відповідальність сторін трудових відносин», причому вона включає Главу 1 «Відповідальність працівників» та Главу 2 «Відповідальність роботодавця». На наш погляд, такий підхід абсолютно невиправданий, адже відсутня диференціація матеріальної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Більше того, Глава 2 містить грубу законодавчу помилку. Так, згідно із частиною 1 статті 412 Проекту роботодавці, винні у порушенні норм трудового законодавства, невиконанні умов колективних договорів і угод притягуються до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності згідно з законом. На наше переконання, таке формулювання абсолютно не узгоджується із частиною 1 статті 24 Проекту, котра передбачає, що роботодавцем є юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб. Таким чином, зі змісту статті 412 Проекту витікає, що у випадку, коли роботодавцем виступає юридична

особа і вона винна у порушенні норм трудового законодавства, невиконанні умов колективних договорів і угод, то така юридична особа може притягуватися до дисциплінарної чи кримінальної відповідальності згідно з законом. При цьому на сьогодні жодним нормативно-правовим актом не регламентується порядок притягнення юридичних осіб до таких видів відповідальності, крім того, притягнення юридичної особи до дисциплінарної відповідальності не відповідає положенням доктрини трудового права. При цьому слід зауважити, що вчені-правники та практикуючі юристи висловлюють пропозиції щодо доцільності запровадження інституту притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності. Однак поки відповідні зміни до законодавства не внесені, говорити на рівні Проекту про притягнення юридичної особи до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності наразі передчасно.

На нашу думку, інститут матеріальної відповідальності сторін трудового договору має виглядати наступним чином. Окрема книга (розділ) має носити назву «Матеріальна відповідальність сторін трудового договору», в межах якої мають бути встановлені Глава «Загальні положення», Глава «Матеріальна відповідальність роботодавця» та Глава «Матеріальна відповідальність працівника». Глава «Загальні положення» включатиме дві статті. Першу статтю пропонується іменувати «Обов'язок сторони трудового договору відшкодувати шкоду, заподіяну нею іншій стороні цього договору» та сформулювати таким чином:

«Сторона трудового договору (роботодавець або працівник), винна у заподіянні шкоди іншій стороні, відшкодовує цю шкоду відповідно до цього Кодексу та інших законів.

Трудовий договір або такі, що укладаються в письмовій формі договори, додані до нього, колективний договір не можуть суперечити цьому Кодексу або іншим законам. При цьому договірна відповідальність роботодавця перед працівником не може бути нижчою, а працівника перед роботодавцем – вищою, ніж це передбачено цим Кодексом або іншими законами.

Розірвання трудового договору після заподіяння збитку не тягне за собою звільнення сторони трудового договору від обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду в порядку, передбаченому цим Кодексом або іншими законами».

Другу статтю пропонується назвати «Підстава настання матеріальної відповідальності сторін трудового договору» та викласти у такій редакції:

«Матеріальна відповідальність сторони трудового договору настає за шкоду, заподіяну нею іншій стороні цього договору в результаті її винного протиправного діяння (дії або бездіяльності), якщо інше не передбачено цим Кодексом або іншими законами.

Кожна із сторін трудового договору зобов'язана довести розмір заподіяної їй шкоди».

У Главі «Матеріальна відповідальність роботодавця» першу статтю вважаємо за доцільне назвати «Обов'язок роботодавця відшкодувати працівникові матеріальну шкоду, заподіяну в результаті незаконного позбавлення можливості працювати». Власне зміст статті пропонуємо сформулювати наступним чином:

«Роботодавець зобов'язаний відшкодувати працівнику не отриманий ним заробіток (повністю або частково) у всіх випадках незаконного позбавлення його можливості працювати. Такий обов'язок, зокрема, настає, у випадку:

незаконного відсторонення працівника від роботи, його звільнення або переведення на іншу роботу;

відмови роботодавця від виконання або несвоєчасного виконання обов'язку поновлення працівника на роботі;

затримки роботодавцем видачі працівнику трудової книжки, або внесення до трудової книжки неправильної або такого, що не відповідає законодавству формулювання причини звільнення працівника.

Цим Кодексом та законами можуть встановлюватися інші випадки відшкодування працівникові матеріальної шкоди, заподіяної в результаті незаконного позбавлення роботодавцем можливості працювати».

Також пропонуємо викласти статтю «Матеріальна відповідальність роботодавця за шкоду, заподіяну майну працівника» в такій редакції:

«Роботодавець, який заподіяв шкоду майну працівника, відшкодовує цю шкоду в повному обсязі. Розмір шкоди обчислюється за ринковими цінами, що діють у даній місцевості на день відшкодування шкоди.

За згодою працівника шкода може бути відшкодована в натуральній формі.

Заява працівника про відшкодування шкоди направляється ним роботодавцю. Роботодавець зобов'язаний розглянути таку заяву і прийняти відповідне рішення у десятиденний строк з дня її надходження. При незгоді працівника з рішенням роботодавця або неотриманні відповіді у встановлений строк працівник має право звернутися до суду.

Вважаємо за доцільне виділити статтю «Матеріальна відповідальність роботодавця за затримку виплати заробітної плати та інших виплат, належних працівникові» та викласти її наступним чином:

«При порушенні роботодавцем встановленого терміну виплати заробітної плати, оплати відпустки, виплат при звільненні та (або) інших виплат, належних працівникові, роботодавець зобов'язаний виплатити їх з урахуванням індексу інфляції за весь час затримки починаючи з наступного дня після встановленого строку виплати по день фактичного розрахунку включно. Колективним договором, угодою, розмір компенсації може передбачатися в більшому розмірі.

Обов'язок виплати зазначеної грошової компенсації виникає незалежно від наявності вини роботодавця».

Статтю «Відшкодування моральної шкоди, заподіяної працівникові» пропонуємо викласти в такій редакції:

Моральна шкода, заподіяна працівникові неправомірними діями чи бездіяльністю роботодавця, відшкодовується працівникові в грошовій формі у розмірі, що визначається угодою сторін трудового договору.

Факт заподіяння працівнику моральної шкоди і розміри її відшкодування визначаються судом незалежно від відшкодування матеріальної шкоди».

Отже, нами пропонуються зміни та доповнення до поточної редакції Проекту. Норми про матеріальну відповідальність сторін трудового договору потребують докорінного доопрацювання.

Теоретичні та практичні проблеми матеріальної відповідальності роботодавця як сторони трудового правовідношення тісно взаємопов'язані із загальними проблемами становлення і розвитку державності України в умовах переходу до ринкових форм господарювання. Зазначене обумовлює необхідність удосконалення діючого законодавства про матеріальну відповідальність роботодавця, а також подальшого прийняття нового Трудового кодексу України.

Науковий керівник: к.ю.н. Черноус С.М.

Література:

1. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : монографія / Н.М. Хуторян. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.
2. Венедиктов В.С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / Валентин Семенович Венедиктов. – Х.: КОНСУМ, 1996. – 136 с.
3. Проект Трудового кодексу України 2902 від 22.04.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46746
4. Про порядок денний четвертої сесії Верховної Ради України сьомого скликання Верховна Рада України; Постанова, Порядок денний, Довідка від 06.02.2014 № 739-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/739-vii>

ПРИНЦИПИ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ, ЯК ГОЛОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ЗАПЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ченксєва Катерина Юрївна

студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: chenkseva92@mail.ru

Ключові слова: парламентський контроль, принципи, принцип демократизму, принцип гласності

Від рівня дотримання принципів залежить стабільність та ефективність правової системи та всіх її елементів, в тому числі й ефективність парламентського контролю в Україні.

Визначення надане С.В. Ківаловим та І.К. Залюбовської, яке полягає у тому, що принципи парламентського контролю є головними ідеями, які концентрують в собі інтереси суспільства, виступають як загальнообов'язкові вимоги і виконують функцію загально нормативного орієнтиру в процесі здійснення парламентського контролю.

Близько тридцяти років тому основними принципами контрольної діяльності парламенту вважали: директивність установок Комуністичної партії Радянського союзу – цей принцип ставився навіть вище принципу законності. Аналізуючи чинні нормативні акти, головними принципами контролю на сьогодні є принципи демократизму та законності.

В науковій літературі є різні точки зору стосовно класифікації принципів парламентського контролю. Так, О.Ф. Андрійко вважає, що принципами контролю є системність, законність, дієвість, гласність і прозорість [1,с.13].

А.О. Корнілаєва вважає, що парламентський контроль має здійснюватись на принципах законності, об'єктивності, незалежності, всебічності й повноти, компетентності, співробітництва та гласності [2,с.19-20].

На думку В.С. Шестака, такими принципами є верховенство права, презумпція добропорядності, законність, науковість, компетентність, повнота, своєчасність, гласність [3,с.9]. Залюбовська І.К. виділяє принципи законності, відповідальності контролюючого органу перед державою та підконтрольними об'єктами за об'єктивність

контролю, професійності, неупередженості, об'єктивності, дієвості, гласності, систематичності, регулярності та допомоги підконтрольному органу [4,с.38-39].

В кінці можна виділити головні принципи, які зазначили всі вище перелічені вчені, а саме законність, об'єктивність, гласність та професіоналізм (професійності) [5,с.54-62].

Стосовно принципу законності необхідно зауважити, що законність на думку Ю.Г. Барабаша включає в себе вимогу дотримання як Конституції, так і інших законів та чинних міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою. Отже принцип законності парламентського контролю вимагає дотримання чинного законодавства, здійснення контролю виключно уповноваженими на те органами та чіткого закріплення форми та процедури здійснення контролю.

Принцип об'єктивності полягає у аналізі всіх фактів та всебічного їх розгляду. Тобто врахування суб'єктами парламентського контролю всіх реальних обставин при дослідженні дій підконтрольного об'єкта та винесені рішення за результатами перевірки.

Принцип гласності є пріоритетним напрямком для формування нового політичного та економічного суспільства, оскільки він забезпечує прозорість діяльності органів влади, в тому числі й при здійсненні контролюючих функцій. На думку Ю.Г. Барабаша, цей принцип являє собою всебічне висвітлення діяльності державних інституцій у засобах масової інформації з урахуванням різних думок та точок зору щодо подій, які відбувались у політичному житті, та можливість громадськості безпосередньо слідкувати за повсякденною діяльністю державних органів та посадових осіб. Саме в цію мету в Україні працює телеканал «Рада», основним гаслом в роботі якого є "Законотворчість у прямому ефірі".

Принцип професіоналізму парламентського контролю передбачає високий рівень фахової підготовки осіб здійснюючих контроль. Однак якщо стосовно спеціалізованих інституцій контролю професійні вимоги закріплені законодавчо, то для інших суб'єктів здійснюючих контроль чітко визначити необхідні професійні якості досить важко.

Крім вищезазначених основоположних принципів парламентського контролю, на мою думку, також необхідно висвітлити допоміжні принципи такі, як принцип системності та плановості та принцип допомоги підконтрольному об'єкту.

Так, **принцип системності та плановості** необхідний для встановлення послідовності здійснення контрольних заходів парламентом.

Визначення та сутність принципу допомоги підконтрольному об'єкту надали вчені С.В. Ківалов та І.К. Залюбовська в своїй монографії «Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади в Україні: історія, теорія, перспективи». На їх думку він полягає в тому, що основним завданням контролюючого органу Верховної Ради України є не лише виявлення порушення, а й допомога підконтрольним об'єктам в їх подоланні.

Я вважаю, що законодавче закріплення цього принципу парламентського контролю позитивно вплине на розвиток законотворчої діяльності. Недоліки, на думку вчених, є наслідком законодавчої неврегульованості, при їх виявленні необхідним стане прийняття нових законів або внесення змін та доповнень до діючих.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Марцеляк О.В.

Література:

1. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади. - с. 235
2. Корнилаєва А.А. Теория парламентского контроля в контексте принципа разделения властей. – с. 301
3. Шестак В.С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання).- с.423

4. Залюбовська І.К., С.В.Ківалов Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади в Україні: історія, теорія, перспективи. – с. 180

5. Ю.Г. Барабаш Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект).- с. 197

ПРАВА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Чекотило Вадим Іванович

здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ

Ключові слова: кримінальне провадження, проведення судової експертизи, права учасників кримінального провадження

Згідно із ст. 2 чинного КПК України [2] одним із завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників. Враховуючи дане положення, окремої уваги заслуговує питання щодо забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального процесу під час проведення судової експертизи.

На наш погляд, позитивною з приводу зазначеного є позиція законодавця у КПК України 1960 року [1]. Так, у ст. 197 вказаного КПК регламентувався комплекс процесуальних прав обвинуваченого (підозрюваного), пов'язаних із призначенням та проведенням судової експертизи. Після винесення постанови про призначення судової експертизи слідчий був зобов'язаний ознайомити обвинуваченого (підозрюваного) з нею, що обумовлюється його правом на захист від обвинувачення (підозри), та роз'яснити йому права, передбаченні ст. 197 КПК України:

- 1) заявити відвід експерту;
- 2) просити про призначення експерта з числа вказаних ним осіб;
- 3) просити про поставлення перед експертизою додаткових питань;
- 4) давати пояснення експертові;
- 5) пред'являти додаткові документи;
- 6) ознайомлюватися з матеріалами експертизи і висновком експерта після закінчення її проведення;
- 7) заявляти клопотання про призначення нової або додаткової експертизи.

Про роз'яснення обвинуваченому вищевказаних прав та ознайомлення його з матеріалами експертизи складався відповідний протокол.

Проаналізувавши положення чинного КПК України, що регламентують процесуальний порядок залучення експерта до кримінального провадження, слід констатувати відсутність подібних норм, що дозволяє стверджувати про обмеження прав учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи.

Про можливість ознайомлення учасників кримінального провадження з його матеріалами мову можна вести лише в контексті ст. ст. 221, 290 та 317 чинного КПК України. Так, згідно з ними слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у

кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо вони про це заявлять клопотання.

Отже, у першому випадку йдеться про загальний порядок надання учасникам кримінального провадження матеріалів досудового розслідування для ознайомлення до його завершення. У другому – про надання їм доступу до матеріалів досудового розслідування після його закінчення. У третьому – про їх ознайомлення з матеріалами кримінального провадження після призначення справи до судового розгляду.

Вважається, що обов'язкове ознайомлення учасників кримінального провадження з відповідними його матеріалами (постановою про призначення судової експертизи, висновком експерта) повинно мати місце і під час проведення судової експертизи.

У КПК України доцільно регламентувати комплекс прав, пов'язаних із призначенням та проведенням судової експертизи, як підозрюваного (обвинуваченого), так і його захисника, законного представника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників.

Б.М. Ісакович, Г.М. Надгорний і М.Я. Сегай пропонують наділити відповідними правами навіть свідка, якщо висновок експерта може поставити його в статус імовірного суб'єкта злочину, а обвинуваченого (його захисника) – правом після закінчення досудового розслідування подавати до суду зауваження (відгук) компетентної особи з приводу проведеної експертизи [3, с. с. 126-127].

Таким чином, з упевненістю можна стверджувати, що питання забезпечення процесуальних прав та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення судової експертизи заслуговують на подальшу увагу як науковців, так і практиків.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бондаренко О.О.

Література

1. Кримінально-процесуальний кодекс України // ВВР Української РСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Голос України від 19.05.2012. - № 90-91.
3. Сегай М. Я. Пропозиції з питань удосконалення регламентації судової експертизи в проектах процесуальних кодексів України / М. Я. Сегай, Г. М. Надгорний, Б. М. Ісакович // Вісник Академії правових наук України. – Х., 1999. - № 2 (17). – С. 124-133.

ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОСУЖДЕННЫХ С ВЫСОКИМ УРОВНЕМ СУИЦИДАЛЬНОГО РИСКА

Черкас Виктория Михайловна

студент факультета «Бизнеса и права»
Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

E-mail: cherkas.vichka@mail.ru

Ключевые слова: социальная изоляция, осужденные, суицидальный риск

Принудительная социальная изоляция человека, характеризующаяся различными ограничениями, - это весьма острая, экстремальная ситуация. Она никого не оставляет равнодушным, вызывает различной силы переживания, накладывает отпечаток на ценностно ориентационную сферу, мотивы деятельности, психические свойства и систему отношений осужденных. Реакция на систему принуждения у каждого осужденного индивидуально-своеобразная, так же как и выход из кризисной ситуации лишения свободы.

Случаи суицидального и демонстративно-шантажного поведения, членовредительства, в том числе коллективного, симуляции психических и соматических заболеваний среди лиц, отбывающих наказание в виде лишения свободы, нередки. В последние годы они наполнились новым содержанием и приобрели большую актуальность, так как связаны с противодействием криминальных структур усилению мер по искоренению сложившихся неформальных тюремных традиций.[1]

Суицид и случаи суицидального и демонстративно-шантажного поведения - проблема общественная, поэтому замалчивание - это не лучший способ профилактики и борьбы с причинами таких явлений. Диктуемая обстоятельствами недавних времен «социальная бодрость» предполагала обходить острые углы нашей действительности. За скобки выносились нежелательные для обсуждения проблемы, в том числе рост числа самоубийств.[2]

Большая часть самоубийств среди осужденных совершается в первые два года отбывания наказания, что объясняется объективными трудностями психологической адаптации к иным условиям жизни, необходимостью построения новых, специфических социальных контактов, исполнению другой социальной роли и т. д.

Психологическими исследованиями установлено, что лица, совершившие насильственные преступления, в большей степени, чем осужденные за иные виды преступлений, склонны к суицидальным проявлениям. Несмотря на то что строго закономерных сезонных колебаний частоты суицидальных попыток не установлено, все же обращает на себя внимание тенденция к росту покушений на самоубийства в весенне-летний период и снижение ее в осенние и зимние месяцы. В течение суток наибольшее число суицидальных попыток совершается в вечерние часы (от 18 до 24 часов). Самыми распространенными способами добровольного ухода из жизни являются самоотравления (47%), затем следуют самопорезы (32%), на третьем месте - самоповешение (8%).

Осужденным-суицидентам зачастую присущи демонстративное поведение (оно может иметь целью привлечь внимание окружающих), неадекватные поступки и высказывания, целью которых является вызвать сочувствие со стороны окружающих. Неумение адекватно реагировать и воспринимать происходящее вокруг развивает у таких осужденных негативное отношение ко всему происходящему. По этой причине у

осужденных-суицидентов отмечается развитый негативизм, отсутствие веры в собственные возможности и социальную поддержку.[3]

Осужденные-суициденты, как правило, признают себя виновными не в совершении преступлений, а в том, что причинили душевные страдания своим близким, которых лишили на время отбывания наказания своего общества, помощи и поддержки. Такие осужденные обычно не испытывают жалости к жертвам преступления. Подобное пренебрежение и цинизм в отношении потерпевших представляет собой форму своеобразной психологической защиты.

Нахождение в местах лишения свободы не проходит для человека бесследно. Осужденный, отбывающий меру уголовного наказания впервые, замыкается. Именно здесь необходимо, пока осужденный находится в карантинном помещении, грамотно и правильно диагностировать его индивидуальные особенности в целях составления сотрудниками психологической службы психокоррекционных программ. Знание психологических особенностей суицидального риска в ситуации лишения свободы может помочь в подборе эффективных способов оказания психологической помощи.

. Таким образом, знание психологических особенностей этой проблемы может оказать значительную помощь психологической службе и отделу воспитательной работы с осужденными исправительных учреждений в комплексном изучении личностных особенностей осужденных, их поведенческих реакций, что в итоге позволит вывести диагностическую и прогностическую работу на более высокий уровень. Это может помочь начальникам отряда исправительных учреждений более детально изучать личность осужденных в целях дальнейшей их адаптации, осуществления эффективного воспитательного процесса и подготовки осужденных к жизни на свободе.

С внедрением в практическую деятельность этой проблемы возможно существенно улучшить взаимодействие различных служб исправительных учреждений в изучении и воспитании осужденных. Кроме того, это позволит более качественно вести консультативную и психокоррекционную работу по проблемам личности вновь прибывших осужденных.

Актуальность данной работы определяется тем, что от того, каким образом осужденный выйдет из сложившейся кризисной ситуации, как сможет преодолеть возникшие трудности, зависит его физическое и психическое здоровье. Изучение индивидуальных свойств в целях определения уровня суицидального риска может помочь психологической службе исправительных учреждений в подборе наиболее эффективных методов оказания психологической помощи.

Научный руководитель: ст.преподаватель кафедры истории государства и права УО «БГСХА» Орлович Н.В.

Литература:

1. Профилактика суицидального поведения в УИС: методические рекомендации. - Томск, 2002.
2. Сухов А. Н. Социально-психологические явления в среде осужденных: учебное пособие. - Рязань, 1987.
3. Даниловский С. Л., Петухов В. Е., Хохряков Г. Ф. Личностные свойства осужденных и социально-психологические методы их исследования. - М., 1982.

. ПРОБЛЕМА НЕВІДПОВІДНОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ КРИМІНАЛІСТИКИ УМОВАМ СУЧАСНОСТІ

Черкез Андрій Михайлович
студент Інституту підготовки кадрів
для органів прокуратури України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

E-mail: cherkez.93@mail.ru

Ключові слова: криміналістика, технічні засоби, розробки, розслідування злочинів

В умовах підвищеної уваги до якісно-кількісних змін стану злочинності в Україні особливо важливою є роль криміналістичної науки, яка знаходиться на рубежі боротьби з таким негативним соціальним явищем. Незважаючи на те, що криміналістика, зокрема, її розділ криміналістична техніка досягли досить високого рівня розвитку за останні роки, ці наукові положення потребують подальшого вдосконалення, насамперед, приведення у відповідність науково-технічних засобів, прийомів і методів сучасним умовам. Науково-технічні засоби криміналістики мають враховувати сучасні тенденції розвитку злочинності, механізми вчинення злочину та наукові новації у сфері інформаційних технологій.

Щодо питань криміналістичної техніки, зокрема - "польової криміналістики", Р. С. Белкін виділяє проблеми технічного характеру, а саме - завдання комплектування технічних засобів; межі оснащення слідчого і спеціаліста для роботи в "польових" умовах; напрями наукових досліджень щодо вдосконалення технічного арсеналу слідчого; інформаційне забезпечення слідчо-оперативної групи. Щодо експертних досліджень вказаний вище автор зазначає, як одну з об'єктивних причин експертних помилок, застосування недостатньо досконалих приладів та інструментів, виділяючи, тим самим, необхідність в сучасних технічних засобах, як важливої складової ефективної експертної роботи [1, с. 40]. Таким чином, вбачається, що сучасні науково розроблені технічні засоби є істотним компонентом успішної роботи з розслідування злочинів.

Крім того, джерелом формування криміналістичної техніки виступають дані інших наук, які з урахуванням сучасних інновацій, загострюють особливу увагу на такому напрямку, як техніко-криміналістичні прийоми та методи збору доказів. У даному напрямку найбільш важливим вважаються такі системи фіксації інформації, як цифрова фотографія та цифрова обробка відеозображень. Цікавими є також системи поліпшення порядку проходження технічних кадрів відеоряду (з великої кількості поганих кадрів, наприклад - зашумлених, відтворюється один з гарною якістю). Розширюються технічні можливості розпізнавання та оцінки машинописних текстів (з використанням лазерної сканувальної мікроскопії, що дозволяє отримувати тривимірне зображення мікроскопічних структур), що при наявності великої кількості копіювальної техніки представляє значний інтерес. Все більш широке застосування в криміналістиці знаходять і методи математично-фізичного моделювання на базі комп'ютерних технологій (аж до створення анімаційних моделей події), застосовуються різні системи візуалізації інформації з магнітних носіїв (наприклад - дисків) у вигляді зображень. Отримують сучасне визнання біотехнології, такі, як отримання ДНК-інформації і т.п.

Все більш широке застосування знаходять системи біометричного розпізнавання людини (наприклад – використання цифрових дактилоскопічних сканерів з системою ідентифікації відбитків пальців, або - системи ідентифікації особистості по малюнку сітківки ока, голосу і т.п.).

Так, наприклад, Поліція США, ФРН, Англії, Франції, Японії має у своєму розпорядженні спеціально обладнані автомобілі та вертольоти, широко використовує в роботі телебачення, комп'ютерну і лазерну техніку. Поліцейські органи активно застосовують портативні прилади і датчики для попереднього експрес-аналізу крові, наркотичних і вибухових речовин, пошуку дорогоцінних металів, трупів, оскільки вони зручні і досить результативні. Велика увага приділяється розробці ефективних наборів із засобами для роботи з різними слідами і мікрооб'єктами. У повсякденній діяльності поліції використовуються багато новітніх досягнень науково-технічного прогресу, зокрема засоби мікроаналізу, голографії, комп'ютерних технологій. Електроніка широко представлена також у криміналістичній фотографії.[2]

У зв'язку з цим, вбачається доцільним обмін досвідом у сфері криміналістичної техніки з іншими країнами, з метою його активного використання вітчизняними криміналістами, що послужить вдосконаленню їх

Таким чином, можна визначити такі три основні шляхи вдосконалення наявної криміналістичної техніки, з метою приведення її у відповідність сучасним умовам:

- 1) ретельне вивчення сучасних засобів вчинення злочинів та їх типових слідів;
- 2) залучення найсучасніших розробок і досягнень інших наук;
- 3) перейняття досвіду поліцейських та експертних органів інших країн (шляхом стажування, проведення спільних науково-практичних заходів, конференцій, семінарів і т.п.).

Науковий керівник – доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім.Я. Мудрого Мусієнко О.Л.

Література

1. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы: От теории — к практике. — М., 1988. — 304 с.
2. <http://pravodom.com> (Головна/Криміналістика/Теоретичні та методологічні основи криміналістики/Розвиток зарубіжної криміналістики).

ПРОБЛЕМЫ ПУБЛИЧНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СОМАЛИЙСКОГО ПИРАТСТВА

Черныш Татьяна Викторовна
преподаватель кафедры
гражданско-правовых дисциплин
Криворожского факультета
Национального Университета
«Одесская юридическая академия»

Пантюхова Валерия Валериевна
студентка Криворожского факультета
Национального Университета
«Одесская юридическая академия»

E-mail: v.pantukhova@gmail.com

Ключевые слова: сомалийские пираты, анархия, публичное право, международная безопасность, Международная морская организация

Борьба с противоправной деятельностью преступных организаций происходит, в первую очередь, установлением норм-запретов императивного характера, целью которых

является предотвращение преступлений. Международная преступность, на современном этапе, зачастую, носит этнический или религиозный характер и может быть образована внутри определенного государства или общины; имеет собственные цели и способы незаконной деятельности. Вопрос морского пиратства известен во всем мире и непосредственно касается государств, где развита сфера судоходства.

Разбои на море, как особый вид преступлений, закрепляется в международных актах об охране морских судов. Существует ряд международных правительственных и добровольных неправительственных организаций по защите судоходства и противостояния пиратам. Но влияние «извне» не дает достаточно эффективных результатов, о чем свидетельствует статистика Международного морского бюро (только за 2012 год было совершено 297 пиратских атак, а за первый квартал 2013 года – 66), поэтому, есть основания утверждать, что необходимо выяснить непосредственно истоки пиратства в Сомали [1, с. 6]. А так как Сомали – государство лишь фактическое, то ни о каком публично-правовом влиянии органов власти говорить не приходится.

Сомали всегда было трудно управлять, несмотря на то, что ей присущи все признаки государственности и национального единства – население разговаривает на одном языке, исповедует общую религию (ислам), культуру, имеет однородный этнический состав. Но сомалийцы разделены на множество кланов, подкланов и суб-подкланов, которые являются автономными, имеют свою иерархию и систему управления общиной.

Нападения пиратов, в большей части, сосредоточены в районе Сомали, Аденского залива, Индонезии и Нигерии. Исходя из географии, пираты не выходят из «зоны своего комфорта», из-за чего им гораздо проще контролировать ситуацию при захвате судов, ведь территория сомалийских пиратов – это прибежище, куда они непременно направляют захваченные суда.

Согласно докладу Мониторинговой группы Организации объединенных наций (далее – ООН) в Сомали и резолюции Совета безопасности ООН, исламистские организации Аль-Шабаб в Сомали и Аль-Каиды на Аравийском полуострове, заняв территорию Кисмайо, ввели «налогообложение» для пиратов [2, с. 67]. Кроме, того, их представители уже внедрились в сомалийские общины. Предположительно, это было сделано для установления контроля над пиратами, так как исламисты и сами нацелены атаковать танкеры, перевозящие нефть.

Пиратство – это единственная хорошо оплачиваемая деятельность в Сомали. В одной из провинций (Харардхир) даже функционирует некая фондовая биржа, где местные жители покупают, так называемые, «акции» и если определенная пиратская «кампания» была проведена успешно, они имеют право получить внушительную прибыль [3, с.3]. Исходя из этого, есть сомнения, что сомалийцы просто отдадут эту прибыльную сферу в руки иных групп. Ведь пираты уже вывели свою местную экономику на мировой уровень, путем незаконного сбыта соседним государствам нефтепродуктов, оружия или наркотиков.

Если рассматривать пиратство как составляющую террористической группы, то мы встретимся с противоречиями. Пираты не преследуют каких-либо идеологических целей, как заявил один из них американским журналистам, главное – это прибыль. Пираты не намерены требовать признания своих взглядов, они не стремятся к политическому влиянию и, тем более, к самоуничтожению во имя религии – все это удел терроризма.

Из-за отсутствия государственности в Сомали возникают конфликты и парадоксы в сфере защиты судоходства. Главной проблемой высокого уровня преступности сомалийских пиратов является делящаяся анархия, они даже не будут бороться за восстановление правительства. В таком случае мировому сообществу трудно определить, под юрисдикцию какого суда они подпадают. База данных Международной морской организации показывает, что судебных приговоров касательно пиратов больше всего в соседнем государстве – Кении, а также в Республике Сейшельские Острова – то есть, ближайшие зоны нападений.

Более чем тридцать стран мира уже направили к району Сомали канонерские лодки, но по мнению главы Международного морского бюро Поттенжела Мукундана, это не сможет разубедить пиратов до тех пор, пока более чем два миллиона квадратных миль, от берегов Сомали, не будут патрулироваться [3, с. 2]. Зарубежные страны не стремятся атаковать пиратские прибежища на суше, потому что это слишком сложно и дешевле заплатить выкуп. Но если это станет всеобщей практикой, то это будет побуждать последующие поколения сомалийцев становиться на путь морских разбоев, а сами пираты будут становиться более дерзкими и смелыми.

Американские исследователи считают, что современные морские конвенции не соответствуют реальному положению вещей. Этой мысли предшествовал прецедент, когда иностранные военно-морские силы (далее – ВМС) арестовали сомалийских граждан – мужчин на лодках, которые были тяжело вооружены, но не имели при себе рыболовных снастей, что и послужило поводом для подозрений. Но для судебной инстанции этого оказалось мало – они были арестованы слишком рано. Но, в другой ситуации, когда пираты действительно взяли на abordаж судно, ВМС не рискнули их арестовать [4 с. 8]. Фемида Кении, если дело не касается их граждан, жалуется на недостаточное финансирование со стороны других стран.

Когда на одной территории, хоть и неофициально существующего государства Сомали, правительство не предпринимает законных методов по созданию системы правосудия, отказывается от международного сотрудничества, его граждане становятся действительно свободными корсарами средневекового образца – их практически невозможно контролировать, множество государств направляет силы на их поимку, но до суда такие дела довести крайне сложно. А нестабильное, переходное правительство не сможет уничтожить пиратские базы.

Теорию о подчинении сомалийских кланов исламистским группам необходимо опровергнуть, и прийти к выводу, что они, скорее, конкуренты, чем союзники. Отсутствие внутреннего публичного влияния на пиратов открывает им все возможности для захватов и контрабанды, а международному сообществу создает как финансовые, так и стратегические проблемы.

Научный руководитель: к.ю.н. Устинова-Бойченко А. Н.

Литература:

1. ICC International Maritime Bureau. Piracy and armed robbery against ships, report for the period 1 January-31 December 2011. United Kingdom, 2012;
2. United Nations, Report on the Monitoring Group on Somalia and Eritrea Pursuant to Security Council Resolutions 751 (1992) and 1907 (2009), S/2011/433 (New York: United Nations Publications, 18 July 2011);
3. The Pirates Are Winning! by Jeffrey Gettleman/[The New York Review of Books](#), October 2010;
4. Martin N Murphy, Somali piracy. Why should we Care?/ RUSI Journal, December 2011.

ПОНЯТТЯ ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ

Чуприна Юлія Юрївна

аспіранта кафедри державно-правових дисциплін

юридичного факультету

Харківського національного університету

імені В.Н.Каразіна

E-mail: u.chupryna@yandex.ru

Ключові слова: режим, адміністративно-правовий метод, адміністративно-правовий режим

Серед дискусійних питань теорії адміністративного права проблема змісту правового режиму адміністративного права є однією з найменш досліджених. Проте саме правильне розуміння змісту правового режиму адміністративного права дає можливість логічного пояснення змісту деяких інших категорій теорії адміністративного права, наприклад, пояснення характерних ознак адміністративно-правових відносин.

Корінь проблеми, на нашу думку, полягає в тому, що часто помилково ототожнюються дві різні за змістом наукові категорії: «метод адміністративного права» та «адміністративно-правового режиму». При цьому плутанину в проблему рівною мірою вносять як теоретики права, так і представники галузевої науки адміністративного права.

Перш ніж розглядати поняття «адміністративно-правий режим» видається необхідним визначити, що включається до термінів «режим», «правовий режим» та «адміністративно-правовий режим», оскільки між ними існує діалектичний взаємозв'язок загального, особливого та одиничного (окремого), але, як відомо, основою методологічного підходу до розкриття будь-якого поняття є розкриття окремого через загальне.

За підсумками сходження від конкретного до абстрактного вчені приходили до різних висновків. Разом з тим зазначимо, що у роботах різних авторів під режимом розуміються законність [1], порядок [5], соціальний режим [4] певного об'єкта або виду діяльності, закріплений правовими нормами і забезпечений сукупністю юридичних засобів.

Так, за С. Ожеговим та Н. Шведовою, йому відповідають три смислові значення [3, с. 696]:

1) розпорядок справ, дій;

2) умови діяльності, роботи, існування чого-небудь. Наприклад, робочий режим, режим роботи машини;

3) державний лад. Наприклад, реакційний режим, режим військової диктатури.

Енциклопедичний словник розкриває етимологію слова від французького «regime» і латинського «regimen» — управління. У ньому наведені такі самі, як і у попередньому випадку, значення цього слова [6, с. 1124]:

1) державний лад, метод управління;

2) встановлений розпорядок життя;

3) сукупність правил, заходів, норм для досягнення якої - небудь мети.

Виходячи з цих визначень, можна стверджувати, що режим — це встановлений порядок життя і діяльності (життєдіяльності) для досягнення певних цілей. Як бачимо, поняття «режим» визначається як сукупність методів, система правил, заходів, установлених для досягнення певної мети.

У правовій літературі відомий термін «політичний режим». Так, І. Самощенко, кажучи про демократію як форму державного ладу, характеризує її не тільки у вигляді

форми правління, а й як особливий «політичний режим», тобто як сукупність певних прийомів і методів здійснення державної влади [5, с. 12].

Цікавою, на наш погляд, є думка, висловлена представниками кримінально-виконавчого права А. Наташевим і Н. Стручковим, про те, що «режим» у вузькому сенсі — це сукупність правил поведінки, а в широкому — вся система заходів, які використовуються для досягнення поставлених цілей. Видається, що широке тлумачення є більш прийнятним для визначення правового режиму, оскільки воно охоплює і правовий статус суб'єктів відносин, і методи, що визначаються державою для підтримання нормальних, установлених законом правовідносин [2, с. 63].

Застосування в різних галузевих юридичних науках терміна «режим» для розкриття принципово важливих правових явищ дає підстави для висновку про його теоретичну і практичну важливість.

Отже, проаналізувавши низку точок зору щодо поняття «правовий режим» і розкривши його зміст, можна зробити висновок про те, що правовий режим у структурно-функціональному сенсі — це:

а) закріплена у законодавстві цільова сукупність прав, обов'язків та відповідальності;

б) система заходів, яка використовується для досягнення поставлених цілей режимної спрямованості;

в) система правових заходів, яка полягає у специфіці методів (прийомів) регулювання його механізму. Проте в основному термін «правовий режим» застосовується у рамках загальної теорії права. Положення про те, що кожній галузі права відповідає особливий правовий режим є дуже суттєвим як у науковому, так й у практичному сенсі.

Під адміністративно-правовим режимом Д. Бахрах розуміє поєднання адміністративно-правових засобів регулювання, опосередковане централізованим порядком, імперативним методом юридичної дії, яка виражається в тому, що суб'єкти правовідносин за своїм статусом займають юридично нерівні позиції, тобто методом правової дії є управління, засноване на юридичній нерівності сторін.

В. Ласточкін визначає поняття «адміністративно-правовий режим» як сукупність правових установлень та необхідних організаційних управлінських заходів, що забезпечують порядок реалізації окремими громадянами своїх відповідних прав та обов'язків, а також такий порядок діяльності державних органів і громадських об'єднань, який найадекватніше відповідає інтересам забезпечення безпеки і право охорони громадського порядку на даній жорстко обмеженій ділянці державного управління.

Сучасні вчені часто звертаються до наведених вище визначень, знову аналізують їх, відмічають переваги та недоліки, виявлені при проведенні власних досліджень з проблеми правового режиму. Але все ж зазначені позиції не знайшли широкого визнання в науковому середовищі, що не можна сказати відносно тлумачення поняття «правовий режим», запропонованого відомим вченим-теоретиком права С. С. Алексєєвим в роботі «Загальні дозволи і загальні заборони в радянському праві» (М., 1987) [1, с. 35].

На думку С. С. Алексєєва, найбільш загальним чином правовий режим визначається як порядок регулювання, який виражений в комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань і створюють особливу спрямованість регулювання.

Таким чином, на нашу думку, під терміном «правовий режим» слід розуміти сукупність правових засобів, що застосовуються для регулювання суспільних відносин з приводу конкретних предметів, ситуацій.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Общая теория права [Текст]: В 2 т. Т. 1. - М.: Юрид. лит. 1981. – 361 с.
2. Наташев А. Е. Основы теории исправительно-трудового права/ А. Е. Наташев, Н. А. Стручков. – М., 1967. – 190 с.
3. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка/ С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М., 1993. – 573 с.
4. Резвых В. Д. Взаимодействие в процессе административно-правового обеспечения режима социалистического хозяйствования/ В. Д. Резвых И. А. Скляров. – Горький, 1977. – 96 с.
5. Самощенко И. С. Охрана режима законности советским государством/ И. С. Самощенко. – М., 1960. – 146 с.
6. Советский энциклопедический словарь [Текст] / гл. ред. А. М. Прохоров. – 4-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 1632 с.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ ТА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Шевченко Наталія В'ячеславівна
студент – спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

E-mail: n.shevchenko90@mail.ru

Ключові слова: бюджетна система; бюджет; бюджетна політика; децентралізація влади

Основою кожної країни є бюджетна система, яка забезпечує здійснення державою своїх функцій. Вона являє собою один з найважливіших та обов'язкових елементів державності, який торкається усіх сфер існування держави, кожної окремої людини та громадянина.

У часи, коли Україна стоїть на межі дефолту, аналіз сучасного стану та перспектив розвитку бюджетної системи є досить актуальним, а потреба створення нормативної та фінансової бази, достатньої для виконання державними органами своїх завдань, створення гарантованих та довгострокових джерел наповнення бюджетів є першочерговими для вирішення, оскільки саме бюджет є фінансовою основою функціонування не лише державного апарату, але і забезпечення гарантованих Конституцією України прав та свобод громадян.

Відсутність коштів в бюджеті країни ставить під сумнів можливість виконання державою таких гарантій. Саме тому першочерговим завданням теперішнього уряду має стати розробка та впровадження нової ефективної бюджетної політики.

Бюджетна політика — цілеспрямована і планомірна діяльність держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання, темпів та частки одержавлення національного доходу, джерел його формування та вибору оптимальної структури витрат з метою підтримання стабільного економічного зростання в країні і досягнення стратегічних цілей держави"[1].

Найгострішими проблемами економічного й соціального розвитку України є оптимізація структури доходів населення, реформування соціальної сфери, подолання бідності, нераціональна структура господарського комплексу й низький рівень

конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, значне навантаження на бюджет і державні цільові фонди із фінансування соціальних програм. У зв'язку з цим метою національної бюджетної політики є формування нової моделі соціального й економічного розвитку, що передбачає побудову соціальної ринкової економіки з рівнем доходів громадян, що відповідає світовим стандартам. Для цього вона повинна спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та поглиблення зв'язків національної економіки зі світовим співтовариством [2, с.32].

Для досягнення таких завдань нашої законодавчій владі слід розробити та запровадити нову реформу бюджетної сфери, більше нових Програм, які були б вираженими та розрахованими для бюджетної системи на сучасному етапі розвитку, переглянути існуючі Програми та зробити їх більш адекватними та адаптованими для ситуації, що склалася на даний момент, тобто слід активніше застосовувати передбачений Бюджетним Кодексом програмно- цільовий метод. До розробки таких програм слід залучати не лише чиновників, але і науковців, а також представників бізнесу, що на практиці знають як досягти збалансованості та стабільності надходжень.

Залучення таких представників до розробки різних державних Програм допоможе законодавцю зменшити прірву, що спостерігається у нашій країні між *de iure* та *de facto*. При цьому, активне та чітке (у додержанні алгоритму) використання та розробка середньострокових бюджетних прогнозів буде підвищувати обґрунтованість прийнятих у цій сфері рішень, надаючи можливість всебічно оцінити їх наслідки у майбутньому. Досягнення цієї мети сприятиме також прозорості бюджетної політики, шляхом оприлюднення і широким громадським обговоренням результатів середньострокового бюджетного планування.

Необхідним також є становлення високого рівня відповідальності та чітких покарань за нераціональне використання головними розпорядниками бюджетних коштів.

Аналіз та вивчення досвіду функціонування бюджетних систем зарубіжних країн є досить актуальним в час реформування правової та економічної сфер України. Досвід країн, які мають схожий бюджетний устрій, може допомогти віднайти ефективні методи та способи планування.

Світовий досвід показує, що європейські країни досить активно запроваджують процес децентралізації державної влади, що побудований на принципі субсидіарності та є запорукою утвердження в державі демократичних стандартів управління, оскільки надмірна централізація коштів на державному рівні ставить у цілковиту залежність від державного бюджету реалізацію місцевими органами влади покладених на них функцій.

В теорії та практиці державного будівництва розрізняють, як правило, дві форми децентралізації. Перша являє собою демократичну децентралізацію, коли йдеться про делегування частини державної виконавчої влади на рівень відповідних територіальних громад та їх органів. Ця форма існує у Великій Британії, Канаді, Австралії тощо, її прийнято називати англосаксонським типом місцевого самоврядування.

Суть другого типу місцевого самоврядування полягає в адміністративній децентралізації, тобто створення на місцях спеціальних урядових органів (місцевих державних адміністрацій, префектур тощо), які становлять т. з. виконавчу вертикаль. Цей тип існує в поєднанні з класичним у Франції, Італії та інших державах. Таке поєднання форм місцевого самоврядування отримало назву французького або континентального типу [3].

В Україні на найвищому рівні управління держава час від часу приймає законодавчі акти та відповідні постанови про передачу повноважень місцевому самоврядуванню. Проте є підстави стверджувати, що все це радше шкодить, ніж допомагає процесу децентралізації влади: реального наповнення владою органів місцевого самоврядування не відбувається через відсутність фінансового забезпечення управління територіальним розвитком.

На місцеві бюджети перекладається лише відповідальність. Органи місцевого самоврядування не мають жодного впливу на розподіл і використання субвенцій, особливо інвестиційного характеру. Мало того, що рішення ухвалюються не на місцевому рівні, іще ж потрібно пройти невиправдано громіздку й тривалу процедуру узгоджень в органах вищої виконавчої та законодавчої влади[4]. Тобто, проблема вдосконалення місцевого управління, зокрема взаємодії органів державного управління та місцевого самоврядування в Україні, сьогодні залишається актуальною. Для ефективного розв'язання питань місцевого значення потрібна модель, яка б забезпечувала необхідну єдність державної влади з одночасною самостійністю територіальних громад. У суспільстві мають бути визначені не максимальні, а граничні можливості самоврядування з метою розвитку демократії і забезпечення суверенітету народу, і оптимальне співвідношення державного управління і самоврядування, їх співвідношення на місцевому рівні. В умовах реформування українського суспільства вирішення цієї проблеми є надзвичайно важливим [5; с. 78]. Такий підхід призведе до чіткого визначення та розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері міжбюджетних відносин, а також зміцнення їхньої фінансової основи, шляхом підвищення рівня фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок власних доходів – це передумова для підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів, підвищення стабільності та передбачуваності доходів місцевих бюджетів, створення умов для оптимізації взаємовідносин між суб'єктами бюджетного процесу.

Таким чином можна сказати, що одним із стратегічних напрямів розвитку бюджетної системи посилення фінансової основи бюджетів місцевого самоврядування шляхом наближення до Європейських стандартів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Солошкіна І.В.

Література:

1. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т.; за ред. С. В. Мочерного. - Львів : Світ, 2005. - Т. 1. - 616 с
2. Піхоцький В. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України // Фінанси України. – 2010. - №3. – С.30-37
3. Автономов А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – М.: Проспект, 2005. – С. 349
4. Віктор Павліченко «Децентралізація державної влади – реальний крок до територіального розвитку», Віче №4, 2009
5. Слухай С. В. Децентралізація держави в контексті ринкової трансформації [Текст] / Слухай С. В. // Вісник Київського університету. Серія „Економіка”. – 2002. – Вип.67

ДО ПИТАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ НАДР В АСПЕКТІ ЇХ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Шиян Ірина Сергіївна
студентка 4 курсу ПЮІ НУЮ
імені Ярослава Мудрого

E-mail: irisha.shiyan@gmail.com

Ключові слова: Надрокористування ,надра , ресурси, природно- мінеральних

В умовах всесвітньої екологічної кризи ефективним засобом раціонального природокористування має стати правове регулювання комплексного використання природних ресурсів. Особливої уваги в цьому аспекті є надра, оскільки вони є цінним енергетичним ресурсом, якому властива вичерпність. Тому комплексний підхід до врегулювання відносин надрокористування для українського суспільства сьогодні становить актуальне відкрите питання, що потребує нагальної відповіді.

Науково-теоретичну базу нашого дослідження складають праці відомих науковців у галузі екологічного права: Г. І. Балюк, Л. О. Бондаря, Н. С. Гавриш, О. В. Глозової, А. Й. Годованюка, С. В. Гошовського, В. К. Гуревського, П. Д. Індіченка, Т. М. Кілічава, Р. С. Кіріна, І. М. Козьякова, М. В. Краснової, П. Ф. Кулініча, А. М. Мірошніченка, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, Є. О. Платонової, О. О. Погрібного, С. В. Разметаєва, В. І. Семчика, Н. І. Титової, Н. В. Черкаської, Ю. С. Шемшученка, В. З. Янчука та ін.

Для початку визначимо суть поняття надрокористування. Так, О. Андрійко визначає надрокористування як діяльність надрокористувачів у рамках отриманої ліцензії або укладеної угоди про розподіл продукції [4, с.207]. Н. Кобецька визначає надрокористування як передбачену і захищену законом діяльність користувача надр, яка здійснюється на території нашої держави, спрямовану на використання корисних властивостей конкретної ділянки надр для вивчення, видобування чи використання іншим чином ресурсів, що знаходяться на ній, включаючи корисні копалини [4, с. 215]. Інші дослідники використовують термін надрокористування через окремі види користування надрами, виділяючи їх згідно з Кодексом України «Про надра».

Сьогодні регулювання відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, охорони прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян регламентується Кодексом України про надра, законами України «Про нафту і газ», «Про видобування і переробку уранових руд», Гірничим законом України та відповідними підзаконними нормативно-правовими актами [3, с. 111].

Підвищення загального рівня соціально-економічного розвитку кожного суспільства неминуче супроводжується збільшенням споживання невідновних природно-мінеральних ресурсів, інтенсивною розробкою родовищ корисних копалин, і тому охорона та ефективне використання надр є однією з глобальних проблем сучасності. Інтенсивне використання надр вимагає постійного вдосконалення їх правової охорони, нормативного забезпечення раціоналізації надрокористування [3, с. 112].

На нашу думку, важливим в аспекті раціонального використання надр є принцип їх комплексного використання та охорони, який забезпечує повноту та безпеку геологічного вивчення. В науковій літературі багато дослідників також виділяють принцип комплексності і визначають його як основний принцип в регулюванні надрових відносин.

Так, Б.Н. Мухітдінов вважав, що раціональне комплексне використання надр передбачає таку організацію користування надрами, котра враховувала б взаємодію різних видів природних багатств і розробка родовищ не призводила б до погіршення стану землі, вод, лісів. Науковець вважає, що фактично, в законодавстві України мова йде не тільки про комплексність, але й про повноту використання надр. Комплексність за своїм змістом є більш широким поняттям, яке охоплює і повноту [5, с. 62].

О.М. Олійник з цього приводу зазначає, що потрібно продовжити вивчення питання правового визначення надр як об'єкта правового регулювання та зробити відповідні висновки, а з метою гармонізації природоресурсного законодавства, необхідно внести певні зміни та доповнення у Гірничому законі України та Кодексі законів про надра, що у свою чергу дозволить чітко встановити об'єкт гірничих правовідносин, що дасть можливість відмежувати їх зміст від суміжних правовідносин [2, с. 808].

Основними вимогами у галузі охорони надр: забезпечення повного і комплексного геологічного вивчення надр; додержання встановленого законодавством порядку надання надр у користування і недопущення самовільного користування надрами; раціональне вилучення і використання запасів корисних копалин і наявних у них компонентів; недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, на збереження запасів корисних копалин, гірничих виробок і свердловин, що експлуатуються або законсервовані, а також підземних споруд; охорона родовищ корисних копалин від затоплення, обводнення, пожеж та інших факторів, що впливають на якість корисних копалин і промислову цінність родовищ або ускладнюють їх розробку; запобігання необґрунтованій та самовільній забудові площ залягання корисних копалин і додержання встановленого законодавством порядку використання цих площ для інших цілей; запобігання забрудненню надр при підземному зберіганні нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод; додержання інших вимог, передбачених законодавством про охорону навколишнього природного середовища (ст. 56 Кодексу законів про надра) [1].

Крім того, зважаючи на багатогранність процесу надрокористування та причетності до цього геологічних, біологічних та інших наук, ми пропонуємо: спрямувати наукове вивчення питання надрокористування в Україні до поглибленого теоретичного обґрунтування й наукового усвідомлення прикладних процесів; використати принцип всеохопності засобів і прийомів вивчення, систематизації знань та результатів з можливістю їх подальшого практичного використання; підготувати наукову базу для внесення відповідних змін у законодавство, що у свою чергу дозволить виконати поставлені практичні завдання й отримати якісно новий регулятор суспільних відносин з надрокористування.

Таким чином, сьогодні в Україні на законодавчому рівні визначені лише найзагальніші принципи надрокористування, які не знайшли своєї конкретизації на практиці через власну абстрактність та декларативність. Це зумовлює пошук науково обґрунтованих принципів, які б забезпечили раціональне користування вичерпним ресурсом – надрами, врахували б всю багатоаспектність та багатогранність процесу видобування, переробки та користування надрами в умовах їх правової охорони.

Науковий керівник: к.ю.н. доц. О.М.Батигіна

Література

Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.

Олійник О.М. Проблемні питання юридичного визначення поняття «надра» // Держава і право. – 2008. - № 42. – С. 808.

Шем'яков О. Правова охорона надр: поняття та проблеми / О. Шем'яков // Право України. – 2002. – № 2. – С. 111-114.

Козьяков И.Н. Недропользование в странах СНГ: сравнительно правовой анализ: моногр.: в 2 кн. / И.Н. Козьяков. – К.: Имидж Принт, 2009. – Кн. 1. – 576 с.

Мухитдтнов Н.Б. Правовые проблемы пользования недрами. – Алма-Ата: Изд. наука Каз.ССР. – 1972. – 504 с.

ПРОБЛЕМА КОДИФІКАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Шиян Ольга Володимирівна

студентка 4 курсу Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

E-mail: ShiyanOlya@mail.ru

Ключові слова: екологічне право, вдосконалення, кодифікація, Екологічний кодекс

Екологічне право є однією з найбільш гуманістичних галузей національного і міжнародного права. Його метою є врегулювання комплексу суспільних відносин, спрямованих на охорону навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки. Проте ефективність регулювання цих відносин залишається недостатньо високою. Про це свідчить стан довкілля в Україні, суттєве вичерпання мінерально-сировинних ресурсів, погіршення стану здоров'я населення. Протягом останніх п'ятнадцяти років вітчизняна практика вдосконалення правового регулювання в сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів здійснювалося шляхом прийняття багаточисельних комплексних і спеціалізованих законодавчих актів [3, с.1].

Дослідженням зазначеної проблеми займалися ряд науковців, зокрема І.М. Андрейцев, Г.В. Анісімова, Г.І. Балюк, В.В. Костицький, В.К. Попов, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга та ін.

На сьогодні екологічне законодавство України являє собою розгалужену ієрархічну систему законодавчих актів різного регулюючого рівня, юридичної сили, різних сфер застосування. Хоча у вітчизняному законодавстві практично не залишилося прогалин у екологічній галузі, водночас слід зазначити, що навіть фахівці не в змозі охопити весь масив правових норм, що регулює правовідносини у цій сфері [2, с.1].

Існує декілька точок зору щодо необхідності кодифікації. Так, Ю.С. Шемшученко вважає, що створення єдиного Екологічного кодексу як самостійного кодифікованого акта є недоцільним, оскільки екологічне законодавство - це надзвичайно широка, комплексна галузь, що регулюється різними галузями права. Т. Корнякова вважає, що розробка та прийняття Екологічного кодексу України є передчасними, адже існує необхідність доопрацювання існуючих норм екологічного права.

Іншою є точка зору науковців, які висловлюють думку щодо необхідності прийняття Екологічного кодексу України, що в свою чергу дозволить скоротити кількість джерел екологічного права і сприятиме підвищенню ефективності його застосування. Такий Кодекс міг би в Загальній частині містити завдання національного законодавства щодо правового регулювання об'єкти і принципи правової охорони навколишнього природного середовища, правове регулювання відносин власності та ін., а в Особливій частині правовий режим охорони та використання конкретних природних ресурсів [2, с.5].

Необхідність проведення кодифікації екологічного законодавства України зумовлена також тим, що Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» був прийнятий ще за радянських часів і вже істотно застарів. Він побудований на тогочасних концептуальних засадах і не забезпечує системної екологізації усіх сфер суспільного життя. Як зазначається на науковому рівні, навіть термінологічно Закон не узгоджується і міжнародно прийнятою в цій галузі термінологією. Предметом охорони за

Законом виступає «навколишнє природне середовище», тоді як за сучасним міжнародним правом - «навколишнє середовище» [3, с.5].

Про розробку проекту Екологічного кодексу України зазначається в п. 34 Основних напрямків державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року №188, а також у п. 9 Рекомендацій парламентських слухань щодо до тримання вимог природоохоронного законодавства в Україні, затверджених Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 року № 565 [3, с.6].

У теорії екологічного права були запропоновані різні форми кодифікації: Основи законодавства про охорону навколишнього середовища, Основи раціонального використання і охорони природних ресурсів, Кодекс про охорону і раціональне використання природних ресурсів. У сучасних умовах існує також пропозиція подальшої кодифікації охоронного законодавства шляхом розробки Природоохоронного або Ландшафтного кодексу України зокрема цю позицію підтримує В.І. Андрейцев [1, с.78].

До того ж, слід зазначити, що був навіть розроблений та внесений проект Екологічного кодексу України до Верховної Ради України групою депутатів, який зареєстрований 20.02.2004 року № 5170, хоча до цього часу він не знайшов своєї подальшої реалізації.

Кодифікація екологічного законодавства відповідає і сучасним європейським тенденціям. Підготовка проектів таких кодексів здійснюється нині в Росії, Німеччині, Республіці Білорусь та ряді інших країн. Міжпарламентська Асамблея СНД прийняла Модельний екологічний кодекс, рекомендований для використання у відповідних країнах. Вже діє Екологічний кодекс у Франції, Республіці Казахстан тощо [3, с.5].

На нашу думку, прийняття Екологічного кодексу сприятиме подальшій екологізації господарської діяльності, посиленні впливу державних заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки в країні, надасть екологічній політиці в Україні системного характеру, усуне численні суперечності та спростить практичну реалізацію норм екологічного права [2, с.6].

Проведення кодифікації екологічного законодавства дозволить належним чином забезпечити необхідні умови для сталого розвитку України та її участі в міжнародних відносинах в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Таким чином, проблема систематизації екологічного законодавства України шляхом його кодифікації залишається досить актуальною та потребує подальшої теоретико-методологічної розробки і практичної реалізації.

Література

1. Анісімова Г. В. Кодифікація екологічного законодавства України: природно-правові засади / Анісімова Ганна Валеріївна // Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України : зб. тез наук. доп. учасн. «круглого столу», 9 листоп. 2012 р. / Нац. ун-т. «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2012. – С. 76–79.
2. Костицький В. В. Принципи екологічного права як методологічні засади кодифікації екологічного законодавства <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/ekpr.pdf> с.1-10
3. Шемшученко Ю. Актуальні проблеми кодифікації національного та міжнародного екологічного права // Право України 2011, № 2 с.4-11

ПРОБЛЕМИ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Штана Іван Сергійович

студент V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

E-mail: Shtana.Vanja@rambler.ru

1. Зміст розкриття і розслідування злочинів полягає у знаходженні і вилучення доказів . Ця діяльність неможлива без вторгнення в особисте життя громадян , без обмежень їх прав і свобод у випадках , передбачених законом , без заходів процесуального примусу.

Слідчою дією, яка має яскраво виражений примусовий характер і пов'язане з вторгненням в сферу особистого життя громадян , є обшук. Обшук є одним з найбільш складних слідчих дій , що обумовлюється низкою процесуальних умов і складністю тактики його проведення . Для забезпечення ефективності обшуків потрібні не тільки знання кримінального процесуального закону , а й досить глибокі знання тактики, положень психології . Саме ці обставини визначили вибір теми дипломної роботи.

2. Обшук - це слідча дія, яка полягає у примусовому обстеженні приміщень і споруд , ділянок місцевості , транспортних засобів та окремих громадян з метою відшукування та вилучення предметів і документів , які мають значення для розслідування, а також виявлення розшукуваних осіб , трупів, тварин. Процесуальні підстави і порядок проведення обшуку регламентовані в статтях 234-236 КПК України.

У відповідності з новим Кримінальним процесуальним кодексом України у разі необхідності провести обшук при здійсненні кримінального провадження слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням. До клопотання мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз (ст. 234 КПК України).

У невідкладних випадках , пов'язаних із врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб , які підозрюються у вчиненні злочину , обшук житла чи іншого володіння особи може бути проведено без постанови судді. При цьому в протоколі зазначаються причини , які зумовили проведення обшуку без постанови судді. Протягом доби з моменту проведення цієї дії слідчий направляє копію протоколу обшуку прокуророві.

3. Метою обшуку може бути виявлення і вилучення :

- знарядь вчинення злочину (зброї , злочинського інвентарю , транспортних засобів , побутових предметів);
- предметів , які зберегли на собі сліди злочину;
- предметів , отриманих в результаті злочину ;
- трупа , його частин , слідів крові ;
- документів ;
- цінностей та майна обвинуваченого з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна;
- предметів , зберігання чи використання яких заборонено або обмежено (вогнепальна зброя , наркотики).

4 . Проблемним в криміналістичній теорії і в слідчій практиці є питання про тактичні прийоми проведення обшуку, зокрема прийомах ведення пошукових дій. На мій погляд, тактичні прийоми обшуку - це прийоми мислення і практичних дій слідчого, спрямовані на визначення ознак шуканих об'єктів і можливих місць їх приховування , відшукування і вилучення цих об'єктів.

Тактичними прийомами виявлення місця приховування є наступні.

Аналіз ознак і властивостей шуканих предметів. Цей прийом полягає у визначенні (або припущенні) зовнішнього вигляду, розміру , форми , ваги , кольору , запаху предметів , які розшукуються. Важливе значення має врахування можливості розчленування предмета і зберігання його частинами. Наприклад, автомат може бути розібраний і захований частинами. Те ж саме можна сказати щодо крадених автомобілів, мотоциклів та інших об'єктів.

Для відшукування окремих предметів велике значення має їх характерний запах (бензин , спирт , наркотичні речовини).

Аналіз структури об'єкта, який піддається обшуку, обстановки окремих приміщень з метою визначення місць можливого приховання предметів пошуку. Даний прийом полягає у визначенні окремих частин, наприклад , будинку, де можуть перебувати розшукувані предмети. Це можуть бути житлові приміщення, підвал, гараж, горище і т.д. Визначаються також і властивості окремих елементів обстановки (наприклад, меблів, інших предметів побутового призначення) і можливостей їх використання для приховування певних предметів, устаткування схованок

Висування версій про можливе місцезнаходження розшукуваних предметів з урахуванням особистості людини, яка обшукується. Цей прийом ґрунтується на тому психологічному положенні, що людина, яка прагне щось заховати від інших людей , використовує для цього ті об'єкти , які мають певні "корисні" для приховування властивості, про що більшість людей не знає. Це може бути пов'язано і використанням професійних знань. Наприклад, столяр може обладнати схованки в виготовленої ним меблів , взуттєвик - у взутті і т.д.

Зіставлення виявлених об'єктів (з урахуванням можливого їх видозміни) з ознаками тих , що відшуковуються. Цей прийом спрямований на виявлення об'єктів, що підлягають вилученню, які можуть бути замасковані під некримінальні об'єкти або зберігається серед останніх. Наприклад , кинджал - стилет може бути вмонтованим у палицю , пістолет може перебувати серед дитячих іграшок, наркотичні речовини - серед ліків і т.д.

Аналіз обстановки місця обшуку з метою виявлення невідповідностей в окремих її елементах. Ці невідповідності можуть вказувати на обладнання схованок . Даний прийом полягає у зверненні уваги на ознаки і властивості окремих об'єктів, які є нелогічними для даної ситуації. Наприклад: різний відтінок кольору шпалер або фарби на стіні; різний звук від простукування на окремих ділянках стіни; наявність ознак підйому окремих дощок підлоги або паркету, різна вага аналогічних предметів і т.п.

Спостереження за поведінкою обшукуваної особи. Цей прийом має своєю метою отримання інформації про можливе місцезнаходження захованих об'єктів. Така інформація може бути отримана виходячи з реагування особи на дії членів слідчо-оперативної групи під час проведення обшуку. Це можуть бути мимовільні реакції обшукуваного, які можуть зорієнтувати щодо місць приховування.

Знання названих тактичних прийомів та вміле їх практичне використання спрямовані на підвищення результативності проведення обшуків.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Волобуєв А.Ф.

АКТУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ОБШУКУ

Янчук Наталія Володимирівна

слухач магістратури
Національної академії внутрішніх справ

E-mail: yanchuk_natalia@ukr.net

Ключові слова: криміналістика, обшук, тактичні прийоми, відеозапис

Потреби слідчої практики свідчать про існування суттєвих прогалин у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Результати узагальнення групи кримінальних проваджень вказують на невисоку результативність обшуків. Опитування слідчих підтверджує, що, крім інших об'єктивних чинників неналежної результативності (проблеми матеріально-технічного забезпечення, незабезпеченість транспортом, істотна протидія з боку обшукуваних осіб тощо), назріла потреба якісного оновлення тактичного забезпечення проведення обшуків.

Загальна тактика проведення обшуку досить повно висвітлена вченими-криміналістами та процесуалістами в криміналістичній літературі. Вагомий внесок у розробку наукових засад проведення обшуків здійснили відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, зокрема, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, С.Ф. Денисюк, О.О. Закатов, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічов, О.М. Кузів, Є.Д. Лук'янчиков, І.Ф. Пантелєєв, М.В. Салтевський, В.М. Тертишник, В.Ю. Шепітько та інші. Значущість проведених наукових досліджень безсумнівна, оскільки ця слідча (розшукова) дія досить широко застосовується в правоохоронній практиці і є розповсюдженим способом збирання фактичних даних. Однак, злочинці все ширше стають обізнаними у тактиці слідчо-оперативних груп та здійснюють ефективну протидію, що вимагає адекватних та сучасних засобів і методів контр-протидії з боку слідчо-оперативних груп.

Криміналістика, завдяки інтеграції досягнень природничих і технічних наук, традиційно представляла галузь знання про «наукову техніку розкриття злочинів» [1]. Вона не залишала без уваги проблеми мистецтва розслідування злочинів, надаючи можливості інтеграції в неї досягнень гуманітарних наук (не тільки технічних), що підтверджує обумовленість засобів і методів боротьби зі злочинністю рівнем соціально-економічного розвитку суспільства та його прагнення протистояти злочинності засобами, доступними в конкретних історичних умовах.

Серед різноманітних перспективних природничих наук, що можуть бути інтегровані в криміналістику, зокрема - під час провадження обшуку, слід виділити психофізіологію. Основним завданням психофізіологічних досліджень є встановлення кореляцій між тими чи іншими психічними явищами чи станами та біоелектричним, вегетативним, рухливим реакціям і функціями людини [2, с.11]. Суттєвою психофізіологічною особливістю провадження обшуку є те, що обшукувана особа не може залишатися байдужою до процедури обшуку, гостро переживає подію і болісно реагує на окремі її етапи. Напруженість обшукуваного виникає внутрішньо і, як правило, проявляється зовнішньо. В особи виникають прояви хвилювання, зниження критичності мислення, пам'яті, уваги, змінюється колір обличчя, короткочасно розширюються зіниці очей, відбуваються неконтрольовані мікрорухи, що суперечать змісту пояснень обшуківаної особи, покусування або затиснення губ, важке дихання тощо. Реакції значно посилюються, якщо слідчо-оперативна група близько підійшла до розшукуваних об'єктів.

Більшість з вищевказаних реакцій можуть бути встановлені звичайними засобами спостереження, що, як правило, використовується в якості типового тактичного прийому -

спостереження за зовнішніми реакціями обшукуваної особи. Даний тактичний прийом є достатньо традиційним [3, с. 107], має певні переваги - не потребує додаткових засобів, але має й недоліки. По-перше, слідчі та оперативні працівники, як правило, не мають достатньо знань та навичок у виявленні зовнішніх ознак брехні, оскільки вони не є професійними психологами; по-друге, організація даної слідчої (розшукової) дії, як правило, інформаційно-перенасичена, що не дозволяє слідчому у повній мірі реалізовувати даний тактичний прийом (тобто - спостерігати за обшукуванням), навіть якщо він був до нього підготовлений; по-третє, слідчий або оперативний працівник не в змозі побачити мікрорухи особи та інші мало видимі зовнішні психофізіологічні реакції особи, тим більше їх зафіксувати для подальшої оцінки та використання.

Тому спостереження під час обшуку за реакціями обшукуваних осіб, як тактичний прийом, може бути вдосконалений за рахунок: по-перше, залучення спеціалістів відповідної спеціалізації; та по-друге, використання сучасних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії, а саме відеозапису з додатковою метою спостереження за обшукуваною особою та подальшим його аналізом. Найкращим варіантом може бути поєднання відеозапису з аналізом зовнішніх психофізіологічних ознак брехні в режимі реального часу [4], що може надати негайну допомогу у розшуку об'єктів, які цікавлять слідство.

Для обрання залучення спеціаліста до обшуку слід враховувати функції, що здійснює спеціаліст: 1) організаційна функція – надання слідчому допомоги в організації проведення слідчої дії щодо вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень обшукуваного житла, іншого володіння особи чи окремих речей, виготовлення відбитків та зліпків відповідно п. 7 ст. 236 КПК України [5, с. 132]; 2) попереджувальна функція – спостереження за дотриманням під час обшуку необхідних заходів безпеки; при виявленні предметів спеціаліст висловлює думки щодо їх упакування з метою недопущення пошкодження або знищення; 3) методологічна функція – визначення можливих місць схову об'єктів; 4) пізнавальна – дослідження зі слідчим об'єкта обшуку; допомога слідчому у застосуванні спеціальних інструментів, приладів з метою виявлення місць схову; 5) посвідчувальна функція – допомога слідчому у фіксації виявлених об'єктів і описанні в протоколі обшуку.

Отже, спеціаліст в галузі психофізіології, що залучається для допомоги в реалізації слідчим тактичних прийомів обшуку, виконує переважно пізнавальну функцію, та може надавати допомогу слідчому у реалізації інших окремих тактичних прийомів обшуку, про що свідчить опитування слідчих прокуратури та МВС України. Зокрема, такі спеціалісти можуть залучатися до реалізації тактичних прийомів обшуку, що мають на меті одержання невербальної пошукової інформації від обшукуваного: залучення обшукуваного до діяльності слідчого; постановка обшукуваному уточнюючих запитань; залучення обшукуваного до діяльності слідчого; словесна розвідка тощо [6, с. 228-229].

Разом з тим, здійснений відеозапис вже проведеного обшуку для спеціаліста в галузі психофізіології може цінним джерелом орієнтуючої та доказової інформації. Сучасна авторська методика "Визначення психологічних ознак достовірності/недостовірності свідчень за відеоматеріалами слідчих дій" Шаповалова В.А. є тому підтвердження [7]. Вказана методика складається з комплексу спеціально розроблених процедур (основою яких є спостереження та контент-аналіз), для провадження психологічного дослідження показань учасників слідчої (розшукової) дії, що зафіксовані на відеозаписі. Разом із застосуванням цієї методики для підвищення ефективності допиту, пред'явлення для впізнання та інших слідчих (розшукових) дій, дана методика може бути використана для дослідження та подолання неправдивої заяви обшукуваної особи щодо виявлених під час обшуку предметів, які можуть мати відношення до розслідуваної події, або загалом - злочинної діяльності тощо.

Отже, підвищення якості наявних та створення нових ефективних тактичних прийомів обшуку загалом базується на інтеграції досягнень природничих й технічних наук в криміналістику, зокрема психофізіології - в тактику обшуку.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Алексєєв О.О.

Література:

1. Трегубов С.Н. Основы уголовной техники. Научно-технические приемы расследования преступлений: Практическое руководство для судебных деятелей. - М: Изд. юрид. кн. склада «Право», 1915. - 334 с.
2. Костандов Э.А. «Психофизиология сознательного и бессознательного». - СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006.-ЗАО Издательский дом «Питер», 2004 - 256 с.
3. Криміналістика: Підручник. / [Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін.] - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Атіка, 2001. - 544 с.
4. Новый детектор эмоций зможе побачити, коли ми обманюємо. Університет Бредфорду. Див: <http://science.slashdot.org>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за выпуск В. А. Прудников. - Х. : Право, 2012. – 392 с.
6. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька.– 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2010.- 464с.
7. Шаповалов В.А. Методика определения психологических признаков достоверности/недостоверности показаний в юридической практике: методическое пособие / В.А.Шаповалов. - 2-е изд-е, перераб. и дополн. - К.: Кафедра, 2013. - 108 с.

ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Ярмошевич Анна Викторовна
студентка 4 курса
Факультета Бизнеса и права
УО «Белорусской государственной
сельскохозяйственной академии»

E-mail: ritmix.620@tut.by

Ключевые слова: преступление, несовершеннолетние, правонарушения, предупреждение преступности

Предупреждение преступности - одно из важнейших направлений деятельности государства. Непременное условие совершенствования борьбы с преступностью - это познание ее причин. Особое внимание в Республике Беларусь уделяется предупреждению преступности несовершеннолетних - контингента, от которого в значительной степени зависит как состояние преступности в целом, так и тенденции ее дальнейшего развития [9].

Первоочередной задачей в исследовании преступности несовершеннолетних является выявление факторов, оказывающих существенное влияние на формирование их личности и поведения. От того, как решается эта задача, в значительной мере зависит успешность мер по предупреждению данного вида преступности.[4,с.200]

Детерминанты преступности среди несовершеннолетних производны от общих причин и условий, связаны с особенностями конкретной социальной среды, где живет правонарушитель, где он учится и проводит свое свободное время.

Важнейшим условием формирования личности подростка-правонарушителя в большинстве случаев являются отрицательные семейные условия. Семейное неблагополучие многообразно. Формы его проявления самые различные: ссоры и взаимное непонимание, равнодушие и недостаток родительской любви к подросткам, педагогическая безграмотность родителей, структурная неполноценность, пьянство в семье, наркомания, противоправное поведение и др. Каждая из этих форм семейного неблагополучия является в той или иной степени криминогенным фактором, но наибольшее влияние на формирующуюся личность оказывает сочетание нескольких таких факторов. Несмотря на то, что около 70 % подростков, совершивших преступления и правонарушения, воспитывались в полных семьях, их социальное, материальное положение и психологический климат зачастую все же способствовал негативному влиянию на детей. На формирование личности несовершеннолетнего правонарушителя в большой степени оказывает влияние злоупотребление родителями алкоголем. Известно, что алкоголизм не только десоциализирует семью, но и способствует деградации ее членов, снижению или торможению развития их культурно-образовательного уровня. В подростковой среде распитие спиртных напитков становится нормой.

Статистика последних лет (в период с 2007 по 2012 годы) в целом свидетельствует о благоприятной тенденции в Республике Беларусь: снижается количество несовершеннолетних, совершивших преступления. Если в 2007 году процент совершенных преступлений несовершеннолетними составлял 7,3 от общего числа выявленных лиц, совершивших преступление, то уже к 2012 году он снизился к 4,92.

За последние 10 лет доля преступлений несовершеннолетних от общего числа расследованных сократилась на 3%. Подавляющее большинство этих преступлений относится к категории менее тяжких - 86%, в то время как тяжкие составляют 8%, особо тяжкие - 3%.

Преступления совершают в основном лица мужского пола, их удельный вес среди несовершеннолетних преступников превышает 90 %. Так же следует отметить, что подавляющее число несовершеннолетних преступников (более 70 %) проживают в городе.

Среди лиц, совершивших преступления в несовершеннолетнем возрасте в 2012 г., 74 % составляли учащиеся учебных заведений, из них 68 % - учащиеся общеобразовательных учебных заведений, 27 % - учащиеся профессионально-технических и 5% — студенты высших и средних учебных заведений. Таким образом, наряду с тревожной тенденцией проникновения преступности в школьную среду, прослеживается криминализация так называемой элиты молодежи - студентов высших и средних специальных учебных заведений. Стабильно высоким остается доля подростков, совершивших преступления в состоянии алкогольного опьянения: 2012 г. - 509 человек или 20% от всех осужденных подростков (к сравнению в 2007 г. эта цифра достигала 1517 человек или же 27%) [4]

Предупреждение преступности несовершеннолетних не сводится только к деятельности органов уголовной юстиции, поскольку они составляют хотя и важную, но лишь часть инфраструктуры, обеспечивающей предупреждение правонарушений и преступности несовершеннолетних.

Органами, непосредственно осуществляющими профилактику безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних в Республике Беларусь, являются комиссии по делам несовершеннолетних, государственные органы управления образованием, органы опеки и попечительства, органы государственного управления здравоохранением, органы государственной службы занятости населения, инспекции по делам несовершеннолетних органов внутренних дел.

Предупреждение преступности несовершеннолетних имеет общесоциальный характер и общенациональный масштаб, являясь составной частью политики государства в отношении детей, которая в последние годы приобрела в Беларуси достаточно четкое правовое оформление. Сюда можно отнести такие мероприятия по профилактике преступности, как социальная помощь семьям с недостаточным материальным уровнем, мероприятия социальной защиты и помощи детям и подросткам из так называемых групп риска. Вопросы, касающиеся работы с молодежью и несовершеннолетними, постоянно учитываются в нормотворческой деятельности.[1,с 120]

В организации профилактики особую роль играет Закон Республики Беларусь от 31 мая 2003 г. № 200-3 «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» который устанавливает основы правового регулирования отношений, возникающих в связи с деятельностью по профилактике безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних. Непосредственная профилактика преступного поведения включает в себя меры по нормализации условий жизни и воспитания, оздоровления среды, вместе с тем существенно активизируется воздействие на самого несовершеннолетнего, включая при необходимости и применение мер правового характера. В данном случае инспекции по делам несовершеннолетних выясняют и устраняют обстоятельства, под влиянием которых конкретные несовершеннолетние совершают преступления, ведут работу по их исправлению. Несовершеннолетних правонарушителей ставят на учет в инспекции по делам несовершеннолетних, где в отношении их проводится воспитательная работа и контроль по предотвращению совершения им преступлений.

Действует республиканская программа «Молодежь Беларуси», которая ставит своей целью повышение образовательного уровня молодежи, ее готовности к труду, патриотическое воспитание, улучшение условий для активного и эффективного участия молодежи в социально-экономической жизни общества, формирование здорового образа жизни.[2,с.55]

Большое внимание уделяется республиканской программе «Дети Беларуси» закрепляющей нормы, направленные на повышение эффективности воспитательно-профилактической работы с несовершеннолетними по предупреждению семейного неблагополучия, детской беспризорности и безнадзорности; ресурсное обеспечение системы органов, учреждений, иных организаций, осуществляющих профилактику безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних, социальную реабилитацию несовершеннолетних, оказавшихся в трудной жизненной ситуации; развитие инновационных форм и технологий профилактической работы с семьями и детьми, находящимися в трудной жизненной ситуации. Так же следует отметить Указ Президента Республики Беларусь от 24 ноября 2006 г. № 18 «О дополнительных мерах по государственной защите детей в неблагополучных семьях».

В Республике Беларусь практически четверть всего населения составляют дети. Будущее каждой нации и человечества в целом зависит от подрастающего поколения, поэтому любое общество с надеждой ожидает, что его дети вырастут достойными и ответственными гражданами, которые внесут весомый вклад в процветание страны. Поэтому проведенная своевременно профилактика преступности среди несовершеннолетних ведет к недопущению совершения ими новых преступлений уже в более взрослом возрасте, что ведет и к снижению преступности в целом.

Научный руководитель: ст. преподаватель кафедры государства и права факультета Бизнеса и права УО «БГСХА» Орлович Н.В.

Литература

1. Бакаев А.А., Система профилактики правонарушений несовершеннолетних: Монография. – М.: ВНИИ МВД России, 2003. – 139.

2. Волкова Н., Величко О. Профилактика безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних // Законность. 2000 г. № 7.

3. Зиновский В.И., Правонарушения в Республике Беларусь: Статистический сборник. – Минск. 2013г.

4. Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. докт. юрид. наук, проф. А. И. Долговой. – 2-изд., перераб. и доп. – М.: НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2002 г.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА САНАЦІЇ ДО ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО ТА СУДОВОЇ САНАЦІЇ

Яцюк Олег Степанович

асистент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу

E-mail: oleg_st_ya@mail.ru

Притуляк Наталія Миколаївна

к.е.н., доцент кафедри фінансів підприємств
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

E-mail: oleg_st_ya@yahoo.com

Ключові слова: санація, банкрутство, види санації, характеристики санації

3 січня 2013 року в Україні діє нова редакція Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, ухвалена 22 грудня 2011 року Законом № 4212-VI (надалі – ЗУ № 4212-VI) [1]. Закон досить чітко регламентує усі процедури, а також містить цілий ряд нововведень, які сприятимуть підвищенню рівня захисту інтересів кредиторів, збільшенню інвестиційної привабливості України та, найважливіше, на нашу думку, – збереженню існуючих підприємств [2, с. 183].

Збереження потенційно життєздатних підприємств повинна забезпечувати процедура санації, яка у ЗУ № 4212-VI поділяється на 2 види:

1) санація боржника до порушення справи про банкрутство;

2) власне санація (або судова санація чи санація під час провадження у справі про банкрутство);

Санація боржника до порушення справи про банкрутство являє собою систему заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство [1].

Санація (судова) являє собою систему заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом

реструктуризації підприємства, боргів і активів чи зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника [1].

Основні характеристики обох видів санації (документи, що регламентують проведення санації, особи чи організації, що приймають рішення про санацію чи реалізують санаційні процедури, мета санації та способи її досягнення, термін реалізації санаційної процедури, а також особи чи організації, що здійснюють контроль за проведенням санації) наведено в табл. 1, складеній авторами на основі джерел [1-3].

Аналізуючи основні характеристики санаційних процедур (табл. 1), можна виокремити переваги і недоліки кожного виду санації.

Так, санація боржника до порушення справи про банкрутство має такі переваги:

1) не завдається шкода репутації господарюючого суб'єкта;

2) більший термін реалізації санаційної процедури (якщо не брати до уваги можливості продовження терміну реалізації судової санації при умові належного обґрунтування та отримання позитивного рішення суду);

Таблиця 1 – Основні характеристики санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство та судової санації

Характеристика	Санація боржника до порушення провадження у справі про банкрутство	Судова санація
Документи, що регламентує проведення санації	1) ЗУ № 4212-VI; 2) Постанова КМУ “Про затвердження Порядку погодження умов і порядку проведення санації державних підприємств до порушення провадження у справі про банкрутство за рахунок небюджетних джерел фінансування” від 30 січня 2013 р. № 38 [3]	ЗУ № 4212-VI
Особи чи організації, що приймають рішення про санацію	Господарський суд за клопотанням боржника або представника кредиторів, уповноваженого загальними зборами кредиторів (ч. 1 ст. 6 ЗУ № 4212-VI)	Господарський суд за клопотанням комітету кредиторів (ч. 1 ст. 28 ЗУ № 4212-VI)
Особи чи організації, що реалізують санаційні процедури	Керівник підприємства або керуючий санацією, призначений згідно плану санації, схваленого комітетом кредиторів боржника (ч. 3 ст. 6, ч. 1 ст. 29 ЗУ № 4212-VI)	Керуючий санацією, що призначається господарським судом з числа арбітражних керуючих (ч. 1 ст. 28 ЗУ № 4212-VI)
Мета санації	Запобігання банкрутству боржника (ч. 5 ст. 5 ЗУ № 4212-VI)	Запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації (ч. 1 ст. 28 ЗУ № 4212-VI)
Спосіб досягнення мети санації	Вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів до порушення провадження у справі про банкрутство (ч. 5 ст. 5 ЗУ № 4212-VI)	Реструктуризація підприємства, боргів і активів чи зміни виробничої та організаційно-правової структури боржника (ч. 1 ст. 28 ЗУ № 4212-VI)

Термін реалізації санаційної процедури	Максимум 12 місяців з дня прийняття плану санації (ч. 9 ст. 6 ЗУ № 4212-VI)	Максимум 6 місяців з дня прийняття плану санації з можливістю продовження на 12 місяців (ч. 1 ст. 28 ЗУ № 4212-VI)
Очікуваний результат від проведення санації	Повернення до безкризового функціонування підприємства	Задоволення вимог кредиторів, продовження діяльності підприємства
Особи чи організації, що здійснюють контроль за проведенням санації	Не визначено, проте непрямо вказано, що контролювати процес проведення санації можуть власник майна, орган, уповноважений управляти державним майном, а також кредитори боржника (ч. 1, ч. 2 ст. 6 ЗУ № 4212-VI)	Комітет кредиторів та господарський суд, перед яким щоквартально звітує керуючий санацією (ч. 14 ст. 28 ЗУ № 4212-VI)

3) у випадку невдачі існує можливість переходу до процедури судової санації, а не обов'язково до ліквідаційної процедури, як це відбувається при судовій санації.

Незважаючи на ряд переваг санації боржника до порушення справи про банкрутство перед судовою, більш ефективною бачиться санація підприємства під час провадження справи про банкрутство, оскільки остання знаходиться під суворим контролем з боку комітету кредиторів і судових органів влади. Крім того, зовнішнє управління підприємством, як правило дає більший ефект, ніж санаційні заходи, що здійснюються під керівництвом директорату підприємства. Окремі дослідники вважають перевагою можливість директора керувати оздоровчими процедурами при санації боржника до порушення справи про банкрутство, оскільки вони краще знайомі зі специфікою підприємства. Проте тут варто пам'ятати, що саме цей керівник, можливо, своїми діями і призвів до розвитку кризових явищ в фінансовій чи господарській сфері підприємства. З огляду на це, залучення арбітражних керуючих є радше перевагою судової санації, ніж її недоліком.

Підсумовуючи викладений вище матеріал, необхідно зазначити, що підприємство, яке знаходиться в кризовому стані, повинно використовувати усі можливі визначені законодавством процедури. І в першу чергу це є санація боржника до порушення справи про банкрутство, а вже в наступну – судова санація. Чітко прописані в ЗУ № 4212-VI обидва види санації з широким переліком можливих інструментів однозначно дають господарюючим суб'єктам шанс на виживання.

Література

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 22.12.2011 р. № 4212-VI // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 32-33. – ст. 413.

2. Яцюк О. С. Перспективи використання нових положень законодавства про банкрутство для підвищення ефективності санації промислових підприємств Івано-Франківської області / О. С. Яцюк // Матеріали обласної науково-практичної конференції "Вчені Прикарпаття – сталому розвитку краю". Збірник тез доповідей (25-26 грудня 2012 р.) / Упорядкування і загальна редакція д-ра екон. наук, професора Петренка В.П. – Івано-Франківськ: ПП Курилюк, 2012. – С. 181-184.

3. Постанова КМУ “Про затвердження Порядку погодження умов і порядку проведення санації державних підприємств до порушення провадження у справі про банкрутство за рахунок небюджетних джерел фінансування” від 30 січня 2013 р. № 38 [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/38-2013-%D0%BF>

ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ

Алексєєв О.О.	доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Ачасов А. Б.	завідувач кафедри геодезії, картографії та геоінформатики Харківського НАУ ім. В. В. Докучаєва, сільськогосподарських наук, доцент
Батигіна О.М.	доцент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент
Бурлаков С.Ю.	доцент кафедри цивільно – правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук
Величко Д.М.	доцент кафедри правознавства факультету Економіки підприємства і права Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат юридичних наук
Венедіктова І.В.	завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент
Волобуєв А.Ф.	доктор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Воронов М. М.	завідувач кафедри конституційного, міжнародного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, професор
Гаркуша А.О.	асистент кафедри теорії права та конституційного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук
Гриценко Г.Г.	асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, асистент
Гришина Н.В.	доцент кафедри державно – правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Давиденко М.Л.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

Даньшин М.В.	заступник декана юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна з наукової роботи, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Житний О.О.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент
Жук Н.А.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Зубенко Г.В.	доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Кагановська Т.Є.	декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України
Кахович О.О.	доцент кафедри господарсько-правових дисциплін юридичного факультету ННІ права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Кацавець Р.С.	доцент кафедри ТІДП, Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, юридичних наук
Коваленко І.А.	викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС
Ковальова С.Г.	доцент кафедри історії та теорії держави та права юридичного факультету Чорноморського державного університету ім. П. Могили, кандидат юридичних наук, доцент
Корнєєв Ю.В.	доцент кафедри повітряного і космічного права Юридичного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ), кандидат юридичних наук, доцент
Кузьмич А.П.	заместитель декана по учебной работе факультета бизнеса и права, старший преподаватель кафедры права УО «БГСХА»
Кулакова Є.В.	доцент кафедри конституційного і міжнародного права Донецького національного університету, кандидат юридичних наук
Кулачок-Тітова Л.В.	заступник декана юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна з навчальної роботи, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного

Куницький І.І.	університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Кириченко О.А.	старший преподаватель кафедри права факультета бізнеса і права УО «БГСХА»
Орлович Н.В.	завідуючий кафедрою цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського державного університету ім. П. Могили, доктор юридичних наук, професор
Левченко Н.І.	старший преподаватель кафедри історії государства і права УО «БГСХА»
Лісніча Т.В.	старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Лубко І.М.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук
Лук'янець Д.М.	доцент кафедри державно-правових дисциплін ННІ економіки і права ЧНУ ім. Б. Хмельницького, кандидат історичних наук, доцент
Магда С.О.	професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
Малкіна Г.М.	доктор юридичних наук, професор
Мармазова Т.І.	доцент кафедри правосуддя юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, кандидат юридичних наук
Марцеляк О.В.	доцент кафедри політичних наук філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор політичних наук
Мельничук О.І.	виконуюча обов'язки завідуючого кафедри Медіа-комунікацій та публічної політики ДонНУ, доктор політичних наук, професор
Мічурін Є.О.	начальник ННІ підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор
Мусієнко О.Л.	кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
	професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
	Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

Пашков В.М.	завідувач кафедри приватного права ПЮІ НЮУ імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент
Пейчев К.П.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Передерій О.С.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Петров Є.В.	завідувач кафедрою цивільного права та процесу ДЮІ МВС України, доктор юридичних наук, доцент
Покачалова А.Г.	асистент кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка, кандидат юридичних наук
Пухтецька А.В.	доцент кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук
Рожественська О.С.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Розгон О.В.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Руденко М.В.	завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України
Рябець К.А.	завідувач кафедри Київського національного університету культури і мистецтв, кандидат юридичних наук, доцент
Савчик Е.В.	старший преподаватель кафедри правоведения Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»
Слинько Д.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Солошкіна І.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Стародубцев А.А.	професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського

Стефанчук Р.О.	національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук
Тихиня В.Г.	професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук
Трубников В.М.	заведуючий кафедрой гражданских и уголовно-правовых дисциплин Института управления и предпринимательства, доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Беларуси
Турченко О.Г.	завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Усеїнова Г.С.	доцент кафедри конституційного і міжнародного права Донецького національного університету, кандидат юридичних наук
Устинова-Бойченко А. Н.	старший викладач кафедри державно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук
Федоренко Т.М.	преподаватель кафедры гражданско-правовых дисциплин Криворожского факультета Национального университета «Одесская юридическая академия», кандидат юридических наук
Харченко В.Б.	доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного університету кораблебудування ім. Адмірала Макарова, кандидат юридичних наук, доцент
Храмцов О.М.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук
Червяцова А.О.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Черноус С.М.	заступник декана юридичного факультету з міжнародного співробітництва, доцент кафедри конституційного, міжнародного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Чулінда Л.І.	доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук
Чулінда Л.І.	доцент кафедри соціогуманітарних дисциплін Інституту інтелектуальної власності НУ «ОЮА» в м. Києві, кандидат юридичних наук

Шовкопляс Г.М.

асистент кафедри господарського права України,
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

Яременко О.І.

доцент кафедри правознавства Вінницького
державного педагогічного університету імені
М.Коцюбинського, кандидат наук з державного
управління

Янович Ю. П.

доцент кафедри правосуддя юридичного
факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат
юридичних наук, доцент